

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

СЛОВНИК
СУЧАСНОЇ
СУСПІЛЬНО-
ПОЛІТИЧНОЇ
ЛЕКСИКИ
(1991 — 2022 рр.)

КИЇВ • НАУКОВА ДУМКА • 2024

У к л а д а ч і:

І. А. КАЗИМИРОВА, О. І. ПЕТРОВА, Л. В. ТУРОВСЬКА,
Л. А. ХАЛІНОВСЬКА, Н. О. ЯЦЕНКО

Словник охоплює широке коло суспільно-політичної лексики, усталеної і новітньої, відбиває активне розширення її складу, зумовлене кардинальною перебудовою соціальної структури суспільства, зміною політичної системи, переосмисленням значень наявних термінів, деаксіологізацією їхньої семантики. Подано характеристику термінів, концепцій, найпоширеніших у суспільних науках (філософії, етиці, екології, естетиці, політології, соціології, соціології права, конфліктології, міжнародних відносин, психології, культурології).

Для науковців, студентів, журналістів, працівників видавництв, усіх шанувальників українського слова.

В і д п о в і д а л ь н и й р е д а к т о р
І. А. КАЗИМИРОВА

Р е ц е н з е н т и:

доктор філологічних наук, професор *С. О. Соколова*
(Інститут української мови НАН України),
доктор філологічних наук, професор *І. М. Кочан*
(Львівський національний університет імені Івана Франка),
доктор філологічних наук, професор *Л. М. Марчук*
(Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка)

Рекомендувала до друку
вчена рада Інституту української мови НАН України
(протокол № 6 від 23 червня 2022 року)

Видання здійснено за кошти Цільової комплексної програми НАН України
«Наукові основи функціонування та забезпечення умов розвитку
науково-видавничого комплексу НАН України»

Науково-видавничий відділ соціогуманітарної літератури

Редактор *І. Л. Яловнича*

© І. А. Казимирова, О. І. Петрова, Л. В. Туровська,
Л. А. Халіновська, Н. О. Яценко, 2024
© Інститут української мови НАН України, 2024
© НВП «Видавництво “Наукова думка”
НАН України», дизайн, 2024

ISBN 978-966-00-1938-6

ПЕРЕДМОВА

Суспільно-політична лексика становить ту частину словника будь-якої мови, яка особливо гостро реагує на зміни, що відбуваються в світі реалій. Вона є обширом номінацій, що вербалізують світ понять зі сфери світоглядних, ідеологічних, політичних знань, на часі актуальних, соціально-апробованих для суспільства. У ній відбиті представлені мовою способи вираження суспільно-політичних відносин. Такий широкий, різноманітний світ понять і відповідних їм лексичних номінацій, які містять термінологічну, термінологізовану й так звану фонову лексику зі словника загалом, є багатоаспектним об'єктом вивчення для лінгвістів. Своєрідність суспільно-політичних понять, відображуваних фактичним мовним матеріалом, виявляється в їхній безпосередній віднесеності до конкретного екстралінгвального фрагмента дійсності, який із геополітичного погляду обмежується територією сучасної України, а з хронологічного — першими десятиліттями новітньої української історії, що в багатьох випадках зумовлює необхідність залучення фонових соціокультурних знань для адекватного сприйняття досліджуваних мовних одиниць.

На початку XXI ст. суспільно-політична лексика зазнає значних змін. Розширюється коло її користувачів, формується нова політична мова. Саме тому актуальними видаються ідеографічне впорядкування та систематизація новітньої лексики, її вноормування, уніфікування, зокрема лексикографічне опрацювання дефініцій суспільно-політичних термінів. Сьогодні виникла необхідність такого опису суспільно-політичної лексики, який уможливить виявлення її структурних особливостей та динамічного потенціалу, оскільки українська термінологія має лише кілька праць, присвячених цій галузі¹.

Суспільно-політична лексика привертала увагу мовознавців із перших революційних років, вона викликає підвищену зацікавленість і зараз. Значний інтерес до цього прошарку лексики виявився вже у 70—80-х роках XX ст., про що свідчить, зокрема, монографія А. А. Бурячка «Формування спільного фонду суспільно-політичної лексики східнослов'янських мов» (1983). Проблемами

¹ Короткий політологічний словник / [за ред. С. Г. Рябова, З. І. Тимошенко]. Київ: РОВО «Укрвузполіграф», 1991. 96 с.; Соціологія: словник термінів і понять / [за заг. ред. А. Білецького, Ю. Козловця]. Київ: Кондор, 2006. 372 с.; Російсько-український словник наукової термінології. Суспільні науки / уклад. Й. Ф. Андерш, С. А. Воробйова, М. В. Кравченко та ін. Київ: Наукова думка, 1994. 608 с.; Сучасний словник з суспільних наук / за ред. О. Г. Данильяна, М. І. Панова. Харків: Прапор, 2006. 546 с.

дослідження поняття «суспільно-політична лексика» займалися відомі мовознавці Т. Б. Крючкова, В. М. Лейчик, Л. А. Мурадова, І. Ф. Протченко¹ та ін.

Суспільно-політична термінологія посідає особливе місце в системі спеціальної лексики сучасної української мови. Для всебічного й повного її дослідження в першій чверті ХХІ ст. принципового значення набуває настанова на вивчення та системний опис найрізноманітніших джерел, зокрема й новітніх перекладних словників та періодики, що дасть змогу показати різні тенденції розвитку: по-перше, активне розширення складу суспільно-політичної термінології, зумовлене кардинальною перебудовою соціальної структури суспільства, зміною політичної системи; по-друге, процесами переходу значної частини спеціальних термінів, які позначали реалії радянського ладу, до пасивного вжитку; по-третє, переосмислення значень наявних термінів, деаксіологізацію їхньої семантики.

Кожен словник, зокрема словник фахової лексики, відображає стан розвитку певних наукових та технічних дисциплін, рівень наукової думки, особливості світоглядних систем та ідеологій, які прямо чи опосередковано впливають на осмислення тих чи тих понять і формують змістові параметри відповідних термінів. У загальномовній картині світу тоталітарного суспільства окремі суспільно-політичні поняття становили універсальну цінність. Вони були жорстко дефініюваними і навіть у загальномовних словниках часто подавалися зі збереженням усіх своїх диференційних ознак, що характеризували їх як пізнавально-наукову сутність. Пропонований «Словник суспільно-політичної лексики (1991—2022 рр.)» (далі — Словник) є своєрідною відповіддю на появу у закладах вищої освіти України нових дисциплін (конфліктології, соціальної філософії, соціології права, філософії історії, філософії права,

¹ Бурячок А. А. Формування спільного фонду суспільно-політичної лексики східнослов'янських мов. Київ: Наукова думка, 1983. 248 с.; Весна Т. В. Ідеологічний та національно-культурний компоненти в семантичній структурі лексики політичного дискурсу (на матеріалі франко- і російськомовної преси 90-х років): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Одеса, 2002. 239 с.; Капуш А. В. Еволюційні процеси в німецькій лексиці суспільно-політичного змісту (на матеріалі періодичних видань 80—90-х років): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2000. 194 с.; Костюк Ю. М. Суспільно-політичний неолексикон української інтернет-комунікації у формально-семантичному та соціонормативному аспектах: дис. ... доктора філософії: 035. Філологія. Тернопіль, 1921. 251 с.; Коцюба Н. Й. Українська термінологія державного управління (становлення та розвиток): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2004. 185 с.; Мороз О. О. Сучасна чеська суспільно-політична лексика: семантика, структура, динаміка: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.03. Київ, 2005. 192 с.; Поліщук Н. М. Українська дипломатична лексика періоду УНР: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Київ, 1994. 154 с.; Холявко І. В. Суспільно-політична лексика у пресі 90-х років ХХ ст. (семантико-функціональний аналіз): дис. ... канд. філол. наук. Кіровоград, 2004. 229 с.; Чадюк О. М. Метафора у сфері сучасної української політичної комунікації: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2005. 230 с.

релігійства, екології та ін.), а також реакцією на зміни, що відбулися в науковому й суспільно-політичному лексиконі за останні роки. Це уможливило раціональне використання такої праці в науково-педагогічній діяльності.

У запропонованій праці фіксація нових термінів відбувається з урахуванням кількох критеріїв: час появи, зумовленість (мовна чи позамовна), вживання та словотвірне значення. Матеріал подано за алфавітно-гніздовим принципом із використанням логіко-поняттєвого методу та методу лексико-граматичного упорядкування.

До Словника залучено не лише традиційні для української терміносистеми назви суспільно-політичних понять і реалій, що давно увійшли до вжитку, а й нові, що набули узуального статусу останнім часом. До складу, напр., перших належать: **абсолютізм, авторитарізм, адміністрація, амністія, безробіття, бюрократізм, волонтарізм** та ін. До складу других — терміни **ваххабізм, геополітика, глобалізація, денацифікація, дефляція, ізоляціонізм, істэблшмент, меритократія** та ін. Ці одиниці складають ядро досліджуваного корпусу номінацій. До периферії увійшли терміни економіки, фінансів, історії, релігії: **бюджёт, девальвація, дэмпінг, дефолт** тощо. Значна частина термінів відображає політичні реалії, що характеризують життя сьогоденного суспільства. До таких номінацій належать, зокрема, **імпічмент** — особливий порядок і встановлена законом процедура притягнення до відповідальності за грубі порушення закону вищих посадових осіб до завершення терміну, одержаних ними внаслідок виборів повноважень; **экзит-пол, экзит-пул** — опитування виборців на виході з виборчих дільниць одразу після голосування з метою отримання попередніх результатів.

Відбито шар лексики, пов'язаної з тимчасовою окупацією Криму та частини Донецької та Луганської областей, а також тієї, що з'явилась або була активована з початком повномасштабних воєнних дій на території України: **антигерристична операція, АТО, деокупація, диверсійно-розвідувальна група, ДРГ, капітуляція, Операція об'єднаних сил, ООС, рашизм, рашист, репарація, тимчасово окупована територія України** тощо.

Широко представлена в Словнику суспільно-політична лексика, пов'язана із санітарно-епідеміологічними обмеженнями, зумовленими епідемією (і пандемією) коронавірусу: **вакцинація, епідемія, ковідістерія, коронавірус, коронапаника, пандемія, ревакцинація** тощо.

Дібрані з матеріалів засобів масової інформації терміни належать до основних лексико-семантичних груп:

- терміни державно-територіального устрою: назви державних виконавчо-розпорядчих органів влади: **Кабінет Міністрів України, Кабмін України, місцева державна адміністрація, уряд**; представників владних структур: **міністр, президент**; нормативно-правових актів: **акт, декларація, декрет**; процесів: **модернізація, приватизація, централізація**; суспільних явищ: **бюрократізм, гласність**; форм державної влади та форм правління: **автократія, автономія, держава, республіка, федерація, устрій**; знаків і символів країни: **герб, гімн, прапор, тризуб**; властивостей: **колегіальність, толерантність**;

• терміни політології: назви елементів системи виборів у державі: **виборча кампанія, електорат, кандидат, мандат, передвиборча агітація, спостерігач**; назви політичних акцій і заходів: **дебати, пікет, страйк**; політико-ідеологічні концептуальні номени, що характеризують різні типи політичної свідомості — політичні та ідеологічні вчення, концепції, доктрини, громадські рухи й течії: **гуманізм, європеїзм, лібералізм, націоналізм, панрусизм, шовінізм**; назви нових демократичних свобод людини в Україні: **відродження, демократія, консолідація, незалежність**; назви груп партій-однодумців: **коаліція, мажоритарник, опозиція**;

• лексика сфери зовнішньої політики та дипломатичної практики: **агресія, амбасадор, делегація, дипломат, інтервенція, окупація, переговори**;

• лексика сфери соціології: назви світоглядних понять, що відображають умонастрої, інтереси, ідеали людей, станів, суспільства загалом: **відчуття національні, сервілізм, солідарність, ура-патріотизм**;

• найменування притаманних українській спільноті ідейно-моральних тенденцій: **зросійщення, полонізація, українізація**; назви етнічних спільнот: **громадянство, народність, нація, українство**; назви соціальних процесів дезорганізації суспільного життя: **насилля, реакція, репресія, терор**;

• терміни юриспруденції: назви законодавчих документів: **декларація, закон, законодавство, конституція**; політичних процесів перебудови державної системи або окремих її частин: **брєкзит, децентралізація, федералізація**; прав та свобод людини: **амністія, правопорушення, свобода слова, сецесія**.

Зафіксовано також чимало емоційно забарвлених слів, які використовують для аксіологічної характеристики, здебільшого негативної, окремих прошарків суспільства, зокрема, назви людей за характером і способами їхньої політичної діяльності, партійною прихильністю / неприхильністю до тієї чи іншої форми правління, певної ідеології, а також номенами з соціально-оцінним, часто перифрастичним, значенням: **рашист, українофоб, шовініст** тощо.

Написання термінів наведено відповідно до чинного українського правопису: **вєбрєсурс, диджиталізація, онлайн-петиція** тощо.

У разі конкуренції питомого і запозиченого слова віддаємо перевагу українському відповідникові: **аб'юз див. насильство; аб'юзер див. насильник; аб'юзівні стосунки див. насильницькі стосунки**.

Словник містить реєстр українських термінів, поданих в алфавітному порядку із позначенням наголосу. Реєстрові терміни представлені вихідною формою: а) іменники — в називному відмінку однини: **компроміс**; б) прикметники й дієприкметники — у називному відмінку однини чоловічого роду: **антидємпінговий**; в) дієслова — у формі інфінітива: **мобілізувати**. Дієслова недоконаного і доконаного виду, які не різняться префіксами, об'єднані в одній статті, напр.: **роздержавлювати, роздержавити**; г) абрєвіатури подано після повної назви через кому: **бюро розслідувань державне, ДБР**.

Застосовано також алфавітно-гніздовий спосіб подання слів, напр.: **Війна військ., політ.** — збройний конфлікт, боротьба між двома та / або більшою кількістю сторін, який зазвичай має політичну мету. *На нього навіть*

економічно не впливає те, чи точиться в країні війна й чи настала економічна криза (УТ, 14.04.2017); **в. бактеріологічна** — збройний конфлікт, у якому застосовують бактеріологічну зброю — бактерії, віруси. У США зчинилася паніка через страх смерті від бактеріологічної війни (Хрящевська, 2018); **в. біологічна** — збройний конфлікт, у якому застосовують біологічну зброю, що забезпечує навмисний вплив на об'єкт, проти якого її застосовують. Одним із нових видів зброї, що можуть застосовуватись у біологічній світовій війні, про які міг говорити Секретар Ради національної безпеки та оборони України, може бути генетична зброя (Д, 13.08.2020); **в. газова** — низка економічних конфліктів між компаніями НАК «Нафтогаз України» та «Газпром» щодо умов постачання природного газу з Російської Федерації до України та його транзиту до країн Європи. Ще одне протистояння Києва і Москви: «газова війна-3» (РС, ел. ресурс); **в. гібридна** — збройний конфлікт із поєднанням принципово різних типів і способів ведення воєнних дій (класичних прийомів ведення війни з нерегулярними збройними формуваннями, інформаційної війни тощо), що скоординовано застосовують задля досягнення мети. Цю війну називають гібридною, але треба чітко називати, що це сучасна війна, вона не схожа на ті, що ми знаємо в історії, а багатoproфільна, і ведеться по різних фронтах — економічному, соціальному, психологічному... (УМ, ел. ресурс); **в. громадянська** — організована масова збройна боротьба соціально-політичних сил, національних груп усередині країни в ім'я певних соціальних, політичних і національних цілей. ...Усе це загострило політичну ситуацію в країні й спричинило небезпеку громадянської війни, адже обидві сторони мали свої військові формації: соціал-демократи — червону гвардію, буржуазія — білу (УТ, 04.12.2009); **в. інформаційна** — протистояння з використанням інформаційних технологій, систем, ЗМІ, що зумовлює інформаційний вплив на системи управління супротивника, його політичне та військове керівництво й суспільство загалом. Інформаційні війни супроводжують всю історію людства. Спочатку вони були релігійними та ідеологічними, причому для боротьби з носіями чужих поглядів застосовувалися всі види репресій... (УМ, ел. ресурс); **в. мережева** див. **в. мережецентрична, мережево-центрична; в. мережецентрична, мережево-центрична** — воєнна доктрина (або теорія ведення війни), яка була вперше застосована Міністерством оборони США; збройний конфлікт, орієнтований на досягнення інформаційної переваги за допомогою об'єднання військових об'єктів у інформаційну мережу. Поняття «мережецентричної війни» <...> використовувалось в концепції «Ведення бойових дій в єдиному інформаційному просторі» ще наприкінці 90-х років минулого століття (Трофименко, ел. ресурс); **в. нова холодна** — термін, який використовують з 2010 р. для характеристики новітнього політичного, економічного, військового та іншого протистояння між Європейським Союзом і США, з одного боку, та Російською Федерацією, — з іншого. Нова холодна війна пов'язана з російськими зрешми для перекупування слабших на Заході та використанням енергії як зброї (ДТ, 06.10.2019); **в. політична** —

використання однією зі сторін політичних засобів, щоб змусити опонента діяти на підставі власного, ворожого наміру. *Поки в Україні точиться політична війна, усім байдужий туберкульоз* (УТ, 02.02.2012); **в. політологічна** — умовна назва глобального протистояння різних політичних учень, доктрин, поглядів на державу, міждержавні відносини, міжнародну безпеку тощо. *Війни бувають економічні, інформаційні, давно вже точаться не тільки в реальному світі, а й у віртуальному просторі, не новина й війни політологічні як протистояння різних доктрин, учень і поглядів* (УТ, 09.06.2018); **в. російсько-українська** — пряме та опосередковане застосування збройної сили Російською Федерацією проти суверенітету та територіальної цілісності України. *Українські сили оборони повинні ретельно вивчити та інтегрувати, з урахуванням національних особливостей і п'ятирічного досвіду російсько-української війни, нові форми й методи ведення бойових дій* (ДТ, 26.10.2019); **в. сучасна** — умовне поняття для характеристики збройних конфліктів після розпаду біполярної системи. *Нинішня осінь недвозначно переконує: війна можлива в будь-якій точці планети, причому сучасна війна є непередбачуваною і швидкоплинною в досягненні результату* (ДТ, 26.10.2019); **в. терористична** — явище, що поєднує в собі політичні, економічні, правові й військові компоненти, спрямовані на залякування широкого загалу шляхом застосування терористичних актів для досягнення цілей їх організаторів і окремих суб'єктів політики. *За весь час переговорів таліби не тільки знизили обертів терористичної війни, а й наростили їх* (ДТ, 27.09.2019); **в. торговельна** — прояв у гострій формі протиріч політичного та економічного характеру між розвиненими сучасними країнами в галузі зовнішньої торгівлі. *А у світі тим часом гримлять торговельні війни, у яких країни-учасниці прямим наведенням б'ють по бізнесу своїх конкурентів і випадкових держав, включно з Україною* (ДТ, 06.07.2019); **в. холодна** — збройний конфлікт між світом капіталізму і соціалістичним табором, який датується з дня відомої доповіді В. Черчилля у Фултоні (США) в 1947 р. *...Це один із елементів холодної війни, адже власне Берлінський мур бачився символом поділу на блоки в холодній війні* (ДТ, 20.11.2016); **в. ядерна** — збройний конфлікт, у якому засобом озброєння є ядерна зброя. *ООН повинна зробити все, щоб запобігти ядерній війні* (ДТ, 28.04.2022).

Багатозначні слова подано в одній словниковій статті, напр.: **Аутсайдер** — 1. Особа, яка займає останні місця в змаганнях, перегонях; невдаха, відстаючий; маргінал. *Складно співчувати якійсь абстрактній людині. Про це книжка — чому ми дивимося на біженців як на аутсайдерів* (ДТ, 08.06.2019). 2. Підприємство, яке є другорядним, не входить до монополістичного об'єднання. *Найкращі показники в Україні за рівнем виконання дорожніх робіт має Івано-Франківська область — 65 % усіх контактів вже виконані. Серед «аутсайдерів» — Черкаська область, де не виконано жодного контракту* (ВЗ, 10.07.2018).

Відтінки значень відділяємо графічно за допомогою подвійної скісної //: **Блокпост** — контрольно-перепускний пункт на автомобільній трасі або на

залізниці. *Бойовики обстріляли блокпост сил АТО в Маріуполі* (РС, ел. ресурс). // У воєнний час — дорожній укріплений контрольно-пропускний пункт із озброєною охороною, здатний самостійно тримати кругову оборону, встановлений на в'їзді / виїзді (вході / виході) на територію / з території, де введено воєнний стан та запроваджено комендантську годину, з облаштованими місцями для перевірки осіб, транспортних засобів, багажу та вантажів, позиціями вогневих засобів та бойової техніки, місцями для відпочинку та забезпечення життєдіяльності особового складу, який там перебуває. *У зв'язку із запровадженням надзвичайного стану на всій території України, служба автомобільних доріг у Хмельницькій області встановила блокпости на дорогах, які перетинають кордони між сусідніми із Хмельниччиною областями — з Рівненською, Житомирською, Вінницькою* (Z, ел. ресурс).

Для підтвердження існування слова в мові, наочнішого й повнішого розкриття його значення, синтаксичних зв'язків, уживання в певному словесному оточенні до слів реєстру подано ілюстрації — приклади використання їх у засобах масової інформації чи в наукових джерелах. У круглих дужках після ілюстрації подано скорочену назву джерела: **Еволюціонізм** — процес поступових змін політичної сфери суспільства, змістом яких є її ускладнення, диференціація підвищення рівня організації. *Еволюціонізм нашої політичної системи цілком можливий, та й назрів він давно* (УП, ел. ресурс).

Терміни-словосполучення, до складу яких входять іменник із прикметником, переважно подано в Словнику при іменниках, напр.: **Егалітарізм** <...> **е. етнорасовий; е. ісламський**. Проте загальнонаукові терміни в Словнику не тлумачимо, тому терміни-словосполучення, приміром, зі словом **аналіз**, подаємо окремими словниковими статтями: **аналіз документів, аналіз загрози, аналіз кластерний, аналіз латентно-структурний, аналіз нарративний, аналіз політичний, аналіз ризиків** тощо. В окремих статтях подаємо також терміни-словосполучення, головним компонентом яких є загальноновживане слово: **баланс політичний, бар'єр прохідний** тощо. Не наведено значень слова, що перебувають за межами соціально-політичної сфери (напр., до слова **антагонізм** не наведено біологічного значення).

У разі якщо термінологічне словосполучення «впізнаване» й поширене в текстах із прикметником на першому місці, подаємо його саме в такому порядку: **правий сектор; правоохоронні органи, цифрова гігієна** тощо.

Лексичне значення слова розкриваємо шляхом логічного визначення або відсилай «див.» для паралельних форм адаптації для синонімів до відповідного слова.

Грамотичний коментар подаємо за допомогою тлумачень «дія за знач.», «властивість за знач.», «стан за знач.».

Фонетичні і морфологічні варіанти термінів подаємо через кому в реєстровій частині, напр.: **уотергейт, вотергейт**.

Використано галузеві ремарки, що вказують на сферу вживання реєстрового слова, а також ремарки-відсилай.

Умовні скорочення ремарок

<i>біол.</i>	— біологічний	<i>мед.</i>	— медицина
<i>військ.</i>	— військовий	<i>наук.</i>	— науковий
<i>власт.</i>	— властивий	<i>напр.</i>	— наприклад
<i>гр.</i>	— грецьке	<i>перен.</i>	— переносне
<i>держ. упр.</i>	— державне управління	<i>політ.</i>	— політологічний
<i>див.</i>	— дивитися	<i>проф.</i>	— професійне
<i>дипл.</i>	— дипломатичний	<i>психол.</i>	— психологічний
<i>ек.</i>	— економічний	<i>публіц.</i>	— публіцистичний
<i>екол.</i>	— екологічний	<i>рел.</i>	— релігійний
<i>епід.</i>	— епідеміологічне	<i>розм.</i>	— розмовне
<i>заст.</i>	— застаріле	<i>спец.</i>	— спеціальне
<i>зах.</i>	— західний	<i>стос.</i>	— стосується
<i>знач.</i>	— значення	<i>сусп.</i>	— суспільство
<i>інформ.</i>	— інформатика	<i>соціол.</i>	— соціологічний
<i>ірон.</i>	— іронічно	<i>філос.</i>	— філософський
<i>іст.</i>	— історичний	<i>фін.</i>	— фінансовий
<i>книжн.</i>	— книжний	<i>упр.</i>	— управління
<i>комп.</i>	— комп'ютерний	<i>юр.</i>	— юридичний
<i>культ.</i>	— культурологія		

Український алфавіт

А Б В Г Ґ Д Е Є Ж З
И І Ї Й К Л М Н О П
Р С Т У Ф Х Ц Ч Ш Щ
Ь Ю Я

А

Абди́кація *сусп.* — добровільна відмова від влади, зречення від престолу, відмова від керівної посади, від прав на що-небудь через моральні міркування або у зв'язку з неможливістю поєднання виконуваної роботи з іншою роботою. ...Саме тут [в Упсалі] 1654 р. відбулася абдикація королеви Крістіни (Kristina; відома у вітчизняній історіографії як Христина), яка 1650 р. відкинула пропозицію Богдана Хмельницького розпочати спільні бойові дії проти Польщі (Д, 12.03.2010); **а. політична** — мирна відмова старої еліти від влади під тиском громадян. У роботі «Переяславський договір України з московським царем Олексієм 1654 р. і нинішні події» С. Шелухін робить висновок: «Політичний зв'язок, встановлений між Росією і Україною через персону Олексія Романова з його політичною абдикацією, розірвано, і Україна фактично повернула свій суверенітет» (Д, 24.05.2018).

Аберация етнічна *культ.* — відхилення від норми; помилки, порушення, погіршеності; спотворене етнічними групами відображення об'єктивної реальності як внутрішнього, так і зовнішнього плану. *Етнічна аберация у колективному дискурсі «пам'яті» спричинена <...> значними суспільно-політичними змінами в Європі наприкінці ХХ — початку ХХІ ст.* (Etnolog, ел. ресурс).

Аберация політична — помилки, дефекти, викривлення в політичних процесах. *Х. Ортега-і-Гасет пов'язував досягнення ХІХ ст. із знанням історії аристократією ХVІІІ ст., через що в державному управлінні вдалося уникнути політичних абераций минулого* (Ткачук, ел. ресурс).

Абілітація *соціол.* — система заходів, спрямованих на опанування особою знань та навичок, необхідних для її незалежного проживання в соціальному середовищі; усвідомлення своїх можливостей та обмежень, соціальних ролей, розуміння прав та обов'язків, уміння здійснювати самообслуговування. *Через відсутність засобів транспортування до Центру трудової реабілітації та відділення соціально-побутової абілітації багато хто з інвалідів залишається у групі-резерві* (Д, 23.12.2000).

Абляція етнічна *соціол.* — зменшення чисельності популяції з природних або соціальних причин (природні катаклізми, війни, міжетнічні конфлікти тощо), притаманне всім етносистемам, їхнім структурним елементам, але найпомітніше в країнах зі слабorozвиненим громадянським суспільством. *Проце-*

си етнічної абляції мають різну інтенсивність, оскільки не залежать від зовнішніх і внутрішніх каталізаторів (ЮГ, ел. ресурс).

Аболіціонізм *соціол.* — суспільний рух, спрямований на припинення дії певного закону, відміну або скасування якогось урядового рішення та на усунення певної особи з керівної державної посади. *...Хоча Конституція США закріпила існування рабства в США, населення молодшої нації по-різному ставилося до існування мільйонів невольників. З часом виникає рух за звільнення чорношкірих рабів — аболіціонізм (УІ, ел. ресурс).*

Аболіціоніст *соціол.* — прихильник політики аболіціонізму; той, хто виступає за скасування будь-якого закону, акта. *Ми — аболіціоністи 21-го сторіччя. Ми працюємо разом з вами, щоб звільнити рабів та припинити попит на них (Україна, ел. ресурс).*

Абориген *культ., соціол.* — корінний мешканець країни, місцевості. *...Кажуть, що це навіть спровокувало нетривалий інцидент: дехто з аборигенів потому відмовлявся спілкуватися з журналістами без гонорару (УК, 01.07.2017).*

Абrogація *соціол.* — скасування застарілих законів, рішень державної влади. *Потреба в абrogації того чи іншого закону пов'язана з його практичною неспроможністю, невідповідністю потребам часу, вимогам соціально-політичного розвитку суспільства, держави (ГЗ, ел. ресурс).*

Абсентеїзм політичний — ухилення виборців від участі в голосуванні на виборах парламенту, президента, місцевих органів влади тощо, спричинене аполітичністю громадян, індивідуальним ставленням до політики, втратою довіри до неї, низьким рівнем політичної компетентності виборців, невпевненістю громадян у правильності свого вибору. *Ще під час останніх президентських виборів існував політичний абсентеїзм, коли половина виборців не хотіла йти на вибори, навіть коли була така можливість (Д, 02.09.2014).*

Абсолютізм — необмежена монархія, форма державного правління, за якої політична влада повністю належить одній особі — монархові та якій притаманний найвищий ступінь централізації державної влади. *Становлення абсолютизму як соціополітичного явища тісно пов'язане з руйнуванням традиційного середньовічного суспільства, його станового ладу «вічних» соціальних ролей... (Вирський, ел. ресурс).*

Абсолютістський — який має ознаки абсолютизму. *Класичним прикладом реалізації абсолютистських принципів у політиці вважається Франція Людовика XIV (автора відомого вислову: «Держава — це я») (Вирський, ел. ресурс).*

Аб'юз див. насильство.

Аб'юзер див. насильник.

Аб'юзівні взаємини див. насильницькі взаємини.

Аб'юзівні стосунки див. насильницькі стосунки.

Авантюризм — схильність до ризикованих і сумнівних, з погляду моралі, діянь, нерідко з корисливими, безчесними цілями; схильність до акцій, що не враховують реальні можливості та умови й тому приречені на невдачу. *Авантюризм подорожей та пригод: чому мистецькі проєкти все частіше*

обирають для себе маленькі міста? (Hromadske radio, ел. ресурс); **а. політичний** — політичні наміри й дії, що спираються на віру та обман, спрямовані на здійснення мети, засновані на уявленнях, бажаннях, міфічних переконаннях без урахування реальних політичних сил і можливостей, розраховані на випадковий успіх. *Незважаючи на те, що в Україні й так триває хаос, останніми днями запущено черговий сценарій зруйнування в ній залишків стабільності й передбачуваності. Потрібно припинити політичний авантюризм* (ГУ, 04.04.2009).

Автaркія — політика та ідеологія, спрямовані на відокремлення економіки однієї держави чи групи держав від економіки інших країн для створення замкнутої системи господарювання, зорієнтовані на самозабезпечення. *Зовнішня політика РФ — це політика, яка проводилася за часів Російської імперії та Радянського Союзу, в основі якої лежать автаркія та мілітаризм* (Д, 09.01.2019).

Автентифікація спец. — процедура встановлення вірогідності інформації, перевірка прав користувача та ін. *На сьогодні працює спрощена процедура, яка дозволяє не надсилати заяву щодо зміни даних про метод автентифікації пацієнта (номер телефону) та скановані документи пацієнта до Національної служби здоров'я України* (КНП, ел. ресурс).

Автентифікувати — здійснювати автентифікацію; встановлювати, чи має об'єкт або суб'єкт очікувані властивості. *Як автентифікувати облікові записи Google. Незважаючи на те, що ви дотримуєтесь усіх моїх інструкцій щодо зміни паролів та створення надійних, ви побоюєтесь, що хтось може отримати доступ до ваших без дозволу* (PARADACREATIVA, ел. ресурс).

Автокефалія — самоврядування, адміністративна незалежність помісних православних церков. *6 червня Верховна Рада України прийняла звернення до архієпископа Константинополя, Вселенського патріарха Варфоломія з закликом про надання автокефалії (незалежності) Православній церкві в Україні* (Д, 28.07.2017).

Автокефальний — який належить незалежній помісній православній церкві. *У 1990 р. на церковному соборі в Києві було проголошено утворення Автокефальної православної церкви в Україні* (УМ, ел. ресурс).

Автократія — система управління суспільством чи державою, за якої одній особі належить виключна й необмежена верховна влада. *Ера «гібридної автократії» добігає кінця. Зачистка еліт на предмет подвійного громадянства, посвідок на проживання та активів в інших країнах прямо прописана в конституційних змінах* (УП, ел. ресурс).

Автомайдан — 1. Громадський рух автомобілістів, який ставить своєю метою підтримку протестних акцій в Україні й проведення власних. *Автомайдан більше не патрулюватиме разом із ДАІ та вимагає її розпуску* (РС, ел. ресурс). 2. Акції протесту учасників цього громадського руху. *На Київ суне автомайдан: «Відбери в олігархів Україну»* (УП, ел. ресурс).

Автомайданівець — учасник автомайдану. *Справу проти одеського автомайданівця Устименка закрили* (УП, ел. ресурс).

Автономізація — процес, пов'язаний із набуттям статусу самоврядної території і не обмежений винятково питаннями національно-територіального чи адміністративно-територіального устрою. *Автономізація Іраку — шлях до припинення громадянської війни в країні* (Д, 25.10.2007).

Автономія — 1. Форма самоврядування частини території унітарної, а іноді й федеративної держави, наділена самостійністю у вирішенні питань місцевого значення в межах, установлених центральною владою. *Кримські татари не тільки сформувалися як народ у Криму, мали там державність, а й до сьогодні зберегли і модернізували свої історичні органи влади. Жоден інший народ на території України <...> не може претендувати на автономію в складі держави, а значить побоюватися, що створення кримсько-татарської автономії призведе до «параду суверенітетів», не варто* (Д, 30.06.2016). 2. Прагнення (і здатність) суб'єкта політики до самоврядування на підставі власного законодавства, до більшої самостійності в межах наявного підпорядкування без остаточного відокремлення. *Каталонія з її більш ніж 7,5 мільйонами мешканців має у складі Іспанії певну автономію у статусі «автономної спільноти»* (РС, ел. ресурс). 3. Право населення національно-територіальної одиниці самостійно визначати й самостійно керувати процесами суспільного життя. *Університетська автономія може розглядатися як саморегульоване і авторитетне академічне середовище, яке створює і поширює знання...* (Osvita, ел. ресурс); **а. адміністративно-територіальна** — один зі способів децентралізації державної влади в унітарній державі, що передбачає певний ступінь самостійності всіх або більшості територіальних частин держави, незалежно від складу населення. *Наявна в Україні адміністративно-територіальна автономія відверто архаїчна* (Д, 15.05.2014); **а. етнічна культ.** — національне (етнічне) самоврядування, що є однією з форм гарантованого міжнародним правом самовизначення народів. *Перш ніж ухвалювати рішення щодо визнання Кримськотатарської етнічної автономії, це питання треба узгоджувати з корінним населенням Криму* (Д, 19.08.2021); **а. національно-культурна культ.** — правова форма задоволення прав етнічних (національних) меншин на збереження і розвиток своєї культурної, мовної, релігійної самобутності, утворення своїх громадських об'єднань, розвиток національних культурних традицій, задоволення потреб у літературі, мистецтві, засобах масової інформації тощо. *40 культурних і релігійних організацій закарпатських угорців оприлюднили заяву-звернення до керівництва України й Закарпаття з низкою вимог політичного та культурно-освітнього плану, серед яких наріжними, безумовно, є визнання закарпатських угорців державотворчою та корінною нацією і, відповідно до цього, надання національно-культурної автономії, визнання інституту подвійного громадянства* (Д, 13.05.2014); **а. національно-персональна** — вид етнічної автономії, запроваджена в УНР 1918 р., за якої джерелом і носієм національних прав є не територія, а нації — національні союзи, утворені на основі добровільних заяв громадян. *Як свідчать матеріали газет, Директорія постійно у своїх зверненнях та деклараціях до українського народу прагнула захищати права націо-*

нальних меншостей. Зокрема, було підтверджено чинність Закону про національно-персональну автономію і здійснювалися заходи щодо відновлення роботи національних міністерств (НБУ, ел. ресурс); **а. національно-територіальна** — надання окремій частині унітарної держави, заселеній здебільшого представниками будь-якої національної меншини, самостійності у вирішенні питань внутрішнього життя. ...Кримськотатарський народ вимагає проголосити національно-територіальну автономію на своїй батьківщині в Криму (Д, 29.03.2014); **а. фінансова** — самоврядування у сфері фінансів. Пріоритетом уряду у сфері вищої освіти є забезпечення фінансової автономії вишів та унормування здобуття освіти... (УК, 08.04.2021). 4. культ. Відносна незалежність, внутрішнє почуття залежності особистості лише від самої себе, здатність певною мірою керувати подіями, які впливають на її власне життя. Але факт полягає в тому, що розвиток демократії історично спричиняє розмивання загальних цінностей і посилення особистої автономії (Д, 10.09.2004).

Автономний політ. — який користується автономією, який має автономію; самоврядний. У травні <...> безкровна революція сталася в Аджарській автономній республіці (РС, ел. ресурс).

Авторитаризм — політичний режим, якому притаманна сильна особиста диктатура однієї людини або вузької групи осіб, встановлена недемократичними процедурами й непідконтрольна громадянам, відсутність демократичних інститутів, диктаторські методи правління, можливість застосування насильства чи примусу. Те, що здається кроком до авторитаризму, зміцнення влади, — лише наслідок некомпетентності і прояв слабкості (Д, 09—10.04.2021).

Авторитарний — який перебуває на позиціях авторитету. В українських реаліях авторитарного правління за відсутності справедливої судової системи, справжньої поваги до права власності та можливості громадянина його обстоювати ринок землі існуватиме тільки для тих, хто має владу (РС, ел. ресурс).

Авторитарність психол. — жорсткий стиль керівництва, що характеризується прагненням максимально підкоряти, домінувати, управляти, приймаючи всі рішення. Авторитарність — синонім таких понять, як тоталітаризм, авторитаризм, тоталітарність, антидемократизм (UL, ел. ресурс).

Авторитет — визнання суспільством, соціальною групою, колективом, державою, суспільно-політичною організацією особистих і суспільних якостей певної особистості чи групи людей, що відображає їх реальний, вагомий вплив на стан справ у суспільстві й державі. Моральними авторитетами для суспільного життя повинні бути всі, хто є носієм влади законодавчої, виконавчої та судової (УП, ел. ресурс); **а. політичний** — одна з основних форм здійснення влади, що ґрунтується на загальнопоширеному впливі будь-якої особи чи установи в різних сферах суспільного життя. Безумовно, стійкість і тривалість політичного авторитету пов'язані з народною довірою, політичною і громадянською відповідальністю перед суспільством, власною порядніс-

тю, почуттям справедливості та беззастережним дотриманням законів у проведенні політики (ВЗ, 24.04.2013).

Автостереотип — думка, судження, оцінка, що стосується певної етнічної спільноти й походять від її ж представників (напр., висловлювання українців про українську націю). *Найнебезпечніша помилка <...> — наше слідування нав'язаним нам автостереотипам. <...> Наш розвиток залежить від того, наскільки адекватними будуть наші уявлення про нас самих* (Д, 09.02.2017).

Автохтони — корінне населення місцевості; народ, який проживає споконвічно або дуже давно на певній території. *Мені, як представникові української громади (не діаспори, адже ми автохтони, а не іммігранти) у Польщі, хотілося б, щоб ці слова почули у всій Україні. Не лише тому, що це моя Батьківщина, але й тому, що Лемківщина, Надсяння, Холмщина і Підляшшя (називані інколи загально Закарпаттям, опинилися-бо на захід від політичного кордону України...)* (Д, 09.06.2007).

Автохтонний книжн. — корінний, місцевого походження; аборигенний, тубільний. ...*Чинні адепти українського націоналізму здебільшого ототожнюють його з етнократією; в такому разі все зводиться до використання термінів «зайди», «манкурти», «корінна нація», «квоти для етнічних українців», «покручі», «автохтонне населення» і так далі* (Главком, ел. ресурс).

Агєнт — 1. Представник, довірена особа організації, установи і т. ін., що виконує різні доручення, завдання. *Щороку жінка страхувала свою хату, а напередодні повені, коли селом ходила страховий агент, її вдома не було* (РС, ел. ресурс); **агєнти політичної соціалізації** — структури й середовище, під впливом яких індивід набуває соціальних властивостей, необхідних йому для адекватної поведінки в певному політично організованому суспільстві. *Основними агєнтами політичної соціалізації виступають такі соціальні інститути, як сім'я, освіта, засоби масової інформації та інші* (Вікіпедія, ел. ресурс). 2. Особа, що є чийсь ставлеником, служить чийсь інтересам. *У Росії закон 2012 року визначав «іноземних агєнтів» як осіб або організації, які отримали фінансову підтримку з-за кордону* (ДТ, 25.04.2022); **агєнти впливу** — особи, які здійснюють вплив і розповсюдження ідей будь-якої організації в середовищі людей, котрі до цієї боротьби не належать; у політиці зазвичай просувають інтереси іноземної держави або політичну партію. *Агєнти впливу Кремля в Україні діють більш витончено* (РС, ел. ресурс); **агєнти змін див. агєнти впливу**. 3. Таємний співробітник органів розвідки якої-небудь держави, організації; шпигун. *Колишній агєнт лівійських спецслужб <...> доправлений у шотландську в'язницю, де він відбудуватиме довічне ув'язнення за організацію вибуху американського авіалайнера* (РС, ел. ресурс).

Агітація — поширення політичних ідей та гасел для впливу на суспільну свідомість і настрої народних мас, спонукання їх до цілеспрямованої активності, політичних дій; один із поширених засобів політичної боротьби. *Очевидним є той факт, що ставлення пересічних українців до агітації змінилося. З'явилося усвідомлення, що це — певний піар-продукт* (Д, 21.10.2009); **а. перед-**

виборча — один із основних важливих засобів політичного впливу на широкі маси у демократичному суспільстві; діяльність, що здійснюється в період виборчої кампанії, метою якої є спонукання виборців до голосування за кандидата (кількох кандидатів чи їх список), проти нього (них) або ж проти всіх кандидатів (їх списків). *Форми передвиборчої агітації: зустрічі з виборцями, мітинги, ходи; агітація в ЗМІ (телебачення, радіо, газети, журнали); агітація в інтернеті, зокрема й у соціальних мережах (створення груп, контекстна реклама)...* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Аграрна приватизація, агроприватизація — політика чи процес продажу сільськогосподарської державної чи суспільної власності в руки приватних інвесторів. *Агроприватизація: хто гальмує роздержавлення українських агропідприємств?* (Д, 01.12.2015).

Аграрне лобі, агролобі — дії державних органів, законодавчих, виконавчих, судових властей, спрямовані на підтримку аграрних галузей економіки. *Чого хоче агролобі? Хочє, щоб права власників землі (7 млн осіб) продовжили бути обмеженими, що забезпечує їх доступом до дешевої землі* (ЛН, ел. ресурс).

Агреман *дипл.* — попередня згода уряду держави перебування на прийнятті певної особи як глави дипломатичного представництва іншої держави. *Україна отримала агреман на призначення Маркарової послом у США* (УП, ел. ресурс).

Агресивний — який здійснює агресію; загарбницький, ворожий. *У якийсь момент всі ми стикаємося з пасивно агресивною поведінкою* (СКульт, ел. ресурс).

Агресія *політ.* — несумісне зі Статутом ООН пряме чи опосередковане застосування сили однією державою (чи групою держав) проти іншої, яке має на меті захоплення території, скасування або обмеження державної незалежності, насильницьке підкорення її населення. *Україна може зазнати поразки внаслідок збройної агресії, але вона неодмінно звільниться і відновить свою незалежність, якщо буде збережена її ідентичність* (Д, 25.06.2020).

Агресор — той, хто вдається до агресії; нападник, загарбник. *Агресор у психології — суб'єкт деструктивної поведінки, який порушує норми співіснування людей, чинить жорсткий цілеспрямований напад із метою завдати фізичної, психологічної, економічної чи іншої шкоди своїм об'єктам* (ВУЕ, ел. ресурс).

Адаптація *соціол.* — процес активного пристосування людини або групи людей до нового соціального середовища, а частково й пристосування до них цього середовища для співіснування та взаємодії. *За інформацією МЗС Польщі, донецькі репатріанти розмістилися у Центрі Caritas Вармінсько-Мазурського воєводства. Українські громадяни проходять програму адаптації, вивчають польську мову, звичаї, забезпечені харчуванням та медичним обслуговуванням* (УТ, 03.05.2015); **а. етнічна культ.** — формовий соціалізації індивіда, що полягає в пристосуванні індивіда до навколишнього етнічного середовища. *Одна з причин — складності етнічної адаптації в суспільстві* (РС, ел.

ресурс); **а. культурна** — діалектично суперечливий, нерозривний процес пристосування суспільства, окремих його членів до умов природного і соціального середовища через коригуючі механізми та цінності культури. *Соціально, культурну та психологічну адаптацію проходять усі емігранти. До речі, еміграція з Англії складає кілька сотень тисяч людей у рік* (УТ, 20.10.2010); **а. соціальна** — вид взаємодії окремої особи чи соціальної спільноти із середовищем, у процесі якої погоджуються вимоги та очікування її учасників. *Механізмом соціальної адаптації є зближення ціннісних орієнтацій індивіда та групи, засвоєння норм, традицій та звичаїв культурного середовища, освоєння ролі поведінки в ньому* (Д, 22.05.2015); **а. соціально-політична політ.** — процес активного пристосування соціальних і політичних суб'єктів до змін у соціально-політичному середовищі. *Проблема соціально-політичної адаптації на сучасному рівні наукового дослідження постає як різноаспектна, обумовлена необхідністю використання міждисциплінарного (філософського, політологічного, соціологічного) підходу до тлумачення її сутності* (СіД, ел. ресурс).

Аде́пт — пристрасний прихильник якогось вчення, ідеї. *Сергій Єфремов — адепт української ідеї* (Д, 18.10.2016).

Адміністративний держ. упр. — який стос. до адміністрації; властивий адміністраторові; організаторський. *Пропонований новий адміністративний устрій України. Ця дискусійна публікація на тематику адміністративної реформи надійшла до редакції від Посольства України в Австрії* (Д, 20.04.2018); **а. кордо́н, адмінкордо́н** — політична й економічна межа, лімітована державним ладом, національною відособленістю, митним контролем, правилами зовнішньої торгівлі та іншими критеріями. *Адмінкордон Криму з Херсонщиною з початку року перетнули 296 тисяч осіб — прикордонники* (РС, ел. ресурс); **а. межа́** — умовно замкнена лінія на поверхні землі (водній поверхні), яка відокремлює її територію від території інших адміністративно-територіальних одиниць того ж рівня. *Азово-Чорноморське регіональне управління ДПСУ базується в Херсоні з 2014 року. Бердянський і Херсонський загони управління охороняють ділянку державного кордону України та адміністративної межі з тимчасово окупованою АР Крим, що включає адміністративні території Миколаївської, Херсонської, Запорізької областей* (Д, 27.06.2017); **а. рефо́рма, адмінрефо́рма** — 1. Комплекс реформаторських заходів, що охоплює зміни за такими напрямками: структура системи органів виконавчої влади та розподіл функцій у ній; форми і методи діяльності органів виконавчої влади; державна служба; внутрішній контроль у системі виконавчої влади; адміністративна юстиція як поєднання діяльності адміністративних судів та спеціальних органів виконавчої влади; адміністративне законодавство. *Адміністративна реформа стане успішною лише тоді, якщо в основу буде покладено перехід від бюрократично-адміністративної моделі управління на основі вертикалі влади — до громадсько-державної форми управління на основі горизонтального партнерства заради самоорганізації життя власної громади* (УП, ел. ресурс). 2. Реформування публічної адміністрації, зокрема, зміни системи вико-

навчої влади, перетворення системи місцевого самоврядування, модернізація адміністративно-територіального устрою, удосконалення співвідношення централізації та децентралізації, реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, розвиток системи зовнішнього, передусім судового, контролю за органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, перегляд взаємовідносин цих органів з громадянами, перетворення адміністративного законодавства. *Команда президента <...> має намір продовжити децентралізацію і провести адміністративну реформу через збільшення районів і введення інституту префектів* (LB, ел. ресурс).

Адміністратор держ. упр. — особа, яка здійснює роботу з якісного й ефективного обслуговування відвідувачів, консультує їх із питань, що стосуються товарів і послуг, які надає підприємство, організація. *Адміністратори торговельної зали контролюють виконання своїх обов'язків іншими співробітниками, наприклад, офіціантами, якщо це адміністратор кафе чи ресторану* (Work, ел. ресурс).

Адміністрація держ. упр. — 1. Сукупність розпорядчих органів державного управління, виконавчої влади (уряд, відомчі установи, виконавчі комітети, апарат президента, губернатора тощо), діяльність яких визначена законом чи конституцією країни. *До складу адміністрації входять, крім керівника, його заступники, а також керівники провідних структурних підрозділів підприємства, установи, організації* (ЕСУ, ел. ресурс); **а. державна місцева** — єдиноначальний орган виконавчої влади загальної компетенції, що уособлюється головою цієї адміністрації, якого призначають на посаду за поданням Прем'єр-міністра України і звільняє з посади Президент України. *Кабінет Міністрів погодив призначення низки керівників місцевих державних адміністрацій* (РС, ел. ресурс); **а. державна обласна, облдержадміністрація** — обласна виконавча влада країни з президентсько-парламентською формою правління. *Голова Херсонської облдержадміністрації <...> надіслав звернення до прем'єр-міністра, міністра енергетики та захисту довкілля і голови Держрибагентства* (УК, 19.11.2019); **а. державна районна, райдержадміністрація** — місцевий орган державної виконавчої влади в Україні. *Дніпровською районною державною адміністрацією оголошено конкурси на зайняття вакантної посади державної служби* (КЛ, ел. ресурс). **А. Президента України** — У 1991—2005 рр. та 2010—2019 рр. постійний орган, утворений Президентом України відповідно до Конституції України для забезпечення здійснення ним своїх повноважень як Глави Держави. *Президент України звільнив посадовця від тимчасового виконання повноважень Глави Адміністрації Президента України. Про це йдеться у відповідному Указі Глави Держави* (Д, 10.06.2014). 2. Керівний персонал установи, підприємства, організації (директор, завідувач тощо). *Так склалося життя, що останніми днями я був позбавлений можливості споглядати весь спектр телеканалів України, оскільки моє телеменю визначила адміністрація однієї оздоровчої установи* (Д, 05.07.2013).

Адміністрування держ. упр. — управлінська діяльність посадових осіб, що має чітко регламентовані функції, уміння практично організувати виконавчо-розпорядчу та виробничу діяльність, стиль управління, за якого діяльність фокусується на процедурах і контролі правильного виконання розпоряджень. *Раніше президент також підписав закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо адміністрування податків і зборів» на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя* (Д, 20.04.2018).

Адмініструвати держ. упр. — керувати установою, організацією, підприємством і т. ін. *Ініціатор створення нової партії теж критикував егоїзм влади та її невміння адмініструвати* (Д, 30.05.2006).

Адхократія — тимчасова організація, підрозділ, що займається конкретними питаннями і реалізовує конкретні проекти. *Досліджено еволюцію теорії менеджменту від бюрократії до адхократії в контексті розвитку цивілізації* (Зн., ел. ресурс).

Азісентризм — концепція, згідно з якою центром розвитку людства є Азія. *...Як наука, націологія ґрунтується беззастережно на засадах «європоцентризму», хоч у другій половині минулого століття йому протиставлений месіанізм народів інших континентів («афроцентризм», «азісентризм» і навіть «латиноамериканоцентризм»), особливо після краху світової системи колоніалізму* (Гринів, 2016).

Акаунт — 1. Обліковий запис, який передбачає реєстрацію відвідувача вебресурсу для доступу до всієї інформації, що розміщена на ньому. *У сучасній інтернет-культурі акаунт став не тільки обов'язковою формою реєстрації на вебресурсі, а й набув характеру постмодерної гри...* (ВУЕ, ел. ресурс). 2. Сукупність інформації про користувача. *Акаунт як обліковий запис зазвичай складається з таких елементів: адреса електронної пошти; логін; пароль* (ВУЕ, ел. ресурс).

Акламація — прийняття або відхилення зборами якої-небудь усної пропозиції без голосування. *Останній раз процедура акламації використовувалась у 2006 році, коли генеральним секретарем ООН був обраний Міністр закордонних справ Республіки Корея Пан Гі Мун* (Д, 18.06.2021).

Акредитація — 1. Сукупність дій, пов'язаних із призначенням і вступом у дію (на посаду) постійного представника держави, глави дипломатичного представництва чи міжнародної організації. *Зараз до нього (IWCK (Міжнародного жіночого клубу Києва). — Ред.) входять понад 25 членів із 60 країн світу — представники дипломатичних корпусів, що пройшли акредитацію в Україні, дружини дипломатів, бізнесменів, представниці культурних і підприємницьких спільнот* (Д, 02.12.2017). 2. Офіційно надане журналістам право брати участь у пресконференціях, бути спостерігачами на конференціях, зборах, з'їздах, сесіях парламенту. *Акредитація всіх без винятку засобів масової інформації та незалежних журналістів відбувається на підставі Конституції України, законів України «Про інформацію», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування»*

дування в Україні засобами масової інформації»... (КМДА, ел. ресурс).
 3. Процедура державного визнання відповідності діяльності вищого навчального закладу державним вимогам і стандартам освіти; державне визнання статусу закладу вищої освіти. *Діяльність НАЗЯВО спрямована на покращення якості освіти, і результати можна буде побачити не раніше, ніж за 5—10 днів стабільної роботи. Щоправда, деякі зрушення у сфері вже помітні. Наприклад, отримати акредитацію стало не так легко, як раніше* (Д, 01.09.2021).

Аксіологія філос. — філософське вчення про цінності суспільства, соціальних груп та особистості. *Монографія присвячена аксіології як особливій галузі філософського знання* (П, ел. ресурс); **а. етнополітична культ.** — система критеріїв аналізу й оцінювальних підходів до місця і ролі в політиці народу як етноісторичної спільноти, а не поселення. *Найчастіше аксіологія етнополітична являє собою поточний зондаж громадської думки з етнополітичних і політико-етнічних проблем* (ПСл, ел. ресурс).

Акт юр., держ. упр. — офіційний документ, запис, протокол, що підтверджує певний факт чи дію. *Акт проголошення незалежності — політико-правовий документ* (УП, ел. ресурс); **акти Кабінету Міністрів України, Кабміну України** — постанови й розпорядження, які Кабінет Міністрів України видає у межах своєї компетенції на основі та на виконання Конституції України, законів України, актів Президента України і які є обов'язковими для виконання на території України. *Конституційний Суд визначив, що суди під час розгляду спорів про соціальний захист громадян, зокрема чорнобильців, можуть застосовувати нормативно-правові акти Кабінету Міністрів* (Д, 26.01.2012); **акти нормативні** — рішення органів державної влади нормативного характеру, тобто приписи, розраховані на постійну або багаторазову дію. *Автор документа пропонує прописати положення, що Конституційний Суд розглядає питання конституційності законів та законів про ратифікацію міжнародних договорів <...> крім того, він пропонує зазначити у Конституції, що Верховний Суд має право визнавати неконституційними всі інші нормативні акти (укази Президента, постанови Кабінету Міністрів)* (Д, 31.03.2016); **акти Президента України** — укази й розпорядження Президента України, які є підзаконними правовими актами. *Комплексні масштабні заходи, проведені впродовж двох років на Закарпатті на виконання постанови Верховної Ради України, актів Президента України і урядових рішень, відіграли позитивну роль і дозволили пом'якшити удар стихії* (Д, 24.03.2001).

Активізм — зусилля, спрямовані на просування соціальних, політичних, економічних, екологічних чи інших змін із бажанням покращити суспільство. *Активізм, коли він застосовується до прав людини, означає захист прав людини там, де вони опинилися під загрозою або порушуються на будь-якому рівні* (СОЕ, ел. ресурс).

Активіст — особа, яка активно агітує за зміни в політичній чи соціальній сферах. *Ефективні активісти мають наполегливість, творчість, зобов'язання, а часто і мужність, але перш за все вони мають віру в людину та її права* (СОЕ, ел. ресурс).

Активність політична — одна з форм суспільної активності і діяльність соціальних об'єктів, яка має на меті впливати на прийняття політичних рішень, реалізацію потреб та інтересів. *Політична активність може виявлятися тільки тоді, коли є серйозна загроза свободі людей, стабільності економіки чи миру в державі* (Д, 15.02.2007).

Активність соціальна — характеристика способу життєдіяльності соціального суб'єкта (індивіда, групи), що фіксує свідому спрямованість його діяльності і поведінки на зміну соціального середовища, умов, інститутів відповідно до назрілих потреб, інтересів, цілей, ідеалів або на консервацію існуючого стану речей, гальмування змін, розвитку; вияв соціальних ініціатив, участь у вирішенні актуальних соціальних завдань, постійна взаємодія з іншими соціальними суб'єктами. *Зростає соціальна активність містян, особливо молоді* (Д, 28.04.2017).

Акультурація соціол. — процес взаємовпливу культур, за якого здійснюється культурний контакт, засвоюються технології, зразки, цінності чужої культури, що, в свою чергу, змінюються та адаптуються до нових вимог. *Акультурація та асиміляція — це два дуже важливі поняття в соціології та антропології, які описують міжкультурні наслідки як для меншин, так і для більшості в суспільстві* (STREPHONSAYS, ел. ресурс); **а. етнічна культ.** — процес і результат взаємовпливу етнічних культур, який полягає у сприйнятті однією з них (зазвичай менш розвиненою) елементів іншої, а також виникненні нових культурних явищ. *...Польська шляхта не лишилася остороною міжкультурного обміну. Хоча це, звичайно, визначальної ролі на той час не мало, оскільки етнічна акультурація мала місце в основному середовищі українства й спричиняла руйнування свідомості українського етносу* (Д, 06.10.2006).

Акція політ. — дія, вчинена з будь-якою політичною, економічною або іншою метою. *...Після відставки чинного прем'єра, обрання якого парламентом Вірменії на пост стало приводом для початку масових акцій протесту, виконуючим обов'язки глави уряду став політик, який до 9 квітня був прем'єр-міністром* (ВЗ, 24.04.2018).

Альтернатива — необхідність вибору між двома або кількома можливостями, що виключають одна одну. *Опозиційні сили не сприймаються суспільством як реальна альтернатива нинішній владі* (ДТ, 18.03.2011).

Альтруїзм — моральний принцип, що полягає у безкорисливому прагненні до діяльності на благо інших, у готовності заради цього зректися власних інтересів. *Стоматологічний медичний центр Національного медичного університету імені О. О. Богомольця децю може робити в рамках навчального процесу, але наші можливості не безмежні... Чинники повинні розуміти, що альтруїзм усі проблеми медицини не вирішить* (УМ, ел. ресурс).

Альтруїст — соціально-психологічний тип особистості, що характеризується безкорисливим піклуванням про благо інших, готовністю жертвувати власними інтересами. *Альтруїсти на марші. Як влаштовані «Нацдрузжини» і чи потрібно їх боятися* (УП, ел. ресурс).

Альянс — 1. Союз між державами для досягнення спільних цілей у певний час, зазвичай спрямований на взаємну підтримку сторін у разі агресії інших держав чи на утвердження взаємних інтересів. *Північноатлантичний альянс розуміє: для того, щоб гарантувати безпеку людей і захищати свої цінності — демократію, індивідуальну свободу, права людини і верховенство права, — ми повинні мати підтримку народу* (Д, 12.05.2017). 2. Об'єднання окремих осіб, політичних партій, громадських організацій на основі договірних зобов'язань. *У Чорногорії правляча партія, яка виступає за незалежність республіки, — Демократична партія соціалістів — не змогла сформувати коаліцію з націоналістичним Ліберальним альянсом* (РС, ел. ресурс).

Амбаса́да дипл., політ. — посольське представництво держави за кордоном. *«Форум Послів США в Україні» — таку назву має регулярна серія суспільно-просвітницьких та політико-дипломатичних заходів, які проводить Амбасада Сполучених Штатів Америки в Києві* (Д, 18.04.2013).

Амбасадо́р дипл., політ. — 1. Дипломатичний представник однієї держави в іншій; посол. *Єдиний амбасадор, який лишився після 24 лютого 2022 в Києві, був амбасадор Польщі* (РС, ел. ресурс). 2. Той, кого посилають з яким-небудь дорученням, завданням. *В Українському католицькому університеті відбулась церемонія урочистого обрання нових амбасадорів Львова на 2017—2019 роки* (Д, 24.11.2017).

Амбіва́лентність психол. — суперечливе, роздвоєне емоційне переживання певного явища (одночасна симпатія та антипатія), співіснування протилежних відносин або почуттів (напр., любов і ненависть) до людини, об'єкта чи ідеї. *Амбівалентність завжди була властивою українцям, і війна лише зробила виразнішими її риси в нашій ментальності* (Д, 25.08.2017); **а. соці́альна** — несумісність норм, цінностей, оцінок, почуттів, станів свідомості соціального суб'єкта (індивіда, групи), що характеризується подвійним, суперечливим його ставленням до явищ, подій, фактів, процесів. *...Проблема полягає в соціальній амбівалентності і окремої людини, і громадської думки як такої* (РС, ел. ресурс); **а. у полі́тиці** політ. — внутрішня суперечливість, подвійність політичного явища, зумовлена наявністю протилежних вихідних у його структурі. *Амбівалентність у політиці властива для політичних інститутів й особливо для політичних лідерів, які часто проголошують одне, а роблять або спроможні зробити зовсім інше чи навіть протилежне* (ВЗ, 06.02.2014).

Амбі́ція — самолюбство; гордість; честолюбство. *Україна — стабільна, економічно перспективна частина Європи, яка долає період політичного розбрату і входить у новий відрізок європейської історії як геополітично ключова ланка, що об'єднує Схід та Захід континенту. Таке внутрішнє ставлення та міжнародне позиціонування України є метою та амбіцією «нової влади» у державі* (ДТ, 14.01.2011).

Американоцентри́зм — геополітична концепція, у межах якої Сполучені Штати Америки розглядають як форпост людства, провідника сучасної культури, головного захисника громадянських свобод і демократичних цінностей.

Ідейним джерелом американоцентризму є унікальний досвід американської історії (заселення й освоєння різноетнічними спільнотами великого континенту, відокремленого океаном від Старого Світу), а також її канонізоване тлумачення й апологія поколіннями американських мислителів, публіцистів, політичних діячів (ВУЕ, ел. ресурс).

Амністія — повне або часткове звільнення від кримінальної відповідальності й покарання певної категорії осіб, винних у вчиненні злочинів. *Як правило, акт амністії видається з приводу знаменних дат і розглядається в нерозривному зв'язку з правовою та політичною ситуацією, виступаючи як прояв гуманізму держави (Вікіпедія, ел. ресурс).*

Аналіз документів — один з основних методів одержання конкретного знання про соціальну реальність на основі інформації, зафіксованої в офіційних і неофіційних документах (у політиці — конституції, закони, політичні програми, статuti політичних партій, громадських об'єднань та організацій, звернення, заяви, рішення певних організацій, органів, друкованих видань тощо). *Зокрема, у листі «єдиному кандидату» від влади урядовець наголошує: «Попередній аналіз документів, поданих Вами для реєстрації кандидатом у Президенти України, свідчить про <...> змістові неточності» (УМ, ел. ресурс).*

Аналіз загрози — систематичний усебічний розгляд інформації про реальну чи потенційну загрозу для виявлення значущих фактів та отримання висновків із них. *Провідна канадська газета «The National Post» у своєму номері від 12 грудня опублікувала фундаментальне інтерв'ю з посадовцем. Базуючись на його коментарях, стаття містила вичерпний аналіз загрози міжнародній стабільності <...> і фокусувалася на стратегічній ролі, яку відіграє Україна (Д, 17.12.2015).*

Аналіз кластерний соціол. — багатовимірний статистичний метод автоматичної класифікації об'єктів на основі обраної формальної міри віддаленості (відмінності) або близькості (подібності) між об'єктами. *За допомогою кластерного аналізу ми визначили, що Україна має щонайменше вісім Україн. Тобто нині існує вісім кластерних груп із представників областей, жителі яких мають спільні або схожі ідентичності (Д, 21.02.2013).*

Аналіз латентно-структурний соціол. — метод статистичного дослідження емпіричних даних, що дає змогу за відповідями респондентів на певні запитання знайти їх розподіл за деякою прихованою (латентною) ознакою. *На сьогоднішній день існують два основні теоретичні підходи конструювання та використання педагогічних тестів. Перший — на основі класичної теорії тестів; другий — у рамках теорії латентно-структурного аналізу, сучасної теорії конструювання тестів (Баган, Музика, ел. ресурс).*

Аналіз наративний соціол. — формалізований метод дослідження, який передбачає зіставлення та порівняння якісних даних, що подаються як опис, виклад фактів та повідомлень про них; дає змогу простежити за появою і пояснити той чи інший соціальний результат на основі розгляду послідовності взаємопов'язаних між собою соціальних дій, що зумовили його. *Наративний*

аналіз існує в різних методологічних варіантах, з-поміж них диференціюють дедуктивні й індуктивні (УК, 30.10.2020).

Аналіз політичний — методика та практика демократичного врядування, що полягає у всебічному вивченні ситуації та визначенні проблеми у певній сфері державного управління, визначенні її причин, альтернативних шляхів розв'язання та виборі оптимальних рішень на основі оцінки впливу та з урахуванням позицій різних зацікавлених сторін. *Політичний аналіз дає змогу розчленувати, зіставити інформацію, простежити зв'язок політичної теорії і практики, побачити за концепціями й політичними діями реальні політичні сили та інтереси* (Д, 16.12.2014).

Аналіз ризиків — процес оцінки біологічних, екологічних та економічних даних для визначення необхідності здійснення і контролю за регульованими шкідливими чинниками. *Чинники кажуть, що рішення національного центру кібербезпеки базується на аналізі ризиків, а не на тому, що такі шпигунські дії вже відбулися* (Д, 02.12.2017).

Аналіз таксономічний див. **аналіз кластерний**.

Анархізм — ідейно-теоретична й суспільно-політична теорія, в основу якої покладено заперечення інституційного, насамперед державного, управління суспільством. *Звівши ляння і гоніння держави в абсолют, українські лібертаріанці виходять на цілком зрозумілу траєкторію анархізму, який є досить поширеною формою існування лібертаріанства в світі, окрім США* (Д, 13.07.2016).

Анархіст — 1. Прибічник анархізму. *Як ставляться нащадки анархістів до київської влади, що думають про Нестора Махна. Чи чекають повернення анархізму і які уроки засвоїли з минулого — репортажі УП з Гуляйполя* (УП, ел. ресурс). 2. Людина, яка нехтує встановленими правилами виробничої і суспільної дисципліни. *Лист з вибухівкою до офісу МВФ могли надіслати грецькі анархісти* (ЄП, ел. ресурс).

Анархічний — який стос. до анархізму; який схильний до анархії, безладдя. *Анархічна демократія може привести до абсолютної монархії* (G, ел. ресурс).

Анархія — невизнання авторитету, порядку, дисципліни, непокоря окремих людей або груп керівництву і виникнення за таких обставин безладу, хаосу; безладдя. *...Джерелом страждань антисемітів є анархія, яка панує у країні. Економічну розруху в країні можна порівняти лише з наслідками великої війни* (Д, 12.02.1999).

Андрогогіка наук. — педагогіка дорослих, одна з педагогічних наук, яка займається дослідженням проблем освіти, самоосвіти й виховання дорослих. *До створення Енциклопедії освіти був залучений 291 науковець. Тут тлумачаться як традиційні, так і нові поняття, терміни, наприклад, «андрагогіка», «елітна освіта», «козацька педагогіка», «інновації в освіті» та ін.* (Д, 19.08.2008).

Анексія — один із видів агресії, що спричиняє міжнародно-правову відповідальність за насильницьке приєднання державою всієї або частини тери-

торії іншої держави або будь-якого простору, що перебуває у спільному користуванні міжнародних спільнот (Антарктида, відкрите море, дно Світового океану). ...З точки зору Австрії зрозуміло, що анексія Криму протиправна була і є, що також є і позицією Європейського Союзу, тому на цій території не можуть проходити правомочні вибори до російського парламенту або президента (УМ, ел. ресурс).

Анексований — стан за знач. **анексувати**. ООН заявляє, що Росія продовжує порушувати права людини в анексованому Криму без жодних відчутних покращень за останні 10 місяців (Д, 13.09.2018).

Анексувати — насильно приєднувати, загарбувати чужу територію, іншу державу. Косово звинуватило Сербію в організації «акту агресії» і стверджує, що Белград мав намір анексувати північне Косово після нападу (РС, ел. ресурс).

Анізотропія етнічна культ. — неоднаковість природних якостей і властивостей етноутворень (міграційних, адаптаційних, асиміляційних тощо); здатність етногруп під впливом одного й того самого фактора по-різному реагувати на нього (напр., погляди українців та євреїв на ідею націоналізму, ставлення гуцулів і галичан до греко-католицької віри та ін.). Успадкований Україною ідентифікаційний конфлікт у Криму був за своєю конфігурацією тристороннім. Для його оцінювальних характеристик застосовується поняття етнічної анізотропії. Такий стан виникає, коли етнічні спільноти, що живуть на одній території, по-різному бачать її майбутнє, мають відмінні ціннісні пріоритети, віддають етнічній ідентичності перевагу над регіональною (ВЗ, 06.02.2014).

Анкета соціол. — упорядкований за змістом і формою перелік питань та висловлювань, представлених у формі опитувальника. Обвинуваченими вибрали кількох селян, за анкетною — «куркулі», яких голова кооперації, звичайно ж, «бідняк», назвав «...ворогами» (УМ, ел. ресурс).

Анкетування соціол. — писемне або усне опитування значної кількості людей за допомогою анкети. У нас в бригаді було анонімне анкетування психологів — так ось, всі готові захищати Батьківщину (УМ, ел. ресурс).

Анкла́в — державне утворення, оточене територією іншої або інших держав. Як відомо, місто Афрін є головним центром анклаву, що контролюється курдськими «Загонами народної самооборони» (YPG) на кордоні з Туреччиною (УМ, ел. ресурс); **а. етнічний культ.** — частина території у поліетнічній країні, заселеної переважно представниками одного етносу. Окрім угорського реваншизму, який нині найяскравіше втілює екстремістська партія «Йоббік», існує і румунський в особі організації «Романія марі» та «Ватра романяске» й інших організацій, що прагнуть розширити кордони Великої Румунії. Відповідним впливовим групам у Бухаресті й Будапешті потрібні свої етнічні анклави в Україні, що ізольовані від українського суспільства, орієнтуються на сусідні етнічно близькі держави й не дуже лояльні до країни свого проживання, повністю залежні від підтримки Угорщини й Румунії (Д, 06.10.2017).

Анклавізація — спроба ізолювання від зовнішніх впливів і відстоювання власної ідентичності та значущості. *Мета анклавізації України полягає в наданні найрозвиненішим країнам світу невеликих територій, які функціонуватимуть під їхньою юрисдикцією, а в буферних зонах буде встановлено нульову ставку за позиками (ЕП, ел. ресурс).*

Аномія — стан суспільної системи, якому притаманна відсутність загальноприйнятих цінностей і норм як універсальних регуляторів соціальної поведінки людей та спонукання дотримуватися меж, регламентованих законом. *Одним із витоків соціальної агресивності є аномія — такий стан суспільної свідомості, який пов'язаний із розчаруванням в ідеалах і недовірою до всіх та всього (Д, 28.01.2004).*

Анонімність *соціол.* — один із принципів проведення масового опитування, що полягає у збереженні таємниці особистих даних респондентів. *У Росії пропонують обмежити час спілкування і ліквідувати анонімність у соц-мережах (ДТ, 26.05.2018).*

Антагонізм — непримиренна суперечність між протилежними або ворожими силами чи сторонами, що протистоять одна одній. *Одним із наслідків політичної кризи стало посилення антагонізму між Сходом і Заходом України (РС, ел. ресурс); а. етнічний культ.* — суперечливий стан у міжетнічних відносинах, який характеризується напруженням як між домінують більшістю й окремими меншинами, так і між етнічними (національними) меншинами. *Суб'єктами антагонізму етнічного можуть бути етноси як різних державних утворень, так і етнічних спільнот всередині однієї держави (ЮГ, ел. ресурс); а. соціальний* — форма вияву суперечностей та конфліктів між класами (групами, спільнотами), що характеризується непримиренністю соціальних інтересів, позицій, систем цінностей і якій притаманна гострота перебігу й розв'язання цих суперечностей та конфліктів. *...Великою проблемою Донбасу був і залишається соціальний антагонізм, значне соціальне розширення верств населення (УК, 19.08.2017).*

Антиамериканський — який спрямований проти Сполучених Штатів Америки, американців, усього (чогось) американського. *Влада Китаю запровадила нові антиамериканські санкції стосовно 11 офіційних осіб у відповідь на дії Міністерства фінансів США, спрямованих проти офіційних осіб континентального Китаю і Гонконгу (Д, 10.08.2020).*

Антибулінг *психол.* — психологічні дії, спрямовані на усунення причин чи наслідків булінгу. *Вчора, 18 грудня, Верховна Рада ухвалила так званий закон про антибулінг. За це рішення проголосували 228 депутатів (УК, 19.12.2018).*

Антивакцинонатор — людина, яка виступає проти вакцинації. *Антивакцинонатори зібралися під парламентом України. Вони вимагали скасувати карантинні обмеження та «примусову» вакцинацію (РС, ел. ресурс).*

Антиглобалізм — сукупність протестних суспільно-політичних рухів, спрямованих проти сучасних форм глобалізації. *Появу антиглобалізму пов'язують із негативними наслідками глобалізації. Учасники та прихильники протестних рухів об'єднані ідеєю протистояння міжнародним фінансово-еконо-*

мічним інститутам <...>, торговельно-урядовим організаціям, які шкодять демократії, правам людини, навколишньому середовищу, суспільствам країн, що розвиваються (ВУЕ, ел. ресурс).

Антиглобаліст — прихильник, послідовник антиглобалізму. Антиглобалісти виступають проти процесу глобалізації, за обмеження впливу транснаціональних корпорацій, проти ідеології капіталізму та проти низки впливових міжнародних організацій (РС, ел. ресурс).

Антиглобалістський — 1. Який стос. до антиглобалізму, антиглобалістів, пов'язаний із ними. Розглядаючи сутність антиглобалістського руху, маємо окремо зупинитися на самому терміні «антиглобалізм» (Віче, ел. ресурс). 2. Притаманний антиглобалізму, антиглобалісту, характерний для них. Якщо комуністичні партії (Франції, Італії тощо) змушені були трансформуватися та в процесі майже втратили політичну привабливість, — деякі радикальні рухи — невеликі, але дуже активні, існують і досі. До прикладу, антиглобалістський рух 2000-х років (УТ, 18.09.2013).

Антидемократичний — який спрямований проти демократії, ворожий їй. Антидемократичний політичний режим — назва політичного режиму, за якого порушуються або відсутні демократичні принципи здійснення влади і управління державою (УМ, ел. ресурс).

Антидемпінг — заходи, спрямовані на боротьбу з демпінгом. Тож після одночасного укладання Угоди про антидемпінг органічно сформувалася тенденція вже заборонених заходів «сірої зони» антидемпінговими (Д, 20.12.2019).

Антидемпінговий — який спрямований проти демпінгу. Євросоюз здійснює понад 50 антидемпінгових заходів на ринку заліза та сталі (Д, 11.10.2019).

Антидискримінаційний — який спрямований проти дискримінації. Зрештою, не так важливо, в рамках яких саме зобов'язань — щодо угоди про асоціацію з Європейським Союзом чи лібералізації візового режиму — Україна має внести зміни до антидискримінаційного законодавства (РС, ел. ресурс).

Антиєвропейський — який спрямований проти усього європейського. Символічний вибір між проєвропейськими і антиєвропейськими силами заслуговує на окрему увагу. Антиєвропейський виборець, забезпечивши перемогу своїм представникам і стикнувшись із наслідками їхньої «професійної» діяльності, ніколи не висуває претензій особисто їм (Д, 18.06.2019).

Антизахідний — який спрямований проти Заходу, усього (чогось) західного. В інтерв'ю секретаря Ради безпеки РФ серед низки антизахідних штампів вирізнялася лише одна яскрава думка — про те, що американці оточили Росію своїми біолабораторіями, які заражають росіян невідомими хворобами (Д, 09—10.04.2021).

Антиіммігрантський — який спрямований проти імміграції, протидіє їй. Партії з антиіммігрантською риторикою набувають все більшої сили (РС, ел. ресурс).

Антиінфляційний — який спрямований проти інфляції. Ухвалення Верховною Радою першого антиінфляційного закону про регулювання реалізації

окремих соціально значущих продуктів харчування призведе до витіснення з роздрібного ринку України дрібного торгового бізнесу (Д, 08.05.2020).

Антиклерикалізм — погляди, а також суспільний рух, спрямовані проти світських привілеїв церкви та її впливу на різні сфери позацерковного життя — політику, економіку, культуру, освіту. У матеріалах 1920-х років бачимо часті згадки про антиклерикалізм історика, однак очевидно, що це було зумовлено його різким неприйняттям характерних для російського православія шовінізму, лицемірства, плутократії (НАБУ, ел. ресурс).

Антикомунізм — ідеологія і політика, спрямовані проти комуністичної теорії та практики. Може здатися, що антикомунізм утратив свою гостроту. Але протягом більшої половини ХХ століття міжнародні відносини були просякнуті антикомунізмом (РС, ел. ресурс).

Антикорупційний — який спрямований проти корупції, протидіє їй. Національне антикорупційне бюро першим в Україні розпочало цифровізацію досудового розслідування та впроваджує найкращі практики з використання інформаційних технологій для підвищення ефективності роботи (ДТ, 22.06.2019).

Антикорупціонер — учасник антикорупційного руху, органів тощо. Антикорупціонери в Україні борються як проти корупції, так і за неї, удають гіперморальність — тому західні експерти розділились в оцінках конфлікту між борцями з корупцією (РС, ел. ресурс).

Антикризовий ек. — який здійснюється з метою зменшення, ліквідації економічної кризи. Сьогодні особливо гостро постала потреба залучення професійних спеціалістів світового рівня із досвідом ведення інформаційних війн та реалізації проєктів антикризових комунікацій на рівні держав та міжнародних інституцій (Д, 09—10.04.2021).

Антимайдан — провладний рух, серія мітингів в Україні, які проходили зазвичай у Києві, містах східної і центральної частини України, часто на противагу Євромайдану. У Маріїнському парку відбувся мітинг Партії регіонів на підтримку влади, який охрестили словом «Антимайдан» (РС, ел. ресурс).

Антимайданівець — учасник антимайдану, противник Євромайдану. «Антимайданівець» «Топаз» отримав 8 років в'язниці (Зб, ел. ресурс).

Антимігрантський — який спрямований проти мігрантів. У місті Дрездені у східній частині Німеччини відбулися марші прихильників і супротивників німецького антимігрантського руху (РС, ел. ресурс).

Антиміграційний — який спрямований проти міграції. На виборах у Словенії перемогла опозиційна антиміграційна партія (ГР, ел. ресурс).

Антимонопо́льний — який спрямований на запобігання монопо́льній діяльності, її обмеження та припинення. ЄС і «Газпром» наблизились до врегулювання антимонопо́льної суперечки (Д, 04.04.2018); **А. комітет України, АМКЎ держ. упр.** — державний орган, покликаний забезпечувати відповідно до його компетенції державний контроль за дотриманням антимонопо́льного законодавства, захист інтересів підприємців та споживачів від його порушен-

ня. *Антимонопольний комітет України наклав штраф на російський «Газпром» за зловживання монопольним становищем* (Д, 22.01.2016).

Антинародний — який спрямований проти народу, ворожий його інтересам. *Антинародний Конституційний Суд України повинен бути негайно розпущений за виправдання і захист українських корупціонерів та зняття обмежень з надвисоких зарплат чиновників і суддів* (Д, 30.06.2021).

Антиолігархічний — який спрямований проти олігархії, ворожий їй. *Думки українських депутатів та експертів щодо антиолігархічного закону розділилися: частина попереджає, що він посилить вплив Банкової та ослабить її опонентів, частина вважає, що саме олігархи намагалися зупинити його ухвалення* (РС, ел. ресурс).

Антипатія етнічна культ. — неприязне ставлення до певного етносу. *Часто вживаним інструментом етнічної ідеології є етнічна антипатія* (РС, ел. ресурс).

Антипрезидентський політ. — який спрямований проти президента або його дій. *Як виявилось, «дніпропетровці» протестували на майданчику перед міським Палацом культури <...> Кременчука, де їх немовби жорстоко й розігнали. Хоч як би там було, доводиться говорити про нове явище у політично-му житті України — антипрезидентський фейк* (УМ, ел. ресурс).

Антиреклама соціол. — засоби, які застосовують проти певної організації, особи, продукції, видовищ, послуг із метою їх дискредитації. *Навіщо потрібна Керченська переправа, яка працює з такими великими перебоями? Стояти в заторах без <...> елементарних зручностей, це, скоріше, антиреклама Криму, аніж його здобутки* (УМ, ел. ресурс).

Антиреформа — неприйнятність перетворення, зміна, нововведення в якій-небудь сфері суспільного життя, галузі знань. *«Відчувається піар — імітація деяких реформ, а в низці сфер — це й антиреформи», — цитує газета експерта* (ЕП, ел. ресурс).

Антиреформатор — противник усяких реформ, прихильник старого порядку. *«Система» — це сукупний апарат корупції. Ця різнобічність робить антиреформаторів надзвичайно вправними в захисті своїх інтересів* (ЕП, ел. ресурс).

Антиреформаторський — який стос. до антиреформи, пов'язаний із нею. *Попри антиреформаторські дії попередніх урядів України, вона залишалася найпріоритетнішим напрямком американської дипломатії* (УП, ел. ресурс).

Антисемітизм — одна з форм національної та релігійної нетерпимості до певних семітських народів; вороже ставлення до семітів. *Асоціація єврейських організацій та громад заперечує зростання рівня антисемітизму в Україні, хоча за останні кілька тижнів навколо цього питання виникли одразу кілька гучних скандалів. Євреї України стверджують, що заяви про зростання антисемітизму в країні дуже перебільшені* (Д, 14.05.2018).

Антисіонізм — теоретична і практична діяльність, спрямована проти національних тенденцій і течій у сіонізмі. *Нещодавно відзначили 50-ті роковини початку чергової «кампанії антисіонізму», яка мала наслідком масову виму-*

шену еміграцію євреїв з СРСР (що супроводжувалося, як завжди, репресіями) (Д, 23.04.2018).

Антисоціальний — який спрямований проти суспільства. Як повідомляє *The Independent*, чиновник звинуватив Голлівуд в антиросійській риторичці: часто фільми мають антисоціальний або навіть антиросійський характер, тим самим таке кіно погано впливає на молодь (ДТ, 26.09.2014).

Антитерористичний політ. — який спрямований проти тероризму, діяльності й тактики терористів. Новітній пріоритет СБУ — контррозвідувальний та антитерористичний захист критичної інфраструктури держави (Д, 24.03.2018).

Антиукраїнський — який спрямований проти України, українців, усього (чогось) українського. У країні, де громадська думка формується потужною п'ятою колоною олігархічних телеканалів, де вільно діють антиукраїнські партії й організації, де народ (як показав 2019 рік) зомбований і дезорієнтований, погнати його на референдум — це явний злочин влади, яка свідомо або не дуже штовхає країну у прірву (Д, 12—13.02.2021).

Антропогенний — який зумовлений діяльністю людини і людської цивілізації взагалі. Більшість людей у сучасному так званому «цивілізованому» світі не розуміють, що людина, народ, нація не можуть вважатися здоровими, поки їхня ДНК — антропогенний потенціал (подарунок предків, що формувався протягом історичної еволюції кожного народу) не знайде через рідні мову й віру (свідомий рівень психіки) свої рідні землю й небо (підсвідомий рівень психіки) (Д, 27.06.2012).

Антропологізм філос. — філософська концепція суспільного життя з огляду на властивості людської природи. Важливе значення має принцип історичного антропологізму, що фокусується на перевазі людиноцентричного підходу (Зн, ел. ресурс).

Антропологічний наук. — який стос. до антропології. Антропологічна концепція політичної теорії розглядає суспільний прогрес у контексті інституалізації прав і свобод громадян (ПМ, ел. ресурс).

Антрополógія наук. — наука про походження, поведінку, фізичний, соціальний і культурний розвиток людини. В Італії в липні вийшла друком книга «Українська етнографія та антропологія. Студії та дослідження з кінця XVIII століття до початку 90-х років XX століття» авторства доктора філософії, приват-доцента кафедри культурної антропології Неаполітанського університету імені Фрідріха II пані Тамари Михайляк (УП, ел. ресурс);

а. культурна культ., соціол. — галузь суспільствознавства, яка вивчає зразки життя як примітивних, що не мали письменності, так і сучасних людських суспільств. Культурна антропологія намагається відповісти на питання щодо сутності культури, її впливу на людську особистість, про зразки адаптації людини до навколишнього середовища, засобів впливу культури на біологічну еволюцію тощо (ВЗ, 17.03.2017).

Антропосоціогенез культ., соціол. — процес формування фізичного типу людини разом з її становленням як суб'єкта суспільних відносин та доцільної

перетворювальної діяльності, творця культури. *Тема походження людини і суспільства (антропосоціогенез) неосяжна і є предметом як філософії, так і низки спеціальних наук (Зн, ел. ресурс).*

Антропотехніка *див. ергономіка.*

Антропоцентризм *культ., філос.* — погляди, згідно з якими людина є центром і найвищою метою Всесвіту. ...*Концепція Лавлока — це передусім навіть не комплекс природничих гіпотез й теорій, які надають можливість досить точно прогнозувати процеси змін клімату загалом та окремих компонентів цих змін, а певна світоглядна й філософська система, яка радикально заперечує антропоцентризм (Д, 11.12.2009).*

Антропоцентричний *культ., філос.* — який стос. до антропоцентризму. *Воля до взаєморозуміння, або Швейцарія очима українця. Не лише криза папства у XIV—XV ст., а й переорієнтація уявлень у руслі антропоцентричного світогляду і піднесення ролі людини стали поштовхом до Реформації (Д, 26.11.2010).*

Апарат держ. упр. — установа або сукупність установ, організацій, що обслуговують певну ділянку державного управління, господарства тощо. *Апарат РНБО за 10 робочих днів до дня проведення засідання, на якому заплановано розгляд подання про визнання певної особи олігархом, направляє такої особі за місцем її реєстрації повідомлення про таке засідання, в якому викладаються ознаки стосовно такої особи (Д, 23.09.2021);* **А. Верховної Ради України, ВРУ** — постійно чинний орган, який здійснює правове, наукове, організаційне, інформаційне, документальне, кадрове, фінансово-господарське, матеріально-технічне, соціально-побутове та інше забезпечення діяльності Верховної Ради та народних депутатів України. *Кабінет Міністрів пропонує збільшити в 2018 році порівняно з 2017 роком видатки на Апарат Верховної Ради на 37 % — з 1 млрд 217 млн грн до 1 млрд 664 млн грн (ДТ, 18.09.2017);* **а. державний** — основна ланка механізму держави, що забезпечує повсякденну роботу системи органів влади й управління щодо здійснення практичних заходів, спрямованих на реалізацію функцій держави. *Якщо так продовжиться і далі, Україна знову стане квазіавторитарною державою, в якій кілька людей при владі будуть використовувати державний апарат для просування приватних інтересів (ДТ, 11.01.2018);* **а. державного управління** — система органів державної виконавчої влади (органів державного управління), які беруть участь у реалізації основних завдань і функцій держави повсякденним і оперативним здійсненням виконавчо-розпорядчої діяльності в економічній, соціальній та інших сферах діяльності держави. *Приховані причини політичної кризи — в нереформованому апараті державного управління, тобто незавершена трансформація тоталітарного суспільства (Д, 03.12.2008);* **а. політичний** — сукупність установ, організацій і кадрів, що здійснюють управлінську політичну роботу на всіх рівнях; інститут влади, що охоплює її виконавчі механізми. *Масштаби і структура політичного апарату залежать від політичного апарату держави, відмінностей інтересів соціальних груп (Д, 07.02.2017).*

Апартеїд — політика крайньої дискримінації за расовими, національними, релігійними та іншими ознаками. У категорію подібних злочинів потрапляє також переслідування будь-якої групи, яку можна ідентифікувати за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними мотивами, насильницьке зникнення людей, апартеїд (ДТ, 18.05.2017); **а. соціальний** — фактична сегрегація на основі класового чи економічного статусу, в якому нижчий клас змушений існувати відокремлено від решти населення. Одним із наслідків системи соціального апартеїду став колосальний розрив між нащадками європейців, які жили за кращими соціальними стандартами Західного світу, та корінною більшістю, яка бідувала (Д, 09.01.2021).

Апатрид — особа, яка не має громадянства й підданства жодної держави, проте мусить дотримуватися законів тієї країни, в якій вона зараз перебуває. Депутат опинився у статусі апатрида, особи без громадянства, а згідно з Конвенцією про статус апатридів 1954 р. такі особи повністю підпорядковуються юрисдикції тієї держави, на території якої перебувають (Д, 31.07.2017).

Апелювати — оскаржувати яку-небудь ухвалу. Якщо суспільство вважає закон неправильним, то давайте апелювати до Верховної Ради (УМ, ел. ресурс).

Апелянт — особа, що подає апеляцію. Судді дуже дратівливо ставилися до нових доказів, наданих апелянтом (ВЗ, 28.09.2017).

Апеляційний — який стос. до апеляції. В апеляційних скаргах, які надійшли по цій справі, жоден апелянт не просить суд поновити судове слідство — всюди є прохання повернути справу для продовження досудового розслідування (Д, 24.11.2014); **а. суд див. суд: с. апеляційний**.

Апеляція — 1. Звернення до вищої судової інстанції (апеляційного суду) зі скаргою на рішення або вирок, ухвалений судом нижчого рівня, якщо рішення не набрало законної сили. 20 грудня суд розгляне апеляцію на арешт Кузьменка (Д, 19.12.2019). 2. Оскарження будь-якого рішення у вищій інстанції. Уряд програв апеляцію: Приват має заплатити (Д, 10.06.2020). 3. Звернення за підтримкою, порадою, напр., до громадської думки. Суд підтвердив, всупереч спробам Росії встановити обтяжливі умови для здійснення прав України на апеляцію, що Києву було надано безумовний дозвіл на оскарження рішення до апеляційного суду (Д, 26.07.2017).

Апокаліпсис — остання межа між катастрофою і виживанням людства. Сюжет — лише привід для висловлювання, свідчення людини, що пережила апокаліпсис і відчула його кожною клітинкою організму, написане для людей, що пережили кінець світу й навіть не помітили (Д, 22.02.2000); **а. політичний** — час невизначеності, постійної напруги, політичного цинізму, персональної трагедії для старої політичної еліти опинитися поза владними структурами. Демократичній партії США загрожує політичний апокаліпсис (УМ, ел. ресурс); **а. соціальний** — апокаліптичні явища на позначення сучасної соціальної дійсності, що стосуються як світу загалом, так і однієї

країни зокрема. *Це соціальний апокаліпсис. Волонтери розказали, як вони допомагали медикам у боротьбі з коронавірусом* (УМ, ел. ресурс).

Апокаліпсичний див. апокаліптічний.

Апокаліптічний — який стос. до апокаліпсису. *Адже однією з основ християнського мислення була так звана апокаліптична логіка. Історія людства постає в її рамках як історія деградації* (ВЗ, 17.07.2018).

Аполітізм соціол. — байдужість до питань політики, ухиляння від участі у суспільно-політичному житті. *Чому опозиціонерів вдалося упіймати хвилю нового протесту попри те, що саме молоді люди протягом декількох пострадянських поколінь демонстрували кислий втомлений аполітизм? Не тому, що сказав потрібні слова, а тому що не сказав непотрібні* (Д, 15.06.2017).

Аполітичний соціол. — який характеризується аполітизмом, стоїть поза політикою. *Складно не погодитися з нашими експертами в тому, що виборець — здебільшого аполітичний. Ті, хто має певні політичні переконання, голосуватимуть за харизматичніших* (УМ, ел. ресурс).

Аполітичність див. аполітизм.

Апологёт — прихильник якоїсь ідеї, напряму, вчення, захисник кого-, чого-небудь. *Микола Гоголь: апологет чи руйнівник?* (Д, 31.03.2020).

Апологётика — упереджений, безумовний, тенденційний захист і виправдання будь-якого положення, теорії, ідеї, суспільного ладу, авторитету. *Популізм занадто боягузливий і неконкретний, а головне — неорганізований, це, скоріше, ґрунтянство й апологетика ідеального колгоспу* (ДТ, 10.09.2016).

Арешт — 1. Позбавлення волі, взяття під варту кого-небудь. *Туркменістан заборонив слово «коронавірус», за маску — арешт* (Д, 31.03.2020); **а. домашній** — вид запобіжного заходу чи покарання в деяких країнах, що являє собою перебування у власній квартирі з заборотою її лишати. *У Лівії 14 українців можуть перевести під домашній арешт* (Д, 15.05.2020). 2. юр. Судова заборона вільно розпоряджатися власним майном. *Апеляційний суд наклав арешт на територію столичної вулиці Інститутської, де розташована Алея Героїв Небесної сотні і ще тривають слідчі експерименти у справі Майдану* (Д, 21.06.2019).

Аристократ — 1. Представник аристократії. *Олігархи — аристократи чи злочинці?* (РС, ел. ресурс). 2. культ. Особа, що належить до духовної або інтелектуальної еліти суспільства. *Роман Іваничук — аристократ духу, без творчості якого не можна уявити рідну літературу на зламі двох століть* (ГУ, 28.05.2019).

Аристократія — 1. держ. упр. Форма правління, за якої уся повнота державної влади належить привілейованій меншості. *Аристократія — це система управління, в якій керівництво уряду покладається на кількох людей, які визнають себе найбільш підготовленими* (Ук.економі, ел. ресурс). 2. культ. Вищий, привілейований стан (група) певного суспільства, що володіє особливими правами чи можливостями. *На середину XVII ст. стало зрозуміло, що давня українська аристократія, яка сягає своїм корінням часів старокіївської Русі-України, стала вже неспроможною підтримувати свій*

авторитет серед інших суспільних верств і відігравати роль загальнозна-ного лідера (Д, 27.04.2018).

Армія — орган держави, призначений для здійснення її політики засоба-ми збройного насильства. *Армія вторгнення* налічувала понад 600 тисяч вій-ськових (Д, 03.11.2020).

Архаїзація культ. — занепад, перехід до ранніх, застарілих форм, зумов-лений суспільно-історичними чинниками. *До речі, саме тому споживацьке ставлення до науки швидко призводить до деградації еліт і систем управлін-ня, примітивізації соціальних інститутів і архаїзації громадських відносин, до розпаду і деградації суспільства* (Д, 28.07.2014).

Архаїчний — стародавній, старовинний. *...Цивілізований чех дивився на цей архаїчний, загублений між пралісами край очима людини з іншого світу, яку вражало те, чого вже не помічали місцеві* (РС, ел. ресурс). // Який вийшов із загальнонародного вжитку. *За настановами й очікуваннями, які культиву-ються в суспільних і родинних стереотипах, українське суспільство можна віднести до архаїчного* (ДТ, 08.06.2019).

Архетип культ. — універсальні образи та символи, притаманні колектив-ній свідомості, які зумовлюють індивідуальні способи почуттів та мислення щодо конкретних об'єктів або ситуацій. *Продуктивна героїзація означає ро-зуміння, що герой — це взагалі не людина. Це збірний образ — архетип, який є важливою частиною колективного підсвідомого* (Д, 13.10.2016); **а. етнічний культ.** — первинні структурні елементи культури етносу, покладені в основу його культуротворчої діяльності. *Для українських художників свобода — обов'язкова умова творчості, отже, сам етнічний архетип проявляється в їхніх роботах відкритим простором, вільними формами, динамічними мазка-ми та яскравими кольорами* (Д, 27.02.2014).

Архетипний культ. — який стос. до архетипу. *Архетипний сільський сюжет — дівчата і хлопці на кладці через річку заграють і бавляться* (Д, 08.04.2016).

Архетиповий культ. див. **архетипний**.

Архієпископ рел. — 1. Духовне звання між єпископом і митрополитом. *Архієпископ* (гр. *ἀρχι* — префікс, що означає головний, старший, *єπίσκοπος* — наглядач) — старший єпископ, один із вищих титулів у християнській цер-ковній ієрархії; іноді глава автокефальної церкви (Елладська, або Грецька, Кіпрська) (ЕСУ, ел. ресурс). 2. Церковний служитель, який має це звання. *Ар-хієпископ Кримської єпархії ПЦУ Климент оголосив голодування 10 грудня біля будівлі Кабінету Міністрів України. Він вийшов з плакатом «Забезпечте права релігійної свободи українців у Криму»* (РС, ел. ресурс).

Архієрєй рел. див. **єпископ**.

Асамблея — 1. Назва низки керівних органів міжнародних організацій (напр., Генеральна Асамблея ООН). *У Страсбурзі 25—29 січня 2021 р. пройде пленарна сесія Парламентської асамблеї Ради Європи* (Д, 24.01.2021). 2. У деяких країнах — складник найменування парламенту або однієї з його палат (напр., Народна асамблея в Анголі). *Чимало членів ООН, які вважають, що*

Генеральна Асамблея втрачає вплив в ООН, чинять опір втраті того, що вважають своїм останнім важелем, — контролю бюджету за допомогою роботи П'ятого комітету Генеральної Асамблеї (Д, 16.05.2006); **а. конституційна** — одна з можливих організаційних форм підготовки та прийняття конституції у тій чи іншій державі. *Конституційна асамблея Венесуели у п'ятницю, 18 серпня, ухвалила декрет про позбавлення повноважень чинного парламенту країни — Національної асамблеї* (Д, 18.08.2017).

Асиміляція культ. — процес поступового розчинення самостійного етносу або його частини серед більшого етносу чи групи етносів. *Асиміляція і повзуча русифікація розмивали, розчиняли українську мову в російській і зробили її суржиком* (УМ, ел. ресурс).

Аскетизм 1. культ. — Етичний принцип, що полягає в крайньому обмеженні потреб людини, самозреченні, відмові їй від життєвих благ і насолод з метою самовдосконалення або досягнення морального чи релігійного ідеалу. *Сократ уславився не тільки своїм вченням, але також повною байдужістю до тілесних насолод чи страждань, своїм спартанським стилем життя, можна навіть сказати аскетизмом — нечутливістю до холоду, спеки, голоду* (Д, 18.02.2000). 2. перен. Надзвичайна стриманість, помірність, відмова від життєвих благ. *...Я не прихильник цілковитого аскетизму, позаяк адаптаційний потенціал людини дуже високий, і він без шкоди для здоров'я в молодому та середньому віці може нівелювати деякі не надто здорові звички* (УМ, ел. ресурс).

Асоціація — добровільне договірне об'єднання (союз, співдружність, спілка) держав, організацій, підприємств, інших юридичних чи фізичних осіб для спільної політичної, господарської, наукової, культурної та іншої діяльності. У межах делегованих повноважень асоціація може представляти спільні інтереси та інтереси кожного з її членів, створювати спільні підприємства і госпрозрахункові організації для надання учасникам різних послуг. *Україна у першому півріччі 2018 року експортувала плодово-ягідної продукції на суму 100 млн дол., що на 59 % більше, ніж за аналогічний період 2017 року, повідомили в асоціації «Укрсадпром». Основними покупцями української продукції садівництва, за даними асоціації, стали країни Європейського Союзу, на які припадає понад 60 % вартості експорту* (ВЗ, 23.07.2018).

Аташе — 1. Найнижчий дипломатичний ранг та відповідно наймолодша дипломатична посада. *Диплом працівникам, які працюють у системі органів дипломатичної служби, дипломатичні ранги від аташе до радника першого класу присвоюються Міністром закордонних справ України* (Протокол.УА, ел. ресурс). 2. Офіційна особа, яку спеціально відряджено до дипломатичного представництва як фахівця у певній галузі (напр., військовий аташе, прес-аташе). *Підсумовуючи Ваше (Тіма Вудза. — Ред.) перебування тут, у Києві, як військового аташе, що Ви можете сказати про перспективи української армії, чи побачили Ви за цей час прогрес?* (Д, 05—06.03.2021).

Атеїзм — система поглядів, що заперечує існування Бога, будь-яких інших надприродних сил, релігії взагалі; безбожність, безвір'я. *...Бурсу було перетворено на трудову школу, а далі письменник обрав педагогічну ниву,*

закінчивши педагогічні курси та педтехнікум. Але в часи «войовничого атеїзму» вже однієї згадки про це було достатньо, щоб опинитися на Соловках (УМ, ел. ресурс).

Атівець — учасник АТО, антитерористичної операції. Родина загиблих атовців та учасників Революції гідності почали отримувати муніципальну допомогу (ВЗ, 15.10.2020). // Ветеран АТО, антитерористичної операції — український ветеран бойових дій на українському Донбасі, які розпочалися у квітні 2014 р. Ветеранами АТО вважаються колишні учасники бойових дій у зоні проведення «антитерористичної операції» на Донбасі (Д, 02.08.2020).

Атрактор демократичний — структура публічного управління в демократичному суспільстві, що у своїй єдності та цілісності визначає шлях демократичного розвитку. Майдан 2004 року вивів Україну на такий демократичний атрактор, із якого не дано збочити. Будь-яка відкрита система може покинути атрактор тільки в точці біфуркації. У цій точці під впливом зовсім малих дій відкрита система переходить на один із декількох нових атракторів (УМ, ел. ресурс).

Атрактор соціальний див. самоорганізація: с. соціальна.

Атрибут етнічний культ. — невід’ємна ознака етнічного об’єкта, без якої він втрачає якісну визначеність. Українські державні символи та етнічні атрибути формувалися протягом століть і належать до найбагатших та найзмістовніших частин людства (ГУ, 23.02.2019).

Аудиторія — 1. соціол. Порівняно стала сукупність індивідів, сформована в процесі їх взаємодії з певним джерелом інформації на ґрунті спільності інформаційних потреб та інтересів. ...Глибоке переконання і одночасно головна ідея, — донести до аудиторії сьогодні, що ми маємо докласти максимальних зусиль, щоб реформами зменшувати тиск держави на бізнес (ВЗ, 06.02.2013). 2. культ. Один із суб’єктів масової комунікації (зокрема й театральна публіка та відвідувачі музеїв). Одні в захваті від франківського пошуку, а інші, навіть не додивившись «Істерію» до кінця, кажуть, що експеримент не вдався. Вистава дійсно розрахована не на масову аудиторію, а на театральних гурманів (Д, 12.05.2004).

Аутсайдер — 1. Особа, яка займає останні місця в змаганнях, перегонах; невдаха, відстаючий; маргінал. Складно співчувати якійсь абстрактній людині. Про це книжка — чому ми дивимося на біженців як на аутсайдерів (ДТ, 08.06.2019). 2. Підприємство, яке є другорядним, не входить до монополістичного об’єднання. Найкращі показники в Україні за рівнем виконання дорожніх робіт має Івано-Франківська область — 65 % усіх контактів вже виконані. Серед «аутсайдерів» — Черкаська область, де не виконано жодного контракту (ВЗ, 10.07.2018).

Аутсайдерство — соціально-психологічний феномен, що ґрунтується на почуттях програшу, втрати сподівань, призводить до позиції стороннього в суспільних процесах, у визначенні свого місця в соціумі як такого, що знаходиться поза ним. Донеччина — лідер за промисловим потенціалом та аутсайдерством (Д, 16.03.2012).

Аутсайдерський — який стос. до аутсайдера, аутсайдерства. *Справжній живопис завжди був, є і буде аутсайдерським, таким, що знаходиться за межами болота мистецького життя* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Аутстафінг — 1. Залучення компанією позаштатного фахівця (фрилансера), зокрема й з іншої компанії, який має відповідні знання, професійні навички і досвід на час виконання визначеного проєкту, а також для ухилення від дотримання вимог трудового законодавства. *Дедалі частіше термін аутстафінг трапляється, коли йдеться про набір персоналу, формування колективу, регулювання трудових відносин, особливо в ІТ-сфері* (ЮГ, ел. ресурс). 2. Процес виведення персоналу за штат, який полягає у тому, що працівники офіційно значаться як співробітники компанії-провайдера, а у працедавця працюють за договором надання послуг, що дає можливість регулювати (збільшувати або скорочувати) фактичну кількість співробітників компанії без зміни чисельності персоналу в штаті. *Сьогодні суди відмовляють у задоволенні позовних вимог про визнання трудових відносин, якщо договором передбачено всі умови, притаманні саме аутстафінгу, оренді персоналу, а не його найму* (ЮГ, ел. ресурс).

Афект психол. — короточасний максимальний за інтенсивністю емоційний стан, переживання людини (лють, жах, відчай, екстаз, екзальтація тощо), під час якого знижується ступінь самовладання. *Все, що відволікає від основної потреби (в їжі), викликає неконтрольований афект: гнів, злість, грубість, жорстокість, агресію. Такий стан свідомості викликаний голодуванням і виснаженням організму, а не особистісними рисами людини* (Д, 30.11.2011).

Афроцентризм — концепція, згідно з якою духовним центром людства є Африка. *Афроцентризм (від Африка і центризм) — доктрина ціннісного піднесення й самоствердження африканської культури, спрямована на подолання євроцентризму в різних сферах суспільної свідомості й поведінки, аж до абсолютизації культурно-історичних і расових особливостей та ролі в світовій історії негроафриканців* (ВУЕ, ел. ресурс).

Б

Багатове́кторний — який використовується, здійснюється в багатьох напрямках. *Експерти змагаються в дотепності, характеризуючи сьогodenний статус України на міжнародній арені: «багатове́кторна ізоляція», «м'яке ігнорування», «видалення з поля» — це ще не найсуворіші характеристики* (УТ, 15—21.06.2012).

Багатове́кторність — властивість за знач. **багатове́кторний**. *Багатове́кторність зовнішньої політики користується підтримкою більшості українців* (УМ, ел. ресурс).

Багатокульту́рний — який пов'язаний із багатьма культурами. *Краків: польський, багатокультурний <...> український?* (Д, 08.08.2021).

Багатокульту́рність культ. — стан суспільства у деяких поліетнічних країнах, якому притаманна активна державна політика щодо офіційного визнання і підтримки рівноправ'я культур усіх етнічних спільнот, що проживають у країні. *Позитив <...> полягає в багатокультурності, багатомовності, поліетнічності, етнічній толерантності, прийнятті федералізму...* (Д, 14.04.2004).

Багатомандатний політ. — який відповідає принципу голосування за виборчими списками партій (блоків). *Центральна виборча комісія офіційно встановила результати позачергових виборів народних депутатів України, що відбулися 21 липня в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі* (РС, ел. ресурс).

Багатонаціональний соціол. — який складається з кількох (багатьох) націй. *3 вересня цього року 5 українських офіцерів залучено до роботи в секціях штабу багатонаціональної коаліції* (Д, 06.10.2018).

Багатопартійний політ. — який базується на діяльності кількох політичних партій; до якого входять представники різних партій. *...На акцію «Ніч вогнів» вийшли опозиціонери інших мастей, зібрані народним депутатом Володимиром Сівковичем (саме він цього тижня проводив у Білій Церкві багатопартійний форум під гаслом «Ні — територіальній реформі»)* (УМ, ел. ресурс).

Багатопартійність політ. — одна з поширених засадничих умов облаштування демократичного ладу, коли інтереси суспільних верств відповідним чином виражають політичні партії, які змагаються, ведуть між собою боротьбу за владу і здійснюють визначальний вплив на суспільно-політичні події. *У Росії фактично однопартійна система, багатопартійність — лише видимість* (УМ, ел. ресурс).

Багатополярний — який передбачає наявність у світі кількох полюсів сили, що не переважають та не розповсюджують свій вплив один на одного. *Міжнародний бізнес має стати багатополярним* (Д, 04.03.2019).

Багатополярність — система світового устрою, за якої держави мають приблизно однаковий військовий і економічний потенціал. *Багатополярність — наявність більше двох домінуючих полюсів зростання — іноді траплялася в історії світової економіки* (ЕП, ел. ресурс).

Баланс політичний — співвідношення сил опонентних сторін (суб'єктів політичних відносин), за якого досягається рівновага за допомогою різних засобів політичного, військового, економічного характеру. *ЗМІ хочуть зобов'язати тримати «політичний баланс» у новинах* (УП, ел. ресурс).

Баланс сил — зовнішньополітична концепція, основною засадою якої є ідея закономірності розвитку відносин між державами в межах певних циклів упродовж усієї світової історії. *Баланс сил у Європі та світі в сучасних умовах зазнав суттєвих змін* (УТ, 11.05.2016).

Балканізація — 1. Багатосторонній конфлікт, найчастіше збройний, спричинений розпадом багатонаціональних імперій, учасниками якого є колишні метрополія та її колонії. *...Факти вказують на те, що Нігерія перебуває лише за кілька кроків від масштабного геноциду на кшталт того, що був у Руанді чи Сомалі, або від «балканізації» своєї території* (УТ, 22.01.2012). 2. Політика дроблення, особливість якої полягає в тому, що конфлікт точиться як між колоніями та метрополією, так і між самими колоніями; процес руйнування відносин солідарності й взаємозалежності між народами, що супроводжується тривалою та гострою політичною боротьбою. *Але еволюція відбулася: якщо на початку 90-х років термін «балканізація» був синонімом фрагментаризації держави, жорстоких міжетнічних конфронтацій <...> сьогодні цей термін стає синонімом відродження, подолання фатальних закономірностей минулого* (Д, 12.12.2019).

Балканізуватися — процес розпаду між народами, імперіями та ін. (самовстановлення, повторення того, що відбувалося чи відбувається на Балканах). *Провокаційні дії під прикриттям патріотизму завдають безсумнівної шкоди і національним інтересам України, і її територіальній цілісності, підштовхуючи таким чином весь регіон до небезпечної загрози балканізуватися* (РС, ел. ресурс).

Балотування — 1. Дія за знач. **балотуватися**. *Можливість одночасного балотування в Раду за списками та мажоритаркою оскаржили в Конституційному Суді* (УМ, ел. ресурс). 2. Постанова питання на голосування. *Гані та двоє його віцепрезидентів, Амрулла Салех та Сарвар Даніш, нібито були готові відмовитися від балотування на цих перегонах, аби уникнути підозр у підробленні голосів* (РС, ел. ресурс). 3. Власне сама процедура голосування. *...Норму про паралельне балотування за списками і в округах вважали вигідною опозиції...* (УТ, 11.04.2012).

Балотуватися — висувати свою кандидатуру для голосування на виборах. *Один з кандидатів вирішив виборювати право балотуватися у суді* (Д, 19.11.2011).

Банкру́тство вла́ди — неспроможність влади (певних її суб'єктів, структур, високих посадових осіб) виконувати свої обіцянки, декларації. *Банкру́тство пострадянської влади, яка ні на крок не просунулася в самореформуванні в бік демократичних стандартів, виявилось за останні п'ять років саме в тому, що вона не зуміла для себе ж самої створити умови, диктовані поколіннями правителів для стабілізації саме антинародних режимів* (Д, 04.09.1999).

Банкру́тство політи́чне — неспроможність політичних сил і політичних діячів виконувати обіцянки і зобов'язання, які вони дали своїм прихильникам (виборцям). *Сама в стані політичного банкру́тства опинилися всі без винятку чинні в Україні політичні сили* (РС, ел. ресурс).

Бар'є́р прохі́дний політ. — мінімальний відсоток виборців, який має набрати політична партія, щоб потрапити до парламенту. *Лідери фракцій більшості узгодили, що прохідний бар'єр для партій на виборах буде становити 4 %* (УП, ел. ресурс).

Батальйо́н доброво́льчий, доброба́т — військове, поліційне та парамілітарне формування, вступ до якого відбувався на добровольчій основі з 2014 року у відповідь на російську агресію. *Добровольчі батальйони відіграли неабияку роль у стримуванні, а потім і приборкуванні сепаратистів* (РС, ел. ресурс).

Безвізовий режі́м, безві́з — статус, що дозволяє громадянам перетинати кордон без візи, шляхом пред'явлення біометричного документа. *Раніше комісар ЄС з питань європейської політики сусідства й розширення Йоганнес Ган заявив, що ЄС спіткають проблеми, якщо Україні не буде надано безвіз, однак завдання щодо його запровадження вже до кінця року надміру амбіційне* (ДТ, 10—16.12.2016).

Безвлади́ддя — кризовий стан у житті суспільства, відсутність необхідного впливу влади (найперше державної) на життя суспільства або відсторонення за певних обставин влади від виконання своїх обов'язків. *Коли на схід країни прийшла війна, жителі прифронтових населених пунктів потерпали не тільки від ворожих ракет і снарядів, а й від безвладдя* (УК, 05.03.2015).

Безгромадя́нство юр. — правове становище особи, що не має жодного громадянства. *Безгромадянство часто загострює ізоляцію, з якою стикаються меншини, і справляє глибокий вплив на всі аспекти їхнього життя* (Д, 04.11.2017).

Бездія́льний — який не діє, не зайнятий роботою. *...Туреччина вже відкрила свої кордони з ЄС, демонструючи Європі, скільки їй коштуватиме бездіяльний паціфізм* (РС, ел. ресурс).

Бездія́льність — юр. суспільно небезпечна вольова поведінка особи, що полягає у невиконанні належно того обов'язку, який особа повинна була і могла виконати. *Прогулювання передбачає бездіяльність і байдужість до самого процесу, відсутність на сесії без вагомих на те причин* (ВЗ, 11.10.2018); **б. політи́чна** — самоусунення особи з усіх форм політичної активності внаслідок різних причин. *...Не хочеться виправдовувати і дії попередньої влади, точніше — політична бездіяльність, наслідки якої пожинаємо нині* (УТ, 30.04.2010).

Бездоглядний — позбавлений догляду. У соціальних службах намагаються не тільки повертати бездоглядних дітей з вулиці, а й запобігти потраплянню туди неповнолітніх (РС, ел. ресурс).

Бездоглядність — стан за знач. **бездоглядний**. Питання бездоглядності й бродяжництва постають доволі гостро (Д, 22.06.1999).

Бездомний — який не має житла, притулку; безпритульний. ...Штаби для допомоги бездомним особам у зимовий період сформує у кожному районі міста (Главком, ел. ресурс).

Бездомність — стан за знач. **бездомний**. Бездомність — це не тільки відсутність даху над головою, це також брак спільноти і соціальної взаємодії (ДТ, 10—16.12.2016).

Бездотаційний — який не потребує дотацій, здійснюється без дотацій. Нещодавно утворена Великоомелянська ОТГ, що в Рівненському районі, стала п'ятою бездотаційною громадою Рівненщини (ГУ, 10.12.2019).

Беззаконня — 1. Відсутність правил і норм у житті певного суспільства, держави, епохи. 2013 року Україна наразі прокинулася після довгого-довгого сну. Так, вона побачила війну, розруху, беззаконня, але оце бажання вирватися зі страшного імперського і колоніального кола непереборне (ВЗ, 09.10.2018). 2. Процес, що спричинює такий стан, коли різні норми та цінності втрачають беззаперечний характер; виявляється у втраті значущості цінностей і норм, у підриві механізмів соціального контролю, зокрема у різкому збільшенні кількості злочинів, особливо самогубств. Готова закрити очі на будь-яке беззаконня, суддівська мафія особливо чутлива до обмеження її власних соціальних гарантій, що продемонстрував своїм рішенням від 28 серпня, визнавши «неконституційним» обмеження суддівських доходів на час пандемії, Конституційний Суд (Д, 16—17.04.2021).

Безпартійний — який не є членом партії, не належить до якоїсь партії. Зараз термін широко застосовується у характеристиці осіб, які займають виборні посади, або є кандидатами на такі посади, які не є висуванцями партій або членами партійних фракцій (позапартійний депутат, безпартійний кандидат у президенти) (Вікіпедія, ел. ресурс).

Безпека — відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдання будь-якої шкоди для життя, здоров'я та майна громадян, а також для навколишнього природного середовища. «Польські громадяни в безпеці. Вакцинація понад 95 % захищає нас від епідемії», — запевнив міністр Лукаш Шумовський (ВЗ, 05.11.2018); **б. бюджетна** — стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного та місцевих бюджетів, а також ефективності використання бюджетних коштів. ...Нормативне визначення бюджетної безпеки <...> дає підстави стверджувати, що йдеться не тільки про бюджети різного рівня зокрема, а й про державні фінанси загалом... (Свірко, 2021); **б. військóва військ.** — стан захищеності прав і свобод громадян, базових інтересів та цінностей суспільства і суверенної держави від можливих зазіхань із застосуванням військової сили. Секретар з питань торгівлі Вілбур Росс заявив, що «економічна безпе-

ка — це військова безпека». Нинішня адміністрація розмиває чи навіть стирає лінію між економічними і оборонними інтересами Америки (ДТ, 03—09.11.2018); **б. демографічна** — такий стан захищеності держави, суспільства та ринку праці, за якого забезпечується розвиток країни з урахуванням сукупності збалансованих демографічних інтересів держави, суспільства й особистості відповідно до конституційних прав громадян країни. ...Всілякі резолюції, які щороку приймають законоборці та які спрямовані на покращення демографічної ситуації, здебільшого декларативні, вважає завідувач відділу соціально-економічної та демографічної безпеки Національного інституту міжнародної безпеки (Д, 12.10.2004); **б. інформаційна** — стан захищеності інформаційного простору, який забезпечує його формування і розвиток в інтересах громадян, організацій і держави загалом, захист від неправомірного зовнішнього і внутрішнього втручання. Сьогодні питання інформаційної безпеки є вкрай важливими для України, особливо з огляду на масштабні кібератаки минулого року та загальну ситуацію у світі (Д, 27.03.2018); **б. колективна** — співробітництво держав для підтримання міжнародного миру та виявлення, запобігання, послаблення, усунення і відвернення загрози, здатної загубити їх, знищити матеріальні та духовні цінності, перешкодити їхньому прогресивному розвитку. ...Торік у червні він [Роберт Гейтс] проголосив у Брюсселі, що НАТО постало перед загрозою перетворитися із системи колективної безпеки на «колективну непотрібність» (УТ, 19.05.2012); **б. міжнародна** — система доктрин, концепцій, міжнародних організацій, дій, спрямованих на зменшення домінування окремих країн або блоків у міжнародних відносинах, на врегулювання й збалансування міжнародних інтересів на принципах ООН і нормах міжнародних договорів, угод. На міжнародну безпеку, як і на національну безпеку країн, дедалі більше впливають процеси глобалізації (Niss, ел. ресурс); **б. національна** — державна політика, спрямована на створення внутрішніх і зовнішніх умов, сприятливих для збереження чи зміцнення життєво важливих національних цінностей; стан, що забезпечує захищеність інтересів народу й держави, суспільства та його громадян. Минулої п'ятниці ми на весь світ чітко нагадали свою позицію: державна мова в Україні нині є фактом національної безпеки (УК, 19.09.2017); **б. соціальна соціол.** — один із найважливіших внутрішніх складників національної безпеки, характеристика ступеня соціальної стабільності суспільства. Воєнні аспекти мають усі інші види безпеки: соціальну, економічну, екологічну, інформаційну тощо. В умовах наростання загроз національній безпеці воєнна безпека може набувати пріоритетного значення (УТ, 18.10.2013).

Безпритульний — який не має певного місця проживання і потребує соціальної підтримки та допомоги держави; бездоглядний. Старша жінка якраз обідала черствим хлібом з іншим безпритульним, який, очевидно, теж просить милостиню у центрі (ВЗ, 16.10.2018).

Безпритульність — стан за знач. **безпритульний**. Часто трапляється, що західні спеціалісти, приїжджаючи сюди навчати вітчизняних боротьбі з таким соціальним злом, як безпритульність, у результаті заявляють, що швидше їм треба вчитися у нас (Д, 15.10.2002).

Безробітний — який не має роботи, заробітної плати. *Ще один момент — це фактична відсутність в Україні судової системи. Чи реально довести в суді факт дискримінації з боку потенційного працедавця? Чи зможе безробітний забезпечити фінансовий супровід свого позову, сплативши судові мито та найнявши адвоката?* (УМ, ел. ресурс).

Безробіття соціол. — соціально-економічний стан, за якого в суспільстві частина економічно активного (працездатного) населення не може знайти собі роботу, застосувати свою робочу силу і стає резервною частиною найманої праці. *Загроза масового безробіття в нашій країні пов'язана з неузгодженістю процесів вивільнення, перерозподілу та працевлаштування робочої сили* (УМ, ел. ресурс).

Безхатченко див. **бездомний**.

Бейдж — картка, значок, наклейка, призначена для надання інформації про особу (працівника установи, учасника конференції та ін.). *Люди з рожевими бейджами на рожевих стрічках — перше, що впадає в око, під'їжджаючи до виставкового центру «Д 12»* (РС, ел. ресурс).

Бейджик розм. див. **бейдж**.

Бекграунд — інформаційний матеріал, який надає необхідні відомості про профіль роботи певного підприємства, його продукцію та послуги, історію створення, розвитку тощо. *Англiзм «бекграунд» найчастіше вживається у значенні соціального / професійного минулого, досягнень, досвіду* (Д, 27.03.2018); **б. політичний** — все, що стосується життя, освіти, зв'язків, досвіду політика: інтелектуальний рівень, культурна підготовка, ступінь освіченості, життєвий і професійний досвід. *На відміну від багатьох майбутніх депутатів, пан <...> має політичний бекграунд* (BBC, ел. ресурс).

Беркутівець розм. — боєць колишнього спецпідрозділу міліції «Беркут», що існував у 1992—2014 рр. *Беркутівці жорстко розігнали мирних протестувальників, завдавши багатьом із них ушкоджень та поранень* (Д, 19—20.02.2021).

Бехаїзм, бахаїзм рел. — релігія, що виникла на Близькому Сході в середині XIX ст. Сьогодні це монотеїстична релігія мусульманського походження, що претендує на роль універсальної позаконфесійної духовності, нараховує близько семи мільйонів прихильників майже у всіх країнах світу. *Мета бехаїзму полягає в тому, щоб на засадах релігійної моралі, утвердження соборності українських земель сприяти українській громадськості в активній участі в розбудові економічного, політичного процвітання українського народу, відкинувши внутріконфесійні чвари, релігійну нетерпимість до представників інших релігій, або індиферентних щодо релігій невіруючих людей* (Osvita, ел. ресурс).

Бехаїст, бахаїст — послідовник бехаїзму, бахаїзму. *Духовна Рада бехаїстів організована і в Україні* (Osvita, ел. ресурс).

Бігбордин — великий рекламний щит. *Виборча битва за столицю щодня набирає обертів: реєструються нові кандидати на посаду мера, спалахують політичні скандали, столицю заповнили бігборди із зображенням політиків, які претендують на ключі від кабінету міського градоначальника* (Д, 10.04. 2006).

Бідність соціол. — неспроможність підтримувати мінімальний рівень споживання, обумовлений фізіологічними, соціальними, культурно визначеними якісними нормами. *Кожна помилка президента воюючої країни, яка залежить від іноземних кредитів і є ареною олігархічних сутичок — це кров, смерть і сльози. Це нова бідність і нові втрачені території, нові біженці і нові розчарування* (ВЗ, 20.05.2019); **б. абсолютна** — неспроможність задовольнити людські потреби, відсутність фізіологічного і соціального мінімуму засобів існування. *Абсолютна бідність — це коли йдеться про саму можливість існування людини, спроможність її вижити* (Д, 08.08.2011); **б. відносна** — це екстремальна форма нерівності в стандартах життя та соціальному захисті. *Що стосується відносної бідності, то вона ґрунтується на порівнянні статків кожної людини з оточенням. Тобто поняття такої бідності є дуже різним, наприклад, у США ідесь у Нігерії* (Д, 08.08.2011); **б. об'єктивна** — рівень життя, для забезпечення якого доступними вважаються їжа, одяг, житло. *Об'єктивна бідність означає, що саме людина або сім'я може (чи, радше, не може) дозволити собі придбати з майна — їжу, одяг, житло, автомашину тощо* (Д, 08.08.2011); **б. суб'єктивна** — суб'єктивне почуття, яке виникає або не виникає в людини, залежно від ситуації, коли їй не вистачає чогось із того, що вона хотіла б. *А суб'єктивна бідність — це як людина почувається — бідною чи небідною* (Д, 08.08.2011).

Біженець — особа, змушена залишати рідні місця, де вона постійно проживала (була громадянином), через соціальні (війни, революції), стихійні лиха, політичні, релігійні, етнічні переслідування або внаслідок обґрунтованих побоювань стати їхньою жертвою. *Офіційно в Україні нині проживає близько 2,4 тис. шукачів притулку — людей, які перебувають в процесі отримання статусу біженця* (ВЗ, 12.08.2019).

Бізнес ек. — комерційна, біржова чи підприємницька діяльність, яка дає прибуток. *Бізнес — це люди, які мають свою справу, капітал, підприємці всіх рівнів. Для них характерне прагнення до реалізації певної ідеї, проєкту, підприємства, до цілковитої свободи дії та до максимізації свого прибутку* (Д, 15.11.2003).

Бізнес-асоціація ек. — добровільне об'єднання підприємців для досягнення спільної мети. *В рамках <...> ініціативи передбачається і запуск окремої консультативної платформи для представників вітчизняного бізнесу, яка створена в партнерстві з авторитетними бізнес-асоціаціями, консалтинговими компаніями, провідними експертами та представниками компаній, які вже здійснили успішний вихід на ринок ЄС* (УМ, ел. ресурс).

Бізнес-еліта див. еліта: е. бізнесова.

Бізнес-клас ек., соціол. — соціальна група, що складається з суб'єктів виробничої, комерційної та фінансової діяльності, спрямованої на одержання прибутків; невід'ємна частина соціальної структури суспільства з ринковою економікою. *Усі українські політсили і бізнес-класи зацікавлені в тиску на ЗМІ* (РС, ел. ресурс).

Бізнесовий ек. — який пов'язаний із бізнесом. *...Неофіти отримали можливість порівняти власні мрії про екологічно чистий бізнесовий і життєвий простір із практичним досвідом першопрохідців* (УМ, ел. ресурс).

Бізнес-процес *ек.* — будь-яка діяльність, що має вхідний продукт, додає вартість до нього та забезпечує вихідний продукт для внутрішнього або зовнішнього споживача. *Правильно організовані та систематизовані бізнес-процеси дають максимальну прибутковість та підвищують очікування всіх зацікавлених осіб: від власників бізнесу до кінцевого клієнта* (Д, 08.08.2011).

Бізнес-середовище *ек.* — сфера бізнесової діяльності в країні. *Міністр заповнив, що команда Мінагрополітики налаштована створювати комфортне бізнес-середовище для всіх без винятку: від малих і середніх фермерів — до великих агрохолдингів* (УМ, ел. ресурс).

Бізнес-сфера *ек.* — коло осіб, що займається комерційною, промисловою або професійною діяльністю. *Співпраця і взаєморозуміння влади та представників бізнес-сфери — завжди на користь громади* (КГ, ел. ресурс).

Бізнес-центр *ек.* — місце зосередження якої-небудь діяльності, що акумулює фінансово-економічну інформацію, здійснює кон'юнктурні дослідження, забезпечує ділові контакти між потенційними партнерами на ринку. *Ще в 90-х роках минулого століття на Прикарпатті був відкритий один з двох у державі найбільших бізнес-центрів* (РС, ел. ресурс).

Білборд *див. бігборд.*

Білоруськоцентричний — який зорієнтований на Білорусь. *Стало відомо, що в Білорусі готують новий курс історії, який відрізнятиметься білоруськоцентричним підходом* (Д, 12—13.03.2021).

Білоруськоцентричність — властивість за знач. **білоруськоцентричний**. *Ось у Білорусі скоро російсько-білоруські військові навчання «Захід—2021». Є низка політологів, які виступають за білоруськоцентричність* (РС, ел. ресурс).

Більшість — кількісна перевага прихильників якоїсь ідеї чи рішення над їхніми противниками. *В умовах пандемії соціальні й політичні питання все частіше проблематизуються в категоріях статистики, популяції, блага більшості (на противагу блага меншості)* (Д, 11.06.2020); **б. абсолютна** — переважна більшість кого-, чого-небудь. *...Абсолютна більшість респондентів хоче будувати своє майбутнє життя в Україні* (ЛВ, ел. ресурс); **б. відносна** — хоча б на один голос більше від суперника чи альтернативної пропозиції. *Більше половини респондентів на Заході, у Центрі і на Сході, а також відносна більшість жителів Донбасу вважають, що відмінностей між Сходом і Заходом немає* (Д, 22.06.2016); **б. конституційна** — частина, яка може відповідати двом третинам або навіть трьом чвертям усього складу тих, хто приймає рішення або здійснює обрання. *Аби законопроект № 1017 став Законом, Верховна Рада повинна ще раз за нього проголосувати на наступній черговій сесії, не раніше вересня 2020 року. Тобто тоді вже знадобиться конституційна більшість — щонайменше 300 голосів* (УП, ел. ресурс); **б. парламентська** — політичне утворення, що складається з парламентських фракцій чи окремих (позафракційних) членів парламенту, які разом створюють зви-

чайну кількісну перевагу у парламенті. *Парламентська більшість звіт комісії не затвердила і припинила її роботу* (РС, ел. ресурс).

Біпатрид — особа, яка згідно з міжнародним правом одночасно має громадянство двох або більше держав. *Водночас Михайло Драгоманов не може бути названий ані біпатридом (як-от письменник Микола Гоголь), ані російським ученим українського походження (як-от знаний психолог, у молодості — актор театру «Березіль» Олександр Запорожець)* (Д, 10.12.2014).

Біполяризм *політ. див. біполярний світ.*

Біполярний світ *політ.* — світовий порядок, який заснований на домінуванні в міжнародних відносинах двох наддержав (скажімо, США і СРСР; США і Росія; США і Китай) або ж суспільно-політичних систем (напр., капіталізму й соціалізму), що різняться. *У 1989 році із закінченням Холодної війни, біполярний світ <...> (США і СРСР) поступово змінюється багаточентричним* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Біполярність *політ. див. біполярний світ.*

Біржа цифрових валют *див. криптовалютна біржа, криптобіржа.*

Біткоїн — віртуальна валюта. *...Голова Ради Національного банку України заявив минулого тижня, що біткоїн та інші віртуальні або криптовалюти є грошовими сурогатами* (Д, 15.08.2017).

Біфуркація — поведінка складних систем у станах та умовах, далеких від рівноваги; відбувається тоді, коли система переходить у новий стан, режим, за якого порушується баланс. *Що саме має здійснити парламент, щоб позначити невідворотний вихід з «точки біфуркації» і початок нового суспільного шляху?* (Д, 06.02.2014).

Біхевіоризм *психол., політ.* — психологічний напрям у політології та соціології, що орієнтує на вивчення проблем політики і політичних відносин крізь призму поведінки особи й груп як сукупності різноманітних реалій на вплив навколишнього середовища. *Запозичивши на Заході позитивістські та поведінкові (біхевіоризм) погляди, частина наших соціологів часто намагається побудувати лінійно-причинну модель суспільства шляхом обробки даних опитувань методами математичної статистики, прийнятність яких сумнівна, бо ще А. Ейнштейн казав, що «Бог у кості не грає»* (Д, 08.11.2003); **б. політичний** — напрям у політології, головним предметом якого є вивчення політичної поведінки індивідів та соціальних груп переважно під час виборчих кампаній шляхом застосування методики збору кількісних даних та їх статистичного узагальнення. *Політичний біхевіоризм органічно пов'язаний із феноменологією. Він розмежовує річ і феномен* (УМ, ел. ресурс); **б. соціальний** — напрям в американській психології і соціології, сутністю якого є спостереження за поведінкою людей, а методологічним підґрунтям — принцип позитивізму. *Запозичивши на Заході позитивістські та поведінкові (соціальний біхевіоризм) погляди, частина наших соціологів часто намагається побудувати лінійно-причинну модель суспільства шляхом оброблення даних опитувань методами математичної статистики, прийнятність яких сумнівна* (Д, 08.11.2003).

Благодійний — який призначений для надання матеріальної допомоги людям, які цього потребують. *Усі бронезилети виготовлено за рахунок благодійних пожертв та безкоштовно передано за місцем призначення* (Главком, ел. ресурс).

Благодійник — 1. Той, хто надає комусь допомогу, підтримку; добродійник, благодар. *Сюжет картини «Владика Андрей» гортає сторінки життя та діяльності надзвичайної постаті в українській історії, а саме — митрополита Української греко-католицької церкви Андрея Шептицького, мислителя, благодійника і мецената* (Д, 29.04.2016). 2. Той, хто займається благодійністю. *Список, який охопив 50 головних благодійників, було складено газетою The Chronicle* (Д, 10.02.2014).

Благодійництво — добровільна безкорислива жертва фізичних та юридичних осіб у поданні набувачам матеріальної, фінансової, організаційної та іншої благодійної допомоги. *За що люди зазвичай пишаються своєю компанією? За гарні показники, нагороди, високі рейтинги? Частково так. Предметом їхньої гордості є, не в останню чергу, людяність роботодавця, його соціальна відповідальність та благодійництво* (УМ, ел. ресурс).

Бліцкриг — тактика ведення миттєвого бою, яка приносить перемогу армії завойовників. *І саме героїчна оборона столиці України, як одностайно визнали вже по завершенні війни цілілі гітлерівські генерали, поламала план блицкригу й урятувала Москву* (УК, 12.07.2016).

Блог — це інтернет-журнал, інтернет-щоденник, основним наповненням якого є дописи (тексти, зображення, відео). *Відмінністю блогів від щоденникових записів є те, що перші зазвичай передбачають сторонніх читачів, які можуть вступити в публічну дискусію з автором (наприклад, у коментарях до запису)* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Блогер — особа, що веде блог. *Інформаційне століття породило безліч нових професій. Але блогер виділяється серед них за тією простою причиною, що ця професія передбачає вплив на суспільну свідомість* (Chk, ел. ресурс).

Блогосфера — сукупність усіх блогів в інтернеті. *Поняття блогосфери робить наголос на одну з основних відмінностей блогів від звичайних вебсторінок та інтернет-форумів...* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Блок політ., соціол. — об'єднання держав, організацій, партій для досягнення спільної мети. *Південноамериканські країни створили новий регіональний блок: PROSUR — нове регіональне об'єднання держав Південної Америки — має прийти на зміну Союзу південноамериканських націй (UNASUR)* (Д, 29.03.2019); **б. елітний** — домовленість, угода між елітами, а також неформальне об'єднання еліт з метою здійснення заходів соціального захисту (захисний блок) або врегулювання конфлікту згідно з принципами погоджувальної демократії. *Деякі політичні партії та елітні блоки звертаються останнім часом до людей з простим питанням, чого треба нашим людям: роботи, житла, охорони і т. п.* (РС, ел. ресурс); **б. політичний** — об'єднання, союз політичних партій, громадських організацій, груп людей задля узгоджених

дій, досягнення спільних, насамперед політичних цілей. ...*Нині жоден основний політичний блок у парламенті Швеції не має більшості, і залишається незрозумілим, хто формуватиме наступний уряд* (Д, 25.09.2018).

Блока́да політ. — система заходів економічного, політичного або військового характеру, мета якої — ізоляція держави (або частини держави), збройних сил або військового угруповання від зовнішнього світу. *Припинення поставок дніпровської води на Кримський півострів у березні 2014 року, а потім здійснена з 20 вересня 2015 року кримськотатарською та українською громадськістю товарна блокада Криму, і кілька місяців пізніше — повне припинення поставок електроенергії в тимчасово окупований Крим, зробило дорожче російським окупантам щорічне утримання окупованого ними Криму на кілька мільярдів доларів* (УМ, ел. ресурс).

Блокпóст — контрольно-перепускний пункт на автомобільній трасі або на залізниці. *Бойовики обстріляли блокпост сил АТО в Маріуполі* (РС, ел. ресурс). // У воєнний час — дорожній укріплений контрольно-пропускний пункт із озброєною охороною, здатний самостійно тримати кругову оборону, встановлений на в'їзді / виїзді (вході / виході) на територію / з території, де введено воєнний стан та запроваджено комендантську годину, з облаштованими місцями для перевірки осіб, транспортних засобів, багажу та вантажів, позиціями вогневих засобів та бойової техніки, місцями для відпочинку та забезпечення життєдіяльності особового складу, який там перебуває. *У зв'язку із запровадженням надзвичайного стану на всій території України, служба автомобільних доріг у Хмельницькій області встановила блокпости на дорогах, які перетинають кордони між сусідніми із Хмельниччиною областями — з Рівненською, Житомирською, Вінницькою* (Z, ел. ресурс).

Блокува́льний політ., військ. — той, хто здійснює блокування. *У жодній країні ЄС не поставилися б до блокувальників так лояльно* (Д, 16.12.2014).

Блокува́ння політ., військ. — дія за знач. **блокува́ти**. *Мінфін пояснив причини блокування податкових накладних для бізнесу* (ЕП, ел. ресурс).

Блокува́ти політ., військ. — зупиняти, унеможливити дію чогось. *...Нехай тепер спробують <...> перед усіма світовими ЗМІ блокувати нову допомогу Україні, яку <...> планує виділити Конгрес...!* (Glavred, ел. ресурс).

Богосло́в'я, богослі́в'я рел. — сукупність церковних учень про Бога й догмати релігії. *Богослов'я в образах, тобто популярність релігійної тематики в сучасному мистецтві — явище складне і надто неоднозначне в сучасному мистецтві і стосовно причин, і стосовно результатів* (Д, 26.02.2003).

Бодига́рд — особистий охоронець приватної заможної особи. *Коли версії щодо причетності «караванського стрільця» до замовних вбивств були спростовані, почала гуляти версія, що він — професійний бодигард* (ВЗ, 15.10.2012).

Бойкóт — спосіб політичної або економічної боротьби, вид санкцій чи політичної тактики примусових заходів, протест проти чийось дій, що полягає в повній або частковій відмові від відносин з будь-якою державою, організацією чи особою, від участі в роботі певних організацій, органів тощо. *Міністерство з безпеки та стратегічних питань Ізраїлю заборонило в'їзд пред-*

ставникам 20 неурядових організацій, які закликають до бойкоту країни через її політику щодо палестинських територій (Д, 07.01.2018).

Бойовик — учасник якої-небудь бойової групи, загону і т. ін. *Українська розвідка фіксує зростання випадків небойових втрат у бойовиків на окупованому Донбасі через випадки невмотивованої агресії одне до одного* (Д, 21.12.2017).

Бомбнд — привілейовані суспільні кола (політичні, молодіжні, наукові тощо). *«Український бомонд 20-х років» — дискусія про митців, які вірили, що можна створити українську культуру «на периферії Радянського Союзу»* (Д, 03.07.2017); **б. політичний** — особи, які мають причетність до великої політики. Термін уперше з'явився в 1991 році в «Незалежній газеті». *Життя періодично вимагало рішучих кроків з боку держави щодо урегулювання тієї чи іншої кризової ситуації <...> Але «чомусь» політичний бомонд та особливо чиновники робили все, щоб персонально самоусунутись від відповідальних кроків* (РС, ел. ресурс).

Боротьба — 1. Сутичка, бійка, в якій кожен із учасників намагається подужати супротивника. *Завжди хочеться реалізувати напрацювання на змагальній арені, зануритися з головою у боротьбу з суперниками. Адже саме заради цього ми тренуємося* (ВЗ, 27.07.2019). 2. політ. Активне протистояння, зіткнення між двома протилежними соціальними групами, станами, течіями в суспільстві. *Боротьба за незалежні ЗМІ в Україні перетворилася на імітацію* (Д, 31.08.2018); **б. з терорізмом** — діяльність щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності. *Лідери країн «Великої сімки» домовилися про нові заходи у боротьбі з тероризмом за підсумками саміту в італійському Таорміне* (УМ, ел. ресурс); **б. за владу** — напружені, конфліктні протистояння і протидії наявних соціальних сил та організацій стосовно влади, розуміння її суті, призначення, ролі й місця у суспільстві, житті громадян. *Оскільки боротьба за владу часто спричиняє досить негативні наслідки, погіршення соціально-економічного стану громадян, найліпшим шляхом врегулювання ситуації, її нормалізації є досягнення згоди і встановлення примирення, пошук компромісів* (Д, 16.12.2014); **б. класів** — досить гострий конфлікт між класами, інтереси яких або несумісні, або взагалі не збігаються, є протилежними. *Світ нової історії, який розпався, перебуває в стані кривавої боротьби <...> класів і окремих людей* (Д, 05.09.2013); **б. політична** — явище політичного життя, в основі якого лежить зіткнення інтересів різних політичних сил, кожна з яких прагне досягти певної політичної мети. *«Народний фронт» до останнього боротиметься і йтиме до кінця <...> це вже виглядає не як політична боротьба чи пропозиція нових політичних платформ, а як відвертий шантаж — цинічний, відкритий* (Д, 15.03.2016).

Бос розм. — керівник підприємства, установи. *Колишній бос Ferrari став водієм швидкої допомоги в охопленій коронавірусом Італії* (РС, ел. ресурс).

Ббсннг соціол., психол. — вид психологічної агресії, що полягає у зловживанні керівника владою, постійній, часто несправедливій критиці співробітників з вказівкою на його службу невідповідність. *...Вертикальний мо-*

бінг — коли колектив іде війною проти начальника або ж шеф виживає неугодового йому працівника (*босинг* — від англійського *boss*) (ДТ, 25.01.2008).

Бот — спеціальна програма, що виконує автоматично і / або за заданим розкладом які-небудь дії за тими самими правилами, що й звичайний користувач. Зазвичай боти призначаються для виконання роботи, одноманітної й повторюваної, з максимально можливою швидкістю (очевидно, набагато вищою за можливості людини) (Вікіпедія, ел. ресурс).

Ботофэрма *розм.* — організована група людей, які пишуть оплачувані повідомлення, вигідні замовнику, і публікують їх в інтернеті зі спеціально створених акаунтів. *Що таке ботоферма? Це звичайний комп'ютер, на якому встановлено спеціалізоване програмне забезпечення* (UNN, ел. ресурс).

Браўзер — програма доступу до інтернету для комп'ютерів, смартфонів тощо. *Складено рейтинг найпопулярніших браузерів в Україні* (УНІАН, ел. ресурс); **б. мобільний** — вебглядач, призначений для використання на мобільних пристроях, таких, як мобільний телефон або портативний комп'ютер. *Мобільні браузери оптимізовані так, щоб показувати сторінку найбільш ефективно для маленьких екранів портативних пристроїв* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Брахманізм *рел.* — релігія стародавньої Індії, що розвинулася з ведизму та домінувала в період приблизно з 500 року до н. е. до 200 року н. е. *Більшість статуй Будди були знищені за правління Джайвармана як спроба відновити брахманізм* (Д, 01.08.2017).

Бре́кзит *політ.* — процес виходу країни з ЄС. *У ході візиту в хазяїна Білого дому заплановані переговори з Головою Кабінету Міністрів Терезою Мей, до відставки якої через нездатність реалізувати Брексит залишилися лічені дні* (УМ, ел. ресурс).

Бре́кзитівець *політ.* — прихильник Брекситу. *Джонсон міг би укласти союз з «Партією Брекситу» Найджела Фаража, якщо брекситівці відвоюють на виборах свої права* (РС, ел. ресурс).

Бренд *ек.* — марка якогось товару, послуги, нової ідеї. *Світові бренди прибрали свою рекламу з білоруського державного телебачення* (УП, ел. ресурс); **б. політичний** — всеосяжне почуття, враження, асоціація або імідж, які відчуває громадськість стосовно політика, політичної організації чи нації. *Моніторинг повідомлень про політичний бренд, які транслюються через ЗМІ, виконується з допомогою контент-аналізу* (УМ, ел. ресурс).

Брэндинг *ек.* — маркетинговий процес, пов'язаний зі створенням та розвитком бренду. *Брендинг міста — життєво необхідна умова успішного розвитку територіальної громади* (Д, 25.04.2016); **б. державний** — використання маркетингових прийомів для позиціонування держави на міжнародній арені, а також систематичний процес узгодження дій, поведінки, інвестицій, інновацій та комунікації країни для реалізації стратегії конкурентної ідентичності. *Державний брендинг відбувається на найвищому державному рівні та є частиною державної політики країни* (ВЗ, 12.02.2016); **б. політичний** — створення позитивного іміджу для лідера та його партії, щоб він виділявся в політичній сфері та міг утримувати своїх прихильників. *Основними підрозді-*

лами вивчення явища іміджмейкінгу є політичний та державний брендинг (УМ, ел. ресурс).

Брифінг соціол., сусп. — інформаційна зустріч офіційних осіб або політичних та громадських діячів із представниками ЗМІ. *Депутати фракції партії «Опозиційна платформа — За життя» виступатимуть у Верховній Раді тією мовою, якою їм зручно. Про це заявив представник цієї політсили на брифінгу в середу* (УМ, ел. ресурс).

Буддизм рел. — релігійно-філософське вчення про духовне пробудження, яке виникло близько VI ст. до н. е. в Стародавній Індії. *Пізніше в Японію приїшов із Китаю буддизм (середина VI століття нашої ери). Синтоїзм, буддизм — дві найчисленніші релігії країни* (Д, 20.10.2007).

Будівництво сусп., політ. — створення певних суспільних відносин, ладу, нових форм управління державою, організації праці і т. ін. *Сполучені Штати продовжать вживати заходів, аби не допустити завершення будівництва російського газопроводу «Північний потік-2»* (Д, 12—13.03.2021); **б. державне** — наука, що є системою узагальнених знань про організацію роботи органів державної влади, предметом якої є суспільні відносини, які складаються в процесі організації та діяльності органів державної влади й місцевого самоврядування. *Але будь-яке будівництво, включаючи державне, має спиратися на три базові елементи* (Д, 02.08.2018); **б. партійне** — процес повернення авторитету політичних партій у суспільстві або створення нових як чинників забезпечення політичних позитивних перетворень у житті громадян. *Окрім проблем із партійним будівництвом та розвитком структури, в Україні майже немає партій із тривалими постійними ідеологічними установками* (СіД, ел. ресурс).

Будінг соціол. див. **цькування**.

Бустерна доза мед. див. **ревакцинація**.

Бюджет фін., ек. — затверджений у законодавчому порядку план доходів і видатків держави на певний термін. *...Багато хто, особливо з політичних причин, критикує проєкт бюджету на 2019 рік* (Z, ел. ресурс); **б. державний** — річний план державних витрат і джерел їх фінансового покриття. *...За останні роки (2016—2019) в Україні оновлено та збудовано понад 7 тис. км доріг, а до проєкту державного бюджету на 2020 рік буде закладено не менше ніж 75 млрд грн, з яких не менш як 10 млрд грн буде направлено на проєкти розвитку місцевих доріг територіального значення* (ВЗ, 21.08.2019); **б. установи** — план доходів і видатків установи, підприємства або окремої особи на певний період. *...Вчасне проведення вибіркових санітарних рубок дає змогу використовувати деревину, яка не зовсім втратила свою якість, для господарських потреб та реалізації. Це, у свою чергу, суттєво впливає на збільшення надходжень до спеціального фонду бюджету установи* (Д, 25.08.2016).

Бюджетування фін., ек. — процес розроблення, формування плану доходів і видатків. *Бюджетування у секторі безпеки, або управління ресурсами, розподіл, чи управління фінансами, є частиною загального процесу управління ресурсами країни* (Д, 15.03.2016).

Бюлетень — документ для голосування із зазначеними іменами кандидатів. Після видачі бюлетенів та їх заповнення жінка не захотіла кинути бюлетені у переносну скриньку, а лише у стаціонарні скриньки, які члени виборчої комісії були змушені захищати (УМ, ел. ресурс); **б. виборчий** — офіційний документ, який використовують для проведення голосування. ...У Миколаєві розклеєні агітаційні листівки, виконані в стилістиці політичної партії «Слуга народу», на яких зображено виборчий бюлетень із двома прізвищами кандидатів, одне із яких закреслено (УТ, 21.07.2019).

Бюро розслідувань державне, ДБР — правоохоронний орган із функціями досудового розслідування правопорушень найвищих посадовців, суддів, працівників правоохоронних органів, тих, хто вчинив воєнні злочини. Державне бюро розслідувань передало до суду обвинувальний акт стосовно двох командирів реактивних артилерійських батарей Збройних сил України у справі про вибухи на арсеналі у Сватовому в 2015 році (LB, ел. ресурс).

Бюрократ сусп. — 1. Особа, що виконує свої службові обов'язки формально, часом на шкоду справі. Середньостатистичний радянський бюрократ так само зневажав усі ці ширнармаси, але на людях одягав обличчя і говорив з папірця (Д, 07.03.2019). 2. Особа, що належить до бюрократії. На той час Штаймайєр і Меркель уже працювали разом в уряді п'ять років. <...> син теслі із Західної Німеччини проти доньки лютеранського пастора зі Східної; кадровий бюрократ проти науковця-політика... (УТ, 01.07.2016).

Бюрократизм сусп. — формальне виконання апаратом управління, державними службовцями і керівниками своїх посадових обов'язків або ухилення від них, що виявляється у тяганині, бездушності, свавіллі та інших елементах канцелярсько-бюрократичного стилю правління. ...Процес перевірки декларацій та індивідуального податкового номера ускладнюється через бюрократизм, затягування роботи Державної фіскальної служби... (Z, ел. ресурс).

Бюрократичний сусп. — який стос. до бюрократа, бюрократизму. Прийнято за основу проєкт Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо ліквідації штучних бюрократичних бар'єрів та корупціогенних чинників у сфері здоров'я» (Rada, ел. ресурс).

Бюрократія сусп. — 1. Вищий, привілейований прошарок чиновників-адміністраторів у державі. Вся держава (Греція) і, звичайно, вся державна бюрократія виявилися хворими, слабкими, корумпованими, недисциплінованими, нестабільними; вони не були в змозі налагодити власне виробництво і розвиток... (Д, 03.07.2015). 2. Позначення адміністративних і технічних аспектів організації, що забезпечують прийняття і виконання рішень. Наша пастка — це українська бюрократія, чиновництво (ДТ, 01.06.2019).

В

Вайбер — один із мобільних застосунків, який дає можливість дзвонити й відправляти текстові повідомлення іншим користувачам цього застосунку безкоштовно через мережу «Інтернет». *Вайбер у 2010 році запустили ізраїльтяни Талмон Марко та Ігор Магазинник...* (УП, ел. ресурс).

Вакансія — вільне місце, посада (в органах влади, установах, навчальному закладі тощо). *Кількість вакансій тут дуже обмежена, отже, претендувати на них можуть лише найкращі* (Д, 06.04.2015).

Вакціна мед. — препарат, виготовлений зі штучно ослаблених чи вбитих мікробів, збудників інфекційних хвороб, що вводиться в організм людини, тварини для попередження хвороб і частково для їх лікування. *За підрахунками фахівців, іспанка забрала від 50 до 100 мільйонів життів, тому що на тому етапі розвитку науки створення подібних вакцин було неможливим* (Д, 05—06.11.2021).

Вакцинація — мед. проведення щеплення для запобігання інфекційним захворюванням. *Лікарі стверджують, що єдиний спосіб уникнути хвороби — це вчасна вакцинація...* (Д, 05.09.2007); **в. політична** — попередження поширення шкідливих, небажаних тенденцій у політиці. *А які нинішні теми політичної вакцинації в Україні?* (Д, 17.03.2017).

Вакцинований мед. — який вакцинувався, захищений. *Одеське телебачення з тривогою повідомляє: місто на межі, кількість ковідних хворих загрозливо зростає <...> адже вакцинованих в області лише 20 %* (Д, 05—06.11.2021).

Вакцинофобія мед. — нав'язлива боязнь вакцинування, страх перед введенням вакцини. *Вірусологія vs вакцинофобія: соціодрама на тему колективної травми у зв'язку з пандемією* (ІССП, ел. ресурс).

Валідний — достовірний, певний. *Працівники діагностичних лабораторій стикаються з тим, що великий відсоток матеріалу «не доживає» до дослідження. Наші системи могли показувати, що вони не валідні, що треба зробити, наприклад, повторний забір* (Д, 19.05.2020).

Валідність — комплексна характеристика, що містить, з одного боку, відомості про те, чи придатна методика для вимірювання того, для чого вона була створена, а з іншого, — яка її дієвість, ефективність, практична користь. *Взагалі в науці єдиним критерієм наукового знання є так звана прогностна валідність. Закономірність в одних умовах, то зможете відтворити той самий результат і в інших лабораторіях. Зробивши правильний експери-*

мент, ви вже можете його розповсюджувати й установлювати закон (Д, 14.08.2013); **в. соціологічної інформації** *соціол.* — один зі складників достовірності інформації, який передбачає відсутність в інформації теоретичних помилок, тобто помилок, пов'язаних із хибними початковими теоретичними засадами в методиці дослідження, з невідповідністю між кількісною моделлю та емпіричною системою, що вивчається, тощо. *Валідність соціологічної інформації* — один зі складників надійності цієї інформації (РС, ел. ресурс).

Ванда́л *культ., соціол.* — той, хто займається вандалізмом. *Міський голова звернувся до жителів громади з проханням допомоги у пошуку злочинців та пообіцяв грошову винагороду тим, хто вкаже на вандалів* (УП, ел. ресурс).

Вандалі́зм *культ., соціол.* — асоціальна діяльність, неаргументоване, безглузде, дике знищення матеріальних і культурних цінностей. *Чорна звістка про вандалізм на могилах наших бійців у Новограді-Волинському* (УП, ел. ресурс).

Ватса́п, ватса́п — один із популярних безкоштовних застосунків для смартфонів і планшетів, що дає можливість обмінюватися повідомленнями та здійснювати аудіо- та відеодзвінки. *«Всесвітня секретна служба з космосу буде опромінювати телефони, щоб знищити коронавірус!»* — такі повідомлення, <...> відверто фейкові, — зараз масово розсилають по вайберу і ватсапу (РС, ел. ресурс).

Ва́учер *юр.* — 1. Приватизаційний папір, що засвідчує право його власника на безоплатне одержання в процесі приватизації частки майна державних підприємств. *Ваучер як вид державного цінного паперу може бути лише іменним* (ВЗ, 16.03.2014). 2. Писемне свідоцтво, гарантія або рекомендація. *А ще у бюджет Державного фонду зайнятості закладена програма ваучерів* (УК, 17.08.2016). 3. Документ установленого зразка, що дає особі право на підготовку, перепідготовку на наступному освітньо-кваліфікаційному рівні, спеціалізацію, підвищення кваліфікації у навчальних закладах чи в роботодавця. *Особи, старші, ніж 45 років, страховий стаж яких є не менше 15 років, мають право на одноразове отримання ваучера на навчання* (УП, ел. ресурс).

Ваучериза́ція *юр.* — безкоштовне видавання ваучерів (у 1 знач.) населенню з метою залучення до приватизації (акціонування державної власності). *Ваучеризація по-українському. У січні Ощадбанк почав видачу іменних приватизаційних сертифікатів мешканцям Київщини, Житомирщини, Кіровоградщини, Хмельниччини та Запоріжжя* (УМ, ел. ресурс).

Ваххабі́зм *рел.* — в ісламі сунітського спрямування релігійно-політична течія, що пропагує суворе дотримання традицій та морально-етичних принципів, характерних для мусульманського суспільства на зорі ісламу, закликає до збройного «джихаду» як проти невірних та багатобожників, так і проти мусульман, які відступили від принципів раннього мусульманського суспільства. *Проблема не в ісламізації Європи, а в тому, як бідність, сегрегація, расизм, гетто створюють умови для розвитку ваххабізму нової модифікації* (УТ, 05.10.2018).

Ваххабі́т *рел.* — особа, що дотримується принципів ваххабізму. *Ідеал для ваххабіта — єдиний мусульманський халіфат від Західної Африки до Індонезії* (Т, ел. ресурс).

Веббраузер див. **браузер**.

Вебінар — формат проведення лекцій, семінарів, тренінгів та інших заходів за допомогою мережі «Інтернет». У кожному великому місті є курси з опанування нової професії. Можна навчатися на онлайн-заняттях, відвідувати вебінари. (Г, ел. ресурс).

Вебократія — участь громадян у демократичних процесах за допомогою мережі «Інтернет». Вебократія в країні надає всім громадянам інформаційні засоби для спілкування та голосування / опитування через інтернет (ВЗ, 26.04.2017).

Вебпортал — інтернет-сторінка, створена як системне багаторівневе об'єднання різних ресурсів та сервісів для забезпечення максимальної можливості доступу до інформації та послуг. Раніше Кабмін виділив 17 млн гривень на вебпортал держзакупівель ProZorro (Т, ел. ресурс).

Вебресурс *інформ.* — інформаційний ресурс, доступний у мережі World Wide Web, який можна переглянути у веббраузері. У Раді нацбезпеки та оборони створили вебресурс, який допоможе моніторити ситуацію щодо нацбезпеки в регіонах (ГУ, 1.12.2020).

Вебсайт *інформ.* — інтернет-сторінка / сторінки під одною унікальною адресою (доменом). Свої ж ідеї прихильники пропускають через новий вебсайт, хоча лише в липні попередній інтернет-майданчик заблокувала кіберполіція (УМ, ел. ресурс).

Вебсторінка *інформ.* — документ або інформаційний ресурс в інтернеті, який має свою адресу для пошуку. Вебсторінки є текстовими документами. Їх створюють з використанням мови розмітки гіпертексту HTML (Вікіпедія, ел. ресурс).

Вебфорум — інтернет-ресурс для організації спілкування через мережу «Інтернет». Основними об'єктами вебфоруму є учасники та інформаційне наповнення, яке вони створюють: дискусії та повідомлення (РС, ел. ресурс).

Великодержавний — 1. *заст.* Який стос. до великої держави, властивий їй. Грунтовну критику <...> великодержавним науковим поглядам дав Михайло Грушевський у своїй фундаментальній праці «Історія України-Руси» (УП, ел. ресурс). 2. Який не поважає менші народи, прагне до панування над ними. Сьогодні націоналізм як великодержавний шовінізм неможливий без домінування православної релігії в суспільній свідомості (ГУ, 10.04. 2014).

Великодержавник — послідовник, поборник великодержавної політики, великодержавного шовінізму. Історики, політики, громадські діячі ще довго сперечатимуться, ким був гетьман Павло Скоропадський: українським патріотом, російським великодержавником чи просто амбітним можновладцем (Д, 14—15.02.2020).

Великодержавність — властивість за знач. **великодержавний**. Загравання з великодержавністю та панславізмом з'явилися і стали використовуватися пропагандою за часів президента — справжнього демократа (Д, 26.03.2016).

Вето політ. — передбачений конституціями деяких країн акт, за допомогою якого глава держави або верхня палата парламенту можуть призупинити

впровадження законів або рішень, ухвалених ними. *Рада Безпеки ООН потребує невідкладного реформування, перш за все у зміні процедури застосування вето* (УТ, 04.02.2018).

Ветування політ. — дія за знач. **ветувати**. *Можливість ветування президентом законопроекту, з яким він незгодний, дозволяє зробити процес прийняття рішень більш прозорим...* (ЮГ, ел. ресурс).

Ветувати політ. — накладати заборону на певну державну програму. *Українські найбільші поштові оператори звернулися до президента з проханням ветувати закон щодо обмежень на відправлення* (УТ, 14.12.2017).

Взаємодія соціол., психол. — процес взаємного впливу об'єктів один на одного, всякий зв'язок і стосунки між матеріальними об'єктами та явищами. *Основним чинником зростання обсягу українсько-бразильської торгівлі стало пожвавлення взаємодії між зацікавленими у співпраці бізнес-структурами обох країн, що підтверджується активізацією обміну делегаціями в цій сфері* (Д, 01.12.2009); **в. політична** — усталені, інституційно або психологічно зумовлені способи поведінки суб'єктів, що взаємодіють. *Основою взаємовідносин «нового зразка» між Україною та Японією можуть стати такі напрями співробітництва: політична підтримка Японією процесів державотворення в Україні, становлення громадянського суспільства в нашій державі; політична взаємодія у запобіганні та врегулюванні міжнародних конфліктів на основі відповідних рішень ООН тощо* (СВ, 25.11.2019); **в. соціальна** — процес, у якому люди діють і випробовують вплив один на одного. *Тема соціальних взаємодій зосереджена на діяльності з людьми, діяльності для людей, підтримувальних взаєминах та соціальній згуртованості* (Д, 19.07.2018).

Взаєморозуміння соціол., психол. — спосіб стосунків між окремими людьми, соціальними групами, колективами, організаціями, країнами, за якого максимально осмислюється і враховується на практиці точка зору чи позиція сторін, які спілкуються, є найважливішим показником соціально-психологічного спілкування і має винятково важливе значення для групової, спільної діяльності людей. *Цей Акт злуки, об'єднання, взаєморозуміння прозвучав як акт політичний і ментально надзвичайно важливий — поворотний, коли всі зрозуміли, що ось є те об'єднання, яке пережується ще з XI століттям...* (УМ, ел. ресурс).

Вибори сусп., політ. — 1. Процедура обрання або висунення певних осіб способом відкритого чи закритого (таємного) голосування. *Ми вирішили нагадати, чим процедура проведення позачергових виборів до ВР відрізняється від чергових* (УТ, 22.05.2019). 2. Спосіб формування органів державної влади та місцевого самоврядування шляхом голосування громадян, які згідно із законом наділені правом голосу. *Чи варто нагадувати, що найбільш поширеним механізмом створення органів та інститутів влади у країні є вибори* (СВ, 17.07.2019); **в. дострокові** — голосування до представницьких органів влади або на виборну посаду, що проводяться до закінчення терміну повноважень. *Для ЗМІ відкриють «гарячу лінію» щодо дострокових виборів* (Д, 21.09.2018); **в. електронні див. голосування; г. електронне; в. місцеві** — голосування до

представницьких органів місцевого самоврядування та старост. *Проект плану спільних кроків учасників Мінських угод містить практичні рекомендації конфлікту, демілітаризації окремих районів Донецької та Луганської області та створення умов для проведення місцевих виборів на Донбасі* (УК, 19.11.2020); **в. політичні** — формування керівних органів державної влади усіх рівнів — партій, громадських організацій — призначення представників будь-якої громади делегатів до представницьких зборів, з'їздів тощо. *Політичні вибори — це масова кампанія, широкий комплекс заходів та процедур з формування керівних органів держави* (Д, 21.09.2018); **в. президентські** — законодавчо визначений порядок обрання глави держави в країні. *Та, як бачимо за результатами президентських виборів, ілюзія побудови суспільства, керованого в ручному режимі, зіграла з владою злий жарт* (ДТ, 08.06.2019).

Віборний *сусп.* — 1. Який стос. до виборів. *Засудження Трампа могло призвести до голосування за заборону колишньому президентові знову балотуватися на будь-яку виборну посаду* (РС, ел. ресурс). 2. Який визначається, обирається голосуванням на якусь посаду або для виконання певних обов'язків. *За державним устроєм Мальтійський орден є виборною монархією* (РС, ел. ресурс).

Віборчий *сусп.* — який стос. до виборів та різних заходів, пов'язаних із ними. *У суботу розпочинається виборчий процес перших виборів у 123 об'єднаних територіальних громадах* (ВЗ, 03.11.2018); **в. метр** — найменша кількість голосів, необхідна для обрання одного депутата. *...Використовуються різні методи визначення виборчого метра, причому деякі з них пов'язані з досить складними математичними підрахунками* (УК, 22.12.2021); **в. поріг** — певний відсоток голосів виборців, який потрібно обрати для участі в розподілі місць у парламенті. *Його партія пододала виборчий поріг на виборах до парламенту з позначкою 5,03 %* (УМ, ел. ресурс.); **в. ценз** — сукупність умов, що обмежують право участі певних категорій громадян у виборах. *Закони можна вигадати будь-які: можна не давати партіям пройти в Думу, підвищити виборчий ценз із 5 до 7%, скасувавши одномандатників, ліквідувавши вибори губернаторів...* (Д, 21.10.2011).

Вимагання — дія за знач. **вимагати**. *Вимагання вчиняється з приводу отримання винною особою на свою користь: майна, яке має певну вартість і є чужим для винної особи: речі (рухомі й нерухомі), грошові кошти, цінні метали, цінні папери тощо; права на майно — документ, який передбачає можливість отримати у власність майно (договір дарування, заповіт, страховий поліс, договір позики тощо)...* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Вимагати — ставити перед ким-небудь якусь вимогу; пропонувати в категоричній формі зробити щось. *...Україна відкрита до розслідувань в питанні дотримання законів і звичаїв війни, але міжнародні організації мають насамперед вимагати зупинити збройну агресію Росії* (РС, ел. ресурс).

Вимагач — той, хто щось у когось вимагає. *У Полтаві спецпризначенці затримали трьох вимагачів грошей* (УМ, ел. ресурс).

Вірок *юр.* — рішення суду про винність або невинність підсудного. *25 серпня 2006 року суд у Сполучених Штатах виніс вирок колишньому українському прем'єр-міністрові* (Д, 16—17.10.2020).

Високопосадбовець соціол. — особа, що займає високу службову посаду. *Інцидент, який трапився напередодні приїзду до Ужгорода високопосадовців міністерств України та Угорщини, сприяв погіршенню і без того напружених українсько-угорських зв'язків* (СВ, 15.01.2010).

Висуванець соціол. — той, кого висувають, рекомендують для роботи у вищих органах влади. *Партійний висуванець по округу матиме представника партії (а отже, і свого) і в окружній виборчій комісії, і в дільничній, а самовисуванець — лише у дільничній і лише за жеребом* (УП, ел. ресурс).

Висування соціол. — дія за знач. **висувати**. *Народний депутат підтвердив факт того, що «дійсно йшли міжфракційні консультації, метою яких було висування від більшості єдиних кандидатур на посаду глави уряду, розглядалися можливі конфігурації»* (УП, ел. ресурс); **в. кандидата** — процедура у виборчому процесі, що здійснюється відповідно до закону й формалізовано відображає початок участі в балотуванні кандидата. *Згідно з Виборчим кодексом Грузії, висування кандидата в Президенти Грузії має бути підтверджено підписами не менше 25 923 виборців (0,75 % загального числа виборців)* (Д, 21.09.2018).

Висувати — 1. Пропонувати чию-небудь кандидатуру для виконання якогось завдання, на вищу посаду, на важливішу роботу. *Раніше у медіа повідомляли, що на зїзді <...> планують висувати кандидатів на проміжні вибори до парламенту* (РС, ел. ресурс). 2. Пропонувати що-небудь, подавати якусь думку. *...Мексиканські прикордонники мають право висувати додаткові вимоги до мандрівників* (РС, ел. ресурс).

Виховання соціол. — дія за знач. **виховувати**. *Головна інстанція, яка забезпечує нам духовність і виховання внутрішніх регуляторів, — це сім'я* (Д, 23.03.2012); **в. моральне культ.** — один із найважливіших видів соціокультурного становлення і розвитку, що полягає в цілеспрямованому формуванні моральної свідомості, розвитку морального почуття й формуванні звичок та навичок моральної поведінки людини відповідно до певної ідеології. *Учасники новоутвореної організації зазначають, що головна мета їхньої організації — не політика, а моральне виховання молоді в дусі православ'я* (УМ, ел. ресурс); **в. політичне** — систематичний цілеспрямований вплив на свідомість, волю і поведінку людей для формування їхньої політичної позиції, ідеалів, цілей. *Основним критерієм ефективності системи політичного виховання є політична поведінка соціальних груп і окремих громадян* (УТ, 02.03.2011).

Виховувати соціол. — вирощувати, навчаючи правил поведінки; систематично впливати на культурний розвиток, світогляд, моральні принципи когось-небудь у певному напрямі. *Наша місія полягає в тому, що ми маємо виховувати лідерів майбутнього* (РС, ел. ресурс).

Віайпі соціол. див. **віп**.

Відмінання фін., юр. — дія за знач. **відмінвати**. *Європейська комісія оприлюднила <...> свій план боротьби з відмінанням грошей і фінансуванням тероризму* (РС, ел. ресурс).

Відмивати фін., юр. — уводити в обіг гроші, які зароблені незаконно; легалізовувати. *Відмивати кошти чи сплачувати відкати або хабарі буде уже не так просто* (ЕП, ел. ресурс).

Відносини політ. — взаємні стосунки між кимось, чимось. *Європейський союз і Велика Британія узгодили політичну декларацію про майбутні відносини після Brexit* (Д, 22.11.2018); **в. владні** — взаємодія суб'єктів політики з приводу завоювання, використання й перерозподілу політичної влади. *...Розмаїття форм та способів політичної комунікації впливає на <...> структуру владних відносин* (Кадлубович, ел. ресурс); **в. етнонаціональні культ.** — стосунки між суб'єктами національно-етнічного розвитку — націями, народностями, національними групами та їхніми державними утвореннями. *Загалом державна політика має бути спрямована на забезпечення миру й спокою, на те, аби етнонаціональні відносини не опинялися в епіцентрі можливих спекуляцій* (УТ, 28.04.2014); **в. міжетнічні культ.** — стосунки між народами, етнічними групами, особами, а також всередині певного етносу, які відображають конкретно-історичні умови його життя, етнічний статус, норми, традиції, пріоритети й цінності, що склалися. *Конфліктний потенціал у міжетнічних відносинах існував незважаючи на те, що між польською владою та українськими політичними колами було немало прикладів співпраці* (Д, 02.04.2004); **в. міжнародні** — сукупність економічних, політичних, ідеологічних, правових, дипломатичних та інших зв'язків між державами й системами держав, між головними соціальними, економічними, політичними силами, організаціями й громадськими рухами, які діють на світовій арені. *Безоглядна політика сили знову поступово визначає міжнародні відносини — авторитарні держави задля розширення свого впливу без жодних докорів сумління переступають міжнародне право й етичні норми* (УП, ел. ресурс); **в. політичні** — зв'язки між суб'єктами політики у процесі здобуття та утримання політичної влади, реалізації інтересів у сфері політики. *Політичні відносини між нашими країнами досягли вищого ступеня розвитку — минулого та позаминулого року Президенти України та Монголії обмінялися взаємними візитами* (Д, 13.01.2004); **в. соціальні** — 1. Стійка система зв'язків між індивідами, яка з'являється в процесі їх взаємодії в умовах того чи іншого суспільства, місця і часу. *Країнам, де панує суспільний лад із відкритим доступом, притаманні сильне й динамічне громадянське суспільство з великою кількістю організацій; децентралізовані урядові повноваження; самоврядування; широкі безособові соціальні відносини, що ґрунтуються на довірі; верховенство права...* (УТ, 24.10.2017). 2. Зв'язки рівності та соціальної справедливості, панування й підкорення між соціальними групами, а також всередині їх щодо розподілу життєвих благ, умов становлення й розвитку особистості, задоволення матеріальних, соціальних і духовних потреб. *Специфіка соціальних відносин полягає в тому, що вони об'єднують людей в соціальні спільноти різних рівнів, різновидів і типів на засадах однакових умов їхнього життя* (СВ, 24.03.2015).

Відомство — назва центральних державних органів та установ, що видають однією галуззю або сферою управління, підпорядкованих єдиному керівництву, та складаються з міністерств і державних комітетів. *Ми зустрілися з міністром культури, він та його відомство мають всі повноваження вже на державному рівні порушувати питання про повернення українських реліквій* (УМ, ел. ресурс).

Відплив *сусп.* — масовий відхід кого-небудь, пов'язаний із пошуком кращих умов праці та самореалізації. *У свою чергу, за словами фахівців, із якими поспілкувалася «УМ», угода не змінить ситуацію з відпливом кадрів з України і штучне повернення наших громадян аж ніяк не зменшить відплив кадрів* (УМ, ел. ресурс); **в. інтелекту** — суспільне явище, пов'язане з помітним від'їздом із держави (або регіону) працівників інтелектуальної сфери або високопрофесійних працівників, фахівців, майстрів різних галузей господарства, науки, мистецтва, спорту. *Однією з основних проблем українського ринку праці є «відплив інтелекту»* (СВ, 27.06.2016).

Відповідальність — *соціол.* здатність суб'єкта (людини, групи людей чи організації) адекватно відповісти за те, що йому доручено, або за те, що він узяв на себе сам. *Давайте не заважати роботі тих, хто взяв на себе відповідальність за виконання цього завдання* (СВ, 17.06.2014); **в. конституційна** — вид юридичного обов'язку, що передбачений нормами конституційного права. *Конституційна відповідальність є одним із видів юридичної відповідальності, поряд із кримінальною, адміністративною, цивільною та іншими видами юридичної діяльності* (ГУ, 03.04.2003); **в. міжнародно-правові** — обов'язок суб'єкта міжнародного права відшкодувати збитки, заподіяні ним іншому суб'єкту міжнародного права. *Міжнародно-правова відповідальність здійснює коригувальну функцію в процесі міжнародно-правового регулювання і сприяє встановленню, зміцненню й охороні міжнародного правопорядку* (ВЗ, 02.02.2015); **в. політична** — різновид соціального обов'язку, що означає морально-психологічну настанову суб'єктів політики, засновану на глибокому розумінні сенсу й наслідків політичної діяльності. *Без змін у законі про вибори не могло бути конституційної реформи, а реформа — це, якщо висловлюватися лаконічно, чітка політична відповідальність політичної сили за прийняті рішення* (УМ, ел. ресурс); **в. цивільна** — майнове зобов'язання фізичної чи юридичної особи, що виникає внаслідок її неправомірних дій, невиконання договірних зобов'язань, заподіяння майнової чи особистої шкоди, а також у випадках позадоговірної відповідальності. *Суддя Вищого адміністративного суду України підкреслює, що під час обговорення проблеми запровадження податкової відповідальності треба приділити не менш увагу тому, як мають діяти підприємці та податківці, щоб не допускати й у законний спосіб уникати цивільної відповідальності за податкові порушення* (Д, 15.12.2017); **в. юридична** — дотримання конкретних законів і норм регулювання, які визначають, що може, а чого не може робити особа, група, організація тощо. *З приводу отримання нового статусу цих будівель, то ситуація*

не така проста, адже вони наразі дійсно під охороною, тому у випадку їх пошкодження, перебудови чи будь-яких інших змін вступає в дію юридична відповідальність (адміністративна або кримінальна) залежно від ступеня втручання (Д, 31.08.2016).

Відродження *сусп., соціол.* — розквіт, піднесення чого-небудь, що було в стані занепаду або на низькому рівні розвитку. *Якби знати, що об'єднання громад — лише перший крок, а за ним буде наступний, спрямований на підвищення спроможності селян до відродження місцевої економіки, і що розроблять та дотримуватимуться виваженої політики сільського розвитку (а не великого аграрного бізнесу), то з територіальною реформою можна було б саяк-так змиритися* (СВ, 24.03.2015); **в. етносоціальне** *культ.* — 1. Суспільно-культурний рух, спрямований на відновлення втрачених рис і характеристик національного життя. *Етнонаціональне відродження? Неспроможність модерністів пояснити відродження націоналізму ще гостріше увиразнює парадокс, із якого ми розпочали* (Ізб, ел. ресурс). 2. Оновлення, піднесення господарських, ментальних, традиційних, громадсько-політичних, звичаєвих та інших форм національного буття, які перебували у стадії занепаду, передбачає модернізацію елементів національного життя, узгодження етносоціальних характеристик спільноти з вимогами сучасності, потребами оновлення реалій навколишнього соціокультурного середовища. *Етносоціальне відродження як сукупність певних інституційних змін та українізаційних практик заторкнуло лише певні сфери життя і переважно лиш ту частину населення, котра й перед тим зберігала виразну національну самосвідомість, тобто, у романтичних термінах, мала що «відроджувати»* (СВ, 23.08.2013); **в. національне** *культ.* — процес розкриття та реалізації з певних причин раніше не здійснених потенційних можливостей етнокомпонентів поліетнічного суспільства для розвитку та ширшого задоволення їхніх потреб і прагнень. *У середовищі консервативної частини інтелігенції панічну боязнь за власну долю породжували вагомі здобутки національного відродження на теренах сусідньої Галичини* (УТ, 27.11.2009).

Відступник *див. зрадіник.*

Відчуження *сусп.* — відокремлення суб'єкта від чогось, учасником або частиною чого він був /є/ має бути (частіше діями / бездіяльністю самого суб'єкта), інколи може означати — не його волею. *За 8 місяців 2019 року зону відчуження відвідала рекордна кількість туристів* (УП, ел. ресурс); **в. політичне** — процес, який характеризується сприйняттям політики, держави, влади як сторонніх, чужих сил, які панують над людиною, пригнічують її. *Захід долав «політичне відчуження» мало не впродовж усього ХХ століття* (Д, 07.12.2012); **в. соціальне** — процес втрати соціальним об'єктом можливостей освоювати (присвоювати, привласнювати) необхідні для його життєдіяльності фрагменти соціальної реальності та володіти ними, внаслідок чого ця реальність набуває для суб'єкта ознак і характеристик «чужого» світу, а сам він втрачає (або обмежує) свою соціальну могутність (міць). *Влада деяких країн докладає зусилля, щоб роми отримували документи, проте представники цієї*

спільноти продовжують страждати через негативні стереотипи, насильство та соціальне відчуження (Д, 26.06.2017).

Відчуття національні культ. — складний комплекс багатосторонніх, спрямованих не лише на власний, а й на націю загалом, специфічних виявів людської психіки, що змінюються залежно від характеру суспільного буття та містяться в переживаннях людини. *Історична публіцистика «Дня» є кращою зброєю контрпропаганди, здатна викликати національні відчуття* (Д, 06.06.2015).

Віза — 1. Відмітка у паспорті громадянина певної держави, яка означає спеціальний дозвіл іншої держави на в'їзд на її територію, вїзд з неї або проїзд (транзит) іноземця через її територію. *Тільки дуже лінивий сьогодні не розкрив тему жорстких вимог, які виставляють українцям для отримання шенгенської візи* (УТ, 15.08.2013). 2. Напис відповідної посадової особи на певному документі, проєкті документа, який підтверджує його дійсність, є підставою для набрання чинності або означає його згоду з текстом документа. *Віза — реквізит внутрішнього погодження документа, який включає особистий підпис* (Rada, ел. ресурс).

Війна військ., політ. — збройний конфлікт, боротьба між двома та / або більшою кількістю сторін, який зазвичай має політичну мету. *На нього навіть економічно не впливає те, чи точиться в країні війна й чи настала економічна криза* (УТ, 14.04.2017); **в. бактеріологічна** — збройний конфлікт, у якому застосовують бактеріологічну зброю — бактерії, віруси. *У США зчинилася паніка через страх смерті від бактеріологічної війни* (Хрящевська, 2018); **в. біологічна** — збройний конфлікт, у якому застосовують біологічну зброю проти ворожих цілей. *Одним із нових видів зброї, що можуть застосовуватись у біологічній світовій війні, про які міг говорити Секретар Ради національної безпеки та оборони України, може бути генетична зброя* (Д, 13.08.2020); **в. газова** — низка економічних конфліктів між компаніями НАК «Нафтогаз України» та «Газпром» щодо умов постачання природного газу з Російської Федерації до України та його транзиту до країн Європи. *Це одне протистояння Києва і Москви: «газова війна-3»* (РС, ел. ресурс); **в. гібридна** — збройний конфлікт із поєднанням принципово різних типів і способів ведення воєнних дій (класичних прийомів ведення війни з нерегулярними збройними формуваннями, інформаційної війни тощо), що скоординовано застосовують задля досягнення мети. *Цю війну називають гібридною, але треба чітко називати, що це сучасна війна, вона не схожа на ті, що ми знаємо в історії, а багатопрофільна, і ведеться по різних фронтах — економічному, соціальному, психологічному...* (УМ, ел. ресурс); **в. громадянська** — організована масова збройна боротьба соціально-політичних сил, національних груп усередині країни в ім'я певних соціальних, політичних і національних цілей. *...Усе це загострило політичну ситуацію в країні й спричинило небезпеку громадянської війни, адже обидві сторони мали свої військові формації: соціал-демократи — червону гвардію, буржуазія — білу* (УТ, 04.12.2009); **в. інформацій-**

на — протиборство з використанням інформаційних технологій, систем, ЗМІ, що зумовлює інформаційний вплив на системи управління супротивника, його політичне та військове керівництво й суспільство загалом. *Інформаційні війни супроводжують всю історію людства. Спочатку вони були релігійними та ідеологічними, причому для боротьби з носіями чужих поглядів застосовувалися всі види репресій...* (УМ, ел. ресурс); **в. мережева див. в. мережецентрична, мережево-центрична; в. мережецентрична, мережево-центрична** — воєнна доктрина (або теорія ведення війни), яка була вперше застосована Міністерством оборони США; збройний конфлікт, орієнтований на досягнення інформаційної переваги за допомогою об'єднання військових об'єктів у інформаційну мережу. *Поняття «мережецентричної війни» <...> використовувалося у концепції «Ведення бойових дій в єдиному інформаційному просторі» ще наприкінці 90-х років минулого століття* (Трофименко, ел. ресурс); **в. новá холóдна** — термін, який використовують з 2010 р. для характеристики новітнього політичного, економічного, військового та іншого протистояння між Європейським Союзом і США, з одного боку, та Російською Федерацією, — з іншого. *Нова холодна війна пов'язана з російськими грíми для перекупування слабших на Заході та використанням енергії як зброї* (ДТ, 06.10.2019); **в. політична** — використання однією зі сторін політичних засобів, щоб змусити опонента діяти на підставі власного, ворожого наміру. *Поки в Україні точиться політична війна, усім байдужий туберкульоз* (УТ, 02.02.2012); **в. політологічна** — умовна назва глобального протистояння різних політичних учень, доктрин, поглядів на державу, міждержавні відносини, міжнародну безпеку тощо. *Війни бувають економічні, інформаційні, давно вже точаться не тільки в реальному світі, а й у віртуальному просторі, не новина й війни політологічні як протистояння різних доктрин, учень і поглядів* (УТ, 09.06.2018); **в. російсько-українська** — пряме та опосередковане застосування збройної сили Російською Федерацією проти суверенітету та територіальної цілісності України. *Українські сили оборони повинні ретельно вивчити та інтегрувати, з урахуванням національних особливостей і п'ятирічного досвіду російсько-української війни, нові форми й методи ведення бойових дій* (ДТ, 26.10.2019); **в. сучáсна** — умовне поняття для характеристики збройних конфліктів після розпаду біполярної системи. *Нинішня осінь недвозначно переконує: війна можлива в будь-якій точці планети, причому сучасна війна є непередбачуваною і швидкоплинною в досягненні результату* (ДТ, 26.10.2019); **в. терористична** — явище, що поєднує в собі політичні, економічні, правові й військові компоненти, спрямовані на залякування широкого загалу шляхом застосування терористичних актів для досягнення цілей їхніх організаторів і окремих суб'єктів політики. *За весь час переговорів таліби не тільки знизили оберти терористичної війни, а й наростили їх* (ДТ, 27.09.2019); **в. торговéльна** — прояв у гострій формі протиріч політичного та економічного характеру між розвиненими сучасними країнами в галузі зовнішньої торгівлі. *А у світі тим часом гримлять торговельні війни, у яких*

країни-учасниці прямим наведенням б'ють по бізнесу своїх конкурентів і випадкових держав, включно з Україною (ДТ, 6.07.2019); **в. холодна** — збройний конфлікт між світом капіталізму і соціалістичним табором, який дагується з дня відомої доповіді В. Черчилля у Фултоні (США) в 1947 р. ...*Це один із елементів холодної війни, адже власне Берлінський мур бачився символом поділу на блоки в холодній війні* (ДТ, 20.11.2016); **в. ядерна** — збройний конфлікт, у якому засобом озброєння є ядерна зброя. *ООН повинна зробити все, щоб запобігти ядерній війні* (ДТ, 28.04.2022).

Військовий — 1. Який стос. до війська. *Польоти, ймовірно, проводилися для збирання розвідувальної інформації про російську військову активність у регіоні* (Главком, ел. ресурс). // Прийнятий, установлений у війську, в армії. *У Мінборони уточнили, що метою створення військової поліції є підтримання військової дисципліни серед військовослужбовців* (РС, ел. ресурс). 2. Який стос. до військовослужбовця. *Уряд офіційно визначив розташування Національного військового кладовища* (РС, ел. ресурс). 3. Те саме, що військовослужбовець. *В Україні стартує масштабний проєкт з підготовки військовослужбовців Сил оборони України <...> Для військових навчання буде безоплатним* (Главком, ел. ресурс).

Військовик *військ., політ. див.* **військовослужбовець.**

Військовополонений *військ., політ.* — у міжнародному праві — особа, що під час воєнного конфлікту опинилася у владі ворога й належить до однієї з таких категорій: особовий склад збройних сил, добровольчі загони, а також військові кореспонденти, члени екіпажів торговельного флоту та ін. *Утримання в полоні саме по собі не є мірою покарання, а приналежність до тієї армії, в лавах якої перебуває військовополонений, не може ставитися йому як провина* (Д, 05.07.2019).

Військовослужбовець *військ., політ.* — особа, що служить у збройних силах країни. *Українська сторона Спільного центру з контролю та координації питань припинення вогню та стабілізації лінії розмежування (СЦКК) направила ноту Спеціальній моніторинговій місії ОБСЄ у зв'язку із загибеллю військовослужбовця ЗСУ внаслідок ворожого обстрілу на Донбасі* (Д, 22.01.2021).

Вік соціальний *соціол.* — рівень соціальних досягнень індивіда (кар'єра, суспільний, сімейний стан тощо) порівняно зі статистичним середнім рівнем подібних досягнень людей одного з ним віку. *У соціології соціальний вік розглядають як умовний рівень соціальних досягнень людини...* (ВЗ, 17.10.2012).

Віп *соціол.* — особа, що має персональні привілеї, пільги завдяки своєму високому становищу, багатству або славнозвісності. *Хто з віпів буде присутній...?* (ГУ, 15.04.2021); **в.-агітатор** — важлива особа, гість, клієнт, що займається агітацією — закликає членів соціуму виконувати чи не виконувати якісь дії. *В ОПОРІ назвали імена віп-агітаторів, які працювали на кандидатів* (УМ, ел. ресурс).

Віра *соціол.* — соціальна реальність, що існує у формі духовно-емоційного зв'язку між індивідами, соціальними групами й класами, яка ґрунтується

на життєвому досвіді; система ідей та образів про навколишній світ, що набувають значення самодостатніх норм і цінностей, і, таким чином, стають мотивом, стимулом, настановою та орієнтиром соціальних зв'язків, відносин та дій. *Нам сьогодні дуже не завадили б на керівних посадах люди з такою непохитною вірою в Україну замість ненажерливих циніків, підкупних пройдисвітів і патологічних брехунів* (СВ, 17.04.2016); **в. релігійна культ., рел.** — невід'ємна ознака релігійної свідомості, особливістю якої є бездоказове вираження істинності релігійного вчення, визнання реального існування надприродних сил, властивостей і відносин. *В одному київському журналі я прочитав цікаву інформацію: 1964 року ЦРУ США підготувало довідку про українських націоналістів в емігрантських колах Західної Європи та Північної Америки. Там про них було сказано так: «У цих людей є релігійна віра у свою націю»* (Д, 31.03.2017).

Віросповідання соціол., культ., рел. — різновид якого-небудь віровчення з усталеною обрядовістю, приналежність до якої-небудь релігії. *Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання* (ВЗ, 06.04.2020).

Віротерпимість соціол., культ., рел. — один із принципів міжконфесійних, державно-церковних відносин, в основі якого лежить визнання права на свободу релігійного самовизначення, толерантності, шанобливе ставлення до представників усіх віросповідань. *Віротерпимість і толерантність до всіх 145 національностей та їхніх вірувань — от що вирізняло литовців протягом століть буремної історії* (ВЗ, 20.09.2019).

Віртуальний — 1. *спец.* Який може мати або має виявлення за певних умов. *Віртуальний світ створює сприятливе середовище для агресії* (Д, 31.03.2017). 2. *інформ.* Який не має фізичного втілення або відрізняється від реального, наявного, такого, що існує. *...Ми маємо вирізнити ті сфери, де віртуальна комунікація справді виправдовує себе* (Д, 31.03.2017).

Віртуальність спец. — властивість і стан за знач. **віртуальний**. *Ми ніколи не станемо віртуальними повністю (і не варто цього прагнути), але ми можемо використовувати віртуальність як зручний інструмент* (Д, 11.06.2020).

Віцегубернатор політ. — посада державного службовця, заступник губернатора — вищого державного чиновника в області. *Віцегубернатор розсердив Кабінет Міністрів. Йому оголошено догану за непідготовленість до засідання, яке проводив Прем'єр-міністр України з питань підготовки країни до осінньо-зимового періоду* (УП, ел. ресурс).

Віцепрезидент політ. — постійний заступник президента. *Рада Європейського Союзу ухвалила рішення включити 11 осіб у санкційний список за порушення прав людини і порушення демократії та верховенства права у Венесуелі. До списку потрапили Віцепрезидент Венесуели з питань економіки, Віцепрезидент Делсі Родрігес* (Д, 25.06.2018).

Віцепрем'єр-міністр політ. — заступник голови уряду, який відповідно до конституції забезпечує виконання Основного Закону та законів, актів глави держави, реалізацію повноважень уряду у відповідних напрямках діяльності.

Крім того, міністр Кабміну затверджує в межах <...> структури та граничної чисельності працівників Секретаріату кількість працівників структурних підрозділів Секретаріату, зокрема за поданням першого Віцепрем'єр-міністра України та Віцепрем'єр-міністрів України... (УТ, 28.12.2012).

Віцеспікер політ. — заступник спікера парламенту. *Опозиційні сили претендують щонайменше на посаду першого віцеспікера і головування в бюджетному комітеті* (УП, ел. ресурс).

Віче — загальні збори громадян, скликані політичними силами країни для засвідчення свого ставлення до певного явища суспільного життя. *24 листопада в центрі Києва відбулось віче «За європейську Україну!»* (УТ, 25.11.2013).

Влада — 1. Здатність, право й можливість розпоряджатися ким-небудь або чим-небудь, а також чинити вирішальний вплив на долю, поведінку та діяльність людей за допомогою різноманітних засобів (права, авторитету, волі, примусу тощо). *Та чи вийде на краще, якщо вся влада буде зосереджена в одних руках?* (УП, ел. ресурс). 2. *соціол.* Форма особливих (вольових, панівних) соціальних відносин; здатність і можливість особи чи соціальної групи, інституту, організації і т. д. провадити свою волю через певні засоби та канали впливу на діяльність і поведінку людей, їх спільностей. *Влада особливо і не намагалася переконувати ЗМІ і громадян, пояснюючи нюанси президентського указу* (ДТ, 27.05.2016); **в. авторитету** — дії впливових особистостей, організацій, органів у зв'язку з їх публічним визнанням на людей, їхні думки, поведінку. *Влада авторитету не відіграла тієї ролі, на яку всі сподівались* (СВ, 13.07.2017); **в. аргументів** — вплив на людей, громадські організації, структури переконливо викладеними, вагомими, яскравими доказами (прикладом, фактами, повідомленнями, свідченнями). *...Серед проголошених пріоритетів — розроблення молодіжних програм, співпраця зі ЗМІ, бо «влада аргументів без преси — глуха, німа і сліпа»* (Д, 18.04.2001); **в. бізнесу** — реальний вплив на політику, суспільну діяльність, поведінку підприємницької практики, фінансові, комерційні та інші угоди, домовленості тощо. *Прем'єр-міністр запевнив, що влада бізнесу для української політики залишилася в минулому* (УП, ел. ресурс); **в. верховна** — влада, що належить вищим державним органам. *Тобто ця територія [Пуерто-Ріко] не є невід'ємною частиною США, верховна влада належить Конгресу США, але дія на ній американської конституції обмежена* (УМ, ел. ресурс); **в. виборна** — особи та органи влади, що вступили на посаду через процедуру відбору й подальшого обрання. *Найкращих організаторів знайти і до праці державної притягти не може навіть найкраща виборна влада, бо вона перш за все мусить рахуватись не з талантом, а з партійним цензом людини* (УП, ел. ресурс); **в. виконавча держ. упр.** — одна з трьох гілок державної влади, яка забезпечує реалізацію ухвалених законів і політичних рішень на всій території країни, регулює розвиток різних сфер суспільних відносин на основі вироблених політичних курсів, забезпечує здійснення прав і свобод людини та громадянства. *Проблемою номер два, як випливає з документа, є те, що виконавча влада не надає підтримки щодо корпоративного управління, корпоративної стратегії і змістов-*

ного затвердження фінансових планів підприємств групи на 2017 рік (УМ, ел. ресурс); **в. віри** — ступінь впливу переконаності, впевненості у будь-чому на настрої, думки, поведінку людей у суспільстві. *Державу зміцнює влада віри* (УК, 27.07.2013); **в. гробшей** — вплив фінансових коштів, капіталу, його власників на політику, різні сфери життя суспільства, суспільні відносини, їхні особливості й характер, на все, що обумовлює життя людей. *Незалежні ЗМІ не виживають через нелояльні до преси закони і тому, що влада грошей сильніша за громадянську совість* (Д, 22.02.2016); **в. державна** — вища форма політичної влади, що спирається на спеціальний управлінсько-владний апарат і володіє монополією на видання законів, інших розпоряджень і актів, обов'язкових для всього населення. *Даними для аналізу були насамперед акти законодавства, а також інша інформація із відкритих джерел та 22 інтерв'ю із провідними фахівцями в галузі лісового господарства, представниками органів державної влади, наукових структур, громадськості, інших спеціалістів у цій галузі* (Д, 11.08.2020); **в. диктатора** — право й можливість володаря безроздільно розпоряджатися долями багатьох людей, країни. *Дуже ймовірно, що влада диктатора ще більше посилиться, розпочнеться нова хвиля репресій проти керівництва ЗС, а турецька демопозиція буде остаточно маргіналізована, будуть і геополітичні наслідки* (УТ, 21.07.2016); **в. духовна рел.** — форма державного управління, за якої влада перебуває у представників духовної аристократії — духовенства, філософів, інших духовно-орієнтованих еліт. *1836 року М. Шашкевич виголосив першу промову українською мовою в музеї семінарії перед представниками духовної влади, запрошеними гостями* (ВЗ, 06.11.2019); **в. етносу культ.** — форма політичної влади, що уособлює монополію національно-етнічних інтересів панівного етносу, нації. *Політичним суб'єктом історії може бути також влада етносу, нація, що піднялася до рівня самоусвідомлення себе і своєї історичної місії* (Д, 03.03.2010); **в. законодавча** — одна з трьох гілок влади, сутність якої полягає у здатності держави здійснювати свою волю, впливати на діяльність і поведінку людей та їх об'єднань за допомогою законів, правових актів, рішень, що їх ухвалюють представницькі органи. *«Законодавча влада в країні, яка є продовжувачем і спадкоємцем Радянського Союзу, повинна прийняти рішення про скасування актів 1954 року, тому що ми втомилися чути, що в 2014 році ми забрали чиясь землю, забрали чиясь море», — сказав «єдинорос»* (ДТ, 26.05.2018); **в. закону** — реальний вплив постанов і актів державних органів на життя, долі людей, стан держави. *День Конституції, який також припав на цей знаменний тиждень, висвітлив, власне, ту саму проблему: у суспільстві має панувати влада закону, якій підпорядковані всі — згори донизу* (ДТ, 02.07.2001); **в. засобів масової інформації, ЗМІ див. в. четверга**; **в. легітимна** — узаконене право здійснювати вплив на інших, одержуване людиною з найрізноманітніших джерел, найчастіше із самої системи законодавства. *Легітимна влада означає згоду народу з владою, коли він добровільно визнає її право приймати рішення, які повинні виконуватися* (УП, ел. ресурс); **в. мафії** — майже нічим не обмежене, жорстке управління ватажків і мафі-

озних структур, які намагаються тримати населення певних регіонів, своїх співучасників у глибокому страху, абсолютній покорі. *Про владу мафії говорили спочатку дуже обережно, боячись розворушити осине гніздо* (УП, ел. ресурс); **в. нарбду** — загальна, встановлена законом участь громадян, населення країни в управлінні державою, державними і суспільними справами. *На відміну від класичної схеми демократії, влада народу, себто більшості, тепер в основі визнання чи невизнання того або іншого суспільства демократичним є меншини, їхнє благополуччя, вплив на країну* (УТ, 21.07.2018); **в. політична** — здатність і можливість здійснювати визначальний вплив на діяльність, поведінку людей та їх об'єднань за допомогою волі, авторитету, права, насильства; організаційно-управлінський та регулятивно-контрольний механізм здійснення політики. *Політична влада може завдати економічному розвитку величезної шкоди, якщо в країні панує олігархія* (УМ, ел. ресурс); **в. президента** — встановлене конституцією та іншими законами коло повноважень вищої посадової особи в державі — президента. *Влада президента потрібна мені для того, щоб захистити рух самоорганізації від системи, допомогти йому набрати силу* (УП, ел. ресурс); **в. публічна** — різновид суспільної влади, основна ознака держави, якою вона відрізняється від докласової родової організації, відмежована від більшої частини населення і є владою економічно панівного класу, захищає інтереси меншості суспільства. *...Якщо публічна влада засновується громадянами і існує реальний контрольний канал, через який суспільство може на неї впливати (вибори, наприклад), то чи є такими ж реальними (зрозуміло, за винятком податкової та протипожежної інспекцій) канали громадського впливу на ЗМІ й контролю за ними, зокрема недержавними* (Д, 20.05.2000); **в. соціальна** — тип владних відносин у суспільстві, суть яких полягає у підпорядкуванні поведінки чинних суб'єктів загальній волі соціальної спільноти, вимогам соціального порядку, що склався в суспільстві, а також силі впливу носіїв офіційного (формального) і неофіційного (неформального) авторитету (видатних осіб, впливових груп, організацій, соціальних інститутів, ідей, систем поглядів, громадської думки та ін.). *У відносинах із соціальною владою золоті середини творчим людям дотримуватися здебільшого не вдавалося* (УТ, 24.12.2010); **в. судові** — одна з трьох гілок державної влади; необхідна умова реалізації принципу поділу влади, покликана запобігати можливості змови чи протистояння двох інших гілок влади (законодавчої та виконавчої), створювати перепони, щоб унеможливити виникнення диктатури. *Цілком очевидно, що судова влада країни вичерпала свої ресурси і переживає не найкращі часи* (ДТ, 09.02.2018); **в. тимчасова** — призначення або вибори осіб на посади на певний, іноді не на тривалий час. *У середу тимчасова влада Єгипту уповноважила МВС вжити «необхідних заходів», щоб покласти край протестам прихильників скиненого президента, вихідця з лав поміркованого ісламістського руху «Мусульманське братство»* (РС, ел. ресурс); **в. тіньова** — один із проявів політичної влади, що відрізняється відсутністю публічного характеру дій суб'єкта влади. *Тіньова влада (криптократія) наявна тоді, коли певна соціальна група або їх*

сукупність — так звана еліта — володіє монопольним правом на владу і відповідно є «носієм влади» (УМ, ел. ресурс); **в. традицій культ.** — вплив звичаїв, поглядів, порядку, який склався у ставленні до влади, що дає їй змогу діяти без конфлікту, з громадською думкою. *Влада традицій дає змогу діяти так, щоб не входила в суперечності з громадською думкою* (УМ, ел. ресурс); **в. харизматична** — влада, в основі якої лежить святість особи, її мужність чи бездоганний спосіб дії. *Історично харизматична влада існувала в найрізноманітніших політичних системах* (УП, ел. ресурс); **в. четвёрта** — вплив засобів масової інформації на формування громадської думки в суспільстві, розвиток суспільних процесів, зумовлених характером і доступністю інформації як такої. *Ще й досі ЗМІ за звичкою називають четвертою владою...* (УК, 02.10.2019); **влáди деконцентрація** — передавання повноважень центральної влади на нижчі рівні адміністративної ієрархії. *Деконцентрація влади сприяє прогресу й розвитку народовладдя, створює умови для реального залучення громадян до вирішення суспільних справ* (ДГ, 27.09.2019); **влáди очіщення** — встановлена Законом України «Про очищення влади» або рішенням суду заборона окремим фізичним особам обіймати певні посади (перебувати на службі, крім виборних посад) в органах державної влади та органах місцевого самоврядування. *Законом України «Про очищення влади» передбачено проведення перевірки достовірності відомостей щодо застосування заборон, передбачених частинами третьою і четвертою статті 1 Закону України «Про очищення влади»* (ЮГ, ел. ресурс).

Владець політ. — людина на високій урядовій посаді. *Якщо владець уявляє себе шляхтою, а громадянина — холопом, між ними складаються певні взаємозв'язки, які теж є важливими частинами для всієї системи* (Д, 18.03.2018).

Власник соціол. — громадянин або юридична особа, якому належить право володіння, користування і розпорядження майном у межах, визначених законом. *Власник будівлі ухилився від укладання охоронних договорів* (УП, ел. ресурс).

Власність соціол. — соціологічна категорія, яка містить певні підсистеми суспільних відносин (економічних, соціальних, правових, психологічних, національних та ін.), що прямо чи опосередковано стосується привласнення будь-чого (матеріальних і духовних благ через соціально-економічну форму суспільного способу виробництва). *Прокуратура вимагає визнати договір недійсним і повернути шпиталь у власність держави. Дніпропетровський військовий шпиталь був незаконно переданий у власність банку, зареєстрованого в Казахстані* (УТ, 23.01.2017); **в. державна** — форма власності, за якої майно, зокрема засоби та продукти виробництва, належать державі повністю або частково. *Закон України «Про передачу об'єктів державної та комунальної власності» визначає основні засади передачі об'єктів права державної власності в комунальну власність територіальних громад* (ЮГ, ел. ресурс); **в. комунальна** — власність територіальних громад на належне їм майно, що використовується для спільних потреб громади і керується відповідними органами місцевого са-

моврядування. *Належне управління державної і комунальної власності є важливим складником економічного розвитку країни* (ЮГ, ел. ресурс); **в. пайова** — частина доходів, майна, інших цінностей, на яку може претендувати один із учасників загальної справи. *Пайова власність — це спільна власність, що виникає на пайовій основі за участю кількох фізичних та / чи юридичних осіб* (УП, ел. ресурс); **в. приватна** — одна з форм власності, яку розуміють як абсолютне, захищене законом право фізичної або юридичної особи, чи групи осіб, на об'єкт власності: продукти праці, засоби виробництва, гроші та цінні папери, інше рухоме та нерухоме майно тощо. *Завданням земельної реформи є перерозподіл земель з одночасною передачею їх у приватну <...> власність, а також у користування підприємствам, установам з метою створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі* (ЮГ, ел. ресурс).

Властивість соціальна *соціол.* — іманентно (внутрішньо, безпосередньо) притаманна соціальному явищу чи процесові характеристика, що фіксує його суспільну природу та індивідуальну специфіку. *Широко представлена бюджетна лінійка покликана репрезентувати соціальні властивості продукції* (УП, ел. ресурс).

Внутрішньополітичний — який характеризує внутрішню політику держави. *Поруч з «Австрійською народною партією» впевнено ростуть рейтинги партії «Зелені — Зелена альтернатива», прогресивної та активної партії. І цікаво, що, незважаючи на різні внутрішньополітичні австрійські скандали, базою <...> стала їхня політика під час пандемії* (УП, ел. ресурс).

Воєнний військ — який стос. до війни, пов'язаний із нею. *...Міжетнічний конфлікт у Македонії не може бути вирішено воєнним шляхом* (РС, ел. ресурс); **в. стан** — особливий правовий режим, що вводять у країні або в окремих її місцевостях у випадку збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності, її територіальній цілісності. *Воєнний стан передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки...* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Вождізм — владні відносини, засновані на поділі групи (організації) на керівників і підлеглих, на особистій відданості політичному лідеру, вождю. *Низка західних видань цитують відомих політиків та експертів, котрі кажуть, що одна з головних хвороб нинішньої розколотої опозиції в Україні — «вождизм»* (РС, ел. ресурс).

Вождь — ідейний і політичний керівник громадського руху, партії, класу. *«Вождь» так сильно був умонтований у мізки людей, які живуть на сході країни, що без нього вони просто не могли жити, як без Бога* (ВЗ, 30.09.2014).

Возз'єднання — форма реалізації права на самовизначення, яка передбачає об'єднання народів (націй). *20 років минуло з часів возз'єднання Німеччини — років підйому й розбудови* (ЮГ, ел. ресурс).

Волевійявлення електронне *див. голосування: г. електронне.*

Володіння — те, що є чиею-небудь власністю або чим хтось володіє. *Переважна частина населення сприймає дискусію про володіння зброєю поверхово*

та не надто вдається в подробиці (УМ, ел. ресурс); **в. соціальне** — спосіб взаємодії соціального суб'єкта із соціальною реальністю, підпорядкованою повністю або частково його волі, меті, діяльності. *Окрім питань технічного характеру, найбільш важливим питанням щодо даних у сфері бізнесу є володіння, доступ, використання, оцінка, ціноутворення та відповідальність* (ЮГ, ел. ресурс).

Волонтер соціол. — фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно корисний характер. *Волонтери вирости в очах українців із нечисельної групи дівчат, що збирають гроші для хворих діточок, чи відчайдушних зоозахисників, які кожного дня ведуть боротьбу з жорстокістю* (СВ, 25.04.2017).

Волонтерство соціол. — добровільна безкорислива суспільно корисна діяльність, що здійснюється і окремими людьми, і організаціями. *Волонтерство є однією з форм благодійності і однією з підвалин громадянського суспільства* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Волонтерський соціол. — який стос. до волонтера, волонтерства. *Коли, на вашу думку, відпаде необхідність у волонтерській діяльності на підтримку української армії?* (УМ, ел. ресурс).

Волонтаризм соціол. — позиція суб'єкта політики, згідно з якою головним чинником досягнення поставленої мети є воля, особисті устремління й політичні наміри. *На думку авторів звернення, необхідність створення широкої передвиборчої коаліції опозиційних сил диктує політична ситуація в Україні, яка складається «в атмосфері волонтаризму влади і розв'язаних правлячим режимом репресій стосовно опозиції»* (УП, ел. ресурс).

Воля соціол. — здатність людини мобілізувати й цілеспрямовувати свої психічні та фізичні сили на розв'язання завдань, що постають перед її діяльністю і вимагають свідомого подолання суб'єктивних та об'єктивних труднощів, перешкод; одна із функцій психіки людини. *Перша група чинників, що впливають на волю до спротиву, пов'язані безпосередньо з військовою сферою: це співвідношення сил, тривалість конфлікту та кількість втрат* (УТ, 15.10.2018); **в. політична** — здатність політичного суб'єкта до послідовної реалізації поставлених цілей у сфері політичної влади. *Зрозуміло, що найвірніші судження, програми дій, закони не будуть працювати і давати реальну віддачу, поки не буде політичної волі до їх виконання* (Д, 21.01.2001).

Вотування — дія за знач. **вотувати**. *У Києві та в інших містах України відбувалися масові акції протесту підприємців, які вимагали вотування Податкового кодексу* (УМ, ел. ресурс).

Вотувати — на зборах, у парламенті голосуванням схвалювати, вирішувати що-небудь. *...Конституція давала право видавати закони (з відстрочкою вето короля), вотувати податки* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Вотум — думка, висловлена більшістю голосів виборчого корпусу, або постанова, прийнята голосуванням більшістю голосів виборців чи членів представницького органу. *І в першому випадку вотум охоплює весь уряд, а в другому — окремих членів етнічних та «расових» груп* (ГУ, 11.01.2005);

в. довіри — схвалення політичної програми, законопроекту або певного заходу уряду, чи окремого міністерства парламентом або нижньою палатою парламенту голосуванням. *Доручивши лідеру популістського руху «Акція незадоволених громадян» (ANO) сформувати уряд меншості за підсумками парламентських виборів, президент заявив, що дасть достатньо часу, аби той зміг заручитися підтримкою перед тим, як нижня палата парламенту буде голосувати за вотум довіри Кабінету Міністрів* (УМ, ел. ресурс); **в. евенчуальний** — порядок, за яким у країнах із пропорційною системою виборів голоси, подані за одного з кандидатів, у разі перевищення встановленої квоти можуть зараховуватися іншому кандидатові з того самого партійного списку. *У виборчому процесі вотум евенчуальний (непрямий вотум) сьогодні досить часто використовують у країнах з перехідною демократією* (ЮГ, ел. ресурс); **в. кумулятивний** — порядок голосування у багатомандатному виборчому окрузі, коли виборець має кілька голосів і може розподілити їх між кандидатами на власний розсуд — віддати всі голоси за одного кандидата або розподілити їх між різними кандидатами одного партійного списку. *Як уважають британські дослідники виборчих систем, <...> кумулятивний вотум сприяє забезпеченню представництва меншості й обранню найпопулярніших кандидатів, але його дія дуже невизначена* (УМ, ел. ресурс); **в. недовіри** — у законодавстві деяких країн — право виборця залежно від майнового освітнього цензу користуватися кількома голосами на виборах до представницьких органів. *Прем'єр після вотуму недовіри пішов у відставку* (ГУ, 28.06.2021); **в. обов'язковий** — юридично встановлений у низці країн обов'язок усіх громадян брати участь у виборах органів державної влади під загрозою накладання штрафів за відмову в голосуванні. *У найближчі дні новий уряд має отримати обов'язковий вотум в обох палатах парламенту* (УТ, 13.12.2016); **в. плюральний** — порядок, за яким у деяких країнах певні категорії виборців мають по два і більше голосів. *Одним із головних чинників нерівності виборчого права тривалий час був плюральний вотум...* (КП, ел. ресурс).

Вплив — дія, яку певна особа чи предмет, або явище виявляє стосовно іншої особи, предмета чи явища. *Капітал метрополії за своєю суттю побудований не на засадах вільної конкуренції та рівної відповідальності, а на підставах домінування над національним капіталом колоній і країн, які входять до зони впливу згаданої метрополії* (Д, 09.07.2010); **в. державно-управлінський держ. упр.** — суспільна потреба, інтерес і мета в управлінні, які усвідомлені суб'єктом державного управління, юридично й нормативно визначені та практично здійснюються в його рішеннях і діях. *Державно-управлінські впливи виступають об'єктами політичних прогнозувань* (ЮГ, ел. ресурс).

Врядування — це процес поєднання влади та обов'язків у суспільстві, що впливає на публічну політику і рішення щодо суспільного життя. *Органи суддівського врядування, які відповідають за добір суддів та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності, слід перезавантажити* (ДТ, 22.06.2019); **в. глобальне** — процес об'єднання зусиль урядів і неурядових суб'єктів міжнародної політики задля забезпечення керованості міжнародних відносин і

глобальних процесів шляхом переговорів, укладання угод, створення координувальних світових і регіональних інституцій. *Ключову роль у процесі глобального врядування відіграють великі держави та їх об'єднання* (ДТ, 22.06.2019); **в. електронне** — спосіб організації державної влади за допомогою систем локальних інформаційних мереж та сегментів глобальної інформаційної мережі, що забезпечує функціонування органів влади в режимі реального часу та робить максимально простим і доступним щоденне спілкування з ними громадян, юридичних осіб, неурядових організацій. *Державне агентство з питань електронного врядування розпочинає кампанію «Тримай пораду від сусіда»* (УКЦ, ел. ресурс).

Всемережжя див. інтернет.

В'язень — той, хто перебуває в ув'язненні, під вартою. *На Вінниччині в'язень організував масштабну шахрайську схему* (Главком, ел. ресурс); **в. політичний** — особа, що перебуває під вартою або відбуває покарання у вигляді позбавлення волі, а також спрямована на примусове лікування, у справі якої є очевидне політичне звинувачення, напр., опозиція до чинної влади. *У Києві вихідці з Лемківщини створили товариство 1990 року, а його першим головою став дисидент і багаторічний політичний в'язень Микола Горбаль, народжений біля містечка Горлиці в Бескидах* (Д, 23—24.12.2020).

Г

Габілітація наук. — складання іспиту, що дає право викладати в університеті. *Польська чи німецька «габілітація», а тим більше американський post-dok — це трохи інші формати* (ДТ, 23.02.2021).

Гаджет — портативний електронний пристрій. *Це дає можливість заряджати гаджети, не займаючи цінну розетку, яка може знадобитися для холодильника або чайника* (ДТ, 29.11.2022).

Гарант — той, хто дає гарантію і стежить за її виконанням; поручитель. *Державі потрібен незалежний гарант, який скаже, що з цього часу всі грають за рівними правилами і чесно працюють на капіталізацію країни* (Д, 30.08.2019).

Гарантія соціол. — зобов'язання щодо виконання угоди, порука, забезпечення успіху справи. *Сербія хоче отримати чіткі гарантії від Європейського Союзу щодо членства у блоці 2025 року в разі досягнення угоди* (Д, 14.09.2018); **г. соціальна** — система соціально-економічних та юридичних засобів, що забезпечують реалізацію конституційних соціально-економічних та соціально-політичних прав людини, умови її життєдіяльності, функціонування та розвиток суспільної системи загалом. *Експерти підтверджують, що саме недостатній рівень захищеності та соціальних гарантій у своїй країні стимулює українців масово емігрувати, шукати щастя-долі за кордоном* (УМ, ел. ресурс).

Гаряча лінія — прямий зв'язок (напр., телефонний) із місцем подій для передавання найсвіжіших новин або з перших рук. *Щодо комерційних організацій — кол-центр із єдиним номером для всіх міст. Урядова гаряча лінія функціонує як механізм для взаємодії уряду з громадянами, що дозволяє оперативно вирішувати проблемні питання, які порушуються у зверненнях громадян, а також удосконалювати роботу органів виконавчої влади з урахуванням громадської думки* (ВЗ, 29.06.2019).

Гасло — висловлена у стислій формі ідея, політична вимога, завдання; заклик. *Відбувся багатогодинний радіомарафон під гаслом «Борітеся — поборете! Шевченко мобілізує»* (СВ, 12.03.2015); **г. політичне** — форма поширення, пропаганди політичних ідеалів. *Розроблення справді ефективних і виправданих у конкретній ситуації політичних гасел має бути своєчасним* (ДТ, 29.11.2013).

Гастарбайтер *соціол.* — робітник-емігрант, який зазвичай користується меншими правами, ніж громадяни країни. *У пожежі живцем згоріли четверо гастарбайтерів та господар помешкання, де вони квартирували* (УМ, ел. ресурс).

Гедонізм *філос.* — напрям в етиці, а також система моральних поглядів, за якими насолоду проголошують найвищим благом і критерієм людської поведінки. *...Гедонізм в апогеї свого розквіту видніється лиш тоді, коли ти якісно виконуєш свою роботу, а потім озираєшся довкола й пересвідчуєшся: усі також дотримуються такої думки* (Д, 09.07.2013).

Гедоніст *філос.* — прихильник, послідовник гедонізму. *Це людина [Дон Джованні], яка понад усе прагне насолоди, постійно бреше, не відчуває жодних докорів сумління, вважає, що правда більше не є цінністю* (Д, 11.06.2020).

Гедоністичний *філос.* — який стос. до гедонізму як найвищого блага, мети життя, гедоніста. *У минулому ми можемо вирізнути чергування гедоністичних й аскетичних епох* (Д, 11.06.2020).

Гейткіпінг — процес фільтрування інформації для поширення публікацій через інтернет або інші види комунікацій. *Гейткіпінг належить до ефектів, пов'язаних із природою медіатексту, які впливають на сприйняття пунктів порядку денного членами суспільства* (УМ, ел. ресурс).

Гекатомба *політ., соціол.* — знищення великої кількості людей для задоволення певних політичних поглядів. *Пам'ятник Голодомору, за рішенням американського Конгресу, буде встановлений у Вашингтоні, адже для парламенту цієї країни гекатомба мільйонів громадян є геноцидом* (УМ, ел. ресурс).

Гендер *соціол.* — 1. Соціально-біологічна характеристика, за допомогою якої дається визначення понять «чоловік» та «жінка». *Варто визнати, що на сьогодні в українському суспільному просторі вже існує чимало літератури як перекладної, так і вітчизняних авторів, у якій розповідається про гендер, гендерні стосунки, гендерну політику, гендерні конфлікти тощо* (Д, 18.01.2019). 2. Одне з основних понять сучасної соціології, яке позначає рольові соціальні очікування представників різної статі одне від одного, на відміну від поняття статі, яке стосується не суто фізіологічних властивостей, за якими різняться чоловіки та жінки, а соціально сформованих ознак, властивих «жіночості» (femininity) та «мужності» (masculinity). *Гендер — це система диференціації соціальних ролей чоловіків і жінок, вибудована на основі владного дисбалансу, у якій домінуюча група — чоловіки, домінована і дискримінована — жінки* (УТ, 07.03.2012).

Гендерний *соціол.* — який стос. до гендеру. *У 2015 році Греція дозволила одностатевим парам цивільне партнерство, а у 2017 році громадянам надали право на визнання своєї гендерної ідентичності й зміну юридичної статі без хірургічного втручання* (РС, ел. ресурс); **г. баланс** — фактичний або запланований стан справ, за якого зрівнюється соціальне, економічне, політичне становище чоловіків і жінок. *Так, у дослідженні CFA Institute відзначається, що гендерний баланс — один з ключових факторів успіху для учасників інвес-*

тиційного ринку (УТ, 03.09.2018); **г. дисбаланс** — відсутність необхідного співвідношення між чоловіками та жінками. *Удень 33-річний Стівен Прюїт звичайний працівник митниці, але ввечері він добровільно працює редактором вільної інтернет-енциклопедії Wikipedia. Так, Прюїт додав статтю про 212 впливових жінок, щоб виправити гендерний дисбаланс Wikipedia* (ВЗ, 01.07.2017); **г. диференціація** див. **диференціація**; **д. гендерна**; **г. законодавство** див. **законодавство**; **з. гендерне**; **г. політика** див. **політика**; **п. гендерна**; **г. рівність** див. **рівність**; **р. гендерна**; **г. роль** див. **роль**; **р. гендерна**; **г. стереотип** див. **стереотип**; **с. гендерний**.

Генеза див. **генезис**.

Генезис — зародження й наступний процес розвитку явища, об'єкта, що привів до певного стану, виду. *Про особливості шляху Тунісу в сучасному світі та генезис цієї однієї з найбільших на континенті ісламських держав — наша розмова з амбасадором* (УМ, ел. ресурс); **г. влади** — процес виникнення та розвитку влади. *Одним із класиків і першим «політтехнологом», який дослідив генезис влади, був Н. Макіавеллі* (УТ, 13.12.2014); **г. нації** — процес розвитку нації як культурно-історичного феномену. *Якщо говорити про генезис української нації, то незалежність стала результатом багатостолітньої боротьби* (Д, 21.08.2015).

Генеральний прокурор, генпрокурор — посадова особа, яка очолює єдину централізовану систему Прокуратури України; найвища адміністративна посада власного Офісу (раніше — Генеральної прокуратури). *2 січня 2020 року в Україні розпочав роботу Офіс Генерального прокурора. Він прийшов на зміну Генеральній прокуратурі, ліквідованій у межах реформи* (РС, ел. ресурс).

Генерація соціол. — сукупність людей одного віку, пов'язаних спільними інтересами і спільною діяльністю. *Відкрита лекція «Двадцять перше століття: останнє покоління землян чи перша генерація постлюдства», — обіцяли організатори заходу, — мала бути «наповнена особливим сенсом для молоді, особливо студентства...»* (ВЗ, 18.09.2015); **г. політична** — політична спільність людей приблизно однієї вікової категорії, які мають спільний соціальний досвід, здобутий у період їх соціалізації. *...В опозиції з'явилася нова політична генерація. І для того, щоб врятувати партію від остаточного колапсу, стара генерація повинна відійти* (УТ, 17.01.2012).

Генофонд соціол., культ. — усі носії історичної пам'яті, культури, менталітету певної нації. *Ситуація, що склалася в країні, працює на знищення нашого генофонду* (СВ, 16.01.2018).

Геноцид — свідоме умисне масове знищення населення певної країни, держави чи території за національною, етнічною, расовою, соціальною, релігійною ознакою шляхом одноразових чи багаторазових, поступових, нищівних дій з боку зацікавлених у таких акціях зовнішніх або внутрішніх соціальних сил. *На відміну від людських втрат під час війни, військ, конфліктів та інших мілітарних явищ, що мають свої «норми» і «закони», геноцид відзначається, по-перше, особливою цинічністю й жорстокістю, а по-друге, відбува-*

ється, як правило, цілеспрямовано й сплановано відповідно до певної ідеологічної доктрини і певного стратегічного курсу держави, уряду, режиму (ВЗ, 21.03.2019).

Геокультура *культ., соціол.* — соціально-політичне поняття на позначення взаємозв'язку та взаємообумовленості географічних, соціальних і культурних сфер життєдіяльності людської спільноти; культурно-просторове підґрунтя політичної системи. *Образ геокультури розглядається, в першу чергу, в контексті процесів глобалізації й регіоналізації* (УМ, ел. ресурс).

Геополітика *політ.* — 1. Політична концепція, згідно з якою політика держави зумовлена географічними факторами (просторовим розташуванням країни, кліматом, розміром території, кількістю населення, природними ресурсами тощо). *Проте геополітика, як відомо, є лише сконцентрованим виявом економіки* (СВ, 24.09.2019); **г. внутрішня наук.** — напрям геополітичної науки, який розглядає питання, пов'язані з вирішенням локальних та внутрішньодержавних проблем. *За роки незалежного розвитку України вектор української внутрішньої геополітики зазнав певної трансформації і нового змістового наповнення* (ДТ, 15.07.2017). 2. Галузь державної зовнішньої політики, у якій враховано особливості фізичної, економічної та політичної географії якої-небудь держави. *Велика міжнародна геополітика грається нашою країною, долею великого народу* (УМ, ел. ресурс).

Геополітичний *політ.* — який стос. до геополітики, заснований на геополітиці. *Геополітичні чинники ускладнюють пошук вакцини для України* (РС, ел. ресурс); **г. вісь** — важлива для міжнародної безпеки і стабільності категорія держав та регіонів, запропонована З.Бжезінським під час розроблення зовнішньо-політичної стратегії США на Євразійському континенті. *Політики Західної Європи офіційно заявили про необхідність побудови геополітичної осі «Ліссабон—Владивосток» і розпочали кроки з повернення Росії у європейський простір* (ВЗ, 19.02.2020).

Геостратегія — сукупність напрямів зовнішньої політичної та економічної діяльності держави або групи держав на світовій арені, пов'язаних із реалізацією зусиль для досягнення своїх цілей у глобальному геополітичному та гео-економічному просторі. *Геостратегія України передбачає її активну участь у всіх європейських справах на засадах багатовекторності національної політики, налагодження дружніх стосунків з усіма своїми сусідами* (ДТ, 27.06.2019).

Гепенінг — певна форма дій, акцій, учинків, під час яких митці намагаються залучити глядачів до гри, сценарій якої окреслений приблизно. *Велику кількість гепенінгів було проведено під час українських революцій, особливо Революції гідності* (ДТ, 06.07.2019); **г. політичний** — протестна акційна форма політичної активності театралізованого характеру. *Суттєвий наголос у політичному гепенінгу робиться на імпровізаційному початку; відсутній конкретний сценарій подій, лише частково передбачено ситуації й навіть розвиток сюжетних ліній, не завжди є відомі результати гри* (ДТ, 06.07.2019).

Герб — особливий символічний знак держави, міста, роду тощо, зображений на прапорах, монетах, печатках. *У Республіці Сербській, яка формаль-*

но входить до Боснії та Герцеговини, свій президент, свій уряд, гімн, герб і прапор (УМ, ел. ресурс); **г. державний** — знак держави, офіційно прийнята емблема, виконана за законами геральдики й зображувана на прапорах, монетах, печатках, офіційних паперах тощо. *Відкритий конкурс щодо створення проекту державного герба України відповідно до Постанови Верховної Ради був оголошений 24 червня 1991 року (тобто ще за існування СРСР)* (ВЗ, 19.02.2019).

Герменевтика наук. — напрям наукової діяльності, пов'язаний із тлумаченням текстів, здебільшого давніх. *Герменевтика не просто досліджує щось окреме, а й тлумачить дослідження в широких темпорально-просторових відношеннях* (Osvita, ел. ресурс); **г. політична** — одна з галузей практичної політології, орієнтована на тлумачення, інтерпретацію політичних текстів. *Поняття політичної герменевтики (ще «ідеологічної») можна максимально конкретизувати і визначити як інтердисциплінарну літературознавчу методологію, котра використовує потенціал такої галузі культури, як політика* (Osvita, ел. ресурс).

Героїзм соціол. — найвище виявлення самовідданості й мужності у виконанні громадянського обов'язку, що вимагає від людини особистої відваги, стійкості, готовності до самопожертви. *Війна на Донбасі, окрім тяжких наслідків, демонструє і справжні приклади героїзму та незламності духу наших воїнів, котрі навіть після важких поранень знайшли в собі сили стати активними членами суспільства* (УМ, ел. ресурс).

Герой соціол. — 1. Видатна за своїми здібностями й діяльністю людина, що виявляє відвагу, самовідданість і хоробрість у бою і в праці. *Герой не подібний на пересічну людину, якийсь момент він виходить із тіняви повсякдення* (УТ, 03.06.2018). 2. Людина, що втілює основні, типові риси певного оточення, часу, певної епохи. *Поруч зі мною і разом зі мною є справжній герой нашого часу — простий хлопець, людина з особливими потребами* (Д, 03.01.2018). 3. Особа, яка чим-небудь відзначилася, привернула до себе загальну увагу. *Ще один «герой», який насмішив виборчу публіку, самотній екс-чиновник, який, щоб поліпшити свій імідж, щоб виборець пішов за ним, ініціював провокаційний інтерактивний проєкт* (ВЗ, 17.01.2019).

Геронтократ сусп. — прихильник геронтократії. *Натомість бачимо владу геронтократів, які очолили всі гілки влади й неспроможні здійснювати реформи хоча б через свій вік* (ВЗ, 16.01.2013).

Геронтократія сусп. — 1. Влада старійшин на початкових етапах розвитку людської спільноти. *І якби ми не мали геронтократії, то, можливо, і не мали підстав сьогодні говорити про серйозну українську природничу і технічну науку як таку* (УМ, ел. ресурс). 2. Правляча політична й управлінська еліта, яка складається з людей похилого віку. *Натомість бачимо владу геронтократів, які очолили всі гілки влади й неспроможні здійснювати реформи хоча б через свій вік* (ВЗ, 16.01.2013).

Гібридний сусп. — який є комбінацією двох або більше різних суспільних об'єктів чи характеристик в одному об'єкті, предметі, явищі; змішаний. *Рада Європи через резолюцію ПАРЄ наголошує на необхідності збереження свобо-*

ди слова та свободи засобів масової інформації навіть під час створення системи захисту від гібридної загрози (Д, 04.05.2018).

Гібридність *сусп.* — властивість за знач. **гібридний**. Сьогодні можна вести мову не лише про гібридність («дефектність») політичного режиму в Україні, а й про гібридність вітчизняного правлячого класу (РС, ел. ресурс).

Гідність — 1. Сукупність рис, що характеризують позитивні моральні якості. *Із цим воїном нас об'єднали задекларовані принципи, в центрі яких стоїть людська гідність, справедливість, свобода* (Д, 23.06.2016). 2. Усвідомлення людиною своєї громадянської ваги, громадянського обов'язку. *Найкращим проявом того, що українці за кордоном здобувають свою гідність, показують її, є відкриття погруддя Шевченка, яке відтепер буде місцем, де збиратиметься не лише українська громада* (УМ, ел. ресурс); **г. національна** — невід'ємний атрибут національного життя й найхарактерніша ознака національної незалежності, що ґрунтується на глибокому й свідомому розумінні значущості та важливості всього позитивного в національному житті народу, а в цьому позитивному — того, що створюється нацією і що вона одержує в процесі міжнаціонального спілкування. *В ефірі каналу виступив народний депутат, інформація якого, на думку заявників, розпалює національну ворожнечу та ненависть, принижує національну честь і гідність* (ДТ, 18.01.2018).

Гімн — урочистий хвалебний поетичний чи музичний твір на честь якогось героя чи події. *У шосту річницю масових розстрілів у центрі столиці «Українська правда» з'ясувала, хто придумав терміни «Небесна сотня», «Революція гідності» і як впроваджували в культурний код Майдану та України лемківську пісню «Плине кача», що стала другим гімном* (УП, ел. ресурс); **г. державний** — урочиста пісня, офіційно визначена як символ державної єдності. *У центрі окупованого міста замайорів прапор України та пролунав державний гімн* (ВЗ, 29.06.2019).

Глава держ. упр. — той, хто стоїть на чолі кого-, чого-небудь. *Глава асоціації заявив, що отримав лист про відтермінування виконання зобов'язань* (УМ, ел. ресурс); **г. держави** — найвища посадова особа держави, яка за конституцією визначає внутрішню і зовнішню політику, представляє країну в офіційних церемоніях усередині країни та за її межами (в міжнародних, міждержавних відносинах), вирішує питання громадянства й надання політичного притулку, нагороджує державними нагородами і присвоює почесні звання, здійснює індивідуальне помилування; як гарант конституції, прав і свобод людини і громадянина, у встановленому порядку вживає заходів з охорони суверенітету країни, її незалежності й державної цілісності, забезпечує узгоджене функціонування і взаємодію органів державної влади; як Верховний Головнокомандувач, несе відповідальність за бойову готовність збройних сил, затверджує військову доктрину держави, призначає і звільняє вищих воєначальників, присвоює вищі військові звання, оголошує про призов громадян на військову службу, у разі агресії проти країни або її безпосередньої загрози вводить на території всієї держави або в окремих місцевостях військовий стан з негайним повідомленням парламенту; як суб'єкт законодавчого процесу, на-

ділений правами законодавчої ініціативи і відкладного вето, підписує та обнародує закони; державна посада, інституція, якій належить чільне місце в системі органів державної влади, яка уособлює єдність нації, символізує державу, покликана гарантувати її цілісність, бути чинником гармонійної та ефективної взаємодії «гілок» державної влади між собою. *Глава держави наголосив, що має намір перемогти на президентських виборах для того, щоб продовжити розпочатий Україною шлях до Євросоюзу та НАТО* (ВЗ, 15.04.2019); **г. уряду** — керівник виконавчої влади в державі (прем'єр-міністр, канцлер, голова Ради Міністрів тощо), чільна фігура в системі державного врядування, громадського адміністрування. *Президент наголосив, що новий глава уряду повинен бути готовий до вирішення проблем в економіці країни* (Т, ел. ресурс).

Гласність — один із найважливіших принципів демократизму, який полягає у невід'ємному праві кожного громадянина на отримання повної й вірогідної інформації з будь-якого питання громадського життя, що не є державною чи військовою таємницею. *Для того, щоб суспільство функціонувало за принципом попиту-пропозиції, передусім потрібна життєздатна законодавча система, де кожен рівний перед законом, а гласність забезпечує вільна і незалежна преса* (УТ, 19.06.2011).

Глобалізаційний — який стос. до глобалізації. *Глобалізаційні процеси у світі не припинилися, відколи в історії розпочалися цивілізаційні процеси (переселення народів, антична ойкумена, римська ойкумена, нові географічні відкриття тощо)* (ДТ, 16.11.2014).

Глобалізація — процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації, основними наслідками чого є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних і технічних процесів, а також зближення культур різних країн. *Глобалізація передбачає, що політична, економічна і соціальна діяльність стає всесвітньою за своїми наслідками* (СВ, 03.04.2018).

Глобалізм — політична практика, орієнтована на розв'язання локальних суспільних проблем з урахуванням їхнього взаємозв'язку з проблемами зовнішніми, більш загальними, з передбаченням їхніх наслідків для світових процесів. *Зараз політики засуджують глобалізм, звинувачують ЗМІ в поширенні неправдивих новин, знуцаються над «політкоректними» і зневажають міжнародні організації, які намагаються вирішувати такі проблеми, як зміна клімату або криза біженців* (ДТ, 05.02.2019).

Глобаліст — прихильник, послідовник глобалізму. *Існує думка, що побудова різних геополітичних концептів, протиставлення глобалістів і антиглобалістів значною мірою є ефемерною* (РС, ел. ресурс).

Глобалістський — 1. Який стос. до глобалізму. *Львів сприймає ті ідеї, які є, так би мовити, виявом глобалізму, тобто глобалістськими* (Д, 10.08.2017). 2. Який стос. до глобаліста. *Оптимізму додають глобалісти своїми глобалістськими лозунгами, адже чуємо: COVID-2019 врятує нас від нового зіткнення світових потуг...* (Д, 19.03.2020).

Глоболо́ція — зміна політичного режиму в державі, здійснена за визначального політичного та економічного втручання інших держав, міжнародних організацій та органів, транснаціональних корпорацій. *Використання глоболо́ції як засобу забезпечення геополітичних інтересів, альтернативного військовому втручання, є елементом офіційної та прихованої зовнішньої політики світових наддержав* (УМ, ел. ресурс).

Глокаліза́ція — нова гібридна категорія, що позначає синергетичний взаємовплив глобальних, регіональних і локальних структурних рівнів політики. *Однак більша частина дослідників обґрунтовують існування та розвиток нового сучасного процесу — глокалізацію — висловом: «Мислити глобально, але діяти локально»* (ДТ, 20.08.2018).

Глорифіка́ція — ушляхення когось або чогось із пропагандистською метою. *На прикладі радянського свята відбулася глорифікація одного з головних знярядь тоталітарного режиму — армії* (УТ, 04.05.2013).

Голодомо́р — антигуманна, злочинна організована акція — геноцид у формі масового терору голодом проти великих груп або й цілих етносів, народів. *Загальновідомо, що найбільш жахливі наслідки голодомору спостерігалися у степових та лісостепових регіонах України* (СВ, 10.11.2015).

Голоко́бст — 1. Послідовне і суцільне знищення нацистами євреїв у Німеччині й на захоплених нею територіях у 1933—1945 рр. *Із середини 50-х років 20 сторіччя слово «Голокост» загальноповсюдне стосовно політики винищення нацистами під час Другої світової війни євреїв та інших народів Європи* (Вікіпедія, ел. ресурс). 2. Організований більшовицьким режимом штучний голодомор 1932—1933 рр. в Україні як акт геноциду українського народу. *В Україні ж невизнання українського Голокосту — Голодомору 1932—33 років — є явищем звичайним і за це ніхто нікого не карає* (УП, ел. ресурс).

Голосува́ння — дія за знач. **голосова́ти**. *Рівно о 20 закрилися усі дільниці для голосування на території України* (ВЗ, 21.07.2019); **г. відкрито́е** — вид голосування, під час якого не приховується, як проголосував той чи інший учасник. *3 червня о 8.00 розпочалося відкрите голосування за депутатів до Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції (НАЗК)* (ГУ, 03.06.2020); **г. електро́нне** — голосування з будь-якого публічного питання, зокрема участь в опитуваннях, виборах, референдумах, що передбачає використання електронних засобів для ідентифікації та підрахунку голосів. *Електронне голосування — всеосяжний термін, що об'єднує кілька різних типів голосування, охоплюючи як процес здійснення голосування за допомогою електронних засобів, так і процес автоматичного підрахунку голосів за допомогою електронних пристроїв та спеціального програмного забезпечення* (Вікіпедія, ел. ресурс); **г. закрито́е** — голосування, яке здійснюється народним депутатом особисто шляхом подавання бюлетеня. *Закрите голосування у Верховній Раді за статус окремих регіонів Донбасу викликало чимало запитань* (Д, 17.09.2014); **г. кумуляти́вне** — метод голосування, який забезпечує обрання декількох переможців, і водночас переможцем також вважається особа, яка не отримала абсолютної або відносної більшості голосів,

завдяки чому забезпечується пропорційне представництво. *Варто зазначити, що інститут кумулятивного голосування для обрання органів управління акціонерного товариства, що давно існує у ряді розвинених країн світу, вперше отримав реалізацію в українському праві з прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» у 2008 році (РС, ел. ресурс); г. таємне* — вид голосування, під час якого учасники голосують анонімно. *Голосування на виборах Президента України є таємним: контроль за волевиявленням виборців забороняється (ГУ, 03.06. 2009).*

Голосувати — віддавати голос за кого-, що-небудь; обирати кого-небудь, вирішувати що-небудь поданням голосів. *1 жовтня у столиці Польщі Варшаві відбувся марш опозиції, який організували для мобілізації виборців і боротьби за голоси людей, які ще не визначилися, за кого голосувати на виборах до парламенту (РС, ел. ресурс).*

Гомеостаз етнічний *сусп., культ.* — статичний стан етнічної системи, за якого її життєвий цикл повторюється з покоління в покоління без суттєвих змін; ця система зберігає рівновагу з природою й усіма подібними до неї етнічними системами. *Статичні і певною мірою замкнуті суспільства часто мають риси етнічного гомеостазу — це рухливий виражений стан етнічної спільноти, що зберігається засобами її протидії зовнішнім і внутрішнім чинникам, які можуть порушити цю рівновагу (УТ, 08.06.2016).*

Гомофобія — ірраціональний страх і ненависть до тих, хто відчуває любов та сексуальний потяг до людей власної статі. *Гомофобія — сором для держави (Інсайт, ел. ресурс).*

Гордість — 1. Почуття особистої гідності, самоповаги. *Мене охоплює неймовірна гордість, коли я бачу всю цю модерну військову техніку, цих піхотинців, розвідників, моряків, льотчиків та можу наочно пересвідчитися, наскільки потужною є армія (УТ, 24.08.2019).* 2. Почуття задоволення від усвідомлення досягнутих успіхів, переваги в чому-небудь. *Вічною душею народу є його гордість. Це не лише гордість за свій рід, свою країну, культуру, традиції. Це ще гордість за правду і правдомовність, за змагання до волі (Д, 07.12.2015); г. етнічна культ.* — емоційно забарвлене позитивне ставлення індивідів до своєї етнічної спільноти й маніфестація його на різних рівнях. *Демократичні форми управління, культивовані керівництвом цієї країни, її досі викликають захоплення й етнічну гордість (ГУ, 23.11.2011); г. національна* — специфічна соціально-психологічна категорія, яка виражає (засвідчує) патріотичне почуття відданості, любові й поваги до власної країни та народу на основі врахування їхнього реального внеску до світової культури та цивілізації. *Інколи я думаю, що національна гордість — головна риса їхнього характеру. Навіть через 74 роки після поразки повстання, під час якого загинуло приблизно 200 тис. осіб, із них до 180 тис. — цивільні жителі Варшави, зокрема й 33 тис. дітей, про нього розповідають із позиції національної гордості (Т, ел. ресурс).*

Гра політична — форма діяльності в умовних політичних ситуаціях, спрямована на відтворення та засвоєння політичного досвіду в конкретному соціокультурному контексті. *В Україні запустили першу політичну гру, яка*

базується на актуальних політичних і соціальних темах і дає можливість спробувати себе в ролі президента чи депутата, зрозуміти, які різносторонні наслідки мають ваші рішення (УМ, ел. ресурс).

Грамота — офіційний письмовий акт правового значення, документ, що свідчить або встановлює що-небудь. У Київській Русі грамота — це будь-який письмовий документ, згодом (із 15 ст.) — тільки акт правового значення, тобто документ, що визначав майнові та інші права, привілеї або обов'язки окремих осіб, церков, монастирів тощо (Вікіпедія, ел. ресурс); **г. відзивна** — документ про відгук дипломатичного представника із займаного ним поста. Голова Місії України при Організації північноатлантичного договору вручив відзивну грамоту генеральному секретарю НАТО (Д, 04.09.2017); **г. відклична див. г. відзивна, г. вірча** — документ, виданий главою держави дипломатичному представникові під час його призначення на певний дипломатичний пост в іншій країні. Президент прийняв вірчі грамоти у послів Румунії, Федеративної Республіки Бразилія та Арабської Республіки Єгипет (ВЗ, 30.08.2016); **г. ратифікаційна** — документ, що підтверджує ратифікацію міжнародного договору уповноваженим органом держави. Після затвердження парламентами двох країн договір набув чинності в день обміну ратифікаційними грамотами (УТ, 13.06.2008).

Грант — одноразова безповоротна цільова виплата фізичним і юридичним особам грошової суми або дарування обладнання, приміщення громадянами й юридичними особами, зокрема й іноземцями, міжнародними організаціями, для проведення наукових досліджень, упровадження енерго- та ресурсозбережних технологій, вжиття заходів екологічної безпеки та ліквідації наслідків екологічних катастроф, виконання творчих робіт, видання творів художньої, наукової, освітньої, образотворчої, медичної літератури тощо. Міністерство економіки та фінансів Франції надало грант на 650 тис. євро для фінансування підготовки спільного проєкту «Укренерго» та RTE International з реалізації першої в Україні системи Energy Storage (ВЗ, 12.02.2019); **г. Президента України** — фінансова підтримка державою молодих митців для створення й реалізації соціально значущих, масштабних творчих проєктів. Гарант призначив гранти Президента України молодим діячам у галузі кінематографії для створення і реалізації творчих проєктів (Д, 09.09.2017).

Громада — 1. Історично сформована територіальна спільнота мешканців одного населеного пункту для врегулювання виробничих, побутових, сімейних та інших стосунків між окремими родинами та в межах окремих родин. Життя в невеликому населеному пункті має й певні переваги: усі знають одне одного, що сприяє кращій консолідації та взаємодопомозі — риси, віддавна характерні, зокрема, для українського села. Опосередковано це зменшує й криміногенну ситуацію та сприяє підтримці неписаних правил поведінки в невеликих громадах (УТ, 06.07.2019). 2. Об'єднання людей, пов'язаних спільними інтересами, напр.: громада сімейна, сільська, земляцька, релігійна тощо. Уже більше 10 років іудейська релігійна громада бореться за право будівництва єврейського меморіального комплексу (УМ, ел. ресурс). 3. Основна

територіально-адміністративна одиниця країни. У проєкті Закону України «Про засади адміністративно-територіального устрою України» передбачено, що район — адміністративно-територіальна одиниця, яка складається з громад, загальна чисельність населення яких становить не менш як 150,0 тис. жителів, проте на територіях із щільністю населення менше середньої щільності населення відповідної області район може мати меншу кількість жителів... (Д, 21.08.2019); **г. місцева** — жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями. За 10 років сталого місцевого розвитку в Україні охоплено понад 80 % території країни з підтримкою місцевих громад у впровадженні їхніх ініціатив (РС, ел. ресурс); **г. територіальна** — спільнота мешканців населених пунктів (сіл, селищ, міст), об'єднана загальними інтересами власного життєзабезпечення, самостійного, у межах законів, вирішення питань місцевого значення як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування. За задумом чиновників, передбачалося, що середньостатистична територіальна громада в Україні повинна нараховувати до 9 000 осіб... (ВЗ, 28.08.2017); **г. територіальна об'єднана, ОТГ** — сусідні населені пункти, що на добровільній основі об'єднують свої органи самоврядування з більшими повноваженнями внаслідок проведеної децентралізації. Створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) передбачає появу нового виду місцевих бюджетів — бюджетів ОТГ, нових суб'єктів управління бюджетом, а також нових правил бюджетотворення (ДТ, 06.07.2019).

Громадський — який виникає, відбувається в суспільстві або стосується суспільства, пов'язаний із ним. *Зберегти історію Майдану. Умови приватизації готелю «Україна» потребують громадської уваги* (РС, ел. ресурс); **г. дипломатія** див. дипломатія; **д. громадська**; **г. діяльність** див. діяльність; **д. громадська**; **г. ініціатива** див. ініціатива; **і. громадська**; **г. контроль** див. контроль; **к. громадський**; **г. лобіювання** див. лобіювання; **л. громадське**; **г. моніторинг** див. моніторинг; **м. громадський**; **г. слухання** див. слухання громадські.

Громадськість — передова частина, передові кола суспільства. *Як зауважив оглядач газети «Дзеркало тижня» Сергій Рахманін, «громадськість багато в чому втратила довіру до журналістів, і авторитет журналістів, на жаль, дуже сильно впав»* (РС, ел. ресурс).

Громадянин — 1. соціол. Людина (індивід), яка ідентифікує себе з певною країною, належить до конкретної держави, перебуває під її владою і користується її захистом. *В Україні набув чинності закон, який забороняє громадянам інших держав брати участь у виборчому процесі* (ВЗ, 28.02.2019). 2. юр. Людина як учасник правовідносин, суб'єкт цивільних прав і обов'язків: держава визнає і гарантує права та свободи особи, захищає її за кордоном; своєю чергою, громадянин беззаперечно дотримується законів та приписів держави, виконує встановлені обов'язки. *Громадянину України заборонено добровільно отримувати громадянство іншої держави* (УП, ел. ресурс).

Громадянотворення — процес національної ідентифікації де-факто громадян країни, які ними є де-юре, що відбувається на особистісному та загально-спільному рівнях через усвідомлення нерозривного зв'язку з вітчизною, державними символами. *Рисами громадянотворення в Україні сьогодні є спроби громадського сектора перебирати на себе окремі соціальні функції державних інституцій, посилення громадського контролю за діяльністю виконавчих органів державної влади* (ДТ, 30.06.2017).

Громадянство — формально зафіксований і постійний правовий зв'язок людини з державою, який передбачає перебування серед громадян певної держави, певну сукупність взаємних прав та обов'язків і забезпечення законних прав та інтересів особи як всередині країни, так і за її межами. *Громадянством називають стійкий правовий зв'язок людини і держави. Йдеться про один із інститутів конституційного права, закріплений у Конституції і Законі про громадянство* (Д, 17.02.2017); **г. віртуальне** — особливий вид правового зв'язку між особою та державою, який ґрунтується на наданні державою особі комплексу електронних послуг в обмін на певні преференції держави (напр., отримання податків, залучення інвестицій). *Підприємці-іноземці зможуть отримати в Естонії віртуальне громадянство* (Д, 09.09.2017); **г. електронне** див. **г. віртуальне**.

Громадянський — який стос. до громадянина. *Громадянське суспільство визнає, що самотужки не може протискувати необхідні реформи* (Д, 28—29.08.2020).

Громадянськість — світоглядно-психологічний стан людини, що характеризується відчуттям себе громадянином конкретної держави, лояльним ставленням до її інституцій та законів, почуттям власної гідності в стосунках із представниками держави, знанням і поважанням прав людини, чеснот громадянського суспільства, готовністю і вмінням домагатися дотримання власних прав, вимагати від держави виконання її функцій, відповідальним ставленням до своїх обов'язків перед державою, патріотизмом. *Люди змінилися, вони продемонстрували вміння відстоювати свої інтереси, засвідчили втрату страху — революція дійсно породила громадянськість* (УМ, ел. ресурс).

Група — сукупність осіб, об'єднаних спільною метою, ідеєю, працею тощо. *Величезне значення терапії, заснованої на ефекті плацебо в лікуванні, зокрема хвороби Паркінсона, встановила група науковців з Ванкувера (Канада)* (УМ, ел. ресурс); **г. диверсійно-розвідувальна, ДРГ** — підрозділ спеціального призначення для розвідки і диверсій у тилу противника у воєнний і передвоєнний час з метою дезорганізації тилкових установ, знищення або тимчасового виведення з ладу найважливіших промислових підприємств, військових об'єктів, транспорту, зв'язку, а також збирання інформації про супротивника. *Вночі працювали диверсійно-розвідувальні групи ворога. Їхня мета — завербувати цивільне населення, визначити цілі та закласти електронні мітки для ворожої артилерії* (Armyinform, ел. ресурс); **г. експертна соціол.** — офіційно організований колектив фахівців-управлінців, створений для дослідження чітко сформульованої проблеми і вироблення рекомендацій для прий-

няття управлінських рішень відповідними органами влади різних рівнів. *Міністерство економічного розвитку і торгівлі та СБУ створили міжвідомчу експертну групу з питань захисту критичної інфраструктури* (Д, 09.08.2018); **г. етнічна культ., соціол.** — національна меншина, частина етносу, що проживає за межами своєї етнічної території. *Науковець Інституту демографії України наголосив, що в ході Голодомору етнічна група українців має показники втрат «мінімум удвічі вище, ніж усі інші»* (ДТ, 20.08.2015); **г. етнографічна культ., соціол.** — локально територіальна частина етносу, яка вирізняється особливостями традиційної матеріальної і духовної культури, побуту, інколи діалектом. *Лемки — етнографічна група українців — проживали колись на території Карпат і Закарпаття, яка зараз належить до Польщі та Словаччини* (УМ, ел. ресурс); **г. етнолінгвістична культ.** — певна частина носіїв мови чи певного діалекту, що характеризується спорідненістю мовних, етнокультурних та етнопсихологічних ознак. *В окремих адміністративних одиницях (Схід та Південь України) її представники, можливо, будуть навіть у більшості, проте не варто забувати, що їхня справжня чисельність не тождєсна частці етнолінгвістичних груп за даними переписів та соціопитувань і проявиться лише після розмежування «транзитної» частини суспільства, яка схильна орієнтуватися за ситуацією* (Т, ел. ресурс); **г. контактна Тристороння** — уповноважені представники України, ОБСЄ та Росії, яких було організовано для полегшення дипломатичного вирішення війни на сході України. *Переговори Тристоронньої контактної групи <...> щодо врегулювання ситуації на сході України доцільно перенести з Мінська до Туреччини, оскільки Туреччина — сприятлива для України країна, яка може бути добрим посередником* (Укрінформ, ел. ресурс); **г. малá соціол.** — соціальна спільнота, члени якої безпосередньо взаємодіють між собою, а її кількісний склад не перевищує кількох десятків осіб. *Мала група, як зазначають науковці, розвивається на основі спільної мети, яка породжує спільну діяльність, спільні цінності і способи взаємодії, а також за безпосереднього контакту осіб у групі, що створює можливості для міжособистісного спілкування* (УМ, ел. ресурс); **г. неформальна соціол.** — спільнота людей, що виникає спонтанно через взаємні симпатії, схожості ціннісних орієнтацій та інтересів, може існувати як самостійна, ізольована, але може утворюватися й усередині формальних спільнот та організацій як альтернатива й доповнення до них. *Неформальна група новообраних депутатів готується узаконити своє існування* (УК, 14.01.2011); **г. референтна соціол.** — мала соціальна спільнота, яка реферує (пропускає крізь себе) цінності суспільства і за нормами якої живе та діє (або хоче жити і діяти) індивід. *Грунтуючись на попередніх рішеннях, референтна група, таким чином, дійшла висновку, що опубліковане відео не дало будь-якої несправедливої переваги під час конкурсу* (ДТ, 20.05.2019); **г. тйску** — суспільно-політичне об'єднання, яке прагне задоволення власних інтересів через вплив на державну владу або політичні партії; від партії відрізняється тим, що вона безпосередньо не бореться за владу, не бере участі в керівництві та управлінні державою. *Агресор набирає козири й аргументи для*

подальшого створення групи тиску на наше керівництво і західних лідерів (Д, 11.08.2016); **г. управлінська див. г. експертна; г. формальна** — об'єднання людей для здійснення соціально заданої діяльності за умов їхньої безпосередньої комунікації та взаємодії, має юридично фіксований статус і нормативну базу існування, в якій закріплюються структура, тип розв'язуваних завдань, головні права та обов'язки, створюється штучно для розв'язання зовні поставленого завдання та / або виконання технологічної функції. *Формальні групи виникають за волею керівництва і тому певною мірою є консервативними, тому що найчастіше вони залежать від особистості керівника і людей, які працюють у цій групі* (ВЗ, 10.10.2014).

Губернатор *дер. упр.* — керівник області; голова обласної адміністрації, призначений президентом. *Звільненню з посади голови обласної державної адміністрації передувала масована інформаційна кампанія, яку вела група відомого олігарха проти губернатора* (УМ, ел. ресурс).

Гуманізація — процес «олюднення» суспільного життя, основою якого є світоглядний принцип, за яким людина є найвищою суспільною цінністю, здатною до необмеженого розвитку і самовдосконалення, реалізації всіх своїх сутнісних сил, здібностей і талантів. В українському суспільствознавстві проблема гуманізації постає як процес відродження і розвитку національної культури, держави, громадянського суспільства. *Марію Тройчак — члена Всесвітньої асоціації лікарів-католиків — висунули в лауреати почесної нагороди тисячоліття за досягнення у справі гуманізації суспільства* (ВЗ, 03.01.2013); **г. економіки** *ек.* — формування ефективної глобальної економічної системи внаслідок запровадження принципів соціальної відповідальності у комунікаціях суб'єктів ринку національних економік. *Головною темою економічної панелі стане гуманізація економіки — як тренд, що має вирішити конфлікт між гонитвою за фінансовими показниками країн і корпорацій та стратегічними інтересами здорового суспільства* (СВ, 18.08.2017); **г. політики** — процес гармонізації політичних відносин через реалізацію актуальних інтересів суспільства і держави та олюднення політики з метою зміцнення демократичної, соціально-правової держави; реалізації гуманної стратегії інтеграції національної волі народу та його еліти; збереження легітимності влади; забезпечення громадянської злагоди та згуртування населення країни; забезпечення свобод і прав особистості й соціальної справедливості в суспільстві. *Нині досягли справді доленосного моменту: або реально почнемо гуманізацію політики — а отже, почнемо сприяти формуванню культурноцентричної держави, або процес дегенерації набуде злоякісних розмірів* (Д, 01.08.2013); **г. праці** — зміна змісту і форм організації праці, спрямована на усунення її монотонності й одноманітності задля підвищення задоволеності працюю. *Боротьба за право жінок на роботу поєднувалось з більш широким рухом за гуманізацію праці для найманих робітників, соціальні гарантії, право на відпустки, пенсії тощо* (ВЗ, 08.03.2018).

Гуманізм — 1. культ. Система ідей та поглядів на людину як найвищу цінність. Автор книги *«НотоDeus: коротка історія завтрашнього дня»* зазначає, що гуманізм, лібералізм і соціалізм змогли тимчасово нівелювати по-

силення соціальної нерівності, що виникла з появою приватної власності (ДТ, 30.06.2017). 2. Чуйне ставлення до людини, пройняте турботою про її благо, повагою до її гідності; людяність. *Поступово утверджується світогляд, який відображає національний і світовий гуманізм, базується на національних та загальнолюдських цінностях, утверджує самоцінність людини, яка вибудовує своє буття на основі добра, справедливості і милосердя* (УМ, ел. ресурс).

Гуманітарний — 1. Який належить до суспільних наук, що вивчають людину та її культуру. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету* (Д, 06—07.09.2019). 2. Який стосується людського суспільства, людини як члена суспільства, до її прав та обов'язків. *Департамент гуманітарної політики Дніпровської міської ради* (Д, 20—21.12.2019); **г. допомога** — вид безвідплатної допомоги засобами для життя, що безплатно поширюються серед населення районів, охоплених гуманітарною катастрофою або тих, що перебувають на її межі. *Для умов озброєного конфлікту Міжнародний суд визначив допустиму гуманітарну допомогу як «надання продовольства, одягу, ліків та іншої гуманітарної допомоги, за винятком зброї, систем озброєння, боєприпасів або іншого устаткування, автотранспортних засобів і матеріалів, які можуть бути використані для спричинення серйозних тілесних ушкоджень або стати причиною смерті»* (Вікіпедія, ел. ресурс); **г. катастрофа** — явище, що виникає внаслідок воєнних дій, природних катаклізмів, економічної блокади чи політичних рішень і спричиняє людські жертви переважно серед мирного населення. *Гуманітарна катастрофа несе загрозу знищення населення певної території або всього суспільства в результаті міграцій, голоду, втрати моральних орієнтирів, епідемій і насильства відносно мирного населення* (Вікіпедія, ел. ресурс); **г. коридор** — тип тимчасової демілітаризованої зони, призначений для безпечного транзиту гуманітарної допомоги в кризовий регіон та / або біженців із такого регіону. *Під час другого раунду українсько-російських переговорів 3 березня 2022 року домовилися про формат гуманітарних коридорів для виходу цивільних та можливе тимчасове припинення бойових дій у секторі гумкоридору на період виходу цивільного населення* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Гумор політичний — доброзичливо-глузливе ставлення до подій у політиці, спрямоване на викриття вад у цій сфері; фізична або вербальна дія, яка має на меті розсмішити; невід'ємний і мінливий атрибут політичного процесу. *В актуальній культурній ситуації в умовах бурхливого розвитку віртуального простору однією з найзатребуваніших форм політичного гумору є інтернет-меми: слогани, «фотожаби», вірусні відеоролики і пародійні ілюстрації, мелодії і гіфи, комікси та демотиватори* (ДТ, 06.07.2019).

Д

Дайджест культ. — 1. Видання, що передруковує з різних джерел найбільш цікаві матеріали у скороченому і спрощеному вигляді. *Постійне представництво України при Раді Європи 20 лютого у Страсбурзі провело День Криму та започаткувало регулярну інформаційну розсилку «Дайджест кримських новин»* (Д, 20.02.2017). 2. Масове видання, що містить короткий адаптований виклад популярних творів художньої літератури. *Літературний дайджест «Як тебе не любити, Києве мій» — рядки з пісні, відомі всім киянам, служать лейтмотивом збірника й перефразовуються, оскільки на запитання «чому» або «за що не люблю» можна відповісти досить витончено* (ВК, 16.05.2018). 3. Скорочений виклад різних текстів (новин, документів, резолюцій та ін.). *Резолюція Європарламенту містить вимогу надати додатковий персонал і бюджет Оперативній робочій групі зі стратегічних комунікацій, яка з 2015 року готує дайджест із розвінчанням дезінформації про Євросоюз* (УП, ел. ресурс).

Двовекторний — який характеризується двома напрямками розвитку, діяльності та ін. *Політичний лідер України має бути «двовекторним» у зовнішній політиці* (РС, ел. ресурс).

Двовекторність — властивість за знач. **двовекторний**. *Печатка двовекторності (і на Схід, і на Захід) протягом усього періоду лежить на зовнішній політиці України* (ДТ, 27.12.2019).

Двовладдя — одночасне існування двох влад (у країні, організації та ін.). *Двовладдя у Конституційному Суді: два керівники видають суперечливі накази* (Д, 02.07.2021).

Двополярність див. біполярність.

Дебати — обговорення справи, проблеми, обмін думками на зборах, з'їздах, у суді тощо. *Британський парламент проводить 22 жовтня дебати щодо Brexit* (УМ, ел. ресурс); **д. парла́ментські** — одна з форм діяльності парламенту, яка полягає в обговоренні питання, винесеного на розгляд представницького органу. *Вже понад 30 років проводяться чемпіонати світу та Європи з парламентських дебатів* (ВЗ, 01.08.2018); **д. політи́чні** — форма обговорення в роботі парламенту, з'їзду, конференції, політичної партії, мітингу, у засобах масової інформації, в роботі міжнародних організацій, під час якого відбувається обмін думками між учасниками заходу з актуального політичного питання, що закінчується прийняттям відповідного політичного документа

(угоди, договору, декларації, протоколу) голосуванням або на основі консенсусу. *Міжпартійні політичні дебати проводять найчастіше в умовах передвиборної боротьби, у періоди політичних криз або загострення боротьби за владу з метою привернути увагу громадськості до проблеми і відповідно збільшення кількості прихильників* (ВЗ, 13.03.2012); **д. президентські** — ґрунтовна полеміка між кандидатами на посаду президента в прямому ефірі, що допомагає виборцям краще зрозуміти позицію кандидата на найвищу посаду та зробити свій вибір. *В українській політичній традиції президентські дебати було започатковано ще 1994 року, коли перед другим туром виборів у прямому ефірі телеканалу УТ-1 відбулася дискусія між двома лідерами...* (ВЗ, 13.03.2019); **д. судові** — частина судового розгляду справи, в якій учасники процесу у судовому засіданні викладають свої докази й можливі рішення у справі. *Судові дебати — це важлива стадія, на якій сторони повинні висловити своє ставлення до справи* (ВЗ, 01.08.2018); **д. телевізійні** — телевізійний формат обговорення не лише між самими учасниками, як передбачає класична модель, а й представниками спільноти, які можуть ставити запитання і під час прямого ефіру в студії, і за допомогою соціальних мереж. *Телевізійні дебати в демократичних країнах слугують механізмом контролю громадянського суспільства над владою, тобто реалізують функцію професійної журналістики як «четвертої влади»* (Д, 11.08.2020).

Дебатувати — брати участь в обговоренні нагальних політичних, соціальних, економічних та інших питань у формі дебатів. *Однак уже 1999 року чинний президент відмовився дебатувати зі своїм суперником, очевидно, відчувуючи власну непопулярність та вразливість* (ВЗ, 13.03.2019).

Деблокація див. **деблокування**.

Деблокування — дія за знач. **деблокувати**. *Деблокування українських морських портів є найкращим способом запобігання глобальному голоду та збереження українського аграрного сектора економіки* (Рада, ел. ресурс); **д. рахунку** — зняття блокади з банківського рахунку, тобто відновлення права власника рахунку на користування ним. *Після деблокування рахунку газопостачання буде відновлено, наголошують чиновники* (РС, ел. ресурс).

Деблокувати — зняти (знямати) блокаду. *Аби деблокувати роботу зернового коридору, потрібна відповідна реакція усього цивілізованого світу* (Minagro, ел. ресурс).

Дебрифінг — процес отримання пояснення, інформації з урахуванням контексту; звітність про показники ефективності та / або можливості для подальшого вивчення результатів події, дослідження або оцінка результатів роботи після участі в заході. *«Що таке декомунізація і з чим її їдять», — розпитуємо про враження, проводимо так званий дебрифінг* (УП, ел. ресурс); **д. психологічний** — обговорення, що ведуться у групах людей, які спільно пережили стресогенну або трагічну подію. *Окрім того, дієвими формами соціально-психологічної підтримки в процесі реабілітації є індивідуальні консультації для учасників бойових дій і членів їхніх сімей, організація бесід стосовно особливостей переживання і подолання кризових станів, психологічний дебрифінг, а*

також соціально-психологічні тренінги екзистенційної спрямованості (УТ, 11.09.2014).

Девальвація ек. — офіційне зменшення золотого вмісту грошової одиниці або зниження курсу національної валюти щодо золотого вмісту будь-якої іншої іноземної валюти. *На думку експертів, стримувати девальвацію гривні буде очікування відновлення співпраці з МВФ* (УМ, ел. ресурс); **д. конкурентна** — девальвація національної валюти з метою отримання конкурентних переваг на експортних ринках. *Валютна війна, яку веде одна країна за допомогою конкурентної девальвації своєї валюти відносно іншої, є одним із найбільш негативних та небажаних явищ у міжнародній політиці* (УП, ел. ресурс).

Девелопменталізм — первинно економічна доктрина, яка постулює поширення на процеси політичного та соціального розвитку й визначається як концепція, відповідно до якої розвиток є безперервним прогресивним процесом. *Як дослідницький підхід, девелопменталізм репрезентований двома традиціями — економічною і політичною* (Д, 21.12.2019).

Девіз — стисле формулювання провідної ідеї, програми дій. *Основне завдання політичного гасла, слогана, девізу — це концентрація уваги навколо ключової ідеї* (ВЗ, 24.02.2018); **д. політичний** — короткий вислів, заклик, гасло, що висловлюють провідну політичну ідею або завдання, вимогу, принципи. *Політичним девізом партії стало словосполучення: «Ми за суперництво ідей, а не політичне протистояння»* (ДТ, 02.08.2019).

Девоснізація — дія за знач. **девоснізувати**. *Важливо зазначити, що раніше сам президент схвалив концепцію реформи економіки відповідно до європейських стандартів, які передбачають її девоснізацію і створення належних умов праці робітників* (ДТ, 24.11.2006).

Девоснізувати — перевести на цивільну основу. *Його мета — девоснізувати цей підрозділ МВС і позбавити президента впливу на нього* (ВК, 10.09.2008).

Деволіція — процес передання повноважень від центральних органів влади до регіональних, за якого за урядом зберігається відповідальність за політику держави загалом у всіх напрямках. *Деволіція як процес стає необхідною через збільшення обсягу проблем, що постають перед центральним урядом...* (УП, ел. ресурс).

Дегуманізація — позбавлення людини її людської сутності. *Цей аспект інтерпретації пам'яті про війну як пам'яті про піднесену, екзальтовану (де екзальтація трансформується в радість) жертву, і є загальний тренд дегуманізації ціннісної картини світу* (Д, 11.05.2018); **д. мистецтва культ.** — процес усунення із творів мистецтва «суто людського», орієнтованого на звичайне сприйняття, що передбачає відтворення життя у формах самого життя. *Дегуманізація мистецтва <...> це мистецтво непопулярне, бо не збігається зі смаками більшості і антинародне, бо його творці не бажають бути приємними публіці* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Дедемократизація — процес переходу від широких, рівних, захищених і зобов'язальних зв'язків між державою та її громадянами; не тотожний проце-

су згортання демократії. *Процес приватизації веде також до дедемократизації освітніх закладів, оскільки їм доводиться діяти як приватним компаніям* (ВЗ, 13.03.2014).

Дедлайн див. реченіць.

Деескалація — зменшення, ослаблення, зниження рівня або інтенсивності кризи чи конфлікту, звуження його масштабів; припинення ескалації. *Про Мінськ-3 говорити зарано хоча б тому, що в усіх сторін є розуміння: цілі, задекларовані другим колом Мінських перемовин, зіграли певну роль у деескалації конфлікту* (УМ, ел. ресурс).

Деетнізація культ. — переважно штучно-насильницький процес поступового й планомірного позбавлення окремого етносу його найважливіших рис, ознак. *Процес деетнізації проходив синхронно з масовою міграцією селян після того, як скасували фактичне кріпацтво, роздавши колгоспникам паспорти* (УТ, 20.11.2009).

Деазування — дія за знач. **деазувувати**. *Своєчасне і доречне деазування дає змогу уникати ускладнень у міжнародних відносинах і контактах високих посадових осіб* (Д, 13.01.2016).

Деазувувати — заявляти про невизнання кого-, чого-небудь, про відмову від кого-, чого-небудь. *МЗС України категорично відкидає оприлюднені звинувачення та інсинуації щодо спроб української сторони деазувувати Мінські домовленості* (УК, 19.11.2020).

Дезінтеграційний — який стос. до дезінтеграції. *Загалом дезінтеграційні процеси, особливо на міждержавному, міжнародному рівні, є свідченням входження чи перебування якогось народу (народів) на етапі національно-державного будівництва...* (УП, ел. ресурс).

Дезінтеграція — розпад цілого на складники, що призводить до скорочення контактів, послаблення взаємозв'язків та взаємодій між цими частинами раніше цілісної системи (політичної нації, суспільства, держави, міждержавного утворення), а також занепаду діяльності спільних координаційних інститутів. *Девальвація президентської влади ще більше прискорює дезінтеграцію української держави* (УМ, ел. ресурс); **д. етнополітична культ., політ.** — один зі складників процесу розвитку людства, пов'язаний із роз'єднанням і розподілом вже наявної етнополітичної спільноти, єдиного багатонаціонального чи поліетнічного суспільства, держави чи міждержавного утворення. *Найбільш відомими прикладами примусової етнополітичної дезінтеграції був розподіл таких націй і держав, як польська, німецька, в'єтнамська, корейська та ін., а також багатьох етносів, у тому числі й українського, між кількома різними, «чужими державами»* (УП, ел. ресурс).

Дезінформаційний — який спрямований на поширення неправдивої інформації. *Фінляндія запровадила освітні програми медійної грамотності, а національна преса провадить спільну роботу для вилучення неправдивих новин і корегування дезінформаційних матеріалів* (ВЗ, 24.02.2018).

Дезінформація — 1. Неправильна, неправдива інформація. *Дезінформацію про повернення у Київ українських в'язнів запустили спеціально, аби зірва-*

ти процес обміну утримуваними (ВЗ, 31.08.2019). 2. *соціол.* Процес впливу на громадську думку через неадекватну інформацію, яка видається за достовірну і сприймається як істинна. *Великим питанням у більшій частині Європи та в Америці все це лишається те, хто є найуразливішими споживачами дезінформації та онлайн-маніпуляцій і як унаслідок цього змінюється їхня поведінка* (УТ, 09.07.2018).

Дезінформувати — вводити в оману неправдивою інформацією. ...*Метою створення фейкових каналів є бажання залучити багато підписників, дезінформувати громадян, маніпулювати суспільною свідомістю, а за необхідності — посіяти паніку* (Apostrophe, ел. ресурс).

Деідеологізація — тимчасові процеси певної втрати впливу різних ідеологій на практику, що відбуваються внаслідок згасання ідеологічної боротьби між державами, класами, націями, елітами, окремими владними групами. *Ще на початку 1990-х років в Україні з'явився троянський кінь так званої деідеологізації, коли влада фактично проголосила свій нейтралітет в ідейній боротьбі між патріотичними й антиукраїнськими силами, хоча від її результатів залежить саме існування нашої держави* (УТ, 04.05.2013).

Деїмперіалізація — 1. *політ.* Знищення імперії; відмова від імперської політики. *Сучасний стан речей в Україні — це наслідок імітації деїмперіалізації, війни повноважень між політичними гравцями, засилля олігархату та корумпованого державного апарату* (УП, ел. ресурс). 2. *соціол.* Позбавлення імперського мислення, світосприймання. *Якщо в Британії, Франції, Іспанії та інших західноєвропейських державах за останні 50 років відбулася деїмперіалізація свідомості, то в наших сусідів її не спостерігалося* (Т, ел. ресурс).

Деіндивідуалізація — втрата самооцінки, небажання її здійснювати, розчинення в масі. *Масова культура транслює пересічні смаки, чинить наркотичний вплив і ширить деіндивідуалізацію* (Т, ел. ресурс).

Декларація юр. — 1. Офіційне проголошення державою, політичною партією, міжнародними, міждержавними організаціями головних принципів їхньої діяльності, програмних позицій, повідомлення про суттєву, принципову зміну в їхньому статусі. *Ця доктрина — не закон, це декларація про відновлення традицій радянської цензури та пропаганди* (ВЗ, 19.08.2019); **д. електронна** — щорічна декларація про доходи, яка подається державними службовцями та іншими публічними посадовими особами в електронній формі. *Подання електронних декларацій — обов'язок посадовців бюджетних установ* (Г, ел. ресурс); **Д. про державний суверенітет України** — політико-правовий документ, прийнятий Верховною Радою України 16 липня 1990 р., яким проголошено державний суверенітет України, самостійність, повноту і неподільність влади в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах. *Декларація про державний суверенітет України, проголошуючи «народ України єдиним джерелом державної влади», заклала основи реального народовладдя в країні, надавала народу України «виключне право на во-*

лодіння, користування і розпорядження національним багатством України» (УП, ел. ресурс). 2. Заява вантажоперевізника до митниці про кількість товару, його вагу, ціну та ін. для визначення мита. Підприємство подало для митного оформлення (в режимі «експорт») «липову» декларацію щодо відправлення за межі України фуражного ячменю, розраховуючи на повернення ПДВ (СВ, 31.07.2015). 3. Документ, що додається до грошових і цінних паперів, які пошта надсилає за межі країни. Працівники пошти зобов'язані надати зразок декларації про пересилання майна громадян (гроші, цінні папери та ін.) за межі держави (ВЗ, 8.11.2012). 4. Заява платника податку про характер і розмір доходів. ...Якщо фізична особа знята з реєстрації за однією адресою, але це не зареєстрована за іншою, то вона все одно повинна подавати декларацію до податкового органу за попередньою податковою адресою (ДФСУ, ел. ресурс).

Декларування юр. — дія за знач. **декларувати**. Головне управління ДПС у м. Києві нагадує, що триває кампанія декларування громадянами доходів, отриманих протягом 2019 року (СВ, 13.03.2020); **д. електронне** — процес подання декларацій в електронній формі, основним завданням якого є підзвітність та прозорість публічної служби. Електронне декларування здійснюється з використанням електронної митної декларації, засвідченої електронним цифровим підписом, та інших електронних документів або їх реквізитів у встановлених законом випадках (ЮГ, ел. ресурс).

Декларувати юр. — офіційно заявляти, проголошувати. Пропозиція щодо необхідності декларувати доходи викликана питанням розрахунку розміру субсидій, а не з метою їх оподаткування (УП, ел. ресурс).

Деколонізація — процес ліквідації колоніального панування метрополії, набуття колишніми колоніями політичної незалежності, утвердження суверенності народів колоніальних і залежних країн, утвердження ролі цих країн як самостійних і повноправних суб'єктів міжнародного права та системи міжнародних відносин. Будемо доносити до широкого загалу напрацювання Українського інституту національної пам'яті, зокрема поширення досвіду деколонізації, пробудження у суспільній свідомості людей потреби деколонізації, тобто звільнення від спадщини імперського минулого та формування власної самоідентичності (ГУ, 07.07.2019).

Декомунізація — система заходів, теоретична і практична діяльність, спрямовані на звільнення від впливу та наслідків комуністичної ідеології в усіх сферах суспільного життя після падіння правлячих комуністичних режимів. Процес декомунізації в суспільному житті України розпочався з декомунізації освіти та виховання (Д, 15.10.2013).

Декрét юр. — нормативний акт, що видається виконавчою владою держави і є обов'язковим для підпорядкованих їй структур. Голова Верховної Ради України звернувся до Прем'єр-міністра з проханням розглянути питання про актуальність дії низки декретів уряду, ухвалених у 1992—1993 роках (ГУ, 13.03.2004).

Декриміналізація *соціол., юр.* — зменшення кримінального впливу на суспільство. *Водночас потрібно розуміти, що сама по собі декриміналізація економічних злочинів не призведе до покращення умов ведення бізнесу без удосконалення системи розслідування та притягнення винних до відповідальності* (УТ, 23.11.2011).

Декультурація *соціол.* — втрата основної (сутнісної) частини рідної (вітчизняної) культури. *Зараз ми вже бачимо перші плоди внутрішньої декультурації: значні частини території країни, можливо, опиняться не у сфері впливу столиці, а під владою когось іншого, чи це самоврядні регіональні угруповання, чи це сусідні центри влади або угруповання міжнародних терористів і екстремістів* (Д, 03.02.2010).

Делегат — обраний або призначений представник спільноти, громадсько-політичної організації, наділений повноваженнями приймати авторитетні рішення, здійснювати, репрезентувати й захищати їхні інтереси на переговорах, нарадах, з'їздах тощо. *Делегат від Канади заявив, що він відвідував школи нацменшин в Україні і там поважається право на використання рідних мов* (ВЗ, 26.05.2018).

Делегація — група делегатів від якої-небудь організації, установи, колективу. *За дорученням президента українська делегація на Галіфакському форумі ознайомить світову спільноту з безпековою ситуацією в Україні та біля наших кордонів* (ПУ, ел. ресурс).

Делегітимація — дія за знач. **делегітимізувати**. *Делегітимація впливає з переконання, що політична влада неадекватно репрезентує суспільні інтереси та цінності в наявній суспільно-політичній інформації* (УМ, ел. ресурс).

Делегітимізувати — позбавляти кого- або що-небудь легітимності, робити нелегітимним. *Якщо влада <...> вирішить вдатися до силового сценарію, то це її просто делегітимізує і доведе, що вона не здатна домовлятися зі своїми громадянами...* (РС, ел. ресурс).

Делегування — дія за знач. **делегувати**. *Делегування надає самостійності підлеглим, відкриває більші можливості задоволення їхніх правомірних потреб, а значить і мотивів* (УМ, ел. ресурс).

Делегувати — 1. Обирати або уповноважувати делегатом. *...Ми закликаємо Венеційську комісію та інших міжнародних партнерів не делегувати експертів у Дорадчу групу з відбору суддів <...>, допоки не будуть внесені зміни до закону* (Dejure, ел. ресурс). 2. Офіційно доручати, передавати права, завдання, обов'язки тощо. *Здатність делегувати завдання — ключовий фактор успіху керівника* (Spilno, ел. ресурс).

Деліберативність — міждисциплінарна теорія про необхідність зміни експлуатаційних і антагоністичних стосунків між людьми у всіх сферах суспільного життя. *Деліберативність як ознака демократичної правосвідомості передбачає прийняття певної установки, спрямованої на соціальне співробітництво, а саме установки відкритості, готовності сприймати розумні доводи, що супроводжують заяви інших осіб так само, як і свої власні* (УП, ел. ресурс).

Деліквентний соціол., юр. — який пов'язаний із поведінкою, вчинками, що не відповідають формально зафіксованим юридичним нормам. *Боротьба з корупцією — одна з найбільш висвітлюваних тем і в чеських ЗМІ, тому їхню увагу не міг оминати факт виходу книжки французького юриста й соціолога П'єра Лакума «Соціологія деліквентних еліт: від кримінальності “білих комерців” до політичної корупції»* (УТ, 19.08.2016).

Деліквентність соціол., юр. — властивість за знач. **деліквентний**. У всіх країнах ЄС велику увагу приділяють саме проблемі деліквентності політиків і «білих комерців» (УТ, 19.08.2016).

Делімітація — визначення меж державного кордону з описанням його проходження та нанесенням на карту із детальним зображенням на них рельєфу, гідрографії, населених пунктів. *Надворі XXI століття, а на елементарних поняттях багато наших громадян, як і колись, розуміється мало. Наприклад, такими словами, як «делімітація» і «демаркація», деякі ідеологи, як і раніше, із завидною завзятістю лякають широку громадськість* (Д, 06.07.2002).

Демагогія — форма свідомого введення в оману широких мас, спекуляція на реальних труднощах і проблемах, потребах та сподіваннях людей з метою досягнення політичного успіху. *Майстрами демагогії часто виявляються ті державні, партійні, політичні діячі, які маскують свої справжні цілі і своє справжнє політичне обличчя* (УМ, ел. ресурс); **д. соціальна** — засіб введення мас в оману нездійсненими обіцянками, популярними гаслами, навмишним, свідомим викривленням фактів, їхнього змісту. *Популізм — це не що інше як хабар суспільству. Це така собі соціальна демагогія, гра на інстинктах* (ВЗ, 31.08.2016).

Демаркаційний — який стос. до демаркації. *Нове з історії визволення Чехословаччини: правда про так звану демаркаційну лінію* (РС, ел. ресурс); **д. лінія** див. **демаркація**.

Демаркація — дія за знач. **демаркувати**. *Другий етап — демаркація кордону (позначення кордону на місцевості спеціальними прикордонними знаками) — проходить у більш драматичних умовах* (ДТ, 24.12.2016).

Демаркувати — визначати лінію проходження державного кордону. *Україна демаркуватиме кордон в односторонньому порядку* (УМ, ел. ресурс).

Демарш — дипломатична акція, застосована урядом, зовнішньополітичним відомством або дипломатичним представником щодо уряду іншої держави. *Того ж дня українська делегація оголосила про демарш: на знак протесту депутати залишили залу асамблеї та пообіцяли, що не братимуть участі в її роботі* (УМ, ел. ресурс).

Демілітаризація — встановлена міжнародним договором заборона окремій державі тримати на певній території або мати взагалі збройні сили, окрім поліційних формувань, мати оборонну промисловість, випускати продукцію воєнного (подвійного) призначення, будувати військові укріплення, розвивати військову інфраструктуру; роззброєння. *Пріоритетними напрямками реформування СБУ є: відмова від невластивих спеціальним державним органам функ-*

цій; розширення контррозвідального вектора роботи; впровадження гнучкої структури; оптимізація кадрового складу; демілітаризація; підвищення рівня соціального забезпечення працівників... (ДТ, 21.10.2019).

Деміфологізація — поняття сучасної філософії і мистецтва, що означає розуміння за допомогою руйнування стереотипу або включення в новий контекст. *Відходить міф про те, що повинні прийти нові люди, які не були пов'язані з політикою і вони будуть кращими. Відбувається деміфологізація теми нового покоління* (ВЗ, 05.09.2019).

Демобілізація — звільнення військовослужбовців зі збройних сил після закінчення військового контракту, локальної чи широкомасштабної війни. *Також звільнитися мають право військові, що уклали контракт на термін до закінчення особливого періоду або до оголошення рішення про демобілізацію та вистужили не менше 24 місяців військової служби за контрактом* (УК, 04.01.2017).

Демограф — фахівець із вивчення особливостей відтворення народонаселення країни. *Уже котрий рік поспіль демографи констатують в Україні стале зменшення населення* (СВ, 01.09.2017).

Демографічний — який стос. до демографії. *Демографічні дірки на ринку праці на Заході зазвичай «латаються» за рахунок внутрішньої або зовнішньої міграції* (СВ, 01.09.2017); **д. ситуація** — прояв особливостей відтворення населення за основними його процесами в конкретному часі і місці (регіоні, країні). *Демографічна ситуація в Україні: до 2050 року населення може скоротитися на третину* (РС, ел. ресурс).

Демографія наук. — наука про закономірності відтворення населення в суспільно-історичній і соціальній обумовленості цього процесу. *Саме за даними того перепису 1989 року, про Голодомор уперше заговорили публічно — вже не у форматі приватних історій, а як про національну катастрофу, що змінила демографію України* (УМ, ел. ресурс); **д. етнічна культ.** — наука, що досліджує процес еволюції різних етносів, вивчаючи сукупність чинників, що зумовлюють особливості відтворення етнічних спільнот методами демографії. *З етнографією етнічна демографія пов'язана передусім завданням вивчення динаміки етнічних спільнот (включаючи етноси, етнічні та етнографічні, расові, релігійні та інші групи), з демографією — аналізом етнічних аспектів відтворення населення та впливу на цей процес окремих етнічних чинників* (Д, 26.06.1999); **д. політична** — наукова дисципліна, яка вивчає взаємовідносини між розміром і розподілом населення, з одного боку, й владою та політикою, — з іншого. *Політична демографія, яка особливо активізувалася після Помаранчевої революції 2004 р., попри недоліки та обмеженість фінансовим чинником, усе ж таки забезпечила певний ефект* (УМ, ел. ресурс).

Демократизація — організація та функціонування державної влади на засадах визнання народу її джерелом і носієм суверенітету в розв'язанні проблем суспільного врядування. *Так чи інакше, інтерес НАТО до суспільної думки — не випадковий. Із одного боку, він вкладається в парадигму проєкту де-*

мократизації — згідно з нею важливі політичні рішення мають прийматися за високої поінформованості громадян і відповідно політичні еліти повинні базувати свою позицію на волі більшості громадян (ЄП, ел. ресурс).

Демократичний — який дотримується принципів демократії. *Розумний лідер, який мислить рівнем державних цінностей, а не власного гаманця, будує інституції, щоб забезпечити подальший демократичний розвиток своєї країни* (УП, ел. ресурс).

Демократія — форма державно-політичної організації суспільства, що визначає джерелом і носієм влади народ, його право вирішувати державні справи, водночас захищаючи громадянські права і свободи. *Більшість громадян уважають, що демократія є найбільш бажаним варіантом державного устрою для України* (УП, ел. ресурс); **д. анархістська** — концепція демократії, заснована на максимально можливому визволенні особистості й базується на свободі, має своєю метою знищення всіх типів примусу й експлуатації людини людиною. *Анархістська демократія, у свою чергу, пропонує контролювати владу за допомогою делегування* (УП, ел. ресурс); **д. базисна** — різноманітні концепції прямої (безпосередньої) демократії, у яких стверджується, що формування певної політичної волі — завдання насамперед народу. *Хтось мав би набратися мужності та пояснити виборцям, чому саме нам, не захищеним мандатами громадянам, потрібна їхня депутатська недоторканість. Що це не про «привілейований клуб» нардепів, а про базисну демократію* (ВЗ, 05.09.2019); **д. безпосередня** — форма прямого народовладдя, здійснення влади народом безпосередньо, без створення постійних або інших інституцій, шляхів волевиявлення всіх громадян, які взяли участь у відповідному референдумі або плебісциті у формах, передбачених конституцією, іншими законами. *Безпосередня демократія вимагає тільки того, щоб люди обирали своїх лідерів, а оцінювати достоїнства кандидатів — справа кожного окремого виборця* (Д, 15.10.2013); **д. виробнича** — політика, що базується на участі працівників у прийнятті певних управлінських рішень відповідної організації. *За колишньої економічної й політичної системи, характерними атрибутами якої були монополія державної власності, зведення до мінімуму ринкових механізмів функціонування економіки, одержавлення професійних спілок, застосування авторитарних методів управління на макро-, мезо-, мікрорівнях, виробнича демократія не могла не бути переважно формальною за своєю суттю* (УМ, ел. ресурс); **д. гендерна** — система волевиявлення двох статей — жінок і чоловіків — у суспільстві як рівних у правах і можливостях, законодавчо закріплених і реально забезпечених щодо політико-правових принципів, дій, розбудови суспільних і державних структур з урахуванням гендерних інтересів та потреб. *У тексті Резолюції пропонується Парламентській асамблеї Ради Європи прийняти рішення про ретельне вивчення та моніторинг гендерної ситуації в Україні для розроблення рекомендацій, щоб запровадити принципи гендерної демократії, поваги до прав людини та верховенства права, які є базовими принципами Ради Європи* (УП, ел. ресурс); **д. дефактна** — політичний режим, що має мінімальний критерій демократії (формування

урядової влади на основі вільних і конкурентних виборів), але водночас має і істотні відхилення від загально визначених стандартів демократичного врядування. *Україна в «Індексі трансформації» названа «дефектною демократією» із низьким рівнем соціально-економічного розвитку* (УМ, ел. ресурс); **д. економічна** — теорія, практика й наслідки втілення принципів демократії в економічні відносини, демократизація всього господарського механізму суспільства. *Функціонально економічна демократія на підприємствах (співучасть в управлінні, промислова демократія) передбачає контроль виробничих рад (базових органів економічної демократії) за значною сферою господарської діяльності (зайнятість, соціальна політика, гуманізація праці)* (УП, ел. ресурс); **д. електронна** — демократія, заснована на використанні мережевих комп'ютерних технологій, механізм забезпечення політичної комунікації, що сприяє реалізації принципів народовладдя та дає змогу привести політичну організацію відповідно до реальних потреб інформаційного суспільства. *Протягом 2015—2019 рр. значну увагу було приділено формуванню національної політики у сфері електронної демократії* (УП, ел. ресурс); **д. елітарна** — форма демократії, що припускає правління змінюваних, відкритих еліт, над якими суспільство здійснює контроль за допомогою виборів. *Існує низка концепцій елітарної демократії, які намагаються поєднати теорію демократії і теорію еліт* (УМ, ел. ресурс); **д. імітаційна** — система державного устрою, за якої демократичні права та свободи регулюються та обмежуються згідно з інтересами правлячої верхівки. *Імітаційна демократія спостерігалась навіть у тоталітарних режимах, це характеристика будь-якого недемократичного режиму, що змушений зберігати та демонструвати світові якісь форми демократичних інститутів* (ВЗ, 01.06.2017); **д. комунітарна** — демократія з ефективною реалізацією конституційних прав і свобод громадян, становлення і розвитку демократичних інститутів з використанням сучасних інформаційно-комунікативних технологій. *Сьогодні небезпеку під час прийняття концепції комунітарної демократії становить підміна її сутності та змісту* (ЮГ, ел. ресурс); **д. мітингова** — стан, який настає під час і після бурхливих революційних подій та охоплює тих, хто відкрито демонструє свою політичну позицію. *На хвилі революційного протестного настрою виникла нова «мітингова демократія» — Євромайдан у Києві* (УМ, ел. ресурс); **д. народна** — форма правління, за якої народ є реально джерелом державної влади. *Народна демократія — це механізм і можливість реальної здатності більшості народу здійснити свою волю за допомогою держави або безпосередньо (через референдуми, опитування та ін.) впливати на всі сторони життя суспільства — політичну, економічну, духовну* (ДТ, 13.06.2019); **д. перехідна** — демократія, яка є формою управління за перехідного чи гібридного режиму. *Організація «Freedom House» вбачає прогрес України в ситуації з демократією і відносить нашу країну до країни із перехідною демократією чи гібридним режимом* (УП, ел. ресурс); **д. плебісцитарна** — концепція демократії, за якої безпосереднє волевиявлення народу, його політичний вплив обмежується схемою «схвалити» чи «заперечити». *До форм плебісцитарної де-*

мократії належать: проведення виборів на основі загального виборчого права, референдуми, всенародні обговорення питань державного життя (УМ, ел. ресурс); **д. плюралістична** — концепція демократії, яка полягає в тому, що не особа, не народ, а група є головною рушійною силою політики в сучасних умовах демократичного суспільства. Загальним у концепціях плюралістичної демократії є положення про те, що держава тоді є демократичною, коли в здійсненні влади беруть участь безліч організацій чи автономних груп, що представляють різні соціальні інтереси (Демиденко, ел. ресурс); **д. представницька** — форма правління, за якої громадяни здійснюють своє право не особисто, а через своїх повноважних представників (виборних або призначених). Представницька демократія — це вирішення державних питань представницькими органами, через обраних депутатів парламенту та органи місцевого самоврядування, а також через інститут глави держави (УТ, 22.03.2011); **д. пряма** — форма правління, за якої право прийняття політичних рішень здійснюється всіма без винятку громадянами держави. Прямая демократія — це безпосередня участь усіх громадян у вирішенні державних справ (основною формою такої участі сьогодні є референдум), у перспективі — загальне голосування громадян за допомогою електронних засобів (УТ, 22.03.2011); **д. рефлексуюча** — концепція демократії, що робить акцент на процедурах, які забезпечують не виконання функцій владою, а втягнення у політичне управління громадської думки й повну підзвітність їй владних структур. *Ідеї Етціоні, що високо оцінює роль громадськості, знайшли сьогодні повне відображення і в концепції рефлексуючої (розмірковувальної) демократії* (ВК, 25.05.2016); **д. ринкова** — концепція демократії, заснована на законах ринкової економіки шляхом експансії цих законів і звичаїв на всі сфери суспільно-політичного життя. *На думку окремих економістів і соціологів, ринкова демократія становить основу для розвитку інститутів, принципів і відносин політичної демократії* (ВЗ, 17.09.2019); **д. розмірковувальна** див. **д. рефлексуюча**; **д. соціальна** див. **соціал-демократія**; **д. субсидіарна** — модель багаторівневої демократії, що забезпечує розподіл повноважень і компетенцій на різних рівнях політичної взаємодії (відповідно до принципу субсидіарності). *У сучасних умовах субсидіарна демократія позиціонується як така, що відповідає глобалізації і регіоналізації політичного простору* (ВК, 05.10.2017); **д. цензова** — форма правління в державі, коли право голосу (голосування) належить обмеженому колу осіб. *Можна <...> вести мову про цензову демократію, в рамках якої виборче право (як активне, так і пасивне) належить обмеженому колу мешканців країни* (УТ, 22.03.2011).

Демоніполізація — політика, яку провадить держава та її органи, спрямована на заборону монополізму й розвиток конкуренції. *Серед названих досягнень — демоніполізація держпідприємств, активізація інвестиційної діяльності, зростання експортного потенціалу і кількості підприємств, що експортують свою продукцію на ринки ЄС* (УМ, ел. ресурс).

Демонстрант — людина, яка є учасником публічних масових виражень громадських настроїв. *Уряд пішов на поступки після того, як у Па-*

рижі десятки тисяч демонстрантів пройшли маршем проти реформи (УП, ел. ресурс).

Демонстрація — 1. Публічний масовий вияв, хода людей для вираження тих чи інших громадських настроїв, зокрема протесту проти кого-, чого-небудь. *Масові демонстрації із вимогою цивільних прав і свобод пройшли країною (УМ, ел. ресурс).* 2. культ. Публічний показ чого-небудь (фільму, колекції, твору мистецтва тощо). *Демонстрація процесу одягання традиційного вбрання супроводжуватиметься цікавими фактами з джерел (УП, ел. ресурс).*

Демотиватор — мотиваційний плакат у формі макрозображення, що складається з картинки в рамці й напису-слогана, що демотиваційно коментує її. *Серед інтернет-контенту все частіше можна зустріти неоднозначні картинки в чорних рамках, іменовані демотиваторами (Зн, ел. ресурс).*

Демпінг ек. — експорт товарів за значно нижчими цінами, ніж на внутрішньому і світовому ринках, із метою витіснення конкурентів. *Ціновий демпінг, а згодом — монополізація? Що не так з ринком газу в Україні? (Д, 11.08.2020); д. валютний* — експорт товарів за зниженими цінами за рахунок зниження курсу національної валюти, з якої здійснюється експорт. *Валютний демпінг дозволяє завоювати ринки збуту (УМ, ел. ресурс).*

Демпінговий — який стос. до демпінгу. *Захист внутрішнього ринку: українські виробники захищені від демпінгового та субсидованого імпорту (УМ, ел. ресурс).*

Денатуралізація — дозвіл на вихід або позбавлення громадянства й звільнення від прав і обов'язків, пов'язаних із громадянством. *Європа вже відчуває наслідки багатовікової денатуралізації... (Д, 18.09.2003).*

Денацифікація — система заходів зі звільнення економіки, політики, культури, ЗМІ та юриспруденції колишнього Третього рейху (Німеччини та Австрії) від впливу та наслідків націонал-соціалізму після Другої світової війни. *Виконання програми денацифікації у сфері усунення колишніх функціонерів нацистського режиму з державних, політичних та керівних посад Німеччини було поступово уповільнено у зв'язку з початком холодної війни і військового протистояння Західної Європи та комуністичного СРСР (Вікіпедія, ел. ресурс).*

Денаціоналізація — 1. Насильницьке позбавлення духовно-культурного суверенітету певного народу, руйнування національних особливостей (мови, культури, освіти, науки, мистецтва, традицій тощо). *Прогноз один: руйнується Українська держава, українська нація розчиняється в сусідніх, витворюється новий етнос російськомовних українців — денаціоналізація йде повним ходом (УМ, ел. ресурс).* 2. Повернення державного націоналізованого майна колишнім власникам або їхнім законним нащадкам. *Висловлено стурбованість ситуацією навколо судових процесів в Україні з метою денаціоналізації банку, що може поставити під загрозу фінансову стабільність держави (УП, ел. ресурс).* 3. Перехід державної власності до колективів і приватних осіб зі створенням на їхній основі корпоративної, акціонерної та приватної власності.

Нині в Україні відбувається процес денаціоналізації великих промислових підприємств, стратегічно важливих об'єктів, які належать до галузей, що становлять основу національної економічної безпеки держави (ДТ, 15.06.2019).

Денонсація — дія за знач. **денонсувати**. *Цей Договір поки юридично не вичерпав свій потенціал у судових процесах. У випадку його денонсації Україною в односторонньому порядку, немає гарантій, що це визнає інша сторона (УМ, ел. ресурс).*

Денонсувати — оголошувати договір недійсним, таким, що втратив свою силу, чинність. *Кабінет Міністрів пропонує Верховній Раді денонсувати угоду між урядами України та Сирії (РС, ел. ресурс).*

«День тиші» — неформальна назва дня безпосередньо перед виборами, коли заборонена агітація. *«День тиші» у виборчій практиці позначається термінами «період тиші» або «день роздумів» (ВК, 25.05.2016).*

Деокупація — комплекс заходів військово-політичного характеру, спрямованих на повернення контролю держави або встановлення контролю міжнародними організаціями над раніше окупованими територіями. *Деокупація залежить від того, як швидко влада забачає перемоги над гібридним агресором і припинить створювати у західних партнерів ілюзію можливості швидкого замирення з ним (Д, 19—20.03.2021).*

Деолігархізація — зменшення впливу олігархів на ухвалення владою рішень. *Про деолігархізацію в Україні говорять багато років з різних трибун, але досі ніхто не наважисвся піти проти системи (Д, 16—17.04.2021).*

Деонтологічний наук. — який стос. до деонтології. *Однак деонтологічні аспекти не тільки не втратили своєї актуальності, але й набули суттєвої значущості (ВК, 05.10.2017).*

Деонтологія наук. — розділ етичної теорії, що розглядає питання, пов'язані з поняттям обов'язку, повинності, всі форми моральних вимог та їхнє співвідношення. *Крім того, ситуацію могло б змінити відповідальніше ставлення до вивчення такої дисципліни, як деонтологія (ВК, 05.10.2017).*

Департамент держ. упр. — назва відомства, міністерства. *«...Унаслідок масового переходу на мобільний інтернет різко зростає навантаження на мережі мобільних операторів», — розповів директор департаменту з розвитку фіксованого інтернету... (РС, ел. ресурс); д. державний країни, держдепартамент* — центральний орган керівництва окремими підгалуззями в межах відповідних секторів державного управління. *Білий дім пропонуватиме зберегти розмір оборонної допомоги для України на нинішньому рівні в пропозиції бюджету на майбутній рік, відмовившись від спроб скоротити фінансування по лінії Державного департаменту країни (УМ, ел. ресурс).*

Департизація — дія за знач. **департизувати**. *Необхідна департизація місцевої влади: голови РДА мають займатися проблемами району, а не своєї партії (УП, ел. ресурс).*

Департизувати — забороняти діяльність політичних партій у державних установах, на підприємствах і т. ін. *«Негайно департизувати всю систему держуправління», — заявив експрем'єр... (ЄП, ел. ресурс).*

Деперсоналізація *див. деіндивідуалізація.*

Деполітизація *див. департизація.*

Депопуляція — систематичне зменшення абсолютної чисельності населення будь-якої країни або території як наслідок звуженого відтворення населення, коли наступні покоління чисельно менші за попередні (смертність перевищує народжуваність, висока еміграція, існують обставини, що зумовлюють великі втрати людей, напр., війна). *Вікова структура населення змінюється в бік старіння, кожне наступне покоління працюватиме більше, щоб заробляти принаймні не менше, зростає рівень смертності — триває невпинна депопуляція* (УП, ел. ресурс); **д. національна** — форма руйнування системи життєдіяльності нації у всеосяжному вимірі, що полягає в масовому застоюванні новітніх теорій і технологій знищення матеріальної та духовної сфери буття нації у вигляді захисту загальнолюдських інтересів і цінностей. *На практиці національна депопуляція означає, що має вивищитися тільки одна нація-гегемон, інші ж будуть повністю позбавлені національної ідентичності й перестануть бути суб'єктами історичного процесу в глобальному вимірі* (УМ, ел. ресурс).

Депортаційний — який стос. до депортації. *Вирішальними носіями правди про жахливі депортаційні свавілля є очевидці тогочасних подій* (УМ, ел. ресурс).

Депортація — дія за знач. **депортувати**. *Депортації і пов'язаних із нею страждань у довоєнні часи зазнали чимало народів, об'єднаних у СРСР* (СВ, 16.05.2017).

Депортований — який зазнав примусового виселення, потрапив під депортацію. *Значна кількість депортованих (за різними оцінками від 15 до 46 %) померла від голоду і хвороб у першу ж зиму 1944—1945 років* (СВ, 16.05.2017).

Депортувати — примусово виселяти з місця постійного проживання особу, групу осіб, етнічну групу чи народ з історичної батьківщини. *Торік суд у Варшаві ухвалив депортувати до Росії чеченського біженця...* (РС, ел. ресурс).

Депутат — 1. Особа, уповноважена колективом для виконання якихось відповідальних завдань, доручень, виступів від його імені, для репрезентування й відстоювання його інтересів. *Колектив підприємства обрав кількох депутатів для представлення своїх інтересів* (ВК, 25.05.2016). 2. Виборний представник населення в постійно чинних органах влади. *Канадський депутат закликала відвідати меморіал жертв Голодомору в Торонто* (Д, 24.10.2018); **д. міської ради, міськради** — особа, обрана до законодавчого органу місцевого самоврядування, де представляє інтереси виборців свого виборчого округу — міста чи їхніх громад. *Депутати міськради офіційно звернулися до Президента України, Голови Верховної Ради та Прем'єр-міністра щодо питань деокупації Криму* (Д, 26.02.2021); **д. народний** — особа, обрана виборцями відповідного виборчого округу до центрального представницького органу державної влади. *Народні депутати відкликали частину*

поправок до бюджетного законопроекту № 5551-2, які стосувалися вживання української мови (УП, ел. ресурс); д. обласної ради, облради — особа, обрана виборцями відповідного виборчого округу до обласної ради. *Депутат обласної ради може мати до 5 помічників-консультантів, правовий статус та умови діяльності яких визначаються Законом України «Про статус депутатів місцевих рад» та іншими законами (ZR, ел. ресурс); д. селищної ради, сільради* — представник територіальної громади села, селища, який відповідно до Конституції України і Закону «Про місцеві вибори» обирається на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування на строк, встановлений Конституцією України. *Депутат селищної ради здійснює свої повноваження, не пориваючи з виробничою або службовою діяльністю (ZR, ел. ресурс).*

Дерадянізація — ідеологія та політичний курс на остаточне усунення з політики, культури та інших сфер життя пострадянської країни залишків практики життєдіяльності СРСР. *Меморіал Слави — один із об'єктів, що можуть зникнути внаслідок дерадянізації і декомунізації (УП, ел. ресурс).*

Держава політ. — 1. Форма організації суспільства, носій публічної влади, сукупність взаємопов'язаних установ і організацій, які здійснюють управління від імені народу; організація публічної політичної влади, яка поширяється на всю громаду, виконує функції її офіційного представника та спирається на відповідні засоби примусу та підкорення. *Держава стежить за правильним використанням усіх без винятку земель (СВ, 28.02.2017); д. авторитарна* — одна з найдавніших форм держави і типів політичних режимів, головною ознакою якої є те, що вся повнота влади зосереджена в руках однієї особи (вождя, царя, короля чи імператора) або групи осіб (аристократичної верхівки, військової хунти чи релігійних провідників). *Вона лише авторитарна держава з культом особистості, згуртована навколо сильної руки, яка розподіляє доходи серед казково багатих олігархів і жорстоко переслідує опозицію і критиків (ДТ, 12.09.2016); д.-агресор* — держава, яка в будь-який спосіб окупувала частину території іншої держави. *Запропоновані вами ініціативи направлені проти інформаційної загрози з боку держави-агресора (УП, ел. ресурс); д. адміністративна* — сучасна держава з досить розвиненим управлінським апаратом, у якій дієве керування суспільством постає головним засобом виконання завдань, що стоять перед державою, де адміністрування має набагато більше значення, ніж законодавство й правосуддя. *Адміністративна держава передбачає електронне декларування — інноваційну для України систему за контролем чиновників (ТСН, ел. ресурс); д.-анклав* — держава, територія якої повністю оточена територією іншої держави й не має прямого виходу до моря. *Мальовнича Італія славиться й тим фактом, що на її території розташовані одразу кілька держав-анклавів, наприклад, Сан-Марино, Ватикан (ДТ, 17.11.2017); д. багатонаціональна культ.* — держава, територію якої населяють представники різних етносів. *Україна — багатонаціональна і багатомовна демократична держава, і всі мови тут вільно розвиваються та існують (ВЗ, 01.06.2017); д. глобальна* — держава, яка виступає

в ролі глобального підприємця: створюються державні банки, страхові компанії, торгові корпорації. *Глобальні держави вже не гарантують безпечніший світ* (ДІ, ел. ресурс); **д. демократична** — тип держави, в якій народ є джерелом влади, що бере участь у вирішенні загальнодержавних справ. *Україна — демократична держава, тому треба вміти працювати і з такими викликами в парламенті* (УП, ел. ресурс); **д. електронна** — втілена в особі уповноважених органів форма організації суверенної влади, яка функціонує з метою надання електронних послуг представникам громадянського суспільства. *Насамперед усі процеси в електронній державі автоматизовані та відкриті, тобто мають бути в близькій інформаційній досяжності для розгляду, оцінки та аналізу* (УП, ел. ресурс); **д.-нація культ.** — модель політичного організму, який функціонує як інтегративна спільнота однорівневих політичних, етнокультурних і територіальних ідентичностей. *Держава-нація стала найвищим вираженням суверенності; формальний розподіл світу на держави-нації має перед собою два виклики: національні меншини та суперництво між державами* (УМ, ел. ресурс); **д. окупант див. д.-агресор**; **д. поліетнічна культ.** — держава, на території якої проживають різні нації, етноси, субетноси, національні меншини. ...*Україна — незалежна поліетнічна держава, якій потрібні власні закони* (УП, ел. ресурс); **д. світська** — держава, в якій не існує офіційної, державної релігії і жодне з вірувань не визнається обов'язковим, переважним і не впливає на устрій та діяльність державних органів та їх посадових осіб. *У Сирії має зберегтися єдина світська держава з усіма її інститутами* (ДТ, 30.10.2015). 2. Основний інститут політичної системи суспільства, що здійснює управління, охорону його економічної та соціальної структури, організацію, впорядкування та забезпечення його цілісності та безпеки. *Люди переконалися, що держава, як би ми до неї не ставилися, захищає, є певним механізмом, який створює можливості* (УП, ел. ресурс); **д. поліцейська** — характеристика політичного режиму країн, де практикується придушення опозиції методами політичного насилля, стеження і розшуку, що систематично використовуються силами охорони державного громадського порядку, тобто відкритою, таємною поліцією, іншими органами. *Відомо, що для контролю над будь-яким органом, а тим паче над органом, який у поліцейській державі виконує функції, що не притаманні сучасній міліції, потрібна людина, на яку завжди можна знайти компромат* (УП, ел. ресурс); **д. поліційна див. д. поліцейська, д. правова** — форма організації державної влади, основними ознаками якої є верховенство закону, поділ влади, правовий захист особи, юридична рівність громадянина й держави. *Президент взяв на себе велику відповідальність і оголосив про це своїми указами, своїми рішеннями, щоб у нас дійсно була правова держава, професійні закони* (УМ, ел. ресурс); **д.-рантьє** — держава, яка розмістила значні капіталовкладення в інших країнах для отримання звітти прибутку у вигляді процентів та дивідендів. *Це держава-рантьє, яка живе за рахунок своїх обмежених природних ресурсів і населення, яке скорочується* (УП, ел. ресурс); **д. регіоналізована** — держава, у якій провідними процесами виступають процеси децентралізації та регіона-

лізації зі зростанням політичної ролі регіонів під час збереження унітарної держави. *Результатом еволюції класичних форм державного устрою стали поява в Європі нової форми — регіоналізованої держави* (Зн, ел. ресурс); **д. самостійна** — форма організації суспільства, носій політичної влади, сукупність взаємопов'язаних установ і організацій, які здійснюють управління суспільством. *Бо Україна як самостійна демократична держава чи як авторитарне вторинне державне утворення багато в чому визначить обличчя Європи* (ВК, 24.08.2015); **д. середньої сили** — суб'єкт міжнародних відносин, що має середні показники могутності та завдяки певному набору характеристик (прихильності та багатосторонності через глобальні інститути, високого ступеня проникнення громадянського суспільства в зовнішню політику, ліберального підходу до вирішення конфліктів тощо) посідає особливе місце на міжнародній арені та впливає на систему міжнародно-правових відносин. *Завершення «холодної війни» та розпад біполярної системи міжнародних відносин обумовили реорганізацію балансу сил на міжнародній арені. В цей період актуалізується роль держав середньої сили у вирішенні проблем та конфліктів у різних сферах міжнародних відносин* (РС, ел. ресурс); **д. соціальна** — держава, що прагне до забезпечення кожному громадянину гідних умов існування, соціальної захищеності, співучасті в управлінні виробництвом, а в ідеалі — приблизно однакових життєвих шансів, можливостей для самореалізації особистості. *Якби українці свідомо обрали свою долю, життя власної держави, то сьогодні була б і громадянська злагода на землі України, була б розвинута й міцна демократична, соціальна, правова держава...* (УМ, ел. ресурс); **д.-терорист** — держава, яка використовує насильство для досягнення політичної, релігійної або ідеологічної мети. *Російська держава сьогодні — це держава-терорист, тому що вона підтримує терористів на сході України* (РС, ел. ресурс); **д. тоталітарна** — форма авторитарних держав, що здійснює всезагальний контроль над усіма важливими аспектами життя громадян, включаючи їхній спосіб мислення. *Сила безсилах. Як перемогти тоталітарну державу?* (ІП, ел. ресурс); **д. унітарна** — єдина неподільна держава, яка не має у своєму складі інших державних утворень (напр., автономій), у якій функціонують єдині система права та конституція. *Унітарна держава — єдина держава, поділена на адміністративно-територіальні чи національно-територіальні одиниці, які не мають політичної самостійності, статусу державного утворення* (ДТ, 17.11.2017).

Державний політ. — який стос. до держави, пов'язаний із її діяльністю. *Для запобігання зловживань під час продажу державних земель усі операції з купівлі-продажу відбуваються на відкритих аукціонах* (СВ, 28.02.2017); **д. корпорація** див. **корпорація**; **к. державна**; **д. ұстрій** див. **ұстрій**; **у. державний**.

Державник політ. — прибічник державності. *Державникам потрібно звернути увагу на тисячолітній досвід державотворення, на ментальні особливості українців у їхньому ставленні до держави* (ГУ, 28.08.2018).

Державність політ. — політична, економічна, військова, суспільна незалежність країни. *Врятувати державність України можна тільки в тому ви-*

падку, якщо народ буде готовий до постійного протесту проти свавілля (ДТ, 22.01.2019).

Державобудування політ. — процес розбудови суверенної держави. *Один із важливих шляхів творення нової держави — українськомовна й українсько-центрична освіта молоді, яка буде здатна до свідомого державобудування в нових геополітичних умовах (УМ, ел. ресурс).*

Державотворення політ. — базовий напрям державного управління, діяльність якого забезпечує відповідні умови для формування та реалізації державної політики, що охоплює визначення і правове закріплення форми державного правління, політичного режиму, державно-територіального устрою, основних цілей і функцій держави, їх пріоритетності, розподілу повноважень між гілками та вищими органами державної влади, стратегії розвитку держави, структури органів державної влади відповідно до функцій держави та її стратегічних цілей. *Важливим є усвідомлення представниками інституцій міста, політичних партій, що необхідно відкинути власні амбіції та поставити на перше місце інтереси самого міста — нарешті дати новий подих у розвитку Києва та лідерство в процесах державотворення (ВК, 20.04.2016).*

Дерогація юр. — часткове скасування чинного закону. *Швидке поширення коронавірусу та пов'язані з цим обмеження вплинули на реалізацію прав та свобод за Європейською конвенцією з прав та основоположних свобод. Ці події викликали ряд дерогацій (відступів від Конвенції) за статтею 15 Конвенції (УП, ел. ресурс).*

Десеґреґація — діяльність держави, спрямована на відмову від розподілу населення за расовою ознакою. *Новообраний президент проголосив широкі реформи, хоча й не квапився провадити їх у життя. Водночас ненасильницький рух за десеґреґацію стикався зі все більш жорстким супротивом (Д, 28.08.2013).*

Десепаратизація — комплекс заходів із протидії будь-яким проявам сепаратизму й запобігання загрозам цього явища в майбутньому. *Проте є кілька викликів: на територіях військового конфлікту повинна пройти повна десепаратизація (Д, 13.06.2019).*

Деспотизм — система державного устрою, необмежена монархія, яка характеризується абсолютним свавіллям влади та безправ'ям підданих; самовладдя, жорстоке придушення волевиявлення народу. *Минають роки, але пам'ять сотень тисяч невинних жертв волали й волає до совісті людства, образ-символ Бабиного Яру діє як невсипуща пересторога всім нам перед багаточисними силами людиноненавистництва та деспотизму (УМ, ел. ресурс).*

Деспотія — не обмежена законом самодержавна влада, що характеризується крайньою централізацією і сваволею правителя. *«Як нагодувати диктатора». Так називається книга польського журналіста Вітольда Шабловського, який з ризиком для власного життя побував у кількох країнах, де панувала найжорстокіша диктатура й де в результаті деспотії відбувалися місцеві знищення людей, політичні репресії, доведення населення до смертей через голод та невиліковні хвороби (Д, 20.10.2021).*

Дестабілізація — дія за знач. **дестабілізувати**. Традиційно спецслужби головного супротивника відзначаються системним використанням інспірованої терористичної діяльності для дестабілізації держави — жертви гібридної агресії (Д, 09.10. 2009).

Дестабілізувати — порушувати (порушити) стійкий стан, стабільність чого-небудь. ...Гібридна війна може дестабілізувати й підірвати цілі суспільства і спричинити численні жертви (Д, 04.05.2018).

Деструктивний — який спрямований на порушення функціонування чогось. Кіберфахівці СБУ викрили і припинили деструктивну діяльність <...> мережі інтернет-агітаторів, які діяли на території Дніпропетровської, Херсонської, Полтавської та Закарпатської областей (Д, 25.01. 2021).

Деструкція — порушення або руйнування нормальної структури чого-небудь. Деструкція суспільних відносин, правовий нігілізм, відсутність у суспільства чіткої ієрархії ціннісних орієнтацій є наслідком відсутності об'єднувальних цінностей українського народу (МЮ, ел. ресурс).

Детермінізм — філос. філософська концепція, що визнає об'єктивну закономірність і загальну причинну зумовленість усіх явищ природи, суспільства та людської психіки. Складовими частинами цієї ідеологічної конструкції є дивовижна мішанина історизму, детермінізму, ідеалізму, але раніше усього національного шовінізму, а це римується з іншим типом національного руху, який ми знаємо з минулого (ВЗ, 16.11. 2014); **д. культурний** — концепція, за якою культуру розглядають як відносно автономне утворення, незалежне від інших сфер суспільного життя, що відіграє вирішальну роль у суспільному розвитку. ...Він спростував теорії колії і культурного детермінізму та довів, що глибока, вкорінена культура може трансформуватися за наявності народного мандата, політичної волі та працюючих інститутів (Д, 27.10.2017).

Детінізація ек., політ., юр. — дія за знач. **детінізувати**. Детінізація стала можлива завдяки збереженню головних ознак макроекономічної стабільності і позитивних економічних тенденцій в умовах реалізації політики, спрямованої на розширення внутрішнього попиту, чому сприяли підвищення доходів населення та сприятливі зовнішні умови (ГУ, 28.08.2018).

Детінізувати ек., політ., юр. — сприяти зменшенню тіньового сектора в економіці. Основною метою міністерства під час розробки законопроекту щодо Служби фінансових розслідувань було створення органу, який комплексно зможе протидіяти економічним злочинам і таким чином детінізувати економіку, нівелювати тиск на бізнес з боку правоохоронних органів... (УП, ел. ресурс).

Де-факто юр. — 1. Те, що існує фактично, насправді, але ще не закріплене законом. За словами юриста, зараз захисники України де-факто поділені на три татунки (Д, 20.02.2017). 2. У міжнародному праві одна з форм визнання держави чи уряду, що означає офіційне, але не остаточне визнання. Співслужінням за Божественною літургією архієрея з Південної Африки було засвідчено євхаристійну єдність, тобто визнання де-факто Православної церкви України ще однією Помісною церквою (ВЗ, 17.09.2019).

Дефіцит — 1. *фін.* Перевищення видатків над доходами, пасиву балансу — над його активом. *Дефіцит поточного рахунку платіжного балансу за підсумками 2014 року становив \$5,3 мільярда або 4 % ВВП, а дефіцит зведеного платіжного балансу виріс до \$13,3 мільярда — майже до 10 % ВВП* (Д, 02.09.2015). 2. Нестача матеріальних цінностей порівняно з потребою в них. *Обидва вони впевнені, що в Україні неприпустимо мати дефіцит первинних енергоносіїв, чи це газ, чи це вугілля* (Д, 18.11.2014). 3. Нестача чогось. *Державна митна служба України (Нова митниця) повідомила про зафіксований імпорт майже 160 тисяч тонн продуктів лише за перші 17 днів березня, що на третину більше, ніж за аналогічний період минулого року, а відтак дефіциту продуктів немає* (УМ, ел. ресурс); **д. влади** — відсутність, брак належних, необхідних прав, повноважень. *Влада — це найбільший дефіцит, який є в Україні, оскільки країна має всі підстави претендувати на значно вище місце за якістю життя* (ГУ, 23.02.2005); **д. демократичний** — стан, у якому відсутня можливість контролю громадянами за виконанням рішень, що приймають у рамках певного політичного інституту, невідповідність практики й теорії. *Проблема демократичного дефіциту в ЄС часто пов'язується з браком його легітимності* (Д, 21.11.2018 р); **д. спілкування** — недостатність або цілковита втрата контактів людини з навколишнім середовищем, з іншими людьми. *Коли є дефіцит спілкування в сім'ї, дитина втікає у віртуальний світ, а забрати її з цього світу значно важче, ніж відпустити туди* (ВЗ, 28.12.2015).

Дефолт — 1. Невиконання яких-небудь вимог, передбачених законом. *З 2009 року Греція дуже довгий час була на межі дефолту і, щоб оздоровити свою економіку, пройшла через програму жорстких реформ* (ВЗ, 28.05.2019). 2. Відмова держави, юридичних або фізичних осіб в односторонньому порядку виконати свої боргові зобов'язання. *Згідно із щоквартальним звітом Capital IQ Україна в II кварталі зайняла 7-ме місце серед 70 країн за ймовірністю дефолту в найближчі п'ять років* (УТ, 22.07.2013). 3. Відмова компанії від своїх зобов'язань, зокрема припинення виплати відсотків за цінними паперами. *Хтось написав, що банкрутство загрожує ринку газу в цілому, хтось побачив дійсно дефолт самої компанії* (Д, 13.06.2019).

Децентралізація держ. упр. — управлінська політична система, яка здійснює владно значущі практичні рішення, що географічно чи організаційно перебувають поза межами безпосереднього впливу центральної влади; політичний процес, що передбачає делегування центральним урядом певних повноважень на місцевий рівень для оптимізації практичного вирішення питань загальнонаціональної ваги, а також утілення в життя специфічних регіонально-локальних програм. *Також серед основних напрямів роботи нового уряду — децентралізація, створення приватного економічного клімату, зміцнення державної безпеки та оборони України, а також підтримка малого та середнього бізнесу* (УМ, ел. ресурс).

Децентралізований держ. упр. — який стос. до децентралізації. *Децентралізований та регіональний унітаризм — нові форми державного устрою* (Віче, ел. ресурс).

Децентралізувати держ. упр. — здійснювати децентралізацію. *Уряд заявляє про необхідність децентралізувати енергосистему (Ua-energy, ел. ресурс).*

Де-юре юр. — 1. Те, що існує юридично згідно з правом і закріплене законом. *Константинополь ніколи не передавав Московській церкві Київську митрополію, де-юре вона завжди перебувала у підпорядкуванні Вселенського Патріарха (ГУ, 06.04.2019).* 2. У міжнародному праві форма повного, остаточного і офіційного визнання держави чи уряду. *Більшість держав ніколи не визнавали окупацію і включення Латвії до складу СРСР і згідно з принципами міжнародного права завжди вважали, що де-юре Латвійську державу було засновано 1921 року, і відтоді її існування не переривалося (Д, 02.07. 2015).*

Дженералізм соціол. — один із напрямів розвитку діяльності сучасних фахівців, менеджерів та підприємців, спрямований на вміння швидко адаптуватися до змін і перемикатися з одного виду діяльності на інший завдяки широті знань, володінню узагальненими методами пізнання й винахідництва. *Новітня тенденція сформована потребою постійного підвищення рівня вже набутих людиною компетенцій для більш успішної конкуренції на ринку праці та розширення сфери експертності за рахунок опанування нових спеціальностей, суміжних із набутими або альтернативних (так званий дженералізм) (ВЗ, 14.03.2018).*

Дженераліст соціол. — фахівець, який володіє узагальненими знаннями, що дають змогу йому вирішувати загальні проблеми й завдання. *В американському управлінні значно вищий проширок дженералістів, тобто виконуючих загальні обов'язки керівників широкого профілю, що повинні бути компетентні й у техніці, і в економіці, і у виробництві, і в ринковій діяльності тощо (Д, 21.11.2018).*

Джихад — боротьба за те, що є для мусульманина найблагороднішою і найвищою метою. *Джихад, звичайно, перекладається як «священна війна» <...> Це наближення значення цього поняття до того, як його можуть зрозуміти християни або європейці, котрі не знають європейської культури (Д, 09.10.2001).*

Диверсант — той, хто здійснює диверсію, диверсії, тобто руйнує, виводить із ладу військові чи державні об'єкти або проходить підготовку до такої діяльності. *У містах України можуть бути диверсанти. Українців просять бути пильними і повідомляти про підозрілих людей у відповідні структури (Z, ел. ресурс).*

Диверсійний — який стос. до диверсії. *Заборонено здійснювати диверсійні заходи щодо мирного населення; медичних установ і транспорту <...>, установ Червоного Хреста; об'єктів цивільного та гуманітарного призначення (Вікіпедія, ел. ресурс).*

Диверсія — будь-яка навмисна дія, спрямована на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, руйнування або пошкодження об'єктів, що мають важливе народногосподарське

чи оборонне значення. *Силовики намагалися змусити підозрюваного зізнатися у нібито вчиненні диверсії на заводі у серпні 2018 року, аварія на якому призвела до екологічної катастрофи на півночі анексованого півострова* (ДТ, 07.08.2019).

Дігер *соціол.* — дослідник підземних міських комунікацій, колекторів, тунелів сполучення тощо. *На території Луганська — більше 110 захисних споруд. Але, за словами дигерів <...> практично всі вони в жалюгідному стані: підтоплені, зруйновані, розкрадені або знищені часом* (Д, 01.06.2014).

Діджитал-детокс *див. цифровий детокс.*

Диджиталізація, дигіталізація, діджиталізація — переведення інформації в цифровий формат. *Завдяки процесам дигіталізації зростає розширення видів контенту, кількості конфігурацій його поєднання* (Зн, ел. ресурс).

Диктатор — повновладний, безконтрольний правитель; особа, яка має необмежену владу, не підкоряється законам й одноосібно править державою, застосовуючи насилля. *Жертвами режиму диктатора стали більше 2 млн камбоджійців* (УТ, 21.10.2011).

Диктатура — 1. Нічим не обмежена влада особи, класу чи іншої соціальної групи в державі, регіоні, що спирається на силу, а також відповідний політичний режим (напр., диктатура пролетаріату). *Під час зустрічі з мешканцями міста глава парламенту проаналізував поточну виборчу кампанію, зазначивши, що зараз «відбувається боротьба двох ідеологій: або ми будемо демократичну державу, де влада належить людям, або ми робитимемо диктатуру»* (ГУ, 13.09.2007). 2. Тимчасовий авторитарний режим, який вводять на термін дії надзвичайних обставин для вжиття рішучих заходів, спрямованих на виведення країни з кризового стану. *Українці задумуються про необхідність диктатури, ностальгують за СРСР, усе більше хочуть до НАТО і гостро відчують нестабільність* (УП, ел. ресурс); **д. військова** — необмежена політична, економічна та ідеологічна влада, яка базується на збройному насиллі, спирається на відповідний політичний режим. *Політичний активіст зауважує: «...У такий спосіб влада переконувала, що військова диктатура краща за анархію»* (УТ, 06.02.2013).

Динамізм влади — процес розвитку, еволюції влади. *Революційній ситуації характерний динамізм влади, — від масового бродіння до загальнонаціональної кризи, що перетворюється на революцію* (Т, ел. ресурс).

Династія — в конституційному праві монархічних держав низка послідовно правлячих монархів з одного й того самого роду, які змінюють один одного у встановленому порядку престолонаслідування. *Члени шведської королівської родини здійснили спільний візит у французьке місто По та відзначили таким чином 200-річний ювілей панівної у Швеції династії Бернадотів* (Д, 09.10.2018).

Дипломат — 1. *держ. упр.* Посадова особа відомства закордонних справ, яка уповноважена здійснювати офіційні відносини з іноземними державами і

має спеціальну підготовку. Під час «Українського тижня» в Європарламенті планувались дискусії за участю провідних європейських політиків, українських чиновників, дипломатів, науковців і громадських активістів (УМ, ел. ресурс).

2. Людина, яка домагається своїх цілей тонким, чутливим і вмілим поведженням у стосунках з іншими людьми. *«Мій майбутній чоловік вчинив як справжній дипломат», — розповіла артистка в одному з інтерв'ю про своє з ним знайомство* (ВЗ, 13.04.2019).

Дипломатичний — який стос. до дипломата, дипломатії. *Однак на початку тижня головні «бої» спалахнули на дипломатичному фронті, де обговорювали проблеми проведення виборів в окремих районах Донецької та Луганської областей* (СВ, 03.06.2016).

Дипломатія — діяльність зі здійснення зовнішньої політики держави. *Українські лідери зібралися, щоб обговорити існуючий стан народної та культурної дипломатії, а також шляхи її подальшого розвитку* (Д, 14.07.2015); **д. громадська** — система заходів, за допомогою яких держава комунікує з громадськістю інших держав та впливає на формування суспільної думки населення інших країн для просування своїх національних інтересів і реалізації зовнішньополітичних цілей. *Інститут громадської дипломатії — громадська організація, яка оперує міжнародними проєктами в різноманітних сферах громадського життя, зокрема в розвитку громадського суспільства <...>, інформаційної безпеки, правозахисту, розвитку української молоді* (Euromaidan, ел. ресурс); **д. превентивна** — дипломатичні дії (система дій), спрямовані на попередження виникнення розбіжностей між сторонами, пов'язаних з етнічними, етнополітичними стосунками, а також на обмеження розповсюдження вже наявного конфлікту. *Превентивна дипломатія (англ. — preventive diplomacy) загалом передбачає такі складові частини: превентивне розгортання військ (сил), розгортання військ для підтримки миру в зоні потенційного конфлікту та ін.* (УП, ел. ресурс); **д. публічна див. д. громадська.**

Дипфейк — методика синтезу зображення людини, що базується на штучному інтелекті й використовується для поєднання і накладення одних зображень та відео на інші зображення або відеоролики. *Про феномен дипфейку вперше повідомлено в грудні 2017 року в науково-технічному розділі журналу Vice, що спричинило багато повідомлень в інших ЗМІ* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Дисидент — інакомисляча особа (інакодумець), який виступає проти чинного державного (політичного) ладу певної країни, протистоїть офіційній ідеології та політиці. *Нещодавно в Музеї шістдесятництва відбувся вечір пам'яті Миколи Плахотнюка — дисидента, співзасновника й першого завідувача цього закладу* (СВ, 16.06.2015).

Дисидентство — дисидентський рух, багатовимірне позначення практики демонстрацій, активної незгоди із суспільно-політичними процесами в краї-

нах з репресивними, диктаторськими режимами. *Дисидентство в Україні стало сторінкою визвольної боротьби за незалежність та навіть залучило до державотворення значну частину відомих діячів, які ще вчора перебували в таборах та засланні* (ВЗ, 31.01.2020).

Дисидентський — який стос. до дисидента, дисидентства. *На виставці «Неприборкана пам'ять» у Дніпропетровському національному історичному музеї імені Яворницького розповідають маловідомі й невідомі факти про дисидентський рух і дисидентів краю* (РС, ел. ресурс).

Дискредитація — умисне зганьблення чийогось імені, підрич довіри, приниження чийєсь честі, гідності, авторитету. У політиці застосовують як один із засобів боротьби з противниками, досягнення успіху в передвиборчих змаганнях. *Найбільший ризик цієї виборчої кампанії — це дискредитація самого виборчого процесу, ширше — виродження політики* (Д, 18.03.2019).

Дискримінаційний — який стос. до дискримінації. *На думку української сторони, ця заборона є невинуватою і носить дискримінаційний характер* (ВЗ, 12.07.2019).

Дискримінація — 1. Навмисне і свідоме обмеження або позбавлення прав і свобод (часткове або повне, тимчасове чи постійне) певних категорій громадян (учасників політичного процесу) за їхньою расовою або національною належністю, політичними або релігійними переконаннями, статтю тощо. *Місто має бути комфортним для різних категорій населення, а дискримінація за ознакою інвалідності просто неприпустима* (УМ, ел. ресурс); **д. гендерна** — ситуація, за якої жінки та чоловіки не є фактично рівними за правами, можливостями та уявленнями про них внаслідок сексизму. *Стереотипні уявлення щодо ролі жінки і чоловіка в суспільстві — це передумова та основна причина проявів гендерної дискримінації на ринку праці, розриву в оплаті праці, низької презентованості жінок на керівних посадах* (Д, 04.12.2015); **д. етнічна культ.** — обмеження конституційних прав і свобод громадян за етнічною ознакою. *Очевидно, що репресивні дії окупаційної влади є черговим проявом етнічної дискримінації, зокрема у зв'язку із незалежною проукраїнською політикою кримських татар* (СВ, 08.07.2014); **д. політична** — свідоме обмеження свободи діяльності учасників політичного процесу; часткове чи повне, тимчасове чи постійне позбавлення тих чи інших учасників політичного життя їхніх конституційних та інших прав і свобод. *Політичною дискримінацією фахівці називають свідоме обмеження з боку правлячих сил країни учасників політичного процесу щодо свободи їхньої діяльності* (ВЗ, 24.05.2001); **д. расова** — вияв расистських теорій, які обстоюють тезу про нерівність рас, зверхність та перевагу певної раси над усіма іншими. *Особа, потерпіла від расової дискримінації, має право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданих їй унаслідок такої дискримінації* (ЮГ, ел. ресурс); **д. соціальна** — обмеження або позбавлення прав у всіх сферах життя суспільства: трудовій, соціально-економічній, політичній, духовній, сімейно-

побутовій. Соціальна дискримінація, порушення прав, упереджене ставлення, неможливість знайти роботу та складнощі в соціалізації у суспільстві — це лише частина проблем, з якими стикаються ветерани та ветеранки після повернення з війни (ВЗ, 31.01.2020). 2. культ. Невиправдано негативна поведінка стосовно групи або окремого її члена. Саме носії української мови продовжували зазнавати різних форм дискримінації у сформованому в імперські часи лінгвістичному середовищі, а прищеплені в кількох поколіннях комплекси, як це не парадоксально виглядає, робили їх самих учасниками відповідного процесу (УТ, 25.05.2012).

Дискусія — широке публічне обговорення якого-небудь спірного питання. Політичними дебатами є дискусія лідерів політичних сил або ж кандидатів на виборчі посади (УК, 20.03.2020); **д. політична** — обмін думками, всебічне обговорення політичних питань і актуальних проблем у публічних зборах або ЗМІ. У Золочеві відбулась політична дискусія на тему «Передвиборча політична розмова на Золочівщині» (УТ, 14.07.2019).

Диспаритет ек., політ., фін. — порушення рівності сторін у їхніх відносинах. Диспаритет поглядів на стан власних та суспільних справ може свідчити про неадекватну оцінку останніх (УМ, ел. ресурс); **д. дистанційний** — порушення принципу еквівалентності, рівної вигоди в дистанційній формі. Водночас домінують рисою нової війни стає дистанційний диспаритет (РС, ел. ресурс).

Дистанція психологічна — компонент психологічного ставлення до суб'єктів взаємодії в емоційно забарвлених образах. Концепція психологічної дистанції (ПД) може бути представлена як розвиток і узагальнення певних ідей психологів щодо особливостей міжособистісних стосунків (Зн, ел. ресурс).

Дистанція соціальна — соціологічна категорія, що характеризує ступінь прийняття або відторгнення людиною представників інших соціальних груп. Маски і соціальна дистанція зберігаються надовго попри послаблення карантину (УП, ел. ресурс).

Дисципліна соціол. — певний обов'язковий порядок поведінки громадян, членів соціальних груп та колективів, діяльності організацій, що відповідає суспільним нормам моралі та права або вимогам певної організації. Канцлер подякувала німцям за дисципліну під час обмежень щодо карантинних заходів, пов'язаних із недопущенням поширення вірусу (Д, 28.03.2020); **д. загальна обов'язкова** — дисципліна, якої повинні неухильно дотримуватись усі громадяни держави, суб'єкти державної влади, посадові особи та громадські організації. Активісти кажуть, що позбулися чоловіків, які були затримані поліцією в неділю у Києві із 6 кг вибухівки, оскільки вони порушували загальну обов'язкову дисципліну та провокували конфлікти як з учасниками протесту, так і з правоохоронцями (ВЗ, 13.11.2017 р); **д. фінансова** — дотримання встановлених термінів перерахування платежів за поставлену (відвантажену)

продукцію, виконані роботи чи надані послуги, а також своєчасна і повна сплата податків до бюджету та відрахувань до позабюджетних фондів, виконання кредитних зобов'язань перед банками. *Для стабілізації ситуації потрібні не тільки грошові вливання ЄС і міжнародних фінансових інститутів, але й серйозне урізання держвитрат, згорання соціальних програм, жорстка фінансова дисципліна* (ДТ, 12.07.2016).

Дисциплінарний — який стос. до дисципліни. *Зауважимо, що 28 лютого 2018 року було відкрито дисциплінарну справу щодо згаданого судді* (УП, ел. ресурс).

Дифамація — публічне оголошення (через засоби масової інформації тощо) достовірних або вигаданих свідчень, які ганьблять, дискредитують честь і гідність громадянина, установи чи організації. *Розуміючи всю чутливість питання про свободу слова для західного суспільства, його можна було б пов'язати з питаннями національної безпеки та необхідності протидії дифамації в ЗМІ* (Д, 10.08.2015).

Диференціація — поділ, розчленування цілого на якісно відмінні частини. *Диференціація за віком, статтю чи станом здоров'я сепарує «благополучну» більшість від «ображеної» меншості* (УМ, ел. ресурс); **д. г'єндерна** — процес, у якому біологічні відмінності між чоловіками та жінками використовують як засоби соціальної класифікації. *У результаті дослідження було виокремлено ряд особливостей г'єндерної диференціації в оплаті праці* (Лопушняк, Шандар, ел. ресурс); **д. психологічна** — ступінь єдності емоцій та інтелекту в конкретної людини. *Теорія психологічної диференціації відіграла велику роль у пізнанні законів складної психічної реальності* (ЄП, ел. ресурс); **д. соціальна** — процес і стан розшарування (поділу) певної соціальної цілісності (соціуму, системи, спільноти) на складники чи елементи (індивіди, групи). *Г'єндер — це система соціальної диференціації ролей чоловіків і жінок, побудована на основі владного дисбалансу, у якій домінуюча група — чоловіки, домінована і дискримінована — жінки* (УТ, 07.03.2012).

Дифузія політ. — процес взаємного проникнення ідей, поглядів, переконань різних політичних напрямів за безпосереднього їхнього взаємозв'язку. *У самому суспільстві теж немає чіткого поділу на прихильників правих і лівих, і воно демонструє дифузію суперечливих запитів перед політиками* (УТ, 21.03.2008); **д. етнічна культ.** — багатостороння взаємодія двох або більше етносів в одному чи кількох ландшафтних регіонах, зумовлена природними, політичними, економічними, соціальними, культурними та іншими обставинами. *Уточнюючи, що родина Маланюків була по-своєму «типовою для степового півдня», поет, очевидно, мав на увазі етнічну дифузію, характерну для колишнього Дикого Поля* (УТ, 14.07.2019); **д. ідентичності** — статус Я-ідентичності, за якого молода особа може переживати або не переживати кризу ідентичності, пов'язану з вибором кар'єри або ідеологічних переконань, але не здійснює такого вибору, не виражає готовності його здійснити. *Дослідження явища дифузії ідентичності являє собою на даний момент проблемне поле* (УМ, ел. ресурс); **д. культурна культ., соціол.** — поширення особли-

востей, властивостей або рис однієї культури на інші культури. *Культурна дифузія* — взаємне проникнення культурних рис та контекстів культури між різними національними <...> спільнотами (Subjectum, ел. ресурс).

Діалог — розмова між двома або кількома особами. *Ми раніше ніби постійно тупцювали навколо цифрової освіти, інструментів, розуміли завжди, що це потрібно, але цілісно й структурно за це ніколи не бралися. Тому в серіалі акцент насамперед на тому, як вибудувати алгоритм діалогу між усіма учасниками процесу* (УК, 24.03.2020); **д. етнічний культ.** — важливий та необхідний історичний і соціокультурний процес спілкування представників різних етнокультурних спільнот, основною метою якого є досягнення взаєморозуміння та взаємоповаги між народами. *...НАТО після вбивства провідного сербського політика закликав повернутися Сербію й Косово до етнічного діалогу за посередництва ЄС* (УТ, 17.01.2018); **д. культур** — обмін культурними ідеями, цінностями, що відбувається між двома культурами. *Концертний тур Угорського державного народного ансамблю — це своєрідний творчий посил Україні, Угорщині та Європі. Він демонструє діалог культур, який завжди є цінним джерелом мирного співіснування і взаємозбагачення народів та країн* (Д, 29.05.2015); **д. національний** — процес визначення й консолідації позицій, які сприяють досягненню спільних домовленостей та ухваленню узгоджених рішень у суспільстві на рівні всього народу певної держави. *Відмова влади від широкого національного діалогу призведе до деградації політичного життя* (ДТ, 10.08.2019); **д. політичний** — комунікативна взаємодія в політиці, політичній діяльності, політичному процесі; процес двостороннього спілкування (на відміну від багатостороннього полілогу), який здійснюється мовними та іншими (головним чином різними інформаційними) засобами, що мають політичний зміст і спрямовані на вияв взаємних інтересів, пошук загальної політичної позиції, розв'язання наявних проблем, узгодження намірів, мети, дій тощо. *Для розв'язання конфлікту потрібен політичний діалог* (ВЗ, 14.01.2014); **д. соціальний** — процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, з питань формування та реалізації державної соціально-економічної політики та регулювання соціально-трудова відносин. *В Україні відсутній соціальний діалог, відбувається лише його імітація та підклимна боротьба між суб'єктами сторін діалогу за можливість впливати на рішення влади* (ГУ, 18.10.2017).

Діаспора — розселення значної частини представників народу (етнічних спільнот) за межами країни його походження, вигнаного обставинами, завойовниками або й власною владою за межі батьківщини; сукупність вихідців із якоїсь країни та їхніх нащадків, які проживають за її межами. *Щодо української діаспори, то вона щедро розсіяна світом — спеціалісти називають 5—7 мільйонів у західному світі та 8—12 мільйонів осіб, що ідентифікують себе з українським корінням у країнах СНД* (ГУ, 06.08.2009); **д. українська** — су-

купність вихідців з України в інших державах. *Представниці української діаспори та студентки, що приїхали до Сполучених Штатів на навчання, застівали щедрівки в центральному парку міста* (ВЗ, 14.01.2014).

Дільниця — найменша адміністративно-територіальна або виробнича одиниця. *У столиці Данії в суботу стався вибух, в результаті якого пошкоджено поліцейську дільницю* (ДТ, 10.08.2019); **д. виборча** — територіальна одиниця, створена для проведення голосування та підрахунку голосів під час виборів. *Відразу після закриття виборчих дільниць свої результати опублікували й національні екзитполи* (УМ, ел. ресурс).

Дія — 1. Робота, діяльність, здійснення чого-небудь. *У складній ситуації, яку зараз переживають усі українці, наша спільна дія — це великий успіх* (Д, 31.07.2014). 2. Здійснення посадовою особою своїх обов'язків у межах, наданих чинним законодавством повноважень чи всупереч їм. *Міський голова прокоментував свої дії і запевнив, що готовий відповідати за них* (УМ, ел. ресурс); **д. антиконституційна** — дія певної людини, групи, антисистемної опозиції, спільнот, яка суперечить положенням конституції. *Ми не маємо ніякого відношення до негідників із кримінальних угруповань, які під прикриттям патріотизму чинять незаконні та антиконституційні дії* (ДТ, 11.03.2014). 3. психол. Основний елемент у структурі діяльності. *Дія — це відносно завершений елемент діяльності, спрямований на досягнення певної проміжної усвідомленої мети* (Вікіпедія, ел. ресурс); **д. соціальна** — форма або спосіб вирішення соціальних проблем і суперечностей, основою яких є протистояння інтересів основних соціальних сил цього суспільства. *Соціальною дією вчений назвав дію, яка за своїм сенсом, що вкладає в неї індивід чи група, орієнтована на відповідну поведінку інших співучасників взаємодії, тобто на певні очікування* (ГУ, 06.08.2009).

Діяльність — специфічно людська, регульована свідомістю активність, зумовлена потребами та спрямована на пізнання і перетворення зовнішнього світу та людини. *Кабмін скасував заборону на діяльність закладів ветеринарної медицини та торгівлю ветеринарними препаратами і кормами на час карантину через коронавірус в Україні* (УМ, ел. ресурс); **д. благодійна** — безкорислива діяльність фізичних та юридичних осіб, спрямована на надання матеріальної й фінансової допомоги, а також різних послуг особам, які потребують соціальної допомоги і захисту. *Знана також активна благодійна діяльність маестро, яка полягає насамперед у допомозі та підтримці молодих талантів із усіх континентів, у тому числі — організація та проведення майстер-класів* (Д, 27.02.2020); **д. волонтерська** — добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, здійснювана волонтерами або волонтерськими організаціями з надання допомоги. *Волонтерська діяльність населення найчастіше полягає в допомозі вразливим групам та армії* (ДТ, 07.03.2018); **д. громадська** — діяльність людей, спрямована на розв'язання громадських (суспільних) проблем. *Громадська діяльність — це звичний спосіб існування небайдужої активної людини, здорова альтернатива зайвій*

«політичній заклопотаності», можливість прожити своє життя не даремно — з користю й для себе, і для суспільства (ДТ, 29.08.2014); **д. держави природоохоронна** — сукупність усіх заходів держави, спрямованих на збереження, відновлення і поліпшення сприятливих природних умов, забезпечення раціонального природокористування та попередження екологічної небезпеки. *Природоохоронна діяльність держави передбачає, зокрема, що вздовж морів та навколо морських заток і лиманів встановлюється прибережна захисна смуга завширшки не менше як два кілометри від урізу води* (УК, 16.07.2013); **д. інформаційна** — одержання, використання, поширення та зберігання інформації. *На його думку, у країні ведеться широка інформаційна діяльність, мета якої — створення потрібної громадської думки, спрямованої на те, щоб світова спільнота підтримала збройне втручання* (ГУ, 16.10.2002); **д. політична** — невід’ємний складник загальнолюдуської діяльності, який полягає в сукупності дій окремих індивідів і соціумів, спрямованих на реалізацію їхніх політичних інтересів, насамперед завоювання, утримання та використання влади. *Із книги стає зрозуміло, що політична діяльність М. Грушевського в часи Центральної Ради не була випадковістю* (Д, 07.11.2016).

Діяч — 1. Той, хто відзначається своєю активністю та енергійністю в якій-небудь роботі. *Національна спілка діячів української культури і мистецтва звернулась з відкритим листом до Президента України* (УМ, ел. ресурс). 2. *держ. упр.* Той, хто обіймає керівну посаду. *Діяч і політик найвищого ґатунку, найвправніший дипломат тодішньої Європи Іван Мазепа намагався зробити з України європейську державу* (УП, ел. ресурс); **д. державний** — термін, який використовується щодо осіб, які посідають найвищі державні посади — президенти держави, голови уряду, члени уряду, визначні дипломати, а також найбільш визначні та впливові політики. *Кажуть, що політик думає про наступні вибори, а державний діяч — про наступні покоління* (ВЗ, 14.01.2014); **д. політичний** — активний учасник політичного процесу, що одержав право приймати політичні рішення в результаті обрання або призначення на посаду в органі влади або політичній організації. *Активісти створили єдину в Україні публічну базу даних українських політичних діячів* (УМ, ел. ресурс).

Довибори — вибори, які проводяться після чергових виборів і пов’язані з тим, що представницький орган сформований у неповному складі та є необхідність доповнити його кількістю депутатів, яких бракує, якщо це передбачено законом. *Ситуація із довиборами до Львівської обласної ради зайшла в глухий кут і попахе скандалом* (ВЗ, 23.01.2013).

Догма — поняття, ідеї, вчення, які вважаються істинними за будь-яких умов. *Картезіанська догма «я мислю, отже, я існую» перетворилася на щось незрівнянно більш солісистське: існувати — значить бути помітним* (УТ, 02.01.2014).

Догмат — основне положення віровчення, яке визначається незаперечною істиною, має силу непохитного авторитету і не підлягає критиці. *Слово «євроінтеграція» настільки увійшло в наше життя, що в чомусь почало нагадувати релігійний догмат* (УМ, ел. ресурс).

Догматизм — спосіб мислення, за яким те чи інше вчення або положення сприймають як вічну істину, як догму, застосовують без урахування конкретних умов життя; однобічне, некритичне, схематичне мислення, що ґрунтується на догмах, застиглих і незмінних формулах, без урахування реальних умов, потреб життя і практики. *Цей догматизм — смерть духовного життя, бо він присипляє розум і звільняє від праці шукання* (УТ, 18.01.2012); **д. політичний** — однобічне, схематичне, консервативне мислення, яке оперує застарілими, непорушними положеннями без урахування конкретних політичних умов, відірване від життя, реальної політичної практики. *В основі політичного догматизму лежить сліпа віра в авторитет, захист застарілих політичних догм або їх абсолютизація* (УМ, ел. ресурс).

Договір — взаємне зобов'язання, письмова або усна угода про права та обов'язки між державами, установами, підприємствами та окремими особами. *Парламент Північної Македонії ратифікував договір про вступ країни в НАТО* (ДТ, 12.02.2020); **д. міждержавний** — угода між двома або кількома рівноправними державами або іншими суб'єктами міжнародного права, що встановлює їхні взаємні права й обов'язки в політичній, економічній, культурній та інших сферах. *Звичайно, за короткий час підготувати ратифікацію міжнародного договору, який це й вимагає внесення змін до Конституції України, неможливо* (УП, ел. ресурс); **д. міжнародний див.** **д. міждержавний**; **д. трудовий** — угода між працівником і роботодавцем, за якою працівник зобов'язується особисто виконувати роботу, визначену цією угодою, а роботодавець зобов'язується надати працівникові роботу за цією угодою, своєчасно та у повному обсязі виплачувати заробітну плату і забезпечувати належні умови праці. *У трудовому договорі сторони можуть визначити розмір зарплати в гривні із зазначенням еквівалента суми в іноземній валюті, що не суперечить Цивільному кодексу України* (УМ, ел. ресурс).

Додаток інформ. див. застосунок.

Доктрина — систематизоване філософське, політичне чи ідеологічне вчення, сукупність певних принципів, концепцій. *Сикхізм — це релігія, яка виникла в Індії на межі XV та XVI століть і поєднує в собі монотеїзм ісламу (поклоніння одному богу) із засадничими доктринами індуїзму* (УМ, ел. ресурс); **д. військова** — декларація про політику держави в галузі оборони. *План перемоги має вибудувати парламент України, адже в його компетенцію входить і військова доктрина, і міжнародна політика, і оборонна, і безпекова, й економічна, соціальна* (УП, ел. ресурс); **д. політична** — ідейно-політичне вчення, система політичних поглядів, керівний політичний принцип, орієнтована на обґрунтування інтересів певної спільноти людей. *Конституція — це політико-правовий документ, тобто політична доктрина розвитку нашого суспільства і нашої державності* (Д, 26.06.2015).

Документ юр. — 1. Діловий папір, що посвідчує певний юридичний факт, підтверджує право на що-небудь, слугує доказом чого-небудь. *...В Україні всі первинні документи, облікові реєстри, бухгалтерська та інша звітність повинні складатись українською мовою* (Accountor, ел. ресурс). 2. Письмове сві-

доцтво, що офіційно підтверджує особу. Під час дії воєнного стану українцям децю спростили умови перетину державного кордону. Передусім це стосується переліку необхідних документів (Fakty, ел. ресурс); **д. електронний** — документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, зокрема й обов'язкові реквізити документа. У 2003 році парламентом України був прийнятий Закон «Про електронні документи та електронний документообіг» (Д, 27.01.2020); **д. паперовий** — інформація, зафіксована на паперових носіях, яка містить реквізити, що дають можливість її ідентифікувати. З 1.09.2020 року набув чинності новий стандарт, який регулює порядок оформлення організаційно-розпорядчих документів. Причому зміни стосуються як паперових, так і електронних документів, які відтепер необхідно оформити з урахуванням нових норм (ЮГ, ел. ресурс).

Документообіг юр. — рух документів на підприємстві з моменту їхнього отримання від інших підприємств (створення) до моменту завершення їхнього оброблення та передання в архів. Метою атаки було масове зараження інформаційних ресурсів державних органів, оскільки саме з використанням цієї системи здійснюється документообіг у більшості органів державної влади (РС, ел. ресурс); **д. електронний** — механізм роботи між структурними підрозділами певної організації чи установи, що передбачає ведення діловодства за допомогою електронних документів та електронного підпису, які мають таку ж юридичну силу, як і її аналоги в паперовому вигляді. Ми живемо в епоху, коли під впливом цифрових технологій електронний документообіг витісняє паперовий практично в усіх бізнес-сферах, він відіграє важливу роль у спрощенні як політичних, так і бізнес-процесів (ВЗ, 29.07.2019); **д. паперовий** — вид документообігу, який полягає в роботі з паперовими документами. Паперовий документообіг поступово відмирає та стає архаїзмом (Зн, ел. ресурс); **д. у системі державного управління держ. упр.** — процес переміщення документів, що застосовують у службовій діяльності державних органів, починаючи з моменту створення або отримання до завершення їх використання з подальшою передачею на зберігання або знищення. Уряд розпорядився Державному агентству з питань науки, інновацій та інформатизації забезпечити доступ підрозділів з питань діловодства секретаріату Кабінету Міністрів, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади до системи електронної взаємодії — документообігу у системі державного управління (УТ, 24.01.2012).

Долучник інформ. — прикріплений в електронному листі файл. ...Додаток дуже загальне слово, а часто долучник може бути основним у листі, а не його доповненням (Facebook, ел. ресурс).

Добсвід — сукупність знань і навичок, набутих на основі і в процесі безпосередньої практичної взаємодії людей із зовнішнім світом. Збройні сили Польщі можуть отримати негайний доступ до всього нашого досвіду в боротьбі із чужоземними загарбниками (ВЗ, 07.12.2018); **д. соціальний** — сукупність практично набутих соціальними суб'єктами (індивідами, групами, класами, народами, націями) в процесі їхньої взаємодії знань, умінь, навичок, звичок, зви-

чаїв, норм, традицій, які слугують підґрунтям для практичного життя цих суб'єктів, засобами раціоналізації та оптимізації їх взаємодії й взаємовідносин. *Цінності, які сповідує особистість, визначально впливають на її компетентність, оскільки від них залежить, на творення добра чи зла спрямовані знання, уміння та навички, вреситі професійний і соціальний досвід, якими володіє фахівець, здійснюючи ту чи іншу професійну діяльність* (Д, 24.12.2014).

Достойник держ. упр. — особа, яка має вищий чин або займає керівну урядову посаду. *Перший робочий день третьої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання має усі шанси стати символічним. Вперше у відставку було відправлено міністра уряду більшості, а на її місце призначено іншого достойника* (УТ, 05.02.2020).

Дотаційний фін. — який стос. до дотації. *В Україні поки що мало політиків, здатних відмовитися від підсаджування аграріїв на дотаційний бюджет замість створення об'єктивно сприятливих економічних умов розвитку економіки* (УМ, ел. ресурс).

Дотація фін. — асигнування з державного бюджету на покриття збитків, для збалансування бюджетів; доплата. *Дотація з державного бюджету на покриття дефіциту Пенсійного фонду в 2017 році запланована на рівні 156 мільярдів гривень при загальному бюджеті фонду 285 мільярдів гривень* (ВЗ, 18.10.2016).

Дуалізм — спосіб бачення дійсності, відповідно до якого сутність світу визначають два протилежні, рівноправні і незвідні одне до одного першопочатки. *Лідер фракції <...> заявляв, що їхню політсиду турбує дуалізм у виконавчій гілці влади, який необхідно ліквідувати* (Т, ел. ресурс).

Думка громадська — 1. Історично зумовлений і змінний стан громадянської свідомості великих груп людей. *Експерти не виключають, що громадську думку готують до припинення інформпроекту «Новоросія»* (УП, ел. ресурс). 2. Один із виявів масової суспільно-політичної свідомості, що відображає ставлення народу (загалом або окремих спільнот) до влади, її діяльності, політики. *Українська громадська думка чітко заявляє, що ми хочемо бути суверенною державою, ми хочемо бути європейською державою, тому що ми — держава з цілком окремою культурою* (УП, ел. ресурс).

Думка гуманітарна — ідеї, погляди, які пов'язані з людиною та її культурою, звернені до людської особистості, її прав та особистих інтересів. *Сьогодні складний духовно-ціннісний комплекс формується взаємодією систем освіти, культури, збагаченням гуманітарної думки* (Д, 04.05.2018).

Думка політична — основні інтелектуальні напрацювання у сфері політичних ідей. *Історія України є не тільки історією етнічних українців, а її політична думка — не витвір лише національно свідомої і ліберально мислячої інтелігенції... Це стосується діяльності різноманітних владних структур, політичних партій, громадських об'єднань* (ГУ, 01.10.2004).

Дуумвірат держ. упр. — форма правління, коли владу уособлюють дві перші особи, тобто узгоджена влада двох. *Сьогодні російській політичній еліті не вигідно, якщо хто-небудь із правлячого дуумвірату відкрито їй прямо заявить про свою участь у президентських виборах* (ГУ, 07.12.2010).

Духівник *рел.* — священник, який здійснює духовний супровід та звершує таїнство сповіді. *Новим блаженним католицької церкви стане духівник польської «Солідарності»* (РС, ел. ресурс).

Духівництво *рел. див. духовенство.*

Духовенство *рел.* — служителі культу, які вважаються посередниками між Богом та людьми, здійснюють культові дії — таїнства, а також виконують роль проповідників віровчення конкретної релігії. *На літургії Великої суботи духовенство переодягається з чорних риз у білі на знак того, що головна таємниця християнства — перемога Христа над смертю і Його Воскресіння — вже відбулася* (ДТ, 14.04.2012).

Духівний культ., соціол. — який пов'язаний із внутрішнім психічним життям людини, її моральним світом. *...Найзахіднішу тисячолітню гілку українського народу довели до фізичного і духовного вимирання через територіальне розпорошення й асиміляцію* (Д, 23—24.12.2020).

Духовність *культ., соціол.* — індивідуальна здатність до світо- і самопізнання, орієнтованість особистості діяти «для інших», пошук нею моральних абсолютів. *І так само, як ми захищаємо і зміцнюємо нашу державну незалежність, ми будемо захищати і зміцнювати нашу духовність* (ВЗ, 28.07.2019).

Е

Евакуація — організоване вивезення чи виведення із зони надзвичайної ситуації або зони можливого ураження населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей у разі ризику їх пошкодження або знищення. *Канада відправить спецпризначенців в Афганістан для евакуації посольства* (УМ, ел. ресурс).

Евакуйований — який вивезений з небезпечної місцевості. *Частина громадян Афганістану, евакуйованих до України, мали посвідки на проживання в Україні, а частина попросила про статус біженців* (ЄП, ел. ресурс).

Евакуювати — проводити, здійснювати евакуацію. *США евакуювали з середини серпня 28 тисяч людей з Кабула* (Д, 10.08.2021).

Евальвація — систематичне вивчення й експертиза науково-практичних проєктів і програм для утвердження та оцінки їхніх результатів. *Саме поняття «евальвація» визначається як систематичне дослідження позитивних та негативних рис якогось об'єкта (його опис та оцінка)* (Т, ел. ресурс).

Е-вибори див. **вибори: в. електронні**.

Е-волевиявлення див. **волевиявлення електронне**.

Еволюційний — який стос. до еволюції; безперервний, поступовий. *Географічно країни Східної Європи залишилися на місці, проте культурно їм вдалося зробити чималий еволюційний стрибок, який може стати початком їх відродження* (УТ, 01.02.2015).

Еволюціонізм — процес поступових змін політичної сфери суспільства, змістом яких є її ускладнення, диференціація, підвищення рівня організації. *Еволюціонізм нашої політичної системи цілком можливий, та й назрів він давно* (УП, ел. ресурс).

Еволюція — процес поступових змін, розвитку, перетворення. *Новий глава МОЗ заявив, що він має здійснити еволюцію реформи, щоб нею були задоволені і лікарі, і пацієнти* (УП, ел. ресурс); **е. влади** — викликаний життям постійний і безперервний розвиток влади, нагромадження потреби у її змінах та здійснення таких змін, приведення змісту діяльності інституцій у відповідність до реальних потреб. *Втрачають свою потрібність численні шари «візажистів», які працювали на забезпечення привабливості влади <...> довели можливість позитивної еволюції влади; її реформаторський потенціал* (ВЗ, 29.07.2019); **е. етнокультурна культ.** — процес змін і розвитку етнокультурних спільнот, одна з основних форм руху в природі та суспільстві, яка характеризується, з одного боку, поступовими кількісними змінами, а з іншо-

го, — стрибкоподібними переходами кількісних змін у якісні. *Суспільна та етнокультурна еволюція східнослов'янських земель: проторенесанс в українсько-польських землях...* (Stud Files, ел. ресурс).

Е-врядування див. **врядування: в. електронне.**

Егалітаризм — тип соціального устрою суспільства та система філософсько-політичних вчень і уявлень, сутність яких побудована на засадах рівного економічного, передусім майнового, стану громадян, їхнього соціального статусу. *Суспільна культура Америки вже давно цурається високоінтелектуального мислення, часто розхвалюючи свого роду протонародний егалітаризм як необхідну умову для необмеженої творчості і нічим не скутого капіталізму, який вона підтримує* (Д, 17.11.2016); **е. етнорасовий культ.** — один із різновидів псевдонаукових теорій, що заперечують факт існування різних рас і етносів або не визнають істотних відмінностей між ними. *Засновник сучасного етнорасового егалітаризму Франц Боас — німецький емігрант з Америки, практично нікому не відомий антрополог, який почав із того, що розділив єдину наукову дисципліну антропологію на дві частини: фізичну і культурну* (Д, 17.11.2016); **е. ісламський** — концепція, в основі якої закладена ідея, що передбачає створення ісламського суспільства з рівними соціальними і громадянськими правами всіх його членів. *Насамперед йдеться про ісламський егалітаризм, про гасла громадянських і соціалістичних революцій* (УП, ел. ресурс).

Егоїзм — 1. Морально-етичний принцип, який означає таку поведінку людини, коли вона віддає перевагу власним інтересам, нехтуючи інтересами суспільства та інших людей. *Бути моральним може виявитися некорисним, ба навіть, шкідливим не лише для самого себе, а й для людства в цілому; егоїзм не протистойть альтруїзму, вони обидва підважені* (УТ, 03.04.2017); **е. груповий соціол.** — різновид соціальної поведінки тих виробничих груп, колективів, задоволення матеріальних потреб яких шкодить іншим групам, колективам, зачіпає інтереси останніх. *Аналогічно діє груповий егоїзм — спрямованість групових інтересів, цілей і норм поведінки проти інтересів, цілей і норм поведінки окремих членів групи або всього суспільства* (УП, ел. ресурс). 2. Мотивація, яка спрямовує поведінку індивіда на поліпшення власного добробуту без урахування інтересів інших. *Коли доводиться дуже часто спостерігати вітчизняних політиків у всіляких ток-шоу, раз у раз дивуєшся їхній дріб'язковості, примітивності, обмеженості, неприкритому егоїзму, корисливій осторозі, дефіциту моральних і вольових якостей* (Д, 01.12.2017).

Е-голосування див. **голосування: г. електронне.**

Е-громадянство див. **громадянство: г. електронне.**

Е-декларація див. **декларація: д. електронна.**

Е-декларування див. **декларування: д. електронне.**

Е-демократія див. **демократія: д. електронна.**

Е-держава див. **держава: д. електронна.**

Е-документ див. **документ: д. електронний.**

Е-документобіг див. **документобіг: д. електронний.**

Ейджізм — дискримінація людини на підставі її віку, поширена і у формальних, і в неформальних сферах життя суспільства: виявляється в готовності сприймати та співпрацювати лише з людьми, які відповідають заздалегідь установленим віковим критеріям. *...На основі ейджізму одночасно відбуваються три процеси: ярликування, тобто ототожнення особи до вікової групи; стереотипізація, тобто негативна оцінка якостей (вікової) групи, до якої належить особа; дискримінація, тобто негативна поведінка щодо особи через приписані їй негативні якості* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Ейфорія — стан піднесеного настрою, самозадоволення. *Фінансові експерти попереджають вже давно: ефект від бездумного роздування облігацій внутрішньої державної позики — дуже схожий на результат ненормованого вживання алкоголю: спочатку приходиться ейфорія, тобі здається, що вдалося розв'язати всі проблеми, а потім починаєш розуміти, що проблеми насправді тільки накопичилися* (УМ, ел. ресурс); **е. політична** — радісний настрій через будь-що пов'язане із політичними подіями, результат чого, іноді не очевидний. *Після Революції троянд у Грузії панувала неабияка політична ейфорія, всі очікували див та іноземних інвестицій* (УМ, ел. ресурс).

Екзекватура юр. — 1. Офіційний документ, який засвідчує, що уряд країни визнає призначення іноземного консула (главу самостійної консульської установи) і дає можливість йому виконувати свої функції. *Також Посол України в Угорщині повідомила, що було вручено консульський патент та екзекватуру Почесному послу України Злотану Хорвату* (Д, 08.11.2018). 2. Постанова судових органів певної країни про виконання рішення іноземного суду. *Залежно від конкретного випадку достатньо, щоб рішення було тільки визнане (наприклад, про розірвання шлюбу). Інші рішення мають ще бути виконані, тобто піддані спеціальній процедурі (наприклад, видача екзекватури — винесення судом після розгляду клопотання постанови про дозвіл виконання, чи реєстрація в реєстрі)* (ВЗ, 03.05.2012).

Екзит-пол, екзит-пул — опитування виборців на виході з виборчих дільниць одразу після голосування з метою отримання попередніх результатів. *Щоправда, картина виявилася неповною: екзит-пол на замовлення КВУ проводили лише у трьох округах* (ВЗ, 17.07.2017).

Екоактивіст — той, хто бореться за збереження довкілля. *20 вересня до Міжнародного маршу за клімат також приєднуються екоактивісти в 20 українських містах* (УМ, ел. ресурс).

Екологічний — який стос. до екології. *Поки увага медіа та суспільства прикута до глобального, ми хочемо нагадати, що Україна потерпає одночасно від декількох екологічних загроз, кожна з яких може обернутися катастрофою* (УП, ел. ресурс).

Екологічність — властивість за знач. **екологічний**. *Екологічність, безпека для здоров'я та навколишнього середовища — це основні критерії, на які споживачі все більше звертають увагу, купуючи будь-яку продукцію* (ВЗ, 07.02.2018); **е. культури** — система ціннісних орієнтацій культури, яка ґрунтується на ставленні до природного середовища як до унікального макрокос-

му. *Традиційний стиль життя, особливо в умовах пустелі чи напівпустелі, безперечно, формує досить специфічну екологічність культури, що породжує питання, наскільки вона ефективна з погляду сучасності та чи не заведе ця культура (або її відсутність) і без того проблемний регіон у тотальну деструкцію вже в недалекому майбутньому?* (УТ, 11.10.2019).

Екологія наук. — наука, що займається вивченням взаємодій між біологічними системами і довкіллям. *Чверть українців вважають проблеми екології загрозою для країни* (Главком, ел. ресурс); **е. людині** — міждисциплінарна наука, яка досліджує загальні закономірності взаємозв'язку людини, популяції людей із довкіллям, вплив чинників довкілля на функціонування людського організму, цілеспрямоване управління, збереження і поліпшення здоров'я населення. *В екології людини акумульовані надбання багатьох природничих і суспільних наук, внаслідок синтезу яких вона сформувалася в багатовимірну галузь знань, своєрідну філософію гармонійного буття людини у світі* (Academia, ел. ресурс); **е. соціальна соціол.** — інтегративна наука, що вивчає основні закони та закономірності взаємодії суспільства і природи з метою оптимізації та гармонізації їх взаємодії. *На сьогодні соціальна екологія є галуззю соціологічного знання* (ДТ, 14.09.2017).

Економіка — 1. Історично визначена сукупність суспільного виробництва, розподілу, обміну та споживання благ, а також виробничих відносин, які виникають між людьми у цих процесах. *Економіка — це система моделей, які відповідають на питання: що та як виробляти, як розподіляти, збувати та споживати, щоб найкраще задовольнити потреби людей за обмежених ресурсів* (УТ, 10.11.2017). 2. Народне господарство країни. *Юрист каже, що українська економіка цього року досягла значних успіхів у розвитку фінансового сектора* (УК, 10.12.2019). 3. наук. Наука, що вивчає специфіку виробничих відносин у певній галузі або сфері суспільної діяльності (економіка промисловості, економіка сільського господарства, економіка будівництва, економіка матеріально-технічного постачання, економіка невиробничої сфери, економіка праці). *Зацікленість на корпоративних інтересах стримуватиме розвиток екосистеми креативної економіки в суспільно значущих масштабах* (УТ, 27.02.2016); **е. олігархічна** — різновид економіки, якій притаманні концентрація економічної діяльності в руках кількох груп осіб, а також максимізація активів, а не частки ринку, як це передбачає традиційна мікроекономічна чи інституційна модель. *«Якщо у нас залишатиметься олігархічна економіка, корупційна складова частина як наслідок олігархічної економіки, то, на превеликий жаль, квитка у НАТО ми з вами не отримаємо»... Економіка без олігархів»* (Д, 12.04. 2020); **е. тіньова** — прихована економічна діяльність успішних чинним законодавчим актам і державним нормативам, сукупність не контрольованих державою, нерегламентованих і протиправних видів економічної діяльності. *Завдяки зниженню обсягів тіньової економіки, для функціонування якої необхідний виключно готівковий ресурс, зростатиме і загальний рівень економіки нашої країни* (ДТ, 25.03.2017).

Екосистема — сукупність живих організмів, які пристосувалися до спільного існування в середовищі, утворюючи з ним одне ціле. *Вчені з Імперського коледжу Лондона заявили про те, що глобальне потепління і масове вимирання видів тривають і, якщо не вжити рішучих дій, колапс екосистем може відбуватися набагато швидше, ніж вважалося* (ДТ, 10.04.2020).

Екосоціологія наук., соціол. — розділ соціології, що вивчає проблеми взаємодії суспільства і природи, людини і природи, а також вплив навколишнього середовища на живих істот та їх взаємовідносини в екосистемі. *...Історію власне екосоціології можна умовно поділити на три частини: людська та міська екологія (Чиказька школа) у 1920—1930-х років, соціологія екологічних проблем, котра розвивалася в США, а згодом у Західній Європі та СРСР у 1970—1980-х рр., та соціологія довкілля, яка виникла в кінці 1980-х рр. під впливом доповідей Римського клубу та ідей комісії ООН стосовно середовища та розвитку* (ДТ, 08.11.2017).

Екоцид — масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу. *Екоцид є кримінально караним діянням як в українському, так і в міжнародному праві* (Вікіпедія, ел. ресурс); **е. воєнний** — порушення екосистем середовища проживання людини в результаті бойових дій, які мають політичну ціль. *В історії відомо багато випадків типового воєнного екоциду: в IV ст. до н. е. один із «семи мудреців» Стародавньої Греції Солон при облозі міста Кіппра отруїв річку, що призвело до масової загибелі захисників міста* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Е-країна див. країна: к. електронна.

Ексклів — окрема частина державної території певної держави, що географічно ізольована від її основної території й оточена однією або кількома країнами. *Російський ексклів — Калінінград став ще більш ізольованим через закриття кордонів Польщі та Литви* (УП, ел. ресурс).

Ексклюдія — процес, що призводить до кризи, недостачі чи розриву соціальних зв'язків індивідів із суспільством. *Ексклюдія у сучасному суспільстві проявляється в доступі до самої можливості пережиття, причому неважливо, в реальності чи віртуальності* (Зн, ел. ресурс).

Експансія — розширення сфери впливу великих держав, що здійснюється економічними, військовими й дипломатичними методами. *Землі, які тепер є українськими, а згодом і сама Україна в різні історичні часи зазнавали експансії* (ГУ, 23.08.2002); **е. геополітична** — процес проникнення у геополітичний простір інших держав і закріплення в ньому, розширення сфер впливу (панування), що здійснюється як економічними, так і позаекономічними методами. *Геополітична експансія пов'язана, в першу чергу, з територіальним розширенням за допомогою військової сили* (ВЗ, 11.01.2017); **е. економічна** — одна з форм зовнішньої політики держав, спрямована на розширення сфери економічного впливу через захоплення нових ринків збуту, сфер впливу, джерел сировини. *І нині Китай вже як друга світова економіка готується зробити черговий крок щодо посилення своєї економічної експансії* (ДТ,

11.11.2019); **е. територіальна** — територіальне розширення зони панування окремої держави чи народу. *Війна РФ проти України — це одностороння і асиметрична війна великої і агресивної країни, яка вторглася до меншої країни з метою територіальної експансії* (Д, 19.06.2019).

Експат див. експатріант.

Експатріант — особа, що здійснює експатріацію або зазнає її. *Різниця між експатріантом та іммігрантом у тому, що іммігрант — це скоріше людина, яка присвячує себе тому, щоб якомога сильніше інтегруватися до суспільства і звичаїв нової країни, тоді як експатріант припускає, що перебуває у новій країні тимчасово, і не виключає повернення до Батьківщини* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Експатріація — добровільне або примусове залишення батьківщини, найчастіше пов'язане із втратою громадянства. *Така масова експатріація серед американських громадян має на те свої причини* (ВЗ, 15.02.2017).

Експерт — фахівець у будь-якій галузі, що проводить експертизу та здатний на підставі своїх знань і досвіду надавати кваліфіковану консультацію. *Експерти з міжнародного права обговорили шляхи посилення ефективності української дипломатії* (Д, 18—19.12.2020).

Експертиза — розгляд, дослідження фахівцем якихось справ, питань, що потребують спеціальних знань. *Експертиза підтвердила, що чотири підписи і три записи зроблені власноруч головою ЦВК, якого НАБУ підозрює в одержанні неправомірної вигоди в особливо великому розмірі* (ВЗ, 17.03.2017);

е. антикорупційна — діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, їхніх проєктах положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вивченню корупційних правопорушень або порушень, пов'язаних із корупцією. *Нацкомісія розроблятиме спеціальні антикорупційні інструменти (антикорупційна експертиза, спеціальна антикорупційна перевірка, Єдиний державний реєстр) осіб, які вчинили корупційні правопорушення, вимоги щодо прозорості та доступу до інформації* (УМ, ел. ресурс); **е. політична** — практично-прикладний політичний аналіз, процес дослідження й оцінки різних сторін політичного життя суспільства, важливий складник управлінського процесу. *Політичну експертизу можуть здійснювати як експерти, фахівці профільної галузі, так і інституційні структури* (УМ, ел. ресурс); **е. соціальна** — аналітичне вивчення та оцінювання фахівцями соціальних аспектів програм, проєктів, проблем чи ситуацій, прогнозування наслідків їх реалізації, розв'язання чи зміни (ситуацій), а також розроблення рекомендацій щодо запобігання чи подолання їхнього негативного впливу. *Мета і завдання соціальної експертизи не можуть бути безмежними, інакше її проведення втратить практичне значення* (ВЗ, 11.01.2017).

Експлуатація — привласнення одними людьми продуктів праці інших людей, засноване на приватній власності на засоби виробництва. *Південнокорейський концерн звинуватили в незаконній експлуатації китайських робітників* (ДТ, 13.08.2013); **е. сексуальна** — залучення особи до діяльності сексуального характеру із застосуванням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із насильством чи погрозою насильством, з використанням

службового становища, матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, незалежно від того, що така діяльність є добровільною чи примусовою. *Дуже часто дівчата, які стали об'єктами примусової сексуальної експлуатації, внутрішньо психологічно понівечені* (УТ, 08.03.2013); **е. трудовá** — примус до роботи під загрозою застосування покарання, фізичного та психологічного насильства. *Внутрішнє рабство, як правило, — це трудова експлуатація в межах України, коли людей використовують і змушують працювати понаднормово і не оплачують* (Д, 29.07.2017).

Експропріація — примусове (з оплатою або без) позбавлення власності, що здійснюється державними органами (конфіскація або реквізиція). *Одразу ж після окупації відбулася хвиля націоналізації промисловості, банків, транспорту, землі, примусова експропріація майна, репресії та масові депортації місцевого населення до Сибіру* (УМ, ел. ресурс).

Екстериторіальний — який не пов'язаний з якоюсь певною територією; використовує право екстериторіальності. *Ще громади бувають екстериторіальними — які діють за межами України та розміщують у себе громадян інших країн* (УП, ел. ресурс).

Екстериторіальність — властивість за знач. **екстериторіальний**; сукупність привілеїв, обумовлених договорами між країнами, що надаються главам іноземних держав, дипломатичним представникам, військовим частинам, кораблям тощо, звільнення від юрисдикції будь-якої держави (недоторканість особи і житла, невідсудність місцевим кримінальним і громадянським судам, звільнення від повинностей і податків). *Оцифрування інформації та зведення в єдину базу даних дозволить запровадити екстериторіальність видачі витягів про нормативну грошову оцінку в будь-якій точці України* (УМ, ел. ресурс).

Екстрадиція юр. — передача іноземній державі особи, яка порушила закони цієї країни, для притягнення її там до кримінальної відповідальності або для виконання винесеного щодо неї вироку суду. *Український суд повинен обрати запобіжний захід підозрюваному впродовж двох днів після його екстрадиції* (УМ, ел. ресурс).

Екстраполявати — робити екстраполяцію. *Важливо правильно екстраплювати іноземний досвід на реалії України та її громадян (система типу США не підійде)* (РС, ел. ресурс).

Екстраполяція — поширення кількісних характеристик і висновків, одержаних у результаті вивчення соціально-економічних явищ та процесів досліджуваної сукупності, на іншу однорідну сукупність або на інший час. *В обох випадках була здійснена помилкова екстраполяція на підставі обмеженої кількості даних* (ДТ, 25.03.2017).

Екстремізм — в ідеології та політиці — прихильність до крайніх поглядів і способів досягнення певних цілей. *Тяжке соціальне становище стало основою для розвитку екстремізму серед народності рохінджа* (Д, 04.09.2017); **е. етнічний культ.** — неприязнь у відносинах між різними етносами на побутовому чи державно-політичному рівнях і всередині багатонаціональних держав — імперій, і на міжнародному рівні. *...Сербія не розглядає етнічний на-*

ціоналізм та екстремізм як загрозу безпеці (BBC, ел. ресурс); **е. ісламський рел.** — одна з форм релігійного тероризму, свідоме застосування мусульманами насилля для отримання різних політичних цілей в ім'я релігії. *Тема можливого кримськотатарського чи ісламського екстремізму постійно присутня у політичному житті Криму* (РС, ел. ресурс); **е. політичний** — прихильність до крайніх поглядів, методів і дій, які суперечать чинному законодавству, ustalеним принципам і нормам. *Україна дедалі більше має справу з політичним екстремізмом: радикальні заходи лунають як з політичних трибун, так і від окремих об'єднань* (ДТ, 21.01.2020); **е. релігійний** — зневажливе чи нетерпиме ставлення різних релігій чи релігійних конфесій одна до одної. *Спостерігачі побоюються зростання рівня релігійного екстремізму та погіршення соціальної ситуації у цій найбільшій країні Південної Америки* (УМ, ел. ресурс).

Екстреміст — прихильник екстремізму. *Поліція Італії вилучила арсенал зброї в екстремістів, що воювали на Донбасі* (ВЗ, 15.07.2019).

Екстремістський — який стос. до екстремізму і екстреміста. *Прагнення додати президентській кампанії не просто скандальний, а екстремістський характер свідчить про політичне банкрутство цих осіб і очолюваних ними політичних сил* (ВЗ, 22.09.2004).

Екстремблог — фахівець, який досліджує поведінку людини або групи людей у різних ситуаціях, потім створює для них безпечні умови поведінки. *Екстремологи вивчають як вплив середовища на людину, так і вплив людини на середовище* (Зн, ел. ресурс).

Екстремологія — новітній напрям, що пов'язаний із діяльністю та поведінкою людини, звід практичних знань, які прямо орієнтовані на її виживання в несприятливих умовах і в екстремальних ситуаціях. *Екстремологія пов'язана з безпекою життєдіяльності людини, займається вивченням людини та формуванням безпечних моделей поведінки в екстремальному середовищі* (Зн, ел. ресурс).

Електоральний політ. — який стос. до електорату. *У разі якщо кандидатом буде ухвалено рішення брати участь у парламентських виборах зі своєю політичною силою, то електоральний показник є позитивним* (Д, 01.04.2019).

Електорат політ. — громадяни країни, які мають право голосу для участі в політичних виборах. *Водночас електорат дорослішає у висновках і набирається досвіду швидше, ніж його обранці* (УМ, ел. ресурс).

Електронний браслет — електронний засіб контролю, що закріплюється та носить на тілі підозрюваного, обвинуваченого з метою його дистанційної ідентифікації та відстеження місцезнаходження, сигналізує про спроби особи здійснити самостійне знімання, пошкодження або інше втручання в його роботу з метою ухилення від контролю. *У Національній поліції є 300 електронних браслетів, справні з них 278, решта — на діагностиці або відновленні* (СіД, ел. ресурс).

Еліта — група осіб, яка займає провідне або керівне становище у будь-якій галузі людської діяльності: політичній, економічній, військовій, науковій, управлінській, культурній, інтелектуальній, спортивній тощо. *Маси крісло,*

мандат, віллу, автопарк і яхту, діти вчаться за кордоном — отже, еліта (ВЗ, 24.11.2016); **е. адміністративно-політична** — прошарок, який править суспільством і є носієм найбільш характерних політико-управлінських якостей та функцій. *Більшою мірою відповідальними за ці події будуть представники адміністративно-політичної еліти — вищого прошарку державних службовців: чиновники міністерств, департаментів та інших державних органів* (ВЗ, 08.02.2013); **е. бізнесова** — представники комерційних підприємств, діяльність яких спрямована на отримання прибутку. *Політична і бізнесова еліта з пострадянського простору зіткнеться з більшим контролем щодо її дорогої нерухомості в Британії* (Д, 12.08.2021); **е. бюрократична** — представники управлінського апарату, які, маючи владні повноваження, впливають на виконання важливих державних функцій. *Не розраховувала, що стільки часу і сил забере опір бюрократичних еліт усередині парламенту* (ВЗ, 26.11.2015); **е. військова** — вище військове командування. *Популярність соцмереж зробила можливим не тільки миттєве поширення будь-якої інформації чи дезінформації, а й прямий доступ до політичної, військової та іншої еліти країни-супротивника й лідерів думок через їхні акаунти* (Д, 25.02.2019); **е. духовна** — митці, письменники, вчені, священники, що формують світоглядні позиції людей. *Духовна еліта в усі часи вважається своєрідним лакмусовим папірцем морального, духовного стану всього суспільства* (РС, ел. ресурс); **е. економічна** — група осіб, яка займає провідне або керівне становище в економічній сфері людської діяльності. *Сьогодні в Україні домінує економічна еліта, і тому будь-які укази не вирішать проблеми формування національної еліти* (Д, 23.02.2012); **е. інтелектуальна** — особливе угруповання людей, яке за допомогою своїх інтелектуальних здібностей, нестандартного мислення і неординарних дій, культурно-духовного розвитку і високих моральних якостей стає «обраним» у різних сферах суспільної діяльності (політиці, мистецтві, науці, бізнесі). *Не лише в Україні освічена, критично і вільно мисляча верства (її ще називають інтелектуальною елітою) нині перебуває в конфлікті з так званими народними масами* (ВЗ, 28.09.2019); **е. національна** — представники суспільства, які беруть на себе роль його лідера і керівника в політичній, культурній, економічній та інших сферах. *Хоча адекватна національна еліта не прийшла до влади — вона вийшла з Майдану зупиняти російську агресію зі зброєю в руках або допомагати фронту* (ВЗ, 10.10.2019); **е. політична** — група впливових людей, які мають авторитет і привілейоване становище в суспільстві, безпосередньо і систематично беруть участь у прийнятті рішень, пов'язаних із застосуванням державної влади. *Але якщо для пересічного українця такий стан речей зрозумілий і виправданий, то у випадку політичної еліти маємо справу з відвертим популізмом, злочинним маніпулюванням громадською думкою* (ВЗ, 31.01.2019); **е. правляча** — суспільно-політичні кола, які здійснюють вплив на політичне, економічне, соціальне, духовне життя суспільства. *Проковтнувши чергову пігулку, еліта правляча може зважитися на узурпацію влади шляхом відміни або перенесення виборів президента. Проте зробити такий вибір буде заважати багато факторів* (УП, ел. ресурс).

Елітаризм — соціально-філософська і політологічна течія, що об'єднує різні погляди на еліти: консервативні, ліберальні, демократичні, тоталітаристські тощо. Усі вони виходять з факту існування еліт, але по-різному оцінюють їхні соціальні й політичні функції. *Оскільки таке мислення майже не залишає місця для індивідуальних етичних дій, тих, хто виступає з соціальною критикою, часто висміюють як наївних моралістів або прихильників елітаризму* (Д, 13.11.2004).

Елітарний — який стос. до еліти. *Ті групи людей, які приймали і приймають рішення в державі Україна протягом останніх майже трьох десятиріч, уважалися людьми елітарними* (УП, ел. ресурс).

Емансипація — скасування обмежень, звільнення від залежності. *...Зараз дуже стрімко емансипація, і дівчатка проявляють себе неймовірно інтенсивно, і музикують не гірше за хлопчиків* (УМ, ел. ресурс); **е. політична** — можливість мати однакові права в політичній сфері. *Емансипація політична як важливий політико-правовий процес ХХІ століття збільшує обсяг політичних прав та громадянських свобод особистості* (ВЗ, 10.10.2019).

Емансипований — який має однакові з іншими права; переважно жінки, що здобули рівні з чоловіками права. *Німецькі жінки вважають себе емансипованими, за свої права вони боролися довго і послідовно* (УП, ел. ресурс).

Ембарго — запровадження органами влади заходів, спрямованих на заборону (включаючи арешт) вивезення з будь-якої країни або ввезення в ту чи іншу країну товарів і цінностей; заборону заходження в порти своєї країни суден; затримка кораблів, транспортів, вантажів, предметів озброєння, що належать іншій державі, для впливу на неї і примусу підкоритися волі інших членів міжнародної спільноти. *Відтак світові лідери домовилися не підтримувати озброєнням жодну зі сторін лівійського конфлікту та уважніше стежити за дотриманням ембарго на постачання зброї* (ДТ, 21.01.2020).

Емігрант — той, хто змушений був покинути батьківщину і тривалий час проживає за її межами. *У Києві відкривається фотовиставка «Голоси з-за океану» про Голодомор 1932—33 рр. в Україні, яку створили в Австралії на основі спогадів та світлин українських емігрантів — свідків Великого Голоду* (СВ, 16.08.2019).

Еміграційний — який стос. до еміграції. *Ще один з активних еміграційних напрямків з Європи — Латинська Америка* (УП, ел. ресурс).

Еміграція — вимушене чи добровільне переселення з батьківщини в іншу країну з економічних, політичних, релігійних причин, а також тривале проживання громадян за межами батьківщини внаслідок такого переселення. *Еміграція працівників мени кваліфікованих спеціальностей також дуже значна* (ДТ, 13.02.2013); **е. українська** — переселення українського населення, яке вимушене чи добровільно з економічних, політичних або релігійних причин переїхало за межі етнічної території в іншу країну на постійне чи тривале проживання. *Четверта хвиля української еміграції, так звана «заробітчанська», розпочалася у «голодних» 1990-х роках* (ВЗ, 13.04. 2018).

Еміра́т — держава, очолювана еміром, радою емірів. *У вівторок, 2 вересня, Катар оприлюднив логотип Світового кубка 2022 року, який проходитьиме в еміраті Перської затоки (УК, 04.09.2019).*

Емпатія — здатність людини до співпереживання і співчуття, розуміння внутрішніх станів іншої особи. *Дівчина могла би зрозуміти й усвідомити, що зробила не так, якби зустрілася з емпатією (УМ, ел. ресурс).*

Ентропія — відхилення у поведженні значної частини людей, форма соціальної патології, яка обумовлює світогляд, менталітет, ідеологему поведінки і державотворення. *Своя версія сюжету з маленькою людиною в нас народиться обов'язково, але у свій час — коли нагальною проблемою стане не виживання країни чи захист базових свобод, а, наприклад, щоденна ентропія, підсилена бідністю і внутрішнім надломом, що, наче повільна отрута, може поступово роз'їсти життя (Д, 30.08.2017); е. соціальна* — міра відхилення соціальної системи або її окремої ланки (структури, підсистеми та ін.) від прийнятого за еталон (нормального, очікуваного) стану, що виявляється в зниженні рівня організації, ефективності функціонування, темпів розвитку системи. *Крах москвоцентричної надпотуги західні лідери, політики та експерти уявляли як апокаліптичний процес неконтрольованого розпаду, як хаос у ракетно-ядерній державі <...> з мільйонами біженців, які атакують кордони заможної Європи, з громадськими війнами всіх проти всіх, із морем крові, соціальною ентропією тощо (УТ, 03.04.2015); е. соціально-культурна* — процес зниження рівня системно-ієрархічної впорядкованості, культурного комплексу будь-якого суспільства. *Не меншу загрозу становить політика невтручання держави в процеси соціально-культурної ентропії, що відбуваються в українському суспільстві (ГУ, 15.12.2011).*

Е-парламент див. **парламент: п. електронний**.

Е-парламентаризм див. **парламентаризм: п. електронний**.

Е-паспорт див. **паспорт: п. електронний**.

Е-петиція див. **петиція: п. електронна**.

Епігон — наслідувач, послідовник певних дій чи ідей, який не проявляє творчої оригінальності, самостійності. *Якщо ви можете лише наслідувати правила і авторитети, ви — не вчений, ви — епігон (Д, 30.07.2013).*

Епідемія — масове поширення якої-небудь інфекційної хвороби. *Диктатури вельми ефективні за часів війни, епідемії та стихійних лих (Д, 11—12.12.2020).*

Е-правосуддя див. **правосуддя: п. електронне**.

Ергономіка наук — інтегративна наука, що вивчає закономірності особливостей людини та засобів виробництва; виникла на межі технічних наук і психології, фізіології та гігієни праці; досліджує оптимальні пристосування машин, інструментів, обладнання й умов праці до психофізіологічних ознак людини. *Мирослав Романець у 80-ті роки за підтримки трьох міністерств і трьох вузів створив у Львові науково-практичну лабораторію професійної діагностики, ергономіки і рекреації (ГУ, 05.04.2007).*

Ергономічний наук. — який стос. до ергономіки. *В першу чергу, новітні зразки озброєння з високими бойовими можливостями, ефективними експлуатаційно-технічними та ергономічними характеристиками, які відповідають стандартам НАТО, отримують бійці спеціалізованих відомств (УМ, ел. ресурс).*

Ескалація — розвиток політичного конфлікту вглиб (по вертикалі). *Така ескалація конфлікту призведе лише до більшої нестабільності й хаосу (ВЗ, 25.05.2018); е. військбвого конфлікту* — процес поступового чи стрімкого розвитку військових сил, спричинених розбіжністю позицій інтересів, цілей сторін — учасників конфлікту. *Ескалація військового конфлікту на Донбасі: у Генштабі уточнили втрати з обох сторін (УМ, ел. ресурс).*

Естетика наук. — наука про прекрасне, його сприйняття та значення для суспільства, про загальні закони художнього пізнання дійсності й розвитку мистецтва. *Він став автором першого в Україні підручника з естетики (ВЗ, 14.12.2018); е. політична* — концепція та комплекс методологічних підходів, у рамках яких досліджуються процеси та явища, які виникають на межі політичної й естетичної сфер людського буття внаслідок взаємопроникнення та взаємодії цих сфер. *Однак форми та методи політичної естетики все частіше використовуються для обслуговування комерційних та політичних інтересів (Д, 30.08.2017).*

Е-судочинство див. судочинство: с. електронне.

Есхатологічний наук., рел. — який стос. до есхатології. *Це мотивує оптимізм і навіть бажаність розширення життєвого простору країни в есхатологічній перспективі його виростання в Небесне Царство (Д, 12.09.2014).*

Есхатологія наук., рел. — релігійне вчення про кінцеву долю людства і Всесвіту, складник віровчень багатьох релігій, зокрема іудаїзму, християнства, ісламу, буддизму. *Треба бути глухим, як тетеря, щоб не розчутити в проповідях трансгуманістів мотивів Преображення, а в розмовах про зміни клімату — новітньої есхатології (УТ, 17.01.2019).*

Етатизм — поширення активності та впливу держави на соціально-політичне життя із застосуванням централізації, бюрократизації та концентрації політичної влади, виходячи із визначення держави як загальної цінності, вищого результату та мети суспільного розвитку. *Непримиренність прямо відбиває конфлікт між самодержавним етатизмом влади і концепцією держави європейського модерного візю як держави Суспільної угоди, яка слугує суспільству (Д, 07.02.2014).*

Етика — 1. *наук.* Наука, що вивчає мораль. *Якщо в Галичині християнську етику вивчають практично у всіх школах, то на Сході таких шкіл лише 5—10 відсотків — даються взнаки десятиліття радянського атеїстичного виховання (ВЗ, 07.11.2012); е. біологічна, біоетика* — міждисциплінарна галузь, що досліджує морально-етичні проблеми, породжені новітніми досягненнями в біології, медицині та лікарською практикою; сукупність етичних норм та принципів, пов'язаних із піклуванням про життя і здоров'я людини в контексті інноваційного розвитку біомедицини, технологій і сфери охорони здоров'я. *Біологічна етика — сучасний напрям етичної думки, де робляться*

продуктивні спроби поєднання новітніх досягнень біології та медицини з духовністю та етичними принципами (Eprints, ел. ресурс). 2. Норми поведінки, сукупність загальноприйнятих моральних правил, вимог, які людина ставить перед собою або яких вимагає суспільство у певному середовищі, соціальній групі населення. ...*Насправді [у ВР] такого закону поки що немає, а є лише законопроект про Кодекс етики поведінки народних обранців, попередньо схвалений Кабміном* (УТ, 17.09.2013); **е. адміністративна держ. упр.** — сукупність правил і форм поведінки з людьми у службово-посадових відносинах, що дає можливість виявити повагу до них, сприяючи встановленню між керівниками і підлеглими атмосфери взаємного визнання і розуміння, поваги один до одного. *Виявлення позитивних та негативних рис у поведінці посадових осіб; виявлення факторів впливу на їхню високomorальну поведінку; визначення організаційних заходів щодо формування моральних принципів — усі ці проблеми покликана вирішувати адміністративна етика установи* (ВЗ, 24.09.2015); **е. влади** — дотримання владою відповідних норм моралі і моральності. *Спроби пояснювати та змінювати ситуацію в розвитку політичної етики, етики влади в Україні, виходячи лише з перебігу загальноцивілізаційних процесів, не дають результату без звернення до історико-культурної специфіки, особливостей політичної культури нашої країни* (УМ, ел. ресурс); **е. депутатська** — дотримання народним депутатом загальновизнаних норм моралі: зберігати власну гідність, поважати честь і гідність інших народних депутатів, службових осіб і громадян, утримуватися від дій та вчинків, що компрометують його самого, виборців, Верховну Раду України. *Засідання постійної комісії з питань регламенту, депутатської етики, законності, правопорядку, цивільної оборони та ЗМІ відбудеться 20 травня 2021 року о 15 годині* (Д, 19.05.2021); **е. парламентська** — визначені комісією з питань депутатської діяльності, етики та регламенту норми поведінки народних депутатів у межах парламенту та поза ним. *Експерти наголошують, що парламентська етика не обмежується поведінкою депутата в сесійній залі чи поза нею* (УК, 21.02.2017); **е. політична** — моральні засади політики і влади (у широкому розумінні), професійна етика суб'єктів політичної діяльності (у вузькому розумінні). ...*У західному світі ті, хто приходить до влади, з університетської лави читають Арістотеля й Канта. Вони знаються на історії політичної думки, для них політична культура і політична етика є ключовими поняттями в системі державного управління* (Д, 04.09.2014).

Етичний — який стос. до етики. *Національне агентство України з питань державної служби наказом від 28.04.2021 р. № 72-21 внесло Зміни до загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування* (УП, ел. ресурс).

Етнізація — 1. Історичний процес набування спільнотою характеристик окремого етносу, перетворення її на етнос. *Принцип етнізації однаково стосується представників усіх народів України* (ВЗ, 14.03.2013); **е. політичного управління** — історично зумовлений багатогранний процес формування і розвитку системи захисту етнічних цінностей, ідеалів, традицій, суспільно-політичних, соціально-економічних інтересів етносу (нації) шляхом трансфор-

мації політичної системи суспільства, насамперед форми держави, політичних відносин та інститутів влади. *Етнізація політичного управління є особливо помітною, коли політичні інститути не виконують своїх функцій* (УМ, ел. ресурс). 2. Духовно-практичний процес інтеграції індивіда в етнічну спільноту через засвоєння світоглядних настанов, цінностей, стереотипів поведінки. *Принцип етнізації — невід’ємний складник соціалізації дітей* (УМ, ел. ресурс).

Етнізм — ідеологія переходу світу від територіально-державних єдностей людей до глобально-етнічних. *Ми бачимо класичний вияв етнізму, спрямованого на консервацію, а не на розвиток і поширення українського, це певний рецидив резерваційного думання* (УТ, 09.09.2013).

Етніст — прихильник ідеології етнізму. *Той, для кого така форма і рівень розвитку народу, як етнос, є важливішими від нації, повинен називати себе етністом* (УТ, 09.09.2013).

Етнічний культ. — який пов’язаний із якимось народом, його традиціями, духовністю, культурою, або належить до цього народу. *Етнічні українці є більшістю у своїй країні, і тому не мають права на меншинні ідеології і дії* (УП, ел. ресурс); **е. меншіна** див. **меншіна**; **м. етнічна**; **е. нігілізм** див. **нігілізм**; **н. етнічний**.

Етнічність культ. — властивість за знач. **етнічний**. *Чи варто «ментально повернути» тих, хто ментально не є і не хоче бути українцем, громадянином України. Йдеться не про етнічність, а ментальність* (УМ, ел. ресурс).

Етногенез культ. — 1. Сукупність історичних, соціально-культурних явищ і процесів, які спричинилися до утворення етносу; походження народів. *Із середнього Подніпров’я поширюється основне та найдавніше вогнище слов’янського етногенезу в Європі* (ГУ, 07.06.2017). 2. Сукупність змін, що відбуваються внаслідок взаємодії та взаємозв’язків різних етнічних спільнот. *У законопроекті надається визначення поняття «корінний народ України», згідно з яким — це автохтонна етнічна спільнота, етногенез якої відбувся на території в межах сучасних кордонів України, становить етнічну меншість у складі її населення і не має власного державного утворення за межами Української держави* (УТ, 11.04.2014).

Етногеографія наук. — наука, що сформувалася на межі етнографії, етнічної антропології, етнічної демографії та географії, досліджує комплекс проблем, пов’язаних із вивченням процесу географічного розміщення народів на певній території, характеристики чисельності та особливостей розселення різних етносів, їхні взаємовідносини з іншими етносами на певній території спільного історичного буття. *Основними елементами складної структури етнічної сфери людства та окремих країн, а відповідно об’єктом етнології та етногеографії, є цілісні етнічні спільноти та їхні частини — етнічні групи* (ВЗ, 23.08.2017).

Етнографія — 1. *наук.* Наука, яка вивчає матеріальну й духовну культуру, особливості побуту народів світу, їх походження, склад, розселення, культурно-побутові та історичні взаємозв’язки. *Вік етносу визначається ретроспективно, шляхом встановлення за допомогою різних дисциплін (історія, археологія, мово-*

знавство, етнографія, антропологія тощо) початку безперервності етнокультурного розвитку конкретного народу (УТ, 04.02.2013). 2. Сукупність усіх особливостей побуту, звичаїв, культури певного народу, етнографічного регіону, місцевості. *Журнал пройнятий нашим болем, нашими проблемами, нашою історією, етнографією, фольклористикою* (УМ, ел. ресурс).

Етнодемографія наук. — наука, що вивчає особливості природного відтворення етносів і динаміку їхньої чисельності. *Твердження суперечить статті 2 Конституції України (за якою Україна є унітарною державою) і сучасним реаліям етнодемографії, бо майже 80 % населення становлять етнічні українці* (УК, 10.02.2011).

Етнодержавознавство — теоретична система ідей, концепцій, принципів, поглядів щодо державотворчого аспекту національного самовизначення і самореалізації в державно-політичній формі існування. *Якщо виходити з означення етносу як особливого виду спільності людей, що утворилася історично, характеристиками якого є мова, звичаї, обряди, норми поведінки, релігія та самосвідомість, а державу розглядати як спосіб політико-юридичної самоорганізації нації, то етнодержавознавство слід трактувати як теорію, що поєднує етнонаціональний та державотворчий підходи в єдиній системі координат* (ВЗ, 19.09.2018).

Етноегоїзм — поведінка етносу / етнічної спільноти, за якої інтереси та цінності власного етносу / етнічної спільноти є пріоритетними порівняно з інтересами та цінностями інших етносів чи груп. *Висока релігійність передбачає низьку толерантність, етноегоїзм та етнофанатизм у студентів* (ВЗ, 14.03.2013).

Етноекологія наук. — наука, що виникла і формується на межі етнології, соціальної екології, етнополітології, етнодемографії, етногеографії та етнічної антропології і досліджує етнос як цілісне системне утворення, що розглядається у взаємодії з природним соціальним середовищем. *Традиційні форми життєдіяльності, властиві певному етносу, проявляються не лише в специфічному ставленні до природи, а й у певних формах природокористування. Вони стали предметом нової галузі, що формується останніми роками — етноекології* (УМ, ел. ресурс).

Етноекономіка — феномен економічної політики й господарської практики створення привілеїв для представників однієї нації (переважно автохтонної) в системі національної економіки. *Окрім того, що в документах ООН наявний «економічний націоналізм» Ліста, простежується й інша концепція економічної думки — етноекономіка та вчення популярної останніми роками економічної школи нейроеконіміки та генетичної поведінки людського капіталу* (УП, ел. ресурс).

Етноізоляціонізм — різновид етнічної самоідентифікації, що виявляється у перевазі етнічної спільноти, визнанні необхідності «очищення» етнічної культури, негативного ставлення до міжетнічних шлюбних союзів. *Етноізоляціонізм проявляється часто у відході від власної етнічної групи і в пошуках стійких соціально-психологічних ніш не за етнічним сценарієм* (УП, ел. ресурс).

Етноісторичний — який стос. до етноісторії. *14 червня відбудеться презентація збірника наукових праць «Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри» (ГУ, 14.06.2021).*

Етноісторія — 1. Закономірний послідовний розвиток певного етносу з часів його виникнення до сьогодення в усій багатоманітності й повноті проявів. *...Акцент робився більше саме на етноісторії для певного етапу як реакція на попередні негаразди в історичній науці (РС, ел. ресурс).* 2. *наук.* Наука, що вивчає процес розвитку етносу, спираючись на його писемні джерела, свідчення істориків, географів, мандрівників, мислителів минулого, зразки матеріальної й духовної культури, історичну пам'ять, традиції тощо. *Ясна річ, для нас у цьому разі принципово важливі не етніми Русь, руський самі по собі, а та етноісторія, що стоїть за ними, а саме: рецепція України як окремої етноісторичної реальності (Д, 26.06.1999).*

Етнократизм — різновид політичного режиму, за якого управління процесами здійснюється з позицій примату інтересів однієї історичної спільноти на шкоду інтересам інших етнічних груп, націй, етносів. *В останній час саме етнократизм і націоналізм стають найбільш зрозумілою, близькою та об'єднувальною ідеологією (ВЗ, 09.10.2019).*

Етнократія — форма політичної влади, за якої здійснюється управління економічними, політичними, соціальними і духовними процесами на основі монополії національних (етнічних) інтересів домінуючої етнічної групи на протиположні інтересам інших націй і народів. *Я потребую правого центру, котрий буде готовий боротися за свої переконання так само, як партія бореться за свою етнократію (УП, ел. ресурс).*

Етнократологія *наук.* — нова наука про владу, що досліджує складні, переважно суперечливі процеси взаємодії різноманітних етносів, які ставлять за мету встановлення свого політичного впливу над іншими, досягнення їх підпорядкування. *Етнократологія як новітня наука про владу акцентує увагу на дослідженні складних процесів взаємодії етносів, лідери яких прагнуть встановити свій політичний вплив на інших з метою підпорядкування їх своїм ідеям (УМ, ел. ресурс).*

Етнологія *наук.* — наука про виникнення, становлення, розвиток і зникнення етносів у процесі їхнього історичного буття та специфічну роль народів-етносів у соціальному прогресі. *Наука про народний характер — етнологія — дуже молода, тому потрібно звернутися до науки походження народу — етногенезу, до науки спадковості — генетики, взагалі до історії культури московитів (УМ, ел. ресурс).*

Етнонаціоналізм *культ. див.* **націоналізм: н. етнічний.**

Етнонаціональний *культ.* — який стос. до етнонаціоналізму. *Вийшла книга «Етнонаціональний світ Придніпров'я» (ГУ, 31.07.2020).*

Етнологізм *культ.* — різновид етнічної самоідентифікації, що характеризується відходом від власної етнічної групи та пошуком соціально-психологічних груп не за етнічним критерієм, що може призводити до космополі-

тизму. Серед інших, запитання анкети перспективного дослідження, що реалізується в рамках проєкту «Об'єднання територіальних громад в умовах поліетнічності на території Півдня Одеської області», стосувалися виявлення превалюючих типів етнічної ідентичності, а саме: етніцизм, етнічна індиферентність, позитивна етнічна ідентичність (ВЗ, 09.10.2019).

Етнополітика — система законодавчих, організаційних та ідеологічних заходів, що здійснюються державою, партіями, громадськими організаціями, спрямованих на задоволення потреб суб'єктів етнополітичного процесу, пов'язаних зі специфікою їхнього етнокультурного розвитку; регулювання міжнаціональних (міжетнічних) відносин, усунення чинників міжетнічної напруженості та міжетнічних конфліктів. Також в ООН занепокоєні, що Україна, будучи багатонаціональною державою (а в ній тільки офіційно налічується 134 національні меншини та корінні народи), досі відсутня етнополітика підтримки та розвитку (Д, 14.12.2016); **е. державна держ. упр.** — система тактико-стратегічних дій, заходів і напрацювань держави як основного політичного суб'єкта й інституту в галузі етноісторичних, етико-культурних і міжетнічних відносин народів-етносів між собою, з державою та із зовнішнім світом. Кабінет Міністрів України схвалив створення Державної служби з етнополітики та свободи совісті (УТ, 12.06.2019).

Етнополітичний — який стос. до етнополітики. Метою етнополітичного менеджменту є запобігання міжетнічним конфліктам (ГУ, 03.04.2003).

Етнополітологія — наука, яка вивчає політичну суб'єктність (шляхи і способи участі в політичному житті суспільства) етнополітичних утворень (етносів, націй, національних меншин тощо), їх взаємовідносини, відносини з державою та її органами. Етнополітологія <...> наукова соціогуманітарна дисципліна, що вивчає феномен етнічної політики (ЕСУ, ел. ресурс).

Етнопсихологія наук. — наука про етнічні, культурологічні, психологічні особливості людей, націй, які виявляються в процесі їхнього історичного розвитку і належать до певних етнічних утворень. Я вважаю, що об'єднуючу ідею треба шукати не в економіці і не у сфері соціального розвитку, а у сфері національної етнопсихології, бо лише ця наука може нам сказати, чого досади українці хочуть (Д, 16.02.2007).

Етнос культ. — стійка спільнота людей (плем'я, народність, нація, народ), що проживає на одній території чи в складі іншого народу і зберігає свою культуру, побут, мовні та психологічні особливості. Нація й етнос — це дуже близькі та взаємопов'язані поняття, але все ж таки різні (УТ, 09.09.2013).

Етносистема — етнічна спільнота людей із певним світоглядом та стереотипами поведінки. Тема «гібридних» війн широко висвітлюється у ЗМІ, а також є предметом окремих етносистем (ВЗ, 02.02.2015).

Етносоціологія культ. див. соціологія: с. етносу.

Етнотип — представник етнічної спільноти, який уособлює суттєві, найхарактерніші риси одного або кількох етносів. ...Ці етнотипи змінюють один

одного, розкриваючи невичерпні можливості мистецтва народного одягу й залишаючи по собі враження неповторності (Д, 20.08.2014).

Етноутворення — етнічне угруповання людей, що виникло історично, якому притаманні особливості в культурі, побуті, мові. *Етноутворення і розвиток розглядали у контексті «класової боротьби» як визначальний принцип у підході до визначення історії взагалі* (УМ, ел. ресурс).

Етнофанатизм — різновид етнічної самоідентифікації, за якого абсолютне домінування етнічних інтересів супроводжується готовністю йти в ім'я них на будь-які жертви та дії. *Етнофанатизм досить часто трактують як відмову іншим народам у праві користування ресурсами і соціальними привілеями, визнання пріоритету етнічних прав народу над правами людини, виправдання будь-яких жертв у боротьбі за добробут свого народу* (Д, 14.12.2016).

Етнофобія — етнічна ідеологія, яка характеризується непримиренністю, ненавистю щодо інших етносів, які сприймаються як джерело загрози для розвитку власної етнічності та самобутності. *Етнофобія як нетерпиме ставлення до людей іншої нації, народу містить різні свої прояви* (ГУ, 21.10.2015).

Етнофоб — носій етнічної культури. *Свідомість етнофорів починала розвиватися — з'явилися реакції поведінки, адекватні новим реаліям та умовам буття* (ВЗ, 09.10.2019).

Етноцентризм — світоглядний принцип або властивість етнічної самосвідомості сприймати й оцінювати життєві явища, інші етноси крізь призму культурних цінностей власної етнічної групи, що є своєрідним загальним етносом, оптимумом. *Владі це, схоже, не дуже заважає: ультрарадикальний етноцентризм та авторитаризм, у які б шати він не рядився, ніколи не мав особливого успіху в Україні* (УТ, 01.01.2012).

Етноцид *політ., соціол.* — винищення окремих груп населення або цілих націй, їхньої культури, традицій за національними мотивами. *...Метою державної політики радянської влади був не геноцид населення, а осмислений етноцид як знищення національної своєрідності народів, котрі населяють СРСР, і позбавлення народів національного особистісного образу* (УМ, ел. ресурс).

Е-уряд *див. уряд: у. електронний.*

Ефірократія — силовий компонент стратегії освоєння космічного простору та його використання з метою геополітичної експансії. *Ефірократія як влада ефіру, повітря, космосу, влада віртуальної реальності все більше потрапляє у сферу наукових інтересів* (ГУ, 21.10.2015).

Ешелони влади — послідовність розміщення органів влади, координація, субординація їхніх дій і взаємодія, горизонтальні і вертикальні зв'язки між владними структурами тощо. *Ті, кому належало б стояти на варті закону, захищати злочинців, які затесалися в усі ешелони влади, а ми тільки й чуємо розмови про реформи та про боротьбу з корупцією* (ГУ, 21.10.2015).

Є

Євразійство *культ.* — концепція, в основі якої лежить ідеологічна засада синтезу західної та східної культур як однієї з моделей суспільного розвитку. *Євразійство — це окрема концепція, яка виходила з того, що Росія — це не Європа, і Росія — це не Азія, а Росія — це окремий «континент», окрема цивілізація, культурна реальність Євразія* (Д, 15.06.2016).

Євразійське економічне співтовариство — міжнародна організація, утворена в рамках СНД на базі започаткованого в 1995 р. Митного союзу. *Євразійське економічне співтовариство стало найбільш амбітним і найбільш динамічним проектом реінтеграції держав колишнього СРСР* (Д, 18.09.2019).

Євроатлантичний політ. — який спрямований на політичне, економічне і військове зближення держав Північної Америки та Європи під загальними цінностями демократії, свободи й верховенства закону. *Відновлено політичний курс на інтеграцію до євроатлантичного безпекового простору* (Д, 18.09.2019).

Євробарометр — репрезентативне опитування населення, що проводиться двічі на рік, починаючи з 1973 р., для визначення громадської думки щодо держав — членів ЄС. *Громадяни країн ЄС в основному задоволені і оптимістично налаштовані, що стосується їхнього особистого становища, показують результати соціологічного опитування, проведеного європейською службою Євробарометр* (ДТ, 17.10.2011).

Євробона ек., політ. — чинний у рамках Європейського Союзу валютний союз із 19 країн, у яких основною грошовою одиницею є євро. *Протягом шестигодинної відеоконференції 27 лідерів ЄС сперечалися щодо створення кредитної лінії з фонду порятунку єврозони* (Д, 03.02.2020).

Євроінтеграційний ек., політ. — який стос. до євроінтеграції. *Україна має забезпечити збереження євроінтеграційного вектора розвитку, і не можна допустити, щоб за розмовами про євроінтеграцію саботувався процес цих реформ* (ВЗ, 28.01.2020).

Євроінтеграція ек., політ. — процеси, спрямовані на наближення економіки, соціальної сфери, політики до європейського рівня. *Європейці привітали Україну з солідним кроком уперед на шляху євроінтеграції та реформ в екологічній сфері* (Д, 09.12.2016).

Євромайдан політ. — загальна назва довготривалих антиурядових і антипрезидентських акцій протесту наприкінці 2013 — початку 2014 рр. в Україні

та світі. *Те, що починалося як Євромайдан наприкінці листопада 2013 року, переросло в Революцію гідності* (СВ, 27.03.2015).

Європарламент політ. — міждержавний і міжнаціональний політичний орган, у якому представлені країни Європейського Союзу. *Європарламент погодив умови продовження Brexit* (Д, 18.09.2019).

Європартія — політична партія ЄС, що діє на супернаціональному (наддержавному) рівні, складається з національних партій, відповідних представників у політичних інститутах ЄС, бере участь у формуванні керівних кадрів ЄС, отримує фінансування своєї діяльності з боку ЄС, виступає як чинник інтеграції в рамках ЄС, сприяє формуванню європейської свідомості та вираженню політичної волі громадян Союзу. *Європартії складаються зі слабких позапарламентських федерацій національних партій країн — членів ЄС, об'єднаних слабкими політичними зв'язками та вмотивованих політичними вигодами* (Д, 18.09.2019).

Європеїзація — дія за знач. **європеїзувати**. *Європеїзація передбачає переорієнтацію напрямів та форми політики держави на європейські норми та стандарти, тобто європейські політичні та економічні принципи стають складником національної практики держави* (УМ, ел. ресурс).

Європеїзм — система цінностей, спільність культури, історичної долі народів країн Європи. *Серед найважливіших опозицій, наявних у модерністському дискурсі, як-от українськість (патріотизм) / європеїзм, закритість культур / відкритість культури, реалізм (життєподібність) / естетизм, дослідниця (Соломія Павличко. — Ред.) виділяє ще одну ключову опозицію — жіночого й чоловічого, або феміністичного й патріархального* (УТ, 24.09.2019).

Європеїзувати — перебудовувати на європейський лад, зразок. *ЄС намагається допомогти європеїзувати українське суспільство — досягти того, чого вимагав Євромайдан* (РС, ел. ресурс).

Європійський Союз, Євросоюз, ЄС — об'єднання країн Європи, які через створення спільного ринку, економічного та валютного союзу, а також шляхом реалізації спільної політики й діяльності мають на меті забезпечити безперервне економічне зростання, соціальний розвиток і згуртованість країн-учасниць. *Ідеальною і стратегічно правильною моделлю розвитку відносин України з Європейським Союзом є набуття членства в ЄС, який є рушійною силою демократичних загальноєвропейських процесів заради миру, безпеки і процвітання* (Д, 27.12.2021).

Європоцентризм *культ. див.* **євроцентризм**.

Єврорегіон — європейська форма міжнародної інтеграції, яка ґрунтується на співробітництві двох чи більше територіальних утворень, що перебувають у прикордонних районах сусідніх держав Європи. *Метою створення єврорегіонів є розвиток регіональної політики та інтенсивних транскордонних зв'язків...* (Д, 18.09.2019).

Євроскептицизм — термін на позначення сумніву в доцільності політичної, правової та економічної інтеграції Європи та в існуванні ЄС. *Євроскеп-*

тицизм живиться з бюрократизму європейської політики та з відстані в часі, що утворилася з моменту заснування ЄС (УП, ел. ресурс).

Євроцентризм *культ.* — концепція, згідно з якою провідна роль у розвитку сучасної цивілізації та культури належить європейським народам. *Суперечка про євроцентризм — це обговорення основних методологічних та епістемологічних питань історії...* (ВЗ, 28.01.2020).

Єдиновладдя — зосередження влади в одних руках; повнота, необмеженість чийі-небудь влади. *Водночас великокняжа влада намагалася прискорити об'єднання союзних племен і забезпечити зрівняння всіх головних богів, а отже, і найбільш впливових жрецьких кіл племен. Очолив цей пантеон великокняжий бог Перун, що мало сприяти зміцненню єдиновладдя в країні й перетворенню її столиці Києва на релігійний центр держави* (УК, 27.07. 2013).

Єпископ *рел.* — вищий духовний чин єпархії у християнській церкві. *Однак було б наївно стверджувати, що послідовники єпископа Діоміда — це тільки неграмотний «люмпен» і напівправославний «совок»* (ДТ, 13—19. 09.2008).

Ж

Життєдіяльність — універсальний спосіб буття людини у світі, специфічна форма ставлення людини до навколишнього природного, соціального і духовного середовища для забезпечення своїх різноманітних потреб. *Під надзвичайною ситуацією варто розуміти обстановку на окремій території, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності* (УП, ел. ресурс); **ж. нації** — процес різноманітних форм історичного буття нації у світі, реалізація та забезпечення свого історичного призначення в процесі суспільної еволюції. *Національна ідея — духовна основа життєдіяльності нації, система соціокультурних координат, яка задає її світоглядні та ціле-спрямовувальні напрями, визначає їхню цінність* (Д, 18.09.2019).

Життя — сукупність загальнобіологічних ознак, які характеризують живих істот, відрізняючи їх від неживих об'єктів. *Але держава має виходити конкретно із завдань, які вона поставила, просто створити не пільги, а ті можливості, які допомагають ветерану реалізувати своє повернення до нормального життя* (УМ, ел. ресурс); **ж. повсякденне соціол.** — звичайні, буденні дії, переживання людини; увесь соціокультурний світ, у якому людина існує так само, як і інші люди, підтримуючи зв'язки з ними та об'єктами навколишнього світу. *Розвиток відносин між Україною та Євро-союзом приносить позитивні зміни в повсякденне життя українців, починаючи від розвитку бізнесу і місцевих громад й до переваг запровадження безвізового режиму з ЄС* (Д, 28.12.2018); **ж. політичне** — одна з основних сфер громадського життя, пов'язана з діяльністю і відносинами індивідів та соціальних об'єднань, утворених ними політичних інститутів для виявлення інтересів суб'єктів, а також боротьба за їх реалізацію через посередництво політичної влади в процесі розвитку. *Українські політичні драми в більшості своїй — суміш бурлеску, балагану і буфонади, а політичне життя перетворюється в легко керовану ззовні комедію* (ДТ, 24.11.2019); **ж. приватне соціол.** — невід'ємна частина життя людини, пов'язана з приватною сферою (власність, діяльність, стосунки). *Канцлерці, як практично жодному іншому політикові, вдалося радикально відмежувати приватне життя від політичного* (УТ, 29.06.2019); **ж. соціальне соціол.** — сукупність різноманітних форм спільної діяльності людей, спрямованої на забезпечення умов і засобів їхнього існування, реалізацію потреб, інтересів, цінностей, вияв, відтворення та утвердження соціальних характеристик індивідів та спільнот. *У світовій практиці допомога родинам загиблих має разовий характер, але в такому розмі-*

рі, який дає сім'ям змогу переформатувати своє соціальне життя (УМ, ел. ресурс); **ж. суспільне соціол.** — реальний, органічно цілісний процес існування, розвитку і взаємозв'язків соціальних суб'єктів (осіб, спільнот, суспільств), що відбувається в конкретно-історичних умовах та характеризується певною системою форм діяльності, відносин, спілкування і духовного освоєння й перетворення дійсності людиною. *Герої ніколи не бувають жертвами, вони роблять свідомий вибір — і діють, якщо навіть поступ вартує життя. Із цього треба виходити громадянам, переформатовуючи суспільне життя на шляху до перемоги* (УМ, ел. ресурс).

Журналіст — творчий працівник у медіасфері, який професійно збирає, одержує, створює, редагує і забезпечує підготовку інформації для її поширення. *Між працівниками друкарні і журналістами стосунки були непрості* (ВК, 10.04.2020).

Журналістика — 1. Періодичні видання. *Журналістика має вагомий вплив на формування громадської думки, відіграє просвітницьку роль* (Д, 19—20.03.2021). 2. Літературно-публіцистична діяльність у журналах, газетах, на радіо і т. ін.; професія журналіста. *Звісно, якщо ти не знаєш історію досконало, то можеш бути корисним і в інших галузях журналістики, але базовий рівень завжди повинен бути* (Д, 19—20.03.2021).

Журналістський — який стос. до журналіста, журналістики. *Про вибір правильних пропорцій журналістської освіти спонукав першокурсників Національного університету «Острозька академія» майстер-клас Лариси Івиної* (Д, 19—20.03.2021).

3

Заангажований — який діє в руслі певної ідеологічної доктрини чи політичного курсу. ...У міру зниження рейтингів «Слуги народу» виборці почали повертатися до ідеологічно заангажованих сил (Т, ел. ресурс).

Заангажованість — властивість за знач. **заангажований**. *Адвокати родин Небесної сотні вимагали відводу групи прокурорів, посилаючись на їхню заангажованість і поведінку в Апеляційному суді наприкінці грудня* (Д, 14.01.2020); **з. політична** — сприйняття навколишнього середовища через призму певних політичних поглядів. *Представники міністерства вважають, що «зміст заяви переконливо свідчить про політичну заангажованість доповідачів, які протягом стількох років діяльності в Україні так і не змогли або не захотіли зрозуміти та реально розібратися в ситуації у нашій державі»* (ГУ, 21.09.2004).

Забезпечення пенсійне недержавне — вид діяльності недержавних організацій, спрямований на матеріальне забезпечення громадян, що вийшли на пенсію. *Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» визначає правові, економічні та організаційні засади недержавного пенсійного забезпечення в Україні та регулює правовідносини, пов'язані з цим видом діяльності* (ZR, ел. ресурс).

Заборона політ. — відсутність правового або морального дозволу на здійснення чого-небудь. *Заборона на в'їзд в Україну керівнику бюро австрійської телерадіокомпанії ORF не є актом цензури, — заявив Надзвичайний і Повноважний посол України в Австрії* (ДТ, 12.03.2019).

Завоювання — 1. Дія за знач. **завоювати**. *1808 року Наполеон, скориставшись народним повстанням в Іспанії, почав завоювання країни, що була політично і стратегічно важливою для французів, оскільки мала контрольований доступ до Середземного моря* (Д, 26.12.2016). 2. *перен.* Результат, здобутий ціною великих зусиль. *Ці абсурдні й парадоксальні часи дуже добре надаються для самовдосконалення, до виходу за власні межі, до завоювання нових творчих територій* (ЛУ, 05.11.2019).

Завоювати — силою війська підкоряти, загарбувати чужі території, поневолювати кого-небудь. ...У ЗСУ розуміють, що одним літаком завоювати перевагу в повітрі буде важко (РС, ел. ресурс).

Загроза — можливість або неминучість виникнення чогось небезпечного, прикрого, тяжкого для кого-, чого-небудь. *Раду закликають відхилити законопроект «Про медіа» через загрози свободі слова* (РС, ел. ресурс); **з. біоло-**

гічна, біозагрі́за — особливо небезпечна інфекція, а також захворювання, яке викликане не особливо небезпечними патогенами, але такими, що є дуже шкідливими з соціальної чи економічної точок зору: ВІЛ-СНІД, гепатити, пандемії грипу тощо. *З огляду на новітні біологічні загрози для людства, біологічний чинник у вигляді зброї чи природних вірусних інфекцій починає все більше впливати на сфери міжнародних відносин...* (УТ, 25.06.2013).

За́колот — тасмна змова вузького кола осіб з метою здійснити повалення чинної влади або примусити її прийняти потрібне рішення. *В Судані, де з грудня не припинялися акції протесту проти чинного президента країни, 11 квітня стався військовий заколот; столицю країни Хартум контролюють військові* (ДТ, 11.04.2019).

Зако́н — нормативно-правовий акт органу законодавчої влади або самого народу, який регулює найважливіші суспільні відносини, приймається з ключових питань суспільного, державного життя і має вищу юридичну силу. *Закон передбачає, що в разі оголошення епідемії на території Польщі, спікер Сейму може розпорядитися змінити дату виборів* (УМ, ел. ресурс); **з. Е́нгеля соціол.** — стала пряма пропорційна залежність між зростанням обсягу сімейного бюджету і зниженням за такої умови частки витрат на харчування. *У країнах світу зростання цін на продовольство відстає від темпів зростання сукупних доходів населення. Ця закономірність має назву закону Енгеля, згідно з яким частка витрат на харчування в загальній сумі сукупних витрат населення щорічно скорочується і, наприклад, у країнах Європи досягла 12—18 %* (Д, 27.11.2019); **з. меді́йний** — закон, що урегулює поширення масової інформації у текстовій, аудіо, візуальній чи іншій формі в електронному вигляді за допомогою мережі «Інтернет», у тому числі з використанням програмного забезпечення і пристроїв для інтерактивних масових комунікацій. *Першим медійним законом став Закон України «Про пресу»* (ВЗ, 27.04.2020); **з. мо́вний** — закон, що визначає засади державної мовної політики, врегулює питання щодо основ статусу мов в Україні, захисту мовних прав, регулює питання мови топонімів, інформатики, мови судочинства, поштового зв'язку, мови у сфері науки, культури в Україні, визначає порядок застосування державної мови як робочої мови, мови актів та діловодства органів державної влади, мову Збройних сил України, політичних партій та організацій, а також передбачає зобов'язання всіх посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних установ, підприємств і організацій, інших суб'єктів господарювання державної форми власності під час виконання своїх обов'язків і в публічному спілкуванні застосовувати виключно державну мову. *В Україні з 16 січня діятиме стаття мовного закону, яка передбачає перехід усієї сфери послуг на українську* (УП, ел. ресурс); **з. про ви́бори** — нормативно-правовий акт, відповідно до якого регулюється проведення виборів представницьких органів. *За словами нардепа, чинний закон про місцеві вибори не ідеальний, але вибори 2020 року пройдуть за цією системою* (ВК, 17.12.2019); **з. соціа́льний соціол.** — категорія для позначення форми вияву соціальної причинності, універсальної залежності в

суспільстві через констатацію об'єктивних, необхідних, стійких, повторюваних зв'язків між процесами і явищами. *Якщо в цій країні в будь-які часи за будь-якої більшості прийнятий соціальний закон — то його треба виконувати* (УП, ел. ресурс).

Законний — який передбачає дотримання законів. *Влада рішує гарантувала законний хід усіх процесів* (УМ, ел. ресурс).

Законність — властивість за знач. **законний**. *Конституційний Суд відмовився розглядати законність мораторію на продаж землі* (ВЗ, 03.10.2018).

Законодавство — система законів і підзаконних нормативно-правових актів. *Швейцарський уряд направив до парламенту пропозиції, які передбачають посилення законодавства про володіння зброєю відповідно до директиви Євросоюзу* (Д, 04.03.2018); **з. гендерне** — система нормативно-правових актів, якими регулюються гендерні відносини в державі. *Розвиток гендерного законодавства в Україні відбувається досить швидкими темпами* (ДТ, 12.03.2019); **з. мовне** — сукупність законодавчих і нормативно-правових актів, що регулюють використання мов у державі та світі; належить до мовної політики. *Національна рада оприлюднила лист до телемовників, у якому просить пояснити власну редакційну політику щодо виконання мовного законодавства* (УП, ел. ресурс).

Законопроєкт — документ із текстом закону, запропонований до прийняття законодавчому органу або на референдум. *Уряд схвалив законопроєкт «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо визначення поняття трудових відносин та ознак їх наявності»* (УТ, 08.02.2021).

Законослухняний — який шанобливо ставиться до чинних рішень влади, дотримується законів, виконує свої громадянські й суспільні обов'язки. *Бізнес-асоціації <...> які представляють законослухняний український бізнес, наголошують, що прийнятті зміни є необхідними для оздоровлення економіки України* (Д, 17.01.2018).

Законослухняність — стан і властивість за знач. **законослухняний**. *Кожний солдат і кожний генерал, кожний ветеран та кожний цивільний мусять для себе вирішити, що важливіше — законослухняність чи патріотизм, формальна дисципліна чи честь, боягузлива поміркованість чи громадянська мужність* (ВЗ, 22.08.2019).

Законотворення — діяльність, спрямована на врегулювання суспільних відносин шляхом прийняття закону. *«Якби не було пізно», — хором заперечували учора «Дню» підприємці і економісти — експерти, яких і цього разу виключили з процесу податкового законотворення* (Д, 09.04.2002).

Законотвірчий — який стос. до законотворчості. *Зловживання правом парламентаря на законотворчу діяльність призводить до знецінення права як фундаментальної основи української держави* (Д, 07.04.2020).

Законотвірчість див. **законотворення**.

Замовлення — доручення кому-небудь виконати певну роботу або виготовити якусь річ за заздалегідь обговорену плату. *Замовлення були зроблені*

понад 50 країнами світу (УМ, ел. ресурс); **з. державне держ. упр.** — спосіб державного регулювання економіки шляхом формування на тендерній чи договірній основі складу та обсягів продукції, необхідної для державних потреб, розподіл державних контрактів на її постачання (закупівлю) серед підприємств, організацій та інших суб'єктів господарської діяльності усіх форм власності. *Експерти і політики відзначають гостру необхідність збільшення фінансової підтримки саме оборонного державного сектора, відновлення цілісної системи державного замовлення й особистий контроль президента за цими процесами* (Д, 11.06.2014); **з. на закупівлю юр.** — комерційний документ у процесі закупівлі (постачання), що видається покупцем постачальнику й зазначає тип, кількість, якість, ціну та іншу інформацію про товари чи послуги, які перший має намір придбати в останнього. *Компанія отримала велике замовлення на закупівлю послуг із технічного переобладнання електромереж і безповоротно втратила сплачені державі 15 тисяч гривень за розгляд справи* (ВЗ, 22.08.2019).

Запас золотий — державний фонд золота в зливках і монетах, який зберігається в центральному емісійному банку або казначействі держави. *Золоті запаси Нацбанку скоротилися на 4,7 %* (ВЗ, 06.09.2013).

Запит — вимога, прохання надати які-небудь відомості або офіційне роз'яснення з приводу чогось. *Головною перешкодою для повноцінного просування країни є розрізненість, егоїзм, зневажливість, законсервованість і корупційність політикуму, який неадекватно відображає запити суспільства і не встигає за його розвитком* (ГУ, 24.05.2008); **з. депутатський** — форма парламентського контролю, використовується в парламентських та змішаних республіках, що полягає у зверненні депутата парламенту до уряду, міністра, інших вищих органів держави і посадових осіб на пленарному засіданні парламенту (палати) з вимогою надати інформацію або роз'яснення з питань, які належать до компетенції цього представницького закладу. *Годину запитань пропонується проводити після затвердження порядку денного пленарного засідання та розгляду депутатських запитів* (Д, 22.12.2017); **з. соціальний** — замовлення на реалізацію певної життєво необхідної суспільної потреби, звернення громадян із потребою, що впливає з соціально-політичної сфери до представницьких органів, що мають громадське значення, дані ними та схвалені у встановленому порядку. *Реакцією на процеси глобалізації стає формування соціальних запитів на толерантне ставлення* (Д, 05.09.2019).

Заробітчанин — той, хто їздить на заробітки, працює на поденних і строкових роботах. *Роботодавці в Польщі стурбовані можливим відтоком українських заробітчанин до Німеччини* (ВЗ, 27.04. 2020).

Заручник — 1. Фізична особа, яку захоплюють та утримують проти її волі з певною метою (переважно для спонукання держави, організації, групи тощо виконати висунуті вимоги). *СБУ відпрацьовує звільнення заручників під час антитерористичних навчань* (УМ, ел. ресурс). 2. Термін, що позначає залежність суб'єкта від іншого (інших) чи певних обставин. *Коли влада заявляє, що*

синхронізація українського законодавства з європейським не на часі, вона фактично бере країну в заручники і обманює її громадян (УП, ел. ресурс).

Засоби масової інформації, ЗМІ — періодичні друковані видання та інші форми розповсюдження інформації, спрямовані на охоплення необмеженого кола осіб, соціальних груп, держав з метою оперативного інформування їх про події і явища у світі, конкретній країні, певному регіоні, зорієнтовані на виконання специфічних функцій (контролю, спостереження, соціалізації, розвитку культури населення та ін.). *За інформацією засобів масової інформації, солдат відправив кілька нескладних повідомлень перед нападом з критикою на адресу корупціонерів (УМ, ел. ресурс).*

Засоби масової комунікації *див. засоби масової інформації, ЗМІ.*

Застава юр. — 1. У цивільному праві — спосіб забезпечення виконання зобов'язань, передбачений Цивільним кодексом України. *Натомість застава у два з половиною мільйони та відсутність дієвого та прозорого механізму збору необхідних коштів робить потенційних кандидатів заручниками олігархічної системи (УП, ел. ресурс).* 2. У кримінально-процесуальному праві — внесення на депозит органу попереднього розслідування або суду підозрюваним, обвинуваченим, підсудним, іншою фізичною чи юридичною особами грошей чи передавання інших матеріальних цінностей для забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, виконання ним зобов'язань не відлучатися з місця постійного проживання або з місця тимчасового перебування без дозволу слідчого чи суду, явки за викликом до органу розслідування та суду. *Застава як запобіжний захід може бути застосована в українських судах до будь-якого злочину (УТ, 25.06.2013).*

Застосунок інформ. — користувацька комп'ютерна програма, що дає змогу вирішувати конкретні прикладні задачі користувача. *Задля протидії поширення COVID-19 в Україні запущено мобільний застосунок «Дій вдома» (ВЗ, 27.04.2020).*

Зáхист — сукупність правових, економічних, організаційних та технічних заходів, що мають на меті запобігти порушенням прав будь-кого. *Верховна Рада ухвалила Закон про захист прав працівників передпенсійного віку (ВЗ, 06.04.2014); з. соціальний* — 1. Діяльність держави щодо втілення в життя пріоритетних завдань соціальної політики, реалізація комплексу законодавчо закріплених економічних, правових та соціальних гарантій, що забезпечували б кожному члену суспільства отримання найважливіших соціальних прав. *З метою забезпечення належного соціального захисту кожного громадянина України у 2017 році було здійснено поетапне зростання розмірів прожиткового мінімуму з 1 травня та з 1 грудня (УК, 27.02.2018).* 2. Система заходів життєвої підтримки соціально слабких та незахищених (безробітні, багатодітні сім'ї, інваліди, мігранти, бездомні тощо). *Кожна дитина має право на соціальний захист, закріплений Конвенцією ООН про права дитини та Загальною декларацією прав людини (ДТ, 04.11.2019); з. цивільний* — система заходів (організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних тощо), які вживають центральні й місцеві органи виконавчої

влади та підпорядковані їм сили, підприємства, установи і організації для запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, що загрожують життю і здоров'ю людей, завдають матеріальних збитків у мирний час і в особливий період. *У відповідь на запит Болівії щодо допомоги у боротьбі з лісовими пожежами, який надійшов минулого тижня, Єврокомісія в середу оголосила про активацію механізму ЄС із цивільного захисту* (Д, 05.09.2019).

Заходи антидемпінгові — сукупність дій або засобів, які вживаються державою для захисту від демпінгу товарів та послуг. *Форма застосування антидемпінгових заходів — устанавлення антидемпінгових мит* (УК, 24.02.2016).

Заходи карантинні — адміністративні та медико-санітарні дії або засоби, спрямовані на обмеження контактів інфікованої або підозрілої на інфікування особи (осіб), тварини, вантажу, товару, транспортного засобу, населеного пункту, на рівні країни чи між державами та застосовуються для запобігання поширенню деяких небезпечних інфекційних хвороб. *Влада Ісландії має намір пом'якшити низку карантинних заходів, які були запроваджені через поширення коронавірусної інфекції* (СіД, ел. ресурс).

Збройні сили України, ЗСУ — сукупність усіх військ держави, військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються завдання з оборони України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності. *На Харківщині, на Ізюмському напрямку, ЗСУ розбили колону танків Кантемирівської дивізії, яку у своєму відео показав російський пропагандист* (Укрінформ, ел. ресурс).

Зброя — сукупність засобів для ведення війни, бою. *Раніше Державний департамент заявив, що готовий надати Україні зброю для протистояння іноземній агресії* (УМ, ел. ресурс); **з. біологічна** — засоби, які забезпечують навмисний вплив на об'єкт, проти якого їх застосовують, за допомогою інфікування патогенними мікроорганізмами та іншими біологічними агентами, включаючи віруси, інфекційні нуклеїнові кислоти й пріони. *У НАТО вирішили посилити заходи щодо забезпечення захисту від біологічної зброї через пандемію коронавірусу* (СіД, ел. ресурс); **з. інформаційна** — комплекс технічних та інших засобів, методів і технологій для встановлення контролю над інформаційними ресурсами потенційного супротивника, втручання в роботу його систем управління та інформаційних мереж, систем зв'язку тощо для виведення їх з ладу, спотворення чи спрямоване введення спеціальної інформації, поширення вигідної інформації та дезінформації в системі формування громадської думки, ухвалення рішень тощо. *У сучасному світі інформаційна зброя є ключовим методом атаки, агресії і поневолення* (ГУ, 13.04.2019); **з. хімічна** — засоби масового ураження, які містять токсичні або хімічні речовини, що атакують живі організми. *Перше застосування хімічної зброї Німеччиною відбулося 27 жовтня 1914 році у битві при Нев-Шапель проти британських та індійських військ* (Вікіпедія, ел. ресурс); **з. ядерна** — засоби масового ураження, які в основі мають ударну, температурну, опромінювальну дії. *Однак небезпеку ядерної зброї, в першу чергу, з точки зору контролю збройних технологій, в останні роки серйозно недооцінюють, а світова громадськість майже не приділяє великої уваги питанням ядерної тематики* (Д, 07.10.2017).

Звєрнення — сповіщення, розпорядження, заклик тощо, адресовані народові, якому-небудь колективові, організації, спеціалістам якої-небудь галузі. *Україна передасть звернення до міжнародної Організації із заборони хімічної зброї (ОЗХЗ) з приводу хімічних викидів та забруднення повітря на заводі «Кримський титан» (УТ, 08.09.2018); з. громадян* — особисті або колективні заяви до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, до засобів масової інформації та посадових осіб. *МЗС України в умовах стрімкого поширення коронавірусної інфекції по всьому світу повідомляє, що закордонні дипломатичні установи тимчасово, на один тиждень, переходять на особливий режим, який передбачає дистанційну форму роботи зі зверненнями громадян та посилене опрацювання запитів громадян (ДТ, 15.03.2020); з. депутатське* — пропозиція депутата парламенту, звернена до органів державної влади або органів місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб, керівників підприємств, установ та організацій, об'єднань громадян, з метою змусити їх здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їхньої компетенції. *Нещодавно група українських парламентаріїв направила депутатське звернення до Ради національної безпеки і оборони з проханням ініціювати засідання щодо ситуації в Одесі (Д, 26.06.2018).*

Звєрхник *політ., розм., соціол.* — керівник, вищий за посадою начальник; той, хто має владу. *Щоправда, парламент це поки має право висловити прокурорському зверхнику недовіру, але бажаючи скористатися цим правом не завжди бувають у більшості (УМ, ел. ресурс).*

Звичай *культ.* — 1. Усталений спосіб людської діяльності, що передається від покоління до покоління. *Ще від часів петровських реформ російське дворянство виявляло суцільну нехоть (такі вже були звичаї) і нездатність (здебільшого внаслідок відсутності освіти) до цивільної служби, віддаючи перевагу військовій (УТ, 19.06.2009).* 2. Один з істотних елементів традиції, уособлений у стійких загально визнаних стереотипах поведінки та діяльності людей, спосіб орієнтації на певні реальні або бажані моделі (зразки) співжиття та життєдіяльності соціальних об'єктів (спільнот, індивідів), істотні й суттєві компоненти соціальних норм. *Упродовж чотирьох днів львів'яни й гості міста зможуть ознайомитись з маловідомими в Україні народними звичаями, обрядами, танцями, музикою, піснями, ремеслами і технологіями, які становлять основу культурної ідентичності греків (ВЗ, 07.05.2019); з. влади* — загальноприйняті порядки, традиційно встановлені правила суспільної поведінки влади, владних структур, реалізація здійснюваного ними курсу, спілкування представників влади з населенням і між собою. *Під куполом ВР опозиція почала зароджуватися серед «нових» народних депутатів, які не згодні зі звичаями влади, що призвели до олігархізації України, а потім і до її узурпації (УП, ел. ресурс).*

Зв'язки з громадськістю — цілеспрямована взаємодія структур державного апарату в системі державного управління (органів, організацій і установ) з громадянами і суспільними інститутами, яку можна визначити як інформа-

ційно-комунікативну функцію публічної влади й управління, що реалізується ними і дає можливість оцінювати ставлення різних кіл громадськості до тих чи інших рішень і дій; ідентифікувати політику, що проголошується; співвідносити програми, що реалізуються, з суспільними інтересами; формувати масові уявлення з яких-небудь проблем для отримання суспільного розуміння, підтримки прийняття і виконання відповідних заходів. *Референтури, на відміну від департаментів, мають ширші функції — це й інформаційна війна проти ворога, й зв'язки з громадськістю* (Д, 01.04.2015).

Здірництво див. вимагання.

З'їзд — збори представників яких-небудь організацій, груп населення, діячів у певній галузі, які обмірковують і вирішують суспільно-політичні, наукові та інші питання. *У лютому 2015 р. з'їзд суддів України схвалив стратегію розвитку судової влади* (ГУ, 23.08.2016).

Зловживання — різновид корупції, що проявляється в перевищенні влади або посадових повноважень та інших посадових злочинах, які вчиняються з корисливою метою для задоволення або інтересів інших осіб. *Міністерство охорони здоров'я закликло повідомляти про зловживання вакцинами, зокрема і про щеплення поза чергою* (СН, ел. ресурс).

Зміни соціальні соціол. — тип руху соціальних явищ та соціальних структур у суспільстві, що проявляються у виникненні, деформації та зникненні певних елементів соціальної системи, трансформації її внутрішніх та зовнішніх зв'язків. *За останні кілька років звання «слово року» отримали слова «постправа», «селфі», а також youthquake — значні культурні, політичні або соціальні зміни, викликані діями або впливом молоді* (УМ, ел. ресурс).

Знак нагрудний — відзнака для осіб, які своєю активною діяльністю сприяють подальшому економічному, соціальному і культурному розвитку країни. *За законом, Центральна виборча комісія не пізніше, як на сьомий день після складення народним депутатом України присяги, видає йому посвідчення народного депутата України та нагрудний знак встановленого нею зразка* (ДТ, 12.12.2012).

Знак пам'ятний — архітектурно-скульптурний твір малої форми у вигляді стели, обеліска, колони пам'ятного каменя, монумента, що встановлюється з метою вшанування визначних подій в історії та пам'яті діячів місцевого, всеукраїнського та світового значення. *Поблизу Полтави впорядкували територію навколо пам'ятного знака жертвам політичних репресій* (Д, 18.03.2019).

Знак політичний культ., політ. — елемент дійсності, обраний або створений людиною, який має політичне значення, тобто вказує на певний політичний об'єкт. *Саме невизначеність значення робить вербальні політичні знаки зручним знаряддям маніпуляції, оскільки вможливорює семантичні зрушення і навіть підміну смислів* (Д, 11.07.2017).

Знак розрізнення військ. — зображення на форменому одязі військово-службовців чи інших служб, що вказують на їхні персональні звання, вид збройних сил, рід військ тощо. *Зміна уніформи, символіки, знаків розрізнення*

та ідентифікації військовослужбовців ВДВ ЗСУ є частиною реформування ЗСУ за стандартами НАТО (УМ, ел. ресурс).

Знання політичні — сукупність теорій, концепцій, відомостей, використовуваних людьми у політичній практиці. *Проте референдуми слід супроводжувати заходами, що підвищують політичні знання громадян та сприяють раціональній дискусії* (ЄП, ел. ресурс).

Зовнішньополітичний — який характеризує зовнішню політику держави. *Сьогодні наш основний зовнішньополітичний пріоритет — встановлення миру, відновлення суверенітету і територіальної цілісності* (Д, 14.08.2018).

Зомбі соціол. — людина, яка цілковито втратила контроль над свідомістю та тілом і підкоряється наказам іншої людини (внаслідок певних речовин, магії, заклинань та ін.); людина, яка перебуває під сильним впливом чогось, як правило, якихось захоплень. *За останні кілька років саме завдяки впливу телевізора величезна частина населення країни буквально перетворилася на зомбі, що говорять мовою телеведучих* (Д, 26.12.2016).

Зомбований соціол. — який втратив контроль над своєю свідомістю та тілом, перебуваючи під впливом сторонньої сили. *З іншого боку, я розумію, що ці обдурені зомбовані молоді люди — це наші співвітчизники. Розглядаючи їх, як якихось ворогів, не хочеться* (РС, ел. ресурс).

Зомбування соціол. — дія за значенням **зомбувати**. *Однак зомбування населення та зачистка суспільно-політичного життя країни від неблагондійних організацій не можуть урятувати режим від зовнішніх викликів* (УТ, 29.10.2014).

Зомбувати соціол. — позбавляти людину власного «я», роблячи залежною. *Українофоби скуповують телеканали, щоб ще активніше наплюжити Україну, зомбувати українців, що на керівних посадах може бути просто порядна людина, а не професіонал, патріот своєї Вітчизни* (УМ, ел. ресурс).

Зона — простір, територія, що має певні притаманні їй ознаки. *Невдовзі в центрі селища з'явиться ще одна зона активного, цікавого та незвичайного дозвілля* (ГУ, 27.03.2019); **з. аварії** — територія, що вимагає планування та проведення певних заходів, пов'язаних з аварією. *План полягав у тому, щоб військові зайняли позицію навколо зони аварії та утримували її протягом декількох днів, щоб рятувальники та судові слідчі могли виконувати свою роботу* (ДТ, 10.03.2020); **з. антитерористичної операції, АТО** — до 2018 р. територія, на якій відбувалася АТО, скоординовані спеціальні заходи, спрямовані на попередження, запобігання та припинення злочинних діянь, здійснюваних із терористичною метою. *З січня 2015 року акредитація та допуск представників ЗМІ в зону АТО здійснюється Службою безпеки України згідно з «Порядком акредитації представників засобів масової інформації при оперативному штабі з управління антитерористичною операцією в Донецькій і Луганській областях»* (ВЗ, 03.02.2020); **з. відчуження** — територія, з якої проведено евакуацію населення після Чорнобильської катастрофи 1986 р. *На сьогоднішній день зона відчуження — перспективна промислова зона для новітніх впроваджень* (ДТ, 12.07.2018); **з. вільної торгівлі** — економічний

простір, утворений внаслідок домовленості декількох держав, у межах якого торгівля країн-учасниць такої домовленості не обкладається митом і не підлягає іншим обмеженням. *Зона вільної торгівлі з ЄС вплине на деяке скорочення виробництва електроенергії в Україні, але користь від зростання виробничого капіталу та робочих місць — це гарна альтернатива деякому падінню виробництва електроенергії* (Д, 11.07.2017); **з. офшорна** — невеликі держави чи території, які залучають іноземні капітали, надаючи податкові та інші пільги у проведенні фінансово-кредитних операцій в іноземній валюті. *Україна веде два різні списки офшорних зон* (Д, 19.01.2018); **з. Шенгенська** — зона вільного пересування людей у дванадцяти країнах (всього їх п'ятнадцять) — членах Європейського Союзу, підписана у Шенгені (Люксембург) у 1994 р. *Хорватія, яка розпочала процес входження до Шенгенської зони в 2015 році, виконала всі необхідні для цього умови, і Єврокомісія ухвалила рішення про включення країни в цей простір* (УМ, ел. ресурс).

Зра́дник — людина, яка зрадила свої погляди, переконання і перейшла до табору супротивника. *Вирок отримав зрадник, який «провів» до околиць Кисва понад 120 одиниць техніки РФ* (УП, ел. ресурс).

Зросійщення — сукупність дій, умов і заходів у національних не російськомовних країнах або в окремих регіонах Російської Федерації; пріоритетність знання російської мови, культури, історії, що призводить до звуження чи витіснення вживання рідної мови та обмеження розвитку культури. *В географічних та топонімічних назвах заборонили зросійщення* (УП, ел. ресурс).

Зубожіння — вищий ступінь, крайня точка бідності більшої частини населення, яке не спроможне задовольнити мінімально необхідні суспільні потреби за рахунок власних фінансових ресурсів. *Соціотитування щодо настроїв українців у минулому місяці показало, що основними загрозами населення вважає економічний занепад (60 % опитаних), масовий виїзд українців за кордон (59 %) і зубожіння українців (51 %) (ДТ, 14.11.2018).*

I

Ідеал — зразок, вища кінцева мета певних прагнень, діяльності. *Основною ідеєю ліберального світогляду як універсальної мети є ідеал індивідуальної свободи* (ГУ, 23.05.2006); **i. національний** — сукупність уявлень певного народу про найдосконаліше влаштування свого життя. *Європейський вибір України — це серце нашого національного ідеалу* (Д, 07.06.2014); **i. політичний** — уявлення класу, партії, соціальної групи, еліти, особи про досконалість політичного устрою суспільства. *Не бачачи шляхів до втілення політичних ідеалів нації, владика Андрій відчайдушно прагне реалізувати настанови релігійної єдності* (УТ, 19.04.2011).

Ідентифікатор — ознака, яка служить для ідентифікації предмета, що розпізнається. *Мовний ідентифікатор — це те, чого люди хочуть, а мовна практика — те, чого вони можуть досягти у суспільстві, де в багатьох сферах все ще панує чи рівною мірою вживається російська мова* (РС, ел. ресурс).

Ідентифікація — дія за знач. **ідентифікувати**. *Запровадження міжнародних стандартів, зокрема в частині ідентифікації публічних діячів, було частиною зобов'язань, взятих Україною перед ФАТФ...* (УП, ел. ресурс). // Процеси, пов'язані зі сферою самосвідомості, самопізнання особи: ототожнення себе з іншими, уявлення іншої людини як продовження самого себе, перенесення себе на іншу особу. *Метою ведення реєстру є ідентифікація особи для оформлення, видання, обміну документів, а також облік інформації про реєстрацію місця проживання або місця перебування громадян* (УМ, ел. ресурс).

Ідентифікувати — встановлювати збіг, схожість кого-, чого-небудь із ким-, чим-небудь; ототожнювати. *СБУ повідомила, що завдяки успішним діям та оперативному обміну інформацією між країнами завербованого агента <...> вдалося ідентифікувати та затримати...* (РС, ел. ресурс).

Ідентичність — сукупність специфічних рис і характеристик особи та соціальної групи, що виділяють її з кола інших людей чи груп і є підставою для віднесення себе до цієї групи. *Перша світова війна розбудила національні настрої та ідентичності в Центральній і Східній Європі, зокрема українську ідентичність* (УТ, 16.07.2016); **i. гіндерна** — усвідомлення особистістю себе як представника чи представниці статі, гіндеру, відчуття свого жіночого, чоловічого тіла, усвідомлення своєї приналежності до чоловічої, жіночої або якоїсь іншої статі в соціальному контексті. *Фоторепрезентації гіндерних*

ідентичностей у пресі та інтернеті відтворюють трансльований тексти медіазразок кількісного чоловічого домінування, хоча й у варіанті, децо більш лояльному щодо жінок (Зн, ел. ресурс); **і. громадянська** — індивідуальне почуття приналежності до спільності громадян конкретної держави, що дає можливість громадянській спільноті діяти в ролі колективного суб'єкта. *Громадянська ідентичність допоможе змінитися Донбасу* (ГУ, 18.12.2018); **і. етнокультурна культ.** — усвідомлена індивідом належність до етнокультурної спільноти. *Вагомість етнокультурної ідентичності як етнічного чинника була і залишається досить суттєвою в будь-якому поліетнічному суспільстві* (ДТ, 13.09.2018); **і. європéйська** — поняття, що розглядається в сенсі особистого ототожнення з об'єднаною Європою і тим самим часто протиставляється ідентичності національній. *Фундатори ЄС, почавши перетворювати суто економічний союз в політичний, усвідомили необхідність пошуку інших, більш глобальних пошуків європейської ідентичності* (ВЗ, 26.11.2017); **і. загальнолюдська** — сукупність поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, у яких виявляються особливості життєдіяльності нації. *Соціологічний підхід до загальнолюдської ідентичності геть невірний, особливо в час світової кризи, революції та війни в Україні* (УП, ел. ресурс); **і. національна** — сукупність ідей, поглядів та уявлень щодо інтересів своєї нації, засобів та шляхів забезпечення цих інтересів. *Будь-який прояв української національної ідентичності дуже сильно тригерить окупантів* (РС, ел. ресурс); **і. особіста** — єдність і послідовність життєдіяльності, цілей, мотивів та смисложиттєвих установок особистості, яка усвідомлює себе суб'єктом діяльності. *Нам справді треба зробити велику роботу з пошуку зрілої ідентичності — особистої і національної* (ВЗ, 13.01.2021); **і. соціальна** — переживання і усвідомлення своєї приналежності до тих чи інших соціальних груп та спільнот. *Для ветеранів АТО / ООС зі стійким типом соціальної ідентичності характерною є ідентифікація з армією* (Д, 26—27.03.2021); **і. територіальна** — результат ототожнення індивідом себе як члена територіальної спільноти. *Розпорядженням Президії НАН України від 28.04.2021 року № 239 затверджено перелік проєктів програми НАН України «Соціокультурний простір України у формуванні стратегії: територіальні ідентичності, ідентифікаційні символи, ментальні практики», що будуть виконуватися в 2021 році* (Д, 31.05.2021); **і. українська див. українство** (у 1 знач.).

Ідеократія *політ., соціол.* — політична влада (чи режим), заснована на засадах загальнонаціональних консолідувальних ідей із високим рівнем їхньої спонукальної і регулятивної потужності. *Основа євразійства — це ідеократія, тобто влада ідей* (Д, 15.03.2017).

Ідеологема *політ.* — найменша смислова одиниця ідеології, виражена певним символом або групою символів; ідея. *...Якщо ідеологія визначає мету, то ідеологеми сприяють її реалізації, умовно окреслюючи покроковий план дій* (Д, 30.11.2016); **і. політична** — визначальна категорія ідейного арсеналу певного політичного явища, здатна впливати на реципієнта, змінюючи його світоглядні орієнтири, та обумовлена соціально-політичним контекстом. *Якісною*

характеристикою та визначальною засадою будь-якої партії є використання будь-яких політичних ідеологем для формування основи власної діяльності взагалі та партійної програми зокрема (Д, 19.01.2018).

Ідеологічний — який стос. до ідеології, пов'язаний з нею. Сьогодні актуалізується проблема ідеологічних засад державотворення і становлення нації, які ґрунтувалися б на сучасних складових частинах національної ідеї як платформі нової соціогуманістичної політики України (УМ, ел. ресурс).

Ідеологія — система концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, яка відображає інтереси, світогляд, ідеали, умонастрій людей, класів, націй, суспільства, політичних партій, громадських рухів та інших суб'єктів політики. *Здається, нині загальновідомо, що протягом двох століть, і останнього ХХ зокрема, на українських етнічних землях незмінно передувала ідеологія національного визволення, ідеологія боротьби за національну свободу і незалежну державність усього поневоленого українського народу* (УМ, ел. ресурс); **і. гендерна** — сукупність поглядів, за допомогою яких гендерні відмінності й гендерна стратифікація досягають соціального виправдання. *Гендерна ідеологія робить те саме, що комунізм, тільки провідну силу й вектор вбачає в жінках* (ДТ, 29.08.2014); **і. державно-церковна** — засади державної політики, коли церква та ієрархи виконують провідну роль у житті суспільства власної держави та поширюють таку ідеологію за її межі для формування поглядів одновірців. *У Верховній Раді зареєстрували проєкт декларації «Про гідність, свободу й права людини», який відбиває державно-церковну ідеологію* (РС, ел. ресурс); **і. етнічна культ.** — сукупність теоретичних концепцій, програм, платформ, у яких етнос обґрунтовує особливості власної історії, характеру, свідомості, визначає завдання, шляхи та перспективи свого етногенезу. *У постколоніальній Україні доводиться захищати дискриміновану етнічну більшість від упривілейованої етнічної ідеології, переваги якої були засновані ще за часів Російської імперії та Радянського Союзу* (ВЗ, 02.04.2015); **і. політична** — система концептуально оформлених політичних, правових, релігійних, естетичних і філософських уявлень, поглядів та ідей, які відображають інтереси, світогляд, ідеали людей, їхнє ставлення до дійсності й одне до одного, способи пізнання та інтерпретації буття з позицій цілей, ідеалів, інтересів певних соціальних груп та суб'єктів політики. *У будь-якому разі націоналізм як політична ідеологія, а не культурний або етнічний рух, часто має не надто розвинену теоретичну базу й найбільше посиляється на емоційні елементи: апелює до міфів і почуття спільного призначення, говорить про дух спільності тощо* (УТ, 29.10.2016); **і. правова** — система правових ідей, поглядів, вимог окремих людей та їх угруповань, громадських організацій, самої держави, які ґрунтуються на певних наукових і політичних уявленнях та знаннях. *Правова ідеологія виступає важливим та невід'ємним елементом правосвідомості як окремої людини, так і всього суспільства* (УП, ел. ресурс).

Ієра́рх культ., рел. — представник вищого християнського духовенства (папа, патріарх, митрополит, кардинал, архієпископ, єпископ). *Звертаючись*

безпосередньо до учасників Собору, до ієрархів церков, глава держави зауважив, що в ці години на них лежить колосальна відповідальність (ГУ, 18.12.2018).

Ієрархія — послідовне розміщення посад, чинів і т. ін. від найнижчих до найвищих у порядку їх підлеглості. *Представницька демократія створює ієрархію довіри (хто отримав кількісно більшу довіру, той займає вищий щабель в ієрархії влади)* (УП, ел. ресурс); **і. соціальна** — структурна побудова суспільства або окремих спільнот за рівневою ознакою з послідовним підпорядкуванням нижчих рівнів (щаблів) вищим. *Соціальна ієрархія на островах (Мальдіви. — Ред.) визначається залежно від того, чи має родина у власності традиційний човен — доні (Dhoni), який може вмістити 8—10 осіб* (ВЗ, 26.11.2017).

Ізоляціонізм політ. — специфічний тип поведінки політичного суб'єкта, орієнтований на обмеження і припинення його зовнішніх зв'язків та відносин; часто спостерігається в торговельних санкціях, посиленні, обмеженні візового режиму, військовій або інформаційній блокаді, припиненні культурних контактів тощо. *Якщо британці вирішать перекрити шлях мігрантам, тоді їм доведеться заплатити за свій ізоляціонізм, відмовившись від вільної торгівлі в Європі і всіма перевагами, які вона дає* (ДТ, 24.06.2016); **і. етнічний культ.** — система поглядів або обрана лінія поведінки, спрямована на відповідне політичне, економічне чи культурне самовідокремлення будь-якої етноструктури від інших етногруп. *Наріжним каменем внутрішньої політики будь-якої розвиненої держави є інтеграція національних меншин, а не їхній етнічний ізоляціонізм в мовно-етнічних гетто* (УП, ел. ресурс).

Ізоляціоніст політ. — прихильник ізоляціонізму. *Американські ізоляціоністи обвинувачують американського президента в підтримці української опозиції* (РС, ел. ресурс).

Ізоляція психол., соціол. — почуття соціального спустошення і безнадії, яке виникає внаслідок нездатності досягти соціальних, інтимних контактів. *Система пробації передбачає роботу з особами, які вчинили злочин, без ізоляції їх від суспільства, надання їм соціальної і психологічної підтримки й допомоги та, безперечно, нагляду і контролю за правопорушником під час перебування на пробації* (УК, 15.03.2019).

Ілюзія — викривлене, хибне сприймання дійсності, очікування певної події, базоване на уяві, що не має відношення до реальності. *Деякі ЗМІ створили ілюзію, що війну може зупинити усмішка шоумена (огляд преси)* (ГУ, 17.01.2020); **і. політична** — очікування певної політичної події, яка базується на уяві, що не має відношення до дійсності. *...Політична ілюзія як різновид соціальної ілюзії виступає новим предметом психологічних студій* (Енруіт, ел. ресурс).

Імідж — цілеспрямовано сформований образ (особи, явища, предмета), призначений здійснювати емоційно-психологічний вплив на когось для популяризації, реклами. *Одним словом, якщо президент серйозно стурбований поганим іміджем України, він мусить децю серйозніше попрацювати над ставленням діаспори до його уряду* (УТ, 14.07.2010); **і. владної інституції** —

загальне уявлення (розуміння й оцінка), що формується на основі поєднання зовнішнього і внутрішнього елементів сприйняття на рівні окремих індивідів чи певних груп громадськості, які взаємодіють із владною установою, про різні аспекти її функціонування. *Формування позитивного іміджу владної інституції та ефективного управління цим процесом підвищує рівень довіри до органу влади, його престиж, авторитетність...* (Д, 17.07.2018); **i. політика** — політичний образ політика, уявлення про нього, його сприйняття в масовій свідомості, що формуються цілеспрямовано й визначають відповідне ставлення до політика. *У політиці вдало сформований імідж політика визначає перемогу на виборах і успіх політичних партій* (ВЗ, 09.02.2015); **i. політичний** — сукупність уявлень, сприйняття і переконань, що має індивід або група індивідів про різні політичні явища або товари. *У сучасній політиці конкуренція значною мірою відбувається у сфері формування політичного іміджу* (ГУ, 14.03.2015); **i. соціальний** — образ тих чи інших соціальних об'єктів, явищ, процесів, інститутів, осіб, що формується в індивідуальній та суспільній свідомості і визначає відповідне ставлення до них. *Коли питання усиновлення перейшли в нашу компетенцію, ми зрозуміли: потрібно підвищувати соціальний імідж усиновителя* (ДТ, 29.09.2017).

Іміджелогія, іміджологія наук. — наука, що вивчає проблеми формування й створення в суспільній свідомості образів суспільних інститутів (держави, політичних партій, організацій, установ) та окремих політичних лідерів, виробляє сукупність прийомів, технологій і засобів формування в суспільній свідомості відповідних образів реальних суб'єктів політики. *Іміджологія як інноваційна науково-технологічна дисципліна людинознавчого спрямування поєднала в собі множину гуманітарних знань* (УП, ел. ресурс).

Іміджмейкер соціол. — особа, яка цілеспрямовано формує, коригує, створює імідж політика, політичної організації, установи, підприємства, торгової марки тощо. *Країна, котра поважає своїх громадян, має репутацію досвідченого іміджмейкера та стиліста — люди і їхня держава виглядають привабливими в очах світу* (Д, 26.11.2013).

Іміджмейкерський соціол. — який стос. до іміджмейкера. *Майже нульовий інтерес до офіційних заяв вже на першому році — це пожежний дзвіночок, що свідчить про не зовсім вдалі іміджмейкерські стратегії нового президента* (ВЗ, 03.02.2020).

Іміджмейкінг соціол. — сукупність технологій і технік, елементів та операцій, призначених для реалізації завдання з формування іміджу об'єкта (людини, предмета чи явища). *Іміджмейкінг як набір технологій кожного разу матиме свої відмінності* (ГУ, 28.10.2017); **i. політичний** — система взаємопогоджуваних заходів, технологій, прийомів із конструювання, представлення, коригування та популяризації іміджу будь-якого політика, партії чи громадсько-політичного руху, які проводять у період виборчої кампанії та між ними, спрямовані на виборців, а також різні цільові групи, з метою сприяння позитивній суспільній реакції, високій репутації та підтримці на виборах. *Політичний іміджмейкінг політологи розглядають як пропагандистську тех-*

нологію, а забезпечення функціонування політичного іміджу — як форму пропагандистської влади (УТ, 07.11.2019).

Іммігрант — особа, яка в'їхала або в'їздить на територію держави на тимчасове або постійне проживання. *Українські іммігранти заповнюють прогалини на польському ринку праці, виконуючи ті види робіт, за які неохоче беруться поляки, зокрема в сільському господарстві* (ГУ, 06.05.2016).

Іммігрантський — який стос. до іммігранта. *Тисячі голодних, доведених до відчаю людей з незрозумілими біографіями стають тяжким тягарем для європейських прикордонних іммігрантських, муніципальних служб, змушених розбиратися з персональними трагедіями* (Д, 27—28.08.2021).

Імміграційний — який стос. до імміграції. *Італія активно розробляє нові засади імміграційної політики та ефективні моделі інтеграції* (Д, 16.07.2010).

Імміграція — 1. В'їзд особи на територію держави на тимчасове або постійне проживання. *Згідно з економічними дослідженнями імміграція, в першу чергу, чинить позитивний вплив на економіку країни, особливо в довгостроковій перспективі* (ДТ, 07.02.2019). 2. Іноземці, які оселилися у певній країні на постійне або тимчасове проживання; іммігранти. *Сьогодні Польща, як колись Італія, поступово перетворюється з країни еміграції на країну імміграції, де перші місця за чисельністю посідає українська громада* (Д, 16.07.2010).

Імпіріалізм — політика встановлення та здійснення окремими державами контролю над більш слабкими у військовому, економічному й культурному відношеннях країнами та бездержавними територіями. *Імпіріалізм еволюціонував після боротьби між доісторичними кланами за дефіцит їжі та ресурсів, але він зберіг свої криваві корені* (GL, ел. ресурс).

Імпірія — велика держава, що виникає внаслідок загарбання територій, колонізації, експансії, інших форм розширення впливу наддержави, складається з метрополії та підпорядкованих центральній владі держав, народів, примусово інтегрованих до єдиної системи політичних, економічних, соціальних і культурних взаємозв'язків. *Відстала аграрна Іспанія з її величезною колоніальною імперією внаслідок припливу в країну золота інків, ацтеків і майя зазнала економічної кризи...* (Д, 17.07.2018); **і. газова** — складна політична структура, в якій панівна центральна держава контролює слабші держави в газовому питанні, володіє величезними енергетичними (газовими) ресурсами, інфраструктурою їх видобування й експорту та будує на цьому свою геополітику й геоekonomіку. *І всі прекрасно розуміють — без України не буде газової імперії* (Д, 30.12.2011).

Імпіський — який стос. до імперії. *Так, вона (Україна. — Ред.) побачила війну, розруху, беззаконня, але оце бажання вирватися зі страшного імперського й колоніального кола непереборне* (ВЗ, 09.10.2018).

Імпічмент — особливий порядок і встановлена законом процедура притягнення до відповідальності за грубі порушення закону вищих посадових осіб до завершення терміну одержаних ними внаслідок виборів повноважень. *Юридичний комітет Палати представників опублікував у понеділок звіт, який супроводжує справу про імпічмент президента і містить обґрунтування*

звинувачень на його адресу у зраді нації для власної політичної вигоди (ГУ, 17.01.2020).

Імплементация — стан за знач. **імплементувати**. Імплементация рішення про санкції відкладена до наступного понеділка з метою врахувати наслідки, яких може бути досягнуто в ході переговорів (ВЗ, 09.02.2015).

Імплементувати — виконувати, втілювати в життя міжнародні правові норми, що передбачає втілення зобов'язань, узятих ними в міжнародних договорах, у норми внутрішнього національного законодавства. *Нагадую, що головне завдання народного депутата — ухвалювати важливі закони, а виконавчої влади — їх імплементувати в життя* (ВЗ, 20.03.2020).

Імунітет політ. — сукупність прав та привілеїв, якими закон наділяє певну особу (організацію, представництво будь-якої держави) для здійснення ними своєї політичної діяльності. *У депутатів повинен зберігатися імунітет — захист від можливого переслідування за свою політичну діяльність* (СВ, 06.09.2019); **і. дипломатичний** — сукупність прав і привілеїв, які надають дипломатичним представництвам іноземних держав і їхнім співробітникам для можливості ефективно виконувати передбачені міжнародним правом функції без контролю з боку влади держави, в якій вони перебувають. *Захист української льотчиці розраховує, що ПАРЄ найближчим часом досягне звільнення її з-під варті, оскільки вона є делегатом від України в ПАРЄ і має дипломатичний імунітет* (ВЗ, 27.01.2015); **і. етнічний культ.** — здатність етносистеми чинити опір зовнішньому середовищу, асиміляційним процесам, внутрішнім руйнівним чинникам, масовій еміграції (добровільній або вимушеній) представників певних етнічних утворень. *Науковці відзначали, що діти, які з нуля вчили чужу мову, до п'яти років частіше хворіють, відстають у розвитку; потім — надолужують. От тільки через втрату етнічного імунітету живуть вони на 10—15 років менше, ніж ті, хто від нуля розмовляв рідною мовою* (ГУ, 28.10.2017); **і. політичний** — здатність політичної системи критично оцінювати інформацію, спрямовану на її підрив і руйнування. *Поняття політичного імунітету зафіксовано в конституціях більшості європейських країн* (ГУ, 07.11.2019); **і. президентський** — встановлена законом недоторканність президента як глави держави. *Юристи заявляють, що президент не підлягає ніяким кримінальним переслідуванням, поки перебуває на своїй посаді, що є досить широким тлумаченням поняття президентського імунітету* (ДТ, 15.11.2019).

Інавгурація — урочиста церемонія вступу на посаду глави держави, що передбачає публічне виголошення новим главою держави клятви та програмної промови. *Рішення про дату (і місце) проведення інавгурації новообраного Президента України прийматиме Верховна Рада, для ухвалення рішення необхідно як мінімум 226 голосів* (ГУ, 07.05.2019).

Інакоміслення — несприйняття усталеного в суспільстві чи в окремих соціальних групах світобачення. *Іноді арешти та винесення вироків, як видається, були спрямовані на покарання за політичне інакоміслення і <...> мали на меті слугувати застереженням для інших* (ВЗ, 13.09.2018).

Інв'язія політ. — напад, збройне втручання у справи іншої країни; інтервенція, вторгнення. *Інв'язія та перебування радянської армії в Чехословаччині стали справжньою трагедією і шоком, наслідки яких чехи та словаки відчують досі* (УТ, 07.07.2016).

Індивід соціол. — людина як окрема природна істота, представник виду, носій індивідуально притаманних рис. «*Народом*» у сенсі єдності сприймало себе чимало різних повсталих індивідів лише на противагу диктатурі, яка однаковою мірою позбавляла їх елементарних прав (УТ, 12.09.2019).

Індивідуалізм соціол. — напрям думок, почуттів і бажань, які поцінують життя, статус окремої людини як важливішу, суттєвішу субстанцію, ніж життя груп, великих асоціацій, суспільства. *Амбіційність та індивідуалізм, який притаманний українцям, в політиці призводить до того, що боротьба за владу набуває гострого, конфліктного, іноді — трагічного характеру* (УП, ел. ресурс).

Індивідуальний психол., соціол. — який властивий певній особі. *Масова культура, масове виробництво та масові стандарти фінансового благополуччя розчиняють індивідуальну особистість, витісняючи її зі сфер політичного життя* (Д, 27—28.08.2021).

Індивідуальність психол., соціол. — неповторність психіки та особистості людини, своєрідне поєднання її фізичних та психологічних особливостей. *Створюючи саме соціальну рекламу, можна в повній мірі проявити свою креативність та індивідуальність, та ще й при цьому бути корисним для суспільства* (УМ, ел. ресурс).

Індиферентність соціол. — байдужість, відсутність реакції на явище, фактор або вплив. *Така індиферентність до тем, пов'язаних із війною, спостерігається навіть у ЗМІ Донецької й Луганської областей* (Д, 29.03.2019); **і. етнічна культ.** — характерна риса особи, яка виявляється в байдужості до своєї етнічності та до можливостей її підтримки і розвитку. *У XXI ст. в усьому світі загострилось усвідомлення людьми своєї етнічної індиферентності* (Д, 26—27.02.2021).

Індоктринація — насильницьке нав'язування особистості (групі, народу) мети, цінностей, ідеологій у будь-який спосіб певними суб'єктами або інститутами влади. *Успіх екстремістських антизахідних рухів — це не наслідок політичних і соціальних хиб ліберальних демократій, а результат систематичної ідеологічної індоктринації дезінформаційними апаратами* (УТ, 07.11.2019).

Індуїзм рел. — релігійна система, що склалася в Індії на основі брахманізму та буддизму. *У понеділок сотні тисяч прихильників індуїзму зібралися, щоб провести священне купання в річці Ганг в Індії, незважаючи на те, що в країні зафіксований найвищий у світі приріст нових заражень коронавірусом* (ВЗ, 12.04.2021).

Інженерія наук. — галузь людської інтелектуальної діяльності із застосуванням досягнень науки для вирішення конкретних проблем людства. *Науковими галузями, котрі стануть доступними в Американському університеті у Києві, будуть також інженерія, медицина, архітектура, дизайн та право* (РС, ел.

ресурс); **і. виборча політ.** — пристосування виборчих процедур до реалізації інтересів правлячої та політичної еліт щодо завоювання і збереження влади в державі (регіоні, місті тощо). *Процес розробки певної моделі виборчої системи для спрямованого впливу на політичну систему називається електоральною (виборчою) інженерією* (Д, 28.12.2011); **і. електоральна див. і. виборча; і. соціальна** — 1. Специфічна галузь соціології, що досліджує методологічні й теоретичні засади соціального винахідництва, створення (конструювання) нових або вдосконалення наявних соціальних реальностей. *Увагу «нового» Кінга привертають уже не індивідуальні психічні метаморфози, а наукова масова психологія та соціальна інженерія — задля досягнення природи масових суспільних порухів, а отже, ідей, що їх провокують* (УМ, ел. ресурс). 2. Сукупність систематизованих й упорядкованих методів, засобів, способів трансформації суспільних наукових, передусім соціологічних знань, у соціальні програми, проекти, конструкції чи конструктивні ідеї. *Види атак, які направлені на отримання доступу до систем та інформації завдяки введенню людей в оману, називаються соціальна інженерія* (УП, ел. ресурс).

Ініціатива — 1. Здатність до самостійних активних дій, внутрішня спонунка до нової діяльності. *Останнім часом український уряд та парламентська монобільшість просто-таки фонтанують ініціативами в соціальній сфері* (УМ, ел. ресурс). 2. Пропозиція, висунута для обговорення. *Україна розраховує на допомогу міжнародних організацій у подоланні корупції, зокрема, у вигляді експертної допомоги щодо адаптації українського законодавства до світових стандартів, а також підтримці ініціатив, які виходять за межі уряду і знаходяться в компетенції неурядових організацій* (ДТ, 14.01.2011); **і. громадська** — спосіб спільного управління, пов'язаний із виробленням консенсусно орієнтованих рішень усіма зацікавленими сторонами за підтримки з боку органів влади. *Громадські ініціативи — рушійна сила змін у громаді* (Д, 30.12.2011); **і. законодавча** — офіційне внесення законопроекту до законодавчого органу згідно зі встановленою процедурою; перша стадія законодавчого процесу. *Учасники зустрічі обговорили перспективи впровадження в Україні таких інструментів прямої демократії: референдум, народна законодавча ініціатива, визнання закону України таким, що втратив чинність (народне вето або вимога), відкликання народних обранців, дострокове припинення повноважень рад за народною ініціативою* (ГУ, 07.11.2019).

Інклюзивний соціол. — який стос. до інклюзії. *У плані культурному: європейська цивілізація — інклюзивна, діалогічна, мультикультурна* (Д, 19—20.03.2021).

Інклюзія соціол. — процес долучення осіб з інвалідністю до активного суспільного життя. *При інклюзії всі зацікавлені сторони повинні брати активну участь для отримання бажаного результату* (УК, 23.08.2013); **і. політична** — право на політичну участь різноманітних осіб і груп, незалежно від їхнього походження, віку, раси, релігії, статі, етнічної приналежності, сексуальної орієнтації. *Для вирішення ситуації за відсутності кадрів ідеально підходить принцип політичної інклюзії, який діє в Сингапурі* (Д, 08.09.2021); **і. соціальна** — принцип забезпечення рівних прав і можливостей для всіх людей.

Стійкість бізнесу — це прагнення до зменшення впливу на довкілля та етичність у всіх аспектах: від соціальної інклюзії до умови про піклування про роботу працівників (ЕП, ел. ресурс).

Інкорпорація *соціол.* — вступ (прийняття) до групи, об'єднання з групою. *Інкорпорація представників громадського руху у владні структури України загалом може розглядатись як позитивний процес (Д, 30.03.2017).*

Інкультурація *соціол., культ.* — процес засвоєння (вивчення) людиною основних рис і змісту культури свого народу, менталітету, культурних установок та стереотипів. *Коротко кажучи, інкультурація — це процес оволодіння людиною етнокультурним досвідом (УМ, ел. ресурс).*

Інноваційний — який стос. до інновації. *Отже, пріоритетним завданням є створення сучасної промисловості, що забезпечить реальний попит на інновації й підґрунтя для інноваційного розвитку економіки (Д, 13.10.2017).*

Інновація *див. нововведення.*

Іноземець — особа, яка перебуває на території певної держави, але має громадянство чи підданство іншої держави. *Іноземці і компанії, які мають серед засновників іноземців, отримують право купувати українські земельні ділянки тільки у випадку, якщо на це буде дана згода народу України на всеукраїнському референдумі (ВЗ, 11.11.2019).*

Іноземний — який стос. до іншої держави, країни, належний їм. *Кабінет Міністрів України дозволив іноземним закладам вищої освіти відкрити філії в Україні (Д, 12.04.2021).*

Інсайд — вкидання інформації на ринок з метою одержання комерційного чи політичного прибутку. *Україна отримала менше 3 мільярдів доларів на подолання наслідків коронакризи. То трани ще буде? Чи вже ні? Поділіться інсайдами (Д, 09.09.2021).*

Інсайдер — особа, що має доступ до конфіденційної інформації завдяки своєму службовому становищу, родинним зв'язкам і має можливість використовувати її у власних інтересах. *Частка кредитів інсайдерів у ПриватБанку не підтверджується звітом і висновками аудиторів (ЄП, ел. ресурс).*

Інсайдерський — який стос. до інсайдера. *Інсайдерська економіка для середнього українця виявилася аж нітрохи не краща, ніж горезвісна командно-адміністративна система більшовицького напрямку (ГУ, 01.12.2004).*

Інстанція — кожна з послідовних ланок у системі підпорядкованих один одному органів державного апарату, судових, громадських організацій тощо. *Апеляційна інстанція залишила в силі рішення Господарського суду Волинської області щодо повернення Державному історико-культурному заповіднику пам'ятки містобудування та архітектури національного значення (Д, 23.03.2019).*

Інститут — сукупність правових норм у якій-небудь галузі суспільних відносин. *Цілком очевидно, що старі зразки суспільних інститутів себе вичерпали (УМ, ел. ресурс); і. політичні* — установи, здатні приймати політичні рішення і втілювати їх у відповідні правові норми та практику державно-політичного і громадського життя. *Деякі країни світу, наприклад, як Великобританія, мають інклюзивні політичні інститути, тобто ефективні органи*

державної влади, підзвітні людям (ВЗ, 26.08.2018); **і. президентства держ. упр.** — система управлінських відносин у системі державної влади, обумовлених наявністю одноосібного глави держави, який отримує свої повноваження шляхом виборів. *Більшість науковців, політиків дійшли висновку: інститут президентства історично виправдав себе в багатьох країнах* (УК, 23.08.2013); **і. соціальний соціол.** — комплекс формальних і неформальних правил, принципів, норм і санкцій, установок і ролей, які забезпечують стійку регламентацію, стабільне функціонування та соціальне регулювання поведінки великих груп людей. *Говорячи ж про державу як про соціальний інститут, варто говорити про мораль і моральність, перш за все, державних чиновників, а також всіх тих, хто, так або інакше, є представником народу на будь-якому з рівнів* (Д, 06.09.2019).

Інституційний політ. — офіційно встановлений, закріплений у своєму суспільному статусі. *Рада Європи по праву може розглядатися як політико-правова інфраструктура та інституційна основа реалізації пан'європейської ідеї, яка поступово приводить до розвитку загальноєвропейської інтеграції* (ГУ, 15.11.2005).

Інституціоналізація політ. — процес формалізації, впорядкування політичних явищ, рухів, що полягає в утворенні та розвитку організованих установ, становленні певної структури політичних відносин, ієрархізації політичної влади. *У Сингапурі, однак, політична меритократія залишилася центральною темою, а лідери країни продовжують відстоювати інституціоналізацію механізмів, спрямованих на відбір найбільш кваліфікованих для управління країною кандидатів, навіть якщо для цього доводиться обмежувати демократичний процес* (Д, 15.10.2013).

Інституція політ. — певна форма організації, регулювання суспільного життя, діяльності й поведінки людей; сукупність соціальних норм, зразків поведінки та діяльності. *Багато хто недооцінює загрози самого капітуляційного процесу, який може розтягнутися на довгі роки, навіть на десятиліття, коли кожне окреме рішення не буде критичним, але їхня сукупність, системність та послідовність спричинять цілковиту руйнацію українських інституцій* (УТ, 24.11.2019).

Інтегративний — суцільний, цілісний предмет або явище. *Не розриваючи інтегративні зв'язки об'єктів державного управління, концепція має показати функціональну природу самостійності регіональної влади* (ГУ, 02.04.2015).

Інтеграційний — який стос. до інтеграції. *Більше половини українських біженців провалюють інтеграційні курси, які передбачені для швидкої адаптації у німецькому суспільстві* (РС, ел. ресурс).

Інтеграція — 1. Об'єднання в ціле будь-яких окремих частин. *Євроінтеграційні перспективи України глава МЗС пов'язав з успішністю інтеграції балканських держав Албанії та Північної Македонії* (ДТ, 26.07.2019); **і. економічна** — процес інтернаціоналізації господарського життя, зближення, об'єднання економік низки країн. *Економічна інтеграція надасть можливість впроваджувати централізовані закупівлі палива, запчастин, техніки, а*

також — продаж деревини (Д, 27.03.2015); **і. європе́йська** — процес поступової уніфікації та зрощування національних економік європейських держав для подолання суперечностей між інтернаціоналізацією господарського життя та обмеженими можливостями внутрішніх ринків. *В Україні відбувається процес становлення інститутів забезпечення європейської інтеграції, елементами якої, крім органів виконавчої та законодавчої влади, є інститути громадянського суспільства* (ГУ, 26.12.2006); **і. націона́льна культ.** — процес взаємодії між різними етнічними спільнотами у поліетнічній (багатонаціональній) державі, на основі чого вони зближуються, об'єднуються і створюють політичну націю, формуючи водночас почуття спільного громадянства, державного патріотизму, зберігаючи свої етнічні властивості та власну етнічну свідомість. *Практично всі сучасні європейські держави створили власні національні пантеони, які не лише відіграють роль усипальниці видатних державників, а й слугують одним із незримих чинників національної інтеграції і державного самоствердження* (ДТ, 22.01.2016); **і. політична** — сукупність політичних процесів, спрямованих на консолідацію, злиття суспільних, політичних, військових, економічних структур або етносів у межах однієї держави чи кількох держав для протидії деструктивним внутрішнім і зовнішнім чинникам. *Британія вважає, що тісна політична інтеграція в ЄС веде до зменшення національної самостійності країни і навіть повного її узалежнення* (ДТ, 12.02.2016); **і. соціа́льна** — процес і стан поєднання складників соціуму, передусім індивідів і груп, у єдину соціальну цілісність або систему. *Кожного дня ми бачимо, як соціальна інтеграція покращує здоров'я та освіту, створює робочі місця і більш сильні мережі громадянської підтримки, щоб у майбутньому захистити людей з альбінізмом від переслідувань* (УМ, ел. ресурс). 2. *Погоджений розвиток та взаємне доповнення підприємств, галузей економіки, регіонів і держав задля ефективнішого використання ресурсів та повнішого задоволення потреб учасників цього процесу у відповідних товарах і послугах. Соціальна інтеграція допомагає вразливим верствам населення повернутися до нормального життя* (Д, 29.12.2018).

Інтеле́кт — розум, здатність до мислення, особливо до його вищих теоретичних рівнів. *Люди з високим інтелектом мислять швидко, їх цікавить результат, а не процес, і їх мало цікавить думка оточуючих про них самих* (ВЗ, 09.02.2018); **і. соціа́льний** — порівняно стійка форма спільної розумової діяльності людей, яка визначає рівень їхньої спільної творчості, прийняття й реалізації рішень, розуміння самих себе, інших осіб, спільнот, навколишнього світу. *Провідні компанії відчайдушно шукають висококваліфікованих працівників із потужними когнітивними здібностями, які можуть вирішувати складні проблеми, є творчими, мають соціальний інтелект, тобто вміють взаємодіяти з іншими, вести переговори та переконувати* (УТ, 14.07.2018); **і. штучний** — 1. *інформ.* Розділ комп'ютерної лінгвістики та інформатики, що опікується формалізацією проблем та завдань, які подібні до дій, що виконує людина. *Штучний інтелект останнім часом привертає дедалі більше уваги* (РС, ел. ресурс). 2. *Здатність інженерної системи здобувати, обробляти, застосову-*

вати знання та вміння. *«Укроборонпром» хоче використати штучний інтелект в «оборонці»* (ЕП, ел. ресурс).

Інтелектуальний — який стос. до інтелекту, пов'язаний із ним. *Очікують, що вкотре змінене освітнє законодавство сприятиме підвищенню якості освіти та освітньої діяльності, зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу українців* (УМ, ел. ресурс).

Інтелектуальність — властивість за знач. **інтелектуальний**. *Світло інтелектуальності випромінює газета «День», адже вона виводить на чисту воду всіх: і розумних, і невдах, у тому числі нового покоління* (Д, 29.07.2011).

Інтелігенція соціол. — люди, які мають спеціальні знання в галузі науки і культури та які зайняті розумовою працею. *Інакше кажучи, цілісний організм національної інтелігенції — це симбіоз (і водночас до певної міри конкуренція) гуманітаріїв (від філософів до поетів, від адвокатів до художників) та природничиків і «технарів» (від астрономів до спеціалістів з електрозварювання та експлуатації залізниць)* (Д, 20.12.2016).

Інтеракція — безпосередня міжособистісна взаємодія під час спілкування, планування спільної діяльності, організація спільної діяльності, психологічний вплив один на одного. *Публічні простори — це місця соціальних інтеракцій, де представники цих спільнот можуть перетинатись і бачити інших городян* (Д, 26.02.2016).

Інтервенція — насильницьке втручання однієї або кількох держав у справи іншої (інших) держави або у її відносини з іншими державами. *Глава британського уряду не повідомив деталі, але наполіг на тому, що будь-яка інтервенція в Сирію буде законною та адекватною* (УМ, ел. ресурс); **і. гібридна** — вторгнення, що не обмежується однією формою або виміром ведення бойових дій, коли будь-яка загроза або застосування сили визначаються як змішані. *Головнокомандувач збройних сил НАТО в Європі заявив, що Росія, судячи з усього, дотримується у відносинах з Молдовою того ж сценарію «гібридної війни», який використовувався до анексії Криму та гібридної інтервенції в Східній Європі* (УП, ел. ресурс); **і. гуманітарна** — застосування військової сили проти іноземної держави або будь-яких сил на її території для запобігання гуманітарної катастрофи або геноциду місцевого населення. *Предметом гуманітарної інтервенції стали переконливі питання зовнішньої політики* (Д, 26—27.02.2021); **і. дипломатична** — втручання у внутрішні справи держав за допомогою використання дипломатичних каналів, таких як дипломатичні і консульські представництва, конференції держав, міжнародні організації, міжнародно-правові вирішення спорів між державами та ін. *Під впливом захисту прав людини фактично відбувається дипломатична інтервенція на територію України* (РС, ел. ресурс); **і. економічна** — втручання у внутрішні справи держави шляхом використання економічних заходів тиску, нав'язування певної лінії поведінки під загрозою застосування санкцій. *Регулятор другий тиждень поспіль утримується від економічної інтервенції на міжбанку* (ЕП, ел. ресурс); **і. збройна** — втручання із застосуванням зброї, що

розглядається як агресія. 15 лютого 1989 року була закінчена збройна інтервенція до Афганістану (ВЗ, 13.02.2020); **i. інформаційна** — комплекс цілеспрямованих, скоординованих у часі заходів, що забезпечують подання каналами розповсюдження та телекомунікації масової тенденційної інформації в заздалегідь заданому режимі або її інтерпретацію в потрібному ракурсі з метою впливу на суспільну думку і прийняття рішень в іншій державі. *Задіяні різні спеціальні служби та канали, зокрема інформаційної інтервенції* (Д, 12.05.2020).

Інтерес — форма вияву вибіркового ставлення особистості до об'єкта, що визначається його життєвою важливістю та емоційною привабливістю. *Про належний рівень територіальної ідентичності можна говорити лише там і тоді, де й коли політичні та правові ініціативи влади відповідають інтересам громад і отримують суспільну підтримку* (ГУ, 04.06.2015); **i. державний див. i. національний; i. етнічний культ.** — уявлення конкретної етнічної спільноти про можливу найбільшу вигоду для себе у спілкуванні з іншими етнічними спільнотами, державами, класами, партіями тощо. *Увагу правозахисників не привертає та обставина, що на практиці часто йдеться не про боротьбу за рівні права тих чи інших меншин, а про лобіювання якихось ексклюзивних етнічних інтересів через обмеження прав і можливостей решти суспільства* (ВЗ, 25.07.2018); **i. національний** — система фундаментальних відносин, яка поєднує в собі потреби функціонування і розвитку нації як єдиного організму. *У більшості країн, де працював МВФ, структурні зміни економіки в напрямку реалізації національних інтересів не відбулися* (УМ, ел. ресурс); **i. соціальний** — вираження соціальних потреб суб'єкта (індивіда, групи, класу, нації, народу) через його місце (статус) у системі соціальних відносин та взаємодій з приводу умов та засобів задоволення цих потреб. *Політичні партії повинні виводити на публічний рівень соціальні інтереси громадян, але в нинішній політичній системі за партійним життям нічого не стоїть, ніякого соціального чи політичного суб'єкта* (Д, 04.04.2014).

Інтернаціоналізація *ек., політ.* — зближення національних економік через посилення промислової співпраці та взаємозалежності міжнародного товарообороту, руху капіталів робочої сили між країнами. *У процесі глобальної інтернаціоналізації світового господарства, розвитку нової «архітектури» гео економічного простору сформувалася специфічна форма взаємин — міжнародні економічні відносини* (БЛ, ел. ресурс).

Інтернаціоналізм — світоглядний принцип міжнаціонального єднання, що стверджує рівність і суверенність усіх народів світу, потребує визнання за кожною нацією її самобутності, соціально-історичних та культурних надбань, право на вибір моделі свого суспільно-політичного життя. *Інтернаціоналізм, без сумніву, змінює стратегію забезпечення національного інтересу і захисту культурно-історичної ідентичності* (УП, ел. ресурс).

Інтернаціоналіст — той, хто сповідує принципи інтернаціоналізму. *Тоді в нашому розумінні моджахед був повстанцем, який боровся з офіційним на-*

родним режимом, а ми називали себе інтернаціоналістами, аж ніяк не окупантами (ГУ, 15.02.2012).

Інтернет — всесвітня система взаємополучених комп'ютерних мереж. *Свобода слова в інтернеті — платформа прав людини* (Д, 15.09.2020); **i.-голосування** див. **голосування: г. електронне; i.-контент** — будь-яке інформаційно-значуще (змістове) наповнення інформаційного ресурсу (напр., веб-сайту). *В епоху цифровізації суспільства запит на інтернет-контент буде тільки рости* (ЕП, ел. ресурс); **i.-користувач** — людина, яка користується інтернетом. *Кількість інтернет-користувачів в Україні виросла на 7 %* (ЕП, ел. ресурс); **i.-медіа** — сукупність усіх видів інформаційних ресурсів, які доступні інтернет-користувачам. *У 2019 р. вперше інтернет-медіа та соціальні мережі обійшли телебачення за популярністю в Україні* (ДТ, 07.02.2020); **i.-мем** — назва інформації або фрази (зазвичай дотепної та іронічної), яка виникла спонтанно й набула популярності в інтернет-середовищі. *Інтернет-меми як реалізатори української культури обмежені віртуальним середовищем, проте можуть бути реалізовані різними полікодовими системами* (ВЗ, 04.05.2017); **i.-наблік** — спільнота, що створюється переважно в соціальних інтернет-мережах з метою просування ідеї, бренду, зовнішніх ресурсів тощо. *Інтернет-наблік відіграє важливу роль у теоретичній та практичній професійній підготовці спеціалістів, це невід'ємна частина сучасної управлінської діяльності, спрямована на створення атмосфери взаєморозуміння між організацією і громадськістю, між партнерами в усіх сферах суспільного життя на основі правдивості і повної інформації* (УТ, 28.05.2012); **i.-партія** — одна з новітніх форм політичної партії. Членами інтернет-партії є переважно фахівці у сфері інформаційних технологій, хакери. *Політексперт пояснив, чому соціологи не можуть дати точних рейтингів інтернет-партій* (ГУ, 03.05.2018); **i.-середовище** — 1. Сукупність технічних та програмних засобів зберігання, оброблення і передавання інформації, а також політичні, економічні й культурні умови реалізації процесів інтернаціоналізації. *Складником інформаційного середовища є інтернет-середовище, дослідження якого становить чималий інтерес для психологів, педагогів, соціологів, медиків, інших фахівців, які професійно вивчають людину* (Virtkafedra, ел. ресурс). 2. Світ інформації навколо людини та світ її інформаційної діяльності. *Уряди в багатьох країнах світу посилюють контроль над доступом своїх громадян до інтернет-середовища* (РС, ел. ресурс); **i.-спільнота** — товариство, що виникає й функціонує в мережі «Інтернет» з метою реалізації політичних та інших інтересів його членів. *Мета Української наукової інтернет-спільноти — організація співтовариства українських вчених, обговорення актуальних проблем української науки* (Д, 10.12.2018); **i.-троль** — людина, яка розміщує брутальні або провокаційні повідомлення, напр., у дискусійних форумах, перешкоджає обговоренню або ображає його учасників. *З початку XXI століття інтернет-тролі стали утворювати власні Віртуальні співтовариства і організації, обмінюючись досвідом з найефективнішого розпалювання конфліктів* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Інтернування — 1. Умотивоване затримання однією державою громадян іншої держави, що перебувають на її території, обмеження права їхнього пересування й деяких інших прав. *У перші дні воєнного стану близько трьох тисяч активістів Солідарності, у тому числі Леха Валенсу затримали та відправили в центри интернування (НВ, ел. ресурс).* 2. Примусове затримання і роззброєння владою нейтральної держави військових формувань держави, яка воює, у разі переходу на її територію. *...Зокрема, був відтворений 1-й Запорозький авіазагін, який брав участь у бойових діях аж до остаточної поразки УНР наприкінці листопада 1920 року й інтернування її військ у польських таборах (УТ, 16.09.2013).*

Інтерпеляція — особлива форма депутатського запиту, яка формується як вимога групи депутатів парламенту, звернена до уряду загалом чи до окремих його членів надати роз'яснення з приводу певного суспільно значущого питання або урядової політики загалом, після обговорення якого приймають відповідну ухвалу. *Найбільш бажаною і своєчасною вважаємо запровадження інституту інтерпеляції в Україні як дієвої форми контролю за діяльністю уряду та його окремих членів (ГУ, 03.05.2018).*

Інтерп'юл — міжнародна організація кримінальної поліції, створена в 1956 р. для організації боротьби проти будь-яких проявів злочинності, зокрема мафіозних структур на міжнародному рівні. *А згідно з правилами Інтерп'юлу, особу, щодо якої не обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, не може бути оголошено у міжнародний розшук (ВЗ, 04.05.2017).*

Інфляція — 1. ек. Надмірне, проти потреб товарообігу збільшення кількості паперових грошей і швидке їх знецінення. *Послаблення курсу гривні не матиме суттєвого впливу на посилення інфляції, зважаючи на пригніченість сукупного попиту в економіці (Д, 15.09.2020).* 2. перен. Втрата попереднього, початкового, будь-якого значення, знецінення. *Тобі не помагає уже вкотре ні фізична, ні психологічна сублимація. Причина одна-єдина — почуттів інфляція (PRC, ел. ресурс).*

Інфократія — влада інформації; можливість маніпулювання свідомістю великої кількості людей через використання великих баз даних. *Маніпуляція індивідуальною та масовою свідомістю в наш інформаційний вік стала повсякденним явищем. З'явився навіть новий прошарок людей, який цим займається — инфократія (УП, ел. ресурс).*

Інформатизація — науково-технічний та соціально-економічний процес створення необхідних умов для задоволення інформаційних потреб громади, органів влади, організацій, громадських об'єднань на основі формування інформаційних ресурсів та їх використання. *У часи інформатизації суспільних процесів, щоб знайти навіть підозри щодо незначного ухилення від сплати податків, країни світу застосовують спеціально розроблені комп'ютерні програми, за допомогою яких виявляють ці наміри (Д, 26.09.2014); і. суспільства соціол. — організований соціально-економічний та науково-технічний процес створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб і реалізації прав громадян, органів державної влади, організацій, суспільних об'єд-*

нань на основі формування й використання інформаційних ресурсів. ...Зроблена орієнтація на диджитал-розвиток громад, зокрема e-демократії, інформатизації суспільства, створення якісного контенту, використання smart-технологій та цифрових інструментів для позиціонування своїх ініціатив в інтернет-просторі (Д, 10.12.2018).

Інформатика наук. — наука, що вивчає загальні властивості інформації, а також закономірності її створення, перетворення, передавання й використання в різних галузях діяльності людини. *Цьогоріч розробки учасників були представлені в чотирьох наукових категоріях: інформатика, математика, зоологія, біомедицина* (ВЗ, 07.04.2018).

Інформаційна гігієна, інфогігієна — вдумливе та виважене споживання інформації, яка надходить до людини з різних джерел (телебачення, радіо, інтернет-ресурси, соціальні мережі та ін.); передбачає низку правил: перевірка інформації щодо її достовірності, дистанціювання від емоцій, твереза оцінка подій та фактів, неупереджені висновки тощо. *В умовах повсюдного і постійного новинного потоку дотримання інформаційної гігієни здатне захистити людину не тільки від маніпулювання, а й від наслідків* (Зн, ел. ресурс).

Інформація — документовані або публічно оголошені повідомлення, відомості про події та явища в суспільстві, державі, навколишньому світі, які людина сприймає безпосередньо або за допомогою спеціальних пристроїв, зокрема через мережі мовлення та зв'язку, пресу. *Телеграм — перший серед конкурентів надав людям можливість створювати канали, де можна публікувати інформацію про політику, кіно, музику чи навіть про те, що з'їв сьогодні на сніданок* (УМ, ел. ресурс); **і. державно-управлінська держ. упр.** — частина соціальних відомостей, повідомлень, які виділяють із загального масиву за критерієм використання в державно-управлінських відносинах. *Джерелами, що породжують державно-управлінську інформацію, є норми законодавчих та інших актів; керівні настанови та доручення <...> державних органів...* (Subjectum, ел. ресурс); **і. соціальна** — знання, відомості, повідомлення тощо щодо дій, думок та стосунків між людьми, стану і характеру розвитку соціальних процесів, умов життєдіяльності, суспільного становища особи і соціальних груп, взаємодії їхніх інтересів. *Водночас відсутність екранів ускладнює користування метрополітемом для пасажирів, адже на моніторах транслювалася не лише реклама, а й повідомлення про зупинки та інша соціальна інформація* (Д, 19.02.2014).

Інформпатологія наук. — наука, що вивчає диспропорції в галузі інформаційних течій, їх наслідки і вплив на суспільні процеси; тенденції до стандартизації культури та соціального життя суспільства внаслідок упровадження в практику засобів масової комунікації нової технології, що надає їй глобального характеру. *Про відчутний вплив інформації на розвиток суспільства свідчить поява нової науки — інформпатології* (Зн, ел. ресурс).

Інфраструктура — сукупність галузей та видів діяльності, що обслуговують як виробничу, так і невиробничу сфери економіки (транспорт, зв'язок, комунальне господарство, загальна і професійна освіта, охорона здоров'я тощо).

Західні партнери виділять 1,5 млрд євро на відновлення інфраструктури Донбасу (ВЗ, 02.07.2014); **і. критична** — сукупність стратегічно важливих об'єктів для економіки і національної безпеки, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам. *У рамках зустрічі з мешканцями Красногорівки було приділено особливу увагу питанню відновлення об'єктів критичної інфраструктури Донецької області, зокрема пошкоджених об'єктів газо- та електропостачання області* (ГУ, 20.03.2019); **і. політична** — організаційно-технологічний аспект політичної діяльності, що забезпечує змістовність, легітимність та ефективність політики, містить інститути, структури і процеси, які поєднують суспільство (громадянський сегмент) з урядом (органами держави та самоврядування) і забезпечують обопільні канали спілкування. *Аналіз сучасних геополітичних реалій і визначення стратегій розвитку окремих країн на середньострокову перспективу неможливі без розуміння ваги і місця в контексті розвитку політичної інфраструктури* (ВЗ, 02.07.2014); **і. політичної культури** — комплекс взаємопов'язаних обслуговувальних моментів духовно-ідеологічного, морально-правового, матеріально-технічного, соціально-організаційного характеру, що забезпечують формування, функціонування та розвиток політичної культури. *Наявність інфраструктури політичної культури, яка може сприяти регіональним альянсам і політичній взаємодії — важливий фактор геополітики* (ДТ, 23.01.2018); **і. соціальна** — цілісна сукупність у певному соціумі установ, закладів, організацій та інших об'єктів користування, діяльність яких покликана забезпечувати умови існування й відтворення населення шляхом всебічного задоволення його потреб — виробничих, громадсько-політичних, соціально-культурних, побутових, вітально-біологічних тощо. *На зорі незалежності Україна була власником найбільшого в Європі й другого у світі торгового флоту Чорноморського морського пароплавства: 295 морських кораблів різних класів, близько 1,1 тис. одиниць допоміжного флоту, кілька судноремонтних заводів, портів, розгалужена соціальна інфраструктура* (УТ, 26.07.2018).

Інфраструктурний — який стос. до інфраструктури, пов'язаний із нею. *Програма інфраструктурної модернізації України розпочнеться з 1 березня* (ДТ, 07.02.2020).

Іредента політ. — політичний рух, учасники якого борються за возз'єднання раніше відділених територій. *Записування громадян України і Білорусі принаймні слов'янського походження до єдиного народу, який через несприятливі історичні причини був розірваний на частини, має обґрунтувати право на іреденту* (Д, 23.01.2020).

Іредентизм політ. — прагнення до об'єднання частин одного етносу, що проживають у різних державах. *Найгірший варіант націоналізму — іредентизм, тому що він руйнує міжнародний порядок і призводить до воєн* (УТ, 09.06.2016).

Іреденційний політ. — який стос. до іредентизму, пов'язаний із ним. *За іреденційним рухом часто приховується небезпека для вільного розвитку національної спільноти* (ВЗ, 23.05.2014).

Ісла́м *рел.* — магометанська релігія. ...Мусульмани розглядають іслам не тільки як релігію, але й як співтовариство вірян (Д, 09.10.2001).

Ісламіза́ція *політ., рел.* — процес посилення впливу ісламу в різних сферах державної політики і суспільного життя, а також процес збільшення кількості людей, що сповідують іслам у певному регіоні чи країні. *Уявлення про загрозу ісламізації виникає через те, що не надто помітними є інші релігії* (Д, 09.12.2015).

Ісламі́зм *рел.* — політична ідеологія та практична діяльність, що обстоює суворе дотримання вчень Корану та шаріату. *Що стосується західних країн, то там прогнозується подальше поширення ісламізму, адже стримати потоки біженців, вочевидь, буде складно* (ГУ, 17.03.2011).

Ісламофо́бія *рел.* — різновид ксенофобії, сукупне визначення для різних форм негативної реакції на іслам і на пов'язані з ним суспільні явища. *Одним із нових термінів, який швидко набуває популярності в сучасному релігієзнавчому дискурсі, є термін «ісламофобія»* (ВЗ, 02.07.2014).

Ісмаїлі́зм *рел.* — одна з найпоширеніших течій шіїзму в ісламі, що виникла в середині VIII ст. в арабському халіфаті й поширилась усіма країнами Близького й Середнього Сходу. *Ісмаїлізм поширений серед таджиків Гірського Бадахшана по обидві сторони кордону* (Г, ел. ресурс).

Ісмаїлі́т — 1. Прихильник ісмаїлізму. *Виникнення ісмаїлітів пов'язують із розколом у шіїтському ісламі, що трапився в 765 році* (Вікіпедія, ел. ресурс). 2. Член такої секти. *Кількість ісмаїлітів різних напрямків перевищує 15 мільйонів* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Істеблїшмент *див. еліта: е. правляча.*

Іудаї́зм *рел. див. юдаїзм.*

Іудаї́ст *рел. див. юдаїст.*

Іуде́й *рел. див. юде́й.*

К

Кабінет Міністрів України, Кабмін України *політ.* — найвищий орган виконавчої влади країни. *Кабмін створив штаб протидії падінню промисловості. У Кабінеті Міністрів вважають, що падіння української промисловості набуло системного характеру* (Д, 26.09.2019).

Каденція *політ.* — сукупність подій, фактів будь-якого політичного процесу (явища), які надають йому характеру більшої чи меншої закінченості. *Новообрана Президент Греції Катерина Сакелларопулоу перебуватиме на посаді Президента протягом 5 років. Її термін розпочнеться 13 березня, коли закінчиться каденція чинного Президента Проконіса Павлопулоса* (ДТ, 22.01.2020).

Кампанія — спеціально організована на певний період робота, діяльність із втілення в життя важливих чергових соціально-політичних, господарських або культурних заходів. *В Україні стартувала всеукраїнська кампанія «Підтримую лікарів», символом якої стала червона стрічка* (ВК, 21.04.2020); **к. виборча** — процес комунікації, діалог між політичною партією, кандидатом чи його представниками, з одного боку, та виборцями, які у день виборів мають проголосувати за чи проти, — з іншого. *Виборча кампанія сьогодні відрізняється тим, що вперше відбувалося таке системне знуцання над виборцями* (УТ, 26.10.2012); **к. інформаційна** — спланований із певними цілями і завданнями потік інформації, що розповсюджується за допомогою різних засобів, каналів масового та індивідуального інформування, визначається тяглістю в часі та інтенсивністю. *В Україні стартувала інформаційна кампанія EUКраїна* (Д, 14.03.2021); **к. політична** — система заходів, що здійснюються суб'єктом політичної дії протягом певного проміжку часу задля досягнення певної політичної мети або створення передумов для її досягнення. *Чергова політична кампанія охопила Україну: кампанія за скасування мажоритарного принципу у виборчій системі* (ГУ, 03.04.2003).

Кандидат — особа, яка висувається для обрання до державного чи громадського органу, для призначення на будь-яку посаду чи для прийняття у будь-яку організацію. *Кандидатів визначено конкурсом, який проводила комісія Міністерства освіти і науки з відбору кандидатів на одержання державних стипендій для видатних діячів науки* (УК, 13.02.2020); **к. у депутати** — особа, яка реалізує пасивне виборче право й у встановленому порядку висунута для балотування на виборах до місцевих рад. *Ці вибори вперше проводилися за змішаною системою — половина депутатів парламенту обиралася за*

партійними списками, а друга — в мажоритарних виборчих округах. Причому кандидат у депутати міг балотуватися одночасно і за списком, і в окрузі (УМ, ел. ресурс).

Канон *рел.* — 1. Сукупність книг Біблії, застосовуваних у богослужінні. Переважна більшість дослідників вважає, що період Ездри та Неемії став ключовим моментом впорядкування біблійного старозавітного канону (УМ, ел. ресурс). 2. Правила з галузі догматики, культу, організації церкви, прийняті як закон. У коментарі виданню *Zahid.net* отець Михайло пояснив, що композиція Страшного суду на виході з церкви — це не забаванка, а церковний канон, згідно з яким при виході з церкви зображують Судний день (УМ, ел. ресурс). 3. Все, що твердо встановлено, стало загальноприйнятим. Наші історики-інтелектуали, які звільнилися від класового підходу, так і не змогли запропонувати суспільству нового історичного канону (Д, 04.12.2015).

Канонізація — дія за знач. **канонізувати**. Урочиста церемонія канонізації пройшла на переповненій паломниками площі Святого Петра (УТ, 12.05.2013).

Канонізувати — 1. *рел.* Робити каноном / зараховувати до числа святих. У Ватикані хочуть канонізувати «батька Європи», одного зі співзасновників Європейського Союзу Роберта Шумана (РС, ел. ресурс). 2. *перен., книжн.* Визнавати кого, що-небудь непохитно авторитарним, єдино законним і незмінним зразком. Скільки років треба було державі Грузія і Національній грузинській церкві, щоб після відновлення свого незалежного статусу пошанувати і канонізувати свого національного героя — отця нації Іллю Чавчавадзе, поета, публіциста, громадського діяча? Час офіційно канонізувати Шевченка! (Д, 09.03.2011).

Канонічний — який стос. до канону. Страждань, власних сумнівів і чужих звинувачень зазнають і мільйони тих українців, які ходять у канонічну церкву (УП, ел. ресурс).

Капітал — сукупність коштів (майно, гроші, нерухомість), що приносять прибуток. Податок на виведений капітал передбачає, що бізнесу не потрібно платити 20 % державі (ДТ, 20.01.2020); **к. інтелектуальний** — розумові духовні здібності людей у сукупності зі створеними ними матеріальними й нематеріальними засобами, які використовуються в процесі інтелектуальної праці. Тільки цілеспрямований розвиток усіх складових елементів забезпечить примноження інтелектуального капіталу організації та країни в цілому (УМ, ел. ресурс); **к. людський** — соціально-економічна категорія, похідна від категорій «робоча сила», «трудова ресурси», «трудова потенціал», «людський фактор»; у загальному вигляді його можна розглядати як економічну категорію, що характеризує сукупність сформованих і розвинутих внаслідок інвестицій продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій індивідів, що перебувають у їхній власності, використовуються в економічній діяльності. Людський капітал — найцінніший ресурс, далеко важливіший, ніж природні ресурси чи накопичене багатство (ВК, 21.04.2020); **к. політичний** — сукуп-

ність різноманітних чинників, що забезпечують його носіям (політичним діячам, партіям, представникам державної чи місцевої влади) авторитет і суспільну довіру та визначають міру їхнього впливу на суспільство в цілому або на певну його частину. *Однією з категорій, яка пояснює ситуацію з довірою / недовірою, є політичний капітал* (УП, ел. ресурс); **к. соціальний** — рівень кооперації, спрямований на досягнення загальнозначимих соціально-політичних цілей, чисельність організацій взаємодопомоги, щільність (насиченість зв'язків) неформальної мережі, ступінь довіри до інших людей, різних інституцій. *Саме соціальний капітал виступає одним із найбільш дієвих інструментів самоорганізації свідомих громадян, що передбачає формування взаємовідносин між ними, в основі яких є довіра та допомога* (ДТ, 14.05.2020).

Капіталізм — економічна система, за якої основні засоби виробництва (земля, підприємства) засновані на принципах приватної власності, особистій ініціативності, ефективності використання, наявних ресурсів, максималізації прибутку (капіталу). *Економіки, які слідують моделі капіталізму зацікавлених сторін, працюють краще за індексом, ніж ті, які орієнтовані або на капіталізм акціонерів, або на державний капіталізм* (ДТ, 20.01.2020); **к. авторитарний** — економічна система, у якій матеріальні ресурси перебувають у приватній власності, а уряд у широких масштабах регулює і контролює економіку. *Треба сподіватися, що наступний кінець євразійської імперії — і як системи авторитарного капіталізму, і як шовіністичної держави* (СП, ел. ресурс); **к. акціонерний** — основна сукупність коштів акціонерного товариства. *Прихильники акціонерного капіталізму, включно з Мілтоном Фрідманом і чиказькою школою, знехтували тим фактом, що корпорації, які котируються на фондовій біржі, є не просто структурами, що прагнуть заробити прибуток, але ще й соціальними організаціями* (Лссі, ел. ресурс); **к. державний** — державний лад, за якого спостерігається безпосередня участь держави в економіці країни, основним виявом якого є державна власність на промислові, транспортні, банківські підприємства, земельні, лісові та інші угіддя. *Існують чіткі ознаки того, що президент і його соратники намагаються формувати в Україні управлінську модель державного капіталізму і керованої демократії* (УМ, ел. ресурс); **к. державно-монополістичний** — державний лад, за якого спостерігається посилення економічної ролі держави, її об'єднання з економічною силою монополій в один механізм для пристосування до потреб продуктивних сил, збагачення монополій і утримання в залежності широких верств населення. *Я розумів, що у нас закладаються основи державно-монополістичного капіталізму, небезпечної форми розвитку економіки, тупикової гілки в розвитку економічної моделі країни, що неминуче мала призвести до серйозних потрясінь, аж до постановки питання про існування України як держави* (Д, 10.07.2015).

Капіталіст — 1. Представник панівного класу в капіталістичному суспільстві, що визискує найманих робітників. *Повідомлення <...> ЗМІ іспанською мовою пропагують апокаліптичні історії, звинувачують капіталіс-*

тів за спробу отримати користь від вірусу (РС, ел. ресурс). 2. розм. Той, хто має велику суму грошей, велике багатство; багатій. *Не такий вже він і позаний, мій брат <...> Капіталіст він мені, а не брат!* — *гримнув Федір Семенович* (Когрус, ел. ресурс).

Капітулювати — 1. Припинивши збройний опір, здаватися переможцеві на певних умовах, запропонованих ним; віддаватися на ласку переможця. *Війна в Україні не може завершитися дипломатією, Росії доведеться капітулювати* (Главред, ел. ресурс). 2. перен. Відмовлятися від дальшої боротьби проти когось, чогось; визнавати своє безсилля в чомусь. *Наш підписник розібрав шахову партію, яку грають Мессі та Роналду — запропонував капітулювати одному з гравців* (Ua.tribuna, ел. ресурс).

Капітуляція — 1. Припинення збройного опору й здача переможцеві на певних умовах, запропонованих ним. *Агресор використовує всі доступні засоби, аби прискорити результат, найбільш вигідний для нього: капітуляцію* (Д, 27.02.2022). 2. перен. Відмова від боротьби, визнання свого безсилля перед ким-, чим-небудь. *В інтерв'ю американському телеканалу ABC News Президент України Володимир Зеленський наголосив, що Україна готова до діалогу й пошуку компромісу, але не до капітуляції* (РС, ел. ресурс). 3. Нерівноправний договір, що фіксує привілейований режим для іноземців порівняно з громадянами держави перебування. Є «договорняки» з терористами, які вирішуються особливими шляхами, і від того, що хтось заявить про блокаду Донбасу, проблема не зникне. *Такі заяви навпаки є оголошенням капітуляції, що девальвує насамперед значущість громадськості як такої* (Д, 22.05.2015).

Карантин — мед. комплекс обмежувальних медико-санітарних і адміністративних заходів, спрямованих на попередження поширення карантинних інфекційних хвороб. *Міністр також зазначив, що показники захворюваності різняться по областях, тому від цього буде залежати пом'якшення карантину* (ДТ, 14.05.2020); **к. адаптивний** — обмеження в різних регіонах залежно від епідеміологічної ситуації. *Україна прийняла режим так званого адаптивного карантину, який передбачає посилення (або послаблення) карантинних обмежень залежно від збільшення (зменшення) захворюваності на коронавірусну інфекцію та смертності від неї* (Д, 13—14.08.2021); **к. жорсткий** — жорсткі обмеження на переміщення, а також закриття барів, готелів, кінотеатрів, спортзалів, центрів дозвілля. *Більшість українців виступають за введення «жорсткого карантину», якщо коронавірус буде і далі поширюватися в країні* (Д, 26.03.2021); **к.-шеймінг** — емоційна й гнівна реакція людей на недотримання кимось обмежувальних заходів або заходів безпеки. *Форми карантину-шеймінгу різноманітні: від здорових — зробити зауваження людині, яка не дотримується дистанції в магазині або подорожує без нагальної потреби, до агресивних форм онлайн- і офлайн-цькування* (Д, 04.08.2020).

Карантинний — який стос. до карантину. *Від сьогодні, 6 квітня, в Україні діють ще більш суворі карантинні заходи* (ВК, 06.04.2020).

Кардинал *рел.* — найвищий після Папи Римського духовний сан у католицькій церкві, а також особа, що має цей сан. *Папа Римський призначив першого в історії кардинала-афроамериканця* (Д, 31.03.2020).

Кар'єра *соціол.* — професійний шлях до успіху службовими сходами до престижного соціального статусу й становища в суспільстві. *Усупереч загальній думці, наукова кар'єра в Україні — зовсім не тихе кабінетне животіння серед книжок та лабораторного приладдя* (УТ, 24.04.2009).

Картний *юр.* — пов'язаний із розслідуванням злочинів проти життя та майна. *15 квітня 2019 року Україна святкувала століття з дня заснування кримінального розшуку в Україні* (ЮГ, ел. ресурс).

Карт-бланш — 1. *юр.* Чистий бланк, підписаний будь-ким і такий, що дає право іншій особі заповнювати його текстом. *Карт-блани перекладається з французької мови як «біла (порожня) картка, яка дає необмежені повноваження, повну свободу для проведення будь-яких дій від імені довірителя довірених осіб»* (Д, 31.01.1998). 2. *перен.* Повна свобода дій, необмежені повноваження, надані якійсь особі. *Підтримка президента, який виступає за скасування земельного мораторію, не знижується, причому понад 50 % респондентів вважає, що країна рухається у правильному напрямку. Цей факт, безумовно, дає владі карт-блани* (УМ, ел. ресурс).

Каста *соціол.* — 1. Відокремлена група людей із певними стабільними правилами, нормами, звичаями, законами, із суворою регламентацією відносин. *Невелика каста політиків і лобістів вважає, що вони мають право й повинні вказувати громадянам, як їм жити* (УТ, 24.11.2019). 2. Замкнена суспільна група, що зберігає свою відокремленість і групові привілеї. *Президент заявив, що політичних переслідувань в Україні не буде, але каста недоторканих теж* (УП, ел. ресурс).

Катастрофа — велика за масштабами аварія чи інша подія, що призводить до тяжких (або неповоротних) наслідків. *Колишнього Президента Польщі викликали на допит у прокуратуру у зв'язку зі слідством у справі Смоленської катастрофи, унаслідок якої 10 квітня 2010 року загинув Президент країни Лех Качинський* (УТ, 10.04.2018); **к. глобальна** — деструктивна подія всесвітнього масштабу, здатна завдати величезної шкоди навколишньому середовищу, людині або планеті Земля. *Глобальна катастрофа в Південно-Східній Азії спричинила невидані досі людські жертви й матеріальні втрати* (ГУ, 11.01.2005); **к. екологічна** — незворотні зміни природних комплексів, пов'язані з нанесенням величезної шкоди навколишньому середовищу та масовою загибеллю живих організмів. *Надмірний забір води для поливу сільськогосподарських угідь перетворив озеро-море, багате життям, на безплідну пустелю — те, що відбувається з Аральським морем сьогодні, — справжня екологічна катастрофа* (УМ, ел. ресурс); **к. етнічна** *культ.* — тотальне, глибоке потрясіння основних засад функціонування, розвитку етносів або окремих етнічних спільнот. *Наприкінці XV ст., коли відбувалися страшенні напади кримських татар, жертвою яких став Київ у 1482 р., опустіла Київщина на пів-*

день від Росії й Трубежа, Переяславщина і південна Чернігівщина, Браสลівщина та східне Поділля. Словом, настала справжня етнічна катастрофа, гірша навіть, ніж за половецьких часів або з часів великих татарських нападів половини XIII ст. (УМ, ел. ресурс); **к. соціальна соціол.** — аномальне деструктивне явище, яке характеризується особливою глибиною соціальних наслідків, аж до повної руйнації суспільної системи чи її окремих структур, що викликає тотальне потрясіння основ життєдіяльності суспільства або окремих соціальних спільнот. *Нам конче потрібні нові точки росту, якщо у найближчій перспективі вони не з'являться, то наслідки будуть плачевні — новий виток економічної кризи і можлива соціальна катастрофа* (ВЗ, 02.02.2015); **к. техногенна** — подія з тяжкими наслідками для навколишнього середовища і людини, викликана частковим або повним виходом з ладу або руйнуванням технічних засобів. *Британський фізик-теоретик Стівен Хокінг попередив людство про неминучу техногенну катастрофу, яка відбудеться в найближчу тисячу років* (ВЗ, 19.01.2016).

Католик *рел.* — той, хто сповідує католицизм. *У Житомирі мешканці міста разом із католиками всього світу відзначили Великдень* (ГУ, 23.04.2019).

Католицизм *рел.* — один з основних (поряд із православ'ям і протестантизмом) напрямів у християнстві, що має багато спільного з православ'ям і водночас відрізняється від інших напрямів у християнстві системою віровчення, культу, своєрідними засобами пристосування до стрімкої зміни соціальної діяльності та нової релігійної свідомості. *Католицька церква оголосить про те, що 50 священнослужителів Церкви Англії, які не згодні з можливістю появи жіночого єпископату, переходять у католицизм* (ДТ, 14.01.2011).

Католицький *рел.* — який стос. до католицизму. *Двоє озброєних чоловіків зайшли в католицьку церкву в місті Сент-Етьєнн-Дю-Рувер під час ранкової молитви* (ДТ, 27.07.2016).

Квазіавторитарний — уявно заснований на беззастережному підпорядкуванні владі, авторитетові. *«Якщо так триватиме, Україна знову стане квазіавторитарною клептократією, в якій кілька очільників держави використовують силу державного апарату для просування власних інтересів», — пише дослідник ECFR* (РС, ел. ресурс).

Квазідержáva — особливий вид суб'єктів міжнародного права, які мають деякі ознаки держав, але не є таким у загальноприйнятому значенні. *У хмарочосі над Іст-Рівер український народ нібито представляла УРСР — квазідержáva, яка не визнавала найбільшої національної трагедії — Голодомору* (УМ, ел. ресурс).

Кваліфікація — рівень професійної придатності, що забезпечується сукупною наявністю у працівників загальноосвітніх і спеціальних знань, умінь, здібностей, досвіду і трудових навичок, необхідних для виконання робіт певної складності за відповідною спеціальністю. *Міністр освіти і науки стверджувала, що новою глобальною валютою називають аж ніяк не долари, євро чи біткоїни (електронні гроші), а — кваліфікацію працівника* (ГУ, 03.06.2016).

Кворум — встановлена правилами процедури, регламентом якогось органу чи установи найменша кількість учасників зборів, засідань керівних та представницьких органів, конференцій, з'їздів тощо, необхідна й достатня для того, щоб почати роботу форуму, колективного органу або прийняти правочинне рішення на ньому. *У Ломбардії немає кворуму, тобто референдум вважатиметься таким, що відбувся, за будь-якої кількості виборців на дільницях* (Д, 22.10.2017).

Квота — частка, частина, норма чого-небудь допустимого. *Верховна Рада прийняла законопроект № 5313 «Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації», який встановлює квоти на українську мову в телефірі* (УТ, 23.05.2017); **к. виборча** — кількість голосів виборців, необхідних для отримання одного депутатського мандата під час встановлення результатів виборів за пропорційною виборчою системою. *Виборча квота як один із визначальних елементів має прямий вплив на кінцевий результат виборів* (ВК, 16.04.2020); **к. г'єндерна** — стратегія державної г'єндерної політики у формі позитивних дій, що має на меті збільшення кількості жінок на владних позиціях для достатнього представництва у владі. *Рада проголосувала за виборчий кодекс із г'єндерною квотою за відкритими списками* (ГУ, 03.06.2016); **к. експортна** — граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено вивозити з території держави впродовж встановленого терміну та який визначається у натуральних та вартісних одиницях. *Розподіл експортних квот здійснюється на підставі заявки в Мінекономіки та висновку Мінагрополітики про наявність обсягу сільгосп-продукції та спроможність її експортувати* (ВЗ, 20.10.2010); **к. імміграційна** — визначена кількість іммігрантів, яким дозволяється прибуття до країни, що їх приймає. *Згідно з постановою Кабміну про імміграційну квоту, в Україну протягом року можуть переїхати 5 тисяч іноземних фахівців і влаштуватися на роботу в українські ІТ-компанії* (УП, ел. ресурс); **к. політична** — кількісна міра, що визначає розмір участі політичної партії (блоку, об'єднання) у формуванні уряду, права кожного окремого члена урядової коаліції. *Чи спрацює політична квота у формуванні уряду після виборів 2015 року?* (РС, ел. ресурс).

Керівник соціол. — особа, на яку соціальними інститутами влади покладені функції управління колективом (організацією), підлеглими та яка несе адміністративну, економічну та юридичну відповідальність за конкретний об'єкт управлінської діяльності, відіграє провідну роль у прийнятті рішень, організації продуктивної праці й регулюванні міжособистісних стосунків на підприємстві. *Керівників підприємств та роботодавців просять у найближчі кілька днів максимально забезпечити дистанційну роботу працівників* (ВК, 16.04.2020).

Керманіч див. вождь.

Кібератака — напад противника (злочинця) в комп'ютерних системах, який завдає великої матеріальної шкоди, виводить з ладу інформаційні системи і може шкодити окремим особам або суспільству. *Кібератака Not Petia вивела з ладу кожний десятий комп'ютер в Україні* (Д, 15.08.2019).

Кібербезпе́ка — 1. Різновид інформаційної безпеки, який є важливим елементом системи політичних, правових, соціальних, інформаційних відносин і зв'язків, спрямованих на захист інформаційного простору держави від ворожих вторгнень, здатних викликати паніку серед населення. *Національний центр кібербезпеки за дорученням Президента України вже завершив роботу над проектом нової стратегії України у сфері кібербезпеки* (Д, 14—15.08.2021).

2. Стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави в кіберпросторі. *Глобальна пандемія COVID-19 — це не лише серйозна загроза для нас та наших близьких, але й серйозний виклик для нашої кібербезпеки* (УП, ел. ресурс).

Кібербу́лінг — умисне цькування щодо визначеної особи у кіберпросторі, як правило, впродовж тривалого періоду часу. *З розвитком сучасних інформаційних технологій, засобів зв'язку з'явився і такий вид насильства, як кібербулінг — приниження чи цькування за допомогою мобільних телефонів та інших гаджетів* (Д, 28.02.2019).

Кібервійна́ — частина еволюції звичайної війни в умовах глобальних технологічних, політичних і соціальних змін, де ключову роль відіграють електронні засоби, а не військові формування чи певні види озброєння. *Сьогодні Україна стала випробувальним майданчиком для кібервійни* (Д, 22.10.2017).

Кібердержа́ва — держава, яка пропонує е-громадянство, тобто можливість будь-якому землянину стати своїм е-резидентом (для доступу до низки базових послуг е-держави через цифровий паспорт, що дає можливість здійснювати дистанційні операції за допомогою електронного підпису). *Двадцять провідних кібердержав вперше зобов'язалися не використовувати хакерів один проти одного* (ГУ, 03.06.2016).

Кіберзагро́за — наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим інтересам держави в кіберпросторі, справляють негативний вплив на стан кібербезпеки держави. *Конгресмени США внесли законопроект щодо підвищення обізнаності американців про кіберзагрози* (УМ, ел. ресурс).

Кіберзбро́я — сукупність інформаційно-телекомунікаційних технологій, які деструктивно впливають на стани масової свідомості, політичну й економічну ситуацію в локальному (окремій країні) та глобальному масштабах; множина спеціалізованих методів і засобів, які забезпечують тимчасове або безповоротне пошкодження інформаційної інфраструктури супротивника загальною або окремими її елементами. *За словами секретаря РНБО, в наступні 5—10 років кіберзброя стане номером один у світі, навіть ядерна зброя відійде на другий план* (ГУ, 23.04.2019).

Кіберне́тика наук. — наука про процеси керування складними системами різного походження на основі знань, сформованих на зворотних зв'язках. *З урахуванням поставлених перед розвідувальним органом завдань у підрозділах працюють фахівці в галузях оперативно-розшукової діяльності, національної безпеки, правознавства, кібернетики* (Д, 26—27.02.2021).

Кіберполі́ція — міжрегіональний територіальний орган Національної поліції України, який входить до структури кримінальної поліції Національної

поліції та відповідно до законодавства України, забезпечує реалізацію державної політики у сфері боротьби з кіберзлочинністю. *Кіберполіція попереджає про масовану атаку «вірусу» на державні установи та приватні компанії* (УМ, ел. ресурс).

Кіберпростір — інтерактивне інформаційне середовище, що функціонує за допомогою комп'ютерних систем. *Ні для кого не секрет, що Захід — США, Велика Британія, НАТО загалом і окремі країни Альянсу, зокрема, країни Балтії і Польща, справді приділяють особливу увагу питанням протидії російській гібридній загрози в інформаційній сфері і кіберпросторі* (Д, 13—14.08.2021).

Кіберрозвідка див. кібершпигунство.

Кіберсвобода — можливість демонстрації власної позиції та вільного вибору форм сприйняття і реакції в кіберпросторі. *Одночасно з іншими геополітичними обставинами це (біометризація. — Ред.) зробило кіберсвободу більш обмеженою, адже задля безпеки ми маємо надавати більше біометричних даних* (Д, 26—27.02.2021).

Кібертероризм — умисне, політично вмотивоване здійснювання, застосування терору на інформацію, яка обробляється комп'ютером, комп'ютерну систему та мережі, що створює небезпеку для життя і здоров'я людей або настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були скоєні з метою порушення суспільної безпеки, залякування населення, провокації військового конфлікту. *Розвиток інформаційних технологій та процес глобалізації зумовили появу нових загроз як міжнародній, так і національній безпеці, зокрема кібертероризму* (Д, 15.10.2019).

Кіберцензура — контроль чи заборона доступу опублікування чи перегляду в інтернеті. Може здійснюватися урядами чи приватними організаціями, за наказом уряду, регулювальними суб'єктами чи з власної ініціативи з політичних, моральних, релігійних чи бізнесових причин, для захисту авторського права й захисту від дифамації, для підтримки суспільних норм, через залякування чи страх перед масовими протестами. *12 березня у світі відзначається Всесвітній день боротьби з кіберцензурою, який залишився непоміченим також в Україні з огляду на інтенсивність дискусій щодо свободи інтернету та цифрових прав з боку громадянського суспільства та IT-спільноти* (Д, 28.05.2019).

Кібершпигунство — несанкціоноване отримання інформації з метою здобуття особистої, економічної, політичної або військової переваги, що здійснюється із застосуванням обходу (зламування) систем комп'ютерної безпеки та шкідливого програмного забезпечення. *Корпорація Microsoft заявляє про кібершпигунство, пов'язане з Китаєм: ідеться про дистанційне зламування поштових скриньок через недоліки програмного забезпечення* (УП, ел. ресурс).

Клан соціол. — одна з форм соціальної організації, замкнена група людей, пов'язаних родинними, діловими та іншими відносинами. *За словами посадовця, докази проти нього сфабрикували потужні контрабандні клани, зрошені з високопосадовцями, правоохоронцями, політиками* (УМ, ел. ресурс).

Кланово-олігархічний — який захищає інтереси певних олігархічних груп. *Той кланово-олігархічний капіталізм, який ствердився в Україні, на думку багатьох західних учених, є найгіршим із усіх різновидів капіталізму — і в плані суто економічної, і в плані соціальної ефективності (УП, ел. ресурс); к.-о. адаптивний* — який містить спеціальні пристосування для захисту інтересів олігархів. *Підприємці навіть середньої ланки, які зараз максимально адаптують свої підприємства до нових умов ринку, які швидше інтегруються до Європейського Союзу, які впроваджують нові моделі управління, будуть поступово, але ефективно руйнувати старий кланово-олігархічний адаптивний клан економіки (Д, 16—17.04.2021); к.-о. система* — механізм, у якому влада зосереджена у руках вузького кола осіб (олігархів), які пов'язані між собою неформальними, переважно родинними відносинами й відповідає не державним, а їхнім особистим інтересам. *Кланово-олігархічна система змушує всю країну розвиватися й трансформуватися не в інтересах абсолютної більшості громадян, а в інтересах вузького кола «господарів життя» (Д, 28.05.2019).*

Клас сусп. — великі групи людей, які різняться за місцем в історично визначеній системі суспільного виробництва, за відношенням (здебільшого закріпленням і оформленням у законах) до засобів виробництва, за роллю в суспільній організації праці, а значить, за способами одержання і розмірами тієї частки суспільного багатства, яка є в їхньому розпорядженні. *У наукових колах сучасних соціогумантаріїв останніми роками все активніше обговорюється і вивчається нова загроза-виклик для світу, яка полягає у швидкому формуванні нового класу. Він вже отримав власну назву — «прекаріат» (Д, 15.10.2019); к. креативний* — впливова соціальна група в постіндустріальному суспільстві, зміст діяльності якої полягає у творчості, генеруванні нових проєктів. *Становлення й розвиток креативного класу є пріоритетним завданням сучасного економічного розвитку (Д, 13—14.08.2021); к. робітничий* — одна з основних груп сучасного суспільства, зайнята безпосередньою виробничою працею, працює за наймом на підприємствах з різною формою власності. *Перспективи немає — випускники шкіл не поспішають віддавати документи до професійно-технічних училищ та технікумів, щоб потім поповнити ряди робітничого класу (УТ, 11.07.2008); к. соціальний* — великі однорідні, стабільні групи людей, які розрізняються за їх місцем в історично визначеній системі суспільного виробництва, об'єднані спільними цінностями, інтересами, поведінкою, освітою, родом діяльності, рівнем доходів. *Індійці з вищого соціального класу — доволі прогресивні, сучасні, обізнані та поводяться, як ми з вами (ВЗ, 23.04.2017).*

Класифікація — система розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями. *Всесвітня організація охорони здоров'я вперше включила емоційне вигорання до своєї Міжнародної класифікації хвороб (Д, 28.05.2019); к. етносів культ.* — розподіл спільнот людей світу в групи залежно від певних характеристик, критеріїв. *Класифікацію етносів здійснюють за різними ознаками, головні з яких — чисельність і*

національна мова (ВЗ, 21.02.2017); **к. податків ек.** — розподіл державних зборів країни за певними ознаками (за формою оподаткування, економічним змістом, способом утримання тощо). *Кодекс повинен кодифікувати об'єкти узаконення, встановлювати системну класифікацію податків і ознак суб'єкта та об'єкта оподаткування* (ГУ, 15.09.2010).

Класовий сусп. — який стос. до класу, пов'язаний із ним. *Український прем'єр визначив як класових ворогів недолугих чиновників, які перешкоджають розвитку бізнесу в регіонах* (ДТ, 23.01.2017).

Класово-олігархічний див. кланово-олігархічний.

Класократія держ. упр. — форма державного управління та устрою, спосіб, метод і принцип організації та формування управлінської еліти (національної аристократії), влада найкращих представників суспільства. *Як уважав В. Липинський, п'ятьма підвалинами Української держави мають бути: аристократія, класократія, територіальний патріотизм, український консерватизм і релігійна етика* (ВЗ, 06.04.2019).

Клептократ держ. упр. — представник клептократії, державного режиму крадіїв. *Під час третьої фази клептократ будує репутацію в новій країні, налагоджуючи тісні взаємини з впливовими людьми...* (РС, ел. ресурс).

Клептократія держ. упр. — система влади, в умовах якої корупція і фінансові зловживання державних чиновників та політиків стають одним з основних стрижнів життя суспільства. *Клептократія — це ідеологічне кліше, що позначає такий політичний режим, за якого основні державні рішення мотивовані, в першу чергу, безпосередньою матеріальною зацікавленістю вузької групи осіб, які ці рішення приймають* (УП, ел. ресурс).

Клерикал рел. — представник церкви; прихильник клерикалізму. *...Клерикал — це мирська людина, яка дивиться на світ очима цього світу, а часто не помічає прихованих від людського зору духовних речей* (CREDO, ел. ресурс).

Клерикалізм рел. — активна соціально-політична церковна позиція щодо посилення релігійного впливу на всі сфери суспільного життя, з одного боку, а з другого, — втручання держави у церковне життя. *Там, де християнство є не духовним вченням, а соціальним ритуалом, народною традицією, розквітнуть усі можливі болячки: і лицемірство, і клерикалізм, про що твердять наші критики релігії та церкви* (УТ, 29.01.2018).

Клерикальний рел. — який стос. до клерикалізму й клерикалів. *З початком кризи парламентарі та місцеві чиновники в деяких основних центрах коронавірусу заявляли, що клерикальний режим, який керує Іраном, занижує реальну кількість загиблих та інфікованих* (РС, ел. ресурс).

Клерк — конторський службовець; діловод. *Здоровий глузд узяв гору над помилковими міркуваннями репутації, чи це просто добротна робота скромного клерка з фінансової розвідки однієї заокеанської країни?* (Д, 17.03.2017).

Клієнтела спец. — соціальне утворення, яке визначає пріоритети певного угруповання в прийнятті важливих рішень. *Клієнтела США від Тайваню до України вражена кабульським «скайданвінгом»* (УП, ел. ресурс).

Клієнтелізм — система неформальних зв'язків між індивідами та групами, що займають нерівні соціальні позиції, на основі взаємного обміну благами, в яких патрон (із вищим статусом) застосовує свій авторитет та ресурси для захисту інтересів свого клієнта в обмін на лояльність та різні послуги. *Клієнтелізм стоїть на перешкоді прогресу того суспільства, де він панує* (УМ, ел. ресурс).

Кліктивізм — нова практика онлайн-активності, в основі якої лежить процес застосування соціальних медіа та інших інтернет-ресурсів для просування будь-яких процесів та підтримки певних ініціатив. *Кліктивізм визначають як різновид слактивізму, дії в соціальних медіа для організації протестів, що дозволяють організаціям чисельно вимірювати свій успіх, відстежуючи кількість «кліків» на їхній петиції або заклику до дії* (Д, 18.06.2015).

Клімат інвестиційний — сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних, організаційно-правових і географічних чинників, які притаманні певній країні і визначають її привабливість для іноземного інвестора. *На думку експертів, потрібно якнайефективніше використовувати «торговий перепочинок» у світовій економіці, щоб знайти для себе нові ніші й спробувати поліпшити інвестиційний клімат, завдяки чому прийдуть до нас і запрацюють нові технології* (УМ, ел. ресурс).

Клімат соціально-психологічний *соціол., психол.* — характер взаємин між людьми, суспільного настрою в колективі, пов'язаний із задоволенням умовами життєдіяльності, стилем і рівнем управління та іншими чинниками, а на рівні особистості виявляється в почутті комфортності перебування серед інших членів групи й виникає як результат емоційного переживання задоволення її головних потреб — у спілкуванні, захисті, можливості самореалізації тощо. *Об'єктивне прагнення управління до формування міцної і дієвої команди часто призводить до нерівномірного розподілу службових завдань між працівниками під розділу, невдоволення наявною системою заохочення й покарання особового складу, формування клановості та протекціонізму тощо. Ці явища призводять до формування в колективі негативного соціально-психологічного клімату — атмосфери пригніченості, підлабузництва й інтриг* (ГУ, 27.03.2009).

Кнопкодав *розм.* — термін, що вживається щодо депутатів Верховної Ради України, які з особистої зацікавленості, на виконання рішення фракції та / або її керівника чи з інших причин на пленарних засіданнях голосують за іншого відсутнього народного депутата (депутатів) за його (їхньою) згодою та / або за дорученням. *Перший «кнопкодав» погрожував у новій Раді журналістам через розголос у ЗМІ* (Д, 10.09.2019).

Коабітація — певний період вимушеного співіснування глави держави й уряду, співробітництво яскраво виражених політичних опонентів у виконавчій владі, за якого сторони зобов'язані визнавати одна одну й чітко дотримуватися конституції задля уникнення двовладдя. *Потужна підтримка політичної партії в парламенті потрібна і президенту, який водночас є і державним лідером, і лідером своєї політичної сили, адже без стабільної підтримки в парламенті будь-який всенародно обраний президент приречений на коабітацію* (ДТ, 15.11.2018).

Коадаптація — спільне та взаємне пристосування до змін життєвих умов. *«Іригація степових регіонів України: географічні особливості коадаптації природи і суспільства (на прикладі Херсонської області)»* — назва монографії (Гукалова, 2015).

Коаліціяда політ. — довготривалий, усупереч законодавству, загальнодержавним інтересам і запитам, суспільний процес формування коаліції депутатських фракцій у новообраному парламенті. *Верховна Рада шостого скликання мала не менш тривалу коаліціаду* (Д, 10.04.2016).

Коаліційний політ. — 1. Який стос. до коаліції. *У коаліційній угоді є пункт про вибори мера Києва в два тури* (Д, 18.06.2015). 2. Який входить до коаліції. *Коаліційні переговори тривають* (ГУ, 04.10.2004); **к. угода див. угода: у. коаліційна; к. уряд див. уряд: у. коаліційний.**

Коаліція політ. — союз (об'єднання), угода громадських організацій та держав, що орієнтуються на досягнення балансу політичних сил і пов'язаний із реалізацією корінних політичних цілей та інтересів, реалізації певних ідеологічних завдань. *«Найближчим часом від імені коаліції громадських організацій ми надішлемо президенту тексти законопроектів з нашим баченням такого презавантаження»*, — повідомила виконавча директорка «Центру протидії корупції» Дар'я Каленюк (ВЗ, 06.04.2019).

Ковід, COVID-2019, COVID-19 — захворювання, що спричинюється коронавірусом SARS-CoV-2, раніше відомим як 2019-nCoV, що належить до великої групи коронавірусів. *Американські рекорди за кількістю інфікованих та померлих пов'язані з тим, що за кількістю тестованих на ковід на душу населення США посідають перше місце у світі, і якість цих тестів дуже висока* (Д, 26—27.02.2021).

Ковід-еконіміка — сукупність суспільно-виробничих відносин, що зазнали впливу світової пандемії коронавірусу. *Вчені Київського політехнічного університету імені Ігоря Сікорського проаналізували можливі трансформації ковід-еконіміки і суспільних відносин в результаті впливу пандемії COVID-19 для країн Європи і України* (ЮГ, ел. ресурс).

Ковідіали — покоління дітей, які народяться після пандемії коронавірусу. *Лексеми коронавірус та ковід стали основою для творення назв осіб короналі та ковідіали, що за будовою та функціями подібні до іменника міленіали, яким відповідно до теорії поколінь Y називають людей, що народилися в період з 1981 по 1994—2000 роки* (Омельчук, Мандич, ел. ресурс).

Ковід-істерія, ковідістерія — один із видів неврозу, викликаний поширенням коронавірусу. *Вакцини, маски, локдауни, ковід-істерія тощо — це інфоатака, від якої страждає населення* (РС, ел. ресурс).

Ковідний — який стос. до ковіду. *Але все ж варто говорити про ускладнення від лікування ковіду, причому це лікування застосовується абсолютно правильно, згідно з міжнародними канонами лікування ковідної інфекції — мається на увазі лікування, скероване на розрідження крові* (Д, 19—20.03.2021); **к. амністія** — звільнення громадян, що мають підроблені сертифікати вакцинації від COVID-19, від кримінальної відповідальності з правом справжнього шеплення від коронавірусу. *В Україні анонсували так звану «ковідну амністію».*

У МВД повідомили її деталі (РС, ел. ресурс); **к. сертифікат, квівід-сертифікат, COVID-сертифікат** — цифровий документ, що підтверджує статус громадянина про вакцинацію, негативний результат ПЛР-тестів і статус одужання від квіду. *Квівід-сертифікат планують зробити як електронним, так і паперовим* (Зн, ел. ресурс).

Квідофобія — патологічний страх померти від квіду. *Сьогодні в багатьох країнах виник новий вид фобії — квідофобія, що представляє собою страх зараження новим вірусом коронавірусної інфекції* (ВЗ, 13.04.2020).

Коеволюція *соціол., політ.* — спільний гармонічний розвиток природи і людини. *XXI століття гостро поставило проблему розуміння політики як науки і мистецтва жити разом, тобто її здатності забезпечити коадаптацію розуму і гуманності, науково-технічного і соціального прогресу, коеволюцію людини і біосфери, збереження на Землі людства* (ГУ, 02.11.2017).

Козацтво — збірна назва вільної воєнно-промислової людності у східноєвропейських степах; символ України, її одвічної боротьби за волю та незалежність, мужності, лицарства, самопожертви, геройства; оборонці православної віри, рідної землі, людської та національної гідності. *Після першого зруйнування російськими військами Запорозької Січі в 1709 році українське козацтво, яке перейшло під протекторат кримського хана, повернулося під юрисдикцію Константинопольського патріархату* (ДТ, 18.09.2018).

Кбкус *політ.* — неофіційні, часто закриті збори (нарада) членів політичної партії або фракції для висунування кандидатів на вибори, обговорення політичної лінії. *Клінтон отримала 1812 голосів делегатів під час праймериз і кокусів, а також заручилася підтримкою 571 суперделегата* (УМ, ел. ресурс).

Колаборант — особа, яка усвідомлено співпрацює з окупаційною цивільною чи військовою владою на шкоду власній країні. *Хто вважатиметься колаборантом Росії на Донбасі? Хто буде перевіряти жителів ОРДЛО після реінтеграції? І де гарантії, що покарання колаборантів не перетвориться в «полювання на відьом», потік наклепницьких доносів і фактор політичної боротьби?* (УП, ел. ресурс).

Колабораціонізм — співпраця населення окупованої території держави з ворогом в інтересах загарбника на шкоду самій державі чи її союзників. *Колабораціонізм — це співпраця з окупантом, ворогом держави, громадянином якої особа є чи була до захоплення* (УТ, 11.04.2014).

Колабораціоніст *див. колаборант.*

Колабораціоністський — який стос. до колабораціонізму, колабораціоніста. *Білоруські колабораціоністські організації та їхня діяльність у 1941—1944 рр. привернули увагу науковців* (УП, ел. ресурс).

Колегіальний — який стос. до колегії. *Президент країни змарнував ще одну унікальну можливість — «обкатати» в умовах воєнного стану колегіальний орган військового керівництва обороною держави* (ДТ, 15.11.2018).

Колегіальність — властивість за знач. **колегіальний**. *Чоловіки частіше інформують підлеглих про стан справ і покладаються на колегіальність і відповідальність* (ВЗ, 20.10.2013).

Колегія — 1. Офіційно визначена група осіб, які утворюють адміністративний, розпорядчий або дорадчий орган. *Колегія суддів <...> задовольнила клопотання прокурора* (РС, ел. ресурс). 2. Об'єднання осіб деяких професій. *Колегія адвокатів міста Києва та Київської області <...> заснована з метою надання громадянам юридичних послуг* (РС, ел. ресурс).

Колектив — сукупність людей, об'єднаних спільною діяльністю, спільними інтересами, метою, проєктом. *Представники влади обговорили із журналістами Прикарпаття проблеми роздержавлення засобів масової інформації в регіоні. Журналістські колективи вже давно виступають за вирішення цієї гострої проблеми* (РС, ел. ресурс).

Колективізм *соціол.* — концепція, яка висуває на перший план громаду й суспільство, ставлячи групову мету над особистою. *Страх самотності продиктований генетично, але за радянських часів із ним можна було не зустрічатися — «рятував» суцільний колективізм* (УП, ел. ресурс).

Колéктор — особа, яка займається примусовим стягненням грошей у боржників. *Бувають ситуації, коли колектори телефонують і просять сплатити борг без будь-яких правових підстав* (ДТ, 24.06.2019).

Колéкторський — який стос. до колектора. *Можливий варіант, за якого банк просто найняв колекторську фірму для телефонного спілкування з боржником* (ДТ, 24.06.2019).

Колоніалізм — політичне, економічне й духовне поневолення країни, зазвичай менш розвиненої в соціально-економічному відношенні. *Колоніалізм, себто підпорядкування чужих земель і визиск матеріальних та людських ресурсів за межами власної території, значною мірою посприяв соціально-економічному розвитку Європи в XVI—XIX століттях, ставши своєрідним прискорювачем первинного нагромадження капіталу й чинником активізації виробничих процесів і торгівлі* (УТ, 08.11.2017).

Колоніальний — який стос. до колонії. *Колоніальний визиск європейськими буржуазними країнами був організований краще, ніж феодалськими, і виявився набагато рентабельнішим* (УТ, 08.11.2017).

Колонія — територія або країна, що перебуває під владою іноземної держави, позбавлена економічної та політичної незалежності. *Західноєвропейські імперії склалися з колоній і метрополій* (ВЗ, 07.08.2019).

Кол-цéнтр — спеціалізована організація або виділений підрозділ в організації, що займаються обробленням звернень та інформуванням по голосових каналах зв'язку в інтересах організації-замовника або голосової організації. *Поліція закрила шахрайський кол-центр в офісі Миколаєва* (УП, ел. ресурс).

Кольорóві революції — ненасильницькі перевороти в постсоціалістичному та пострадянському світі. Репрезентувалися як рух «за збільшення демократії», наслідком ставали зміни політичних режимів у тих країнах, де такі перевороти перемагали, проходили під європейськими гаслами, широко розповсюджувалася ідея національного відродження, протестувальна спільнота була політично монолітною. *Сьогодні геополітики активно вивчають феномен кольорових революцій, оскільки саме з їх допомогою відбувається перерозподіл простору влади в нестабільних регіонах світу* (УП, ел. ресурс).

Команда владна — представники вищого керівництва чинної влади. *Нова владна команда готова до наступного раунду тристоронніх газових переговорів між Україною, Росією та ЄС щодо транзиту російського газу територією України й дотримуватиметься раніше заявленої української позиції* (Д, 14.09.2019).

Командир польовий — загальнозживане позначення військового (не політичного) лідера якого-небудь озброєного формування, яке підпорядковується особисто йому, і який має усю повноту влади над непідконтрольною офіційним інституціям територією. *Польовий командир поскаржився, що афганці продовжують вірити інформації про те, що з аеропорту можна полетіти за кордон* (Д, 10.08.2021).

Комендантська година — заборона військовим комендантом у певний час доби і на певний час перебувати на вулицях та в громадських місцях мешканцям певного населеного пункту, де впроваджено главою держави воєнний (надзвичайний) стан з метою встановлення і підтримки громадського порядку, зменшення кількості жертв, ліквідації наслідків техногенної катастрофи, епідемії на час оголошеного у даній місцевості надзвичайного стану. *Комендантську годину можуть ввести у Києві у 2020 році* (УМ, ел. ресурс).

Комерційний — який стос. до комерції. *Загальну позицію представників комерційних телеканалів щодо наповнення ефіру дитячими програмами дуже гарно ілюструє пісенька бандитів із радянського мультфільму про капітана Врунгеля* (УМ, ел. ресурс).

Комерція — діяльність із забезпечення купівлі-продажу товарів, що супроводжується проведенням відповідних розрахунків, для здобуття максимально можливого прибутку в умовах чинних правових норм. *Міжнародна організація UNCTAD (конференція ООН з торгівлі і розвитку) оцінила умови розвитку електронної комерції в 130 країнах світу* (Д, 14.04.2015); **к. електронна** — сфера цифрової економіки, що включає всі фінансові та торгові транзакції, які проводяться за допомогою комп'ютерних мереж, та бізнес-процеси, пов'язані з проведенням цих транзакцій. *Який стан виконання електронної комерції в кожній країні у 2021 році?* (ДТ, 27.06—05.07.2019).

Комісія — уповноважена група осіб, покликана виконувати певні завдання. *Венеціанська комісія вважає, що Закон «Про всеукраїнський референдум» не повністю відповідає міжнародним стандартам* (УТ, 18.06.2013); **к. виборча** — створений на відповідній території, де відбуваються вибори та проходить виборчий процес, орган, що організовує і здійснює формальну частину виборчого процесу, реєструє кандидатів, організовує і проводить голосування, виконує підрахунки голосів. *...Виборча комісія скасувала реєстрацію кандидата в депутати, який хотів балотуватися на проміжних виборах до Верховної Ради в одномандатному виборчому окрузі № 179 Харківської області* (ДТ, 27.02.2020); **к. Конституційна** — спеціальний допоміжний орган при Президентові України, покликаний виконувати такі основні завдання: напрацювання узгоджених пропозицій щодо проведення конституційної реформи в Україні; забезпечення широкого громадського та професійного обговорення

пропозицій щодо проведення конституційної реформи в Україні; підготовка за результатами широкого громадського та професійного обговорення законопроекту (законопроектів) щодо внесення змін до Конституції України; інформування громадськості про роботу з підготовки пропозицій щодо проведення конституційної реформи, її реалізації. *Новітній конституційний процес розпочався одразу ж після прийняття 16 липня 1990 року Верховною Радою УРСР «Декларації про державний суверенітет України» — вже у жовтні була створена Конституційна комісія (УМ, ел. ресурс); к. Центральна виборча, ЦВК* — постійно діючий державний орган, який відповідно до Конституції України забезпечує організацію підготовки й проведення виборів Президента України, народних депутатів України, а також всеукраїнських референдумів. *Центральна виборча комісія затвердила перелік округів, на яких будуть проводитись вибори Президента України (УП, ел. ресурс).*

Комітет держ. упр. — орган, що обирають для керівництва певною структурою. *Профільний комітет рекомендував парламентарям ухвалити рішення після розгляду (УМ, ел. ресурс); к. Антимонопольний* — державний орган зі спеціальним статусом, що має забезпечувати державний захист конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель. *Щоб придбати ці заводи, олігарх мав отримати офіційний дозвіл від Антимонопольного комітету України (УП, ел. ресурс); к. Державний* — центральний орган виконавчої влади, який, не формуючи безпосередньо урядову політику, покликаний сприяти міністерствам та уряду загалом у реалізації цієї політики шляхом виконання функцій державного управління, як правило, міжгалузевого чи міжсекторного характеру. *Серед державних структур КНДР під дію санкцій, зокрема, потрапив Державний комітет оборони, який недавно був перетворений в Комітет з державних справ (ВЗ, 07.07.2016).*

Комітологія — система спеціально створених комітетів, у роботі яких беруть участь представники держав-членів, за допомогою яких узгоджуються правила й норми імплементації Європейською комісією законодавства ЄС. *Процедура комітології передбачає три види комітетів — консультативні, адміністративні та регулятивні (ВЗ, 30.01.2019).*

Компенсація — 1. *фін.* Відшкодування, винагорода за будь-що. *На думку українського бізнесмена, Сполучені Штати і Євросоюз повинні повністю списати борги України як компенсацію за боротьбу з РФ (УТ, 26.05.2019).* 2. *фін.* Спосіб припинення зобов'язань зарахуванням зустрічних вимог кредитора й боржника. *У рамках реалізації програм держпідтримки було удосконалено механізм здешевлення кредитів. Зокрема, вдвічі збільшено розмір часткової компенсації відсоткової ставки для малих і середніх аграріїв-позичальників (Д, 13.07.2017).* 3. *фін., юр.* Грошові виплати, встановлені для відшкодування працівникам витрат, пов'язаних із виконанням ними професійних чи інших обов'язків. *У місцевих радах депутати взагалі не отримують компенсації за свою роботу (УП, ел. ресурс).* 4. *психол.* Захисний механізм психіки, що полягає в несвідомому намаганні подолати реальні чи уявні недоліки. *Не виключено, що на тлі очевидної невачі п'ятирічного президентського терміну і на-*

передодні його завершення, у гаранта як психологічна компенсація, розвинулася прогресуюча манія величі (УП, ел. ресурс).

Компетентний соціол. — 1. Досвідчений у певній галузі, якомусь питанні. *Серед позитивних характеристик підприємства — компетентний персонал, чітка виробнича дисципліна та висока культура виробництва...* (ВЗ, 30.01.2019). 2. Повноважний, повноправний у розв'язанні якоїсь справи. *Прийняття цього проєкту нормативного документа дозволить чітко регламентувати види контролю, які може застосовувати компетентний орган до вантажів з об'єктами санітарних заходів, що ввозяться (пересилаються) на територію України...* (УК, 18.10.2018).

Компетентність соціол. — властивість за знач. **компетентний**. У визначенні поняття компетентності випускників, окрім того, сказано, що вони повинні поєднувати знання, вміння і практичні навички, способи мислення, професійні, світоглядні й громадянські якості, морально-етичні цінності (УТ, 05.02.2015); **к. громадянська** — здатність людини активно, відповідально та ефективно реалізувати права та обов'язки. *Всеукраїнський експеримент, спрямований на розвиток громадянської компетентності школярів, запроваджують у Тернопільському правовому ліцеї № 2* (Д, 23.05.2019); **к. етнокультурна культ.** — особистісна якість людини, що формується внаслідок цілеспрямованого і спонтанного, організованого і стихійного засвоєння нею культури свого народу в усіх її виявах: традиційно-побутових, фольклорних, професійних, наукових та емпіричних знаннях, на емоційному й раціональному рівнях. *Загалом сутність етнокультурної компетентності розглядають як ключову в компетентнісній сфері особистості, а етнокультурна компетентність виокремлюється як складник загальнокультурної* (ВЗ, 14.04.2016); **к. політична** — інтегральне поняття, яке відображає системоутворювальну властивість відповідності сукупності знань, досвіду, здібностей, повноважень політичного суб'єкта до сфери політичної життєдіяльності й об'єктивно наявних вимог до нього з боку суспільства; володіння певними повноваженнями суб'єктом політики; освоєння суб'єктом політики інструменталізованих знань і досвіду політичної сфери діяльності, які дозволяють оцінювати політичні процеси й брати в них активну участь. *Проблема політичної компетентності та відповідальності в політичній діяльності — одна з найбільш гострих практичних проблем політики* (Д, 10.09.2015).

Комплайнс — відповідність будь-яким внутрішнім або зовнішнім вимогам, нормам. *Питання забезпечення комплайнсу стосується всіх працівників компанії та є складовою частиною її корпоративного середовища* (Д, 01.10.2020); **к. антикорупційний** — здатність дотримання встановлення антикорупційних вимог, обмежень та заборон. *Мета антикорупційного комплайнсу — не дозволяти співробітникам порушувати норми та приписи щодо боротьби з корупцією. І, звичайно, виявляти реальні факти корупції в компанії* (УМ, ел. ресурс); **к. антимонопольний** — система внутрішнього забезпечення відповідності діяльності суб'єкта господарювання вимогам антимонопольного законодавства. *Порушення антимонопольного комплайнсу загрожує компанії*

санкціями, судовими втратами й репутаційними втратами (Д, 18.07.2021); **к.-контроль** — перевірка на відповідність і дотримання правил. *Акціонерне товариство «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» вводить комплаєнс-контроль для всіх клієнтів* (Д, 01.10.2020); **к.-ризик** — потенційні витрати і юридичні санкції через недотримання законів або правил. *Ключем до управління комплаєнс-ризиками є встановлення засобів контролю, які підтверджують, що організація виконує свої внутрішні та зовнішні вимоги на постійній і регулярній основі* (УП, ел. ресурс); **к. санкційний** — встановлені законодавством заборони і обмеження, на які розповсюджуються всі вимоги чинного локального і міжнародного законодавства. *Мета санкційного комплаєнсу — не допустити зв'язків з контрагентами, які знаходяться під санкціями. Цей вид комплаєнсу з'явився для самозахисту компанії від ризиків співпраці з людьми й компаніями, внесеними в санкційні списки* (ЕП, ел. ресурс); **к.-система** — порядок, організація внутрішнього контролю, що дозволяє керувати комплаєнс-ризиками: ризиками притягнення до відповідальності компанії і топменеджерів. *Побудова комплаєнс-системи в будь-якій компанії має починатися з питання «Навіщо нам комплаєнс?» Яку б мету не ставила перед собою компанія, вирішальним фактором успішності створення комплаєнс-системи є підтримка власника і топменеджменту* (ЮГ, ел. ресурс).

Компліментарний — який є компліментом, приємний, люб'язний. *На ювілей глави держави, в руках якого доля великого народу, ми попросили наших респондентів обійтися без солодкої патоки — виголосити не компліментарний, а «об'єктивний тост»* (ВЗ, 26.09.2015).

Компліментарність — властивість за знач. **компліментарний**. *...Експерти звинуватили українські ЗМІ у компліментарності щодо кандидата в президенти* (РС, ел. ресурс); **к. етнічна культ.** — відчуття підсвідомої взаємної симпатії членів етнічних колективів, покладене в основу поділу на «своїх» і «чужих». *Ще далі у своїй компліментарності пішов Глава канадського уряду* (ВЗ, 28.11.2016).

Компрома́т — докази, матеріали, що компрометують кого-небудь. *Із наближенням президентських і парламентських виборів національну демократію все очевидніше охоплює епідемія дитячої хвороби популізму, демагогії, війни компроматів і правового нігілізму* (УМ, ел. ресурс); **к. політичний** — інформація про окремі аспекти життя та діяльність політика чи політичної сили, яка здатна нанести шкоду честі, гідності, правам й інтересам, підірвати репутацію; різновид соціального впливу з метою контролю або зміни поведінки людей для досягнення політичних цілей; інформаційний складник політичного шантажу *Політичний компромат у соцмережах на політиків навряд чи впливає на вибір українців* (Д, 30.05.2013).

Компромета́ція — дія за знач. **компрометувати**. *На думку політика, нерідко все робиться для компрометації всього суддівського корпусу* (ГУ, 14.11.2008).

Компрометува́ти — розголошувати відомості, що ганьблять кого-небудь. *Приводом для цього стала поява у місті різних фальшивок, які передусім компрометували нинішню міську владу* (ГУ, 22.09.2010).

Компроміс — згода, порозуміння з ким-небудь, досягнуті шляхом взаємних поступок. *Компроміс передбачає, що кожна сторона йде на поступки, щоб знайти спільну мову і досягти взаємовигідного результату* (Termin, ел. ресурс); **к. політичний** — угода політичних сил на основі взаємних поступок, сферами застосування якого є законодавчий процес, формування коаліцій, висування кандидатів на виборах, формування уряду. *Політичний компроміс — це та межа, що відокремлює опонентів від ворогів, це та ціна, яку ми платимо за можливість мирно співіснувати в одній державі, залишаючись доволі різними* (ВЗ, 06.01.2020); **к. соціальний** — спосіб розв'язання та запобігання соціальних конфліктів, протистоянь за допомогою взаємних поступок (угод, домовленостей, договорів тощо) між супротивними силами, що є умовою соціального миру між ними. *Вибір, звичайно, загрозований, а можливість не погодитися на соціальний компроміс має трагічні конотації* (Д, 30.05.2016).

Комп'ютерне шпигунство див. кібершпигунство.

Комунізм *політ.* — політична ідеологія, заснована на ідеї суспільства загальної рівності та свободи, суспільної власності на засоби виробництва та безгрошового розподілу майна. *У Національний день жертв комунізму ми вишановуємо пам'ять більше 100 мільйонів людей, які загинули та назвали переслідувань комуністичних тоталітарних режимів* (РС, ел. ресурс).

Комунікánt — учасник комунікативного процесу, особа, яка ініціює, передає інформацію. *Масова комунікація за своєю природою зорієнтована на результативне спілкування, а інтенції комуніканта та комуніката мають вбачатися як найбільш принципові та вагомі характеристики масмедійної діяльності* (Зн, ел. ресурс).

Комунікát — учасник комунікативного процесу, особа, яка сприймає інформацію. *Комунікатором такого моніторингу стала цільова аудиторія, яка давно сумує за радянським минулим* (УМ, ел. ресурс).

Комунікátивний соціол. — який стос. до комунікації. *В основу книги, яка складається з чотирьох частин, покладено комунікативний метод навчання, що сприяє інтенсивному засвоєнню теоретичного, граматичного і практичного матеріалу* (ГУ, 09.02.2012); **к. вла́да** — здатність та можливість суб'єкта досягати певних цілей, використовуючи комунікативні структури суспільства; за такої влади об'єкт набуває певної суб'єктивності. *Комунікативна влада: утопія чи реальність?* (Д, 12.11.2015); **к. дія** — критична суспільно-політична теорія, яка описує суб'єктивний рівень взаємовпливів учасників комунікації для досягнення ними консенсусу. *Комунікативна дія і дискурс — дві форми повсякденної комунікації* (УМ, ел. ресурс); **к. раціональність** — суспільний процес подолання тих системно-утворюваних комунікацій суспільно-політичних суб'єктів, у яких консенсус щодо взаємної діяльності відсутній. *В епоху влади комунікативної раціональності існування абсолютного, безособистісного критерію істини ставлять під сумнів* (Д, 26.10.2017).

Комунікатор *соціол.* — людина, яка впливає на партнерів у спілкуванні адресно й доцільно, добираючи дії, слова, інтонації і формулювання для того,

щоб одержати потрібну реакцію або відповідь. *Сучасний дипломат повинен мати дві основні навички: переговорника та комунікатора. Переговорник — для внутрішніх дипломатичних розкладів та комунікатор — щоб комунікувати із зовнішніми позадипломатичними аудиторіями для пояснення того, що відбувається* (Д, 03.04.2015).

Комунікаційний — який стос. до комунікації. *Банкова вже не вперше зазнає комунікаційних поразок, але цього разу помилки були невимушеними та засвідчили низький професійний рівень пресслужби президента* (ВЗ, 06.01.2020).

Комунікація — спілкування, передавання інформації, процес інформування широких мас із застосуванням технічних засобів, засобів масової інформації (преси, радіо, телебачення тощо). *На думку нового прем'єр-міністра, для стимулювання промисловості необхідно зосередитися на трьох напрямках: комунікація з промисловцями, лобізм на світових ринках і створення відповідних умов у податковій сфері* (ДТ, 06.03.2020); **к. глобальна** — можливість надавати й отримувати інформацію через мовлення, слухання, читання та писання. *Революційний перехід до цифрового способу кодування інформації (в бінарній системі числення) зумовив кардинальні зміни в глобальних комунікаціях, в результаті яких засоби масової комунікації почали активно використовувати разом з комп'ютерними мультимедіа* (Зн, ел. ресурс); **к. ділова соціол.** — особлива форма соціальної взаємодії, що реалізується у процесі двостороннього обміну діловою інформацією та забезпечує взаєморозуміння всіх її учасників. *Ділова комунікація з одним із олігархів мала несподіване продовження* (Д, 12.11.2015); **к. масова соціол.** — соціокультурна взаємодія в масштабах суспільства через розповсюдження та обмін інформацією за допомогою технічно обладнаних масмедіа (преси, радіо, телебачення, відеосистем, кіно). *Соціальні стереотипи, які містяться в масовій комунікації, чинять значний вплив на пізнавальні процеси, обмежуючи та певним чином спрямовуючи процедуру осмислення нового явища* (Д, 26.10.2017); **к. політична** — форма спілкування у сфері політичної діяльності, яка встановлена на основі обміну інформацією. *Політична комунікація впливає на процес формування громадської думки, сприяє соціалізації громадян, структурує політичний простір* (УМ, ел. ресурс); **к. соціальна наук.** — галузь науки, яка вивчає сутність, закономірності соціальних зв'язків, процеси, структури та форми соціальних відносин. *Наука про соціальні комунікації, на відміну від інших галузей гуманітарного знання, знаходить свій об'єкт насамперед у дійсності, а саме у досвіді засобів масової інформації і породжуваних ними ідеях* (Зн, ел. ресурс).

Комуніст політ. — 1. Прихильник комунізму. *Православний російський комуніст спричинив політичну кризу в Грузії* (ДТ, 27.05—06.07.2019). 2. Член комуністичної партії. *Ідея виявилася дуже вдалою і різко контрастувала з блоком комуністів та соціалістів* (Д, 13—14.08.2021).

Комуністичний політ. — який стос. до комунізму; який керується ідеями комунізму. *Російська Федерація як правонаступниця комуністичної імперії продовжує застосовувати саме такі норми для підвладних, фактично поневоленіх народів у вигляді «федерації»* (Д, 07—08.05.2021).

Комунітаризм — теорія, провідною ідеєю якої є цінність спільноти та моральних відносин, а також заперечення загальноприйнятої в соціальній психології біполярної моделі «індивідуалізм—колоніалізм»; це реакція на урбанізаційний розвиток суспільства, певна відповідь на потребу в новій соціальності, що поєднала б особистісну групову автономію з соціальним обов'язком і поняттям соціального блага. *В основі протистояння лібералізму та комунітаризму лежить специфіка духовних цінностей, соціальних і політичних відносин, та відповідно традиційно встановлених культурних утворень* (ВЗ, 05.10.2017).

Комунітарний — який вживається для визначення будь-якої доктрини, яка своєю провідною ідеєю вбачає соціальне благо або цінності загального блага й обмежує прагнення до індивідуальної незалежності та самореалізації. *Комунітарний метод управління Європейської спільноти 60-х років минулого століття зводився до максимального поєднання національних форм і методів управління* (РС, ел. ресурс).

Комунітарність — властивість за знач. **комунітарний**. *Комунітарність базується на ідеях толерантності, плюралізму, рівності, справедливості та наданні кожному членові спільноти допомоги для реалізації своїх здібностей, виконання соціальної ролі, принесенні користі суспільству* (ЮГ, ел. ресурс).

Кому́татор див. **ню́змейкер**.

Комюніке — офіційне урядове повідомлення про міжнародні переговори, домовленості, досягнуті між державами, важливі події внутрішнього життя (з'їзди, конференції, наради тощо), про хід воєнних дій. *На офіційному сайті Президента України оприлюднено змінений переклад тексту комюніке Загальних узгоджених висновків Паризького саміту в Нормандському форматі 9 грудня 2019 року* (ГУ, 13.12.2019).

Конвенція — міжнародний договір із будь-якого соціального питання. *1 січня 1996 року набула чинності для України Конвенція про передачу засуджених осіб 1983 року. Учасниками зазначеної Конвенції є 47 держав-членів Ради Європи та 19 держав, які не є членами Ради Європи* (Д, 01.01.2014); **К. про захист прав людини** — європейський міжнародно-правовий договір, де визначено основні права та свободи людини і громадянина, зокрема право на життя, право не бути підданим катуванню, не утримуватися в рабстві або в підневільному стані, не бути присилуваним до примусової праці, право на свободу та особисту недоторканність, на справедливий судовий розгляд, право не бути покараним без закону, право на повагу до особистого і сімейного життя, право на одруження, на свободу думки, совісті і віросповідання тощо. *Верховна Рада ратифікувала Протоколи № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписані Україною 20 червня 2014 року* (ВЗ, 05.10.2017); **конвенції Женевські** — узагальнена назва міжнародно-правових договорів, які було укладено в Женеві та які закріплюють у міжнародному праві норми щодо гуманного ставлення під час війни. *Представник незаконних збройних формувань грубо порушив Женевські конвенції про захист цивільного населення під час війни та про поводження з військово-в'язнями* (ДТ, 06.02.2020).

Конвергентний — який зближується з чимось, сходиться. *Участь у циклі тренінгів надасть журналістам можливість краще зрозуміти ідеологію конвергентних ЗМІ та оволодіти конкретними прикладними навичками зі створення якісних журналістських матеріалів для різноманітних медіаплатформ* (Зн, ел. ресурс).

Конвергенція *соціол.* — утворення однакових явищ у різних суспільствах або в одному суспільстві в різні епохи, без прямого наслідування, на основі однакових ідеологічних, економічних, культурних умов. *Коли на початку 1979 року в телекартинці побачив майбутнього генсека, який говорив про конвергенцію, подумки аплодував* (УК, 01.07.2017); **к. етнічна** *культ.* — виникнення в різних місцях незалежно один від одного подібних або однакових культурних явищ під впливом загальних законів суспільного розвитку. *Відбувається і зворотний процес — конвергенція (зближення) етносів унаслідок історичного розвитку і взаємодії народів* (ВЗ, 22.04.2020).

Конверсія — зміна умов випущених раніше державних позик. *«Для розмінування території сходу України потрібні дуже великі ресурси», — наголошують у Центрі досліджень армії, конверсії та роззброєння* (Д, 07.03.2018).

Конвіксія — порівняно невелика група людей з подібним (однаковим) побутом і місцем проживання, яка існує впродовж декількох поколінь (сільські громади, невеликі племена). *Консорції і конвіксії мають не тільки професійні чи родинні об'єднавчі інтереси, а й спільні естетичні смаки* (УМ, ел. ресурс).

Конгломерат — територіально велике державне об'єднання земель різнорідних за історико-культурним розвитком. *В аборигенів немає єдиної мови або культури — нині вони говорять ста сорока сімома мовами, а п'ятдесят років тому мов було понад двісті. Австралію до приходу європейців можна уявити як конгломерат кількохсот країн, з власними мовами, звичаями і малюнками* (ГУ, 28.11.2019).

Конкордат *рел.* — угода між урядом якої-небудь держави й Папою Римським, що визначає становище католицької церкви в цій державі. *У випадку підписання конкордата (договору про співпрацю церкви й держави) католицька церква в Білорусі отримає можливість для активного розвитку та збільшення пастви* (УМ, ел. ресурс).

Конкурент *соціол.* — особа, яка змагається в будь-якій сфері діяльності з іншою. *На обох торгах єдиним конкурентом фірми був приватний підприємець* (ВЗ, 18.12.2018).

Конкурентний — який стос. до конкуренції. *Якщо ми говоримо про конкурентний продаж, то за нього заплатять стільки, скільки він коштує на ринку* (УП, ел. ресурс); **к. суспільство** — вищий ступінь розвитку громадянського суспільства, що характеризується високим освітнім, ціннісним, інтелектуальним тощо потенціалом, а також широким набором засобів і характеристик, здатних забезпечити надійний захист інтересів, стійкість такого суспільства до внутрішніх та зовнішніх викликів і загроз. *Сприйнятливність конкурентного суспільства до політичних безумств залежить не тільки від*

наявності та сталості представлених у суспільстві систем цінностей, але й від ефективності таких комунікативних інструментів, як ЗМІ, від їхньої здатності виконувати свою соціокультурну функцію — підтримувати спільні цінності (Д, 05.02.2016).

Конкурэнція — суперництво, боротьба за досягнення найвищих результатів. *На сьогодні головна конкуренція між США та Китаєм якраз і ведеться за торговельні шляхи* (Д, 13—14.08.2021); **к. політична** — форма політичної взаємодії, в якій суб'єкти політики в межах правових або неправових правил змагаються за перевагу в розподілі влади, матеріальних ресурсів і престижу. *Гостра політична конкуренція очікується і в опозиційному таборі* (ВЗ, 03.09.2013).

Кбнкурс — вид змагання, яке має на меті виявлення кращих проєктних пропозицій, розроблених за критеріями, встановленими організатором заходу. *За підтримки Міністерства культури України творчий конкурс організували редакція журналу «Камуфляж» разом із Національною асамблеєю України, Всеукраїнською громадською платформою «Україна — це Я» та громадською спілкою «Слава Україні»* (Д, 15.05.2015).

Конкурувати — боротися за найкращі результати, вигідніші умови виробництва. *Треба навчитися конкурувати, але воюючи, не за рахунок національного інтернету та безпеки* (РС, ел. ресурс). // Витримувати суперництво з чим-небудь. *Однак не можна не бачити, що паралельно зіп'ялися на ноги селянсько-фермерські осередки, здатні з ними конкурувати* (СВ, 27.09.2016).

Консєнсус — 1. Взаєморозуміння, згода з певного питання, досягнуті договірними сторонами внаслідок попередньо проведених переговорних процесів для розв'язання суперечливих проблем, усунення розбіжностей і прийняття умов, які задовольняють усі сторони. *Серед учених існує широкий консенсус щодо психологічної допомоги після стихійних лих і великих інцидентів* (ДТ, 22.04.2020). 2. Спосіб формування і прийняття колегіальних рішень, актів, що ґрунтуються на засадах їх підтримання більшістю тих, хто брав участь у їх опрацюванні, та відсутності заперечень проти прийняття рішення з боку хоча б одного з учасників. *Усі рішення в Євросоюзі приймаються одностайно, але найбільший вплив на цей консенсус має Німеччина* (ВЗ, 22.10.2014). 3. Прийняття рішення або тексту договору на міжнародних конференціях і в міжнародних організаціях на основі спільної згоди учасників форуму без офіційного узгодження, за відсутності формально заявлених заперечень. *За підсумками засідання керівників у форматі «круглого столу» буде опубліковано спільне комюніке, що продемонструє політичний консенсус глав країн щодо спільного будівництва ініціативи «Один пояс, один шлях»* (УК, 26.04.2019).

Консерватівний — який обстоює, захищає старе, віджиле. *Фахівці кажуть, що зіставивши дані дослідження з попередніми, можна стверджувати, що українська школа — консервативна, застигла, без чіткої цілі* (Д, 19—20.03.2021).

Консерватизм — політична ідеологія та практика суспільно-політичного життя, зорієнтована на збереження і підтримання наявних форм соціальної структури, традиційних цінностей, морально-правових засад, культурного ко-

ду конкретного суспільства і обережне ставлення до реформ. *Зараз в Україні і населення, й експертне співтовариство поляризовані. З одного боку, є розчарування в ліберальній ідеології, яка не принесла підвищення рівня життя, з іншого, — немає довіри до консерватизму як ідеології, особливо в плані державної участі в економіці (згадують кризу часів закінчення існування СРСР) (ДТ, 25.11.2018).*

Консолідація *соціол.* — форма політичної взаємодії, яка передбачає об'єднання, згуртування суб'єктів політики для досягнення загальної мети навколо спільних цінностей та інтересів. *Єднання й консолідація людей для захисту прав і свобод — одне з найбільших досягнень Євромайдану (Д, 10.12.2013); к. внутрішньоетнічна культ.* — внутрішнє згуртування етнічної спільноти за нівелювання відмінностей між наявними в ній групами. *Прикро, що в сучасному світі знаходиться інформаційний простір для провокативних заяв, які аж ніяк не сприяють міжнаціональному порозумінню, внутрішньоетнічній консолідації (Д, 01.11.2013); к. міжетнічна культ.* — злиття кількох споріднених за мовою та культурою раніше самостійних етносів у нове, більше за розмірами етнічне утворення. *Серйозним випробуванням для регіональних союзів будуть дедалі більш помітні та активні зусилля щодо використання етнічних меншин як чинника зовнішньої політики. Завдяки цьому міжетнічна консолідація, розвиток за логікою замкнених анклавів набувають наступально-системного характеру (ГУ, 18.12.2010); к. національна* — макрорівень соціальних процесів консолідації, компліментарність (інтеграція) різних соціальних груп, етносів у державі, що становлять єдиний цілісний соціальний організм і захищені громадянськими правами та політичною свободою. *Із усіх регіонів надходить інформація про те, що мовний закон загалом діє позитивно і є ознакою поступової національної консолідації України (Д, 04—05.06.2021); к. політична* — процес об'єднання, зміцнення, єдності політичних сил (людей, соціальних груп, політичних партій і організацій тощо) з метою посилення боротьби за вирішення загальних завдань. *Як частина політичного управління, політична консолідація місцевих громад у сучасній Україні реалізується паралельно із процесами децентралізації (УП, ел. ресурс).*

Консолідований — який згуртований, міцно об'єднаний. *Усі консолідовані країни мали сильного політичного лідера, який був моральним авторитетом під час правління і залишався таким для низки майбутніх поколінь (Д, 11.05.2018); к. інформація* — одержані з кількох джерел і системно інтегровані різнотипні інформаційні ресурси (знання), які є повними, цілісними, без суперечностей та становлять адекватну інформаційну модель проблемної області з метою її аналізу, опрацювання й ефективного використання в процесах підтримки прийняття рішень. *Спеціалізація «Консолідована інформація» здійснює підготовку інформаційних аналітиків для всіх видів економічної та соціальної сфер діяльності, здатних забезпечити генерацію нових знань та інформаційну підтримку прийняття рішень (ВЗ, 02.03.2020).*

Консорціум — організаційна форма тимчасового об'єднання незалежних підприємств і організацій для координування їхньої підприємницької діяльно-

сті. *Президент виступає за створення міжнародного консорціуму для реалізації проєкту нафтопроводу «Одеса—Броди»* (УП, ел. ресурс).

Конс́орція — компліментарне об'єднання невеликої групи людей, часто пов'язаних між собою дещо ефемерно, єдиною метою чи історичною долею. *Оцінку змін клімату в Україні проводитиме консорція двох провідних європейських інститутів...* (УК, 27.04.2020).

Конспірологічний — який стос. до конспірології. *У доповіді «Чому конспірологічна пропаганда успішна в Україні і що з цим робити?» згадують дані Світового дослідження цінностей, згідно із яким багато українців мають менталітет «виживання», і це дійсно так* (Д, 25—26.06.2021).

Конспіроло́гія — узагальнена назва концепцій про роль таємних товариств у суспільно-історичному процесі. *Також люди вірять у конспірологію, бо відчують, що в них немає суб'єктності, думають, що самі не можуть нічого змінити* (Д, 25—26.06.2021).

Конституційний — який стос. до конституції. *Змістовне праворозуміння конституційного контролю висуває вимоги до конституційності законів та інших нормативно-правових актів* (ГУ, 11.10.2016).

Конституційний Суд України, КСУ — орган конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та в передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Основного Закону України. *Конституційний Суд України підтвердив законність президентського указу про розпуск Ради та довгострокові парламентські вибори* (ДТ, 22—26.06.2019).

Конституційність — загальна вимога, яка полягає в неухильному виконанні та дотриманні конституції й дотриманні конституційних норм усіма суб'єктами конституційних відносин, правильному застосуванні їх органами влади й уповноваженими суб'єктами законів та інших нормативно-правових актів виключно на основі конституції та у повній відповідності з нею. *Антикорупційне законодавство: боротьба за конституційність продовжується* (УМ, ел. ресурс).

Конституційно-правовий — який врегульований нормами конституційного права і гарантований державою. *Крім того, сьогодні під час творення конституційно-правової системи потрібно обов'язково звертатися до національної ментальності, здійснюючи зв'язок із правом, законодавством, конституцією* (Д, 25—26.06.2021).

Конституціоналіза́ція — закріплення певних положень у тексті конституції, надання їм конституційної сили. *Сучасний стан конституціоналізації суспільних відносин підтверджує наявність в Україні конституціоналізму, що вимагає постійної уваги до правової системи з боку Конституційного Суду...* (ГУ, 21.12.2011).

Конституціоналізм — теорія і практика обмеження всевладдя держави за допомогою права, основні норми якого відображено в конституції. *Уже два роки в світі і в Україні всім зрозуміло, що ніяких змін до конституції вносити*

не можна, тому що це порушує ключові принципи конституціоналізму... (Главком, ел. ресурс).

Конституція — основний закон держави, що закріплює суспільний і державний устрій, порядок утворення, фундаментальні принципи організації та діяльності державних органів, виборчу систему, основні права та обов'язки громадян. *У неділю вісім мільйонів кубинців мали змогу проголосувати на референдумі за прийняття нової конституції країни* (УМ, ел. ресурс).

Конструктивізм — теорія, представники якої визнають етнічні спільноти як певні інтелектуальні конструкції вчених, політиків, яким завдяки значному поширенню системи освіти, розгалуженій мережі засобів масової інформації вдається передавати власні ідеї масам, активно впливати на них. *Нам як ніколи потрібен конструктивізм, потрібно відмовитися від сценарію катастрофізму* (ГУ, 26.11.2020); **к. соціальний** — методологічна настанова, що потребує під час пояснення й розуміння соціальних процесів рішуче заперечувати ідею об'єктивної «даності» ідентичності. *Теорія соціального конструктивізму стверджує, що зміст і знання створюються соціально* (Зн., ел. ресурс).

Конструктивний — який може бути основою чого-небудь. *Тому, на думку науковців, перед державною владою, політичним та економічним істеблішментом, перед усією інтелектуальною частиною суспільства стоїть невідкладне завдання — запобігти негативній конфронтації в її руйнівних формах та досягти конструктивної консолідації як згуртованості населення навколо спільних цінностей та спільної мети на демократичних та гуманістичних засадах* (Д, 11.05.2018).

Консул — урядова особа, призначена однією державою до іншої держави, покликана захищати юридичні та економічні інтереси своєї країни та її громадян. *Серед інфікованих людей громадян України не зареєстровано. Про це заявив Генеральний консул України в Мілані* (ДТ, 26.02.2020).

Консульство — офіційне представництво країни за її межами, офіс консула. *У відомстві нагадали українцям про можливість звернутися до посольства у разі надзвичайної ситуації, а також виникнення обставин, які потребують невідкладної реакції консульства* (РС, ел. ресурс).

Консульський — який стос. до консульства, консула. *Скажу відверто, це створювало величезне навантаження на консульських працівників, які в моменти пікового навантаження не справлялися з таким потоком відвідувачів* (ДТ, 21.11.2018).

Консюмеризм — організований рух громадян як одна із форм соціальної діяльності громадських об'єднань і державних установ, спрямований на захист прав та інтересів споживачів, посилення їхнього впливу на продавців і виробників як у сфері бізнесу, так і поза нею. *Консюмеризм підкреслює необхідність раціонального використання природних ресурсів і структурних компонентів товарів, застосування сучасних ефективних методів виробництва* (Зн., ел. ресурс); **к. політичний** — різновид політичної поведінки громадськості, вмотивованої споживачською свідомістю, яка схильна розглядати політичних акторів виробниками специфічних товарів і послуг, що пропонуються

на ринку політичного процесу, а також схильність до бойкоту ринкової продукції із політичних переконань. *Не мени важливим аспектом критики концепції політичного консюмеризму є її соціальна значущість, роль у соціально-політичному житті суспільства* (ЮГ, ел. ресурс).

Контент — будь-яка інформація, виражена усним чи писемним (електронним) текстом. *Під контентом у широкому сенсі розуміють власне наповнення сайту — це інформаційні матеріали та розміщені на сайті файли для завантаження* (Vostok, ел. ресурс).

Контингент військовий — кількісно обмежений склад військовиків певної держави, який перебуває в іншій країні з миротворчою місією. *США розпочали операцію з виведення американського військового контингенту з Сомалі* (Armyinform, ел. ресурс).

Контракт юр. — 1. Правовий документ, що засвідчує певну домовленість між партнерами про засади спільної виробничої і творчої діяльності; договір, писемна угода сторін. *Міністерство оборони США підписало контракт з групою компаній Raytheon — Lockheed Martin на виробництво протитанкових ракетних комплексів Javelin для України та інших держав на суму 18,4 млн доларів* (Д, 29.02.2020). 2. *військ.* Юридичний договір між військовослужбовцем і державою, за яким військовий зобов'язаний відслужити певний термін, а держава бере на себе зобов'язання забезпечити йому певну грошову винагороду та додаткові привілеї. *Згодом ухвалив рішення підписати контракт і продовжити військову службу* (УМ, ел. ресурс). 3. Юридичний договір між абітурієнтом і навчальним закладом, за яким вступник зобов'язаний сплатити за своє навчання, а навчальний заклад має забезпечити його якісними знаннями. *Після оголошення результатів конкурсу абітурієнт повинен підписати контракт* (ГУ, 19.07.2013).

Контрафакт — новий продукт, створений на основі наявного оригіналу з порушенням інтелектуальних прав; фальсифікований споживчий товар. *Фіскали проводять обшуки у тютюнового виробника через контрафакт, там це називають рейдерством* (ЕП, ел. ресурс).

Контрафактний — який стос. до контрафакту. *Працівники ДФС разом із слідчими прокуратури виявили у Києві підпільні склади, де зберігали і продавали контрафактний алкоголь* (УП, ел. ресурс).

Контрафакція — 1. Порушення авторського права через відтворення й поширення чужого твору. *Як показали наступні кроки міліції (коли сервери було повернено, крім тих, де виявлено випадки контрафакції), все-таки можна було діяти виваженіше...* (УК, 08.02.2012). 2. Неправомірне відтворення й використання об'єкта, що належить іншій особі, для одержання прибутку. *Ще одна сфера для злочинності, за даними Європолу, — це контрафакція, оскільки злочинці користуються браком коштів, а схвильовані люди виходять в інтернет, щоб закуповувати медичні товари* (Д, 27.03.2020).

Контрдемократія політ. — особливий різновид демократії, а саме такої її політичної форми, яка підкріплює в умовах сучасності звичайну виборну демократію і визначається як демократія непрямої влади, що розсіяна в соці-

умі, а також демократією стійкої недовіри, яка спрямована на контроль за діями владних інститутів, тим самим доповнюючи епізодичність звичної електорально-представницької системи. *Але зараз європейські ліві стоять перед викликами нової епохи фактичної контрдемократії і відповідно необхідного перезапуску всього лівого політичного флангу* (ЄП, ел. ресурс).

Контреліта — опозиційна до правлячої політичної еліти частина бюрократії, соціальна група, яка бореться за право на входження в еліту або створення нової з суб'єктивної політики, що діє організовано (легально чи ні) і прагне отримати владу або передати її іншій політичній силі. *Утім, як засвідчили останні події, контреліта теж далека від досконалості...* (Д, 02.08.2003).

Контрибуція фін. — 1. Примусові грошові або натуральні стягнення під час війни з населення окупованої території, які провадять ворожі війська. *15 серпня нацисти наказали єврейській громаді сплатити протягом восьми днів контрибуцію — 13 кілограмів золота* (ГУ, 20.09.2018). 2. Грошові суми, які за умовами мирного договору держава-переможниця стягує після війни з переможеної держави. *Наслідками Першої світової війни була відмова Росії платити борги, а також Версальська мирна угода, що накладала величезну контрибуцію на Німеччину* (ВЗ, 10.01.2019).

Контридеологічний — який стос. до контридеології. *Самі «ревізіоністи» в цей спосіб виводили дебати за рамки наукових аргументацій і нерідко вдавалися до контридеологічних аргументів* (УП, ел. ресурс).

Контридеологія — протилежна сукупність уявлень, переконань та ідей, зосереджена на стосунках людей у суспільствах та призначених не виправдовувати чи змінювати їх, об'єднувати людей для колективних дій. *Контридеологія — це значно більша сила, а ще це дуже велике зло* (УП, ел. ресурс).

Контркультура соціол. — субкультура, цінності та норми якої заперечують цінності та норми домінуючої культури. *Контркультура 60-х років, відома у нас лише за мемами «хіппі» та «хрущовська відлига», виявилася найбільш продуктивною для цивілізації, забезпечивши майже безкровний перехід до нового світового порядку, де агресивна буржуазна філософія поступилася лідерством гуманістичним ідеалам* (Д, 07.12.2018).

Контрбіль — 1. Перевірка, облік, спостереження за чим-небудь. *Депутат також зазначила, що літні майданчики можуть безпечно працювати за умов обмеження кількості відвідувачів з розрахунку 1 відвідувач на 5 м та постійного контролю температури персоналу і відвідувачів закладу* (ДТ, 28.04.2020);

к. громадський — один із видів суспільного контролю, який здійснюють об'єднання громадян і самі громадяни за дотриманням вимог Конституції та чинного законодавства України державними органами, кооперативними й громадськими організаціями, підприємствами та установами, посадовими особами. *Автори переконують, що основною метою їхнього законопроектів є законодавче врегулювання лобізму, покликане забезпечити над ним державний та громадський контроль* (Д, 12.10.2016); **к. у сфері державного управління держ. упр.** — усебічне й постійне відстеження й коригування різних

заходів державного управління, зокрема розроблення і здійснення державної політики, виконання державних цільових програм, реалізації нормативно-правових актів; важлива функція державної влади та управління, яка дає можливість не тільки виявити, але й запобігти помилкам і недолікам у діях суб'єктів державного управління, шукати нові резерви та можливості. *Розвиток демократії в Україні, чітке визначення її євроінтеграційних перспектив обумовлює актуалізацію дослідження проблем контролю у сфері державного управління, оскільки демократична конституційна система передбачає, що влада в ній має бути поділена, обмежена, доступна, передбачувана, ефективна і підконтрольна* (ГУ, 12.01.2019); **к. фінансовий фін.** — Перевірка ведення фінансової документації, її відповідності встановленим нормам і правилам. *Фінансовий контроль з усіма притаманними йому витратами часу і ресурсів явно призведе до згорання низки компаній, і відтак на боках опиняться й ФОПи також* (ВЗ, 03.03.2020). 2. Установи, особи, що перевіряють діяльність будь-якої іншої організації або відповідальної особи, звітність тощо. *...Контроль та моніторинг способу життя чиновників буде забезпечувати у НАЗК Станіслав Патюк* (Д, 09.02.2018). 3. Заключна функція управління. *Дієвий <...> контроль з боку виконавчої і законодавчої гілок влади — це одна з управлінських функцій і атрибутівна властивість правової держави* (ВЗ, 26.04.2019).

Контрпропаганда — комунікативна діяльність, орієнтована на протидію закріпленню у свідомості або трансформацію певних настанов, переконань, стереотипів цільової аудиторії за допомогою інформаційних та / або маніпулятивних прийомів, технік, методів, які з метою досягнення поставлених політичних цілей і завдань, використовує протилежна сторона (переважно держава /и). *Але однією з ключових тез є твердження, що найкраща контрпропаганда — це правда* (ВЗ, 16.05.2018).

Контррозвідка — уповноважені державні органи, що здійснюють агентурно-оперативну, розшукову, режимну, оперативно-технічну та іншу роботу із попередження, виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці конкретної держави. *У Харкові контррозвідка СБУ затримала зрадника, який працював на російську військову розвідку* (РС, ел. ресурс).

Контррозвідувальний — який стос. до контррозвідки, пов'язаний із нею. *Метою контррозвідувальної діяльності є попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України...* (Ligazakon, ел. ресурс); **к. органи див. контррозвідка.**

Конфедерація політ., держ. упр. — тимчасовий союз двох або більше суверенних держав, які зберігають незалежність і об'єднані для досягнення певних спільних цілей (переважно зовнішньополітичних, воєнних), для координації своїх дій; кожна держава такого союзу має свою незалежну систему органів влади й управління, власне громадянство, свою валюту, національну армію, незалежне законодавство, правову і судову системи. *Під конфедерацією прийнято розуміти союз суверенних держав для здійснення конкретних спільних цілей або дій* (ДТ, 26.11.2016).

Конфесійний соціол., культ., рел. — який стос. до конфесії, релігії; релігійний, духовний. *Конфесійні ЗМІ цікаві обмеженій частині воєнних осіб, і світськими медіа не сприймаються як конкурентні* (Д, 01.03.2013).

Конфесія соціол., культ., рел. див. віросповідання. // Об'єднання вірян, послідовників цього релігійного віросповідання. *В Україні, за офіційною статистикою, на початку XXI ст. діяли релігійні організації 105 конфесій* (УМ, ел. ресурс).

Конфігурація політична — взаємне розташування, розміщення політичних сил. *Новий світовий уклад абсолютно змінить політичну конфігурацію союзів по всьому світу* (УП, ел. ресурс).

Конфініум — замкнений прикордонний простір, що перебуває під спеціальним управлінням. *Приклади конфініумів: «романські замкнуті простори», які були утворені в Південному Тіролі (Австрійська імперія); Славонський військовий кордон, який був організований принцом Євгенієм Савойським проти турків; граничар — територія проживання сербів і хорватів за своїми природними рубежами (Динарські Альпи, річки Купа, Уна, Сава і Дунай), які отримали військову адміністрацію спочатку від хорватського уряду, а потім — від австрійського* (СПЛ, ел. ресурс).

Конфлікт — зіткнення протилежних інтересів, поглядів, оцінок, цінностей. *Представники правоохоронних органів викликали евакуаторів, щоб прибрати машини з проїзної частини, через що між представниками Нацгвардії та учасниками протесту стався конфлікт* (ДТ, 29.04.2020); **к. етнічний культ.** — ситуація протиборства й конфронтації в системі відносин між двома або кількома етнічними спільнотами, належними до них групами та індивідами, що зумовлена несумісністю об'єктивних або суб'єктивних (іноді позірних) інтересів, цілей і цінностей. *Однією із специфічних властивостей етнічних конфліктів порівняно з більшістю інших, котрі неминуче відбуваються в соціумі, є те, що вони можуть відроджуватися неодноразово* (ВЗ, 16.05.2018); **к. етнополітичний культ., політ.** — розбіжності, зіткнення інтересів, цілей різних етносів, націй, корінних народів, національних меншин, етнонаціональних організацій між собою та з інтересами й цілями держави, її органів в етнополітичній сфері. *Члени групи, яка все більше потрапляє у несприятливі умови, реагують на це зростанням обурення, загостренням почуття етнічної ідентичності та посиленням розуміння своїх спільних колективних інтересів. А це вже можна вважати передумовами ескалації етнополітичних конфліктів* (Д, 29.11.2016); **к. культурний соціол., культ.** — специфічна форма відносин соціальних суб'єктів, що може виникати у ході спілкування представників різних культур, субкультур у межах однієї культури, мистецьких або наукових шкіл тощо. *На думку соціолога Н. Сметзера, можна виділити принаймні три види культурних конфліктів: аномію; культурне запізнювання; панування чужої культури* (УМ, ел. ресурс); **к. міжконфесійний рел.** — відносини між конфесіями, що розкриваються в нецивілізованому, аморальному ставленні до керівництва, духовенства та вірян іншої конфесії і супроводжується нетерпимістю, ворожістю або насиллям. *Хвиля насильства, що накрила Ірак в*

останні тижні, дедалі більше загрожує перерости у кровопролитний міжконфесійний конфлікт (ДТ, 28.05.2013); **к. міжнародний** — безпосереднє або непряме зіткнення двох або кількох учасників міжнародних відносин (держав, груп держав, народів, політичних рухів тощо) за можливість реалізації своїх життєво важливих або принципових інтересів на основі наявних між ними протиріч об'єктивного чи суб'єктивного характеру. *Конфлікт на Донбасі перетворився з міжнародного на внутрішній — аналіз британських ЗМІ* (РС, ел. ресурс); **к. міжособистісний** — окремий випадок взаємозв'язків між людьми у процесі їхнього спілкування та спільної діяльності. *Основною версією мотиву вбивства адвоката є міжособистісний конфлікт* (ВЗ, 25.03.2016); **к. пам'ятей** — соціально-політична протидія, предметом якої є значущі для суспільного розвитку спогади та їх репрезентація в публічному просторі. *Конфлікт пам'ятей у пограничному просторі та чинників, що впливають на даний процес, заслуговує на особливу увагу* (Д, 29.11.2016); **к. політичний** — зіткнення, протиборство різних суб'єктів політики в їх прагненні реалізувати свої інтереси, пов'язані з боротьбою за здобуття або утримання влади, обумовлене протилежністю їхніх політичних інтересів та цінностей. *Якщо виник би конфлікт між мером, обраним більшістю голосів, і призначеним головою КМДА, це був би, перш за все, політичний конфлікт, і ніяких результатів Києву він би не приніс* (Д, 26.06.2014); **к. соціальний соціол.** — зіткнення інтересів різних соціальних груп, окремий випадок прояву соціальних суперечностей, що характеризується наявністю вираженого протистояння суспільних сил. *Олігархія власними руками готує масштабний соціальний конфлікт, що приведе до її знищення* (ГУ, 12.11.2008); **к. соціальний трудовий соціол.** — різновид соціального конфлікту, стадія максимального розвитку суперечностей між соціальними суб'єктами соціально-трудова відносин (соціальними чи соціально-професійними групами) безпосередньо у трудовій чи пов'язаних із нею сферах діяльності, розподілу, обміну, споживання та ін. на підприємствах і установах, у різних галузях виробництва, у суспільстві загалом. *Склася ситуація, коли партнерство підмінене реальним тиском на працівника з боку роботодавця та нерідко і з боку держави, а це вже одна з передумов виникнення соціального трудового конфлікту* (ГУ, 12.03.2011).

Конфліктогенний психол. — який стос. до конфліктогенності. *Центром зосередження конфліктогенних ситуацій залишатиметься соціальна сфера* (Д, 11.05.2018).

Конфліктогенність психол. — моральна негативна риса характеру особистості, що виявляється через схильність людини до сварок, непоступливість, наполягання на своїй думці, нетактовність, навіюваність, підвищену вимогливість тощо. *Конфліктогенність наслідків міграційних процесів значається в багатьох роботах українських та зарубіжних авторів* (Sociology, ел. ресурс).

Конфліктолог — той, хто займається конфліктологією. *Як конфліктолог працювала над проектами в Північній Ірландії, вивчала цей конфлікт* (ВЗ, 02.10.2014).

Конфліктологія наук. — наукова дисципліна, що вивчає причини виникнення соціальних, психологічних конфліктів та шляхи, методи їх подолання. *Наука про вивчення людських ілюзій: зародження, способи реалізації та наслідки здійснення бажань; роль підсвідомості в цьому та конфліктологія ілюзій-бажань* (УМ, ел. ресурс); **к. етнополітична культ., політ.** — науковий напрям, предметом вивчення якого є природа, причини виникнення й розвитку етнополітичних конфліктів, шляхи їх передбачення, способи регулювання й ефективного управління, а також зміст та етапи постконфліктного будівництва. *Щоб жити відповідно до гасла на гербі Криму «Процвітанню у єдності», треба пам'ятати принцип етнополітичної конфліктології: чому відбувається конфлікт?* (ГУ, 26.06.2004).

Конфліктувати — брати участь у зіткненнях протилежних інтересів. *Соціальний психолог Олег Покальчук зазначає, що частина українського народу цюсили конфліктує із тими, хто відверто ностальгує за пізнім СРСР* (ДТ, 24.11.2019).

Конформізм психол., соціол. — психологічно-соціальний принцип поведінки особи чи соціальної групи, який полягає у здатності пристосуватися до природних і суспільно-політичних умов життя за будь-яких обставин, пасивне беззаперечне прийняття чинних порядків, панівних ідей і цінностей, стандартів поведінки, норм, правил, безумовне схиляння перед авторитетами. *Конформізм означає відсутність власної позиції домінантності, безпринципна й некритична покора певній моделі, що має найбільшу силу тиску (думка більшості, визнаний авторитет, традиція) тощо.* (Вікіпедія, ел. ресурс); **к. внутрішній** — вид конформізму, за якого людина реально змінює свої погляди і внутрішню позицію. *На противагу зовнішньому конформізму дослідники виділяють внутрішній конформізм, <...> притаманний людям, які дійсно змінили свої погляди і внутрішню позицію відповідно до зовнішніх обставин і вимог більшості членів групи* (Моуаосвіта, ел. ресурс); **к. зовнішній** — вид конформізму, за якого людина підпорядковується зовні, щоб не наражатися на проблеми з тими, хто її оточує, або владою, водночас внутрішньо залишаючись при своїх поглядах і при своїй думці. *Зовнішній конформізм передбачає такі риси, як відсутність індивідуальності, стандартність, піддатливість маніпуляціям ззовні, консерватизм* (УП, ел. ресурс); **к. особистий** — вид конформізму, за якого індивід сприймає думку групи як свою власну і підтримує її не тільки в конкретній ситуації, а й за її межами. *Вплив групової більшості часто реалізується через особистий конформізм як феномен групового тиску* (УП, ел. ресурс); **к. публічний** — вид конформізму, за якого людина демонструє більш високий рівень комфортної поведінки, якщо їй необхідно відкрито висловити свою думку оточення. *Необхідно більше проводити спеціальні емпіричні дослідження з метою визначення рівня публічного конформізму в державних управлінців найвищого рангу* (УП, ел. ресурс); **к. соціальний** — спосіб пристосування індивіда, групи до наявного стану речей і справ (панівних думок, традицій, принципів, стереотипів масової свідомості та пропагандистських кліше, діяльності соціальних інститутів тощо). *Позначимо один полюс*

як максималізм (радикалізм, непримиренність, мова ненависті), інший — соціальний конформізм (присотуванство), теорія малих справ, заперечення нелегітимного насильства (Д, 08.06.2017).

Конформіст — особа, схильна до конформізму. В український прокат вийшла відреставрована версія фільму Бернардо Бертолуччі «Конформіст» (Д, 03.03.2014).

Конфронтація — протиборство, протистояння соціальних систем, класових інтересів, ідейно-політичних принципів тощо, тобто становище, коли якісь групи, особи, держави опиняються перед загрозою зіткнення між собою. *Невідкладне завдання — запобігти негативній конфронтації в її руйнівних формах* (Д, 11.05.2018); **к. політична** — стан політичних відносин і вид політичної взаємодії суб'єктів, характерний жорстким протистоянням, протиборством, суперництвом. *Через українсько-російську політичну конфронтацію зазнають утрат обидві сторони — заява експерта* (Д, 16.10.2020).

Концепція наук. — 1. Система поглядів на певні явища, спосіб тлумачення явищ, дій, розуміння теорії. *Філософська концепція Яворського щодо природних речей відрізняється від подібних концепцій античних мислителів. На його думку, Бог встановив такий порядок, котрий, пристосовуючись до природи речей, усе створив згідно з нею* (Д, 01.09.2013); **к. деглобалізації** — теорія зменшення взаємозалежності та інтеграції між будь-якими елементами (зазвичай економіками країн) в усьому світі. *Концепція деглобалізації є зараз чи не найпопулярнішим інструментом аналізу міжнародних відносин* (РС, ел. ресурс); **к. менеджеризму соціол.** — соціологічна теорія управління суспільством в умовах ринкових відносин, характерними рисами яких є плюралізм методологічних підходів та настанов. *Концепції менеджеризму як модель державного управління оформилися ще в 1980-ті роки* (УМ, ел. ресурс). 2. Форма й спосіб наукового пізнання, що є способом розуміння, пояснення, тлумачення основної ідеї, теорії; науково обгрунтоване й логічно доведене вираження основного змісту теорії, але, на відміну від теорії, воно ще не може бути втіленим у систему точних наукових понять. *У дослідженні переглянуто саму концепцію викладу історії, по-єзуїтськи вибудовану заангажованими науковцями в минулих століттях* (УП, ел. ресурс); **к. соціального мережевого аналізу соціол.** — сукупність різноманітних підходів у соціальних науках, які концентрують увагу на структурно-аналітичній інтерпретації соціальних явищ, їхніх зв'язків з іншими елементами соціальної системи, що утворюють мережі. *Неформальні, особисті за характером зв'язки між соціальними суб'єктами створюють приховану систему гнучких соціальних коаліцій, які обмінюються послугами, конкурують між собою та різняться обсягом привласнюваних благ, влади, привілеїв і престижу. Для опису такої соціальної реальності протягом останніх десятиріч активно використовується концепція мережевого аналізу* (ГУ, 10.10.2019). 3. Система поглядів, думок, що визначають основний напрям, стратегію і тактику реалізації бізнесово-підприємницьких проєктів, програм. *ЄС і Росія поділяють концепцію створення єдиного економічного простору від Атлантики до Тихого океану, що зміцнює*

контакти між нашими народами, а також нашими економіками в умовах зростаючої глобальної конкуренції. Ця концепція може стати реальністю, якщо ми будемо реалізовувати її на основі загальних цінностей, у тому числі на повазі незалежності наших сусідів і їхнього права йти своїм шляхом розвитку (ВЗ, 18.02.2014).

Концесійний — який стос. до концесії. *Майже 170 представників вітчизняних та іноземних компаній узяли участь в Одесі в презентації концесійних проєктів у морських портах* (ГУ, 03.10.2019).

Концесіонер — той, хто є учасником концесії. *Зміни передбачають, що концесіонер має право тільки на використання земельної ділянки, яка знаходиться під об'єктом концесії, і лише на той термін, на який укладено договір концесії* (ДТ, 14.01.2011).

Концесія — договір або угода про передавання на певних умовах ділянки землі, певних об'єктів, що належать державі, муніципалітетам, в експлуатацію великим національним або зарубіжним капіталістичним монополіям. *Передавання у концесію об'єкта критичної інфраструктури може піддавати серйозному ризику національну безпеку країни та межувати з державною зрадою* (ВЗ, 01.11.2019).

Кооператив *ек., політ.* — колективне добровільне об'єднання громадян для спільної господарської діяльності. *На Львівщині створили кооператив, аби гуртом розвивати ягідництво, купувати саджанці, вирощувати малину та полуницю, формувати партії і виходити на ринки збуту* (ВЗ, 22.03.2018).

Кооперативний *ек., політ.* — який стос. до кооперації, кооперативу. *Зрештою кооперативний селянський рух — це гарантована смачна і свіжа екологічна їжа на наших столах* (УП, ел. ресурс).

Кооператор *ек., політ.* — працівник кооперативу; той, хто працює в галузі кооперації. *Всеукраїнська аграрна рада просить Мінагрополітики захистити сільських кооператорів* (УМ, ел. ресурс).

Кооперація *ек., політ.* — форма організації економічної діяльності людей і організацій для спільного досягнення спільних цілей або задоволення потреб. Застосовується також для позначення економічних та політичних відносин. *...Україна має стати частиною виробничого ланцюга європейських товарів у глобальному світі, повноправним учасником кооперації виробничих процесів* (ДТ, 27.12.2019).

Кооптація *політ.* — дія за знач. **кооптувати**. *Перебіг суспільно-політичного життя доводить необхідність не лише кооптації окремих активістів до органів влади, а розроблення механізмів регулярної державно-громадської комунікації...* (ГУ, 10.10.2019).

Кооптувати *політ.* — поповнювати персональний склад якого-небудь виборного органу. *Партію якраз тоді очолив відомий олігарх, і саме він почав кооптувати до складу не надто відомої та популярної партії політичних важковаговиків* (Д, 29.08.2014).

Копінг-поведінка *соціол., психол.* — поведінка людини, що характеризується здатністю впоратися зі стресовою ситуацією, оволодіти нею через регуляцію власного психологічного стану для недопущення та подолання негативних наслідків перебування у стресогенних умовах. З появою книги Р. Лазаруса «Психологічний стрес і копінг-процес» почалася поступова зміна моделі стресу, розроблена Г. Сельє за рахунок розгляду копінг-поведінки як центрального ланцюга стресу... (УК, 05.10.2017).

Кордон — офіційно визначена межа, що окреслює територію, на яку поширюється влада певної держави, її верховенство й суверенітет. В уряді очікують, що найближчим часом за кордон виїдуть кілька тисяч сезонних працівників, для яких будуть організовувати чартерні рейси українськими перевізниками (ВЗ, 01.05.2020).

Коректний — 1. Який тактовно та ввічливо поводить з людьми; ввічливий. *Коректне ставлення до людей — це головна основа моральності службового етикету сучасної організації* (ЮГ, ел. ресурс). 2. Правильний, правильно розрахований. *Тому вживання коректних назв дозволяє адекватно відобразити роль обох статей — і жінок, і чоловіків у боротьбі за незалежність та територіальну цілісність України* (ЮГ, ел. ресурс).

Коректність — властивість за знач. **коректний**. *Аналізуючи дослідження цьогорічних лауреатів, можна відзначити, що все це <...> досить давні теоретичні розробки <...> є ретельно обґрунтованими численними експериментальними даними, результатами спостережень і вимірювань, що навколо їхньої точності, коректності, достовірності і здатності до використання у практиці склався сталий експертний консенсус* (Д, 12.10.2020).

Коридори влади — владні структури, державні органи і неpubлічні процеси, що там відбуваються з прийняття зазвичай важливих політичних рішень. *Повертаючись до формування того, що відбувається, насамперед констатуємо очевидне: будинок «державна Україна» на руїни не перетворився, але деякі його складники — коридори і кабінети влади — уже стали накопиченням ям, завалів, кістяків, що випадають із розбитих шаф і сейфів* (ДТ, 27.12.2019).

Коронавірус див. ківід, COVID-2019, COVID-19.

Короніали див. ковідіали.

Коронакриза *соціол.* — криза, викликана коронавірусом і загальносвітовим карантинном. *Водночас рівень безробіття в Україні зріс, що може відображати структурні зміни в економіці внаслідок коронакризи* (Д, 02—03.07.2021).

Коронапаніка *соціол.* — реакція людей на пандемію: занепадницькі прогнози, поширення фейків тощо. *Коронапаніка в прямому ефірі* (ЕП, ел. ресурс).

Коронафейк *соціол.* — неправдива, недоведена і необґрунтована інформація про коронавірусну хворобу та її лікування, яку розповсюджують у соціальних мережах і месенджерах на тлі загальної тривожності й невизначеності. *Володарювання в часи «корони», або як сербська влада коронафейки поширю-*

вала. *Коронасептик, коронадисидент* — громадяни, які заперечують небезпеку або навіть саме існування інфекції COVID-19 (УП, ел. ресурс).

Коронафобія соціол. — нав'язливий страх захворіти на ковід. *Як подолати синдром коронафобії?* (РС, ел. ресурс).

Коронія — нав'язливі думки під час пандемії. *Дисидентство чи корона?* (РС, ел. ресурс).

Корпоративізм — 1. Модель організації суспільства, коли первинними елементами виступають не індивіди, а корпорації. *За відсутності системного (не плутати з власним, або загальним) баченням суспільних реформ української політики, поки що в більшості пропонують формулу політичної доцільності «сурогатної демократії» кінця XIX—середини XX ст., помноженої на сучасний «український корпоративізм» основних фінансово-промислових груп* (Д, 07.07.2007). 2. Система організаційного оформлення (інституціоналізації) інтересів різних соціальних прошарків і груп. *Науковий корпоративізм не мени шкідливий, ніж корпоративізм державного рівня* (ДТ, 11.09.2014). 3. Груповий егоїзм. *Сприйняття корпоративізму пройшло свою еволюцію і зайняло досить широкий спектр політичних наук* (Z, ел. ресурс).

Корпоративний — який стос. до корпорації, вузькогруповий, відокремлений. *Корпоративний сектор також суттєво наростив свої вклади в іноземній валюті (у доларовому еквіваленті) — за підсумками липня вони зросли на 5,7 % м/м* (ВЗ, 10.08.2017); **к. громадянство** — стратегія бізнесу щодо взаємодії з суспільством з метою забезпечення ефективного та сталого розвитку, формування власної репутації як відповідального громадянина, повноправного учасника такого розвитку. *Корпоративне громадянство у трійці чинників, що впливають на репутацію компанії...* (Mind, ел. ресурс).

Корпоратизація — перетворення державних підприємств на акціонерні товариства, акції яких належать державі. *Є певні ризики через однакові правила гри на приватизаційному полі для різних підприємств і максимальну спрощеність процедур. Наприклад, в Україні не встановлено особливостей у процедурах корпоратизації й приватизації держпідприємств високотехнологічної галузі, яка становить економічну основу держави (авіаційна та космічна промисловість)* (УК, 11.04.2020).

Корпорація — 1. соціол. Замкнена група осіб, об'єднана вузькофаховими, становими та іншими інтересами. *Ще нещодавно престиж належності до наукової корпорації можна було конвертувати в зарплатню шляхом долучення до цієї корпорації посадовців, які розподіляють бюджетні гроші* (Д, 18.12.2015). 2. ек. Товариство, спілка, сукупність осіб, об'єднаних на основі цехових, кастових, комерційних інтересів. *Корпорація українських бізнесменів виступила проти рейдерів* (УТ, 09.01.2007). 3. ек., юр. Договірні об'єднання, створені на основі поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників. *Історія корпорації «Електрон» почалася 1918 року із заснування у Львові майстерні, а згодом — електротехнічного підприємства «Контакт», що стало першим електротехнічним підприємством Гали-*

чини (ВЗ, 04.12.2018); **к. державна** — особлива державна форма соціальної організації суспільства, яка залежно від конкретно-історичних умов може створюватися для різних цілей. *Багато фільмів на цю тему — тему Великої Вітчизняної війни — відзнято на кошти державних корпорацій* (Д, 27—28.08.2021).

Корпус політ., дипл. — сукупність осіб, об'єднаних спільними службовими обов'язками та офіційними повноваженнями. *Рекомендовано утворити Школу вищого корпусу державної служби, підвітну голові державної служби* (ДТ, 27.19.2019); **к. дипломатичний** — сукупність глав іноземних дипломатичних представництв, акредитованих у певній державі. *Уряд Венесуели через зовнішньополітичне відомство поінформував про те, що дипломатичний корпус США виведений з країни* (УМ, ел. ресурс); **К. миру** — урядове агентство США, покликаним якого є офіційно формулювати зміцнення миру між народами світу. *Волонтери Корпусу миру США поновлюють роботу в Україні після евакуації в лютому 2014 року* (Д, 11.09.2015).

Корумпований — який корумпувався; підкуплений, продажний. *Наявність корумпованих судів знищує запобіжники, які мали б впливати на процеси непрозорої приватизації* (ВК, 14.09.2017).

Корупціогенний — який здатний самостійно чи у взаємодії з іншими нормами сприяти вчиненню корупційних правопорушень. *Антикорупційна експертиза — діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів корупціогенних чинників та розроблення рекомендацій стосовно їх усунення* (ЮГ, ел. ресурс).

Корупціонер — той, хто помічений у корупції. *Проведено масштабне очищення Служби безпеки України від зрадників, корупціонерів і осіб із низькими професійними та морально-діловими якостями* (СВ, 09.09.2016).

Корупція — навмисне протиправне зловживання службовим становищем, підкупність, продажність, хабарництво державних посадових осіб, політичних і громадських діячів, урядовців та високопоставлених чиновників, а також дії, спрямовані на підкуп таких осіб. *Найдієвіший чинник, який міг би значно поліпшити ситуацію, — залучення правоохоронних органів до боротьби з проявами корупції* (УК, 28.04.2020).

Космополіт — прихильник ідей космополітизму. *В українських школах виховують космополітів, адже, за словником, «космополіт, або громадянин світу, — людина, що ідентифікує себе більше за приналежністю до людства, аніж до окремого соціального класу, нації тощо»* (ГУ, 24.07.2013).

Космополітизація — процес політичного зближення національних спільнот, що характеризується певною культурною уніфікацією та формуванням світогляду «громадянина світу» в умовах глобалізації. *Об'єктами космополітизації є етноси, релігійні групи, всі форми громадської думки (мораль, наука, право і т. п.)* (УМ, ел. ресурс).

Космополітизм — 1. Система поглядів на відносини між народами, основу якої становить ідея світового громадянства. *Відомий науковець зазначав, що останнім часом свідомість американця подавалася впливам таких кон-*

цепцій, як глобалізація, мультикультуралізм, космополітизм, імміграція, субнаціоналізм та антинаціоналізм (УП, ел. ресурс). 2. Ідеологія відмови від національної культури, патріотизму, національних інтересів і традицій. *Практично на 30 років було зупинено розвиток україноцентричної культури на користь псевдоевропейської чи то пак ідеалу космополітизму* (ВЗ, 09.03.2020).

Кбуч соціол. див. наставник.

Кбучинг соціол. — вид консультативної діяльності, направленої на вирішення проблеми клієнта. *Коучинг — одне з новітніх віянь бізнес-освіти, спрямованих на розкриття внутрішнього потенціалу людини, керівника та компанії* (ВЗ, 19.03.2019).

Країна — територія з визначеними кордонами й населенням, що є єдиним цілим із погляду історії, культури, нації та в політико-географічному відношенні може бути незалежною або залежною. *Європейці іноді називають цю країну «піднебесна імперія», туристи і політики — «країна контрастів», місцеві жителі, скромніше, — «серединна країна», <...> а географи просто — Китай* (ГУ, 12.11.2003); **к.-агресор див. держава: д.-агресор; к. електронна див. держава: д. електронна; к.-партнер** — держава, з якою ведеться яканебудь спільна діяльність. *Країни-партнери можуть розраховувати лише на часткову допомогу, а саме на витрати з цивільної частини бюджету* (ЕП, ел. ресурс); **к.-провідник** — держава, що виступає посередником у відносинах інтеграції або розширенні співробітництва між певною міжнародною організацією та окремою країною. *Голова Об'єднаного комітету начальників штабів США назвав Китай «основною країною-провідником змін у нинішньому міжнародному порядку»* (Д, 03.08.2021).

Кратологія наук. — наука про владу, насамперед політичну, її численні та різноманітні види, сфери та вияви. *У політиці, як відомо, центральне місце посідає проблема влади. Але наука про владу (або кратологія), на жаль, не дістала ще належної розробки у вітчизняній політології* (Д, 31.08.2006).

Краудсорсинг — спільна інтелектуальна робота великої кількості незнайомих людей у мережевому середовищі над спільним завданням; нова бізнес-модель, що адаптує творчі рішення мережі різнопланових осіб. *За допомогою краудсорсингу можна досягти ефективного вирішення задач за мінімальним обсягом витрат* (УМ, ел. ресурс).

Краудфіндинг — практика фінансування проєкту чи підприємства завдяки збору грошових коштів великої кількості людей через інтернет. *У міжнародній практиці розрізняють 4 типи краудфіндингу: краудфіндинг з нефінансовою винагородою, благодійний краудфіндинг, акціонерний та інвестиційний* (Зн, ел. ресурс).

Креатūra соціол. — той, хто посідає значне місце завдяки протекції впливової людини і є слухняним виконавцем її волі. *І це — справжній реванш, адже претендент на посаду відомий як креатура сумнозвісного олігарха* (УМ, ел. ресурс).

Кредит фін. — позичка в грошовій або товарній формі на умовах повернення, що надається банком чи юридичною (або фізичною) особою, кредито-

ром, іншій особі — позичальникові. *Мораторій на виплату боргів за кредитами введений з 1 травня 2020 р.* (ДТ, 15.04.2020); **к. державний** — відносно вторинного розподілу вартості валового суспільного продукту і частини національного доходу: взяті в борг грошові кошти надходять у розпорядження держави, перетворюючись в її додаткові фінансові ресурси. *Макіївським фахівцям на новому місці в Бахмуті все довелося розпочинати з нуля. Без належного обладнання, державного кредиту, адже в зоні проведення АТО / ООС банки бізнесу не підтримують* (УК, 17.03.2020); **к. довіри** — форма страхового захисту підприємців від незадовільних фінансових наслідків, інших збитків, завданих власним персоналом, якому з огляду на виконуваним ним службові обов'язки довірено майнові цінності. *Незважаючи на велику кількість скарг, довіра до поліції становить близько 46 %. Я пишаюся, що зараз кредит довіри до нас дуже серйозний* (ВЗ, 07.11.2016).

Кріза політ., соціол. — тимчасове призупинення або припинення функціонування окремих елементів чи інститутів політичної системи; значне поглиблення і загострення наявних політичних конфліктів, політичної напруженості; тимчасове припинення функціонування будь-якої системи з позитивним чи негативним для неї наслідком. *Список криз у Євросоюзі продовжує зростати. Але найбільша загроза для ЄС виходить зсередини: криза політичного лідерства паралізує роботу інститутів Союзу* (Д, 02.10.2016); **к. влади** — 1. Різкий поворот у розвитку влади і її долі, важкий перехідний стан. *Складні соціальні й політичні процеси часто, як у краплі, відбиваються в незначних, рядових явищах, які завдяки цьому стають симптомами лиха, що наближається — кризи влади* (ГУ, 11.06.2008). 2. Різке загострення труднощів у діяльності того чи того правителя, системи або органів влади, що потребує кадрових змін: на рівні уряду або його частини чи на рівні парламенту: його розпуску й переобрання тощо. *Криза влади може бути різною — від зміни певних осіб до зміни політичної системи, державного ладу, політичного режиму* (Д, 21.01.2016); **к. довіри до влади** — стрімке загострення взаємобумовленого зв'язку двох або більше рівноправних об'єктів, який визначається невідповідністю цілей діяльності об'єкта і суб'єкта політики, відсутністю можливостей або намірів суб'єкта задовольнити потреби об'єкта. *Так само монополізація влади з боку однієї політичної сили, повна неспроможність до політичних компромісів ведуть український політикум у кризу довіри до влади з боку суспільства* (ГУ, 15.03.2016); **к. ідентичності психол.** — втрата індивідом віри у свою соціальну роль, приналежність до певної суспільної групи, проявом чого є втрата передбаченої поведінки індивідів або інститутів, яких вона торкнулася. *Криза ідентичності підліткового віку тісно пов'язана з кризою сенсу життя* (УМ, ел. ресурс); **к. легітимності** — зниження реальної підтримки органів державної влади чи правлячого режиму загалом, яке впливає на якісні зміни їхніх ролей і функцій. *Зрештою п'ять років тому вторгнення в нашу країну спиралося на два фактори, що виникли після втечі президента — управлінський хаос і криза легітимності* (ВЗ, 09.07.2019); **к. політична** — особливий стан у розвитку і функціонуванні політичної системи

суспільства, і насамперед її державних структур, який характеризується відчутною нестабільністю, розбалансованістю діяльності політичних інститутів, зниженням рівня керованості всіма сферами життя суспільства, наростанням соціально-політичної активності мас. *Президент Італії дасть політичним групам ще п'ять днів, щоб вони спробували знайти вихід з нинішньої політичної кризи після розпаду уряду* (УП, ел. ресурс); **к. політичної участі** — ситуація загострення конкуренції між активними соціальними групами в боротьбі за доступ до процесу прийняття політичних рішень. *Іншим проявом кризи політичної участі, навпаки, є політична пасивність населення* (УМ, ел. ресурс); **к. світової** — падіння ринкової економіки в усьому світі. *«Світова криза на порозі?»: коли очікують падіння українські фінансисти. Світові кризи мають певну циклічність, але передбачити точно, коли станеться наступна, схоже, ніхто не зможе* (Д, 03.07.2021); **к. урядова** — стан у здійсненні державно-владних повноважень урядом країни, коли він увесь або його частина відходить від виконання узгодженої і схваленої парламентом програми дій. *Водночас Глава Парламенту зазначив, що політичні консультації, які тривали упродовж трьох попередніх тижнів, досі не дали результату, він запевнив, що як Глава Парламенту, всіляко сприятиме процесу пошуків виходу з політичної та урядової кризи* (ГУ, 15.03.2016); **к. фінансова фін.** — глибокий розклад фінансової системи держави. *Торік через економічний спад, пов'язаний з фінансовою кризою, ціни на природний газ у Європі та Україні впали до рекордно низьких позначок — нижче 3 грн за кубометр* (Д, 23—24.07.2021).

Кримінал юр. — карний злочин. *Кримінал не повинен бути зв'язаним з політикою. Кожна людина, яка порушила закон, має відповідати перед народом і законом України* (Д, 20.01.2004).

Криміналізація юр. — законодавче визнання тих чи інших діянь злочинними, встановлення за них кримінальної відповідальності. *23.04.2021 р. у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект 5420 «Про внесені зміни до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів», який був внесений президентом як невідкладний* (ЮГ, ел. ресурс).

Криміналітет юр. — сукупність кримінальних елементів; кримінальний світ. *ОП: апарат РНБО з'ясовує, як до санкційного списку криміналітету помилково потрапили 108 осіб* (РС, ел. ресурс).

Кримінальний юр. — 1. *див. карний*. 2. Такий, у якому описуються карні злочини та їх розслідування (про художній твір). *Кримінальний фільм — жанр кінематографа, твори якого містять демонстрацію злочинних діянь та їх розслідування* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Кримська платфórма — дипломатична ініціатива України, у перспективі — міжнародний координаційний механізм для повернення питання Криму до порядку денного, захисту прав людини в Криму та сприяння деокупації півострова. *Кримська платформа — це реальний механізм, який матиме довгострокові наслідки для України та світу* (Д, 30—31.07.2021).

Криптовалюта фін. — різновид цифрової валюти, створення і контроль за якою базуються на криптографічних методах; за своєю суттю це зашифрована інформація, скопіювати яку неможливо. *Тим часом нові рекорди встановлює ще один фінансовий інструмент — криптовалюта* (УМ, ел. ресурс).

Криптовалютна біржа, криптобіржа — онлайн-сервіс, який дає можливість клієнтам обмінювати криптовалюти на інші активи, напр., звичайні гроші або інші цифрові валюти. *Криптовалютна біржа FTX почала процедуру банкрутства в США, а її виконавчий директор Сем Бенкман-Фрід піде у відставку після кризи ліквідності у компанії, яка викликала втручання регуляторів по всьому світу* (ЕП, ел. ресурс).

Криптографічний — який стос. до криптографії. *На виконання рішення Уряду України Держспецзв'язку повідомляє про прийняття двох нових стандартів криптографічного захисту інформації як національних* (ЄП, ел. ресурс).

Криптографія — наука та практика надсилання безпечних зашифрованих повідомлень (даних) між двома або більше сторонами. *Алгоритм, який розв'язали міжнародні фахівці, все це вважається легшим за криптографію, яку використовують у випадках реальної безпеки...* (РС, ел. ресурс).

Криптократія — тіньова влада, влада незаконних (прихованих) сил. *Криптократія (тіньова влада) як противага публічній владі* (УП, ел. ресурс).

Крипторінок — ринок з обігу криптовалют. *Вартість крипторинку знову сягнула 2 трильйонів доларів* (ЕП, ел. ресурс).

«Круглий стіл» — 1. Форма публічного обговорення або висвітлення тих чи інших питань, яка визначається певним порядком, черговістю висловів учасників (вони сидять за столом, що має умовно круглу форму), а також рівними перевагами всіх учасників зборів, наради. *Правозахисниця, колишня політична ув'язнена Людмила Гусейнова розповіла учасникам «Круглого столу» про умови полону та необхідність висловити підтримку колегам, які потрапили в полон до окупантів* (РС, ел. ресурс). 2. Закрите товариство обраних, що приймає в коридорах важливі рішення. *У проєкті Радіо Свобода «Заручники війни» йдеться про створення національного «Круглого столу» з релігійних свобод* (РС, ел. ресурс).

Ксенократія — засилля іноземців та іноземного капіталу в економіці країни. *Інтернаціоналізація та ксенократія створюють жорна, у яких перетираються долі людські* (Букнет, ел. ресурс).

Ксенофоб психол. — той, хто виявляє ксенофобію. *Пандемія коронавірусу викликала «цунамі» у світових ксенофобів* (РС, ел. ресурс).

Ксенофобія психол. — 1. Страх чужого, незнайомого, іншого, інакшого. *Специфіка його правління — параноїдальний страх перед Заходом, ксенофобія, патологічна брехня, прагнення розв'язувати складні питання за допомогою таємних спецоперацій, презирство до прав і свобод людини, до демократії* (ВЗ, 24.09.2019). 2. Негативне, нетолерантне ставлення до всього іноземного й іноземців. *Крім медичних і безпекових аспектів, чимало депутатів говорили про те, що непрямыми наслідками спалаху коронавірусу стало посилення у деяких країнах ЄС расизму та ксенофобії* (УК, 14.02.2020).

Культ — 1. *культ., рел.* Один з обов'язкових елементів кожної релігії, сукупність обрядів, поведінки священників та вірян, звичаїв тощо. *До часів Ярослава належить виникнення місцевого культу Бориса і Гліба у Вишгороді, де вони були поховані* (УМ, ел. ресурс); **к. релігійний** — система релігійних дій, предметів і символів, протягом певного часу етноконфесійно зорієнтованих, апробовуваних у релігійній практиці і за потреби змінюваних. *Метою діяльності релігійного культу декларувалося «сповідання, пропагування та поширення давньослов'янської дідичної віри, духовних знань, звичаїв народу Русі-України»* (УК, 25.10.2014); **к. святих** — вшанування вірянами певних реальних чи вигаданих осіб, канонізованих церквою. *На землях Німеччини у період реформації частина німців перейшла до протестантства і відмовилась від католицьких звичаїв, відкидаючи культ святих* (ГУ, 06.12.2006). 2. Поклоніння комусь або чомусь; надмірне звеличення якоїсь людини. *Проте не просто культ смерті лежав в основі виховання радянських людей і вояків, а культ «правильної» смерті* (Д, 06.05.2017); **к. особи соціол.** — єдиновладдя тоталітарного типу, часто релігійного характеру, що означає раболіпство, сліпе поклоніння «божеству». *Ситі коліщата системи творили культ особи престарілого генсека, який згорнув усі демократичні перетворення* (ГУ, 28.09.2019).

Культура *культ.* — сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії. *Культура як стала і відтворювана сукупність людських практик, яка відображає систему цінностей, домінуювальну в певному соціумі в певний час і визначає тип соціальної поведінки його членів, продукує в тому числі артефакти, що мають значення символів* (Д, 13.01.2018); **к. виробництва** — комплексний показник, що відображає ступінь відповідності технології та організації виробництва ергономічним, фізіологічним, естетичним, економічним, соціальним вимогам і відбиває рівень задоволеності працівника процесом праці, її змістом і характером. *Але завод вразив чистотою й доглянутістю: зелень, квіти. Не менший порядок панував і в цехах, де довелося побувати. Така культура виробництва — чимала заслуга голови правління <...>, авторитетного й досвідченого керівника, для якого в роботі не буває дрібниць* (ГУ, 22.07.2005); **к. війни** — штучний механізм, який передбачає трансформацію війни як соціокультурного феномену цивілізації в напрямку від «культури насилля» до «культури ненасилля». *Проблема «культура війни» існує стільки, скільки існує людство* (ВЗ, 06.08.2014); **к. духовна** — сфера людської діяльності, що охоплює різні сторони духовного життя людини і суспільства. *Депутати Стрийської районної ради підтримали ініціативу щодо створення центру духовної культури на базі скельного монастиря у селі Розгірче, який має древню історію* (ВЗ, 23.03.2019); **к. економічна** — система засобів господарської діяльності, лояльне ставлення до будь-якої форми власності, поважання успіхів комерційної, підприємницької, фермерської чи іншої діяльності, створення рівних умов для розвитку громадян у всіх сферах економічного життя країни. *В Україні складалася неприпустимо низька економічна культура суб'єктів підприємницької*

діяльності щодо питань строкової торгівлі (ГУ, 14.08.2003); **к. елітарна соціол.** — сукупність артефактів, що належать до взірців витончених мистецтв, музики, літератури, призначених для культурної еліти суспільства. Відносно розширення культури на «культуру усіх» і «культуру обраних» існувало завжди. З появою писемності виникло розрізнення між елітарною культурою «грамотних» людей і фольклорною (народною, етнічною культурою) (ВЗ, 13.04.2019); **к. емпатійна** — сукупність знань, переконань, вмінь і навичок, які характеризують здатність однієї людини підтримувати почуття іншої таким чином, щоб у процесі співпереживання це почуття, залежно від його змісту, форми, часу, необхідності, ставало глибшим або нейтралізувалося. Важливість проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, а також необхідність пошуку ефективних шляхів та вибору раціональних методів керівництва процесом формування емпатійної культури студентів не викликає сумніву, адже у Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті визначено головну мету української освіти, яка полягає у створенні умов для особистісного розвитку та творчої самореалізації кожного громадянина України (УК, 04.06.2011); **к. інформаційна** — невід’ємний складник загальної культури суспільства і людини, сукупність усіх видів інформаційно-комунікативної діяльності та результати такої діяльності. В інформаційних культурах під впливом нових технологій викристалізовується нова рухома і мобільна цілісність, яка сприяє розширенню меж нових транснаціональних інститутів культури (ГУ, 23.05.2006); **к. масова соціол.** — особливий спосіб буття культури, що продукується і відтворюється за допомогою дії засобів масової комунікації, які культивують спрямованість на стандартизацію системи домінуючих матеріальних і духовних цінностей, типів соціальної поведінки, уявлень, думок тощо. Нам дуже потрібна власна масова культура — популярні на всю країну україномовні пісні, які співатимуть усі — від малого до великого (ВЗ, 06.08.2014); **к. матеріальна** — сукупність матеріальних цінностей, створюваних народом у процесі його історичної діяльності (знаряддя праці, одяг, їжа, транспортні засоби, житло, побутові речі тощо). Студенти тематично досліджували чотири підгрупи: матеріальна культура — традиційний народний одяг, житло, ремесла й промисли; демонологія і магія; усні історичні дослідження — про зміни політичних режимів протягом ХХ століття, які збереглися в народній пам’яті; сімейно-шлюбні стосунки і родинні зв’язки (ГУ, 27.07.2018); **к. миру** — сукупність ціннісних установок, спрямованих на формування основ стабільного миру. Серед принципів культури миру пріоритетним вважається відмова від насильницьких методів вирішення будь-яких конфліктів, неприпустимість людських жертв, уникнення конфліктів вже у їхньому зародку (ВЗ, 16.05.2018); **к. національна** — сукупність загальних і спеціалізованих галузей, здобутків матеріальних та духовних цінностей певної національної спільноти, вияв специфіки етносу у сфері культурного надбання. Лише зберігши національну культуру, ми збережемо націю і, як наслідок, державу (Д, 17.11.2016); **к. організаційна соціол.** — специфічне поєднання цінностей, відносин, норм, звичок, традицій, форм пове-

дінки і ритуалів, які існують в організації. *Говорити про організаційну культуру почали у 70—80-х роках як про феномен, що визначає діяльність організації. Однак явище організаційної культури виникло набагато раніше, разом з виникненням організації* (Д, 24.09.2018); **к. педагогічна** — органічний складник культури суспільства, що характеризує соціально-історичні особливості організації педагогічних відносин та діяльності спільноти. *Знання основ педагогічної культури сприятиме вихованню толерантного, шанобливого ставлення до представників інших культур та випрацювання здатності до міжкультурного спілкування* (ГУ, 30.09.2017); **к. політична соціол.** — сукупність соціально-психологічних настанов, цінностей і зразків поведінки як усіх верств населення, так і окремих громадян, які стосуються їх взаємодії з політичною владою. *Свідомість пройшла великий шлях, а політична культура залишилась радянська* (ВЗ, 29.10.2018); **к. праці і виробництва** — форма культури, яка є нагромадженим досвідом людства у матеріальному виробництві, в окремих його сферах. *Серед позитивно відмічених характеристик підприємства — компетентний персонал, чітка виробнича дисципліна та висока культура праці і виробництва, чинна система тренінгів з пожежної безпеки <...> високий рівень оформлення та надання інформації з питань безпеки праці, пожежної безпеки, екології та соціальної захищеності* (ВЗ, 30.01.2019); **к. світова** — вікова сукупність культур цілісного світу, що визначається власною системою загальнолюдських цінностей і залежно від умов розвитку конкретизується та розгалужується на певні рівні якісного та кількісного характеру, акумулює, відсортовує й розвиває найкращі ознаки національних культур. *П. Тейяр де Шарден, В. Вернадський, А. Швейцер, Р.-Дж. Коллінгвуд вважали, що світова культура — це система духовних цінностей, що виробляються в надрах національних культур, але набувають загальнолюдського значення* (Д, 14.11.2013); **к. соціальна соціол.** — особлива здатність особи, завдяки якій вона адаптується в суспільстві, утримується в структурах його соціальної організації, забезпечує собі статусне просування та реалізацію свого діяльнісного потенціалу, інтеграцію в спільноти. *Існує закономірність: яка соціальна культура громадян — таке і їхнє життя...* (УМ, ел. ресурс); **к. соціологічна соціол.** — рівень професійної майстерності, наук, досягнень соціологів країни чи школи, яким визначається та гарантується стандарт якості соціологічних досліджень, надійність їхніх результатів, авторських висновків і прогнозів, а також авторитет та імідж соціологів і соціології в суспільстві. *Псевдосоціологи скажуть вам, що рейтинг такого-то кандидата становить 10 %, хоча в того нема і відсотка. І ось тут є провина ЗМІ. Вони не повинні розповсюджувати інформацію з джерел, яким не можна довіряти, насамперед у них має бути соціологічна культура* (ВЗ, 16.10.2012); **к. управлінська соціол.** — система знань, умінь, досвіду і навичок суб'єкта управління, якою забезпечується певний рівень майстерності та результативності управлінської практики. *Управлінська культура має полягати не в перевантаженні технологічними об'єктами морського берега і економічної зони, а в бережливому ставленні до природи* (ГУ, 20.03.2009).

Культурний культ. — який стос. до культури. *Україна має переосмислити пріоритети в культурній стратегії та перейти від оборони до наступу: почати пошлювати ідеї свободи, боротьби та творчого пошуку, що базуються на власному наративі* (УП, ел. ресурс).

Культурологія наук., культ. — наука про людську культуру як цілісний феномен, що формується на стику соціального і гуманітарного знання. *У культурології не повинно бути раз і назавжди виставлених дороговказів, будь-яке естетичне захоплення має під собою підґрунтя, вивчення якого пов'язане з фактами мінливої історії* (Д, 10.04.2009).

Кумівство перен. — різновид корупції; перевага у наданні грошових коштів або іншого майна, пільг, послуг, нематеріальних активів наближеним особам, родичам тощо. *Кумівство — або непотизм, коли впливові люди призначають у владу своїх родичів — одна з рис незрілої політики, ризик превалювання особистих інтересів над суспільними* (РС, ел. ресурс).

Курс політичний — довготривале спрямування діяльності політичних інститутів відповідно до одного або кількох політичних завдань. *Уряд Сирії і надалі має намір підтримувати політичний курс КНДР* (ВЗ, 03.06.2018).

К'юар-код, куар-код, QR-код — матричний код, розроблений і представлений японською компанією «Denso-Wave» в 1994 р., основною перевагою якого є легке розпізнавання сканувальним обладнанням. *Китай пропонує при-своювати людям Q-коди з даними про Covid-19* (УП, ел. ресурс).

К'ютбізм політ., рел. — екстремістська ідеологія, що проповідує тероризм та збройні конфлікти в мусульманському світі. *Згідно з к'ютбізмом, іслам — це спосіб життя, і ця ідеологія вірить у концепцію наступального джихаду, який є збройною війною для просування ісламу* (РС, ел. ресурс).

К'ютбіст політ., рел. — прихильник ідеології к'ютбізму. *Значний внесок для популяризації к'ютбізму у світі зробив відомий к'ютбіст, генеральний секретар Світової ліги мусульман Мусульман Алі Харакан* (РС, ел. ресурс).

Л

Лад див. ўстрій.

Легалізація юр. — офіційне визнання законності дій або документів, здійснюване компетентними суб'єктами відповідно до встановлених чинним законодавством процедур. *Легалізація «копанок» з оформленням всього необхідного пакета документів неминуче пов'язана з позбавленням їхніх господарів нинішніх надприбутків і не може здійснюватися в широких масштабах* (Д, 01.10.2013); **л. документа́т** — надання юридичної сили документам, що були видані на території іншої держави. *...Україна є членом Гаазької конвенції про спрощену процедуру легалізації документів і Ліссабонської конвенції про визнання кваліфікацій вищої освіти в Європейському регіоні* (ВЗ, 13.09.2018); **л. дохо́дів** — підтвердження законності отримання доходів. *В НБУ також вже відзначали популярність використання облігацій внутрішньої державної позики в легалізації неправомірних доходів* (НВ, ел. ресурс).

Легальний юр. — 1. Який визнаний, дозволений законом. *Законопроект передбачає заборону експорту необробленого буритину (сирцю), криміналізує нелегальний вивіз буритину, спрощує процедуру отримання офіційних документів <...> для легального бізнесу* (ДТ, 30.09.2019). 2. Який має законну силу. *Кабмін не виділятиме гроші з державного бюджету на території, де немає легальних органів влади України* (УТ, 17.09.2014).

Легітимация юр. — процес визнання або підтвердження законності певного права або повноважень особи. *Для легітимации України як незалежної держави на початку 1990-х років складалося кілька вагомих причин, серед яких головною була криза центральної радянської моделі управління, що виявилася у неспроможності адекватно реагувати на процеси, які відбувалися у суспільстві* (ГУ, 08.09.2012).

Легітимний юр. — який відповідає встановленим вимогам; законний. *Україна — незалежна суверенна країна, у неї є законно обраний легітимний уряд, який звернувся за допомогою* (ДТ, 16.02.2015).

Легітимність юр. — властивість і стан за знач. **легітимний**; **л. соціально́на соціол.** — визнання, схвалення суспільством (соціальними групами, інститутами) функціонування того чи того типу соціальних відносин, а також діяльності соціальних груп, інститутів, індивідів, завдяки чому встановлюють, як правило, стан відкритості реалізації їхніх інтересів. *Протягом останніх 10—15 років соціальний контекст, а отже, і соціальна легітимність, бібліотек змінюється...* (Д, 19.07.2018); **л. цивілізаційна** — концептуальне уявлен-

ня про більш позитивну перспективу використання власності однією цивілізацією порівняно з іншою. *Цивілізаційна легітимність виходить уже на рівень міжцивілізаційної конкуренції аж до рівня всього людства* (УП, ел. ресурс).

Лендліз — форма допомоги будь-якій країні, захист якої є стратегічно важливим для Сполучених Штатів Америки. *Закон про лендліз був прийнятий двічі за всю історію: вперше він був підписаний 11 березня 1941 року під час Другої світової війни, а вдруге — під час Російсько-української війни 9 травня 2022 року* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Ленінізм *філос., політ.* — філософське, політичне й соціально-економічне вчення, назване на честь російського революціонера-марксиста й політичного вождя більшовиків В. І. Леніна, який у чисельних творах виклав свої погляди на методи захоплення та утримання влади в країні. Політична ідеологія і практика перевороту та захоплення влади в Росії на початку ХХ ст., а також встановлення диктатури революційної партії більшовиків на чолі з її Центральним комітетом (партноменклатурою). *Навряд ідеологи ленінізму могли уявити, що не за горами той час, коли у масовому вжитку з'явиться це одне слово з коренем «ленін» — слово «ленінопад»* (РС, ел. ресурс).

Ліберал — прихильник лібералізму. *На думку лібералів, демократія — це, безперечно, народовладдя, але істотним елементом такого врядування є захист прав і свобод індивіда* (ГУ, 25.10.2019).

Лібералізація — процес розширення прав і свобод громадян якої-небудь країни — передусім у політичній, економічній, культурній та інших сферах суспільного життя. *Стратегія системної лібералізації створює найбільш сприятливі передумови реалізації євроатлантичного та євроінтеграційного курсу нашої держави* (ДТ, 13.09.2019).

Лібералізм *політ.* — політична та ідеологічна течія, що об'єднує прихильників парламентського ладу, вільного підприємництва, демократичних свобод і обмежує сфери діяльності держави. *Європа у своєму викривленому сприйнятті лібералізму та бажанні догодити мігрантам, які, частіше за все, потрапляють на її територію нелегально, забуває про християнське коріння Європейського континенту, не хоче пам'ятати, що вся європейська цивілізація побудована і базується на християнських засадах* (УМ, ел. ресурс).

Ліберальний — який стос. до лібералізму, ліберала. *Заснований на правилах демократичний і ліберальний світопорядок збережеться тільки тоді, коли ми більше не будемо прикидатися, що на нас не чинять тиск ті, хто вважає, що інтереси сильних набагато важливіші, ніж свобода держав і народів* (УП, ел. ресурс).

Лібертаріанець — той, хто сповідує ідеї лібертаріанства. *Лібертаріанець визнає колективну взаємодію лише на засадах вільної асоціації, тобто об'єднання, до якого легко долучитись і з якого легко вийти, щойно це перестав відповідати його інтересам* (УТ, 10.06.2019).

Лібертаріанство — сукупність політичних філософій і рухів, що підтримують свободу як основний принцип. *Лібертаріанство абсолютизує свободу, але будь-яка абсолютизована цінність призводить до насильства* (ВЗ, 24.09.2019).

Лібертаріанський — який стос. до лібертаріанства. *Головна лібертаріанська цінність — це свобода* (УП, ел. ресурс).

Ліванізація — крайня, надто складна ситуація, коли відбувається конфлікт між протиборчими конфесійними угрупованнями, пов'язаний із загостренням внутрішньодержавних, внутрішньонаціональних відносин, які можуть сягати навіть відкритої збройної боротьби між окремими конфесійними угрупованнями. *Коли відбувається конфлікт між протиборчими конфесійними угрупованнями, що проповідують конфесійно-національну нетерпимість, посилюють конфесійний розбрат, активніше за інших втручаються в громадське, політичне життя, можемо говорити про ліванізацію* (УП, ел. ресурс).

Ліга — об'єднання окремих осіб, організацій, держав; асоціація. *Після створення Міністерства енергетики та захисту довкілля Всеукраїнська екологічна ліга виступила проти такого об'єднання, адже об'єднання двох міністерств, одне з яких є забруднювачем, а інше — системним, призвело до мінімізації екологічної політики* (Д, 23.01.2020); **Ліга Націй** — міжнародне об'єднання держав, що існувало в період між Першою і Другою світовими війнами. *Історики називають різні причини того, що заснована після Першої світової війни Ліга Націй не виправдала покладеної на неї місії і допустила Другу світову* (ВЗ, 31.08.2014).

Лідер соціол. — авторитетна особа, яка перебуває на чільному місці в ієрархічній системі суспільства і є її провідним елементом або загально визнаним авторитетом у певній галузі діяльності. *Лідер турецьких курдів, який відбуває з 1999 року довічний термін у в'язниці на острові Імрали за державну зраду, звернувся до своїх однодумців із закликом припинити збройний опір владі Анкари й сісти за стіл переговорів* (ГУ, 03.03.2015); **л. національний** — будь-який, незалежно від рангу, суспільно-політичний діяч, здатний консолідувати й активно впливати на дії народу в межах держави для реалізації поставлених цілей. *Перша, найголовніша риса національного лідера — візія або картинка майбутнього розвитку країни. Він повинен побачити та повести людей, як Мойсей у землю обітовану, або як Маргарет Тетчер в іншу Британію* (ВЗ, 18.04.2018); **л. політичний** — авторитетний член організації, групи, суспільства загалом, вплив якого дає йому змогу відігравати провідну чи істотну роль у політичних процесах та ситуаціях. *Духовний і політичний лідер тибетського народу Далай-лама застеріг від надмірного націоналізму, яким, на його думку, народи шкодять самим собі в глобалізованому світі* (ВЗ, 10.08.2018).

Лідерство соціол. — 1. Здатність чинити вплив як на окрему особу, так і на групу, спрямовуючи зусилля на досягнення цілей держави, організації, колективу. *...Україна міцно утримує лідерство в світі з експорту ячменю, майже удвічі випереджаючи найближчу — Австралію...* (ДТ, 14.01.2011); **л. глобальне** — відігравання державою провідної ролі в економічних, політичних, інноваційних, соціальних процесах на міжнародному рівні. *Перегони, які настануть після Covid-19, можуть визначити, чи відновляться США таким чином, щоб зберегти мантію глобального лідерства* (НВ, ел. ресурс); **л. політичне** — це постійний пріоритетний і легітимний вплив однієї або

кількох осіб, що займають владні позиції, на все суспільство, організацію або групу. *За рахунок відсутності політичного лідерства щодо науки в попередніх урядах Нацрада як ціле фактично не працювала* (ДТ, 16.02.2020). 2. Вплив авторитету (офіційного чи неофіційного) індивіда на поведінку членів групи або первинного колективу загалом. *А після скандалу з імпічментом однієї активності замало, потрібно спробувати зацікавити Україною американський істеблішмент або ж зробити ставку на зміну <...> лідерства у Вашингтоні після президентських виборів цього року* (НВ, ел. ресурс).

Лімітроф — категорія геополітики, що застосовується для означення прикордонної держави, геополітичний простір якої зазнає домінуючого впливу і контролю з боку сильнішого — держави, альянсу держав. *Нове військове напруження в усьому регіоні (від Скандинавського півострова і до Чорного моря) змушує знову згадати про ідею лімітрофу* (ВЗ, 10.08.2018).

Лімологія наук. — галузь науки, що вивчає межі, рубежі, кордони, прикордонні території, пограничні інститути, функції, процеси тощо. *Методологія дослідження кордонів привела до формування науки про кордони — лімології* (УП, ел. ресурс).

Лінгвоцид політ. — планове нищення певної національної мови в багатонаціональній державі. *Імперські сили прекрасно розуміли, що Україна не буде упокорена, доки не вбито українську мову. Тому лінгвоцид чинився століттями — у вигляді прямих «валуєвських» та «емських» заборон, таємних постанов ЦК КПРС, масових репресій проти інтелігенції, нав'язування комплексів меншовартості й поступового витіснення української мови з суспільного життя* (УМ, ел. ресурс).

Ліцензія юр. — дозвіл, що надається державними органами на право займатися певною діяльністю. *Національний банк України (НБУ) надав Укрпошті ліцензію на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків* (ВЗ, 18.04.2018).

Лобі політ. — група осіб, які представляють інтереси певної промислової чи фінансової групи і прямо чи опосередковано намагаються впливати на прийняття рішень парламентом, урядом країни. *Тему львівського лобі під час виборчої кампанії активно експлуатували кілька кандидатів, зазвичай ті, хто вперше балотувався до парламенту і, можливо, щиро та наївно вірив, що «група товаришів» зі Львова справді здатна гори у Верховній Раді перевернути* (ВЗ, 27.11.2012).

Лобізм політ. — 1. Діяльність соціальних груп, які обстоюють свої особливі політичні інтереси; групи тиску на органи законодавчої та виконавчої влади. *Вітчизняні законотворці також вирішили, що прийшов час перетворити лобізм на справжній інститут, чітко прописавши всі критерії та вимоги до всіх гравців у відповідному законодавстві* (ГУ, 30.10.2019). 2. Здійснення впливу на парламентарія шляхом особистого чи письмового звернення, або в інший спосіб (організація масових петицій, листів, публікацій) з боку будь-якої групи чи приватних осіб, мета якого — добитися ухвалення чи скасування певного законопроекту. *Україна потребує сьогодні власного дири-*

жизму — ефективного державного регулювання ключових сфер, що поклато б край спіралі деградації, до якої її дедалі більше штовхає небезпечна суміш олігархічного лобізму та соціал-популізму (УТ, 20.02.2019); л. **політичний** — сукупність форм, методів представництва політичних, економічних й інших інтересів суспільних агентів, що відображає модальність взаємин між групами інтересів і владними структурами та має системний характер. *Що стосується груп тиску як організаційної основи формування політичного лобізму, то вони близькі за своєю суттю до груп інтересів, проте вони є більш постійними і природними учасниками політичного процесу* (ДТ, 21.02.2019).

Лобіст політ. — особа, яка обстоює інтереси певних соціальних кіл в органах законодавчої та виконавчої влади. *Західні політики часто слухають лобістів, але уникають якоїсь значної співпраці, — щоб це не зруйнувало їхню кар'єру, не призвело до поразки на виборах* (ВЗ, 27.07.2015).

Лобістський політ. — який стос. до лобізму, лобіста. *Звичайні європолітики чи американські конгресмени завантажені соціальними питаннями, і питання енергетики торкаються їх лише частково, опосередковано, — на рівні лобістських компаній, які морочать їм голову різними пропозиціями* (ВЗ, 27.07.2015).

Лобіювання політ. — дія за знач. **лобіювати**. *Цивілізоване лобіювання, за умов якого детально прописано, що може робити лобіст і депутат для прощовхування закону, а що не може, і яке є поширеною практикою в демократичних країнах, у нас перебуває в розряді послуг «чорного ринку»* (УТ, 18.01.2008); л. **громадське** — дії на захист суспільних інтересів або інтересів суспільних груп, що не суперечать інтересам суспільства. *У парламенті хочемо створити міжфракційне об'єднання для громадського лобіювання реформ та впровадження нової якості політики, в якій би фракції ми не були* (УП, ел. ресурс).

Лобіювати політ. — впливати на членів парламенту під час ухвалення законів, розміщення державних замовлень, призначення на державні посади, відстоюючи інтереси великих промислових груп, банків, організацій. *Групи інтересів, благодійні, громадські, релігійні організації та інші можуть лобіювати свої інтереси напряму, не вдаючись до послуг професіоналів у цій справі* (ДТ, 21.02.2019).

Логрблінг — загальна назва практик обміну голосами серед депутатів для забезпечення взаємної підтримки важливих для кожного законопроектів. *Перші ознаки незалежності України ознаменувалися розквітом логрблінгу на тлі всезагального приватизаційного «дерибану» та законодавчого надання податкових пільг «своїм» підприємствам з метою підтримки вітчизняного виробника* (УТ, 13.01.2015).

Локдаун — 1. Надзвичайний захід або стан, за якого людям тимчасово заборонено вільно входити й виходити з будівлі чи певної зони через якусь загрозу. *Локдаун під час надзвичайних ситуацій <...> здійснюється тоді, коли існує неминуча загроза життю або ризик травмування людей* (Вікіпедія, ел. ресурс). 2. Тимчасовий стан повного чи часткового обмеження соціальних

контактів у зв'язку з пандемією. *Весною 2020-го до нашого вжитку увійшло звучне слово локдаун. Довелося познайомитися з новою реальністю, де кордони перекриті, люди сидять вдома, а будь-які переміщення зведені до мінімуму* (УП, ел. ресурс).

Лояльний — який демонструє прихильне ставлення до кого-, чого-небудь. *Лояльний до істеблішменту і друг голови комітету з бюджету Палати представників Рейнс Прібус стане головою адміністрації в Білому домі* (ДТ, 25.11.2016).

Лояльність — стан за знач. **лояльний**. *До речі, щоб підтримувати серед населення окупованих територій хоч якусь лояльність до самопроголошених «урядів», сепаратисти вдаються до відвертих маніпуляцій із гуманітарною допомогою Міжнародного комітету Червоного Хреста* (УМ, ел. ресурс);

л. політична — певний тип прихильної політичної поведінки, який формується в процесі здійснення владою (державною або політичною) своїх функцій. *Конкурсний відбір — це важливо. Такий підхід мав би зламати ганебну практику призначення суддів КС (Конституційного Суду України. — Ред.) шляхом кулуарних консультацій, за принципом політичної лояльності, а не професіоналізму* (ВЗ, 20.07.2017).

Людина — біосоціальна істота, який притаманні мова, свідомість, вищі психічні функції (абстрактно-логічне мислення, логічна пам'ять тощо) і яка здатна створювати знаряддя праці та використовувати їх у процесі суспільної діяльності. *Ключовою ознакою старості суспільство вважає вік виходу людини на пенсію* (ТСН, ел. ресурс).

Люстраційний — який стос. до люстрації. *Він виявився одним із перших спритників, які заблокували своє звільнення на підставі люстраційних критеріїв через суд* (УП, ел. ресурс).

Люстрація див. влада: влади очищення.

Люстрований — стан за знач. **люструвати**. *За даними Міністерства юстиції, близько 170 люстрованих чиновників оскаржують в судах своє звільнення з посади* (УТ, 13.01.2015).

Люструвати — забороняти функціонерам високого рангу обіймати посади в державному апараті, обиратися до представницьких органів, бути суддями через заплямовану репутацію. *Конструкція виконання закону є наступною: посадовець, який підпадає під люстраційну перевірку, пише заяву, в якій вказує, чому саме його не можна люструвати* (УМ, ел. ресурс).

М

Мажоритарний політ. — який ґрунтується на більшості, належить більшості. У пояснювальній записці до проєкту закону зазначається, що мажоритарний компонент цієї системи є особливо вразливим, тому її варто змінити на партійну (ДТ, 22.05.2019); **м. виборча система див. система: с. виборча мажоритарна; м. округ див. округ: б. мажоритарний.**

Мажоритарник політ. — депутат, обраний за мажоритарним принципом. Урядовий законопроект про ринок земель викликав бунт у лавах депутатів-мажоритарників, які відмовляються голосувати за допуск іноземців та концентрацію в одних руках 200 тис. га землі (ВЗ, 10.10.2019).

Майдан політ. — масовий народний рух в Україні, спрямований проти свавілля влади та за громадський контроль над діями влади. *Україна і Майдан* — у політичному контексті ці два слова стають майже синонімами через велику кількість протестів, які продукує українське суспільство (РС, ел. ресурс); **м. мовний** — масові протести в Україні проти прийняття закону «Про засади державної мовної політики», що передбачав можливість офіційної двомовності в регіонах, де чисельність нацменшин перевищує 10 %. *Із 3 по 4 червня 2012 року під Українським Домом правоохоронці почали силою розганяти протестувальників, які зібралися на так званий мовний майдан* (УТ, 12.06.2012); **м. податковий** — масові мітинги та протести в Україні проти ухвалення Верховною Радою України проєкту нового Податкового кодексу, які тривали в листопаді — грудні 2010 р. *Подальше покращення умов роботи для малих і середніх підприємців, згорання бізнесу та його перехід у «тінь», карні справи за пошкодження плитки на майдані Незалежності та зростання поваги до підприємців — таким є діапазон підсумків одного року, що минув від податкового майдану* (УТ, 18.07.2011).

Макіавеллізм політ. — спосіб політичної діяльності, який не обтяжений моральними та етичними нормами, припускає брехню, віроломство, жорстокість, будь-які інші засоби заради досягнення поставленої мети тощо. *Послідовний республіканець Макіавеллі сформулював принцип розподілу гілок влади задовго до Джона Локка. <...> Проте його ім'ям зрештою називають етико-політичну доктрину, що виправдовує будь-які засоби в досягненні єдиновладдя, — макіавеллізм* (УТ, 06.10.2013).

Макроекономіка — 1. наук. Наука, що вивчає такі масштабні економічні явища, як економічний ріст, безробіття, що дають можливість уявити основні тенденції та напрями економічного розвитку країни. *Адже макроекономіка — це чотири великі операції: виробництво, перерозподіл, обмін (торгівля) і спо-*

живання (ГУ, 25.10.2019). 2. ек. Система взаємопов'язаних галузей і сфер промисловості, сільського господарства. У Євросоюзі наголосили, що першочергово чекають на зміни стосовно підтримки верховенства права, боротьби з корупцією, а також у сфері енергетики та макроекономіки (ГУ, 24.07.2019).

Макроекономічний — який стос. до макроекономіки. ...Кабінет Міністрів на фоні досягнутої макроекономічної стабілізації та відновлення економічного зростання повинен від політики виживання перейти до стратегії розвитку, від макрофінансового оздоровлення — до економічного зростання, від затягування насків — до стабілізації бюджетів домогосподарств та поступового зростання доходів українців (ВЗ, 06.09.2016).

Макросоціологічний наук. — який стос. до макросоціології. Макросоціологічний рівень знання націлений на комплексне охоплення соціальних проблем, він прагне включити окремі соціальні субсидії в загальну теорію (УП, ел. ресурс).

Макросоціологія наук. — напрям у соціології, який вивчає структури і функціонування великих соціальних спільнот (класів, соціологічних прошарків тощо), масштабних соціальних явищ і процесів, інститутів, поведінки людей. Говорячи термінами макросоціології, командири — це по-своєму талановита соціальна група, можливо, потенційна контреліта, яка, не зумівши знайти свого місця в чинній політичній системі, змогла скористатися вікном можливостей, що відкрилося, і різко підвищити свій соціальний статус (Д, 09.06.2016).

Мандат юр. — документ, що підтверджує повноваження і права будь-якої особи. Мандат чинного генсека, 68-річного норвежця Турбйорна Ягланда, який десять років поспіль обіймає цю посаду, добігає кінця у жовтні нинішнього року (УК, 16.01.2019); **м. депутатський** — документ, який засвідчує законність і обсяг повноважень депутата парламенту або іншого представницького органу, а також публічна функція, покладена на депутата парламенту чи іншого представницького органу влади виборами, і зміст якої (характер мандата) визначений конституцією та іншими конституційно-правовими актами. Депутатський мандат — це не привілей, а відповідальність, і вона більша, ніж на інших громадянах (Д, 03.02.2020).

Маніпулювання див. маніпуляція.

Маніпулювати — впливати на кого-, що-небудь, спрямовуючи в потрібному напрямі. Чи завжди ми контролюємо наші думки? Як дізнався кореспондент BBC Future Девід Робсон, маніпулювати свідомістю людей значно легше, ніж ми собі уявляємо (BBC, ел. ресурс).

Маніпулятивний — який маніпулює. Політичні баталії давно насичувалися маніпулятивними технологіями, а виборча кампанія перетворилася на шоу (Д, 10.04.2019).

Маніпуляція — дія за знач. маніпулювати. Постправа — це маніпуляція на факті, що принаймні частина загального політичного дискурсу спрямована на стирання різниці між правдою й брехнею (УТ, 16.06.2017); **м. політична** — політичний прийом, спосіб, що впливає на поведінку індивіда (ключової особи держави) чи групи осіб (партії) у суспільстві. Серед основних

тенденції під час передвиборчої кампанії існують такі: фальстарт виборчої кампанії з боку окремих політичних сил, що виявилось у здійсненні передвиборчої агітації раніше визначених у законі термінів; <...> чорний PR та агітація у заборонених місцях, а також політична маніпуляція громадською думкою через поширення недобросовісних результатів соціологічних опитувань у ЗМІ (ГУ, 03.10.2015); **м. психологічна** — різновид психологічного впливу, використовуваний для прихованого впровадження в психіку жертви цілей, бажань, намірів, відносин або настанов маніпулятора, які не збігаються з потребами жертви. Психологічна маніпуляція змушує почуватися якимось не таким і постійно виправдовуватися, шукати в собі вади, а іноді навіть підозрювати самого себе в ненормальності (НВ, ел. ресурс); **м. соціальна** — спосіб соціального управління, який полягає у прихованих (найчастіше через формування ілюзорних уявлень) впливах на масову свідомість і поведінку людей з метою примусити їх діяти (або бездіяти) в інтересах певних соціальних сил, отже, і проти власних інтересів. Важливо розвивати емоційний інтелект. Це саме те, що могло б допомогти людям розуміти себе настільки, щоб не бути об'єктом соціальної маніпуляції (УМ, ел. ресурс).

Марафón — масовий (із залученням великої кількості осіб) та тривалий у часі процес або дія, які спрямовані на отримання результату (закономотворчість, впровадження реформ, отримання певної інформації тощо). Основна ідея марафону — розповісти про позитивні зміни, які відбуваються щодня, про активних і небайдужих українців, які творять ці зміни (ГУ, 24.06.2020).

Маргінал соціол. — індивід, який втратив свій попередній соціальний статус і виявився нездатним адаптуватися до того соціокультурного середовища, в межах якого він змушений функціонувати. Тепер уже маргінальні меншини стають носіями соціальної «святості», а благополучна більшість, основа існування суспільства, розглядається (за умовчанням) як від початку гріховна супроти маргіналів і завжди за визначенням винна перед ними (УТ, 21.07.2018); **м. етнічний культ.** — об'єктивно й суб'єктивно проміжний стан людини в системі відповідних етнічних відносин, коли особа фактично належить до двох етнічних груп. Вихідців з етнічно змішаних сімей, що зумовлює відповідним чином усе їхнє життя, часто називають етнічними маргіналами (ГУ, 10.04.2014); **м. політичний** — соціальний об'єкт (індивід, партія, соціальна група), який перебуває в широкому спектрі системи соціокультурного «пограниччя» й не відповідає суспільно-політичним нормам, не може політично суб'єктифікуватися, ігнорує легітимні правила й легальні способи політичної боротьби. Термін «політичний маргінал» можна сміливо застосувати до періоду влади Фіделя Кастро на Кубі (УП, ел. ресурс).

Маргіналізація соціол. — процес втрати людиною колишніх соціальних зв'язків із неповним засвоєнням культурних, етнічних цінностей нового соціального середовища. Другою складовою частиною системи опанування влади є дискредитація та маргіналізація можливої політичної опозиції, передусім своїх попередників (УТ, 03.10.2019); **м. політична** — процес розриву, втрати об'єктивної приналежності до певної соціально-політичної спільноти без

подальшого входження в іншу або без повної адаптації в новій спільноті. *Подолання політичної маргіналізації країни — робота мінімум на найближчі 15—20 років* (ГУ, 15.02.2017).

Маргіналізований соціол. — властивість за знач. **маргіналізувати**. *Іноді в маргіналізованому стані опиняються дуже великі спільноти і перебувають у ньому доволі тривалий час* (Д, 23.05.2019).

Маргіналізувати соціол. — втрачати колишні соціальні зв'язки, перебуваючи на межі соціальних груп, великих спільнот. *І саме президент зараз повинен їздити світом, упрощуючи цивілізовані уряди не маргіналізувати Україну через наші владні й парламентські розбірки* (УМ, ел. ресурс).

Маргінальний соціол. — який перебуває на межі, проміжний, перехідний щодо певних соціальних груп. *Маргінальні організації Криму оголосили підготовку до відправлення «добровольців» в окуповані райони Донецької і Луганської областей* (ГУ, 15.02.2017).

Маргінальність соціол. — стан за знач. **маргінальний**. *Навряд чи <...> осіння зміна влади в державі суттєво і швидко вплине на нашу маргінальність і спрямує український зовнішньополітичний вектор у якомусь конкретному напрямі* (УМ, ел. ресурс).

Маркетинг ек. — організація збуту товарів на ринку; система заходів з вивчення ринку та активного впливу на попит споживачів. *Міжнародний конгрес медичного туризму <...> — це глобальний майданчик, який щороку збирає провідних провайдерів медичного та оздоровчого туризму <...> які будуть давати корисні поради щодо розвитку цієї галузі, сучасних трендів, маркетингу, дієвих інструментів <...> для промоції на потенціальних для України ринках* (Главком, ел. ресурс); **м. політичний** — сукупність форм, методів і технологій дослідження, проектування, регулювання та впровадження в суспільно-політичну практику певних настанов суспільної свідомості для завоювання та утримання контролю за ринком влади. *За різними оцінками, в африканських виборчих кампаніях зазвичай можуть бути задіяні від 100 до 200 російських експертів із політичного маркетингу* (УТ, 05.11.2019).

Марксизм філос., політ. — узагальнена назва теоретичних поглядів німецьких мислителів Карла Маркса та Фрідріха Енгельса на історію, політику та суспільство загалом. Марксизм заявляє про себе як про систему революційних поглядів робітничого класу, що відображає об'єктивні закони розвитку людського суспільства і досвід класової боротьби народних мас проти експлуататорів та постійно розвивається на основі узагальнення цього досвіду. *...Біля витоків українського марксизму стояв «громадівець» Микола Зібер, київський учений-економіст та практик кооперативного руху* (Д, 01.05.2013).

Марксизм-ленінізм філос., політ. — ідеологія ХХ ст., російський радянський різновид марксизму. Після Жовтневого перевороту 1917 р. і до розпаду СРСР у 1991 р. — офіційна партійна та державна політико-ідеологічна доктрина. Державна ідеологія СРСР, головна опора й виправдання влади КПРС. *Марксизм-ленінізм, на основі якого Ленін, а потім і Сталін намагалися побудувати державу, виявився неспроможною ідеологією для будівництва держави* (ГУ, 14.07.2018).

Мародёр — військовий або цивільна особа, які грабують убитих та поранених після бою або мирне населення під час війни. *Мародерів в Україні почали карати за законами воєнного часу* (Фокус, ел. ресурс).

Мародёрити — чинити мародерство, займатися мародерством. *Окупанти хваляться, що навчилися «грамотно мародерити в Україні»* (LB, ел. ресурс).

Мародёрство — вчинки, поведінка мародера. *Мародерство розглядається як злочин не тільки на рівні національних законодавств, але й визнається міжнародним правом як воєнний злочин міжнародного характеру* (Army-infom, ел. ресурс).

Марш миру — низка мирних акцій протесту в різних містах України, Росії та світу, спрямованих проти воєнної політики президента Російської Федерації щодо України та інших держав, а також проти політики президента Білорусі. *Марші миру тривали в неділю у близько 20 країнах світу, у тому числі і в Росії. За офіційними даними в Москві цю акцію відвідало всього лише 5 тис. людей, хоча неофіційні показники більше, як мінімум у десять разів* (B3, 22.09.2014).

Масмедіа *журн. див. медіа.*

Масмедійний *журн.* — який стос. до масмедіа. *Напередодні виборів у масмедійному просторі активізувалися як старі, так і нові політичні гравці* (Д, 01.10.2014).

Масмедійник *журн.* — працівник масмедіа; журналіст. *Тож цьогоріч, крім журналістських тем, у рамках форуму українських, білоруських і німецьких масмедійників відбулася зустріч із німецькими лісівниками* (Волинські новини, ел. ресурс).

Матеріалізм *філос.* — один із напрямків філософії, який стверджує, що буття, природа, матеріальне є первинним, а дух, свідомість, мислення — вторинним. *Але поняття того, що умови людського існування можуть постійно поліпшуватися, зручніше вписувалося в західний науковий матеріалізм, ніж у кастову систему Індії чи кріпосництво Росії* (УТ, 03.02.2011); **м. культурний соціол., культ.** — теорія, згідно з якою спосіб пристосування людини до середовища є найбільш істотним фактором у розвитку культури; середовище, технологія та господарство витлумачуються цією теорією як незалежні змінні, найістотніші фактори розвитку культури. *Класична версія культурного матеріалізму, зокрема неомальтузіанська інтерпретація соціальних перетворень та надання каузального пріоритету екосистемним факторам, була розроблена відповідно до концентрування класичної культурної антропології на вивченні домодерних соціумів* (Бідочко, 2016).

Мафіозі — член мафії, злочинного угруповання. *Після більш ніж 14 років полювання за мафіозі італійська влада заарештувала боса мафіозного угруповання «Каморри» Марко Ді Лауро — одного з найбільш розшукуваних злочинців в Італії* (УМ, ел. ресурс).

Мафіозний — який стос. до мафії. *Як і годиться мафіозному угрупованню, воно живе за рахунок контролю над певною територією* (B3, 12.10.2020).

Мафія — таємна недержавна злочинна організація, яка шляхом залякування, рекету й терору втручається в політичне життя країни, намагаючись

впливати на прийняття вигідних для себе політичних та економічних рішень. *Представники мафії доставляють товари першої необхідності для італійців, які найбільше постраждали від карантину через коронавірус у найбідніших південних регіонах — Кампанії, Калабрії, Сицилії та Апулії* (Д, 11.04.2020).

Меганполіс соціол. — місто з населенням понад мільйон мешканців, утворене внаслідок зростання та фактичного злиття кількох міст і населених пунктів. *Наприклад, нові квартири в передмісті столиці коштують значно дешевше, ніж у спальних районах Києва чи, тим паче, у центрі меганполісу* (ВК, 10.04.2020).

Медіа журн. — засоби передавання, зберігання та відтворення інформації, призначені для її донесення крізь просторові, часові чи інші перепони; технічні засоби та канали комунікації: радіо, телебачення, інтернет, що формують особливе середовище комунікації. *Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики на своєму засіданні розглянув альтернативний проект закону «Про медіа в Україні» (№ 2693-1)* (ГУ, 21.01.2020); **м. провладні** — телекомпанії, радіостанції, преса, інтернет-комунікації (сайти, соціальні мережі, форуми та ін.), які належать до сфери впливу панівної політичної сили. *В ефір повернулися два харківські канали, які були закриті за часів попереднього президента. Провладні медіа, якими керував пан мер, тепер — майже ліберальні* (ВЗ, 02.04.2014); **м. соціальні** — вид медіа, низка онлайн-технологій, завдяки яким споживачі контенту через свої дописи стають його співавторами і можуть взаємодіяти, співпрацювати, спілкуватися, ділитися інформацією або брати участь у будь-якій іншій соціальній активності з іншими користувачами певного сервісу. *Хоча соціальні медіа — це невичерпне джерело поганих новин, для багатьох це також спосіб залишатися в курсі подій та підтримувати зв'язок з друзями і коханими* (УМ, ел. ресурс).

Медіаактивізм журн. — форма громадсько-політичної діяльності, спрямована на досягнення суспільної реакції шляхом створення альтернативних джерел формування новин. *Методи медіаактивізму враховують публікації новини на вебсайтах, створення відео- та аудіорозслідування, поширюючи інформацію про протести та проведення кампаній* (ВЗ, 22.11.2012).

Медіаактивність журн. — участь установи (організації, компанії) або приватної особи в медійному просторі (інтерв'ю, виступи, дописи та коментарі в соціальних мережах) за посередництва технічних засобів створення, запису, копіювання, тиражування, зберігання, розповсюдження, сприйняття інформації та обміну нею між автором медіатексту й реципієнтом як реакція на соціополітичні події. *...Більшість депутатів виявляють медіаактивність — спілкуються і звітують перед виборцями в засобах масової інформації* (ГУ, 23.12.2016).

Медіавійна журн. — явище формування негативного ставлення в аудиторії масмедіа до ворога (суб'єкта міжнародних відносин або учасника політичного процесу всередині країни). *Медіавійна проти українського противірусного препарату вигідна тіншовим гравцям фармринку* (УТ, 12.10.2015).

Медіаграмотність журн. — навички та звички, які допомагають критично сприймати повідомлення різних медіа: традиційних, соціальних мереж, зовнішньої реклами тощо та уникати неточних новин й отримувати достовірну інфор-

мацію про поточні події. *Міністерство культури, молоді та спорту готує програму з медіаграмотності населення для протидії агресорській пропаганді в умовах гібридної війни* (УК, 13.12.2019).

Медіадемократія *журн.* — можливість отримувати й поширювати інформацію та ідеї без будь-якого втручання з боку органів державної влади. *Медіадемократія, яка на сьогодні утворилася в інформаційному просторі нашої країни, має велике значення для населення, яке живе вже більше ніж на 60 % у віртуальному світі* (УП, ел. ресурс).

Медіакомунікація *журн.* — обмін інформацією між громадянами (членами певних спільнот — соціальних мереж, форумів, чатів, блогів, відеогостингів та ін.); процес передавання інформації через комунікаційні системи в символах, знаках, жестах, усному й писемному мовленні, сигналах тощо. *Медіакомунікація надає майданчик альтернативному інформуванню. Цей процес складно контролювати. У сучасному демократичному суспільстві інтернет виступає в ролі альтернативного джерела інформації* (Д, 13.11.2015).

Медіакратія *журн.* — влада, заснована на впливі засобів масової інформації. *Медіакратія, по суті, — це звичайна пропагандистська машина гірших радянських та інших тоталітарних систем, облагороджена новими технічними засобами, запакована в сучасні розважальні обгортки і підконтрольна «міністерству правди»* (Д, 04.09.1999).

Медіапіраміда *журн.* — ієрархія у структурі засобів масової інформації. *Олігархічні групи створили цілу систему впливу, щоб забезпечити себе від конкурентів: по-перше, це власні медіапіраміди, насамперед популярні телеканали, які впливають на громадську думку* (ГУ, 04.09.2018).

Медіапіратство *журн.* — правопорушення у сфері авторського права та (або) суміжних прав, унаслідок якого без згоди автора відбувається опублікування, відтворення, ввезення на митну територію країни, вивезення з її митної території та розповсюдження примірників творів (зокрема, комп'ютерних програм, баз даних), фонограм, відеограм і програм організації мовлення. *У переліку Міжнародної федерації фонограмної індустрії (IFPI) є понад 20 країн, у яких продаж нелегальних «компактів» перевищив продаж ліцензійних. Фінансові втрати світових виробників від медіапіратства (аудіо-, відеопіратства), за американськими оцінками, досягли 200 мільйонів доларів* (Д, 10.06.2000).

Медіапростір *журн.* — весь обсяг інформації і всі засоби трансляції інформації, зокрема бібліотеки, архіви, сховища, ЗМІ, засоби усної комунікації, лекторські зали університетів і академій. *Україна опинилася під загрозою не фізичної, а інформаційної окупації, оскільки засоби масової інформації нашого сусіда наполегливо намагаються захопити український медіапростір* (ДТ, 10.08.2019).

Медіапротистояння *журн.* — явище формування негативного ставлення в аудиторії масмедіа до суб'єкта міжнародних відносин або учасника політичного процесу всередині країни; наслідки політичної, економічної та соціальної конкуренції особи або групи осіб. *Після розпаду СРСР <...> почали виникати «незалежні» від держави ЗМІ <...> Саме в ці історичні роки народжувалась історія медіапротистояння — протистояння місцевої номенклатури*

ної еліти, підсилена тільки щойно народженою Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення (ДМ, ел. ресурс).

Медіарейтинг *журн., політ.* — список кращих представників певної галузі, який визначають засоби масової інформації. *Десяте місце в медіарейтингу пов'язане із заявами політика щодо можливого розпуску президентом нового парламенту в разі незадовільного результату виборів* (УП, ел. ресурс).

Медіатехнологія *журн., політ.* — спосіб впливу на свідомість широкого загалу за допомогою ЗМІ для досягнення певної політичної мети. *А взагалі завжди, коли з'являється якась нова медіатехнологія, все закінчується пеклом брехні й пропаганди* (УТ, 12.10.2015).

Медіатор — посередник, незалежна третя особа, що здійснює допомогу сторонам у вирішенні конфлікту в процесі медіації. *Умінню ефективно спілкуватися та результативно розв'язувати конфліктні ситуації навчає правоохоронців сертифікований медіатор <...> співробітники освоюють курс підготовки із вміння професійного ведення переговорів, зокрема, в екстремальних умовах* (ГУ, 11.05.2019).

Медіахолдинг *журн.* — група компаній засобів масової інформації, які обстоюють / просувають інтереси власників. *До медіахолдингу ПрАТ «ТРК Люкс» входить 24 телеканал, радіостанції «Люкс» та «Максимум», а також низка онлайн-видань, зокрема і Zaxid.net* (ВЗ, 04.06.2020).

Медіацентр *журн., ек., політ.* — пункт, із якого ведеться керівництво діяльністю засобами масової інформації *Тим часом зміни викликають стурбованість у неурядових організаціях, таких як Український кризовий медіацентр і Антикорупційний центр дій* (НВ, ел. ресурс).

Медіація — метод розв'язання конфліктів, що був розроблений у 60—70-ті роки ХХ ст. у США. *На сьогоднішній день медіація є одним із найпопулярніших альтернативних спорів (конфліктів) у розвинених країнах світу* (УМ, ел. ресурс).

Медійний *журн.* — який стос. до медіа. *Чи не найголовнішу роль у формуванні здорового інформаційного клімату в країні відіграє медійний асортимент — комерційний чи громадський* (Д, 19.09.2013).

Медійник *журн.* — фахівець у галузі медіа. *Здебільшого узурпатори політичної чи економічної влади намагаються усунути в прямому або ж переносному сенсі медійників, які викривають їхні діяння* (УТ, 13.10.2013).

Мейнстрім — панівний напрям у певній сфері (науковій, культурній, медійній тощо) для певного відтинку часу. *...Під час процесу протиставлення місцевої влади центральній посилюється вплив місцевих еліт, подекуди сповільнилися реформи, а подекуди майже зупинилися, однак у підсумку протистояння регіонів і центру залишилось у політичному мейнстрімі* (УМ, ел. ресурс).

Мем — одиниця культурної інформації, поширювана від однієї людини до іншої за допомогою імітації, навчання тощо. *Американський сенатор Берні Сандерс монетизував мем з інавгурації Президента США Джо Байдена, запустивши в продаж світишоти з надрукованим на них своїм зображенням* (ВЗ, 26.01.2021).

Меморандум *політ., дипл.* — один із видів дипломатичного листування; дипломатичний документ, у якому зафіксовано погляд сторони на фактичний стан справ; може містити виклад та обґрунтування міжнародно-правової позиції держави і засвідчувати наміри сторін чи позиції держав. *Перший трани Єврокомісія готова виплатити одразу після остаточного затвердження програм і підписання меморандумів про взаєморозуміння з урядом країни-отримувача* (УМ, ел. ресурс).

Менеджер *соціол.* — професійний управлінський працівник, якого наймає власник підприємства (компанії, фірми тощо) для безпосереднього керівництва виробничим процесом, відносинами між його учасниками. *Ідеться про те, що кожному інвесторові, великій компанії, яка приведе в Україну 100 мільйонів доларів і більше, забезпечать окремий контракт з державою: буде менеджер — investmentnappu, який розмовляє п'ятьма мовами, і 24 / 7 цей менеджер розв'язуватиме будь-яку проблему* (УК, 24.01.2020).

Менеджеризм *наук.* — теорія управління, відповідно до якої в сучасних умовах контроль над виробництвом повинні здійснювати професійні менеджери. *Масштабні дослідження у сфері менеджеризму пов'язані із характерною рисою підприємства як політичного інституту* (УМ, ел. ресурс).

Менеджерський — який стос. до менеджера. *Причина неефективного використання коштів криється в нестачі менеджерських навичок у керівництва низки ОДА* (ДТ, 18.01.2019).

Менеджмент *ек.* — теорія й практика управління виробництвом та реалізацією, орієнтовані на підвищення їхньої ефективності і збільшення прибутку. *Гроші без професійного менеджменту — це в кращому випадку просто їх невикористання, яке відбувається зараз* (ДТ, 03.09.2019); **м. військовий** — найбільш істотні зв'язки і відносини різних форм управління, наукове узагальнення тривалої практичної роботи командувань і штабів під час рішення функцій управління в різних умовах, у мирний і воєнний час. *У військового менеджменту, схоже, поки що немає чіткого подання, як розвивати далі українську армію* (ГУ, 11.02.2012); **м. етнополітичний культ.** — специфічний вид діяльності держави, її інститутів, суспільно-політичних організацій, спрямований на управління етнонаціональною сферою для досягнення певної мети. *Невизначеність з головою Державної служби України з етнополітики та свободи совісті негативно позначається на можливостях державного впливу на етнонаціональні процеси в країні, гальмує впровадження в етнополітичний менеджмент європейських норм і стандартів, підвищує багату питань етнонаціонального та духовно-релігійного розвитку України* (УП, ел. ресурс); **м. політичний** — система управління політичними процесами; наука і мистецтво аналізу тенденцій політичного розвитку, передбачення його наслідків, вироблення рекомендацій для політичного керівництва та забезпечення реалізації в політичній практиці. *Україна не дочекалася від нового президента нічого системного: ні налагоджених антикорупційних механізмів, ні ефективної законодавчої бази, ні раціонального політичного менеджменту* (УП, ел. ресурс).

Менталітет *соціол.* — своєрідний стан, рівень розвитку і спрямованості індивідуальної та групової свідомості, здатність до засвоєння норм, принци-

пів, життєвих орієнтацій, суспільних цінностей, адаптації до умов соціального середовища, можливостей впливу на нього, відтворення сукупного досвіду попередніх поколінь. *Віддзеркалюючи нашу динамічну добу, засоби масової інформації водночас потужно на неї впливають, дедалі більшою мірою формують менталітет і середовище існування людей та людських спільнот* (ГУ, 04.06.2011); **м. культурний** — внутрішній досвід людей, виражений чи в його неорганізованій формі (окремих взірців, ідей, бажань, почуттів, емоцій), чи в організованій формі мислительних систем, утворених із цих елементів внутрішнього досвіду. *Цей форум — своєрідний оазис культурного менталітету, національних традицій, історії нашого народу* (ГУ, 16.07.2005).

Ментальний — 1. соціол. Який стос. до менталітету. *Туреччина — це багаторічний ментальний і основний партнер Азербайджану в газових відносинах, тому її думка для азербайджанської сторони залишається домінуючою, незважаючи на перспективи співпраці з Україною* (ДТ, 27.01.2012). 2. психол. Який пов'язаний з енергетичним біополем, створюється людиною та слугує відображенням її психіки, свідомості. *Виявляється, що наш ментальний вік може пояснити, чому одні люди старіють швидше за інших* (Д, 31.07.2018).

Ментальність — 1. соціол. Особливості світосприймання певного народу, його інтелект, розумові здібності. *Та рано чи пізно ситуація стабілізується і ринки збудуваніся — виживе той бізнес, що планував стратегічно та вмів ризикувати, мав високий рівень бізнес-культури та підприємницької ментальності, керувався тими бізнес-підходами та акумульованим досвідом, що вже пережили не одну кризу і допомогли досягти бажаного результату* (НВ, ел. ресурс); **м. етнічна культ.** — духовно-культурний самовияв етнічної спільноти: комплекс таких зовнішньодіяльних феноменів, що сприймається сторонньою свідомістю як своєрідний, специфічний дух етносу, те, що робить цей етнос відмінним від інших. *Баба Параска переконала нас, що людей в Україні розділяє не стільки рівень доходів, не ідеологія і місце проживання, скільки етнічна приналежність, етнічна ментальність, те, що сьогодні модно називати словом національна ідентифікація* (ГУ, 23.11.2013); **м. політична** — поняття, яке характеризує вплив національної ментальності як цілісної системи та її окремих елементів на політичні процеси, а також зворотну дію політичної сфери на ментальні риси народу. *Чинником, що обґрунтовує автономність політичної ментальності, є наявність самодостатньої предметної реальності, яка складається з окремого комплексу політико орієнтованих рис національної ментальності, які зароджуються та відтворюються на основі стимулів, генерованих політичною сферою* (Д, 14.12.2016). 2. психол. Спосіб мислення, загальна духовна налаштованість, психічний стан людини. *Однією з причин є те, що американські, німецькі, англійські, голландські, французькі та інші офіцери англо-саксонської системи підготовки виховані в інших умовах і мають свою, притаманну їм ментальність, тому відповідь наших офіцерів іноді здається незрозумілою та неконкретною* (УМ, ел. ресурс).

Меншіна соціол. — соціальна група, яка не утворює політичної більшості відносно загальної кількості членів суспільства. *Комітет ООН з прав*

людини у четвер закликав Угорщину покінчити з мовою ненависті політиків на адресу меншин, зокрема, ромів і мусульман, а також скасувати закон, що дозволяє поліції висилати нелегальних мігрантів, не даючи їм можливість шукати притулку (Д, 05.04.2018); **м. етнічна культ.** — самоусвідомлювана група громадян держави, яка є кількісною меншістю і для членів якої характерні спільність походження й етнокультурних характеристик, відмінних від домінантної етнічної спільноти, непанівне становище у суспільстві, колективна воля до виживання та прагнення до рівності з більшістю населення. *Незалежна група під назвою Китайський трибунал представила в Раді з прав людини ООН свої висновки про те, що Китай продає органи представників релігійних та етнічних меншин* (НВ, ел. ресурс); **м. національна** — група громадян певної держави, які не є представниками титульного етносу, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою. *...В ООН занепокоєні, що Україна, будучи багатонаціональною державою (а в ній тільки офіційно налічується 134 національні меншини та корінні народи), досі відсутня етнополітика підтримки та розвитку* (Д, 14.12.2016).

Мер держ. упр. — голова міської виконавчої влади. *Оскільки мери українських міст неохоче встановлюють економічно обґрунтовані тарифи на комуслуги, і, крім того, більшість цих тарифів залежить від держрегулювання та природних монополій, то держава була змушена створити Національну комісію регулювання ринку комунальних послуг* (ДТ, 14.01.2011).

Мережа — сукупність однорідних об'єктів із певними правилами поведінки всередині (між її членами) і ззовні (до одиниці мережі або до сукупності). *Європейська мережа зі спостереження за виборами ENEMO підготувала для своїх співробітників, які працюють в Україні під час виборчої кампанії, інструкцію, де наводяться характеристики партій-лідерів виборчої кампанії* (УТ, 21.09.2012); **м. екологічна, екомережа** — єдина територіальна система, що складається з цінних місць та об'єктів природно-заповідного фонду країни. *Стан екологічної мережі західного Криму став кращим саме у зв'язку з тим, що антропогенне (людське) навантаження на цій території повернулось до стану 1900-х років* (УП, ел. ресурс); **м. інформаційна** — сукупність певної кількості комп'ютерів, за допомогою якої здійснюється доступ до віддалених баз даних і зв'язок між користувачами, споживачами інформації за допомогою наземних, безпроводових, космічних чи інших каналів зв'язку. *Розвиток інформаційних мереж і засобів комунікації на наших очах сформували нову реальність — таку соціальну систему, за якої суспільство найважливішими своїми компонентами життєдіяльності підключене до мережі, саме її формує, саме споживає і саме стає її першою жертвою* (Д, 03.05.2014); **м. соціальна** — інтернет-співтовариство користувачів, об'єднаних за будь-якою ознакою на основі одного сайту. *Користувачі китайської соціальної мережі Weibo проаналізували кілька сучасних мобільних пристроїв, що підтримують мережі п'ятого покоління, назвавши найлегший смартфон із 5G* (УК, 15.04.2020); **м. соціальна «X»** — соціальна мережа, що дає змогу користувачам надсилати короткі текстові повідомлення, використовуючи служби миттєвих повідомлень

і сторонні програми-клієнти. *Міністр закордонних справ України <...> написав у соціальній мережі «X», що «Олексій Навальний став одним із імен у довгому списку критиків, убитих Путіним»* (РС, ел. ресурс).

Мережівий — який стос. до мережі. *МОН пропонує школярам та учителям пройти безплатний онлайн-курс з мережевого етикету та безпеки, щоб навчитися комфортно та без негативних наслідків працювати в інтернеті* (ГУ, 23.11.2018).

Мережелогія див. **нетократія**.

Меритократ — 1. Той, хто досяг становища в суспільстві завдяки своїм здібностям, заслугам. *Міністр екології <...> який називає себе «меритократом» і при цьому, схоже, не розбирається в екології, веде війну з прем'єром* (Texty, ел. ресурс). 2. Прихильник меритократії. *Представник банку <...> заявив, що необхідно просто діяти як меритократ та пропагувати меритократію в компанії* (Investory.news, ел. ресурс).

Меритократія — принцип влади, згідно з яким керівні посади в управлінні мають посідати найбільш талановиті, розумні, освічені люди, незалежно від їхнього соціального та фінансового становища. *На ідеологічний стовп меритократії у світі спираються численні партії. В Україні вони також є, але часто пересічні громадяни називають такі ідеї утопічними* (УП, ел. ресурс).

Мєрія держ. упр. — адміністративно-територіальна установа виконавчої влади. *У мерії ввєвнені, що давно пора змінити статус дитячих майданчиків, легалізувати їх* (ВК, 04.10.2018).

Мєседж — суть сказаного чи того, що має бути сказано, донесено. *Головний меседж Східного партнерства *more for more* — більше інтеграції у разі більших реформ — здебільшого розуміють як необмежену можливість інтегруватися до ЄС, аж до повноправного членства* (ДТ, 22.11.2017); **м. політичний** — інформація в політичних комунікаціях, яка має певний прихований смисл, що дає реципієнтові додаткові відомості про справжні наміри комунікатора. *Політичний меседж мого нинішнього візиту гранично простий та відвертий — поглиблення всебічного співробітництва з КНР, а значить — і з Гонконгом, та виведення наших відносин на стратегічний рівень* (УТ, 23.02.2011).

Мєсенджер — програма для швидкого обміну повідомленнями на комп'ютері або смартфоні. *У перекладі з англійської месенджер — «зв'язковий» або «кур'єр»* (Radka, ел. ресурс).

Мєтод виконавчий держ. упр. — вплив на об'єкти управління шляхом встановлення їхніх прав, обов'язків через систему наказів, що спираються на систему підпорядкування, владні повноваження. *У сфері державного управління переважав виконавчий метод — за зразком європейської системи центральних органів виконавчої влади — міністерств, згодом засновано вітчизняний інститут державної служби, що почав наводити лад у суспільному житті* (Д, 27.04.2018).

Мєтод державний держ. упр. — окремі прийоми, засоби, що застосовуються суб'єктом управління відносно об'єкта для досягнення поставленої мети, здійснення безпосереднього цілеспрямованого впливу на систему управ-

лінських відносин. *Басейнове управління як ефективний державний метод забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами України* (Сазонець, 2015).

Метод економічний держ. упр. — система економічних важелів і заходів, за допомогою яких здійснюється вплив на керовані об'єкти з метою досягнення поставленої мети і забезпечення єдності інтересів суспільства, підприємства та окремих працівників. ...*Сутність економічних методів управління полягає в узгодженні інтересів шляхом створення державою таких умов життя, якими диктується єдина спрямованість активності якомога більшої кількості людей* (ГУ, 29.08.2019).

Метод національний держ. упр. — система заходів, спрямованих на управління політкультурним українським соціумом, за допомогою яких відбувається культурна взаємодія між титульним етносом та національними меншинами; подолання політико-правових колізій у галузі етнокультурних відносин. *Позаконотворчий характер національного методу означає, що реальним об'єктом управління є свідомо вольова поведінка керованих (чи то громадянина, чи то групи громадян)* (Укркнига, ел. ресурс).

Методи в політиці держ. упр., політ. — способи впливу на політичного опонента через використання таких засобів, як насильницькі і ненасильницькі методи, примус і переконання. *Маркетингові методи в політиці важливіші за реальний професіоналізм* (УП, ел. ресурс).

Методи державного управління держ. упр. — способи владного впливу державних органів на процеси суспільного і державного розвитку, діяльність державних структур і конкретних посадових осіб. *Тож органам державної влади регіонального рівня та органам місцевого самоврядування доводиться значно більше працювати у партнерстві як з урядовими, так і неурядовими партнерами, застосовуючи нові методи державного управління та публічного адміністрування* (НВ, ел. ресурс).

Методи теорії державного управління держ. упр. — група методів (структурно-функціональний, інституціональний, поведінковий, порівняльний, історичний тощо), спрямованих на дослідження теоретичних проблем державного управління. *Якщо йдеться про методи теорії державного управління суспільством, то в ньому розрізняють чотири групи: за критерієм впливу суб'єкта управління на поведінку людей: психологічні методи — через дію на почуття і емоції людини, ідеологічні — через вплив на людський розум, адміністративні — через дію на волю людини, економічні — через вплив на людські інтереси* (ГУ, 29.08.2019).

Механізм держави — цілісна ієрархічна система державних органів, зокрема установи, підприємства, завдяки яким реалізуються функції та завдання держави. *Механізм держави є одним зі сталих державно-правових явищ, що, починаючи із 20-х років ХХ ст., відобразилося у вітчизняному поняттєво-категорійному апараті юриспруденції* (Пікуля, 2012: 46).

Механізм політичний політ. — система дій політичних інститутів і організацій, призначена для перетворення властивостей, характеристик, інших па-

раметрів суспільного розвитку в необхідному напрямку. *Фактично політичні механізми на особистісному та суспільному рівнях будуть забезпечувати змістовну особливість адаптувальних процесів в умовах діалектичної взаємодії особистості з суспільством* (УМ, ел. ресурс).

Механізм соціальний *соціол.* — 1. Сукупність дій, вчинків, відносин, завдяки яким відбувається те чи інше соціальне явище, здійснюється соціальний процес, і які становлять внутрішній каркас їхнього (явища, процесу) існування (функціонування) або перетворення. *Вибори — це не панacea і не політична філософія, а лише соціальний механізм із доволі обмеженими можливостями* (УТ, 22.10.2015). 2. Послідовність станів або процесів будь-яких явищ. *Історично формування університетів на теренах середньовічної Європи, починаючи з XII ст., постає як намагання віднайти ефективний соціальний механізм передавання знань* (Д, 28.01.2015).

Механізми державного управління *держ. упр.* — практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему для досягнення поставленої мети. *Формування національно-орієнтованої аграрної політики через механізми державного управління сприятиме зростанню прибутку від землі, що матиме вплив на збільшення цінності землі та приведе до падіння схильності продавати землю у нинішніх її власників* (ДТ, 02.12.2019).

Милосердя — вияв гуманності, жаліслива й діяльна любов, яка виражається в готовності допомогти тим, хто потрапив у біду. *Суспільство змінюється, дедалі більше людей діляться добром, допомагають нужденним, виявляють милосердя* (УК, 28.12.2019).

Мир політ. — відсутність безпосереднього насильства, збройного конфлікту і стан упорядкованих відносин. *Ні розведення, ні відведення військ не здатні забезпечити мир, принаймні справедливий мир. А несправедливий мир — це крок до нової війни* (УК, 01.02.2019).

Миробудівництво *політ.* — один зі структурних елементів мирного процесу згідно з класифікацією ООН і НАТО, що настає після підтримання миру чи змушування до миру та передусє гуманітарним операціям. *Кабінет Міністрів України видав розпорядження від 19 лютого 2020 р. №134-р «Про здійснення добровільного внеску України до Цільового фонду з підтримки Департаменту з політичних питань та миробудівництва Секретаріату ООН»* (УК, 26.03.2020).

Миротвóрець *військ., політ.* — воїн-контрактник військового загону, який не бере участі у воєнних діях, а лише стежить за порядком та допомагає відновлювати державне господарство в країнах після війни. *Учора в Берліні пройшли переговори глав зовнішньополітичних відомств країн нормандського формату, на яких, зокрема, обговорювали можливість розміщення на Донбасі місії миротворців ООН* (УК, 12.06.2018).

Миротвóрчий *політ.* — спрямований на встановлення та збереження миру. *Одним із пріоритетних напрямів міжнародної діяльності органів внутрішніх справ України є підготовка висококваліфікованих працівників для*

участі в міжнародних миротворчих операціях з підтримання миру в складі спеціальних підрозділів та миротворчих персоналів (ГУ, 30.03.2013).

Миротворчість політ. — діяльність міжнародних і регіональних суб'єктів, спрямована на попередження чи ліквідацію загрози миру й безпеки шляхом спільних примусових дій, якщо заходи економічного і політичного характеру виявилися недостатніми. *Географія миротворчості під егідою ООН переважно охоплює Африканський континент та Близький Схід* (ГУ, 23.09.2017).

Мито ек., фін. — державний грошовий збір (непрямий податок), який справляють з юридичних і фізичних осіб у разі здійснення між ними або між ними та державою певних дій (їх перелік визначає законодавство). *Киянин звернувся на урядову «гарячу лінію» із проханням надати роз'яснення, чи у 2019 році змінюватиметься сума мита, тобто акцизний податок, в'їзне мито, ПДВ на електромобілі та автомобілі-гібриди, придбані на аукціоні чи у вільному продажі на території США* (УК, 01.02.2019); **м. антидмпінгове** — особливий вид мита, що справляється у разі ввезення на митну територію країни імпорту товару, який є об'єктом застосування антидмпінгових заходів (попередніх або остаточних). *У червні 2011 року комісія Митного союзу ухвалила рішення про введення до 18 листопада 2015 року антидмпінгових мит на деякі види сталевих труб, які ввозяться з України* (УТ, 13.03.2012).

Митрополит рел. — сан та звання єпископа, який стоїть на чолі церковно-адміністративної одиниці — митрополії. У церквах з патріаршим управлінням — другий чин після патріарха. *Митрополит Київський і всієї України Епіфаній у своєму передноворічному зверненні закликав українців бути добрими та милосердними до ближніх і цінувати кожен мить* (ВЗ, 01.01.2021).

Мігрант соціол. — особа, що свідомо та з власної волі перетинає державні або адміністративно-територіальні кордони з метою зміни місця проживання або без такої зміни. *...Мігранти продовжують прибувати до Італії на невеликих суднах. За останні кілька днів шість човнів із більш ніж 100 мігрантами прибули на острів Лампедуза* (ДТ, 20.06.2020); **м. трудовий** — особа, яка працює у державі, громадянином якої вона не є; для законної діяльності трудовий мігрант повинен отримати дозвіл на в'їзд, перебування та оплачувану діяльність відповідно до законодавства цієї держави й міжнародних угод, учасником яких є ця держава. *Однією з перешкод, що заважають країнам Євросоюзу активно розвиватися і задовольняти зростаючі соціальні запити суспільства, була названа проблема нестачі трудових ресурсів. Розв'язати її і повинні були трудові мігранти* (ВЗ, 12.02.2020).

Міграція соціол. — 1. Процес просторового переміщення людей між поселеннями, регіонами, країнами. *Без міграції країни зіткнуться зі старінням і скороченням кількості населення* (УМ, ел. ресурс). 2. Сукупність переселень людей, пов'язаних зі зміною ними місця проживання на постійно чи на порівняно довготривалий строк, що приводять до зміни територіального розміщення населення. *Адже на сьогодні зберігається досить потужна трудова міграція, зумовлена не лише різницею в оплаті праці, а й тим, що соціальні гарантії за кордоном більш потужні, ніж у нас* (ГУ, 12.03.2020).

Міжетнічний культ. — який існує, відбувається між етносами. Соціологи характеризують міжетнічні, міжрасові та міжнаціональні відносини в українському суспільстві як помірно відчужені. Значення індексу міжетнічної дистанційованості становить 4,5 бала за 7-бальною шкалою (УТ, 13.02.2013).

Міжконфесійний рел. — який існує, відбувається між релігійними конфесіями. Звертаючись до присутніх у сквері на Володимирській гірці біля пам'ятника святому рівноапостольному князю Київському Володимирі Великому, глава держави закликав присутніх та українське суспільство до подальшого збереження міжконфесійного миру в державі (ГУ, 30.07.2015).

Міжмережжя див. інтернет.

Міжнародна комп'ютерна мережа див. інтернет.

Міжнародний валютний фонд, МВФ — спеціальне агентство Організації Об'єднаних Націй, засноване 29 державами, для регулювання валютно-кредитних відносин країн-членів і надання їм допомоги під час дефіциту платіжного балансу через коротко- і середньострокові кредити в іноземній валюті. Перші транші нового кредиту МВФ мають надійти не до золотовалютних запасів держави, як зазвичай, а безпосередньо до Державного бюджету (УМ, ел. ресурс).

Міжфракційний — який існує, відбувається між фракціями, спільний для кількох фракцій. За ініціативи Національного форуму «Трансформація України» (НФТУ) у Верховній Раді утворено однойменне міжфракційне депутатське об'єднання (ГУ, 28.01.2020).

Мікросоціологія наук., соціол. — напрям у соціології, який вивчає структури і функціонування малих соціальних спільнот (сім'ї, шкільного класу, виробничої бригади тощо), стосунки, комунікативні зв'язки в малих групах, поведінку індивіда, окремі «мікромасштабні» соціальні явища й процеси тощо. Мікросоціологія вивчає поведінку людей у їхній безпосередній міжособистісній взаємодії. Дослідники, що працюють в цьому напрямку, вважають, що соціальні явища можна зрозуміти лише на основі аналізу тих цінностей і смислів, які люди надають цим явищам при взаємодії один з одним (Гнойова, 2018).

Мілітаризація — перенесення військових форм і методів у галузь цивільних відносин; здійснення мілітаризму. Мілітаризація анексованого Криму і «поширення ядерної зброї у Чорноморському регіоні» — це виклик міжнародному порядку і безпеці (Д, 30.01.2020); **м. країни** — підпорядкування економічного, політичного й громадського життя окремої країни для ведення воєнних дій. Мілітаризація країни — це серйозне посилення військових структур держави, їхньої кількості, військової техніки та озброєнь, нарощування ядерних сил, особливо стратегічних, модернізації військово-промислового комплексу (ГУ, 22.02.2012).

Мілітаризм — політика, спрямована на вирішення внутрішніх і зовнішніх проблем за допомогою військових методів і форм. Ідеологія фашизму характеризується такими основними ознаками: сильний культ особи, мілітаризм, тоталітаризм, імперіалізм, ідея постійної війни і панування, мобілізація

нації й держави проти вигаданих ворогів, тенденція нав'язування своєї «вищої» волі іншим народам (РС, ел. ресурс).

Мілітаризований — властивість за знач. **мілітаризувати**. ... У забезпеченні правопорядку поліції надають допомогу Національна гвардія, Державна прикордонна служба та Збройні Сили в рамках своїх повноважень. Усі інші громадські формування не мають права бути мілітаризованими, тому що є чітко визначена норма закону (Д, 01.02.2018).

Мілітаризувати — здійснювати мілітаризацію. У Маріуполі окупанти продовжують мілітаризувати дітей (ТСН, ел. ресурс).

Мілітарний див. військовий.

Міністеріалізація політ. — бюрократизація виконавчої влади, за якої вирішальну роль відіграють не політично відповідальні особи, а незмінні чиновники міністерств. *Занепад парламентаризму, посилення виконавчої влади, її міністеріалізація характерні для парламентської монархії у Великобританії наприкінці XIX — у XX ст.* (УП, ел. ресурс).

Міністерство держ. упр. — головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує впровадження державної політики у визначеній сфері діяльності. *Міністерство культури оголосило конкурс на посаду директора Українського інституту книги, яка є вакантною від січня цього року* (ВЗ, 29.05.2018).

Міністр — вища урядова особа, яка очолює міністерство; член уряду, який керує міністерством. *Міністр зовнішньої торгівлі Британії наполягає на розширенні торговельних можливостей за межами Європейського Союзу* (ДТ, 11.03.2021).

Мінські угоди — усталений узагальнювальний термін на позначення трьох спільних документів сторін — учасників врегулювання ситуації на Донбасі в Нормандському форматі (Україна, Німеччина, Франція, Росія). *Мінські угоди мають політико-дипломатичний характер. Це угоди, але не міжнародний договір, не міжнародний закон, однак Україна не може від них відмовитися* (Д, 16.02.2021).

Місія — 1. Представники держави, міжнародної організації, які перебувають в іншій державі з будь-якою спеціальною метою. *Наступного тижня до Києва прибуде місія ЮНЕСКО, яка перевірить стан об'єктів, що входять до списку світової спадщини: буферні зони Софії Київської та Києво-Печерської лаври, схили Дніпра та інші об'єкти* (ДТ, 09.02.2020). 2. Постійне дипломатичне представництво однієї держави в іншій, очолюване (на відміну від посольства) посланником або повіреним у справах. *В Одесі під головуванням посла представництва ЄС в Україні відбулося 19-те засідання Консультативної ради Місії ЄС з прикордонної допомоги Молдові та Україні* (ГУ, 24.11.2012). 3. Відповідальне доручення, завдання. *Історична місія Тараса Шевченка — захищати нашу землю, націю та культуру* (ВЗ, 10.03.2013); **м. держави держ. упр.** — головна мета діяльності держави та відповідного процесу державного управління, яка охоплює як внутрішні, так і зовнішні завдання і визначає подальшу конкретизацію цілей, стратегії та політики.

Вірю, що найвища місія держави Україна — зробити українців щасливими через гідний добробут, здоров'я, безпеку, освіту, соціальний захист, дозвілля, а також можливості самореалізації та відчуття перспективи для кожного громадянина (УМ, ел. ресурс).

Місто-мільйонник *соціол.* — місто, чисельність населення якого перевищила мільйон. *Івано-Франківськ — хоч і обласний центр, і досить прогресивне місто, та це не місто-мільйонник (НВ, ел. ресурс).*

Мітинг — масові збори з приводу обговорення якихось нагальних, переважно політичних питань. *У Вінниці профспілки зібралися на багаточисленний мітинг із вимогою провести справедливу трудову реформу (Д, 30.01.2020); м. стихійний* — масове зібрання людей без попередньої домовленості й організації. *15 вересня увечері біля будівлі Одеської мерії відбувся стихійний мітинг, де палили шини і вимагали організувати зустріч із мером та його заступником (Д, 19.09.2017).*

Мітингър *див. мітингувальник.*

Мітингувальник — той, хто бере участь у мітингу, мітингах. *Біля Печерського суду постраждав один поліцейський та один мітингувальник — поліція (УП, ел. ресурс).*

Мобілізаційний — який стос. до мобілізації. *Воєнний стан може вплинути лише на резервістів першої черги, оскільки Міністерству оборони та Генштабу доручено уточнити мобілізаційний план збройних сил саме щодо цієї категорії військовозобов'язаних (УП, ел. ресурс).*

Мобілізація — 1. Переведення на воєнний стан збройних сил, цивільної оборони і народного господарства держави. *За словами міністра фінансів, зважаючи на мобілізацію, кошти підуть на придбання озброєння й техніки, засобів зв'язку, а також на оснащення військових (УМ, ел. ресурс).* 2. Призов військовозобов'язаних запасу в армію під час війни. *Рішення про чергову хвилю мобілізації буде прийнято в березні, але в разі достатньої кількості контрактників терміни можуть бути перенесені (ВЗ, 03.03.2016).* 3. Залучення кого-небудь до виконання певних завдань. *Сам Нью-Йорк нині патрулює національна гвардія, проте через нестачу людей гостро постає питання додаткової мобілізації резервістів (УТ, 02.05.2020).* 4. Зосередження сил, засобів для успішного виконання будь-якого завдання. *Ключовими цілями фіскальної політики стали мобілізація ресурсів для сфери охорони здоров'я та надання допомоги людям і підприємствам з метою їх фізичного виживання у надзвичайних умовах (ДТ, 15.05.2020); м. населення* — 1. Зосередження і залучення об'єктом політики різних матеріальних та людських ресурсів для досягнення власних цілей, насамперед створення масової підтримки громадян, установлення контролю над фінансовими та інформаційними джерелами. *Вид, обсяги, порядок і строк проведення мобілізації населення визначаються Президентом України в рішенні про її проведення (УК, 06.06.2019).* 2. Комплекс заходів, які забезпечують готовність партій і партійних коаліцій, суспільних рухів тощо до конкретних акцій. *Уряд передбачив проведення цільової мобілізації населення... (УП, ел. ресурс);*

м. політична — процес залучення індивідів і груп до різних форм політичної активності. *Президент закликав своїх прихильників завчасно організувати комітети для політичної мобілізації* (ДТ, 28.03.2019).

Мобілізований — властивість за знач. **мобілізувати**. *Проте мобілізовані, які понад три місяці тому мусили знов одягти військову форму, не нарікають* (УМ, ел. ресурс).

Мобілізувати — 1. Провадити мобілізацію кого-, чого-небудь. *Росіяни планують мобілізувати на окупованих територіях до 700 тисяч осіб* (Hromadske radio, ел. ресурс). 2. *перен.* Приводити до активного стану для успішного виконання якого-небудь завдання, для досягнення якоїсь мети. *...Енергія та самовідданість* (політика. — Ред.) *дозволили реалізувати найсміливіші плани та дозволили мобілізувати критично необхідні ресурси в потрібний момент* (РС, ел. ресурс).

Мобільний — здатний до швидкого пересування; рухливий. *Чернівецька міська рада вирішила створити мобільні групи, які будуть слідкувати за дотриманням карантинних норм у місті* (УП, ел. ресурс).

Мобільність — стан за знач. **мобільний**. *У середу, 28 березня, Європейський Союз представив план з підвищення військової мобільності в Європі, який дозволить військовій техніці та персоналу пересуватися швидше у випадку військових конфліктів* (Д, 28.03.2018); **м. соціальна** — процес руху індивідів між ієрархічно або іншим чином організованими елементами соціальної структури: класами, прошарками, групами, статусами, позиціями. *У питанні соціальної мобільності Україну прийнято описувати як вежу з обрізаними ліфтами: країну, у якій нечисленна еліта позбавила решту громадян можливості підвищити свій соціальний статус* (УТ, 03.12.2018).

Мобінг психол., соціол. — форма психологічного та / або економічного тиску роботодавця чи окремих працівників трудового колективу, спрямована на приниження гідності та честі працівника, його професійної (ділової) репутації. *Тривога, напруженість, роздратованість, почуття провини, моторна загальмованість, апатія, депресивний настрій, параноїдальні думки — ось неповний перелік із того, що може бути наслідками впливу мобінгу на працівника* (УК, 06.06.2019); **м. вертикальний** — вид психологічної агресії, що здійснюється у площині «керівник — трудовий колектив», може виявлятися у двох видах: колективний тиск на керівника з боку підлеглих або ж тиск керівника на весь колектив чи окремого його члена. *Вертикальний латентний мобінг може виявлятися в тому, що ваш бос не буде помічати результатів вашої праці, давати вам безнадійну роботу, проводити у вашу відсутність важливі наради, ігнорувати будь-яку ініціативу* (ССП, ел. ресурс); **м. відкритий** — публічна психологічна агресія, глузування, знущання й образи, псування майна (важливих робочих документів чи особистих речей) працівника. *Відкритий мобінг полягає у публічному цькуванні людини, створенні неприйнятних умов для роботи, ігноруванні думки на нарадах тощо* (ЮКП, ел. ресурс); **м. горизонтальний** — вид психологічної агресії, що полягає в

колективному тиску на одного з колег, ігнорування та цькування його. *Горизонтальний мобінг є серед колег одного структурного підрозділу чи професійної групи* (ЮКП, ел. ресурс); **м. груповий** — спільна (колективна) психологічна агресія. *Мобінг може бути: латентним і відкритим; індивідуальним і груповим, а також хронічним* (БПД, ел. ресурс); **м. змішаний** — одночасне цькування людини усіма групами. *Існує ще й змішаний мобінг, коли цькують і по вертикалі, і по горизонталі* (Korostenska-rda, ел. ресурс); **м. індивідуальний** — психологічна агресія, яку чинить одна людина. *Залежно від суб'єктів мобінг поділяється на індивідуальний (здійснює одна людина), та груповий (жертву мобінгу тероризує декілька осіб)* (Dspace, ел. ресурс); **м. латентний** — здійснення психологічного тиску в прихованій формі. *У разі латентного мобінгу дії розгортаються згідно з відомим багатьом прислів'ям: «Дайте людині мотузку, а повіситися вона сама». Психологічний тиск тут відбувається в прихованій формі, вам «вставляють палиці в колеса» і мовби натякають на те, що ви порожнє місце, небажана персона і вам краще піти* (ССП, ел. ресурс); **м. неусвідомлений** — нецілеспрямовані дії, за яких людина не усвідомлює того, що займається цькуванням і які є наслідком нетолерантного ставлення, постійного роздратування, що накопичується щодо когось із колег чи колективу взагалі. *Неусвідомлений [мобінг] — це коли людина не усвідомлює, що займається цькуванням, просто хтось із колег викликає у неї постійне роздратування, що накопичується і вже просто проривається назовні* (ДТ, 25.01.2008); **м. політичний** — сукупність психологічно навантажених, переважно маніпулятивних прийомів і способів політичної боротьби серед державних високопосадовців, які перебувають між собою в адміністративно-управлінських відносинах, із метою дискредитації одне одного задля майбутньої перемоги (напр., на виборах). *Політичний мобінг в Україні доби постмайдану привернув увагу політологів* (Д, 30.01.2020); **м. свідомий** — цілеспрямовані дії, що мають конкретну, чітко сформульовану мету створити людині такі умови, щоб вона звільнилась із займаної посади, тобто йдеться про корисливі мотиви — зайняти чийось посаду, провести на неї когось зі «своїх», вислужитися перед начальством. *Ознакою свідомого мобінгу є те, що людина має конкретну та сформульовану мету, бажає створити колезі або підлеглому такі умови, аби він звільнився із займаної посади* (ЮКП, ел. ресурс); **м. хронічний** — тривала або постійна психологічна агресія. *Хронічний мобінг, або самовідроджуваний — дії, які виконує «колективчик», коли, виживши одного колегу і трохи понудьгувавши, береться за нову жертву* (Качмар, ел. ресурс).

Мова — 1. Сукупність довільно відтворюваних загальноприйнятих у межах певного суспільства звукових знаків для об'єктивно наявних явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок. *Україна, якій хронічно бракує світової уваги, мала б перекласти сайти офіційних органів усіма мовами світу* (УТ, 04.04.2008); **м. державна** — мова основного державного етносу, що закріплена законом (конституцією) в

багатонаціональній державі. *Державна мова — надбання всіх українців, незалежно від етнічного походження, це — один із базових інструментів функціонування держави* (Главком, ел. ресурс).

Мода політична — явище суспільно-політичного буття, яке характеризується підвищеною популярністю, швидкоплинністю, темпоральною орієнтацією на сьогочасність і нівелюванням меж дозволеного. *Політична мода на «нові обличчя» також може виявитися швидкоплинною* (УП, ел. ресурс).

Моделювання політичне — дослідження явищ на основі заміщення реальних політичних процесів їхніми умовними образами, аналогами; один із видів політичного прогнозування, що спирається на математично-статистичні прийоми. *Методи політичного моделювання дозволяють відтворити процедуру моделювання станів політичного процесу* (УМ, ел. ресурс).

Моделювання соціальне — пізнання соціальних явищ та процесів за допомогою відтворення їхніх характеристик на інших об'єктах — спеціально створених для цього моделях. *Соціальне моделювання — один із базових сучасних засобів забезпечення національної безпеки* (П.іррі, ел. ресурс).

Модератор — 1. Професійний ведучий у ЗМІ (особливо в ток-шоу, зазвичай професійний журналіст). *Теледебати тривали 90 хвилин і були <...> впорядковані <...> чому сприяло правило, за яким модератор вимикав мікрофон кандидата, який на той час не розмовляв* (РС, ел. ресурс). 2. Особа, яка веде конференцію чи обговорення і стежить за дотриманням правил; посередник. *...Модератор Мюнхенської конференції з безпеки Кристоф Гойстен заявив, що Німеччина має підтримати Україну, якщо вона вирішить повернути Крим військовим шляхом* (Кореспондент, ел. ресурс). 3. Людина, яка відповідає за дотримання встановлених норм поведінки на інтернет-ресурсах, частіше форумах. *Модератор соціальних мереж схвалює або відхиляє заявки на додавання до групи; розміщує пости та займається оформленням сторінки; видаляє спам у постах; відповідає на повідомлення; стежить за обговореннями у коментарях* (Shkolyar, ел. ресурс). 4. Людина, яка проводить соціальні дослідження; ведучий фокус-груп. *Фокусоване групове інтерв'ю — якісний метод дослідження, групове інтерв'ю, організоване у вигляді розмови кількох респондентів, зазвичай 6—12 осіб, на задану інтерв'юером-модератором тему* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Модернізація — дія за знач. **модернізувати**. *Спільно з Північною екологічною фінансовою корпорацією (НЕФКО) Вінниця розпочала масштабний проєкт з модернізації вуличного освітлення* (УК, 07.02.2020); **м. політична** — процес трансформації суспільства, який передбачає комплекс науково-методологічних засобів, спрямованих на пояснення джерел, характеру і напрямів політичних змін на історичній, сучасній і постсучасній стадіях загальноцивілізаційного розвитку з розкриттям на рівні окремо взятих соціумів усієї сукупності відносин: держава — міжнародна система, держава — громадянське суспільство, держава — особистість, індивідум — індивідум та ін., спрямований також на підвищення адаптивної здатності суспільства до внутрішньо- та зовнішньополітичних викликів. *...В інтерв'ю німецькому виданню*

Spiegel Online Штайнмайер сказав, що надто рано «спекулювати про членство України в ЄС у майбутньому», бо економічна і політична модернізація України — це «проект кількох поколінь» (ВЗ, 24.11.2014).

Модернізувати — 1. Змінювати, вдосконалювати відповідно до сучасних вимог і смаків. *Незважаючи на випадкові спроби модернізувати державну адміністрацію України, велика частина адміністрації залишаються за своїм характером бюрократичними (УМ, ел. ресурс). 2. Надавати минулому невластивих йому сучасних рис; осучаснювати. Німеччина допоможе модернізувати енергетичну інфраструктуру регіону (Укрінформ, ел. ресурс).*

Монархія держ. упр. — форма правління, за якої верховна влада формально (повністю або частково) зосереджена в руках однієї особи — глави держави — спадкоємного монарха. *Монархія або тверда президентська вертикаль із елементами прямої демократії дозволяють забезпечити швидкий і динамічний розвиток країни (ГУ, 15.03.2011); м. абсолютна* — форма правління, для якої характерна максимальна централізація управління суспільством, уся верховна влада (законодавча, виконавча, судова) цілком зосереджується в руках монарха. *За своєю суттю політичний режим, який існує в Україні, можна характеризувати як абсолютну монархію, тільки без можливості передавати престол у спадок, де в ролі короля є президент країни, який усю повноту державної влади тимчасово «приватизує» на свою користь (УТ, 14.01.2020); м. конституційна* — форма правління, для якої характерне обмеження влади монарха нормами і вимогами конституції, її співіснування з парламентом, формування уряду парламентським шляхом. *Оскільки Японія — конституційна монархія, імператор виконує представницькі функції, як-то офіційні зустрічі з главами іноземних держав, формальні скликання та розпуск парламенту, оголошення виборів, вручення державних нагород, церемонії отримання вірчих грамот від іноземних послів, оприлюднення указів про амністію тощо (Д, 14.07.2017); м. необмежена див. м. абсолютна; м. парламентська див. м. конституційна.*

Мондіалізм — суспільно-соціальний рух за об'єднання світу і його окремих регіонів на федеративній основі із загальним всесвітнім урядом, що є необхідною умовою для створення постіндустріального суспільства. *Мондіалізм як геополітична ідеологія злиття держав і народів в єдине планетарне формування і створення «Світового Уряду». Ця ідеологія передбачає знищення расових, релігійних, етнічних, національних і культурних меж (УМ, ел. ресурс).*

Монетаризація ек., фін. — процес конвертації чого-небудь у законний платіжний засіб. *Уряд відмовляється від жорсткої монетаризації (ГУ, 19.01.2013).*

Монетаризм ек., фін. — економічна теорія, згідно з якою кількість обігових грошей відіграє вирішальну роль в економічній політиці, яку проводить держава. *Монетаризм — економічна теорія, за якою кількість грошей в обігу є визначальним фактором формування господарської кон'юнктури та існує прямий зв'язок між зміною маси грошей в обігу та величиною валового й національного продуктів (Вікіпедія, ел. ресурс).*

Монетаріст *ек., фін.* — прихильник монетаризму. *Країни, що розвиваються, які не використовували збиткові теорії монетаристів і не захоплювалися будівництвом споживчих пірамід, виявилися більш стійкими до кризи* (ГУ, 21.08.2009).

Монетарістський *ек., фін.* — який стос. до монетаризму, монетариста. *Надування фінансових бульбашок, що стартувало під час реалізації Нового курсу Рузвельта, розширилося і стало — тепер уже на основі монетаристської політики неоліберальної макроекономіки — справді загальносвітовим* (УТ, 06.12.2011).

Монетарійний *ек., фін.* — який пов'язаний із монетаризмом; фінансовий, грошовий. *Національний банк України своїми діями в монетарній політиці фактично «консервує» кризові процеси замість того, щоб стимулювати економічну санацію* (ВЗ, 02.04.2016).

Моніторинг *ек., екол., соціол.* — систематичне спостереження, вивчення, оцінювання та прогнозування певних явищ, станів, процесів у природі та суспільстві для порівняння з очікуваними результатами чи початковими припущеннями. *Підсумки опитування медичних працівників Криму, здійсненого в межах моніторингу Кримської правозахисної групи, показують, що рівень діагностування COVID-19 вкрай низький* (УК, 10.04.2020); **м. влади** — оперативні управлінські дії, спрямовані на ефективне використання коштів платників податків та попередження / виявлення фактів фінансових зловживань у сфері державного управління. *...У США існує безперервний моніторинг <...> влади і в тому числі роботи спецслужб держави, з боку Конгресу США та його профільних комітетів. Зокрема, комітети Конгресу США мають право заслуховувати на засіданнях керівників спеціальних служб* (Д, 21.02.2019); **м. громадський** — спостереження, відстеження загальних тенденцій та змін, що відбуваються в суспільстві, необхідний для налагодження діалогу між владою і громадськістю. *Група громадського моніторингу <...> перевірила сотню укриттів у Черкасах* (Suspilne.media, ел. ресурс); **м. політичний** — спостереження, оцінка стану та прогноз політичних процесів, подій у зв'язку з діяльністю тих чи інших форм влади, політичних сил, партій, рухів, існуючих держав тощо. *Парламентська асамблея Ради Європи продовжує політичний моніторинг України в частині виконання критеріїв, необхідних для підписання угоди про асоціацію з Європейським Союзом* (ВЗ, 12.07.2013).

Моніторинговий *ек., екол., соціол.* — який стос. до моніторингу. *У рамках ініціативи Комітету Верховної Ради з питань національної безпеки, оборони та розвідки було створено моніторингову місію парламентського контролю в зоні проведення Операції об'єднаних сил* (УТ, 06.11.2019).

Моніторити *ек., екол., соціол.* — здійснювати моніторинг. *Спостерігачі ОБСЄ потрапили під обстріл, коли моніторили «режим тиші» біля Донецької фільтрувальної станції* (РС, ел. ресурс).

Монобільність політ. — парламентська перевага, утворена однією партією. *Колись, на самому початку української незалежності, влада вже мала монобільність* (Д, 13.08.2019).

Монополізація — дія за знач. **монополізувати**. Чинниками, що сприяють зростанню корупції і криміналізації суспільства, на думку більшості західних фахівців, є монополізація влади і економіки, дуже велика різниця в економічному стані соціального верху і соціального низу, значне безробіття, а також позано контрольована імміграція (Д, 14.08.2013).

Монополізувати — встановлювати монополію на що-небудь. Велика небезпека, як казали учасники пленуму, криється в спробах теперішнього керівництва України, передусім в особі Українського інституту національної пам'яті, монополізувати право на єдино правильне тлумачення спірних питань історії України радянського періоду (ГУ, 12.09.2017).

Монополіст — той, хто має монополію на що-небудь. ...Державі часто бракує розуміння стану та якості розподільчих мереж, які використовують обласні та міські монополісти, постачаючи струм (УТ, 13.11.2018).

Монополія — 1. Виняткове право на виробництво, користування чи продаж чого-небудь. Серед способів скорочення негативного впливу приватних інтересів в українській економіці очільник уряду назвав збереження незалежності Національного банку України, боротьбу з монополіями, особливо в інфраструктурі, а також приватизацію державних підприємств і встановлення верховенства закону з допомогою нової реформованої системи судочинства (УК, 23.11.2019); 2. Велике господарче об'єднання, в руках якого перебуває більша частина виробництва і збуту якогось товару, встановлюючи таким чином своє панування у певній галузі господарювання. Великі <...> монополії — Нафтогаз, Енергоатом, Укртрансгаз, Укренерго, Укрзалізниця — вже давно головні фігуранти антикорупційних розслідувань (УП, ел. ресурс); **м. державна держ. упр.** — галузь, у якій збереження конкуренції недоцільне не тільки внаслідок її економічної неефективності, але й внаслідок особливості її ролі у формуванні загальних умов економічного та соціального розвитку країни, забезпеченні національної безпеки, а також через особливу соціальну значущість певних товарів і послуг. *Грошово-кредитна система — це державна монополія, і вона має діяти в інтересах не бізнесу чи іншої комерції, а в інтересах суспільства і суспільно значущих підприємств і громадян* (ДТ, 12.04.2019).

Монополярність див. однополярність.

Монофракція — група членів певної політичної партії в складі парламенту або іншої державної організації (установи) чи громадсько-політичної організації, яка організовано проводить установки своєї партії, та об'єднана спільною політичною ідеологією. *Про майбутню розстановку парламентських кадрів свідчить така арифметика: монофракція «Слуга народу» отримає 70 керівних посад, «ОПЗЖ» — 15, фракції «Батьківщина» і «Голос» матимуть їх по 14, позафракційні нардепи — 9 посад* (ВЗ, 28.08.2019).

Мораль — система поглядів і уявлень, норм та оцінок, що регулюють поведінку людей; форма громадської свідомості та вид громадських відносин, спрямованих на утвердження самоцінності особистості, рівноправності всіх

людей у їхньому прагненні до щасливого й гідного життя. *Гроші і влада ніколи не перемагають у цьому світі, якщо стикаються з мораллю і волею* (Д, 27.01.2016).

Моральний — який стос. до моралі. *Ватикан — справді ідеальне місце для діалогу про мир. Святий Престол — це ж глобальний моральний авторитет, який завжди ефективно виконує роль посередника, оскільки є неупередженим і викликає довіру всіх учасників конфлікту* (УМ, ел. ресурс).

Моральність — стан до знач. **моральний**. *Аморальність і неправда ведуть не до розвитку суспільства, а до його деградації. Внаслідок чого і без того тонкий шар інтелігенції, носіїв моральності, культури і знань, зменшується до критичних значень* (УМ, ел. ресурс).

Мораторій *ек., політ.* — відтермінування, затримка набрання чинності і виконання певного договору, закону, зобов'язання або вимоги. *Відтак, як соціально відповідальний бізнес, АТ «Львівгаз» ввело мораторій на відключення споживачів від газопостачання, окрім випадків несанкціонованого втручання* (ВЗ, 16.03.2020).

Морфогенез соціальний — процес формування, становлення та розвитку суспільства (спільноти) через поєднання різних соціальних елементів, які перебувають у певних залежностях та зв'язках. *Соціальні елементи, які є складником до соціального морфогенезу, перебувають у певних залежностях та зв'язках. <...> Така система значною мірою визначає специфіку його економічного життя, сімейно-побутового укладу* (Д, 13.12.2019).

Мотив *психол.* — спонукальна причина дій і вчинків людини. *В Україні механізму підтримки тих, хто виїхав з Білорусі з політичних мотивів, немає* (РС, ел. ресурс).

Мотивація *соціол.* — 1. Сукупність тривких мотивів та конкретно закріплених у життєвому досвіді людини її певних потреб для обґрунтування чогось. *Поєднання соціальних та економічних факторів, радикальних політичних і релігійних ідей в умовах ворожого та небезпечного оточення становить мотивацію сучасного терориста-смертника* (УТ, 15.02.2018). 2. Процес актуалізації якого-небудь мотиву та його функціонування — внутрішнього потягу до діяльності певної спрямованості. *За ступенем достовірності мотивація конституційних змін має знайти власні шляхи, використовувати надійні інструменти конституційного проєктування, спираючись на наукові і правові доктрини* (ГУ, 19.06.2012). 3. *психол.* Внутрішній психологічний та психофізіологічний процес, що безпосередньо зумовлює діяльність людини, здійснює її активацію та орієнтацію. *Через відплив працівників за кордон вітчизняним роботодавцям незабаром доведеться шукати додаткові аргументи для мотивації своїх співробітників залишитися працювати на їхніх підприємствах, а отже, і в країні* (УК, 05.08.2017).

Мотивувати — наводити мотиви, що пояснюють, виправдовують певні дії, вчинки тощо; обґрунтовувати. *Як мотивувати учнів до навчання, щоб для більшості це було натхненням нових відкриттів, а не стресом і пасивним зароблянням оцінок?* (Classtime, ел. ресурс).

Мультикультуралізм *культ., сусп.* — стан, процеси, ідеологія та політика визнання культурного розмаїття, співіснування в одному суспільстві багатьох культур; шанобливе ставлення більшості населення до меншин, однаковий статус різних культурних традицій, право індивіда на вибір ідентичності, культурний, політичний, ідеологічний, релігійний плюралізм, визнання прав меншин на суспільному та державному рівні. *Британський прем'єр Девід Кермерон закликав відмовитися від мультикультуралізму і «більш агресивно захищати західні ліберальні цінності». Канцлер Німеччини Ангела Меркель заявила про недалекоглядність міграційної політики, яку ЄС обрав 50 років тому, і каже, що орієнтація на мультикультуралізм була помилкою* (ВЗ, 10.10.2013).

Мультилінгвізм *сусп.* — 1. Співіснування різних мовних спільнот у середині однієї географічної або геополітичної зони чи політичної спільноти. *Взаємодія кількох мов у суспільстві та політика багатомовності актуалізує дослідження явища мультилінгвізму* (УП, ел. ресурс). 2. Здатність суспільств, інститутів, груп та індивідів регулярно спілкуватися кількома мовами. *Необхідність у тісній комунікації між Україною та іншими країнами, між окремими державними та приватними структурами, актуалізує питання опанування іноземних мов, їхнього активного використання в різних сферах життя. Тому феномен мультилінгвізму набуває все більшої нагальності в реаліях українського соціуму* (ДТ, 28.03.2019).

Мультимільйонер *соціол.* — власник великого багатства, капіталу. *Водночас столиця Великої Британії посідає лише третє місце в рейтингу міст із найбільшою кількістю мультимільйонерів — багатіїв, чії активи оцінюють у щонайменше 10 мільйонів доларів* (УМ, ел. ресурс).

Мультиполярність *політ.* — система міжнародних відносин, що полягає в наявності у світі кількох чи багатьох полюсів сили, якими постають наймогутніші держави, не пов'язані відношеннями корпоративної дисципліни після розпаду біполярного світу (воєнний полюс, цивілізаційний полюс, політичний полюс та економічний полюс), що не поширюють свій вплив одна на одну. *Традиційна думка припускає, що світ уступив в еру мультиполярності, де регіональний вплив поділять кілька обраних сил* (Д, 14.08.2001).

Муніципалітет *політ., юр.* — орган місцевого самоврядування, а також будівля, де розміщений такий орган. *Приз Європи можуть одержати міста та муніципалітети, що сповідають європейські цінності, беруть участь у партнерських проєктах, обмінах в галузі освіти, культури та спорту, організують європейські заходи, є членами організації муніципалітетів або місцевих органів влади, а також підтримують ініціативи солідарності* (ГУ, 23.08.2019).

Муніципальний *політ., юр.* — який стос. до муніципалітету; пов'язаний із місцевим самоврядуванням. *Так, в травні працівники Департаменту захисту економіки Національної поліції і Генеральної прокуратури України провели слідчі дії в офісі муніципального департаменту комунальної власності* (ДТ, 22.11.2019).

Мусульманин *рел.* — той, хто сповідує іслам, одну з трьох світових релігій. *Хадж — релігійне паломництво мусульман до Мекки. Кожен правовірний мусульманин повинен здійснити його хоча б один раз у житті* (УК, 19.08.2018).

Мусульманство *рел. див. іслам.*

Н

Навчання дистанційне — сукупність сучасних технологій, що доносять інформацію в інтерактивному режимі за допомогою використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) від тих, хто навчає, до тих, хто навчається. *Через Covid-19 дві волинські школи перейшли на дистанційне навчання* (Буг, ел. ресурс).

Наддержава — держава з економічною, військовою (з обов'язковою наявністю стратегічної ядерної зброї в сучасному світі) політичною перевагою над більшістю інших держав. *На думку багатьох експертів, настає нова ера конкуренції наддержав — США, Росії і Китаю* (ГУ, 15.02.2019).

Надзвичайна ситуація — порушення нормальних умов життя і діяльності людей на територіях або об'єктах, спричинене аварією, катастрофою, епідемією, стихійним лихом, епізоотією, епіфітотією, великою пожежею, застосуванням засобів ураження, що призвели або можуть призвести до людських і матеріальних втрат, а також великого зараження людей і тварин. *Уряд продовжує до 30 червня режим надзвичайної ситуації <...> насамперед стосується органів державної влади та їх постійної готовності щодо протидії пандемії* (УК, 21.04.2021).

Надзвичайний стан, НС див. надзвичайна ситуація.

Надійність політична *політ.* — відтворення архетипових комплексних рис громадянина і політика, здатних ефективно використовувати свої обов'язки в конкретних історичних умовах, забезпечуючи стабільність та непопущеність політичної системи і зберігаючи основні характеристики громадянськості. *Політична надійність важлива для 22 %, а участь у громадянській діяльності — для 24 % молоді* (ДТ, 21.01.2020).

Надкраїна див. наддержава.

Наднаціональність — існування політичної влади над чи поза рівнем національної держави, наявність деякого ступеня її автономності від національного уряду. *Модель західноукраїнська базується на етнічності, національності, а східноукраїнська — на полінаціональності, наднаціональності* (РС, ел. ресурс).

Надсфера суспільного життя — суспільно-колективне життя людей, у якому насамперед забезпечено їхні пересічно-буттєві потреби та інтереси, пов'язані зі споживанням життєвих вартостей і цінностей, які є однією з фундаментальних основ буття як окремої людини, так і всього суспільства. *Позаду також період безправ'я та безладу, який ослабив нашу надсферу суспільного життя* (Д, 19.09.2014).

Найманець військ. — особа, що бере участь у збройному конфлікті, керуючись бажанням отримати матеріальну винагороду, і не є військовослужбовцем будь-якої офіційної армії. *За даними обвинувачення, найманець дістався на окуповану частину Донбасу ще 2015 року нелегально через російський Ростов-на-Дону, підписав контракт в угрупованні ЛНР, був вивчений на сапера і снайпера, брав участь у боях проти українських військ* (ГУ, 08.05.2021).

Наносупільство — теоретична концепція можливого подальшого розвитку інформаційного суспільства у біосоціотехнічній системі, що складається з різномірних взаємопов'язаних елементів і підсистем, властивостей і відносин, створених людьми на основі нанотехнологій. *Наносупільство — єдина правильна назва для суспільства майбутнього* (УТ, 15.05.2014).

Нанотехнології — прикладна наука, в якій вивчаються закономірності фізичних і хімічних систем протяжністю порядку декількох нанометрів або часток нанометрів. *Можливості штучного інтелекту, космічні подорожі, нова біологія, медицина й генетика, нанотехнології та незвичайні матеріали, передова енергетика, межі людських можливостей — усе спостерігаємо вже сьогодні* (ДТ, 09.02.2020).

Наполеонізм — крайній індивідуалізм, нестримне прагнення до панування, верховенства; символ претензій на винятковість, надмірне честолюбство. *Віктор Гюго не пішов на компроміс з режимом Наполеона Третього і змушений був емігрувати — його вигнання тривало майже 20 років! Днем його повернення на батьківщину була катастрофа наполеонізму* (ДТ, 01.03.2002).

Напруженість — психол. один із психічних станів, що виникає у процесі діяльності в складних умовах, коли людина оцінює ситуацію як таку, що може закінчитися для неї несприятливо. *Утома, напруженість і надія — три емоції, які найчастіше відзначають у себе українці* (Укрінформ, ел. ресурс); **н. геополітична** — зростання і накопичення низки суперечностей держав чи цивілізацій (також геоеконімічної, національної, конфесійної та ін.); супроводжується здебільшого недостатністю енергоінформаційного й матеріального (торгового) обміну на межах цивілізацій, який забезпечує відносну якість життя. *Широка програма реформ, високі очікування населення і геополітична напруженість, очевидно, для будь-якого уряду були б важким випробуванням його потенціалу щодо впровадження такої амбіційної програми українських реформ* (Д, 19.09.2014); **н. психічна** — психічний стан, обумовлений передбаченням несприятливого для суб'єкта розвитку подій. *Бізнес-консультант для промислової фірми — це одночасно і психіатр, і заспокійливий засіб, без якого вона не в змозі обійтися, коли психічна напруженість ставить під загрозу її попередній характер, нормальне життя, а то й фізичне існування* (ДТ, 12.12.2014); **н. соціальна** — стан, що виникає в суспільстві через дії дестабілізуювальних факторів і виявляється у зростанні негативних соціальних настроїв та деструктивної поведінки, що таїть у собі небезпеку соціального «вибуху», руйнування певних соціальних структур чи всього суспільства. *Де-що зняти соціальну напруженість у місті дасть змогу зведення будинків для дітей-сиріт, багатодітних сімей, інвалідів, що розпочнеться нинішнього року* (ГУ, 08.07.2003).

Наратів *іст., культ.* — історично й культурно обґрунтована інтерпретація певного аспекту світу з певної позиції. *Але постмодерні диктатури ХХІ століття, чи то Венесуела, чи Росія, чи Катар, набагато складніші. Вони не намагаються розгромити опозицію, а прагнуть грати всередині їхніх наративів і маніпулювати потім зсередини* (УТ, 15.05.2014).

Народ *соціол.* — 1. Історично сформована спільнота людей, група, яку об'єднують мова, культура, ментальність, поєднана стійкими кровними, біологічними, міжпоколінними зв'язками, усвідомленням свого спільного походження. *...Серце нашої держави — її народ, який у різні часи вирізнявся не лише працьовитістю і природною безкорисливістю, а й тим, що ніколи не втрачав віри у кращу долю рідного краю* (УК, 21.03.2019); **н. корінний** — автохтонна етнічна спільнота, яка сформувалася на території окремої держави, є носієм самобутньої мови і культури, має традиційні соціальні, культурні або представницькі органи, самоусвідомлює себе корінним народом, становить етнічну меншість у складі населення і не має власного державного утворення за межами держави. *Верховна Рада визначила кримських татар, караїмів і кримчаків корінними народами України, законопроект визначає поняття «корінний народ» і законодавчо закріплює, що такими в Україні є кримські татари, караїми, кримчаки* (УК, 02.07.2021). 2. Усе населення певної держави. *США підтримує українців у прагненні зближення з ЄС та закликає владу дослухатися до голосу народу, який має право вибирати своє майбутнє* (ВЗ, 05.12.2013). 3. Люди, які соціально відокремлені від панівних або керівних верств та груп суспільства. *Дехто при владі як особливий вид номенклатури взагалі не належить ніякому народові* (Д, 17.09.1999).

Народний — який стос. до народу. *В основі духовності лежить народна культура з її розумінням Космосу і людини в ній як магійного синкретичного цілого* (Д, 23.06.2016).

Народність *соціол.* — 1. Історична форма спільноти людей, що утворюється з племен і передусє нації. *Серед українства, яке формувалося як народність у пізньому середньовіччі, не знайшлося яскравих особистостей, здатних протидіяти несприятливому ходу соціально-економічних процесів створенням компенсальної політичної ситуації* (ГУ, 08.11.2002). 2. Належність до певного народу, відповідність його духові та національним особливостям. *Враховуючи традиціоналізм і величезну кількість небезпідставно негативних стереотипів в українському суспільстві щодо циган, ця народність виявилася викинутою на узбіччя* (УТ, 01.11.2011).

Народовладдя *політ.* — право народу шляхом вільного волевиявлення обирати органи влади. *Народовладдя — це природне право (верховенство права) людини на гідне життя, здійснення контролю народу над державою, реалізація конституційних гарантій на судовий захист та справедливе і реально об'єктивне здійснення незалежного правосуддя* (ГУ, 22.07.2008); **н. репрезентативне див. демократія: д. представницька.**

Народознавство *див. етнографія.*

Насилья див. насильство.

Насильник — особа, що насилує, експлуатує кого-небудь. *Значна частка світових інтелектуальних лідерів втратила моральний компас, вимагаючи від України капітуляції, а від власних урядів — відмови від допомоги, закликаючи замість захисту від насильства до діалогу між жертвою та насильником тощо* (Главком, ел. ресурс).

Насильницькі взаємини див. насильницькі стосунки.

Насильницькі стосунки — взаємини, в яких одна людина (аб'юзер, насильник) шляхом насильства (фізичного, сексуального, психологічного чи економічного) порушує особисті кордони іншої (постраждалої або жертви) з метою придушення волі та підкорення. *Насильницькі стосунки — це поширена і болюча проблема, від якої страждають окремі особи та сім'ї в усьому світі* (Platforma.life, ел. ресурс).

Насильство — будь-які умисні дії однієї людини щодо іншої, що порушують її права й свободи, завдають їй фізичної, моральної чи психічної шкоди. *Збройний напад стався одночасно з поширенням актів жорстокого насильства в столиці Гаїті* (РС, ел. ресурс); **н. гендерне** — поширене порушення прав людини з використанням сили, в основі якої є ознака статі (словесні образи, погрози, побої, примус до сексуального зв'язку тощо). *Один із депутатів парламенту Уганди заявив, що законопроект містить неконституційні положення, зводить нанівець успіхи у боротьбі з гендерним насильством та криміналізує окремих осіб* (РС, ел. ресурс); **н. домашнє див. н. сімейне; н. економічне** — будь-які дії, спрямовані на те, щоб у жертви не було змоги бути економічно незалежною, та / або нав'язування матеріальної залежності від кривдника. *Економічне насильство передбачає постійний контроль над можливістю особи, яка переживає домашнє насильство, отримувати, використовувати та зберігати фінанси, умисне позбавлення їжі, житла, одягу чи іншого майна, документів або можливості користуватися ними* (Dmsu, ел. ресурс); **н. побутове див. н. сімейне; н. політичне** — одна з крайніх форм отримання, збереження, зміцнення влади, панівного становища класом, суспільною групою, елітою, окремим політичним лідером, державою, іншими суб'єктами політики, має системний, загальний характер. *... Чітко заявить, що політичному насильству не місце в Америці* (РС, ел. ресурс); **н. психологічне** — поведінка, метою якої є заподіяння емоційної чи психологічної шкоди (погрози, шантаж, ігнорування, образи, приниження партнера). *Психологічне насильство <...> вона може не завдавати болю вашому тілу, проте може бути травматичною* (МОЗ, ел. ресурс); **н. сімейне** — насильство чи інший спосіб знуцання однієї людини (людей) над іншою (іншими) в межах побутових відносин, таких як шлюб чи співжиття. *Від початку цього року в Україні почав діяти закон, який захищає жертв сімейного насильства. Він розділяє насильство на чотири види: фізичне, сексуальне, психологічне й економічне* (ВЗ, 02.12.2019); **н. фінансове див. н. економічне.**

Наставник соціол. — той, хто дає поради, навчає; порадник, учитель. *...Неспівмірні складники наставництва розшифровуються доволі логічно.*

Минуле (історія, повага до старших, пам'ять), майбутнє (землі, яка виростила, треба віддячувати), сучасне (наставник — той, хто поруч сьогодні, навчає цінностей, а не лише техніки) (УТ, 28.11.2008).

НАТО, NATO (North Atlantic Treaty Organisation) — організація Північноатлантичного договору; міжнародна організація, створена 4 квітня 1949 р. для колективної оборони країн Західної Європи та Північної Америки згідно з принципами Статуту ООН. *Для міжнародних інвесторів НАТО — це очевидний знак стабільності, а отже, більшої інвестиційної привабливості (У—Н, ел. ресурс).*

Натуралізація *політ., юр.* — процес надання іноземцю прав громадянства певної країни уповноваженими на те органами. ...*У міжнародній правовій практиці існують ключові принципи застосування подвійного громадянства: права «крові» та «грунту» (автоматично надається дітям на підставі народження від іноземця або на території держави), а також шлюб з іноземцем і натуралізація (якщо процес не передбачає обов'язкову відмову від попереднього паспорта) (УМ, ел. ресурс).*

Натуралізований *політ., юр.* — властивість за знач. **натуралізувати**. *Серед натуралізованих у Німеччині в 2015 році іноземців найбільшу кількість становили турки (19 674 факти отримання громадянства ФРН), за ними слідує поляки (5945) та українці, а також косовари, іракці та італійці (ВЗ, 11.07.2016).*

Натуралізувати *політ., юр.* — надавати права громадянства певної країни особам, що їх не мають, або іноземцям. *Збірня Італії планує натуралізувати ще одного бразильця (Football, ел. ресурс).*

Націзм — ідеологія національної зверхності на основі біологічного расизму; крайні расистські чи авторитарні погляди і / або поведінка. *Заміщення й навмисне сплутування термінів «націоналізм» та «нацизм» стало в Україні козирною картою всіх антиукраїнських сил. Нацизм є логічним продовженням цих поглядів, які вже формують державні структури, політику та ідеології (УТ, 27.11.2010).*

Нацист — прихильник і послідовник нацизму, член нацистської партії. *Європейський парламент проголосив 23 серпня Європейським днем пам'яті жертв сталінізму та нацизму (УМ, ел. ресурс).*

Нацистський — який стос. до нацизму. *До Міжнародного дня визволення в'язнів нацистських концтаборів у Житомирі відбувся мітинг-реквієм та покладання квітів до меморіалу жертвам концтабору «Шталаг-358», який діяв на околиці міста з початку окупації до листопада 1943 року (ГУ, 13.04.2016).*

Націократія — тип політичної системи суспільства, за якої державним джерелом влади та найвищою соціальною цінністю визнається нація, а панівною ідеологією — націоналізм. *Націократія в 1930-х розглядалась ідеологами ООН як антитеза до комунізму, фашизму і лібералізму (П, ел. ресурс).*

Націологія — інтегрована система знань про націю як людську спільноту. *Хоч окремі аспекти нації вивчають різні науки (філософія, політологія, соціо-*

логія, історія, етнологія, культурологія, демографія, географія, психологія та інші), в нинішніх умовах не обійтися без інтегрованої галузі знань про націю. Йдеться про націологію як науку й навчальну дисципліну (Гринів, 2016).

Націонал-демократ — прихильник політичної течії, що поєднує націоналізм із демократичною ідеологією і в якій демократичні принципи державного устрою поєднуються з націоналізмом у політиці та суспільному житті. *Новий сенс існування був віднайдений націонал-демократами в період <...> коли можна було визначити оновлену, але традиційну мету для спільної діяльності — боротьба за демократичні свободи, згорання яких розглядалося як загроза незалежності України* (УП, ел. ресурс).

Націоналізація — вилучення з приватної власності і переведення у власність держави землі, промислових і транспортних підприємств або цілих галузей економіки. *...Націоналізація системних банків дозволила багатьом розвинути країнам захистити свої економіки під час світової фінансової кризи* (УТ, 19.12.2016).

Націоналізм — 1. Світогляд і система політичних поглядів, що проголошують пріоритет національних цінностей щодо всіх інших. *...Дух українського націоналізму має охопити величезні народні маси. І лише тоді він може виконати свою історичну місію* (УМ, ел. ресурс). 2. Один з основних принципів державного устрою, коли нація розуміється як одержавлений етнос; політичний рух та відповідна ідеологія, спрямовані на вираження та захист інтересів національної спільноти у відносинах із державною владою. *Український націоналізм не має програми модернізації України. І це тягнеться з ХІХ століття. Український націоналізм звертає увагу на мову, на історію, але рідко коли — на економіку. Український націоналізм має дуже слабкий модернізаційний потенціал* (Укрінформ, ел. ресурс); **н. громадянський** — націоналізм, що спрямований на користь суспільства, держави. *Громадянський націоналізм стверджує, що легітимність держави визначається активною участю її громадян у процесі ухвалення політичних рішень, тобто ступенем, у якому держава представляє «волю нації»* (Вікіпедія, ел. ресурс); **н. демократичний** — націоналізм, який стверджує необхідність (а в певні періоди — пріоритетність) розв'язання національного питання для конкретної нації (у тих аспектах, в яких воно існує), не нехтуючи при цьому розв'язанням інших невідкладних завдань політичного, соціального й економічного розвитку. *Нація є легітимною дитиною демократії та демократичного націоналізму, які дали правову та громадянську рівність поневоленим суспільним станам* (Д, 12.03.2015); **н. економічний** — доктрина економічної модернізації нації, спрямована на формування одного із найважливіших складників єдиного економічного простору, що виконує функцію інтенсифікації між усіма членами етносу та їх інтерпретації в масову політизовану модерну спільноту. *Якщо економічний націоналізм визначається як політика національної держави, то це означає, що він виникає з появою національних держав, він не може бути запроваджений наднаціональними організаціями* (УТ, 19.01.2018); **н. екстремістський** — націоналізм, що не бачить і не знає нічого, окрім проблеми

самоствердження своєї нації, сповідує цінності сили, енергії, елітарності і готовий до використання будь-яких методів політичної чи збройної боротьби, покладаючись на гасло «мета виправдовує засоби». *Сплеск екстремістського націоналізму неминучий* (НВ, ел. ресурс); **н. етнічний культ.** — тип націоналізму, за якого націю визначають з погляду етнічної приналежності. *...Популісти експлуатують два аспекти, що справляють неабияке враження на громадськість: соціальну справедливість та етнічний націоналізм. Брак соціальної справедливості та економічних можливостей — головні проблеми в деяких посткомуністичних країнах* (УТ, 19.04.2013); **н. інтегральний** — ідеологія і політичний рух, що виникли наприкінці XIX — початку XX ст. у Франції; охоплює радикально-націоналістичні, тоталітарні рухи в Європі в період між світовими війнами; будь-яка форма націоналізму тоталітарного типу, включно з фашизмом і нацизмом. *КНДР, ідеологія якої — це класичний інтегральний націоналізм, позиціонує себе як захисника всіх корейців світу, особливо корейців Японії, котрі там вважаються, мовляв, громадянами другого сорту* (УТ, 28.11.2008); **н. ліберально-демократичний** — націоналізм, який поєднаний із ліберальними цінностями (свобода, терпимість, рівність і права людини); часто захищає цінність національної ідентичності, наголошуючи на тому, що демократичним державам необхідна національна ідентичність для того, щоб нормально функціонувати. *Очевидним є те, що принципи ліберально-демократичного націоналізму не погоджувалися з жорсткою критикою з боку Липинського дій, які призвели до провалу державницького випробування в 1917—1921 роках* (УТ, 09.07.2018); **н. органічний** — тип націоналізму, за якого держава отримує свою політичну легітимність, як наслідок органічної єдності тих, хто нею керує; форма націоналізму виникла як реакція на династичну або імперську гегемонію, яка оцінювала легітимність держави «зверху вниз», починаючи з монарха або іншого органа, який виправдовував своє існування. *Конструювання України як ідеалізованої моноетнічної селянської нації в традиції органічного націоналізму XIX ст. віддзеркалює пострадянську фрустрацію щодо проєкту комуністичної модернізації і відмежовує міське населення. Це створює проблему інтеграції пам'яті про Голодомор в сучасну урбаністичну культуру* (LB, ел. ресурс); **н. праворадикальний див.** **н. радикальний; н. радикальний** — один із типів націоналізму, що характеризується радикальними поглядами на економічну, соціальну, внутрішню та зовнішню політику країни, часто поєднаний із шовінізмом і ксенофобією, які роблять акцент на перевазі однієї національності над іншими. *Часто вплив радикального націоналізму зростає у стані складної геополітичної ситуації — наприклад, якщо держава перебуває під контролем іноземної держави чи є зацькованою агресивними сусідами, але також можливий спрямований розвиток радикального націоналізму державою серед свого населення для централізації влади, підвищення агресивності суспільства та підготовки до експансіонізму* (Вікіпедія, ел. ресурс); **н. реакційний** — націоналізм, що перебуває на засадах крайньої реакційності та консерватизму. *Демократичний націоналізм є поступовою, гуманістичною доктриною, реакційний же націо-*

налізм (або паннаціоналізм) є різновидом імперіалізму, фанатизму і насильства, заперечення можливості співжиття і співпраці народів (Д, 12.03.2015); **н. романтичний** — тип націоналізму, за якого держава отримує свою політичну легітимність як органічний наслідок єдності тих, кими вона керує. Романтичний націоналізм (нім. *Volkstum* — «народність») — властивий пізній фазі романтизму — потяг до ідеалізації національного минулого й культури (Знаймо, ел. ресурс); **н. тоталітарний** — тотальний контроль націоналістичної держави над усіма сферами суспільного життя. Тоталітарний націоналізм вимер, якщо не зважати режим у КНДР, де правляча сім'я проповідує дивне поєднання марксизму і расової чистоти, організувавши рабські трудові табори для дисидентів (ДТ, 25.11.2016); **н. шовіністичний** — агресивна форма націоналізму, яка вирізняється гіперболізованим, войовничим патріотизмом у поєднанні з авторитаризмом і пропагандою ідей національної винятковості та військової переваги держави або нації в суспільно-політичній думці та масовій свідомості. Побуває під час війн, військових конфліктів, передвоєнних ситуацій та в атмосфері масової істерії і реваншистських настроїв. Шовіністичний націоналізм увесь час обмежується ідеалізованою державою у формі ставлень та вірувань щодо національної вищості (І, ел. ресурс).

Націоналізований — властивість за знач. **націоналізувати**. Націоналізований рік тому ПриватБанк показує децю кращій фінансовий результат, ніж очікувалося, передусім завдяки скороченню процентних витрат (УТ, 18.12.2017).

Націоналізувати — здійснювати націоналізацію чого-небудь. Україна хоче націоналізувати завод сенатора РФ у Конотопі (ТСН, ел. ресурс).

Націоналіст — прихильник, представник націоналізму. Для націоналіста національні ознаки інших — їхні святині, традиції — є об'єктом поваги, а для шовініста, нациста, фашиста — це те, що потрібно знищити, викоринити і замінити своїм (ВЗ, 11.12.2013).

Націонал-патріот — представник, прихильник націонал-патріотизму. Наші націонал-патріоти негайно передали українській діаспорі в Сполучених Штатах зміст цього виступу (Д, 03.12.2018).

Націонал-патріотизм — напрям у політиці та ідеології, який поєднує ідеї націоналізму та патріотизму. Юрій Шухевич зростав у атмосфері націонал-патріотизму, оскільки його батько, Роман Шухевич, був активістом визвольного руху (УМ, ел. ресурс).

Націонал-соціалізм — тоталітарна політична ідеологія, яка була політичною доктриною керівництва Німеччини та правлячої Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини. Базується на тезі про цінність нації та її верховенстві в процесі утворення держави. ...За сучасний, найбільш поширений тип «фашистської» ідеології, суспільно-політичної інституціоналізації, специфіки політичної діяльності прийнятий не стільки його вихідний італійський контрсоціалістичний «державно-корпоративістський» політичний режим та ідеологема, скільки німецький варіант націонал-соціалізму, тобто нацизму (ГУ, 11.01.2014).

Націонал-соціаліст — прихильник, представник націонал-соціалізму, член націонал-соціалістичної партії. *Микола Міхновський — націонал-соціаліст № 1* (Maidan, ел. ресурс).

Націонал-шовінізм — ідеологія і політика агресивного націоналізму, пропаганда національної винятковості й переваги. *Імперіалізм, націонал-шовінізм та ознаки фашизму і расизму дають підстави світовій спільноті кваліфікувати сусідню державу як «неоімперію зла»* (Д, 17.07.2014).

Націонал-шовініст — прихильник, представник націонал-шовінізму. *Хвилювий, кажучи жаргоном чекістів, проходив у них <...> як «націонал-шовініст»* (Кругука, ел. ресурс).

Національна рада реформ, Нацрада реформ — спеціальний консультативно-дорадчий орган при Президентові України з питань стратегічного планування, узгодження позицій щодо впровадження в Україні єдиної державної політики реформ та їхньої реалізації. *Метою діяльності Національної ради реформ є забезпечення впровадження єдиної, узгодженої державної політики реформ в Україні, налагодження ефективного механізму взаємодії державних органів та інститутів громадянського суспільства в процесі здійснення реформ із залученням до співпраці з цих питань міжнародної спільноти, впровадження системного підходу до стратегічного планування, узгодження позицій та моніторингу реалізації реформ щодо забезпечення сталого розвитку України як передумови зростання добробуту її населення, досягнення європейських стандартів забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина* (ПУ, ел. ресурс).

Національне агентство з питань запобігання корупції, НАЗК — державний правоохоронний орган, на який покладається визначення правил, стандартів, процедур антикорупційної діяльності та антикорупційної поведінки. *Діяльність цього агентства (НАЗК. — Ред.) має превентивну функцію. Воно повинно перевіряти правдивість даних у деклараціях усіх державних службовців та зіставляти заявлені дані, зокрема про доходи, з їхнім стилем життя та даними, що містяться в публічних реєстрах* (DW, ел. ресурс).

Національне антикорупційне бюро України, НАБУ — державний правоохоронний орган, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, що відносяться до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. *Детективи Національного антикорупційного бюро України повідомили про підозру чотирьом посадовим особам* (ГУ, 13.10.2017).

Національний — який стос. до нації, національності, пов'язаний з їхньою суспільно-політичною діяльністю. *У Верховній Раді України буде розглянуто законопроект про національний опір, суміжний з ним — про збільшення чисельності Збройних сил України, а також законопроект про критичну інфраструктуру* (ВЗ, 28.06.2021).

Національність див нація.

Нація — стійка історична спільнота людей, що визначається соціальними зв'язками певної формації і характеризується специфічними етнічними риса-

ми, зумовленими особливостями економічного й культурного розвитку, спільністю території, мови, побуту, традицій і звичаїв, а також відображенням цих факторів у суспільній свідомості й психології. *Сьогодні народжується нова країна з новою політичною нацією, новою ідентичністю* (Д, 30.05.2014); **н. етнічна культ.** — національна спільнота, що виникає в країнах, де рух за духовне відродження і політичну консолідацію передував утворенню національної держави і здійснювався під керівництвом духовно-інтелектуальних еліт (оскільки політична провідна верства в умовах чужоземного панування не могла розвинути). *Невже ті, хто штучно насаджують в Україні поняття «українська політична нація» і зомбують український народ, не розуміють, що воно надумане, не істинне, а диявольське поняття? Божественним є етнічна нація (українська, грецька, єврейська, польська, угорська і всі інші нації, які існують на планеті Земля), як і її представник — людина* (УМ, ел. ресурс); **н. моноетнічна культ.** — нація, в основі якої етнічна територія одного етносу за незначної частки національних меншин і малих корінних народів. *В Україні є єдина титульна моноетнічна нація — українська, яка сформувалась упродовж тисячоліть* (УМ, ел. ресурс); **н. поліетнічна культ.** — нація, в основі якої велика кількість етносів, які історично об'єднані однією територією. *Підґрунтям <...> поліетнічної нації є дані Першого всеукраїнського перепису населення 2001 року, за якими на території країни проживає <...> 130 націй і народностей, а також висновок Державного комітету статистики України про те, що багатонаціональною є не лише Україна в цілому, а й кожна її область* (РС, ел. ресурс); **н. політична** — сукупність громадян країни, які незалежно від їхнього соціального статусу, мови, віросповідання, походження та інших соціально-групових відмінностей мають рівні права і на основі демократичних інститутів політичної влади та форм політичної участі, законодавчо встановлених норм і процедур здійснюють державне самоврядування, мають політичний і юридичний суверенітет, поєднані почуттями солідарності та ідеологією патріотизму. *...Ми дійшли згоди, що український народ як політична нація — це громадяни України всіх національностей* (Д, 24—25.05.2016); **н. титульна** — панівна етнічна група, мова та культура якої стають основою для державної системи освіти. *Найміцніша геометрична фігура — рівносторонній трикутник. Такою ж є і триєдина міць країни (суспільства): Народ (основу якого становить титульна нація), Держава (становим хребтом якої є армія) і Церква (фундаментом якої є релігія), які об'єднані єдиною вірою і духовною єдністю — незламні і непереможні!* (УМ, ел. ресурс).

Нацменшіна — група людей некорінного етнічного статусу, які живуть у сучасному для себе етносередовищі, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою. *...Литовська в Литві має статус державної мови, а в країні створені широкі можливості для використання мов нацменшин — в галузі освіти і культури, а також забезпечено право на переклад для тих, хто не володіє державною мовою в ході судових або адміністративних розглядів* (Д, 26.02.2012).

Небесна сотня — назва загиблих учасників Євромайдану, мирних протестувальників, проти яких влада застосувала тортури та зброю. *20 лютого в Україні вишановують пам'ять Героїв Небесної сотні* (Д, 24.09.2019).

Недоторканий політ. — який охороняється законом від посягань з боку кого-небудь. *На цю хвилину ситуація контрольована, працюємо разом із прикордонниками і зробимо все, щоб українські кордони залишалися недоторканими...* (РС, ел. ресурс).

Недоторканність — гарантія від усяких посягань з боку кого-небудь. *...Неясно, чи вдасться запланувати та завершити <...> судовий процес над Трампом до президентських виборів у листопаді, якщо Верховний Суд відхилить його заяву про недоторканність* (РС, ел. ресурс); **н. депутатська** — встановлена законом гарантія недопущення притягнення депутата до кримінальної, адміністративної чи іншої відповідальності без згоди на це відповідного представницького органу. *На наслідки повного скасування депутатської недоторканності звертала увагу Венеціанська комісія, яка відзначала, що в політичній системі «з вразливою демократією такою, як в Україні, повне скасування недоторканності може бути небезпечним для функціонування і автономії парламенту»* (ДТ, 03.09.2019).

Незалежний — 1. Який не залежить від кого-, чого-небудь, не підкоряється комусь, чомусь. *Премія імені Георгія Гонгадзе — нагорода для незалежних журналістів, заснована 2019 року...* (РС, ел. ресурс). 2. **політ.** Самостійний у міжнародних відносинах та у внутрішніх справах; суверенний. *Перемога та існування України як незалежної держави — це частина ширших історичних процесів, а війна Росії проти України є завершальним етапом розпаду російської імперії, вважає директор Українського наукового інституту Гарвардського університету...* (РС, ел. ресурс).

Незалежність — стан за знач. **незалежний**. *...Найближчі три місяці пріоритетом для України має бути збереження незалежності НАБУ...* (РС, ел. ресурс); **н. країни** — самостійність, суверенітет, запроваджений на окремій території, яка має визначені кордони та населення, господарство та політичну владу, проводить власну внутрішню та зовнішню політику, має міжнародне визнання та державну символіку. *Дані дослідження Центру Разумкова показують, що в Україні сформувався певний поріг прихильників незалежності країни, для яких такий стан державності є очевидним фактом* (Д, 24.09.2019); **н. політична** — юридична та фактична незалежність суб'єкта, що є її носієм у політичній сфері та передусім у прийнятті політичних рішень. *Політичну незалежність у 1991 році здобула радянська Україна, однак трансформації в економіці й головах людей затягнулися на десятиліття* (Д, 24.09.2019).

Нейроеконіміка — міждисциплінарний напрям на межі економічної теорії, нейробіології та психології, вивчає процес прийняття рішень у виборі альтернативних варіантів, розподілу ризику та винагороди. *...У США на межі наук виникають такі напрями досліджень, як психолінгвістика, нейролінгвістика, нейроеконіміка, поведінкова економіка і багато інших. З'являються*

нові наукові напрями на межі природничих і гуманітарних дисциплін, наприклад, біоетика, екософія тощо (ГУ, 06.07.2018).

Нейтивізм, нативізм — політика, яку провадять в інтересах корінного населення, що направлена на збереження і захист його власної культури й усунення елементів чужорідної. ...*Експерти часто згадували серед загроз: кібератаки, втрату впевненості в колективних безпекових угодах, програми популізму і нативізму, фейк-новини, політичну поляризацію всередині держав, крадіжки персональних даних і руйнацію політичної координації щодо кліматичних змін* (УТ, 23.01.2019).

Нейтивіст, нативіст — прихильник нейтивізму, нативізму. *Нейтивіст — особа <...> яка виступає проти спільного проживання на одній території представників інших етнічних спільнот, а особливо іммігрантів* (Євтух, 2012: 237).

Нейтралізм — дотримувannya нейтралітету. *Центральна Рада зробила <...> непоправну помилку. До того ж згубну роль відіграв політичний «нейтралізм» українських солдатів* (Д, 28.01.2006).

Нейтралітет — політичне і правове становище держави, яка не бере участі у війні, зберігає мирні відносини з країнами, що воюють і не надає жодній з них військової допомоги. *У країнах, де принципи мережевого нейтралітету збережені, — провайдери телекомунікаційних послуг надають однакові умови користування всіма сайтами, додатками і т. д.* (НВ, ел. ресурс).

Неконституційний — який не відповідає конституції, основному закону держави. *Неконституційні обмеження уряду, що дають надмірні повноваження правоохоронцям і незаконно порушують права та свободи громадян, мають бути скасовані* (Терн, ел. ресурс).

Неконституційність — властивість за знач. **неконституційний**. ...*Кожен наступний президент на початку власної каденції вважав за необхідне затвердити саме своє Положення про помилування. Неконституційність такого «законотворення» полягає в тому, що Конституція наділяє главу держави повноваженням здійснювати помилування у формі видання указів індивідуального характеру, тобто щодо конкретних персоналій, але не наділяє повноваженням нормативно регулювати порядок здійснення помилування* (Д, 21.11.2013).

Нелегал політ., юр. — особа, яка перебуває в чужій країні незаконно. *У перші вісім місяців 2019 року в Україні виявили понад 7,5 тисяч іноземців-нелегалів, повідомила Державна міграційна служба...* (РС, ел. ресурс).

Нелегальний — заборонений законом; підпільний, незаконний. *Влада Тунісу розпочала на південному сході країни безпекову операцію, мета якої — протидія нелегальній міграції до Європи* (Укрінформ, ел. ресурс).

Нелегітимний політ., юр. — який суперечить законові, порушує його. *Нелегітимний парламент Криму прийняв у другому читанні закон, за яким скасовуються прямі вибори мерів* (ВЗ, 05.06.2014).

Нелегітимність — властивість за знач. **нелегітимний**. *Верховна Рада в четвер, 11 вересня, прийняла заяву про нелегітимність місцевих виборів в окупованому Росією Криму* (УМ, ел. ресурс).

Неоазіяцентризм політ. — напрям спільної азійської зовнішньої політики, який передбачає тісніше зближення Японії та КНР із країнами АСЕАН (Філіппіни, Малайзія, Індонезія, Сингапур, Таїланд, Бруней Даруссалам, В'єтнам, Лаос, М'янма, Камбоджа) та ін. азійськими країнами, орієнтований на створення в регіоні сили, що балансує домінування США. В основі «неоазіяцентризму» лежить положення про те, що всі регіональні структури формуються на основі порівняльної переваги, тобто АТР має стати японоцентричним. Прихильники цієї концепції представлені насамперед діловими колами країни, бізнес яких орієнтований на Східну Азію (Ліпкан, 2006).

Необільшовізм політ. — сучасна політична течія, що прагне до відродження і пристосування до сучасних політичних умов ідей більшовизму. Ідеологію й гасла необільшовизму використовують наші політичні партії, які на словах за приватну власність і верховенство права. Їх тією чи іншою мірою підтримують на російських федеральних каналах, хоча Кремль тримає власних необільшовиків у жорстких рамках дозволеного (Д, 24.09.2019).

Необільшовік політ. — прибічник необільшовизму. «Правий сектор» у Львові провів марш проти «необільшовиків» (Укрінформ, ел. ресурс).

Необільшовицький — який стос. до необільшовизму, необільшовиків. Натомість командир <...> батальйону <...> заявив, що його соратники — учасники маршу мають намір не допустити необільшовицького реваншу у місті Лева (Укрінформ, ел. ресурс).

Необіхевіоризм психол. — напрям американської психології, що виник у 30-ті роки ХХ ст. у відповідь на нездатність класичного біхевіоризму пояснити цілісність поведінки тварин і людей. Необіхевіоризм та соціальний біхевіоризм надавали особливого значення підкріпленню, застосування якого дозволяє при здійсненні контролю за діями людини вдаватися до винагороди чи покарання (Клочек, 2015).

Неоваххабізм — ідеологічна течія ісламського радикалізму, основою якої є об'єднання мусульман усього світу в єдиний ісламський халіфат. Сучасна радикальна ісламська ідеологія представлена основними трьома течіями — фундаменталізмом, ваххабізмом та салафізмом (неоваххабізмом) (Брожина, 2008).

Неоваххабіт — прихильник неоваххабізму. Неоваххабіти <...> засуджують демократичні політичні системи і моделі побудови держави, що мають західне походження (УК, 03.10.2012).

Неоглобалізм політ. — політичний інтеграційний рух, що поширює прагнення держави до світового панування. Багато хто сприймає тероризм як побічний продукт неоглобалізму, реакцію <...> у відповідь на егоїзм благополучної меншини. Проте діагноз цей не остаточний і потребує перевірки часом (Д, 15.12.2001).

Неоглобаліст — прихильник, послідовник неоглобалізму. Раніше лідер КПРФ <...> заявив: «Нам треба прекрасно розуміти, що з приходом Байдена у нас ситуація у всіх погіршиться. Це неоглобаліст, який нас оголосив ворогом номер один, і ми зобов'язані все зробити, щоб максимально згуртувати суспільство» (Кореспондент, ел. ресурс).

Неосвразійство — геополітична ідеологія відновлення цілісності пострадянського простору на основі нової слов'яно-тюркської інтеграції. *Два найголовніші напрями антизахідного мислення в сучасній Росії — класичне євразійство, що зародилося у 1920—1930-х роках, і пострадянське, так зване «неоєвразійство»* (Nv, ел. ресурс).

Неосвразійський — який стос. до неоєвразійства. *...Сьогодні Україна є територіально затиснена між Росією, яка намагається культивувати міф про неоєвразійський ренесанс <...> та Євросоюзом, який втрачає власну ідентичність під тиском нового переселення народів Азії та Африки (мультикультуралізм як захисна реакція)* (Д, 20.08.2004).

Неоізоляціонізм — тип політичної поведінки, яка спрямована на скорочену (штучну) ізоляцію під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників політичним суб'єктом своїх зв'язків і відносин із певними суб'єктами. *Неоізоляціонізм, або чи є межа багатовекторності?* (Д, 24.09.2019).

Неоімперіалізм — політика держави, спрямована на встановлення політичного й економічного контролю над іншими державами. *...Неоімперіалізм постає через реінжиніринг геополітичного та геоекономічного простору Євразії. Криптовійна — шлях досягнення мети* (ВЗ, 21.05.2018).

Неоінституціоналізм — теоретико-методологічний підхід, в основі якого лежить уявлення про вирішальну роль політичних інституцій у визначенні політичної поведінки. *Особливістю неоінституціоналізму є використання методів, понять і концепцій економічної теорії для аналізу політичних явищ і процесів* (Чабанна, ел. ресурс).

Неоколоніалізм — колоніальна політика імперіалістичних держав, яка є сукупністю старих та нових політичних методів, застосовуваних з метою утримати держави — колонії та напівколонії, що звільнилися як об'єкти економічної експлуатації та політичного тиску. *Для національного бізнесу інерційний варіант розвитку економіки означатиме остаточну втрату можливостей визначати державну політику та її підпорядкування інтересам іноземного бізнесу. А для країни — економічний неоколоніалізм із закріпленням безперспективної спеціалізації в міжнародному розподілі праці, яка прирікатиме країну на бідність та відсталість* (УТ, ел. ресурс).

Неоколоніальний — який стос. до неоколоніалізму. *Неоколоніальний характер мовних конфліктів в Україні* (Molodyvchenyi, ел. ресурс).

Неоконсерватизм — сучасна політична течія, що пристосовує традиційні цінності консерватизму до реалій постіндустріального суспільства й визначає урядову політику та політичний курс багатьох провідних країн світу наприкінці ХХ ст. («рейганоміка», «тетчеризм»). *Мільярдер вважає: в усьому світі ідеології змішуються. Зараз на Заході навряд чи хтось відрізнити неоконсерватизм від неолибералізму. Є загальнолюдські ідеї, і саме на цьому будується ідеологія народної партії* (УМ, ел. ресурс).

Неоконсерватор — прихильник, послідовник неоконсерватизму. *У більшості національних варіантів сучасного консерватизму можна виокремити неоконсерваторів, нових правих, традиціоналістів чи патерналістів, при-*

хильників елітарної демократії, елітарного авангардизму, контрвлади тощо (Вікіпедія, ел. ресурс).

Неоліберал — прихильник неолібералізму. *Ще гірше стало, коли Президентом Південної Африки в 1999 році став Табо Мбекі — теж з АНК, але переконаний неоліберал: прибічник повної приватизації, а також дерегуляції ринків* (Спільне, ел. ресурс).

Неолібералізм — сучасна політична течія, різновид традиційної ліберальної ідеології та політики, що сформувався як відображення трансформації буржуазного суспільства від вільного підприємництва до державно-монополістичного регулювання економіки, інституалізації нових форм державного втручання в суспільне життя; «етатистський» різновид лібералізму зі збереженням принципу демократії, вільної конкуренції, приватного підприємництва. *...Політика неолібералізму привела до збагачення суспільств, але багатство розподілилося дуже нерівномірно: неймовірно збагатилися багаті, а бідні стали ще біднішими. А головне: середній клас почав випаровуватися, його існування стає все більш непевним* (Укрінформ, ел. ресурс).

Неоліберальний — який стос. до неолібералізму, неоліберала. *Намагання боротися з кризою лише продовжить загальносвітову стагнацію та віддасть момент остаточного колапсу неолібералізму. Необхідно усвідомити, що криза вже ставить крапку в неоліберальному розвитку людства* (Д, 09.10.2009).

Неомарксизм — сукупність марксистських і промарксистських течій, що характеризуються критичним ставленням до капіталізму, «реального соціалізму» і його «марксистсько-ленінської» ідеології. *...Українським неомарксистам варто зайнятися робітничим класом, тобто прошарком працівників, його освітою, його здоров'ям. Якщо цих людей неомарксизм приводить до звертання уваги на соціальні проблеми, права працівників, умови праці, освіту, то це цілком прийнятно* (УТ, 01.06.2010).

Неомарксист — послідовник, прихильник неомарксизму. *Російський економіст-неомарксист Михайл Хазін звернувся до однієї із західних інституцій, яку він критикував і засуджував протягом останніх двох десятиліть* (Vox-ukraine, ел. ресурс).

Неомарксистський — який стос. до неомарксизму, неомарксиста. *Неомарксистські пошуки загалом не узгоджуються із марксизмом-ленінізмом, тому неомарксизм розглядався в СРСР як частина буржуазної філософії* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Неонацизм — загальна назва ідеології та ультраправих політичних рухів, які виникли після Другої світової війни і прагнуть встановити націонал-соціалізм у своїх країнах. *Україна в Генеральній асамблеї ООН не підтримала проєкт російської резолюції щодо боротьби з героїзацією нацизму, неонацизму та іншими практиками, які сприяють ескалації расизму, расової дискримінації, ксенофобії та нетерпимості* (ВЗ, 19.11.2020).

Неонацист — прихильник і послідовник неонацизму. *Методи неонацистів зазвичай жорстокі, вони застосовують більше насильства, ніж інші праворадикальні організації* (НВ, ел. ресурс).

Неонацистський — який стос. до неонацизму, неонациста. *Неонацистські рухи поширені в більшості європейських країн, у низці країн Азії...* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Неонаціонал-соціалізм — політична ідеологія, яка ґрунтується на політичній доктрині Німеччини часів Третього рейху. Основа — тези про цінність нації та її верховенство у створенні держави. Провідними є ідеї расової ієрархії та соціального дарвінізму (певна група людей може бути лідером, бо це їй дано природою). *Неонаціонал-соціалізм — загальна назва політичних або соціальних рухів, які виникли після Другої світової війни та прагнуть відновити націонал-соціалізм, або ж проголошують себе послідовниками Націонал-соціалістичної німецької робітничої партії* (Filos, ел. ресурс).

Неопатримоніалізм — особливий тип організації публічної влади і відносин, у якому синтезовані елементи традиційного патримоніального панування із сучасними практиками. *Нині актуальною є теорія К. Клепхемона про «неопатримоніалізм», особливо про її олігархічний різновид: поведінка пана орієнтована на демонстрацію персонального статусу чиновника, а не на виконання громадських функцій* (Д, 04.09.2013).

Неототалітаризм — політичний режим і система, спрямовані на збереження в нових суспільно-політичних умовах та геополітичних реаліях кінця ХХ — початку ХХІ ст. тоталітаризму в його лівоекстремістському векторі еволюції. *Неототалітаризм — це тоталітаризм епохи екранної культури і екранного способу життя. Це тоталітаризм епохи соціальних мереж та інформаційних війн. На відміну від посттоталітаризму, неототалітаризм здатний задіяти ресурси інформаційно-мережевого суспільства, особливо екранної культури (телебачення та інтернету), де відбуваються різноманітні дискусії, які належним чином модеруються* (ДТ, 12.08.2016).

Неототалітарний — який стос. до неототалітаризму. *...Яке значення має реальність, справжні герої та жертви війни, коли головне — потужний, підкріплений державою та церквою неототалітарний міф* (УТ, 09.05.2013).

Неофашизм — різноманітні варіанти відтворення елементів ідеології і політичної практики фашизму, соціальну базу яких становлять маргінальні верстви населення. *Брутальна неконституційна лайка з парламентської трибуни одного з авторів законопроекту № 9073 «Про засади державної мовної політики», його звинувачення всіх, хто не втішився від імперської «лірики» новітнього Емського указу (ним свого часу намарне пробували затоптати нашу солов'їну, одну з наймелодійніших у світі мов іще російські царі!), в неофашизмі, не могла не викликати відповідну реакцію зали, вулиці, суспільства* (УК, 26.05.2012).

Неофашист — прихильник, послідовник неофашизму. *...Гість програми використовував дискримінаційні, образливі та провокаційні терміни з негативною конотацією — «єврофашизм», «неофашисти розв'язали війну», «вогняний плацдарм для протиріч між державами» — з явним наміром затаврувати політичний режим в Україні, Збройні сили України, союзників України у боротьбі з російською агресією* (РС, ел. ресурс).

Неофашистський — який стос. до неофашизму, неофашистів. *Сьогодні в Росії утвердився неофашистський режим, який толерує неонацистські рухи у власній країні і сам застосовує нацистські методи* (Localhistory, ел. ресурс).

Неофемінізм — рух, що трактує у фемінізмі чоловічу домінацію та жіночу дискримінацію у приватній сфері як різновид суспільного конфлікту. *Коли ми ближче придивимося до слів Папи з Evangelium vitae про неофемінізм, то помітимо три важливі складники: «формування культури, сприятливої для життя», протистояння «спокусі наслідування моделі “маскулінізму”», діяльність, покликана сприяти «подоланню будь-яких форм дискримінації, насильства й експлуатації». Саме поняття «неофемінізм» містить у собі два аспекти: підтвердження прагнення до ліквідації дискримінації жінок, а водночас відкидання певної версії «старого» фемінізму* (І, ел. ресурс).

Неофеміністський — який стос. до неофемінізму. *Неофеміністський рух висунув нові вимоги, визначені впровадженням гендерної політики* (Academy, ел. ресурс).

Неоцаризм — політичне кліше, неологізм, який позначає стиль правління президента, що виявляється в намаганні відродити в країні монархізм з акцентуванням самодержавної волі царя та яскраво виражених імперських намірів. *За останній рік в Італії вийшло чимало ґрунтовних праць, у яких зроблено спробу дослідити й пояснити європейцям, що ж насправді відбувається в Україні. «День» уже писав про книгу Серджіо Канчіані «Путін і неоцаризм», а також про номери італійського геополітичного журналу Limes, присвячені цій темі* (Д, 28.04.2015).

Непокірний — який не хоче підкорятися, бути підвладним кому-небудь; неслухняний. *Віталій Кличко назвав Київ гордим, непокірним та гарним містом* (Apostrophe, ел. ресурс).

Непокібра — відкрита відмова виконати наказ начальника, а також інше умисне невиконання наказу. *2016-го Верховна Рада розглядала законопроект № 2708 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо відповідальності за злісну непокору вимогам адміністрації установи виконання покарань), однак для прийняття законопроекту в першому читанні забракло 38 голосів, і його було знято з розгляду* (ГУ, 03.11.2018); **н. громадянська** — відсутність покори громадян, масові акції громадян, пов'язані з відмовою підкорятися, але такі, що не супроводжуються використанням сили з їхнього боку. *Акціями громадянської непокори прихильники опозиції намагаються запобігти призначеному на 17 квітня голосуванню в парламенті щодо кандидатури експрезидента Вірменії на посаду прем'єр-міністра* (Д, 16.04.2018).

Непотизм див. кумівство.

Нерд соціол., розм. — людина, яка в реальному житті не вміє жити серед інших людей, одержима наукою і технологією, не цікавиться нічим, окрім комп'ютерних новин. *Нерд — слово американське. <...> нерд — людина, яка витрачає свій вільний час на навчання із більшим задоволенням, ніж іде на прогулянку з великою компанією* (Д, 16.01.2018).

Нестабільний — який характеризується нестійкістю, мінливістю. *Нестабільна політична ситуація в Україні є стримувальним фактором для міжнародних інвесторів* (УП, ел. ресурс).

Нестабільність — відсутність порядку, рівноваги, стійкого функціонування закону та норм у суспільстві. *Гаїті — одна з найбідніших країн (Північної. — Ред.) Америки, де панують нестабільність і диктатура, і яку постійно вражають стихійні лиха. Майже 60 % населення проживають за межею бідності* (УК, 09.07.2021); **н. політична** — стан суспільства та політичної системи, яка є нестійкою, наявна повна або часткова відсутність єдності, цілісності, здатності до ефективної та конструктивної взаємодії у досягненні певної мети; повна або часткова відсутність мобілізації всього потенціалу держави й суспільства для захисту власних інтересів, подолання небезпеки. *Природа ризику завжди подвійна: можна або виграти, або програти. Важливо, що більшість респондентів очікують, що політична нестабільність <...> матиме яскраво виражені негативні наслідки для їхніх компаній, які позначаються на прибуткові* (УТ, 10.06.2016).

Нетерпимий — який не виявляє терпимості. *Свої і чужі: чому ми нетерпимі до «інших»?* (ЛВ, ел. ресурс).

Нетерпимість — небажання, невміння терпимо ставитись до кого-, чого-небудь; нетерпиме ставлення. *Бабин Яр є нагадуванням людству, до чого призводять ксенофобія, расизм та нетерпимість* (Д, 28.04.2015); **н. політична** — риса світоглядної позиції та психологічна установка, що виявляється в несприйнятті відмінних поглядів на державно-політичний устрій і принципи функціонування влади, альтернативні політичні ідеології, цінності політичної культури та цілі на майбутнє. *У Черкасах скоєно груповий напад через політичну нетерпимість* (ВЗ, 14.06.2020); **н. расова** — несприйняття та неповага до членів іншої соціальної чи етнічної групи, або людей іншої раси. Може виявлятися в широкому діапазоні дій, починаючи з уникання таких людей, мовної ненависті й закінчуючи тілесними травмами або вбивствами. *В умовах відкритості кордонів та єдиного світового інформаційного простору виникає постійна загроза поширення в країні таких небезпечних явищ, як тероризм, ксенофобія та расова нетерпимість* (ГУ, 27.06.2014).

Нетократія — уявна форма управління суспільством, цінністю якого є інформація; новий різновид держави, в основі якої є інформація та інформаційні мережеві технології. *Уперше термін нетократія використаний у книзі «Нетократія» (А. Зодерквіст), опублікованій у 2000 році, де також описується нова організація суспільства* (УТ, 01.09.2020).

Неформал соціол. — член неформальної, офіційно не затвердженої організації або групи. *Ідея фестивалю — оновлення і популяризація постаті Шевченка. Від початку й донині організатори прагнуть зробити так, щоб Тарас Григорович був завжди модний і актуальний, так само, як і його творчість. Тому на фестивалі кожен може побачити в Шевченкові не лише звичний образ пророка, а й неформала своєї епохи та водночас — надзвичайного генія — сучасного і зрозумілого кожному* (УМ, ел. ресурс).

Неформальний соціол. — 1. Позбавлений формалізму, творчий, нешаблонний. ...Він часто куйовдить волосся перед тим, як з'явитися перед камерами або на політичних мітингах. Це додає йому неформального вигляду й розвіює образ «еліти», привілейованого сина родини із середнього класу (УТ, 25.07.2019). 2. Не пов'язаний із дотриманням прийнятих форм спілкування, неофіційний. 15 травня 2012 року має всі підстави увійти в історію як символ банкрутства зовнішньої політики нинішньої української влади. Цього дня прем'єр-міністр і президент одночасно перебували на засіданні Ради з питань співробітництва Україна — ЄС у Брюсселі та неформальному саміті глав СНД у Москві (УТ, 17.05.2012).

Нігілізм — заперечення усталених суспільством норм, принципів, законів. ...Горезвісний наш правовий нігілізм теж уже став свосередною політичною традицією, мало не «наріжним каменем» вітчизняної системи політичної культури (Д, 07.08.2008); **н. етнічний культ.** — відмова, заперечення рідної мови, культури, ідеалів, звичаїв, традицій, моральних цінностей корінними представниками національності, нації, етносу. ...Враховуючи, що розвиток процесів регіоналізації в Україні, починаючи з 1992 року, проходить паралельно з явищами етнічного нігілізму, низького рівня економічного розвитку держави, духовною та економічною дезінтеграцією українських земель... (ГУ, 31.07.2007).

Новатор соціол. — той, хто вносить і здійснює нові, прогресивні ідеї, принципи в будь-якій галузі діяльності. Створення музейного «спецфонду» (1937—1939), руйнування церков, розправа над бойчукістами та їхніми монументальними творами, витіснення новаторів 1910—1920-х (наприклад, Василя Єрмилова та Анатолія Петрицького) на маргінеси художнього життя стали засобами придушення самої можливості творчого пошуку (УТ, 01.09.2020).

Новаторство соціол. — вияв ініціативи творення нового у науці, мистецтві, виробництві, управлінні тощо. Для найбільш духовно розвинутих індивідуальностей характерні також новаторство, воля, динаміка, широкий погляд на всі проблеми життєвляштування (ГУ, 16.07.2009).

Новаторський соціол. — який стос. до новаторства, новатора. У кийівському Будинку кіно презентували документальний фільм «Соловей співає. Доки голос має», який є новаторським та монументальним дослідженням проблеми мовного питання в Україні (НП, ел. ресурс).

Нововведення соціол. — цілеспрямована зміна чогось у суспільстві, його структурах і підструктурах, розрахована на певний результат (економічний, соціальний, політичний та ін.). Наймані працівники, яким заробітна плата виплачується невчасно, зможуть не ходити на роботу до моменту погашення заборгованості, а також вимагати від підприємства-боржника виплати не тільки належних їм грошей, але і відсотків. Ці та інші нововведення, які посилюють захист прав працівників, передбачає законопроект, розроблений Міністерством соціальної політики та опублікований на сайті для ознайомлення (ВЗ, 03.04.2019).

Новоросія — російська збірна історична назва територій, що стосувалася частини Північного Причорномор'я та Приазов'я, частин Південної Бессарабії, Таврії та Кубані, яка виникла в 60-ті роки XVIII ст. після завоювань Росією «нових земель», які належали Османській імперії і Кримському ханству, та загарбання «Вольностей» Запорозької Січі. На сучасному етапі термін використовують антиукраїнські кола в Росії та сепаратистські сили в так званих Донецькій і Луганській республіках як спільну назву самопроголошеної «державної території». ...*Чимало славетних нащадків козацьких родів були учасниками Революції гідності <...> А багато з них добровольцями пішли на Донбас в АТО / ООС і разом з величезною армією волонтерів не дали підступному ворогу захопити південно-східні області України для створення імперського проєкту — так званої Новоросії* (УК, 19.05.2021).

Номенклатура *сусп.* — коло посадових осіб, призначення та затвердження яких належить до компетенції вищих органів. *Симптоматично, що нині навіть колишня радянська номенклатура, яка в більшості регіонів збереглася при владі, виявляє готовність відмовитися від комуністичних маркерів на мапі України* (Д, 04.08.2015).

Номенклатурний — який стос. до номенклатури. ...*Потрібно було змінити голову СБУ, його заступників і чимале число офіцерів (а слова «серйозне кадрове зміцнення» на номенклатурному жаргоні означають саме це* (РС, ел. ресурс).

Нонконформізм *соціол.* — неприйняття традиційних правил у суспільстві; соціальний протест. *Від середини XX століття протестні субкультури посідають помітне місце в історії. Зазвичай молодь бунтує, потім дорослішає, запал гасне, нонконформізм поглинає мейнстримна попкультура. Наступне покоління придумує свій неформальний світ* (УТ, 16.05.2013).

Нонконформіст *соціол.* — прибічник нонконформізму. *Іван-Валентин Задорожний — художник-універсал, який на високому рівні опанував усі техніки монументального мистецтва. Мав сильний характер і за натурою був нонконформіст* (ГУ, 16.07.2016).

Нонконформістський *соціол.* — який стос. до нонконформізму, нонконформіста. *До сьогодні герметичним і малодослідженим у плані нонконформістського руху залишається Харків, де пік нонконформізму припадає на 1960-ті* (Artukraine, ел. ресурс).

Ноосфера — система взаємодії суспільства і природи, в якій визначальну роль відіграє свідомо цілеспрямована діяльність людини. *Будь-яка національна ідея — це породжене екзистенцією існування в геовіртуальному просторі або намагання відобразитися в ноосфері унікальною територіально локалізованою в земних реаліях людино-ландшафтною цілісністю* (Д, 06.03.2019).

Норма — регулятивне правило, яке вказує межі свого застосування; відповідає чомусь типовому або звичайному. *У Києві середня температура повітря за зиму становила 0,3 градуса тепла — цей показник вищий за кліматичну норму на 2,8 градуса* (РС, ел. ресурс); **н. конституційно-правові** — формально визначене, встановлене чи санкціоноване народом або державою

чи суб'єктами місцевого самоврядування правило поведінки, що регулює суспільні відносини, які є предметом конституційного права, і забезпечується всіма засобами впливу. *Не просто формально «прийти на вибори», не прочитавши навіть політичних програм партій, а реально взяти участь у політичному процесі, починаючи з вдумливого голосування й завершуючи участю в місцевій політиці. Реально застосувати у власному житті конституційно-правові норми (УП, ел. ресурс); н. політичні* — основні правила і принципи, що регулюють політичні відносини між суб'єктами політики. *Запит на популістські партії зростає в міру загострення політичної кризи, яка характеризується усвідомленням людьми того факту, що наявні політичні норми й інституційні правила гри не задовольняють потреб безпеки народу та його впевненості в завтрашньому дні (УТ, 18.09.2020); н. права і моралі* — встановлені державою загальнообов'язкові правила належної поведінки, спрямовані на врегулювання і розвиток певних суспільних відносин. *...Представники влади, політичної та економічної еліти <...> порушують норми права і моралі і не несуть жодного покарання (Д, 16.01.2015); н. соціальні* — правила поведінки загального характеру, що виникають у відносинах між людьми в суспільстві через прояв їхньої волі (інтересу) і забезпечуються різними засобами соціального впливу. *Триває підтримка «ФОПів» — соціальна програма, за якої автоматично відбувається перенарахування всіх видів допомоги, спрощення субсидіювання, підвищення соціальних норм (ГУ, 22.12.2020).*

Нормандський формát — форма проведення міжнародних перемовин, зустрічей щодо українського питання в період після анексії АР Крим та м. Севастополь та початку бойових дій на Донбасі. *Україна може вийти з Мінських угод, якщо зустріч у Нормандському форматі не дасть результату (ВЗ, 14.11.2019).*

Нормативізм соціол. — одна із течій у сучасній соціології, яка вивчає відповідність суспільних явищ системам політичних, етичних та естетичних норм. *Проте найбільш конкурентоспроможним залишається парламентський нормативізм (законодавча сфера). Пояснюється це тим, що в кожному суспільстві панівним є нормативний підхід законодавчого органу, оскільки природне право і соціологічна основа праворозуміння мають, швидше, рамковий характер, ніж безпосередній вплив на правову політику (ГУ, 13.03.2007).*

Нормативістський соціол. — який стос. до нормативізму. *Вихід із кризи та вирішення проблем співвідношення спонтанності та порядку вбачається у творенні конструктивістського права <...> Право стає не нормативістським, а нормувальним — воно створюється конструктивно, реальність його застосування задається модельним чином, взаємодія між цими реальностями теж задається конструктивно (УП, ел. ресурс).*

Нувóриш соціол. — людина, яка швидко розбагатіла (найчастіше за часів різних соціальних змін); скоробагачко. *Водночас у внутрішньому плані на перше місце виходить об'єднання всіх опозиційних, всіх прогресивних сил, мобілізація народу на боротьбу за зміну системи влади, за те, щоб відправити в небуття реакційний режим олігархів і кримінальних кланів та розв'язати головне*

завдання — побудову демократичної Української держави, яка служитиме не верхам і нуворишам, а всьому українському народові (ГУ, 23.05.2003).

Ньюзмейкер — особа, організація, подія, яка є чи потенційно може стати джерелом новин, інформації. У політичній сфері — глава держави, глава уряду, спікер парламенту, представники законодавчої, виконавчої, судової влади, лідери політичних партій та громадських об'єднань. *Останніми днями «ньюзмейкером» світової політики є Північна Корея та її новий лідер Кім Чен Ин* (ГУ, 13.04.2013).

Ньюзмейкерство — дії осіб або організацій, установ, приватних чи громадських об'єднань, спрямовані на повідомлення (висвітлення) новин (подій та заходів) у медійній сфері. *Після 2010 року <...> було повне відчуття, що країна пішла в ар'єргард російського порядку денного. Що про жодне тренд- і ньюзмейкерство з її боку більше не йтиметься* (РС, ел. ресурс).

Ньюзмейкерський — який стос. до ньюзмейкерства, ньюзмейкера. *...У жодному іншому владному «коридорі» не знайдеться такої кількості людей, які добровільно і з ентузіазмом виконуватимуть роль «ньюзмейкерів» <...> Попри загальне іронічне ставлення щодо величезного відсотка у такій «ньюзмейкерській діяльності» голого піару та самореклами <...> майже все, що стосується українського політичного життя і потрапляє в підсумку на шпальти газет та екрани телевізорів — надходить саме з цього джерела* (ДМ, ел. ресурс).

О

Об'єднана територіальна громада, ОТГ — спеціальне адміністративно-територіальне утворення, що виникло в Україні під час реформи з децентралізації у 2015—2020 роках шляхом добровільного об'єднання суміжних територіальних громад сіл, селищ, міст (відповідних сільських, селищних та міських рад). *Якщо місцями об'єднані територіальні громади були створені досить оперативно, то в низці регіонів України реформа призупинилася і продовжує гальмуватися* (Д, 28.09.2017).

Об'єднання — організація людей на основі спільності мети, завдань; спілка. *Об'єднання фермерів негативно оцінює ставлення уряду до аграрних протестів, — мовляв, там чекають початку весняних польових робіт, які змусять протестувальників припинити блокаду* (РС, ел. ресурс); **о. громадське** — об'єднання, створене з метою реалізації та захисту громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав, інтересів людини, яке сприяє розвитку творчої активності й самостійності громадян, їх участі в управлінні державними та громадськими справами. *Зазначається, що підозрювані створили громадське об'єднання, яке нібито займалося розвитком онлайн-ігор в Україні, а замість цього проєктували, підтримували і обслуговували онлайн-казино* (НВ, ел. ресурс); **о. громадян див. о. громадське; о. держав** — форма добровільної співдружності кількох держав зі збереженням їхнього суверенітету в повному обсязі. *Уперше в історії України безпосередньо на західних її кордонах знаходиться набагато впливовіше за Росію об'єднання держав — фактичний союзник України, з яким вона перебуває у відносинах асоціації* (ГУ, 09.07.2016); **о. кооперативне** — спілка, ліга, асоціація, альянс та інші форми добровільного поєднання кооперативів за видами діяльності чи територіальною ознакою для створення сприятливих умов їхньої праці. *Існують вимоги до експлуатації ріллі (внесення добрив, користування пестицидами й іншими хімікатами, дотримання сівозміни тощо). Є інстанції, які уважно стежать за обігом ділянок землі та вчасно виявляють порушення у землекористуванні. Діють кооперативні об'єднання фермерів. Кредитування здійснюють кооперативні банки* (ГУ, 28.02.2020); **о. співвласників багатоквартирних будинків, ОСББ** — добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації своїх прав власників житлових та нежитлових приміщень у багатоквартирному будинку для спільного управління житловим будинком, місцями загального користування та прибудинковою територією. *Київська влада не надає знижки за вчасну оплату житлово-комунальних послуг мешканцям будинків, у яких створені*

житлово-будівельні кооперативи (ЖБК) та об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) (УТ, 18.03.2011).

Об'єкт влади — усі сфери суспільного життя: економічна, духовна, соціальна, науково-технічна тощо, суспільство загалом. *Мін'юст: законодавство не передбачає закритих для журналістів заходів і об'єктів влади (УТ, 11.06.2012).*

Об'єкт політики — усі явища політичного та суспільного життя (елементи політичної, правової і культурно-духовної підсистеми суспільства, а також соціуми й окремі особи), на які спрямована діяльність суб'єктів політики. *Українці, які після президентських і парламентських виборів 2019 року перетворилися з суб'єкта на об'єкт політики, навряд чи щось можуть змінити — з ким би президент не зустрівся в своєму кабінеті, які рішення він би не ухвалював (ВЗ, 11.09.2019).*

Об'єкт політології — політична сфера суспільного життя, основним змістом якої є політико-владні відносини як відносини з приводу влади в суспільстві. *Об'єктом політології необхідно вважати те, до чого спрямоване пізнання, тобто політична сфера (Tureligious, ел. ресурс).*

Обмеження карантинні див. заходи карантинні.

Обмін полоненими — повернення свободи особам, які брали участь у воєнних діях, шляхом їх обміну на полонених супротивників. *Затягуючи обмін полоненими, Росія прагне змусити Україну діяти: прямими переговорами з терористами, законом про амністію — погодитися змінити порядок виконання Мінських угод і визнання суб'єктності російських маріонеток на Донбасі (Д, 24.12.2016).*

Обороноздатний — забезпечений усіма засобами, необхідними для оборони; здатний, підготовлений до оборони. *...Гривові фонди створені для того, щоб допомогти Україні бути більш обороноздатною, вміти захищатися (РС, ел. ресурс).*

Обороноздатність — властивість і стан за знач. **обороноздатний**. *Незважаючи на неухильне виконання Україною Мінських домовленостей, є необхідність координації зусиль з проведення мобілізації, яка має забезпечити та посилити обороноздатність країни (УТ, 14.03.2015).*

Обсерватор — той, хто обсервує що-небудь; спостерігач. *Тотальне несприйняття Україною імперських порядків, попри загалом лояльне ставлення до інституту російської монархії, констатувалося багатьма обсерваторами тодішньої української дійсності (Д, 28.05.2020).*

Обсервація мед. — комплекс обмежувальних та протиепідемічних заходів, спрямованих на локалізацію і ліквідацію осередку інфекційних захворювань; застосовується до осіб, які приїхали або виїжджають з території, на яку накладено карантин. *Оскільки карантин в Україні продовжується, і випадки зараження COVID-19 ще фіксуються, юристи Хмельницького офісу Мережі правового розвитку при громадській організації «Право» пропонують нагадати про необхідність дотримання протиепідеміологічних заходів та розібратися з такими заходами, як самоізоляція та обсервація (МІПР, ел. ресурс).*

Обсервувати — спостерігати, обстежувати, вивчати. *Ми не змогли і не мали таких ресурсів, щоб обсервувати на території області 32 тисячі осіб, які перетнули кордон* (Волинь24, ел. ресурс).

Обструкціонізм *політ.* — система політичної боротьби із використанням обструкції. *Обструкціонізм та навмисне внесення зацікавленою стороною плутанини викликає сумніви у її прихильності мирному врегулюванню конфлікту* (УТ, 15.07.2016).

Обструкціоніст *політ.* — учасник або прихильник обструкції. *...Перед народом Саудівської Аравії стоїть основне питання: чи може з'явитися авторитетний правитель, який возз'єднає країну <...> але, швидше за все, — з урахуванням того, яку владу мають обструкціоністи на чолі з Наїфом, — рішучий король навряд чи з'явиться* (Д, 04.08.2005).

Обструкція *політ.* — дія, спрямована на навмисне зривання чого-небудь (напр., парламентського засідання) шумом, проголошенням довгих, непотрібних промов, питаннями на знак протесту, незгоди. *Урядовці та впливові олігархи влаштували одеському «легіонеру» обструкцію, заблокувавши фінансові потоки, що мали би надходити в область через митницю* (ВЗ, 25.10.2015).

Обшук — ретельний огляд кого-, чого-небудь із метою виявлення чогось прихованого чи недозволеного або з метою виявлення доказів. *Обшуки, що почалися в понеділок у домівках активістів і членів меджлису кримськотатарського народу, продовжуються увесь тиждень* (ГУ, 19.09.2014).

Одіозний — який викликає у навколишніх негативне ставлення; небажаний, неприємний. *НАБУ та САП уже завершили слідство у справі ймовірних злочинів суддів ОАСК і продовжують слідство стосовно схеми продажу рішень суду <...> тож очевидно, що одіозний суд також має інтерес повливати на конкурс* (УМ, ел. ресурс).

Одномандатний *політ.* — який передбачає отримання лише одного мандата у виборчому окрузі під час виборів до державних органів влади. *За даними Комітету виборців України, на дільницю надійшло на 500 бюлетенів для голосування в одномандатному окрузі більше, ніж повинно було, і на 500 бюлетенів для голосування по багатомандатному округу* (Д, 26.10.2014).

Одномандатник — кандидат у депутати, який балотується на виборах по одномандатному округу. *За 101 місце в парламенті борються 14 партій і 1 блок, а також 320 депутатів-одномандатників* (РС, ел. ресурс).

Однопартійний — який має одну політичну партію. *Зараз у парламенті формально є однопартійна більшість, є сформований нею уряд, є небачена концентрація влади* (ВЗ, 11.05.2020).

Однопартійність — стан за знач. **однопартійний**. *Лише за однопартійності можливо утримувати монополію захопленої влади, використовуючи вибори як прикриття її узурпації* (РС, ел. ресурс).

Однополярний — який має один полюс (зазвичай про влаштування світового порядку); який має ознаки домінування у світі однієї держави, що диктує «правила поведінки» й стежить за їхнім виконанням, використовуючи

воєнні, економічні та всі інші дієві методи. *Безумовно, сучасна путінська Росія — це не держава в кордонах СРСР, однак за ресурсами і можливостями це досить велика потуга, яка використовує гібридну імперсько-радянську ідеологію, спецслужби, дипломатію, інформаційний фронт, відкриту військову агресію та можливості сучасних інтернет-технологій, щоб зруйнувати однополярний світ і усталену міжнародно-правову систему (РС, ел. ресурс).*

Однополярність — стан за знач. **однополярний**. *Однополярність у міжнародній політиці — це розподіл сил, у якому одна держава здійснює більшість впливу на культурну, економічну та військову сфери (Вікіпедія, ел. ресурс).*

Окремі райони Донецької та Луганської областей, ОРДЛО — тимчасово окуповані території України, що контролюються Російською Федерацією внаслідок війни на сході України. *Результати так званих позачергових виборів в ОРДЛО у разі їх проведення не створюватимуть жодних правових наслідків і не будуть визнані ані Україною, ані світовою спільнотою (Д, 02.10.2018); Російські регулярні війська та керовані РФ бойовики навесні 2014 року окупували окремі райони Донецької та Луганської областей України (Укрінформ, ел. ресурс).*

Округ — адміністративно-територіальна одиниця країни; район діяльності якого-небудь державного органу галузевого управління. *Найбільший у Гоцанській селищній територіальній громаді, що на Рівненщині, Тучинський старостинський округ нарешті отримав старосту (ГУ, 20.04.2021); б. виборчий* — територія, від якої виборцями обирається депутат (депутати) представницького органу або виборна посадова особа (посадові особи). *Народний депутат України <...> від Новокаховського виборчого округу <...> розповів, що гуманітарна ситуація у місті наразі скрутна (РС, ел. ресурс); б. мажоритарний* — територіальна одиниця організації виборів та парламентського представництва в Україні. *Загальну картину <...> осінніх виборів буде видно саме завдяки мажоритарним округам, повідомив голова правління Центру прикладних політичних досліджень... (Кореспондент, ел. ресурс).*

Окупант — особа, угруповання, організація або державне утворення, яке за допомогою силових методів займає територіальний простір іншої особи, організації, країни. *Окупанти з початку доби п'ять разів порушили тишу на Донбасі (Д, 10.10.2020).*

Окупація — захоплення збройними силами однієї частини держави або всієї території даної держави без отримання суверенних прав на неї. *Представник талібів Сухан Шахін минулого тижня заявив Бі-Бі-Сі, що постійна присутність будь-якої кількості іноземних військових буде розглядатися ними як окупація (УМ, ел. ресурс).*

Окупувати — здійснювати окупацію. *У Хмельницькому судитимуть зрадника, який допомагав росіянам окупувати Запоріжжя (Хм-inside, ел. ресурс).*

Оліґарх ек., політ. — власник великого капіталу з надмірним впливом у медіа та владі, що становить значну загрозу для стабільності та успіху держави. *Використовуючи різні методи (фінансові махінації, штучне створення*

заборгованостей, прямий силовий тиск), олігархи отримували у власність або під контроль свого менеджменту найприбутковіші (чи потенційно прибуткові) об'єкти, а саме підприємства металургії і хімії — фактично виробництво «напівфабрикатів» для інших, технологічних виробництв (УТ, 02.09.2011).

Олігархат — група людей, які одночасно є і власниками виробництва, і можновладцями. *Олігархат захоплює державу, оплутуючи її неформальними зв'язками, насаджуючи повсюдно «потрібних» людей, які схвалюватимуть «потрібні» рішення, трактуватимуть у «потрібний» спосіб інформацію, правуватимуть «потрібним» річищем (Д, 13.09.2017).*

Олігархізація — перетворення на олігархію, набуття олігархічних рис, ознак і т. ін. (переважно про владу, партію); олігархування. *Добре відомо, що тіньова економіка як база олігархізації реалізує себе насамперед у сфері відносин власності (Д, 07.12.2014); о. влади* — політичний режим, за якого відбувається процес формування умов для своєрідного суспільного договору між бюрократією та бізнесом, у якому як громадянська норма закріплюється відносно вільний допуск бізнесу до політики та аналогічні процеси державної бюрократії до ринкової економіки. *Олігархізація влади — прямий шлях до перетворення на колонію. Олігархічна політика є основним гальмом розвитку України. Наче пирій, вона розростається вусібіч, руйнуючи своїми пагонами різні культури (УП, ел. ресурс).*

Олігархічний — який стос. до олігархії, олігарха. *Частка основних олігархічних галузей — металургії та хімії — у податку на прибуток майже вп'ятеро менша, ніж їхній внесок у валовий дохід економіки (УТ, 05.09.2013).*

Олігархія — форма правління державою, за якої влада належить вузькому колу осіб (олігархів) і відповідає їхнім особистим інтересам, а не діє на користь усім членам суспільства. *Ми свідомі того, що шанс України на розвиток нищили не лише корупція та олігархія, але й безвідповідальність політиків та безмежний популізм (ВЗ, 25.10.2014); о. аристократична* — політичний режим, за якого вся повнота влади належить певній еліті (військовим, землевласникам та ін.). *На необхідності створення такої системи правління, за якої одна влада буде врівноважувати іншу, наголошував і Монтеск'є, який уважав, що за своєю природою демократія невільна не менш, ніж монархія чи аристократична олігархія, а тому потребує відповідної внутрішньообмежувальної системи... (Бориславська, 2019: 26); о. фінансова* — верхівка монополістичної групи людей (найбільші власники капіталу, впливові представники торговельно-промислових і фінансових монополій), що втілює панування фінансового капіталу в економічному і політичному житті держави. *...Нищівного удару завдала світова фінансова олігархія, яка стала контролювати процес ухвалення рішень усередині провідних світових західних держав і перш за все в США (Д, 24.01.2017).*

Олігархономіка див. еконómіка: е. олігархічна.

Омбудсмен, омбудсман див. уповноважений з прав людини.

Омніцид соціол. — знищення всього живого на Землі, що може виникнути і через природні (загальнопланетарна чи космічна катастрофа), і антропо-

погенні (світова ядерна війна, глобальна екологічна катастрофа тощо) чинники. ...У другому випадку розвитку суспільства (колапсичний варіант розвитку подій, тобто катастрофа) — можливий омніцид, самознищення людства або внаслідок термоядерної війни, або ж через невпинну поступову деградацію і довкілля, і людства (Крисаченко, 1996).

Онлайн — слово або частина складних слів, що позначає перебування в мережі, дій в інтернеті в режимі реального часу. *З липня 2020 року онлайн-сервіс послуг надає можливість тернополянам, які не мають змоги прийти на виборчу дільницю, скористатись послугами онлайн* (Терен, ел. ресурс).

Онлайн-користувач — суб'єкт, що звертається до глобальної інтернет-мережі за одержанням потрібної йому інформації, щоб користуватися нею. *Діти та молодь від 15 до 24 років — це основні онлайн-користувачі інтернету на глобальному рівні...* (Д, 14.02.2020).

Онлайн-новий — який відбувається, здійснюється через інтернет. *Цьогоріч для учасників пробного зовнішнього незалежного оцінювання діятиме спеціальний онлайн-сервіс, з допомогою якого можна визначити результат тестування...* (УК, 31.03.2017).

Онлайн-петиція — сформульовані індивідуальні або колективні вимоги, клопотання, скарги, пропозиції тощо, які розміщуються в медіапросторі для підтримки підписів онлайн-користувачами інтернет-мережі. *Члени Комітету з питань петицій Бундестагу розглянули онлайн-петицію про визнання Голодомору 1932–1933 років в Україні геноцидом українського народу* (ГУ, 23.10.2019).

Онлайн-спільнота — новий тип об'єднань, які виникають і функціонують у мережі «Інтернет» з метою сприяння вирішенню своїх професійних, політичних завдань, задоволення своїх інтересів у мистецтві, дозвіллі тощо. *Стривожена і ображена онлайн-спільнота чекає на офіційну заяву МЗС і пише петиції, які ніхто ніколи не читає* (Д, 06.08.2013).

Операція політ. — сукупність дій, спрямованих на розв'язання певного завдання. *Одним із кульмінаційних моментів розвитку нової світової ситуації стали події навколо Косово, які закінчилися військово-повітряною операцією союзників проти Югославії* (Д, 16.01.2011); **о. антитерористична, АТО** — комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення злочинних діянь, здійснюваних із терористичною метою: звільнення заручників, знешкодження злочинців, мінімізація наслідків терористичного акту. *Рада національної безпеки та оборони розпочинає широкомасштабну антитерористичну операцію із залученням Збройних сил України* (УТ, 13.04.2014); **о. військбова** — сукупність узгоджених та взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем, часом одночасних і послідовних бойових та спеціальних дій, ударів, маневрів, що проводяться за єдиним задумом і планом для вирішення стратегічних, оперативних завдань у визначеному районі у встановлений період. *Атака на Саудівську Аравію спричинила стрибок світових цін на нафту, рекордний після 1991 року, тобто з часів проведення міжнародною коаліцією на чолі зі США антиірак-*

ської військової операції «Буря в пустелі» (УТ, 28.09.2019); **О. об'єднаних сил, ООС** — комплекс військових і спеціальних організаційно-правових заходів українських силових структур, спрямований на протидію діяльності незаконних російських та проросійських збройних формувань у війні на сході України. Президент України зазначив, що згідно із законом про реінтеграцію Донбасу формат АТО змінюється на Операцію об'єднаних сил (ВЗ, 16.03.2018).

Опитування соціол. — процес отримання відомостей про досліджуваний об'єкт шляхом ведення діалогу (комунікації) між дослідником (чи його представником — людиною, спеціальним технічним пристроєм) та респондентом за допомогою формалізованих запитань та відповідей на них. *Уважається, що найпоширеніший спосіб «соціологічного шулерства» полягає в тому, аби опитування окремих груп людей подавати як повний національний соціологічний зріз або всеукраїнське опитування, щоб у виборця склалося хибне уявлення про партію та її вплив* (УМ, ел. ресурс); **о. анкетне** — один з основних і найчастіше використовуваних видів соціологічного опитування, що полягає у самостійному прочитанні респондентом запитань анкети та фіксуванні своїх відповідей. *Анкетне опитування у формі особистісного інтерв'ю методом «face to face» з використанням електронних носіїв (планшетів) проводилося на всій території України (окрім тимчасово окупованих) у період з 20 листопада по 4 грудня 2019 року* (ДТ, 23.12.2019); **о. поштове** — різновид анкетного опитування, коли анкета розповсюджується серед потенційних респондентів за допомогою поштової служби як самостійне поштове відправлення за адресами осіб, які, як правило, спеціально відібрані, бо у своїй сукупності, на думку дослідників, репрезентують певну соціальну спільність. *Поштовому опитуванню протягом останнього десятиліття соціологічної практики приділяли підвищену увагу, оскільки воно вважалося, по-перше, найекономічнішим методом збирання первинної соціологічної інформації, а по-друге, у процесі поштового опитування люди могли відвертіше відповідати на сформульовані в анкеті запитання* (Соціологія, ел. ресурс); **о. пресове** — різновид анкетного опитування, що розміщується у пресі. *Під час пресового опитування анкета друкується на шпальтах газет, журналів, тому можливість її заповнення та повернення обмежена колом читачів відповідного видання* (Довідник, ел. ресурс); **о. телефонне** — один із різновидів опитування у соціологічних дослідженнях, заочне (опосередковане, дистантне) інтерв'ю. *У серпні—вересні 2011 року «Бюро статистичного аналізу» проводило Національне соціологічне дослідження. Методом телефонного опитування було визначено думку 1000 респондентів віком 18 років і старших* (УК, 21.10.2011).

Опозиційний — який стос. до опозиції. *Політик фінансує виборчі кампанії декотрих кандидатів, що підуть як незалежні або й від опозиційних партій, і розраховує на їхнє входження до принаймні неформальної власної групи в наступному парламенті* (УТ, 22.08.2012).

Опозиціонер — член, прихильник опозиції; той, хто протиставляє свої погляди, дії тощо іншим поглядам, діям тощо або протидіє, чинить опір кому-

чому-небудь. 20 років ув'язнення винесли одному із трьох засуджених киргизьких опозиціонерів за звинуваченням у змові з метою повалення уряду (Д, 18.04.2017).

Опозиція політ. — 1. Протидія, опір певній політиці, політичній лінії, політичній дії. ...В університетських містах підвладної Російській імперії частини України (тобто в Києві, Харкові та Одесі) було ініційовано так званій академічний рух — організацію студентства на засадах відданості імперії та боротьби з виявами політичної опозиції владі (УТ, 20.07.2019). 2. Організація, партія, група, особа, які виступають проти панівної думки, уряду, системи влади, конституції, політичної системи в цілому. *Опозиція вимагає від Центру протидії дезінформації провести розслідування щодо розповсюдженого фейку* (ВЗ, 10.06.2021); **о. парла́ментська** — депутатська група чи фракція представленої в парламенті політичної партії або коаліція (об'єднання, блок) таких партій, які не згодні з політичним курсом глави держави та / або виконавчої влади і виступають проти певних принципових питань уряду, політики. *Нинішня парламентська опозиція жорстко обстоюватиме незалежність парламенту, і ми не радимо владі застосовувати свої звичні прийоми батоба і пряника для збирання більшості* (ГУ, 04.12.2012); **о. політична** — легальна форма протистояння, протидії певної соціальної або політичної групи чи партії офіційному курсові. *Попри бурхливу імітацію діяльності, політична опозиція в Україні так і не спромоглася на щось значуще, що повернуло би довіру громадян* (УТ, 17.10.2011).

Ополче́нець — учасник, боєць ополчення. *Однак невдовзі ополченець зрозумів, що російська пропаганда разюче відрізняється від української дійсності і тому нишком залишив лави незаконних збройних формувань* (УК, 08.01.2019).

Ополче́ння — допоміжне військо, створюване у надзвичайних умовах воєнного часу з добровольців — цивільного населення, здатного тримати зброю, але звільненого від дійсної військової служби. *З середини липня в лавах так званого ополчення ДНР, реорганізованого в цілу низку бригад, підпорядкованих тепер одному армійському корпусу, настала чергова криза* (УТ, 08.08.2015).

Опоне́нт — 1. Особа, яка заперечує кому-небудь у публічній бесіді, на диспуті, під час захисту дисертації і т. ін. *Наголосимо, що офіційний опонент відповідає за об'єктивність і якість підготовленого ним відгуку* (Perspektyva, ел. ресурс). 2. Той, хто заперечує кому-небудь; суперник, антагоніст. *Опонент Ердогана наполягає, що має докази втручання Росії у вибори в Туреччині* (ЄП, ел. ресурс); **о. політичний** — носій одного з варіантів рішення політичної проблеми або ж суб'єкт, який критикує положення, висловлювані співрозмовником в усній або письмовій формі. *Наступ на свободу слова та переслідування політичних опонентів — невід'ємні складники будь-якого авторитарного режиму* (ВЗ, 25.12.2019).

Орвеллізм, оруеллізм соціол. — пропагандистське маніпулювання фактами, словами, поняттями та цілеспрямоване спотворення правди, історичного

минулого, істини з боку владних структур, які чинять ідеологічний вплив на суспільну мораль через засоби масової інформації та прагнуть досягти цілковитого контролю над суспільством. *Орвеллізм, як правило, використовують владні структури шляхом ідеологічного впливу на суспільну мораль за допомогою засобів масової інформації, переслідуючи мету досягнути цілковитого контролю над суспільством* (Кравчук, 2005: 303—308).

Орган — організація, установа, що діє в певній сфері суспільного життя. *Уряд пропонує надати право органам ведення Реєстру виборців тимчасово змінювати громадянам місце голосування без зміни їхніх виборчих адрес* (ДТ, 14.01.2011); **б. державний** — державна організація, наділена державно-владними повноваженнями й покликана здійснювати від імені держави управлінські функції в суспільстві. *У Департаменті внутрішньої безпеки підтвердили інформацію про хакерську атаку і заявили, що за останні кілька тижнів сайти державних органів часто піддавалися кібератакам* (Д, 21.10.2017); **б. рад виконавчий** — установа, що відповідно і в межах законодавства створюється сільськими, селищними, міськими, районними в містах (у разі їх створення) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування. *Є факти, де в районній раді взагалі не представлені мешканці сільських територіальних громад. Цю ситуацію, безперечно, треба змінювати, і починати треба з того, що час уже узаконити виконавчі органи рад, які обираються* (ГУ, 13.06.2007).

Організація соціол. — об'єднання людей, в основі якої лежать спільні інтереси, програми суспільних груп, держав. *Організація, яка стоїть за блокуванням кордону з Україною, заявила, що побоюється силового сценарію...* (РС, ел. ресурс); **о. благодійна** — недержавне об'єднання, основною метою якого є благочинність в інтересах суспільства або окремих категорій осіб. *Міжнародні благодійні організації обурені нещодавнім повідомленням про закриття таборів біженців перед початком зими, яка в цьому регіоні часто сувора* (УТ, 21.11.2019); **о. воєнізована див. о. напіввійськова; о. волонтерська** — юридичне об'єднання, що здійснює свою діяльність, метою якого не є одержання прибутку, та отримало статус волонтерського відповідно до вимог законодавства. *Волонтерські організації надають допомогу українським дітям із Донецької та Луганської областей під час їх перебування на території Словаччини, організовують реабілітацію українських військовослужбовців у Словаччині, збирають гуманітарну допомогу для українських переселенців в Україні, учасникам АТО та українським дитячим будинкам* (ВЗ, 14.02.2016); **о. громадська** — добровільне об'єднання громадян, яке у визначений законом спосіб утворене для задоволення духовних та інших нематеріальних потреб та яке сприяє розвитку політичної, трудової активності й самодіяльності, задоволенню і захисту його багатогранних інтересів і запитів, діє відповідно до завдань, цілей, закріплених у його статутах. *Як сьогодні розвиваються громадські організації? З якими труднощами у своєму розвитку зіштовхуються? В Україні сучасні громадські об'єднання можна поділити на кілька категорій: професійні, припартійні, провладні,*

фіктивні та неформальні ініціативи (Д, 18.11.2014); **о. міжнародна** — об'єднання держав, національних громадських угруповань та індивідуальних членів із метою вирішення питань регіонального або глобального характеру, відвернення та врегулювання воєнних конфліктів. ...*Керівник департаменту авіації Мінтранспорту Білорусі <...> запросив міжнародні організації взяти участь у розслідуванні і пообіцяв надати всю інформацію, починаючи з запису розмов диспетчерів з пілотами* (ВЗ, 25.05.2021); **о. напіввійськбова** — утворення, що має військовий характер, але разом із тим формально не входить до складу збройних сил. *1939 року «січовики» (напіввійськова організація добровольців) зупинили ворожу навалу* (РС, ел. ресурс); **о. недержавна** — легальне об'єднання правовідносин, створене для діяльності, що курується окремо від держави: громадські організації, об'єднання, благодійні організації (товариство, установа, фонд), професійні спілки, представництва, філії іноземних благодійних організацій, творчі спілки, їхні територіальні осередки. *«Vis Pacem» — це благодійна волонтерська недержавна організація, місія якої — допомога армії в зоні АТО* (ГУ, 23.09.2015); **о. неурядова див. о. недержавна**; **О. Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, ЮНЕСКО** — міжнародне об'єднання, спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй, яка у співпраці своїх членів-держав у галузі освіти, науки, культури сприяє ліквідації неписьменності, підготовці національних кадрів, розвитку національної культури, охороні пам'яток культури тощо. *Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) залишила «Софію Київську» та Києво-Печерську лавру в списку Всесвітньої спадщини* (ДТ, 19.06.2013); **о. парамілітарна див. о. напіввійськбова**.

Організм етнополітичний *культ., політ.* — людська спільнота, що проживає в межах одного територіально-адміністративного утворення — держави. *Рівнями або об'єктами безпеки визначено людину як представника певної етнічної групи, націю (в тому числі національні меншини, етнічні групи) та державу як етнополітичний організм* (Етнополітична безпека України..., 2015).

Орієнтація геополітична — спрямування культурно-політичних зв'язків, інтересів країни і держави; бачення місця країни та держави у світі. ...*У Центрі Разумкова зазначають, що геополітичні орієнтації мають чітко виражений регіональний характер: на Заході країни домінує європейська орієнтація, на Півдні і Сході — проросійська, а в Центрі ситуація постійно змінюється* (УТ, 21.11.2011).

Орієнтація політична — певні уявлення політичних суб'єктів про цілі, завдання діяльності політичних партій, політичного режиму, суспільства загалом. *Однак голосування позачергової «карантинної» сесії Верховної Ради — за закон, що унеможливив повернення «ПриватБанку» його колишнім власникам, та закон про відкриття ринку землі — показало, що в Раді здатні домовлятися і коаліція може розбавляти фарби політичної орієнтації ледь не щодень* (УМ, ел. ресурс).

Освітня соціальне соціол. — 1. Елемент універсальної соціальної взаємодії, що виступає як протизвага соціального відчуження. *Процес та результат*

соціального освоєння впливає на соціальне становище, громадянську позицію та психологічний стан особи (ДТ, 03.08.2011). 2. Опосередкований нормами, цінностями та інститутами суспільства процес охоплення соціальної реальності активністю соціального суб'єкта. *Соціальне освоєння постає як складний, багатогранний і суперечливий процес людської життєдіяльності, який, з одного боку, залежить від потенціалу соціального статусу її суб'єкта, а з іншого, — являє собою цілеспрямований вольовий процес діяльності соціальних суб'єктів. Виділяють духовне практичне і духовно-практичне соціальне освоєння* (Дяченко, 2014: 105).

Осбба — індивід як суб'єкт соціальної діяльності, риси якого детерміновані конкретно-історичними умовами життя суспільства. *Правоохоронці вважають, що до шпигунської мережі входив також громадянин Австрії та інші особи, подробиці про яких не вказані* (РС, ел. ресурс); **о. внутрішньо переміщена, ВПО** — людина, що змушена залишити свій будинок через збройний конфлікт, внутрішню ворожнечу, систематичні порушення її прав або стихійні лиха та перебувати на території власної країни. *Рада Європи повідомила, Україна повинна забезпечити право брати участь у виборах внутрішньо переміщеним особам із непідконтрольних районів Донбасу та окупованого Криму* (УТ, 06.11.2018); **о. маргінальна («проміжна») соціол.** — тип індивіда, що формується (або опиняється) на межі різних соціальних середовищ, міста і села, класів, поколінь, культур, ідеологій, рас, тому він відзначається особливою, зокрема дуже суперечливою, конфліктною, свідомістю та поведінкою. *Збройний конфлікт у Донбасі свідчить, що й до добровольчих батальйонів та підрозділів Збройних сил України, створених на контрактній основі, і до незаконних збройних формувань ДНР—ЛНР часом долучаються маргінальні особи, котрі не мали або втратили роботу та стабільний дохід* (Спільне, ел. ресурс); **о. посадова держ. упр.** — керівник та заступник керівника державних органів та його апарату, інший державний службовець, на якого законами або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій. *Посадові особи, що давали дозвіл на руйнування історичного центру Києва, мають бути притягнуті до кримінальної відповідальності, а наразі усунені з посад* (Д, 30.12.2016).

Особистість соціол. — конкретна, цілісна людська індивідуальність у єдності її природних і соціальних якостей. *Особистість — віддзеркалення соціальної природи людини, розгляду її як індивідуальності та суб'єкта соціокультурного життя, що розкривається в контекстах соціальних взаємин, спілкування і предметної діяльності* (Вікіпедія, ел. ресурс); **о. авторитарна** — тип особистості, який поєднує в собі такі соціальні та психологічні якості, як догматизм мислення, схильність керуватися застарілими стереотипами, не критичність, неготовність коритися будь-якому авторитетові, нетолерантне ставлення до іноземців та національних меншин, нетрадиційної суспільної поведінки, прагнення нав'язувати іншим свої стереотипи, правила. *З одного боку, авторитарній особистості притаманне відчуття власної неповноцін-*

ності, безпорадності, ницості, а з іншого, — бажання поставити інших, «слабкіших» людей, у залежність від себе, прагнення знуцатися з них (ДТ, 20.05.2016); **о. ідеалістична** — тип індивіда, для якого характерні критичне ставлення до традиційних норм, незалежність мислення (власна думка з будь-якого питання), звідси — зневага до авторитетів, установка на самоствердження незважаючи ні на що. ...*Можна бути письменником чи викладачем університету і не мати відповідальності інтелектуала. Проте інколи ситуація вимагає, щоб і такі ідеалістичні особистості робили вибір, виносили рішення, що автоматично маркує їх як таких, що є відповідальними* (УТ, 25.02.2013); **о. реалістична** — тип індивіда, який поєднує в собі прагнення до самореалізації з розвиненим почуттям обов'язку і відповідальності, здоровий скептицизм із самодисципліною та самоконтролем. *Реалістична особистість поєднує в собі прагнення до самореалізації з розвиненим почуттям обов'язку і відповідальності, здоровий скептицизм із самодисципліною і самоконтролем* (Вікіпедія, ел. ресурс); **о. традиційна** — тип індивіда, орієнтований на цінності традиційного для цієї спільноти порядку (національні, регіональні, групові), виврені всією історією цієї спільноти. *Традиційна особистість орієнтована переважно на цінності боргу, порядку, дисципліни, законслухняності, а вияв таких якостей, як креативність, прагнення до самореалізації, самостійність у цього типу особистості досить низький* (Вікіпедія, ел. ресурс); **о. фрустрована** — тип індивіда, для якого характерні низька самооцінка, пригнічений стан, відчуття себе викинутим із життєвого процесу. *Фрустрована особистість має низьку самооцінку, самопочуття пригніченості, відчуття себе нібито викинутим із потоку життя* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Офіс Президента держ. упр. — (з 25 червня 2019 р.; раніше — Адміністрація Президента, Секретаріат Президента) установа, основними завданнями якої є забезпечення здійснення Президентом України його конституційних повноважень на засадах відкритості, гласності та прозорості. *На складну ситуацію змушений був відреагувати Офіс Президента, звідки 13 лютого розіслали лист головам облдержадміністрацій з вимогою терміново повідомити про «готовність закладів охорони здоров'я до укладання договорів із Національною службою здоров'я України» та «про центральні районні лікарні, які не увійшли до Переліку опорних закладів охорони здоров'я...»* (УК, 28.02.2020).

Офлайн — зустріч / спілкування не в мережі «Інтернет», а наживо, на противагу онлайн. *Сайт Visha.Life дає можливість спілкування також і офлайн, адже створений у Бучі на базі коворкінгу Portal Освіта і Бізнес, де, зокрема, об'єднуються для навчання та у пошуках партнерів місцеві бізнесмени* (УК, 02.08.2021).

Офшор — країна або територія з особливими умовами ведення бізнесу (низькі або нульові податки, прості правила корпоративної звітності й управління, можливість приховати справжніх власників бізнесу) для іноземних компаній. *Є декілька офшорних схем. Можна виводити кошти в офшор напямі (найчастіше — через оплату вигаданих послуг, роялті або дивідендів).*

Офшорний

Інший спосіб — отримувати кошти за товари або послуги не з України, а з іншої офшорної компанії (Vector, ел. ресурс).

Офшорний — який стос. до офшору. *На території офшорних зон діє низька ставка податку на прибуток (у деяких країнах податків взагалі немає), а законодавство дозволяє не розкривати фінансову звітність та дані про кінцевих бенефіціарів підприємства* (Vector, ел. ресурс).

Охлократія — домінування в політичному житті суспільства впливу натовпу, юрби, один зі способів здійснення політичної влади, що суттєво доповнює кризові політичні режими. *Крайній консерватизм громадян, втілений через пошук у будь-якій ситуації максимально простих відповідей і найкоротших шляхів, веде до підміни демократії (втім, як і будь-якої іншої політичної системи) охлократією — владою натовпу, до руйнування соціальних інститутів суспільства, загибелі держави або приходу до влади як імунної реакції на загрозу хаосу авторитарних і тоталітарних режимів* (Д, 15.09.2017).

Оцифрування — дія за знач. **оцифрувати**. *...Великим компаніям і підприємствам оцифрування не завадить, а тільки допоможе впорядкувати справи. Тож і попит на молодих спеціалістів, спроможних створювати схожі платформи, у роботодавців буде високим* (ГУ, 24.04.2021).

Оцифрувати, оцифрувати — переводити що-небудь (зображення, звук тощо) у вигляд електронного документа. *У Львові почали оцифрувати пам'ятки архітектури модернізму* (Шотам, ел. ресурс).

Очільник — найманий працівник, суб'єкт управління, зайнятий професійною організаторською діяльністю в органах керування підприємства, фірми, установи, наділений суб'єктом власності визначеними необхідними повноваженнями для прийняття рішень та несе всю повноту відповідальності за результати роботи очолюваного ним колективу. *Особистий приклад: очільник Черкащини вакцинувався* (ЧОДА, ел. ресурс).

П

Паблік — спільнота в соціальній мережі, до якої можуть приєднатися зареєстровані в ній користувачі. *Членом відкритого пабліку може стати будь-хто, але постити у ньому можуть зазвичай лише адміни* (Словотвір, ел. ресурс).

Паблік рилейшнз див. зв'язки з громадськістю.

Паблісіті — 1. *політ.* Популярність у суспільстві; слава. *У нас патріотичні заходи для багатьох співаків та музикантів — лише можливість заробити зайву копійчину, зробити собі паблісіті та поскаржитися на російських конкурентів* (ГУ, 12.10.2004). 2. *інформ.* Рекламна кампанія для стимулювання попиту на товари, послуги; методи створення популярності. *Правда і чесні та вільні ЗМІ мають ефективно захистити весь континент, включно з Україною, від російських пропагандистських нападів, така формула перемоги є привабливою з точки зору паблісіті міжнародних діячів та інституцій і зрозумілою та ніби легкою у виконанні: транслуй собі правдиву інформацію про події, що відбуваються, спростовуй фейки, і все само собою вирішиться* (Д, 28.10.2016).

Пакт — міжнародна угода великого політичного значення. *Міжнародний пакт про громадянські та політичні права поширює громадянські та політичні права, перелічені у Загальній декларації прав людини* (ВЗ, 25.07.2018); **п. політичний** — 1. Угоди, яким зазвичай передують переговори між суб'єктами політичного процесу (партіями, профспілками та ін.) про спільну позицію та дію у виборчій кампанії, формуванні парламентської й урядової коаліції. *Усі держави, які беруть участь у цьому політичному пакті, повинні заохочувати здійснення права на самовизначення і заохочувати це право* (Д, 12.01.2014). 2. Союзницька угода між державами про заснування оборонних блоків, міжнародних організацій із метою співпраці, спільних дій чи підтримки миру. *Політичний пакт (у цьому його особливість) є угодою про збереження порядку, політичної стабільності* (Д, 13.09.2019).

Палата парламенту — у країнах із парламентарною формою правління — назва парламенту загалом або кожної з його частин. *30 травня Сенат Нідерландів (Верхня палата парламенту) проголосував за ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною і ЄС* (Волинські новини, ел. ресурс); **п. п. Вєрхня** — одна з двох палат у системі двопалатного законодавчого органу (чи одна з трьох палат у трипалатному законодавчому органі), вона зазвичай менша за нижню і часто відрізняється повноваженнями. *30 травня Верхня палата парламенту Нідерландів проголосувала за ратифікацію Угоди про асоціацію між*

Україною та Європейським Союзом (УТ, 14.06.2017); п. п. Ніжня — одна з двох палат у двопалатних парламентах; формується на демократичних засадах, шляхом виборів. *Раніше за поправку проголосувала Нижня палата парламенту. Президент Чехії, на відміну від інших законів, не може накласти вето на конституційну поправку (УМ, ел. ресурс).*

Пам'ять історична — найважливіший компонент духовної сфери етнічної спільноти, що дає змогу підтримувати безперервність етнічної еволюції, спадкоємність історичного досвіду, передавати накопичене багатство цінностей наступним поколінням. *Ми належимо до одного з етносів, історичну пам'ять якого вперто стирають впродовж останніх 250 років від часів першої окупації Речі Посполитої. У нас триває заміна історичної пам'яті псевдоісторичною пам'яттю, ерзацом, історичною пам'яттю інших політичних, соціальних та національних груп (ВЗ, 13.11.2012).*

Пам'ять колективна — сукупність дій колективу або соціуму, спрямованих на символічну реконструкцію минулого в сучасному. *Сьогодні, коли кардинальні соціально-економічні й політико-правові трансформації суттєво змінюють більшість сфер життя українського суспільства, а також в умовах посилення загрози територіальній та національній цілісності України, збільшується інтерес до проблеми колективної пам'яті, яка може помітно впливати на консолідацію суспільства... (Д, 08.06.2018).*

Пам'ять посттоталітарна — процес відтворення / оприлюднення / переформатування сформованих за тоталітаризму індивідуальних та колективних «пам'ятей» в умовах надання нових смислів та культурних перекодувань. *Сучасна українська література виявилася потужним провідником поміж відновленням посттоталітарної пам'яті минулого і творенням пам'яті сьогодення, яка досі терпить рецидив тоталітарної травми (ВЗ, 25.07.2018).*

Пангерманізм — культурний і політичний рух, що сформувався на початку XIX ст., в основі якого лежить ідея політичної єдності німецької нації на основі етнічної, культурної та мовної ідентичності. *Ідеї пангерманізму зародилися на початку XIX століття й були наслідком наполеонівських воєн (Вікіпедія, ел. ресурс).*

Пандемія — найвища інтенсивність розвитку епідемічного процесу, характерна стрімким поширенням інфекційного захворювання з надзвичайно високим ураженням населення на значних територіях материків або всієї Землі. *Вакцинний націоналізм, лєвова частка якого припадає на жменьку країн, є морально невиправданою та неефективною стратегією суспільної охорони здоров'я проти вірусу. Деякі країни з високим рівнем вакцинації відмовляються від протиепідемічних заходів і послаблюють заходи, наче пандемія вже закінчилася (УМ, ел. ресурс).*

Пан'європеїзм — політико-правова доктрина інтеграції європейських країн на федеративних засадах, яка виникла після Першої світової війни. *У Києві говоритимуть про «національний пан'європеїзм» 1500-х років, зокрема на Банковій до 500-річчя Станіслава Оріховського прочитають лекцію*

«Ст. Оріховський та український римо-католицизм як національний пан'європеїзм XVI ст.» (Д, 12.01.2014).

Пан'європейський — який стос. до пан'європеїзму, до того, хто дотримується пан'європеїзму. *Структура міжнародних транспортних коридорів України офіційно зафіксована серією декларацій пан'європейських конференцій з питань транспорту* (УМ, ел. ресурс).

Паннаціоналізм культ. — ідеологія, що вирізняє групу народів, близьких за тими чи іншими етнічними характеристиками, підставами етнічності — лінгвістичними, географічними, релігійними та ін. *Бочковський однаково негативно ставився і до більшовизму, і до всіх різновидів «паннаціоналізму», як-от нацизм, фашизм і чинний націоналізм* (УТ, 23.05.2012).

Панрусизм культ. — ідеологія, що стверджує спільну російську ідентичність усіх східних слов'ян та обстоює ідеї їхньої історичної, культурної, політичної єдності. *Після аргументованого заперечення панрусизму й можливої експансії Росії на Захід автор листа (М. Костомаров. — Ред.) обговорював можливість проголошення російської мови мовою міжнародного спілкування усіх слов'ян* (Свириденко, 2018: 102).

Панславизм культ. — культурна й політична течія, ідеологія, поширена в державах, населених слов'янськими народами, в основі якої лежать ідеї про потребу їх політичного об'єднання, зважаючи на етнічну, культурну та мовну спільність. *Джерело ідеології російського євразійства — слов'янство, створена всередині мовного змісту концепція єдності, де з мовної спільності виводиться культурна спільність (панславизм)* (Д, 02.09.1999).

Панування політ. — тип політичної взаємодії, який передбачає нерівноправні стосунки між суб'єктами політики: командування, підкорення, пригноблення, придушення, експлуатацію. *Спершу мову сусідньої держави, її вивчення, розвиток, поширення і панування у нашій країні «брати» активно підтримували політично, ідеологічно та фінансово* (УК, 21.02.2020); **п. політичне** — здатність конкретної соціальної групи поширювати дію правил, звичаїв і традицій на певному політичному просторі, в межах якого застосовується примус та насильство. *Фактично, метою було перетворення всієї робочої сили села на робітників державних підприємств. Це дозволяло встановити повний економічний контроль влади над громадянами, поширити її політичне панування на економічно самостійне до цього селянство, тобто на практиці реалізувати ідею диктатури влади над усією країною, де селяни становили більш ніж 85 % населення* (Д, 27.11.2014).

Папа Римський рел. — глава католицької церкви і держави Ватикан. *Кардинал Беччіу впродовж тривалого часу був близьким помічником Папи Римського Франциска й раніше обіймав посаду в Державному секретаріаті Ватикану, який управляє пожертвами Церкви* (УК, 06.07.2021).

Парадигма державного управління держ. упр. — початкова концептуальна схема, модель постановки проблем і їх вирішення, методів дослідження у сфері державного управління, домінувальна впродовж певного історичного

періоду. *Країна гостро потребує заміни парадигми державного управління та правлячої еліти, що показала українцям свою сутність — патологічну пристрасть до наживи за рахунок народу й профнепридатність у владі* (ГУ, 04.06.2019).

Паразитизм соціальний — суспільно неприйнятний спосіб існування певних соціальних груп та індивідів, що супроводжується присвоєнням суспільних благ і цінностей, порушенням основних норм та законів суспільства. *Маргінальні меншини стають носіями соціальної «святості», а благополучна більшість, основа існування суспільства, розглядається як від початку гріхозна супроти соціальних маргіналів і завжди за визначенням винна перед ними. Є меншини, які вважають своїм «святим» правом крадіжки, пограбування, шахрайство, соціальний паразитизм тощо* (ВЗ, 25.07.2018).

Паритет ядерний — ядерна стратегічна рівновага між великими ядерними державами, що підтримується і забезпечується насамперед за рахунок спроможності кожної зі сторін завдати ядерного удару у відповідь на завдання такого удару протилежною стороною. *СРСР і США підписали в кінці 60-х — на початку 70-х років декілька міжнародних договорів про регламентацію виготовлення та розміщення зброї масового знищення. В 70-х динаміка протистояння двох різних політичних систем досягла певної рівноваги — в основу ліг ядерний паритет основних гравців — СРСР і США* (Д, 09.11.2016).

Паритетний — який заснований на принципах рівності, рівноцінності, рівноважності. *Усі центральні органи Боснії і Герцеговини складені на паритетній основі: в них є представники боснійсько-мусульманських, сербських та хорватських партій* (РС, ел. ресурс); **п. демократія** — модель системи стримувань і противаг, що забезпечує реалізацію рівних прав і можливостей для всіх учасників демократичного процесу, створюючи певний баланс інтересів. *...Сім'я є тим первинним середовищем, де формується сімейна паритетна демократія — складник соціальної демократії суспільства* (Gender, ел. ресурс); **п. парла́мент** — парламент, у складі якого досягнуто (або майже досягнуто) гендерної рівності. *Гендерна компетентність — дієвий механізм утворення паритетного парламенту* (Politics, ел. ресурс).

Паритетність — властивість за знач. **паритетний**. *...Слова паритетність, рівність і рівноправність є синонімами* (Itd.rada, ел. ресурс).

Парла́мент політ. — найвищий законодавчий і представницький орган влади в державі з республіканською формою правління, який обирається населенням. *Нижня палата парламенту Польщі — Сейм — підтримала зміни до виборчого законодавства країни, які дозволять провести голосування виключно поштою на президентських виборах 2020 року* (УМ, ел. ресурс); **п. електронний** — законодавчий орган, що набуває більшої прозорості, доступності та підзвітності завдяки застосуванню сучасних інформаційних технологій, покращує спроможність виборців залучитися до суспільного життя, надає ширший доступ до законодавчої діяльності та парламентських документів, стимулює розвиток рівноправного цілісного інформаційного суспільства. *У статті <...> розкрито напрями та шляхи розбудови елект-*

ронного парламенту, його складових, а також очікувані результати від його впровадження (Корж, 2018: 56); **п. український див. Рада: Рада Верховна України, ВРУ.**

Парламентаризм *політ.* — система взаємодії держави і суспільства, для якої характерними є визнання провідної або особливої і досить істотної ролі у здійсненні державно-вигідних функцій загальнонаціонального колегіального постійно діючого представницького органу. *Парламентаризм — це форма дискусій та прийняття рішень. Важливим є те, що немає домінування, що всі мають бути почуті, а прийняті у Верховній Раді закони — слугували людям* (ГУ, 28.11.2019); **п. дуалістичний** — режим, побудований на формальному балансі влади — законодавчої і виконавчої. *Дуалістичний парламентаризм є системою, за якої уряд несе подвійну й приблизно однакову відповідальність як перед парламентом, так і перед президентом* (УМ, ел. ресурс); **п. електронний** — форма інформаційної комунікації законотворчої діяльності та законопроектної роботи на основі системи електронного документообігу. *...Одним із найбільш важливих та перспективних складників електронної демократії є електронний (цифровий) парламентаризм* (Ligazakon, ел. ресурс); **п. моністичний** — режим, побудований на тих самих принципах, що і парламентське правління, проте характеризується тільки одним джерелом влади — парламентом, глава держави практично не володіє політичною владою. *В останні десятиліття у розвинутих країнах Західної Європи певного поширення набули концепції моністичного парламентаризму, дуалістичного парламентаризму (або орлеаністського парламентаризму, за визначенням М. Дюверже), раціоналізованого парламентаризму, інтеграційного вчення та інші, що базуються на багатьох різновидах парламентаризму* (Д, 09.11.2016); **п. раціоналізований** — режим, за якого парламент позбавлений таких повноважень, як юридичне затвердження уряду, зменшення можливостей контролю за урядом із боку парламенту. *Якщо депутат з якихось причин — смерті або ж призначення на посаду в уряді — вибув із виборчих перегонів — його місце займає заступник, який обирався разом з ним на виборах. Прізвище заступника обов'язково друкується в бюлетені для голосування. Такий раціоналізований парламентаризм покликаний скоротити витрати на проведення повторних виборів* (ГУ, 14.07.2017).

Парламентарій *політ.* — особа, обрана виборцями відповідного виборчого округу до представницького органу державної влади або до органу місцевого самоврядування. *Український парламентарій розповів, що в Україні дуже складна ситуація, яка, на жаль, триває і за нової влади* (УМ, ел. ресурс).

Парламентський політ. — який стос. до парламенту. *Найближчим часом Верховна Рада України (ВРУ) планує розглянути питання створення та визначення повноважень нового парламентського комітету — із забезпечення контрольних функцій ВРУ за діяльністю державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, правоохоронних органів, правоохо-*

ронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів з певними повноваженнями (Д, 21.02.2019).

Партія — група людей, об'єднаних спільною діяльністю, інтересами. *Націонал-консервативна партія «Право і справедливість» Ярослава Качинського отримала найбільше мандатів у Сеймі за результатами парламентських виборів (ВЗ, 15.10.2019); п. війни* — позиція українських політичних сил щодо вирішення конфлікту на Сході України; історично таке об'єднання склалося напередодні позачергових (2014) виборів до Верховної Ради України. *Ті, кого називають «партією війни», не збираються негайно йти в атаку на Крим, Донбас і Кремль (ВЗ, 25.04.2017); п. влади* — політична партія, що за результатами парламентських перегонів отримала право формування уряду одноосібно або через участь у коаліції; а також політична партія, що за кадровим змістом і характером діяльності асоціюється із чинною владою. *Місцеві вибори: чи матиме партія влади підтримку виборців? (ГУ, 19.04.2020); п. демократична* — партія, що характеризується толерантністю щодо інших партій і організацій, готовністю до конкуренції в межах плюралізму. *Делегати з'їзду підтримали Андрія Садового як гідного бути єдиним кандидатом від демократичних партій та закликали вступити в переговори з іншими політичними лідерами, аби до 28 лютого завершити процес об'єднання (УМ, ел. ресурс); п. кадрова* — партія, що отримує підтримку від політично активної еліти; розраховує на те, що елітарна група професіоналів буде активно працювати в межах партії, організовуючи виборчі кампанії та залучаючи нових членів. *Кадрові партії виникали тоді, коли виборче право ще було обмеженим. Ці партії були засобом вираження політичних інтересів панівних класів, перш за все буржуазії; були націлені на перемогу на виборах... (УК, 19.08.2015); п. ліва* — партія, орієнтована на суспільну власність, виступає за соціальну рівність, претендує на роль виразника інтересів трудящих. *Депутати Національних зборів Франції у четвер відхилили пропозицію про винесення вотуму недовіри уряду країни. З ініціативою такого голосування раніше виступила низка опозиційних лівих партій — Соціалістична партія, Нескорена Франція та Французька комуністична партія (Д, 14.12.2018); п. масові* — численні партії країн Заходу, що змагаються з метою завоювати нових членів, охопити всі соціальні верстви суспільства. *Навряд чи зняття санкцій дасть нове життя існуючим політичним партіям, які насправді є неурядовими організаціями. Повинні з'явитися нові, справді масові партії. Найголовніша партія — це партія підприємців, яку поки що не організовано (Д, 16.02.2016); п. миру* — умовний розподіл політичних партій під час позачергових виборів до Верховної Ради України в 2014 р. щодо питання врегулювання конфлікту на Сході України; у питаннях територіальної цілісності виступає за непорушність Української держави в її кордонах. *Чи не сплила власноруч «партія миру» гілляку, де сиділа вона сама? (Д, 24.10.2019); п. опозиційна* — партія, позбавлена реальної можливості впливати на формування уряду, що перебуває в опозиції до політики чинного уряду, критикуючи його. *У середу в Сербії на 15 виборчих дільницях відбулися повторні дострокові парламентські вибо-*

ри. Крім того, Республіканська виборча комісія (РВК) країни перевірила протоколи й перерахувала голоси з решти 99 дільниць. Таке безпрецедентне рішення РВК ухвалила після акції протесту, яку влаштували всі опозиційні партії, що брали участь у виборах 24 квітня, перед її будівлею у Бєлграді (ГУ, 05.05.2016); **п. політична** — партія, яка виражає інтереси частини народу, класу (класів), соціальної верстви (верств), намагається реалізувати їх завдяки здобуттю державної влади або участі в ній. Політичні партії є основним інституційним елементом політичної системи сучасного демократичного суспільства (Дстаур, ел. ресурс); **п. права** — партія, що відстоює сильну державу, яка охороняє приватну власність. Марін Ле Пен, голова Національного фронту, традиційно домінувала в північних регіонах, де вона завжди мала велику підтримку, і несподівано набрала чимало голосів у південній Ніцці, яка завжди підтримувала праві партії (ВЗ, 25.04.2017); **п. правляча** — партія, що перемогла на виборах і сформувала уряд. Варто враховувати, що правлячі партії мають більше шансів, ніж опозиційні, організувати підкуп через благодійні фонди. На минулорічних довиборах на п'яти округах таку схему на повну використовувала Партія регіонів (УМ, ел. ресурс); **п. прагматична** — партія, що більше спирається на програму або на лідера, а не на ідеології та принципи. Вибори до німецького парламенту, що відбулися наприкінці вересня, принесли багато несподіванок. Одна з них — занепад перспективної прагматичної партії піратів і сходження нової партії євроскептиків «Альтернатива для Німеччини» (ГУ, 23.11.2013); **п. революційна** — партія, що відкидає чинний лад і ставить за свою мету його заміну. Революційні партії відкидають існуючий суспільний устрій і ставлять своєю метою його якісне, радикальне, перетворення (Politics, ел. ресурс); **п. реформістська** — партія, що орієнтується на значні перетворення чинного ладу за збереження його основ. Реформістська партія, яку очолює Прем'єр-міністр Естонії Андрус Ансіп, набирає майже 28 % голосів, що дасть змогу їй одержати 31 депутатське місце з 101. На 2 % менше за реформістів набрала Центристська партія. Обидві реформістські партії можна віднести до правого ідеологічного спрямування (ГУ, 06.03.2007); **п. тоталітарна** — партія, що прагне до абсолютного підпорядкування собі інших політичних інститутів, зокрема державних органів влади. Тоталітарні партії насаджують фактичну монополію в мистецтві, створюючи естетичне середовище, яке уславлює керівну партію, звеличує зв'язок партії з народом, бавиться героїчними образами національних міфів, тішиться маніакальними фантазіями величі (Litorus, ел. ресурс).

Партнерство — співпраця із зацікавленими сторонами на рівних умовах. Успіх і результативність такої політики досягаються лише через широке партнерство громадськості, закладів освіти, освітян та інших професійних спільнот, бізнесу і держави на засадах рівноправ'я і суб'єктності (ГУ, 19.01.2017); **п. соціальне** — форма регулювання соціально-трудових відносин між соціальними суб'єктами шляхом розроблення і реалізації спільних договорів, програм чи угод на визначені терміни. Саме завдяки соціальному партнерству досягає-

мо позитивних результатів у працевлаштуванні випускників, забезпеченні їх першими робочими місцями. У межах державно-приватного партнерства впродовж останніх трьох років втілювали експерименти регіонального рівня «Соціальне партнерство як інструмент підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників» та «Упровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників» (УК, 07.05.2020); **п. стратегічне** — тип міждержавних відносин, побудований як послідовна система взаємодії держав у напрямі реалізації спільних стратегічних завдань, інтересів та цілей. На початку лютого 2020 року член правління Deutsche Bahn (Німецька залізниця), відповідальний за питання інфраструктури Рональд Пофалла та представники українського уряду підпишуть у Києві меморандум про стратегічне партнерство, в якому будуть визначені подальші деталі співпраці (УМ, ел. ресурс).

Паспорт — офіційний державний документ, у якому зазначено дані про особу та громадянство його власника. Народні депутати працюють над спрощенням оформлення українських паспортів із позначкою про реєстрацію на тимчасово окупованих територіях (ГУ, 06.05.2021); **п. біометричний** — документ, що надає право на виїзд за межі країни і в'їзд до іноземних держав; містить вбудований спеціальний мікропроцесорний чип з інформацією про його власника: двомірну фотографію, прізвище, ім'я, по батькові, дату народження, номер документа, дату його видачі і закінчення терміну дії. Уже майже місяць як в Україні приймають документи на виготовлення біометричних паспортів. За цей час до Державної міграційної служби звернулося понад 65 тисяч громадян (Д, 05.02.2015); **п. вакцинації див. ківідний: к. сертифікат, ківід-сертифікат, COVID-сертифікат; п. внутрішній** — посвідчення особи громадянина держави, що діє в межах країни. Нині внутрішні паспорти діють у таких країнах, як Китай та Північна Корея, де їх використовують для обмеження міграції всередині країни, а також у Росії та Україні, де, попри назву, не використовують як паспорт і служать посвідченням особи, зберігаючи бюрократичний спадок СРСР (Вікіпедія, ел. ресурс); **п. громадянина України** — документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України. В Україні внутрішні паспорти у вигляді книжки існували до 2016 року, після чого їх замінили на ідентифікаційні картки зі збереженням попередньої назви — паспорт громадянина України (Вікіпедія, ел. ресурс); **п. дипломатичний** — документ, що видається вищим особам держави і дипломатичним представникам, а також членам їхніх родин та дає право на виїзд з України, в'їзд в Україну й посвідчує особу громадянина України під час перебування за межами України. Законопроектом пропонується встановити, що документами, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, є 8 документів, а саме: паспорт громадянина України; посвідчення громадянина України; дипломатичний паспорт України; службовий паспорт України; посвідчення особи моряка; посвідчення члена екіпажу; посвідчення особи на повернення в Україну та тимчасове посвідчення громадянина України (УТ, 15.02.2012); **п. електронний див. п. цифровий; п. закордонний** — документ

громадянина України, який посвідчує особу та надає право для виїзду за кордон. *Євросоюз закликає Україну скасувати для українців можливість мати два чинні закордонні паспорти одночасно* (УМ, ел. ресурс); **п. здоров'я див. кб-відний: к. сертифікат, кбвід-сертифікат, COVID-сертифікат; п. імунний див. кбвідний: к. сертифікат, кбвід-сертифікат, COVID-сертифікат; п. інвестиційний фін.** — документ, що надає відкритий та зручний доступ до реальної інформації про соціально-економічне становище суб'єкта, інвестиційні пропозиції, його економічні можливості тощо. *Інвестиційний паспорт міста Суми орієнтований на залучення як вітчизняних, так і іноземних інвестицій, а також дає вичерпну інформацію для потенційного інвестора про природно-географічні характеристики, систему управління містом, трудовий, промисловий, туристичний та рекреаційний потенціали, екологічний стан* (Finance, ел. ресурс); **п. цифровий** — електронний варіант документа громадянина України у формі картки та паспорта громадянина України для виїзду за кордон. *Вже зараз, в умовах карантину, цифрові паспорти можна використовувати як посвідчення особи на випадок, якщо зупинить поліція* (МКЦТУ, ел. ресурс).

Патент юр. — документ, що посвідчує виключне право автора на винахід протягом встановленого законом терміну. *Мета отримання патенту — захист інтелектуальної власності, а саме обмеження на комерційне та некомерційне використання усіма, крім власника* (Smarttender, ел. ресурс); **п. консульський** — документ, що видається консулові його урядом під час призначення в іншу країну і засвідчує надані повноваження. *Вручення консульського патенту, а також підписання відповідної угоди з пані Квок Вай Мін відбулося в Пекіні наприкінці минулого тижня. Як підкреслив при цьому посол України в КНР Михайло Резник, таким чином виконуються домовленості, досягнуті під час квітневого візиту до Гонконгу Президента України* (ГУ, 09.09.2003).

Патологія соціальна — специфічна форма відхилення від інституційно-обумовлених вимог до соціальної поведінки, яка виявляється в індивідуальних та групових діях, пов'язаних із нехтуванням соціальними нормами або в масовому порушенні процесів соціальної адаптації під час дезорганізації суспільної системи. *В епопеї Василя Гроссмана «Життя та доля» переконливо показано, як у середині ХХ століття за часів гітлеризму та сталінізму соціальна патологія та норма помінялися місцями* (Д, 06.09.2013).

Патріарх рел. — вищий титул голови самостійної церкви в православ'ї. *В Андріївській церкві у Києві, вранці 13 грудня, відбулася архієрейська літургія у ставропігії Вселенського патріархату, яку в Україні нещодавно відновили. Літургія тривала з 9:30 до 11:00, богослужіння очолив екзарх Вселенського патріарха в Україні єпископ Іларіон* (УМ, ел. ресурс).

Патріархальний — який стос. до патріархату. *За довгу історію свого існування Імператорський дім Японії пережив і епоху патріархальної монархії, і періоди військової диктатури, й епоху феодальної імперії Токугава, коли імператору відводилася лише роль верховного жерця синто* (Д, 14.07.2017).

Патріархат — 1. рел. Християнська церква на чолі з патріархом. *Вселенський патріархат Константинополя є автокефальною православною церк-*

вою (DW, ел. ресурс). 2. *іст., сусл.* Термін, що застосовується для позначення домінувального становища чоловіка в суспільстві та сім'ї. *Патріархат впливає на багато сторін нашого життя: від того, як ми розподіляємо обов'язки в сім'ї, до того, кого ми бачимо на керівних посадах у політиці чи бізнесі* (Тетніп, ел. ресурс).

Патріотизм — морально-етичне почуття любові, гордості за батьківщину (місця народження чи проживання), в основі якого її сприйняття суб'єктом (індивідом, громадянином) як безумовної цінності. *Історія засвідчує, що послідовна боротьба за утвердження і зміцнення української державності невіддільна від почуття патріотизму* (Д, 19.07.2016).

Пацифізм — світовий суспільний рух, що об'єднує прихильників пасивних методів збереження миру, відмови від участі в будь-якій збройній боротьбі, засудження антигуманного характеру війни. *Особливості «українського» пацифізму: Україна нині захлинається від потужної хвилі «миротворчої» істерики в медіа, в політичних виступах партійних діячів та в закликах депутатів усіх рівнів* (УМ, ел. ресурс).

Перебудова політ. — політика реформування радянської соціалістичної системи, проголошена у 1985 році, яка завершилася розпадом СРСР як єдиної держави. *Перебудова — політика реформування Радянського Союзу, що проводилася Горбачовим у другій половині 1980-х років. Її елементами стали, зокрема, заміна старих кадрів у Політбюро і ЦК КПРС, гласність (пом'якшення цензури), дозвіл приватного підприємництва, скасування однопартійної системи* (ВЗ, 23.02.2014).

Переворот політ. — зміна існуючого суспільно-політичного ладу; революція. *Переворот у Судані: МЗС зробило заяву* (ТСН, ел. ресурс); **п. антиконституційний** — специфічна форма захоплення влади певним політичним угрупованням, що передбачає антиконституційні зміни та заміну панівної еліти. *Зазвичай перевороти бувають антиконституційними. У цьому випадку відбувається приведення конституції у відповідність із «понятійною практикою», що склалася на сьогодні* (ВЗ, 27.01.2020); **п. військовий** — різновид політичного перевороту, що є збройним виступом певних груп військово-службовців проти політичної влади, уряду. *Невдалий військовий переворот у Туреччині змушує згадати інший військовий переворот, але вдалий — у Єгипті, де військовики 2013 року благополучно скинули законно й демократично обраного президента — досить помірнього ісламіста Мухаммеда Мурсі, якого й дотепер тримають у в'язниці* (Д, 19.07.2016); **п. державний** — несподіване неконституційне захоплення влади, незаконна зміна правлячої верхівки у державній владі, яка не полягає у зміні форми правління, типу соціальних та економічних відносин. *Асад керує Сирією з 2000 року — після смерті свого батька, який захопив владу в результаті державного перевороту в 1970 році* (РС, ел. ресурс).

Переговори політ. — обговорення з метою з'ясування думок, настроїв сторін або укладення угоди. *Переговори про вступ до ЄС — це передостанній*

етап перед приєднанням до Євросоюзу (ВВС, ел. ресурс); **п. дипломатичні** — офіційне обговорення представниками держав політичних, економічних, а також інших питань двосторонніх та багатосторонніх відносин для узгодження зовнішньополітичної стратегії, тактики чи відповідних дипломатичних акцій, обміну думками, взаємного обміну інформацією, підготовки й укладання договорів, врегулювання спірних питань тощо. *Дипломатичні переговори не приносять результатів, відбуваються збройні зіткнення. Завданням польських солдатів і їхніх партнерів з НАТО є витіснення ворога з зайнятої ним території* (Д, 11.10.2015); **п. сепаратні** — переговори, які ведуть під час воєнних дій або після них із супротивником однієї із держав, що входять у союз або коаліцію, таємно від інших держав-союзників або без згоди з останніми. *Радянська Росія запропонувала і 9 грудня 1917 року розпочала сепаратні переговори в Брест-Литовську про мир із Німеччиною, Австро-Угорщиною, Османською імперією та Болгарією* (УТ, 18.02.2011).

Передислокація військ — зміна місць розташування (розквартирування) військових частин, з'єднань, установ і військових навчальних закладів у мирний час; дислокація збройних сил, яка провадиться заново, по-іншому. *Передислокація військ РФ з півночі займе щонайменше тиждень — британська розвідка* (УНІАН, ел. ресурс).

Перезавантаження політ. — заміна й оновлення політичної та партійної систем, зміни в панівній еліті, а також економічні новації, спрямовані на покращення усіх державних структур. *Олексій Данілов також наголосив на тому, що ядерний шантаж Росії «означає повне перезавантаження та модернізацію структур НАТО, збільшення бюджету, переозброєння, готовність та здатність до жорсткої та негайної відповіді»* (РС, 16.10.2022).

Переселенець — той, хто переселився, переселяється на нове місце проживання або переселений куди-небудь. *...Кожен окремий орган соціального захисту адміністративно-територіальної одиниці мав свій реєстр. Працювали вони автономно, що унеможливило уявлення про загальну картину щодо кількості переселенців, їхнього місця знаходження, реального стану виплат тощо* (Д, 02.08.2016).

Перетрактация політ. — часткова поступка для досягнення глобальної політичної мети. *...Очевидний факт щодо проведення лінії кордону по Азовському морю та Керченській протоці відповідно до міжнародного права й досі залишається предметом затяжних перетрактаций між двома країнами* (Д, 22.09.2006).

Петиція — індивідуальна або колективна вимога, звернення, пропозиція, скарга, прохання, клопотання, що подається в органи державної влади у письмовій формі. *Поява інституту направлення петицій до органів публічної влади на початковому своєму етапі була зумовлена природною реакцією окремих верств населення на деспотизм авторитарної влади та спочатку існувала як стихійний громадський рух* (Вікіпедія, ел. ресурс); **п. електронна** — особлива форма колективного звернення громадян в електронній формі до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України,

органу місцевого самоврядування, яке обов'язкове до розгляду за умови набрання необхідної кількості голосів. *Значною перевагою електронної петиції є зручність, оскільки зникає потреба фізично збирати підписи на підтримку петиції* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Питання — справа, проблема, що потребує розв'язання, обговорення чи дослідження. *Питання бойового застосування озброєння та військової техніки розглянули на всеукраїнській науковій конференції* (Armyinform, ел. ресурс); **п. національне** — сукупність політичних, економічних, правових, культурницьких, освітніх та інших проблем, що виявляються в процесі внутрішньої та міждержавного спілкування націй, народностей. *Протягом усього XX сторіччя національне питання перебувало в епіцентрі бурхливої політичної історії світу...* (ГУ, 15.10.2013).

Піар, PR політ. — діяльність, спрямована на формування громадської думки з широкого спектра питань (політична акція, виборча кампанія тощо). *Виграти вибори можна завдяки піару. Це неодноразово доводилося. Але змінити країну неможливо завдяки бульбашкам піару* (ВЗ, 10.07.2019); **п.-агентство інформ.** — організація, що займається розробленням рекламних програм для формування громадської думки. *Ініціатором телевізійного фестивалю виступило піар-агентство «Vіta» з Нової Каховки, котре є засновником та видавцем двох газет, одна з яких під промовистою назвою «Закаляка» розрахована на дитячу аудиторію і безплатно поширюється в дитячих освітньо-виховних закладах* (ГУ, 29.12.2004 р); **п.-акція** — певний крок під час проведення піар-кампанії, що допомагає формуванню позитивної / негативної громадської думки. *«...До Ростова звезли всю кремлівську медіамашину. Тому я особисто розглядаю це дійство як чергову піар-акцію про «нелегітимну кийвську хунту» в річницю Євромайдану», — написав Генеральний прокурор України Юрій Луценко напередодні «дистанційного» допиту Віктора Януковича* (Д, 01.12.2016); **п.-кампанія** — пропагандистський або іміджотворчий комплекс заходів. *У своїй театральній п'єсі Половинко показує, як піар-кампанія створила народного героя, а потім жбурнула в шахрайське містечко, і він нікому був не потрібен* (Громада Схід, 07.11.2020); **п.-крок** — пропагандистський вчинок для підвищення рейтингу певної політичної особи. *Для майбутнього кандидата у Президенти прийняття цього закону є неабияким піар-кроком, і навряд чи хтось із них відмовиться від такої безкоштовної реклами, але в процесі роботи над цим документом він може зазнати суттєвих змін та навіть, можливо, втратить свою першочергову концепцію* (ГУ, 01.08.2009); **п. політичний** — цілеспрямована діяльність державних і громадських організацій, що забезпечує управління громадською думкою, формування взаємозв'язків між суспільними групами та державними органами або приватними структурами, зокрема для об'єктивного осмислення соціальних, політичних чи економічних процесів. *Політичний піар українських політиків — «совок» без креативу?* (УМ, ел. ресурс); **п.-послуга** — надання послуг з пропаганди, реклами певної особи, партії, спілки, установи тощо. *Калузька влада уклала договір на піар-послуги з обласним сайтом* (Vіkna, ел. ре-

сурс); **п.-резонанс** — реакція суспільства на певні події культурного, політичного життя країни. *Сьогодні склалися два розуміння культури. Є естетика державно-номенклатурна, що передбачає підтримку зрозумілих класичних видів і явищ мистецтва та попкультури, яка певним силам потрібна, бо дає піар-резонанс. І є естетика розвитку нових мистецьких ідеологій* (ГУ, 25.02.2003); **п.-техно́лог** — особа, що розробляє піар-технології. *Атамбасв використовував горезвісний, але, як і раніше, ефективний адміністративний ресурс, а також користувався послугами неординарних піар-технологів, намагаючись запламувати свого серйозного політичного опонента Омурбека Бабанова і вибити ґрунт із-під його ніг* (УМ, ел. ресурс); **п.-техноло́гія** — прийом отримання позитивних результатів у рекламній кампанії. *Експерт у галузі піар-технологій Марк Борковський досить насторожено ставиться до цієї техніки, яку він називає «спрощеною політичною агітацією». За його словами, хоча повторення і простота подібних сентенцій і може гіпнотизувати людей, з іншого боку, така тактика може лише посилити скептичні настрої щодо політиків з боку виборців, які втомилися від виборів* (Д, 30.10.2017); **п.-хід** — певний рекламний крок під час проведення піар-кампанії. *Регіональна газова компанія послідовно і відкрито виступає за монетизацію субсидій, котра є необхідним кроком для демонополізації та створення повноцінного ринку газу в секторі побутових споживачів. Такий піар-хід є спробою відволікти суспільство від провалу державної програми нарощування видобування газу, корупційних та кадрових непорозумінь всередині монопольної групи Нафтогаз та корупційних обладок, про які вже повідомляють самі менеджери Нафтогазу* (ВЗ, 13.03.2019); **п. чо́рний** — створення і розповсюдження неправдивої або зумисне викривленої інформації, направленої на формування в аудиторії, клієнтів, потенційних клієнтів негативного ставлення до певної особи, події, процесу, явища тощо. *...Реакція чернігівців на старі політтехнології змушує штабних аналітиків замислитися і шукати інших методів спілкування з громадою. Гречка, як і чорний піар, явно вже не мають того ефекту, як кілька років тому* (УМ, ел. ресурс).

Піа́рівський політ. — який стос. до піару. *Ідеєю нової люстрації відволікають увагу суспільства від повернення у владу поплічників Януковича, — зазначив експрезидент. Він побачив у цьому виключно піарівський, передвиборчий сюжет* (ВЗ, 14.07.2019).

Піа́рме́н політ. див. піа́рник.

Піа́рник політ. — той, хто займається піаром (зв'язками з громадськістю) як самостійним бізнесом. *Політикам, зіркам, громадським організаціям, бізнесу, брендам, державі — піарник потрібен усім, хто присутній, або хто прагне бути в публічному комунікаційному просторі* (Bazilik.media, ел. ресурс).

Підданство — належність особи до якоїсь держави, перебування під її юрисдикцією. *Турецький посол, прибувши до Чигирин з відповіддю султана, розмовляв із кожним старшиною наодинці, уточнюючи, чи всі хочуть підданства і чи не примушує їх до цього Петро Дорошенко?* (ГУ, 23.03.2018).

Підкуп виборців — примус або вплив на виборця віддати свій голос на виборах за певну політичну силу чи окрему кандидатуру за винагороду. *Кожна виборча кампанія не минає без прямого чи непрямого підкупу виборців* (ВЗ, 05.05.2020).

Підписант політ. — особа, що підписує офіційні документи. *Будапештський меморандум було підписано 5 грудня 1994 року. Підписанти обіцяли не чинити на Київ економічного тиску. В обмін Україна відмовилася від свого ядерного статусу* (Д, 01.07.2018).

Підтримка політ. — те, що зберігає чию-небудь життєздатність, підкріплює, зміцнює кого-небудь. *Підтримка України ніколи не похитнеться...* (УП, ел. ресурс); **п. соціальна** — процес взаємодії між громадянами, коли люди діляться знаннями та своїм пережитим досвідом, допомагають і співчужають одне одному. *Доповідь World Happiness Report була вперше випущена у 2012 році за підтримки ООН. У ній оцінюються 156 країн і враховуються наступні показники: ВВП на душу населення, соціальна підтримка, очікувана тривалість життя, сприйняття корупції та інші* (УМ, ел. ресурс); **п. союзницька** — принципова позиція країн-партнерів на міжнародному рівні у питаннях зміцнення незалежності й суверенітету союзницької держави. *Щодо союзницької підтримки України, то до неї, на нашу думку, можна віднести дії США, Великобританії, Німеччини, Канади, Японії, Австралії — на національному рівні принципову позицію Євросоюзу й НАТО, а також особливу прихильність членів цих організацій — Польщі, Литви та Румунії* (Д, 24—25.06.2016).

Пікет політ., юр. — група людей, яка патрулює в районі страйку, а також виставлена для вираження протесту проти певних дій влади. *Військова агресія росія у Керченській протоці спричинила передбачуваний спротив в українському суспільстві. Від учорашнього ранку дипломатичні установи РФ стали об'єктом пікетів та інших форм масового протесту обурених громадян* (УК, 27.11.2018).

Пікетник політ., юр. див. пікетувальник.

Пікетувальник політ., юр. — учасник пікету. *Донеччани бастували. Працівники шахт «1/3 Новогродівська», «Росія» та «Україна», які входять до складу Держспідприємства «Об'єднання “Селідоввугілля”», не отримують зарплатні. Пікетувальники жаліються: їх проти волі відправляють у неоплачувані відпустки* (Д, 02.07.2016).

Пікетування політ., юр. — мирний протест проти дій керівництва установи, держави. *У Тернополі відбулася попереджувальна протестна акція профспілок із пікетуванням обласної державної адміністрації, участь у якій узяло близько 300 осіб. Схожі акції відбулися і в інших обласних центрах України* (УМ, ел. ресурс).

Плебісцит — усезагальне опитування громадян з метою виявити їхню думку, волю й позицію щодо якогось спільного й значущого питання. *Вступ до НАТО та ЄС — надзвичайно чутливі питання для українського суспільства,*

якими традиційно маніпулюють політики під час виборів. Тому без проведення консультативного референдуму президент не матиме шансів отримати підтримку своєї ініціативи в парламенті, тим більше, що в грудні минулого року президент публічно пообіцяв провести такий плебісцит (УК, 11.07.2018); **п. мандатний див. референдум: р. мандатний.**

Плебсократія наук. — філософсько-правове учення, конститутивним об'єктом пізнання якого є конкурувальна з державою природна влада простоліуду з основним її завданням забезпечити демократичну державність. Термін «плебсократія» запровадив геніальний класик українського націоналізму Дмитро Донцов на означення соціально-економічної формації, яку прийнято іменувати демократією у самих країнах, де панує цей устрій... (ГУ, 31.03.2014).

Плебсологія наук. — 1. Вчення філософсько-правового змісту, до об'єкта й предмета дослідження якого належить уся множина негативних і позитивних масових виявів людства в соціальному бутті та пов'язаних із ними процесів. Жан-Жак Руссо свого часу пропонував концепцію створення політичного організму як справжнього договору між народами та правителями. Головним завданням своєї плебсології він ставить побудову держави, перетворення скупчення людей у суверенний народ (суверен), а кожного чиновника — у громадянина, що має однаковий з усіма громадянами обсяг прав (Д, 12.12.2013). 2. Самостійний напрям у кримінології, криміналістиці, який вивчає суспільні заворушення. Важливе значення у даному разі відіграє інститут плебсології формальної природно-правової законності. Адже повнота сфери суспільної свідомості як філософсько-правової ідеї формальної природно-правової законності позитивно впливає на якість типових правовідносин людина (суспільство) — держава (органи влади) (УМ, ел. ресурс).

Плебсопроцес соціол. — множина закономірної, організованої державою та стихійної, безперервної, послідовної, інколи неординарної, позитивної та негативної масової поведінки націй, національних меншин, народностей, племен, їхніх окремих груп, спрямованої на задоволення природних та соціальних потреб. Триває процес звиродніння «української еліти» (і плебсопроцес пересічного громадянина), представлені мільярдерами в оточенні силових структур. Усе можна купити. На всіх можна натиснути. Про всіх можна все дізнатися (Д, 12.12.2013).

Плейсбрэндинг — цілеспрямований процес формування, презентації та просування певної території на світовому ринку як його конкурентної та ліквідної одиниці. Плейсбрэндинг як напрям державної політики із розробки та імплементації стратегії визначення бренду міста, країни або регіону, спрямований на покращення іміджу місцевості (Д, 26.12.2014).

Плутократія — політичний лад, за якого влада належить найбагатшим представникам панівного класу; купка найбагатших представників панівного класу. Ми зараз переживаємо трансформації політико-економічної системи. З режиму клептократії, тобто відверто злочинського панування, ми перетворюємося в країну з системою плутократії (влада багатих людей) (Д, 26.12.2014).

Плюралізм — 1. Світоглядна позиція, яка утверджує множинність інтересів, різновидів буття, ідей, поглядів, які не зводяться до чогось одного і є незалежними одне від одного. *Плюралізм — позиція, відповідно до якої існує декілька або безліч незалежних начал, або видів буття, основ і форм знання, стилів поведінки та ін., які не зводяться один до одного* (ГУ, 17.03.2009).

2. Ідейно-регулятивний принцип суспільно-політичного й соціального розвитку, що впливає з існування декількох (чи багатьох) незалежних начал політичних знань і розуміння буття; система влади, заснована на взаємодії та протилежності дій політичних партій і громадсько-політичних організацій. *У статті 10 Закону «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей», який Рада ухвалила ще в 2015 р., прописані умови, без виконання яких вибори на окупованих територіях неможливі: виведення незаконних збройних формувань, гарантії вільного волевиявлення, недопущення незаконного втручання у виборчий процес, дотримання принципів політичного плюралізму і свободи агітації* (ВЗ, 08.10.2019);

п. економічний — перехід до визнання й закріплення в конституції різноманіття форм власності, у тому числі й приватної. *Ми прагнемо до утвердження громадянського суспільства, основними ознаками якого є: пріоритет прав і свобод людини, підпорядкованість держави інтересам людини і суспільства, соціально-орієнтована ринкова економіка, політичний і економічний плюралізм, демократія, свобода і соціальна справедливість* (ГУ, 27.06.2014);

п. ідеологічний — визнання ідеологічного різноманіття, коли ніяка ідеологія не може встановлюватися як державна або обов'язкова. *Виникла нагальна потреба сучасного суспільства: опрацювати систему ідеологічного забезпечення державотворення в Україні та закрити наразі спекулювання політичними запитами: ідеологічний плюралізм чи монізм, соборність чи федеративність, президентсько-парламентська республіка чи навпаки, пропорційна чи мажоритарна виборча система?* (УМ, ел. ресурс);

п. культурний — вияв, вільний розвиток і співіснування різних культурних масивів, цінностей, норм, ідей, естетичних шляхів, що віддзеркалюють багаторівневу етносоціальну структуру певного суспільства. *Німецький політик Норберт Ламмерт наголосив на важливості плюралізму, від імені німецької делегації він висловив солідарність із Серебренніковим і Сенцовим, вони, на його думку, є проявом культурного плюралізму* (ВЗ, 15.10.2017);

п. політичний — принцип устрою й функціонування політичної системи, що припускає різноманіття й вільне змагання політичних ідей, поглядів, концепцій, партій та ін. інститутів, наявність у суспільстві легально чинної опозиції, різних політичних суб'єктів і їхньої конкурентної боротьби за владу в межах закону. *У Європейському Союзі рішення суду у справі «Кіровлісу» щодо російського опозиціонера Олексія Навального вважають політично мотивованим. Це рішення виключає Навального з політичної арени, обмежує політичний плюралізм у Росії і викликає серйозні питання щодо справедливості демократичних процесів у Росії* (УМ, ел. ресурс).

Побратім — 1. Товариш по боротьбі, битві, боях. *Українці, рідні та побратими загиблих прийшли покласти квіти та встановили прапори з іменами загиблих бійців* (РС, ел. ресурс). 2. Соратник у якій-небудь діяльності, сподвижник. *Побратим по Шевченківській премії, приятель ще зі студентських часів, ужгородець Петро Скунець не дожив навіть до 65* (РС, ел. ресурс).

Поведінка — сукупність чийх-небудь дій та вчинків; спосіб життя. *Ознаками депресивного стану є відчай, пасивність поведінки, підвищений рівень тривожності, різке зниження самооцінки, блокування життєвих перспектив* (Nurph, ел. ресурс); **п. вербальна соціол.** — активність соціального суб'єкта, спрямована на досягнення тієї чи іншої мети за допомогою живого слова, мовлення (висловлювань, думок, суджень, оцінок та ін.). *Під час соціологічних опитувань ми регулярно ставимо запитання: «Чи можливі в нашому місті акції протесту?» та «Чи ви особисто братимете в них участь, якщо погіршаться соціально-економічні умови?» Позитивну відповідь дають відсотків 20—30 респондентів. Однак між вербальною та реальною поведінкою людини можлива велика різниця* (ГУ, 14.03.2012); **п. делінквентна** — асоціальні, протиправні дії, вчинки людини. *Американський юрист і соціолог Едвін Сазерланд вважає, що для делінквентної поведінки властиве засвоєння, по-перше, технічних прийомів здійснення злочинів і, по-друге, мотивів, спонук, раціональних переконань і установок, які сприяють порушенню закону* (Д, 05.07.2016); **п. електоральна соціол.** — сукупність дій, що виражають політичні орієнтації виборців щодо делегування їхніх повноважень представницьким органам влади, виявляється в участі або неучасті електорату (сукупності виборців) у голосуванні. *На рівні суспільства бачимо стандарти політичної поведінки і культури, які принесли в політичний процес справді громадянські, демократичні цінності та зразки. В цьому сенсі електоральна поведінка в період президентської виборчої кампанії в Україні 2004 року та листопадова Помаранчева революція — більш ніж переконливе підтвердження зазначеної тенденції* (ГУ, 22.01.2005); **п. інноваційна соціол.** — форма соціального способу життя, у якому реалізується здатність особи орієнтуватися на мету розвитку, виявлення ініціативи, формування пошуку способу життя, вихід її активності за межі звичного соціоекономічного контексту життєдіяльності. *Протягом останніх 15 років зростає використання результатів наукових досліджень українських учених у сферу інноваційної діяльності сусідніх держав, водночас зменшуються обсяги використання можливої бази об'єктів інноваційної діяльності в Україні та знижується кількість інноваційно активних підприємств; ці процеси відбуваються унаслідок того, що досі не розроблена і через те не реалізована стратегія інноваційної поведінки держави* (ГУ, 07.12.2011); **п. конформістська** — правомірні вчинки, дії, для яких характерні пристосуванство суб'єкта, пасивне прийняття ним чинного порядку, відсутність власної позиції, підпорядкування психологічному тиску з боку колективу. *Патріоти стали жертвами не лише вбивць і найманців, а й жертвами байдужості, конформістської поведінки мешканців Донбасу. Байдужість ця, неготовність бачити себе частиною єдиної і процвітаючої України грає на руку агресивній*

меншості, яка елементарно тероризує регіон, перетворюючи його на гарячу точку, схожу на Косово, Чечню і африканські країни (Д, 29.04.2014); **п. політична** — сукупність реакцій соціальних суб'єктів (спільнот, груп, особистостей) на діяльність політичної системи; взаємодія суб'єкта з політичною реальністю, яка охоплює його дії та орієнтації щодо політичної практики. *Свою думку про політику має у нас кожний. Але не факт, що ця думка є результатом думання. Найчастіше — це некритичне віддзеркалення медійного дискурсу та політичного гламуру. Узагальнено кажучи, предметом наукового дослідження соціології політики є три кити: політична культура, політична свідомість та політична поведінка* (УМ, ел. ресурс); **п. соціально-економічна соціол.** — система взаємопов'язаних дій, які чинять люди у соціальній та економічній сферах суспільства під впливом власних та групових економічних інтересів задля задоволення своїх потреб. *Річард Тейлор, радник колишнього Президента США Барака Обами, створив нову галузь — поведінкову економіку, яка вивчає вплив соціальних, когнітивних і емоційних чинників на прийняття економічних рішень окремими особами і установами та наслідки цього впливу на ринок. Учений дослідив соціально-економічну поведінку інвесторів і дійшов висновку: часто у прийнятті рішень ті керуються емоціями та настроєм* (ВЗ, 11.10.2017); **п. трудові соціол.** — комплекс доцільних індивідуальних та групових дій і вчинків, які визначають спрямованість та інтенсивність реалізації людського фактора у процесі трудової діяльності. *Перше місце роботи майже у 100 % випадків не офіційне (а тому й самі студенти не сприймають її всерйоз). Тож у майбутньому така зайнятість може погано вплинути на молодого пошукача роботи, адже під час неї хлопці й дівчата можуть перейняти деякі маргінальні звички, й трудова поведінка від того в них може сформуватися неправильно* (УК, 12.11.2016).

Повноваження державно-владні держ. упр. — компетенція державних органів щодо здійснення правотворчої, правозастосовної й правоохоронної діяльності, що практично реалізується у відповідних владно-управлінських рішеннях, які закріплюються в юридично обов'язкових нормативних і розпорядчих правових актах, що видаються державними органами від імені держави, а також знаходять своє відображення в конкретних діях та заходах на виконання цих рішень. *Слід врахувати, що основна група управлінських відносин формується саме у сфері виконавчої влади. Оскільки розгалужений державний апарат використовує державно-владні повноваження, спрямовані на реалізацію своїх завдань. Коли всі питання визначаються центром, тоді природним є існування і витрат з бюджету для численних проміжних ланок — учасників неефективного управління* (ГУ, 17.06.2014).

Подія політична — конкретна, відносно обмежена спільна дія груп людей з політичною владою з метою впливу на неї задля задоволення власних вимог і побажань. *Ювілей Хрещення Русі — не політична подія, хоча святкування є церковно-державним. Ця подія духовна, культурна та історична* (Д, 26.07.2013).

Позаблоковий політ. — який не є учасником будь-яких політичних блоків, військових угруповань. Автор законопроекту наголосив, що проголошення попередньою владою позаблокового статусу було злочином проти держави і що задля забезпечення національної безпеки та оборони маємо користуватися колективною системою безпеки, якою є НАТО (ГУ, 24.12.2014).

Позапартійний — який існує поза партією, не пов'язаний із нею, не виражає інтересів якої-небудь партії. Міжнародний форум з питань безпеки у Галіфаксі є позапартійною, неприбутковою організацією, яка влаштовує провідні в регіоні Північної Америки конференції з питань міжнародних відносин та безпеки (ВЗ, 17.06.2020).

Позафракційний — який не увійшов до складу депутатської фракції, якого виключено чи який вийшов зі складу депутатської фракції. Кожний позафракційний народний депутат, пропозиції, поправки якого не враховані головним комітетом, має право визначити не більше однієї своєї неврахованої пропозиції, поправки, на якій він наполягає, та надіслати на адресу головного комітету лист із зазначенням її номера у порівняльній таблиці законопроекту, підготовленого до другого читання (Д, 06.04.2020).

Позиціонер політ., соціол. — той, хто представляє, обстоює позиції певної політичної партії, соціальної групи. З 12 місцевих організацій партійних осередків, зареєстрованих у районах і містах Львівщини, річну «прописку» має лише Львівська обласна організація партії. А це означає, що в регіоні позиціонери осередка зможуть балотуватися лише до обласної ради (крім сільських і селищних рад, на виборах до яких можна виставити своїх людей як самовисуванців) (ВЗ, 27.08.2010).

Позиціонування геополітичне — діяльність, що здійснюється акторами світового політичного процесу з метою створення, просування й зіставлення або протиставлення специфічного уявлення про себе в середовищі інших учасників геополітичного процесу. Передісторія та історія геополітичного позиціонування Росії... (УП, ел. ресурс).

Позиція громадянська — точка зору громадянина як члена суспільства, а також усього суспільства — свідоме розуміння свого обов'язку, активності в житті держави, відповідальності за власні рішення і вчинки, наявності совісті, гідності тощо. 25 листопада в редакції «Дня» престижну Премію імені Джеймса Мейса за громадянську позицію отримав уже 13 лауреат — кінокритик, оглядач «Дня» Дмитро Десятерик (Д, 26.11.2020).

Позиція політична — сукупність поглядів та переконань з приводу суспільно-політичної ситуації; бачення перспектив розвитку держави. Політична позиція Верховної Ради, діяльність оборонної сфери <...> соціальна підтримка тимчасово переміщених осіб — це три головні напрямки законодавчої роботи парламенту в умовах воєнного стану (Sluga-narodu, ел. ресурс).

Поліархія — форма політичної влади, що характеризується політичним плюралізмом, виборністю та змінюваністю органів влади, реалізацією принципу поділу влади, верховенством права. Поліархія як система влади є переду-

сім конструкцією, закріпленою на рівні Конституції, з одного боку, з іншого, як владна система, вона є системою політичною (Д, 23.10.2017).

Поліетнічний культ., політ. див. багатонаціональний.

Полінаціональний культ., політ. див. багатонаціональний.

Політейнмент — гібридна форма медіапродукту, яка поєднує функції політичної просвіти, елементи гри та розваги. *Політейнмент використовується для спрощення подання політичного матеріалу в образній, доступній і зрозумілій для пересічного громадянина формі* (ВЗ, 05.12.2018).

Політизація політ. — дія за знач. **політизувати**. *Політизація етнічності створювала видимість розв'язання національного питання, але насправді повертала всі нації, крім державоутворюючої, у стан первинного етносу* (Д, 13.10.2016).

Політизувати політ. — надавати політичної ваги чому-небудь; робити причетним до політики. *Нещодавно підписано угоду керівниками освітніх відомств за підсумками візиту минулого тижня міністра Залевської в Україну і досягнутих домовленостей. З цього приводу глава МЗС Польщі <...> заявив, що Варшава не буде політизувати українську реформу освіти* (Д, 23.10.2017).

Політик — особа, що професійно займається політичною діяльністю, обіймає чи прагне до певної громадської посади. *Політик же має досягати конкретних результатів, які наближають до задекларованих цілей. Політики відрізняються між собою цілями, але спільною рисою є зорієнтованість на результати* (ВЗ, 22.05.2021).

Політика — організаційна, регулятивна й контрольна сфера суспільства, в межах якої здійснюється соціальна діяльність, спрямована головно на досягнення, утримання й реалізацію влади індивідами та соціальними групами задля ствердження власних запитів і потреб, вироблення обов'язкових для всього суспільства рішень. *Наприкінці XVIII ст. почалася посиленна політика русифікації, насамперед міст та містечок України. Ця політика знищення всього українського продовжувалася, і вже через сто років знання про українську культуру були мінімальні, лише окремі діячі науки і культури боронили рідне слово* (УМ, ел. ресурс); **п. антагоністичного плюралізму** — концепція, згідно з якою в суспільстві існує множина вищих цінностей, між якими неможлива ієрархія залежності. *Політика антагоністичного плюралізму передбачає різні позиції, погляди, що відображають розмаїтість інтересів у суспільстві* (УК, 29.10.2019); **п. антикорупційна** — комплекс правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, спрямованих на створення системи запобігання та протидії корупції й усунення причин її виникнення. *Кабінет Міністрів України затвердив законопроект про Антикорупційну стратегію на 2018—2020 роки. <...> Це питання формування пріоритетів державної антикорупційної політики, запобігання корупції, відповідальність за корупцію, формування негативного ставлення до корупції та оцінка результатів і механізми реалізації антикорупційної стратегії* (Д, 25.04.2018); **п. антимонопольна** — державна діяльність у сфері розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму в господарській діяль-

ності, здійснення заходів щодо демонополізації економіки, фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, консультативної та іншої підтримки суб'єктів господарювання, які сприяють розвитку конкуренції. *Співробітництво у сфері антимонопольної політики гармонізує інтереси різних країн в напрямі до лібералізації міжнародної торгівлі, сприяє формуванню привабливого інвестиційного клімату* (ГУ, 15.02.2003); **п. біологічна, біополітика** — 1. Концепція, згідно з якою можна застосовувати біологічні методи, аналогії, в тому числі й з окремими частинами людського тіла, у вивченні політики і влади (напр., рука влади, мозок влади, її очі і вуха, серце держави тощо). ...*Німецько-естонський учений Якоб фон Ікскюль, один із засновників зоосемантики й біологічної політики, автор праць з промовистими назвами на зразок «Біологія держави (анатомія—фізіологія—патологія держави)» та «Організм як держава і держава як організм» <...> Порівнюючи державу з організмом, а всі чужорідні тіла в ній — з потенційно підірвними силами, серед останніх він провів розрізнення між «симбіонтами» і «паразитами» залежно від їхньої поведінки в часи «захворювання» державного організму* (Д, 15.08.2017). 2. Соціальна діяльність, влада, яка враховує і застосовує у своїх цілях потенціал біологічних систем, біологічні, психологічні і навіть моральні можливості людини, способи впливу на неї. *В основі проєкту — роздуми про сучасну біологічну політику, як у ній уживаються механістичний підхід та еволюціонізм* (Д, 08.11.2017); **п. валютна** — сукупність державних заходів щодо збереження стабільності курсу національної грошової одиниці як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. *Міністерство фінансів має намір наступного року скоротити обсяг державного боргу до 50 % від внутрішнього валового продукту, притому, що цього року він становить 60 % до ВВП. За словами Оксани Маркарової, валютна політика державного боргу призвела до того, що в кризовий період він становив 80 % до ВВП* (УК, 07.12.2019); **п. відчинених дверей** — комплекс різноманітних соціально-економічних, суспільно-політичних заходів, спрямованих на розвиток вільного доступу на внутрішній ринок держави зарубіжних капіталів, технологій, інвестицій. *НАТО проводить свою політику відчинених дверей. Двері НАТО залишаються відчиненими для будь-якої європейської країни, яка в змозі взяти на себе відповідальність та зобов'язання, що випливають з членства, і зробити свій внесок у безпеку в євроатлантичному регіоні* (Д, 02.04.2019); **п. внутрішня державна** — діяльність державних органів, установ, правлячих партій, спрямована на узгодження інтересів окремих верств населення країни, на певне їх підпорядкування та можливе за конкретних умов задоволення, на збереження існуючого стану в суспільстві або на цілеспрямоване його перетворення, на забезпечення цілісності, взаємозв'язку і взаємодії окремих сфер суспільства. *Державі слід продовжувати робити те, що вже розпочато: політичні та економічні реформи, зміцнювати державну внутрішню політику, щоб вона була більше резистентною до корупції* (УК, 29.10.2019); **п. гіндерна** — утвердження партнерства статей у визначенні та втіленні політичних цілей, завдань та методів їх досягнення в діяльності політичних структур —

держави, політичних партій, громадсько-політичних об'єднань. *Гендерна політика не може розглядатися як політика винятково для жінок, вона є одним з вирішальних чинників сталого розвитку суспільства загалом. Гендерна рівність — це рівність і чоловіків, і жінок* (ГУ, 05.03.2005); **п. гуманітарна** — система цілей та засобів їх досягнення політичними і державними інститутами з управління та регулювання духовної сфери суспільства. *Президент наголошує, що пріоритетом української влади у питанні Донбасу та Криму, окрім дипломатії, також є інформаційна та гуманітарна політика* (Д, 30.10.2019); **п. демографічна** — важливий складник внутрішньої і зовнішньої політики держави; певна система соціальних заходів, спрямованих на формування бажаної для суспільства і свідомої демографічної поведінки населення. *Унаслідок непродуманої демографічної політики відтік українців у Центральну і Східну Європу створює серйозні проблеми для самої України, підвищуючи перспективи демографічного спаду, який може легко випередити ті, які вже є катастрофічними прогнозами ООН для країни* (ВЗ, 08.02.2018); **п. державна держ. упр.** — напрям дій або утримання від них, обрані органами державної влади для вирішення певної проблеми або сукупності взаємопов'язаних проблем. *Нова президентська команда розгляне разом з науковцями, експертами реальний стан України та визначення необхідних компонентів «формули успішної країни». Тоді тактика у вигляді державної політики набуде чіткої орієнтації, спрямованості, осмисленості і стане складником стратегії* (Д, 02.07.2019); **п. державна кадрова держ. упр.** — стратегія і тактика держави в роботі з кадрами, політичний курс формування та раціонального використання кадрового потенціалу. *За відкритим добором на посади голів райдержадміністрацій було обрано і призначено 22 керівники з 26 районів Одеської області. Публічний відбір кандидатів на посади в райдержадміністрації на Одещині — це індикатор державної кадрової політики очищення керівного апарату* (Д, 10.09.2015); **п. дипломатії** — система діяльності, спрямована на мобілізацію інструментів діалогової комунікації з метою досягнення певного балансу інтересів і недопустимості застосування силових ресурсів у регулюванні суспільних відносин. *Політика дипломатії як інструмент «м'якої сили» визначається актуальним переліком державної політики через необхідність оперативно вирішувати питання нацбезпеки* (УМ, ел. ресурс); **п. економічна** — система цілей і засобів їх досягнення певними політичними інститутами та економічними організаціями (переважно міжнародними) в економічній сфері суспільства. *Розсудлива економічна політика уряду та НБУ сприяла зміцненню економіки України, низький бюджетний дефіцит, зниження відношення держборгу до ВВП, низька інфляція і накопичення валютних резервів — усе це результат цієї політики та важливі передумови для економічної стабільності і зростання* (УМ, ел. ресурс); **п. етичного споживання** — система громадянського контролю соціальних умов виробництва товарів і послуг, а також їх оцінка з точки зору етичного споживання, що передбачає відмову від товарів, під час виробництва яких порушувалися права людей і забруднювалося довкілля. *Політика етичного споживання та*

запобігання корупції в органах ДФС встановлюють загальні вимоги до етики поведінки працівників доходів і зборів України (ВЗ, 08.02.2018); **п. європейська** — сукупність інституційних умов, процесів і цільового змісту політичних дій, покликаних впливати на курс та зміст європейської інтеграції. *Європейська політика сусідства, яка зараз діє щодо України, має бути перетворена на конкретну політику розширення з наданням Україні перспективи членства в Євросоюзі, як і іншим країнам Південно-Східної Європи* (Д, 16.02.2019); **п. житлова** — спеціальні інституційні рамкові умови, процеси і програмові ініціативи соціального характеру, спрямовані на врегулювання проблем та питань забезпечення громадян житлом, зокрема його будівництво, контроль житлового фонду, забезпечення правового статусу людей, що володіють, винаймають житло тощо. *Президент зазначив, що протягом останніх чотирьох років підтримка молодих сімей, матерів, дітей-сиріт мала певні позитивні зрушення. Водночас, на сьогодні найслабшим місцем в економічній діяльності влади залишається недостатньо ефективна молодіжна житлова політика. Йдеться, зокрема, про відсутність фундаментальної національної програми, яка б вирішувала ключові питання в цій сфері* (УМ, ел. ресурс); **п. зовнішньоекономічна** — система заходів, що здійснюються державою або відповідним колом держав у сфері економічних відносин з іншими країнами або їх об'єднаннями, спрямована на забезпечення найбільш сприятливих умов залучення економіки країни до міжнародних господарських відносин. *Зовнішньоекономічна політика, розроблена органами влади та керована урядом, з одного боку, визначає напрями та перспективи розвитку суспільства, наших умов життя, з другого, — дає змогу населенню оцінювати ефективність діяльності влади та, як наслідок, генерує впливові суспільно-політичні процеси* (ГУ, 15.06.2004); **п. зовнішня** — загальний курс держави в міжнародних справах, який регулює відносини з іншими країнами та міжнародними організаціями відповідно до потреб, цілей і принципів її внутрішньої політики. *Стаття Конституції 106 встановлює, що саме Президент України «представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України». У сфері зовнішньої політики є у Президента і багато інших повноважень та обов'язків. Конституція не залишає сумнівів, що в царині зовнішньої політики інституція Президента одноосібно посідає чільне місце* (УМ, ел. ресурс); **п. ідентичності** — широкий спектр колективної публічної діяльності, сукупність суспільних практик і дискурсів, спрямованих на конструювання, коректування та утвердження ідентичності суб'єкта (групи, регіональної спільноти, держави тощо). *Політика ідентичності стала основною концепцією, яка пояснює багато чого з того, що відбувається в глобальних справах* (ГУ, 24.02.2010); **п. конкурентна** — економічний метод державного управління, який на сучасному етапі передбачає здійснення комплексу заходів щодо формування ефективного конкурентного середовища, зменшення частки монопольного сектора в економіці, у внутрішньому валовому продукті, вдосконалення правил конкуренції, впровадження сучасних методів

державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій, а також метод захисту й підтримки конкуренції, розвитку її інституційного забезпечення. *Конкурентна (антимонопольна) політика держави — це діяльність держави, спрямована на створення і розвиток конкурентного середовища, антимонопольне регулювання з метою сприяння зростанню ефективності виробництва, кращому задоволенню потреб суспільства, підвищенню конкурентоздатності національної економіки (УК, 09.12.2010); п. культурна —* сукупність принципів і норм, якими керується держава у своїй діяльності зі збереження, розвитку і поширення культури, а також комплекс дій, спрямованих на досягнення культурних цілей. *Сучасна культурна політика в Україні щодо класичного мистецтва децю інша. Збідненість класичного компонента, хоча б і в музиці, очевидна. І це нам не здається досягненням. Тим більше з огляду на наш європейський курс (УМ, ел. ресурс); п. міграційна —* частина соціально-економічної та етнонаціональної політики, спрямована на регулювання переміщення населення в межах країни і частково за її межі, на формування раціональної статевовікової структури регіонів та збалансування трудових ресурсів. *У новому документі щодо міграційної політики МВС Польщі пропонує зосередитися на проблемах польського ринку праці, оскільки «у майбутньому країні може знадобитися значне збільшення пропозиції робочої сили» (Д, 30.06.2019); п. міжнародна —* система економічних, правових, дипломатичних, ідеологічних, військових, культурних та ін. зв'язків і відносин між народами, державами й групами держав, провідними соціальними, економічними та політичними силами й організаціями, що діють на світовій арені. *Укрінформ запускає програму «Лідія Таран запитує», де провідні експерти говоритимуть про Україну в контексті міжнародної політики, а також якими нас бачать в різних країнах, і як змінюється роль України у світі (Укрінформ, ел. ресурс); п. монетарна —* встановлення державою обсягів випуску грошових знаків та їх наповнення реальними цінностями (золотом, дорогоцінним камінням, нерухомістю та ін.). *Збереження відносно жорсткої монетарної політики та збільшення золотовалютних резервів є важливим для підтримання зовнішньої стабільності та стримування інфляційних очікувань (ВЗ, 02.08.2015); п. національна —* науково обґрунтована система заходів, спрямована на реалізацію національних інтересів, розв'язання суперечностей у сфері етнонаціональних відносин. *Новий геополітичний контекст позначиться на змінах в оборонній політиці України та внутрішніх розкладах. Нас чекають дебати щодо безпеки, інтеграції в колективні системи безпеки — насамперед ідеться про НАТО. Це визначатиме сутність національної політики у найближчий час (УМ, ел. ресурс); п. національної пам'яті —* різновид внутрішньої і зовнішньої політики, який реалізується засобами політико-правових рішень через формулювання та реалізацію цілей інтерпретації минулого, виходячи з пріоритетів формування нації. *Щоб відновити національну пам'ять, потрібна політика відновлення національної пам'яті на державному рівні (Д, 03.03.2019); п. пам'яті —* політична практика, покликана на погодження різних інтересів у публічній сфері інтерпретації минулого;

взаємодія політичних діячів, націлена на (ре)конструювання елементів суспільної пам'яті; простір творення нових політичних відносин на основі репрезентації минулого. *Відтак історична політика, політика пам'яті стали важливою складовою політики багатьох постсоціалістичних держав* (УМ, ел. ресурс); **п. партнёрства НАТО** — програма співробітництва між окремими країнами та НАТО, що спрямована на розвиток індивідуальних двосторонніх відносин із НАТО на основі самостійного визначення країнами власних пріоритетів для співробітництва та покликана здійснювати адаптацію до нових політичних і безпекових реалій. *Ця нова політика партнерства НАТО стосується не лише партнерства з державами — нечленами Альянсу, а також співпраці НАТО з іншими міжнародними гравцями і організаціями* (УМ, ел. ресурс); **п. подвійних стандартів** — дії, діяльність суб'єктів, що ґрунтуються на правилах або принципах неоднакового ставлення й оцінки явищ чи різних груп людей та держав у подібних ситуаціях. *«Така політика подвійних стандартів уряду не сприяє становленню України як правової, демократичної та підтверджує, що до реалізації принципу “закон один для всіх” нашої країні ще далеко», — наголошується в листі* (Д, 03.03.2019); **п. правова** — система цілей і засобів їх досягнення певними політичними інститутами, насамперед державою, у правовій сфері суспільства. *Голова КВУ, зокрема, розповів, які теми у своїх програмах найбільше висвітлюють кандидати. На першому місці стоять питання економіки: інвестиції, податки, робочі місця, зарплати, пенсії. На другому місці — правова політика. Це конституція, недоторканність, реформа суду, взаємодія гілок влади* (Д, 03.03.2019); **п. публічна** — діяльність органів публічного врядування, спрямована на вирішення суспільних проблем; прикладна суспільна наука та навчальна дисципліна, що вивчає діяльність органів публічного врядування. *Феномен публічної політики з позицій інституційного підходу має у власному арсеналі концептуальний базис західноєвропейської наукової традиції* (Д, 17.01.2002); **п. регіональна** — складник внутрішньої політики держави, спрямований на гармонійне поєднання інтересів держави й окремих регіонів, створення сприятливих економічно-правових умов для регіонального використання внутрішніх ресурсів і виробничого потенціалу регіонів, заохочення зовнішніх ресурсів в умовах глобалізації міжнародної економіки. *Фактично, починаючи з 2015 р. політика регіональна в Україні набула нових європейських рис і отримала конкурентне формульне фінансування з державного бюджету України* (Д, 01.06.2020); **п. світова** — процеси вироблення, прийняття і реалізації рішень, які стосуються життя світового співтовариства. *Загалом світова політика минулого тижня була вкрай контрастною — від ідилічного замирення й демонстрації дружби й довіри на Кореєському півострові до наростання протистоянь між США та Іраном* (ГУ, 15.05.2018); **п. соціальна** — система цілей і засобів їх досягнення політичними й державними інститутами з регулювання соціальної сфери суспільства, соціальних відносин відповідно до сукупності політичних настанов, принципів, рішень та ідей, спрямованих на задоволення соціальних інтересів і потреб особистостей, соціальних груп, класів та ін. *З приходом нового Прези-*

дента України люди сподіваються, що соціальна політика в державі зміниться в кращий бік. Справді, зі зміною влади є великі соціальні очікування в суспільстві (УМ, ел. ресурс); **п. стійкого споживання** — дії, спрямовані на врахування всього комплексу екологічних, економічних і соціальних аспектів виробництва та споживання товарів і послуг. Політика стійкого споживання вимагає термінового скорочення впливів на довкілля шляхом змін у виробництві та споживанні ресурсів і товарів (ГУ, 12.07.2018); **п. структурна** — політика, що визначає вплив держави на всю сукупність галузей економіки, на формування і розвиток галузевих та міжгалузевих структур, їх територіальне розміщення, організаційно-інституційні пропорції, забезпечення ресурсами і функціонування в умовах ринку. На думку глави МВФ, сильна монетарна, фіскальна і структурна політика має більше, ніж колись, значення для майбутнього світової економіки. Досягнення сильного, стійкого, збалансованого і всеосяжного зростання можливе лише за умови всеосяжної співпраці та проведення «правильної політики» (Д, 18.03.2017); **п. сусідства** — модель зовнішньої політики ЄС у суміжних регіонах, спрямована на створення навколо ЄС периферійної інтеграційної зони, до якої увійдуть країни-сусіди; ґрунтується на спільних цінностях ЄС. У напрямку ширшої Європи: як ЄС змінює свою політику сусідства (ВЗ, 18.10.2018); **п. таємна** — політичний стиль, якому притаманне приховування інформації. Таємна політика ставить за мету приховати від громадськості якомога більше правди про політичне керівництво (Д, 03.04.2011); **п. фальсифікації** — сукупність способів і методів досягнення політичних цілей, що передбачають широке застосування таких прийомів, як умисна підміна, викривлення інформації, що має особливе значення для сфери політики. Спалений парламент, «коктейлі Молотова» й сотні потерпілих: як Киргизстан повстав проти політики фальсифікації виборів (Д, 06.10.2020); **п. фіскальна** — регулювання доходів і витрат держави; заходи фіскальної політики визначаються поставленою метою (боротьба з інфляцією, згладжування циклічних коливань економіки, зниження рівня безробіття). Важливе місце в економічній політиці в сучасних умовах відводиться фіскальній політиці, оскільки вона має дієві інструменти й виконує важливі для держави і населення функції (Клепанчук, ел. ресурс).

Політикáнство політ. — безпринципна політична діяльність заради досягнення власних інтересів. Брудне політикáнство на історичному «ґрунті» не змогло отруїти велике спортивне свято. Фактично, у такий спосіб поляки й українці ще раз продемонстрували, що історичне примирення між нашими народами відбулося (ВЗ, 27.03.2013).

Політикум політ. 1. Сукупність усіх політичних інститутів держави. Український та європейський державні політикуми намагаються говорити однією мовою, однак до абсолютного спільного бачення проблем у відносинах між Києвом та Брюсселем ще далеко (ГУ, 08.12.2009). 2. Сукупність осіб, яким належить політична влада в державі. Кілька днів тому Атлантична рада оприлюднила звернення семи послів Сполучених Штатів Америки в Україні до політикуму та громадськості в обох країнах (Д, 01.06.2020).

Політичний — який базується на політиці, пов'язаний з політикою. *Політичні новини України: усі останні події зі світу політики* (ТСН, ел. ресурс); **п. в'язень, політв'язень** — особа, що перебуває під вартою чи відбуває покарання у вигляді позбавлення волі, примусового лікування, у справі якої наявний вагомий політичний елемент (мотивація дій в'язня, самі дії або причини, що спонукали владу відправити його за ґрати). У *«великому» списку політв'язнів Білорусі вже понад 250 осіб* (Д, 02.10.2020); **п. реформа, політреформа** *політ.* — зміни, нововведення в політичному житті країни (перехід до президентсько-парламентської форми правління, збільшення повноважень місцевих органів влади тощо). *Із парламентсько-президентської республіки, якою Україна стала за результатами політреформи грудня 2004 року, команда президента вирішила повернути статус президентсько-парламентської держави* (ВЗ, 18.10.2018).

Політблог — фахівець із вивчення політичних відносин та політичної системи суспільства, питань внутрішньої і зовнішньої політики тощо з діагностики, прогнозування політичних процесів та керування ними. *Доцільно також розрізняти політологів-теоретиків та прикладних політологів, яких можна назвати політтехнологами. Політолог-науковець може висувати будь-яку версію, наукову концепцію, яка не обов'язково має реалізовуватись* (Д, 17.01.2002).

Політологія наук. — наука про політику, закономірності й випадковості розвитку політичного процесу, функціонування політичної системи і влади, про сутність форми, методи діяльності суб'єктів політики та проблеми міжнародних відносин. *Гуманітарна наука, зокрема юриспруденція та політологія, в сучасних умовах активно користується різноманітними математичними та інформаційними технологіями, наприклад, у процесі розробки та функціонування виборчих систем, проведення сучасних електоральних або парламентських процедур тощо* (ГУ, 12.07.2018); **п. темпоральна** — галузь знань про часовий вимір політики. *Темпоральна політологія — це новий напрям сучасної політичної науки, предметом дослідження якого є вивчення політичних часів (темпоральностей) у багатоманітності їх форм (рівнів, діапазонів) у всіх виявах політичної реальності* (Андрущенко, ел. ресурс).

Політтехнблог політ. — фахівець з організації політичних технологій. *Політтехнолог повинен оцінювати реальні інтереси реальних політичних сил і думати, як досягти бажаного результату. Політтехнологів, у свою чергу, можна розділити на політтехнологів-політиків, які цікавляться переважно створенням власного іміджу, «ретрансляторів», — вони, витлумачуючи свої та чужі думки, популярно пояснюють населенню, що саме відбувається, та власне аналітиків, зацікавлених у відпрацюванні реальних схем та технологій, що дають конкретні результати* (Д, 17.01.2002).

Політтехнологія політ. — сукупність способів впливу на потенційних виборців, проведення різних політичних акцій, оброблення й використання інформації, надання послуг політтехнологів. *Депутатом першої Верховної Ради можна було стати тільки через запальні промови, коли людина казала*

правду і її за це обирали. Тепер — це продукти витончених політтехнологій (Д, 27.04.2016).

Поліцейський — 1. Особа, що склала Присягу поліцейського (поліціян-та), проходить службу на відповідних посадах у поліції. ...Серед особливостей нового законопроекту є те, що керівництво Нацполіції в центрі та на місцях призначається на контракт. Також особливістю є те, що Закон визначає права та обов'язки поліцейського (Д, 02.07.2015). 2. Який стос. до поліції. Шість років тому розпочалося створення Національної поліції України як принципово нового, високотехнологічного, зручного для людини, сучасного поліцейського сервісу (УМ, ел. ресурс).

Поліцентризм — 1. Наявність у системі міжнародних відносин кількох центрів найсильніших держав або блоків держав, характер і рівень взаємовідносин між якими визначає стан і тенденції розвитку планетарної політики. Поняття «політична організація» вперше застосував М. Каплан, який бачив у системі Ліги Націй, а згодом ООН, спробу встановлення наднаціональної політичної організації, не властивої для поліцентризму системи «балансу сил», у межах якої «політична підсистема» була відсутня (Д, 29.03.2019). 2. Децентралізація, багаточетровість, протистояння великим полюсам сили, своєрідний плюралізм у межах однієї держави. Лев Гумільов піддає критиці укоріненій у нашої свідомості «європоцентризм». Євразійський поліцентризм передбачає, що центрів багато. Європа — центр світу, але й Палестина — центр світу (ГУ, 06.05.2003).

Поліційний див. поліцейський.

Поліція — центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству, забезпечуючи охорону прав і свобод людини, протидію злочинності, підтримку публічного порядку та громадської безпеки. Поліція Чернігівщини викрила «банківського» шахрая (ТНЧ, ел. ресурс).

Поліціант див. поліцейський (у 1 знач.).

Полонений — особа, яку взято в полон; яка перебуває в полоні. Представники окупаційної влади на Донбасі передали українській стороні списки на обмін полоненими (ВЗ, 09.05.2021).

Полонізація — політика насильницького впровадження польської мови, віри, культури. Для того, щоб отримати роботу на державному підприємстві, наприклад, на залізниці, українцеві треба було зректися своєї віри і національності, записатися поляком. Полонізація українців нічим не була кращою, ніж русифікація (ВЗ, 27.07.2016).

Популізм — суспільні погляди і течії, які апелюють до широкого загалу і сповідують ідею прямої участі народу в управлінні, ідею недовіри до представницьких органів влади та стверджують, що мають прості рішення для розв'язання складних соціальних проблем. Сходяться мислителі на двох напрямках, що визначають суть популізму, — на різноманітних ходіннях у народ (і сюди, на кривду багатьом, можна цілком зарахувати наше волонтерство) і політичній демагогії, тобто авторизованій медійній брехні. Популізм завжди опозиційний і бореться за повернення влади народу, в якого її вирвали з рук

захланні олігархи при владі (ДТ, 10.09.2016); **п. політичний** — ідеологічно-спекулятивна орієнтація суб'єктів політики на політичні ідеї широких мас, що використовують незадоволення своїм життям та соціальним становищем. *Європейці так характеризують політичний популізм: лідер партії пропонує простий шлях до вирішення складних проблем або «короткострокові» рецепти, які не дають змоги докорінно змінити ситуацію* (УМ, ел. ресурс).

Популіст — той, хто провадить політику популізму. *Протиставлення «простого народу» і «лиходіїв» — обов'язкове. Простий народ — це завжди ті, до кого популіст звертається. Популіст завжди походить з тієї соціальної групи, класу чи клану, чие існування вже поставив під питання сам перебіг історії. Він спекулює на природному протиріччі між поняттями «справедливість» і «закон», розширюючи його до драматичного конфлікту* (ДТ, 10.09.2016).

Порядок громадський — урегульована правовими та іншими соціальними нормами система суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадян, їхнє життя і здоров'я, повагу честі та людської гідності, дотримання норм суспільної моралі. *Кількасот протестувальників мітингують під будівлею Кабінету Міністрів. У поліції пояснили, що в центральній частині столиці запланували проведення кількох акцій. Тож, аби не допустити порушень громадського порядку, правоохоронці посилили заходи безпеки* (УМ, ел. ресурс).

Порядок денний політики — перелік питань, яким організація чи інституція надає серйозної уваги у певний момент і щодо яких очікується вчинення певних дій, ухвалення політичних рішень. *Порядок денний політики є невід'ємним атрибутом політичного процесу та суспільства* (Д, 12.04.2020).

Порядок політичний — сукупність умов, що забезпечують ефективність, стабільність функціонування і розвитку політичної системи суспільства. *Є деякі політичні сили в сусідній державі, які бажають зберегти в Україні старий політичний порядок. Щодо цього, Президент наголошує, що Україна — незалежна держава, суверенна країна. І саме вона визначає свою внутрішню й зовнішню політику* (ГУ, 14.06.2007).

Порядок суспільний див. порядок громадський.

Посадовець держ. упр. — особа, яка виконує організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції. *Традиційний професійний конкурс «Посадовець року — 2021» вчетверте стартував у Кропивницькій міській раді* (КМР, ел. ресурс).

Посол — дипломатичний представник однієї держави в іншій, який очолює посольство. *Посол Японії Такаші Кураї привітав українців з Днем вишиванки та висловив сподівання, що вже скоро українці зможуть пройтись у вишиванках власними містами* (Д, 21.05.2020).

Посольство — дипломатичне представництво держави в столиці іншої або при міжнародній організації. *Посольство України в Естонії організувало три спеціальні авіарейси, якими охочі могли повернутися в Україну у зв'язку з оголошенням надзвичайного стану в державі* (УК, 22.04.2020).

Постбіполярність — міжнародна система перехідного характеру зі складною ієрархічною структурою, в якій поєднуються різні типи полярності. *Пост-*

біполярність — це загальне уявлення про світ, що постав унаслідок краху комуністичної системи (Д, 16.12.2016).

Постдемократія — політико-режимний тренд трансформації суспільних відносин, коли за наявності всіх формальних ознак та інститутів розвинутої демократії відбувається фактична монополізація політичними та економічними елітами сфери політичного управління та реалізація ними влади в обхід демократичних механізмів. *Україна, як і інші країни, переживає часи, коли постдемократія і постправа, як один з її проявів, деформували уявлення про світ. Визначення епохи, в якій ми живемо, втрачає сенс через дегенерацію міри буття людства* (ДТ, 24.03.2017).

Постімперіалізм — концепція, згідно з якою закінчення колоніалізму після Другої світової війни й поява багатьох великих економічних та політичних національних об'єднань пов'язані з припиненням експлуататорських відносин, характерних для націй у період імперіалізму з кінця XIX до середини XX ст. ...*Постімперіалізм є реалією інформаційного суспільства, коли на ключове багатство перетворюється інформація, просторовий аспект у класичному розумінні втрачає своє значення, а домінування значною мірою перемищується у вимір уявлень, знань, свідомості* (Теміров, ел. ресурс).

Постіндустріальний — такий, якому притаманне переважне значення галузі послуг, науки, освіти, оброблення даних, використання інформаційних ресурсів, стала динаміка вдосконалення виробничої і соціальної організації суспільства. ...*Мозаїчний час — характерний для постіндустріального суспільства, де людина вписана в діяльність, особливо в широко трактованій сфері послуг* (ВЗ, 06.08.2021).

Постколоніальний — який стос. до періоду після здобуття країною незалежності від метрополії. *Торговий баланс між Росією та Болгарією становить 10 до 1 на користь Росії. Це типова картина постколоніальної залежності* (Д, 24.06.2016).

Постмайданний — який є наслідком подій Революції гідності на майдані Незалежності у Києві (2013—2014 рр.). *У постмайданній Україні приблизно до 2016 року ми бачили суспільний запит на реформи* (УП, ел. ресурс).

Постмодернізм — загальна назва окреслених останніми десятиліттями тенденцій у мистецтві, що виникли після модернізму й авангардизму. *Це були заклики — в дусі постмодернізму — виконувати будь-яку приголомшливу інструкцію. Антирадянський (що протистоїть традиції) зміст прораховувався легко. І влада правильно відреагувала* (Д, 29.09.2017).

Постправа — обставини, за яких об'єктивні факти менш значущі у формуванні суспільної думки, ніж апелювання до емоцій і особистих переконань; інформаційний потік, що спеціально конструюється в сучасному суспільстві за допомогою ЗМІ для створення віртуальної, відмінної від дійсності, реальності з метою маніпулювання суспільною свідомістю. *Постправа — термін для характеристики ситуації, коли емоції, викликані нею, більше впливають на формування громадської думки, аніж факти, що лежать в основі ситуації* (Piddubny, ел. ресурс).

Пострадянський — який виник після розпаду Радянського Союзу. У *пострадянський час* доля польських державних підприємств (як і в Україні) була незavidною: старі зв'язки руйнувалися, сировини і замовлень не було, тож лодзькі текстильні фабрики закривалися одна за одною (УМ, ел. ресурс); **п. прбстїр** — журналістське кліше для позначення 15 країн, що раніше входили до Радянського Союзу як радянські соціалістичні республіки та стали незалежними під час розпаду СРСР. У 2020 році на *пострадянському просторі* почалися корінні перетворення, потенціал яких аж ніяк не *вичерпаний* (ПУ, ел. ресурс).

Потік інформаційний — рух інформації, спрямований від джерела інформації до отримувача, визначений функціональними зв'язками між ними. *Стрімкий інформаційний потік відбирає у них вміння заглиблюватись і аналізувати. Електронні передавачі інформації замінюють книги* (ВЗ, 05.03.2014).

Почуття соціальні — ірраціональна форма усвідомлення соціальними суб'єктами своїх потреб та інтересів; феноменологічно вони являють собою елемент соціальної психіки. Функціонально це складник ціннісно-нормативної системи регуляції соціальної поведінки. *Психологічне благополуччя людини взаємопов'язано із самооцінками соціальних почуттів, які виникають у процесі взаємодії між людьми та відбивають соціальні потреби. Найчастіше з параметрами психологічного благополуччя корелюють почуття, пов'язані з підтримкою інших людей та сприйняттям себе надійною людиною, якій можна довіряти* (Д, 27.04.2020).

Права людини — комплекс свобод та юридичних можливостей, обумовлених існуванням людини в суспільстві. *Останні 20 років для Польщі — це час інтенсивних трансформацій, загальної зміни ставлення до прав людини, включаючи права дитини* (УТ, 10.05.2012).

Правий сектор — громадський рух, що був утворений наприкінці листопада 2013 р. як ситуативне об'єднання революційно та патріотично налаштованих активістів для того, щоб висловити відмінне від інших демонстрантів і лідерів опозиції бачення методів та цілей Євромайдану. *Національно-визвольний рух «Правий сектор» — українська військово-політична сила нового формату* (Д, 24.11.2016).

Права гуманітарне — норми міжнародного права, пов'язані насамперед із захистом гідності, прав і свобод людини. *Війна врегульована правовими нормами, тож гуманітарне право захищає цивільне населення, забороняє невибіркові обстріли житлових районів, зобов'язує гуманно ставитися до осіб, які склали зброю* (Д, 16.12.2016).

Право дипломатичне — сукупність міжнародно-правових і внутрішньо-державних принципів та норм, якими регулюються правовий режим і діяльність представництв іноземних держав на території інших держав. *Дипломатичне право, як і дипломатія в цілому, формувалося одночасно із розвитком держав і виступало інструментом реалізації мети зовнішньої політики* (ВЗ, 18.05.2017).

Право зовнішніх зносин див. право дипломатичне.

Право міжнародне — система юридичних принципів і норм договірною та звичаєвого характеру, які виникають унаслідок погодження між державою та іншими суб'єктами міжнародного співтовариства й регулює відносини з метою мирного співіснування. *ЄС не визнавала і не визнає незаконну анексію Автономної Республіки Крим та міста Севастополя Російською Федерацією і продовжує рішуче засуджувати це порушення міжнародного права* (ГУ, 22.05.2020).

Право на самовизначення нації (народу) — принцип конституційного та міжнародного законодавства, що означає можливість народів (націй) визначити форму свого державного існування — в окремій самостійній державі чи в складі іншої держави. *Курултай (вищий національний з'їзд кримських татар) прийняв історичне рішення про право на самовизначення нації та створення національно-територіальної автономії на історичній батьківщині в Криму. Було доручено представницькому органу — Меджлісу — налагодити співробітництво з міжнародними організаціями з цього питання* (ГУ, 31.03.2014).

Правовідносини — врегульовані відносини, виникають лише тоді, коли вони регулюються нормами права; на відміну від інших відносин, охороняються державною владою. *Правовідносини між державною та релігійною громадою передбачені чинним законодавством, зокрема Господарським кодексом* (Д, 11.07.2013).

Правозахисник — будь-яка особа, що займається громадською діяльністю, пов'язаною із захистом прав людини мирними засобами, як правило, без свавілля державних структур чи посадових осіб. *У Криму занижують статистику смертності від COVID-19, тому правозахисники звернулися до ООН* (ГУ, 04.10.2020).

Правоохоронець — працівник правоохоронних органів. *...Поряд працює диво техніки — балістична ідентифікаційна система «Балскан», яка відцифровує кожен такий зразок та формує базу даних. Цією базою може скористатися правоохоронець із будь-якої області та знайти, кому належить зброя, з якої стріляли* (УК, 19.06.2021).

Правоохоронна діяльність — вид державної діяльності, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних заходів впливу в суворій відповідності із законом і за неухильного дотримання встановленого ним порядку. *Методи правоохоронної діяльності: проведення перевірок виконання законів та інших нормативно-правових актів, притягнення правопорушників до юридичної відповідальності, усунення причин злочинів та інших правопорушень тощо* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Правоохоронний орган — державний орган, що на підставі відповідного законодавства здійснює правоохоронну діяльність, спрямовану на забезпечення законності і правопорядку, захист прав та інтересів громадян, соціальних груп, суспільства і держави, попередження, припинення правопорушень, застосування державного примусу або заходів громадського впливу до осіб,

які порушили закон та правопорядок. *Правоохоронні органи отримали 210 тисяч повідомлень про підробку COVID-сертифікатів* (ІУ, ел. ресурс).

Правопорушення — неправомірний суспільно-шкідливий вчинок дієздатної особи, за який вона може бути притягнута до юридичної відповідальності. *Згідно з даними ГПУ у звітному періоді (без урахування кримінальних правопорушень, виключених з обліку у зв'язку із закриттям кримінального провадження на підставі пунктів 1, 2, 4, 6 ст. 284 ККУ) було обліковано 89 кримінальних правопорушень у справі про держзраду та 451 — у справі про дезертирство* (УТ, 19.01.2018); **п. корупційне** — діяння, що містить ознаки корупції, вчинене посадовою (або іншою відповідальною) особою, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та / або цивільно-правову відповідальність. *Відсутність інформації про придбання дорогого годинника — корупційне правопорушення, яке загрожує звільненням посадової особи* (УМ, ел. ресурс).

Правопорядок — частина системи суспільних відносин, що врегульовані нормами права та перебувають під захистом закону й охороняються державою. *Правопорядок покликаний сприяти створенню належних умов для активної діяльності всіх членів суспільства та їх усебічного розвитку. Його забезпечення переважно залежить від того, якою мірою вимоги норм права реалізуються у правомірній поведінці людей* (УМ, ел. ресурс).

Православний — який стос. до православ'я; сповідує православ'я. *Румунська православна церква направить своїх делегатів на всеправославну зустріч в Аммані, ініційовану патріархом Єрусалимським Феофілом* (ВЗ, 14.02.2020).

Православ'я — один із трьох основних (поряд із католицизмом і протестантизмом) напрямів у християнстві, що сформувався на території колишньої Візантії і став самостійним офіційно після розколу в 1054 р. християнської церкви на східну та західну. *Відповідальність не тільки стосовно нашої церкви, а й за все православ'я, за всю православну церкву. Бо як Україна є ключем для вирішення глобальних проблем у світі, так само зараз Українська православна церква є ключем до вирішення проблем загалом у православному світі. Адже від визнання автокефалії, від того, як ми будемо надалі утверджуватися і розбудовуватися, залежить загалом стан Вселенського православ'я* (УК, 07.06.2019).

Правосуддя — самостійна галузь державної діяльності, яку здійснює суд шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом, процесуальній формі цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ. *Фахівці кажуть, що в українському правосудді має бути розуміння відмінності підходу в процедурі щодо дорослого і дитини. Чинний процесуальний кодекс передбачає підготовку спеціальних суддів і слідчих, які працюватимуть з дітьми* (Д, 13.09.2019); **п. електронне** — застосування інформаційно-комунікаційних технологій у реалізації правосуддя всіма зацікавленими сторонами в юридичній сфері з метою підвищення ефективності і якості державних служб, зокрема, у взаємодії з приватними особами та підприємствами; передбачає електронне спілкування та обмін даними, а також доступ до інформації судового характеру. *Досліджуючи зарубіжний досвід*

впровадження електронного правосуддя, слід проаналізувати вже існуючі механізми створення та функціонування електронних судів та використання ними електронних доказів (Бежевець, 2020: 142).

Пра́ймериз — перший етап виборів у США, на якому обирається один кандидат від партії; передвибори. *«Супервівторок»* — це день, коли праймериз (проміжні вибори кандидатів у президенти від партії) проводяться в найбільшій кількості штатів, тобто за один день вирішується доля багатьох голосів і стає приблизно зрозуміло, хто представлятиме партію на перегонах (УТ, 15.03.2012).

Праксеоло́гія політи́чна наук. — вчення, яке досліджує проблеми ефективності функціонування політичної сфери суспільства в контексті політичного управління, здійснюваного через політичну діяльність суб'єктів політики (державних інститутів, політичних партій, окремих політиків тощо). *Звернення до складних діалектичних конструкцій молодого Маркса, його політичної пр�ксеології й антропології, пізніше — до оригінальних текстів Гегеля, Канта, Фесрбаха, Сартра, Фрейда, Камю тощо, ідеї яких слід було викласти українською (хай навіть у вигляді «критики сучасної буржуазної філософії»), незрівнянно розширили обсяг української філософської лексики* (Д, 24.11.2016).

Пра́пор державний — особливий розпізнавальний знак, офіційна емблема держави, символ її суверенітету. *Державний прапор як символ країни є втіленням національної єдності, честі та гідності, традицій державотворення, історії та сьогодення* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Прасоціоло́гія наук. див. протосоціоло́гія.

Представни́цтво дипломати́чне — закордонний державний орган зовнішніх зв'язків, який очолює дипломатичний представник держави. *Наступного року в Івано-Франківську відкриється почесне консульство Угорщини. Про це, перебуваючи на Прикарпатті, повідомили представники делегації Генерального консульства сусідньої держави з міста Ужгорода. Консул Ласло Віда сказав, що на сьогодні питання щодо відкриття дипломатичного представництва практично вирішено* (ГУ, 24.12.2013).

Президе́нт держ. упр. — 1. Вища посадова особа держави, яка обирається громадянами чи парламентом, або спеціальною виборчою колегією на цей пост (посаду) на визначений термін. *Президент України Петро Порошенко зустрівся з Президентами України попередніх років: Леонідом Кравчуком (Президент України 1991—1994 рр.), Леонідом Кучмою (Президент України 1994—2005 рр.) та Віктором Ющенком (Президент України 2005—2010 рр.)* (ВЗ, 25.10.2018). 2. *Виборний керівник установи, спілки, товариства, організації. Президент Закарпатського регіонального представництва ІСС Ukraine, відомий бізнесмен, депутат облради Федір Харута серед пріоритетів роботи нававав нарощування транзитних потужностей краю, залучення інвестицій* (ГУ, 19.05.2010).

Президе́нціалізм держ. упр. — форма правління, за якої президент очолює виконавчу владу, наділений значними повноваженнями (як законодавчи-

ми, так і адміністративними). *Президенціалізм передбачає верховенство президента у сфері виконавчої влади та його визначальний вплив на законодавчу владу за формального поділу влади* (УК, 19.06.2020).

Прекаризація — процес, який передбачає створення умов невизначеності, незатребуваності особи на ринку праці і змушує її постійно перебувати у пошуку заробітку. *Найбільше зазнають в Україні впливу прекаризації нелегальні трудові мігранти, жінки середнього віку, люди передпенсійного й пенсійного віку, молодь без фахової освіти. Часто вони працюють в умовах, що не відповідають нормам охорони праці* (ДТ, 08.04.2016).

Прекаріат — представники будь-якої соціальної верстви суспільства, які тривалий період свого життя перебувають у непевному становищі через балансування на межі бідності або нестачу матеріальних ресурсів, щоб удовольнити свої споживчі запити, відсутність стабільної високооплачуваної та престижної роботи за спеціальністю або загрозу її втрати, невизначеність майбутніх життєвих перспектив. *За класифікацією англійського соціолога Гая Стендінга, прекаріат у всьому світі складається з трьох груп. Перша — це «старий» пролетаріат. Друга група — мігранти, менишини, жінки та ін. найбільш безправні й уразливі. І третя — це освічена молодь, ті, хто йшов в університет або коледж, сподіваючись, що матиме квиток у гідне життя* (ДТ, 08.04.2016).

Прекарність — нестабільний спосіб життя та роботи без довгострокових гарантій і надійного заробітку, особливо щодо розповсюдження «нестандартної» зайнятості в неолиберальну епоху. *Прекарність — у соціальних науках цим терміном позначають нестабільні, непевні умови життя. У випадку зайнятості — це ситуація, коли людина не має стабільного доходу, роботи, соціальних гарантій* (УТ, 20.08.2012).

Прем'єр-міністр, прем'єр держ. упр. — перший, головний міністр, голова уряду в сучасних державах. У деяких державах обирається на всенародних виборах, в інших затверджується парламентом після подання голови держави або призначається головою держави. *Запропонувавши міністрам обговорити роботу Міністерства охорони здоров'я, прем'єр наголосив, що нова команда МОЗ на чолі з виконуючою обов'язки міністра є чесною і абсолютно не корумпованою* (ГУ, 19.01.2017).

Пресконференція — зустріч офіційних осіб, державних, політичних, громадських, наукових діячів тощо із представниками засобів масової комунікації з актуальних питань. *...В Укрінформі відбулася пресконференція з питань житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб* (СОЕ, ел. ресурс).

Пресреліз — спеціально підготовлені для розповсюдження через засоби масової інформації факти про події, явища, думку тієї чи іншої особи, надані офіційними службами держави. *...До журналістів у Стамбулі вийшов пресекретар Вселенського патріархату і надав пресреліз, у якому йдеться про надання Томосу Україні* (ВЗ, 29.11.2018).

Прессекретар — представник високопосадовців (президента, прем'єр-міністра, інших чільних осіб), а також організації, який інформує пресу про

наміри та діяльність цих осіб чи організацій. У *понеділок прессекретар адміністрації Президента Туреччини Ібрахім Калін після закінчення засідання уряду оприлюднив заяву: «Ми вважаємо, що режим Асада втратив легітимність і тепер далекий від того, щоб визначати майбутнє Сирії»* (ГУ, 06.02.2019).

Пресслужба — відділ апарату глави держави або уряду, партії, з'їзду, змагань і т. ін., що відає зв'язком з органами масової інформації; відділ збирання і обробки інформації з матеріалів преси. *Вперше в історії пресслужба Білого дому складатиметься винятково з жінок* (ВЗ, 30.11.2020).

Приватизація — одна з форм роздержавлення, передання державного або муніципального майна (земельних ділянок, підприємств, банків, транспортних засобів, засобів зв'язку та масової інформації, приміщень тощо) за відповідну плату або безкоштовно у власність фізичних або юридичних осіб. *Фонд держмайна оголосить конкурси з продажу відповідних пакетів перелічених об'єктів у середині цього року. Під час проведення приватизації перевага надаватиметься тим інвесторам, які готові вкладати максимальний обсяг інвестицій у модернізацію приватизованих компаній* (ГУ, 19.04.2011).

Прикордоння — територія, розташована біля або вздовж кордону; може виступати чинником, що розділяє різні політико-інституційні системи, і чинником, що забезпечує контакт між ними; виконує функцію лінії розмежування. *Мешканці прикордоння — особи, які постійно проживають у прикордонній зоні не менше трьох років* (УК, 21.11.2018).

Примирення — дія за знач. **примиріти**. *8 травня Україна відзначає День пам'яті та примирення, визначений Резолюцією Генеральної асамблеї ООН* (УК, 18.05.2019); **п. національне** — комплексний соціально-політичний та політико-психологічний процес із метою припинення внутрішньонаціонального, внутрішньодержавного або регіонального конфлікту, умиротворення певної території, припинення бойових дій і воєнних операцій ворогуючих сил, встановлення національного миру та злагоди. *В Україні створюють платформу національного примирення і єдності* (ВЗ, 29.10.2015); **п. постконфліктне** — поступова перебудова суспільних стосунків і взаємодій між спільнотами, розділеними тривалим конфліктом та насильницькими діями з метою знайти компроміс у новій соціально-політичній дійсності. *...Координаторка освітнього напрямку Української Гельсінської спілки з прав людини розповіла про постконфліктне примирення та можливі інструменти перехідного правосуддя для єдності українського народу* (Justtalk, ел. ресурс).

Примиріти — встановлювати мирні стосунки між ким-небудь, відновлювати злагоду. *Ідея єдиної України <...> змогла примирити багатьох ідеологічних супротивників* (РС, ел. ресурс).

Примордіалізм — теоретичний підхід, який розглядає етнічність як об'єктивну, вроджену характеристику людства. *Соціально-біологічний варіант примордіалізму (П'єр ван ден Берг) пропонує розглядати етнічність як форму, результат еволюції кровної, біологічної спорідненості* (ВЗ, 14.10.2013).

Примордіальний — який існує споконвічно. *Соціальний конструктивізм дозволяє виділити два діалектичних компоненти в національній самосвідомості*

мости, а саме, об'єктивний, примордіальний компонент спільноти або етногрупи і суб'єктивізм індивідуальностей, які не тільки утворюють спільноту, а й створюють динаміку її розвитку (ГУ, 27.10.2017).

Принцип гармонізму в економіці — правило, в основі якого лежить розуміння людської особистості як абсолютної цілісності економічного розвитку. *Зона вільної торгівлі з ЄС надала важливий політичний імпульс підтримки і сигнал надії нашим експортерам у 2014—2015 роках. Водночас ментальна та організаційна перебудова на Захід потребувала розуму, сил та часу, та, насамперед, дотримання принципів гармонізму в економіці* (УК, 21.11.2018).

Принцип консенсусу — положення, за яким приймаються рішення або текст договору за згодою учасників форуму без формального голосування, якщо проти цього не виступає жоден із його учасників. *Слід шукати консенсус у вирішенні питання стосовно можливості лікування засуджених за кордоном, однак без погодження жоден законопроект — чи то від більшості, чи то від опозиції — не набере голосів у сесійній залі. І саме цей принцип консенсусу було взято за основу роботи* (ГУ, 14.11.2013).

Принцип поділу влади — норма конституційного розмежування владних компетенцій та повноважень між законодавчою, виконавчою і судовою гілками влади; діловий поділ праці в державному механізмі з метою спрощення виконання державних функцій та ефективного контролю. *Принцип поділу влади є засадою організації і здійснення державної влади в Україні* (ГУ, 27.10.2017).

Присвоєння соціальне — особлива форма соціального освоєння реальності; оволодіння та володіння реальністю через перетворення її елементів у приналежність певному соціальному суб'єктові. *...Присвоєння соціальне є не що інше, як процес перетворення нічийого на «своє» (моє, твоє, наше, ваше і т. д.), унаслідок чого соціальна реальність фрагментується на світ «свого», світ «нічийого» і світ «чужого», недоторканного* (Subjectum, ел. ресурс).

Присосованець — людина, що безпринципно змінює свої погляди, переконання, смаки, уміло пристосовуючись до обставин. *Надія вождів на революцію в Європі була утопією: західний обиватель — присосованець, для нього є чужими російські пристрасті, а тим більше — месіанські ідеї* (ДТ, 22.04.2005).

Присосовництво — уміння безпринципно змінювати свої погляди, переконання, смаки, уміло пристосовуючись до обставин; поведінка присосованця. *У фільмі ідеться про спотворені форми колоніального присосовництва, коли панство, до якого хочеться прилучитися за статками, статусом і культурою, є колонізатором — із чужою мовою та звичаями* (Д, 22.09.2016).

Пріоритет соціальний — першочергове, життєво важливе для суспільства, соціального інституту завдання. *Економічний розвиток, справедливість та сильні громади — головні соціальні пріоритети громадсько-політичного об'єднання «Важливий кожен»* (Д, 06.03.2019).

Проамериканський політ. — який діє в національних інтересах США та американців. *...Статтю негайно названо «антиросійським маніфестом» і*

«спробою провести лінії поділу в Європі». Серед основних елементів статті — її відверто проамериканський характер; симпатії та аналогії зі знаменитою американською стратегією стримування та ін. (УМ, ел. ресурс).

Проблема суспільна — питання, яке набуло значущості для великих груп населення. *Необхідно створити відповідні умови, передусім запровадити такий механізм роботи влади, який змушував би політиків вирішувати суспільні проблеми, а не робити те, що їм хочеться, до чого спонукають їхні інстинкти, як є сьогодні (ГУ, 02.04.2004).*

Проблема сучасності глобальна — виклик (економічний, політичний, екологічний тощо) існуванню людської цивілізації, сформований її прискореним розвитком. *Глобальні проблеми сучасності — це сукупність життєво важливих проблем людства, від вирішення яких залежить подальший соціальний прогрес (PDPU, ел. ресурс).*

Провладний — який підтримує владу, діє в інтересах влади. *Журналісти телеканалу обурені цензурою та провладною пропагандою на каналі (ВЗ, 21.02.2014).*

Провокація — підбурювання, спонукання окремих осіб, груп, організацій тощо до дій, які можуть спричинити тяжкі наслідки для держави й суспільства. *Правоохоронці затримали в Києві групу молодиків за підозрою в підготовці провокацій на День Незалежності (ВЗ, 13.08.2020).*

Прогнозування глобальне — аналіз сучасних та майбутніх тенденцій розвитку суспільства у формі глобального моделювання; виражається через побудову математичних моделей складних багатофакторних процесів світового розвитку. *Глобальне прогнозування за допомогою екстраполяції поточних тенденцій ніколи не було абсолютно точним. Сюрпризи неминучі (Д, 11.01.2013).*

Прогнозування політичне — передбачення, здійснене на основі аналізу та зіставлення реальних фактів, оцінки чинних у політиці сил і тенденцій, їх взаємодії. *Політик — це передусім людина, здатна на політичне прогнозування та передплатчування, вміння підбирати відповідні кадри на посади серед справжніх фахових професіоналів (Д, 29.03.2018).*

Програма безпеки глобальна — комплекс міжнародних умов співіснування домовленостей та інституційних структур, за яких кожній державі — члену світової спільноти забезпечується можливість вільно обирати і здійснювати свою стратегію розвитку відповідно до принципів глобалізації. *Глобальна програма безпеки охоплює широкий спектр питань, починаючи від політичної реформи до військової (Д, 12.11.2013).*

Програма державна юр. — документ, який визначає стратегію вирішення найважливіших соціально-економічних, екологічних, науково-технічних, інших проблем загальнодержавного значення, містить комплекс взаємопов'язаних заходів і завдань, спрямованих на досягнення конкретних кінцевих цілей, узгоджених за термінами їх реалізації та складом виконавців. *Має бути послідовна державна програма розвитку мови. Від безкоштовних мовних курсів і до українізації загалом. У нас ніколи не було урядової програми. Лише минулого року ухвалили Закон про мову (УМ, ел. ресурс).*

Програма економічного розвитку юр. — документ, у якому визначаються цілі та пріоритети економічного та соціального розвитку, засоби й шляхи їх досягнення, формується взаємоузгоджена комплексна система заходів органів законодавчої і виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, спрямованих на ефективне вирішення проблем, досягнення стабільного економічного зростання, а також характеризуються очікувані зміни в економіці та соціальній сфері. *Учора кошторис ухвалив на своєму засіданні уряд, а сьогодні дбайливо підготовлений документ уже зранку мали привезти до Верховної Ради <...> кабмінівці вирішили взяти на себе додаткові зобов'язання і до кошторису додали державну програму економічного і соціального розвитку на наступний рік* (УМ, ел. ресурс).

Прогрес — розвиток суспільства або його підсистем по висхідній лінії, перехід від менш досконалого стану до більш досконалого. *Науковий і технічний прогрес визначає перехід до принципово нової промисловості й накладається на нерівномірний розвиток країн і цілих континентів* (Д, 24.09.2019).

Проевропéйський політ. — який спрямований на євроінтеграцію. *Найбільш показово і згуртовано проєвропейські настрої українського населення виявляються у Верховній Раді України. Адже саме парламентом прийнято 15 законів та інших законодавчих актів, що мають ключове значення для співпраці з Європейським Союзом* (ГУ, 12.10.2013).

Прозáхідний політ. — який орієнтований на політику Західної Європи. *Підтримка конфліктної ситуації в Придністров'ї та Донбасі аніскільки не зменшила, а, навпаки, лише збільшила прозахідний рух Києва та Кишинєва* (ВЗ, 18.09.2019).

Прокомуністичний політ. — який обстоює комуністичну ідеологію. *Експерти знайшли в ілюстраціях і змісті елементи пропаганди комуністичного тоталітарного режиму. Автор неодноразово посилається у своїх книгах на приклади партійних діячів, зокрема Леніна, Сталіна, дитячих прокомуністичних формувань (жовтенята, піонери), а в тестах для дітей пропонує питання про притаманні радянській добі державні свята* (ВЗ, 23.03.2019).

Прокурóр — головний законний представник обвинувачення в країнах цивільного права з системою слідства або в країнах загального права, що прийняли змагальну систему. *Прокуратура Автономної Республіки Крим оголосила в розшук колишнього прокурора Кримського регіону з нагляду за дотриманням законів у військовій сфері <...> вирішується питання про отримання дозволу на затримання колишнього прокурора з метою його доставки до суду та обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою* (УТ, 09.03.2017); **п. Генерáльний** — посадова особа, яка очолює єдину централізовану систему Прокуратури України. *Новостворений офіс Генерального прокурора матиме 12 департаментів, вісім окремих управлінь, дві спеціалізовані прокуратури та 1500 працівників замість 2500 співробітників Генеральної прокуратури, передбачених законодавством* (ВЗ, 02.01.2020 р.).

Пролетáр — найманий робітник, позбавлений власності на засоби виробництва. *Найважливішою рушійною силою були робітники, пролетарі та лю-*

пен, тому революція у Франції, а частково — й в інших країнах, була переважно пролетарською, робилися навіть спроби провести соціалістичні реформи (Д, 19.05.2007).

Пролетаризація — перетворення на пролетарів представників різних класів суспільства. Велику надію в реалізації таких планів експропріації влада покладала на робітників промисловості, яких більшовики всіляко заохочували до «пролетаризації дрібнобуржуазного селянства» (Д, 07.12.2017).

Пролетарій див. пролетар.

Проліферація військ., політ. — розповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки. Європейська стратегія протидії розповсюдженню зброї масового знищення, ухвалена Європейською радою у грудні 2003 року разом із Європейською стратегією безпеки, засвідчує, якого великого значення ЄС надає боротьбі з проліферацією (ДТ, 02.11.2007).

Пролонгація 1. юр. Продовження терміну дії угоди, векселя, позики. Пролонгація наявної фінансової політики у найближчі роки прирікає нашу державу на остаточний економічний колапс. Адже, починаючи з наступного року і впродовж наступного десятиріччя, Україні потрібно буде виплатити зовнішній борг у сумі 117,2 млрд дол. США (ГУ, 15.01.2010). 2. держ. упр. Продовження терміну перебування на вищій урядовій посаді. Так званий «конституційний переворот» 1 жовтня 2010 року мав наслідком узурпацію цілої низки владних повноважень главою держави, пролонгацію на рік повноважень Верховної Ради, правляча більшість якої демонстративно і постійно порушувала Конституцію та Закон про регламент при обговоренні законопроектів і голосуванні за них (Д, 09.12.2015).

Пропаганда — діяльність, що передбачає системне поширення, поглиблене роз'яснення соціально-політичних, економічних, правових поглядів, ідей, теорій і забезпечує формування в суспільстві певних настроїв, закріплення у свідомості громадян тих чи тих цінностей, орієнтацій, уявлень для максимального розширення кола прибічників відповідної ціннісної системи. На порівняно невеликій території Донеччини <...> 19 (!) газет, 9 телеканалів (!) і 4 (!) радіостанції <...> активно поширюють антиукраїнську пропаганду (УК, 24.06.2020).

Пропагандист — особа, що займається пропагандою. Печерський суд Києва заарештував майно пропагандиста Х. Арешт накладено на об'єкти нерухомості в Іспанії, банківські рахунки в РФ і країнах ЄС (ДТ, 08.06.2021).

Пропагандистський — який стос. до пропаганди, пропагандиста. ... У нинішній суворий воєнний час ми повинні усвідомлювати, що сучасна гібридна війна точиться не лише на сході України, а передусім у мізках і душах людей — за переконання і світогляд. І в цій пропагандистській війні кожен герой чи окремих факт з минулого України, використані противником проти нас, стають бойовими снарядами (Д, 28.11.2014).

Пропрезидентський держ. упр. — який підтримує президента. Колишній «нашоукраїнець» Леонід Черновецький був депутатом Верховної Ради IV скликання. Його, представника пропрезидентської сили, і в наступному

парламенті заздалегідь «розподілили» до лобістів Віктора Ющенка (УМ, ел. ресурс).

Проросійський політ. — який спрямований на тісне співробітництво з Росією, на підтримку її політики. *Великий вплив на болгарські медіа має проросійське прочитання болгарської історії, і для телебачення шокуючим є те, що офіційна версія дружби між росіянами і болгарами протягом століть піддається сумніву, я навіть наважусь сказати, стала фейком* (Д, 25.06.2016).

Проросійськість політ. — властивість за знач. **проросійський.** *Корупція, проросійськість та моральна нищість — три ознаки владної верхівки* (Д, 09.02.2017).

Прос'юмеризм — професійна (продукційна) активність споживача, що є компетентним і мотивованим співучасником політичних рішень. *Прос'юмеризм реально загрожує поховати сучасну індустріально-фінансову систему* (Д, 09.02.2017).

Протегування див. протекція.

Протеге соціол. див. креатура.

Протекторат — 1. Форма залежності, за якої одна країна, формально зберігаючи свій державний устрій і певну самостійність у внутрішніх справах, фактично підпорядковується іншій, сильнішій державі. *25 лютого в Кувейті відзначають національне свято. Започатковане воно на честь створення незалежної країни та коронації еміра Абдалли ас-Салема ас-Сабаха в 1961 році. До цього часу держава перебувала під протекторатом Великої Британії* (ГУ, 25.02.2016). 2. Країна або територія, що перебуває в такій залежності. *Берлінська стіна — кордон, що став одним із символів Холодної війни та поділу Німеччини. Мур, який складався із комплексу споруд між двома частинами Берліна — західною, яка після закінчення Другої світової війни перебувала під протекторатом військ Західної коаліції, та східної — під протекторатом СРСР, було зведено за наказом державного керівництва СРСР від 13 серпня 1961 для попередження втечі мешканців східної частини Німеччини до західної* (УМ, ел. ресурс).

Протекціонізм — 1. ек. Економічна політика держави, спрямована на забезпечення національного господарства від іноземної конкуренції введенням високого мита на товари, що ввозяться до країни, заборонаю або обмеженням ввезення певних товарів тощо. *На сучасному етапі розвитку міжнародної торгівлі в арсеналі розвинутих країн превалюють інструменти протекціонізму, які реалізуються переважно методами внутрішньої економічної політики* (Д, 09.02.2017). 2. соціол. Набір людей на службу не за діловими характеристиками, а за знайомством, протекцією. *Володимир Дмитрович Гащин багато років очолював обласний центр «Інваспорт» і зробив багато для того, щоб область мала в національних командах своїх параолімпійців. Коли зайшла мова про те, хто його замінить, знайшлися люди, які хочуть забезпечити невинуватий і непрозорий протекціонізм при кадрових призначеннях* (ГУ, 07.02.2017).

Протекціоніст ек., соціол. — прибічник протекціонізму. *У нашій країні сформувалася ще одна спільнота «реформаторів», які називають себе про-*

текціоністами (державниками). Вони вважають, що провідну роль у розвитку країни відіграють компетентні та сильні органи влади, які роблять прогнози, розставляють пріоритети, стимулюють бізнес тощо (Д, 03.03.2016).

Протекція — заступництво, підтримка впливової особи, прихильність до кого-небудь, яка полягає в сприянні влаштуванню справ, кар'єри, з порушенням чинного законодавства їх розгляду чи розв'язання. *Кандидат на посаду за протекції свого попередника-губернатора створив корпорацію «Галичина-ліс», яка завдяки ізраїльським та австрійським інвестиціям стала найбільшою деревообробною фірмою країни (ВЗ, 10.11.2013).*

Протест — рішуче заперечення чогось, направлене на діяльність законодавчих, виконавчих чи судових органів влади, будь-кого. *Міністерство закордонних справ висловлює рішучий протест у зв'язку зі схваленням Центральною виборчою комісією РФ рішення про залучення населення тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях України до запланованих на вересень цього року виборів до Державної думи федеральних зборів РФ шляхом участі в електронному голосуванні (УК, 24.07.2021).*

Протестант — 1. Особа, яка бере участь у протесті, протестує. *Провокаційні інсталяції художника-протестанта <...> мають гострий соціальний характер, наповнені глибоким змістом і стосуються культури «боротьби проти» (ГУ, 19.02.2014).* 2. рел. Особа, яка сповідує протестантизм. *Цікавим є факт, що князя Миколу Чорного Радзивілла називають «батьком Реформації». Він одним із перших магнатів Великого Литовського князівства став протестантом і прийняв кальвінізм (Д, 23.04.2017).*

Протестантизм рел. — один із найпоширеніших напрямів у християнстві, що відокремився від католицької церкви в період Реформації у XVI ст. Релігійні течії, які панували на Заході, зокрема протестантизм, виключали таке поняття, як задрість. *Людина була орієнтована на аскетизм (ВЗ, 03.10.2013).*

Протестний — який стос. до протесту, протестанта (у 1 знач.). *...Протестний електорат помаранчевими колонами (поверх одягу на людях накинуті жилети жовтогарячого кольору) прямував у бік Національного банку вулицею Інститутською (УК, 31.12.2019).*

Протестувати — виражати протест проти кого-, чого-небудь, виступати з протестом. *Чому жителі Херсона та області продовжували протестувати проти окупації, навіть на тлі розв'язаного в захопленому місті терору? (РС, ел. ресурс).*

Противітряна оборона, ППО — сукупність організаційних заходів та бойових дій задля відбиття ворожого удару з повітря, прикриття угруповань власних наземних військ або важливих об'єктів у тилу; наземні, підземні (підводні човни) і повітряні системи зброї, пов'язані з ними сенсорні системи, засоби керування та спостереження і пасивні заходи (напр., загороджувальні повітряні кулі). *Протягом тижня в Україні працювала делегація експертів із противітряної оборони США (Armyinform, ел. ресурс).*

Протопартія — політичне партійне угруповання, що вперше з'явилося у найбільш розвинених країнах Європи й Америки в період утвердження капіталізму й формування інститутів представницької демократії (кінець XVII — перша половина XIX ст.). *Політичні партії або, радше, протопартії почали з'являтися ще тоді, коли з формального погляду СРСР не припинив свого існування* (УТ, 22.10.2014).

Протосоціологічний наук. — який стос. до протосоціології. ...*Учені в розвитку соціології виділяють передісторію (протосоціологічний період) — це період, коли самостійної соціологічної науки не було та безпосередньо період, пов'язаний із виникненням та подальшим розвитком соціології як самостійної науки* (PhilArchive, ел. ресурс).

Протосоціологія наук. — передісторія соціологічного знання, елементи якого існують у системі синкретичного суспільствознавства і філософії до його диференціації та спеціалізації на окремі науки. *Люди спостерігали та аналізували реальні факти соціального буття, творили ідеї, без яких взагалі не могли б жити, вдавалися до спроб концептуалізації соціального досвіду і побудови раціонально обгрунтованої теорії суспільства. Є всі підстави розпочинати вивчення історії соціологічної думки не з її зрілих, пізніх етапів, а з протосоціологічних витоків. Без протосоціології історія соціологічного знання буде неповною* (ГУ, 26.12.2012).

Проукраїнський політ. — який спрямований на підтримку всього українського (мови, культури, урядової політики та ін.). ...*28 квітня 2014-го в Донецьку відбувся останній проукраїнський мітинг* (Reporters, ел. ресурс).

Проукраїнськість політ. — стан за знач. **проукраїнський**. *І ця проукраїнськість, любов до своєї церкви плекалися і передавалися із покоління в покоління* (ВЗ, 10.11.2013).

Профайл, прбфіль див. акáунт.

Профайлінг — метод добування якісної інформації на основі аналізу найбільш інформативних ознак і характеристик зовнішності, невербальної та вербальної поведінки людини. *Проблеми використання профайлінгу неодноразово порушувались правоохоронними органами у вітчизняній кримінальній процесуальній науці* (УК, 26.04.2016).

Процес державного управління держ. упр. — свідомо й цілеспрямована послідовна діяльність, пов'язана з реалізацією державно-владних повноважень суб'єктами державного управління, внаслідок чого відбувається зміна суспільних станів, подій і явищ. *Державні органи вже дають запит на IT-рішення, які зроблять процес державного управління прозорим, дозволять заощадити бюджетні кошти, унеможливити корупцію* (Д, 11.02.2016).

Процес державотворення — комплексний довготривалий розвиток, спрямований на утворення держави, який включає культурні, політичні, міфологічні, релігійні та ін. чинники. *Козацтво висунуло зі свого середовища П. Сагайдачного та Б. Хмельницького, які очолили процес державотворення і збройну боротьбу українського народу за своє визволення* (Д, 09.08.2019).

Процес законотвірчий — діяльність органів держави, громадських організацій, посадових осіб, усього народу й інших суб'єктів, спрямована на виявлення суспільних відносин, що потребують урегулювання на законодавчому рівні, та встановлення, зміну і скасування законів з метою такого урегулювання. ...У розділі «Законодавча спроможність та законотвірчий процес у Верховній Раді України» європейських рекомендацій щодо реформування ВР міститься така пропозиція: «Після початку роботи кожної наступної сесії ВРУ необхідно проводити відбір 20 законопроектів, ініційованих народними депутатами, які в подальшому розглядатимуться Верховною Радою (ВЗ, 01.03.2016).

Процес нормотвірчий — спеціальна організаційно-правова діяльність уповноважених суб'єктів, яка полягає в ініціюванні, підготовці, розгляді проектів, прийнятті нормативних актів та введенні їх у дію. *Триває нормотвірчий процес у розробленні механізму для спрощеного порядку реєстрації фактів народження і смерті наших громадян, що проживають на тимчасово окупованих територіях (УК, 26.04.2016).*

Процес політичний — форма політичного функціонування політичної системи суспільства, яка еволюціонує в просторі і часі та в кінцевому підсумку забезпечує розвиток або занепад політичної системи. *Президент Франції Еммануель Макрон та канцлер ФРН Ангела Меркель прихильні до просування політичного процесу в рамках «Нормандської четвірки» та Мінського формату (Д, 23.06.2017).*

Процес етнічний культ. — сутнісна зміна в різноманітних компонентах етнічних спільнот, зокрема в окремих елементах духовної та матеріальної культури, мові, соціальній структурі, самосвідомості тощо, яка відбувається в процесі історичного розвитку людства. *Погляди М. Костомарова на етнічні процеси в східнослов'янському регіоні були глибокими й базувалися на відносно об'єктивних дослідженнях (Д, 02.07.2020).*

Прошарок соціальний — сукупність індивідів, котрі мають загалом однаковий соціальний статус, що забезпечує їм приблизно рівний доступ до системи благ. *Соціальний протекціонізм продукується тим соціальним прошарком України, котрий умовно можна назвати «командою влади». Протекціонізм указує, як на загальний вектор направленості світосприйняття представників цього прошарку, так і на їх бачення способів побудови будь-яких стосунків (Д, 25.04.2016).*

Псевдовибори — масова кампанія, яка свідомо імітує демократичний, правовий спосіб ротації влади, протилежна вільному вибору і, як правило, притаманна недемократичним політичним режимам. *У самопроголошених «ДНР» і «ЛНР» 11 листопада 2019 р. відбулися псевдовибори «глав народних республік» та «депутатів народних Рад» (Д, 15.11.2019).*

Псевдореферендум — нелегітимне всенародне опитування, яке відбувається всупереч чинному законодавству і з численними правопорушеннями. *16 березня 2014 р. на території Криму і міста Севастополя відбувся псевдоре-*

ферендум, проведення якого пройшло всупереч чинному українському законодавству, що не передбачає плебісциту на місцевому рівні (ВЗ, 20.03.2014).

Психологія наук., психол. — наука про закономірності, розвиток і форми психічної діяльності людини. *За півтора століття, з того часу, як психологія почала самостійне існування, точаться суперечки щодо основних положень науки* (Вікіпедія, ел. ресурс); **п. влади** — одна зі складних та перспективних наук на межі психології і кратології, що дає уявлення про закономірності, механізми і факти психологічного життя людини, яка опинилася у структурах влади або біля її керма. *У сучасних концепціях влади центральне місце посідає проблема джерел влади, пошук моделей її існування, відтворення і концентрації та особливостей психології влади. Таку основу влади багато фахівців вбачають у суперечностях або несиметричності функцій, можливостей держави і громадянського суспільства* (ВЗ, 14.03.2014); **п. етнічна культ.** — наука, що вивчає психологічні особливості індивіда або групи, які безпосередньо пов'язані з етнічною, культурною належністю і виявляються на свідомому та несвідомому рівнях. *Автор книги вважає, що освічена людина має володіти знаннями про етноси нашої планети та орієнтуватися в етнічній карті світу. Тому етнічна психологія, ментальність, ознаки та особливості етносу стали предметом аналізу видання* (ГУ, 22.03.2005); **п. інженерна див. ергономіка**; **п. особистості** — галузь психологічної науки, яка виникла на межі загальної і соціальної психології та вивчає психологічні структури (інтелектуальну, емоційну, вольову) особистості, загальні й специфічні закономірності її психіки, суперечливі процеси соціалізації особистості тощо. *Разом зі зміною ідеології особистості весь її психічний лад набуває нового сенсу. Постає нова психологія особистості. Психологічні закономірності поєднують у собі загальнолюдське, конкретно-історичне, зрештою, індивідуальне* (Д, 21.08.2016); **п. політична** — наукова дисципліна, що перебуває на межі науки про політику та психології і передбачає використання психологічних знань для пояснення політики. *Політична психологія виникла як прямий наслідок політизації психології і психологізації політики. Внаслідок того, що психологічні аспекти політичних процесів так чи інакше зачіпають проблемне поле інших дисциплін, існує тісний зв'язок політичної психології з іншими науками* (ВЗ, 15.04.2019); **п. праці** — галузь психології, яка вивчає особливості видів трудової діяльності людини та підготовки її до праці. *Психологія праці на сьогодні — самостійна галузь психології, яка дозволяє найбільш ефективно використовувати працю людини, враховувати її особистість та вплив на виробництво в цілому, прогнозувати розвиток виробничих відносин тощо* (Д, 21.08.2016); **п. соціальна** — наука про закономірності і механізми формування, функціонування та розвитку суспільно-психологічних явищ, процесів і станів, суб'єктами яких є маси, історичні спільноти, класи, соціальні групи й особистості як члени цих множин. *Антропологія — це наука про те, як людство забуває, про що написано на попередній сторінці підручника з історії, а соціальна психологія — про те, чому так відбувається* (Д, 05.05.2019).

Психотехніка *психол.* — спосіб впливу на свідомість людини, адаптація психології для вирішення нагальних практичних і особистісних проблем. *За даними слідства, підозрювані обманювали громадян за допомогою різних методів, в тому числі використовуючи різні психотехніки* (УТ, 10.11.2012).

Психотехнологія *психол., соціол.* — нейролінгвістичне програмування, спрямоване впливати на людську психіку через рекламу, піар, політичні акції, формування громадської думки тощо. *Використовуючи психотехнології, можна впливати на сприйняття окремих кандидатів у президенти. Процес сприйняття починається з виділенням об'єкту з якогось простору* (Д, 06.11.1999).

Пункт контрольно-пропускний, КПП — місце на межі захищеної зони, зони контрольованого доступу для контролю та управління проходом людей або проїздом транспортних засобів у порядку, встановленому пропускним режимом. *Європейський Союз передав поліції Донецької області автомобілі, сканер для пошуку вибухівки та модулі для контрольно-пропускного пункту, щоб підвищити ефективність роботи правоохоронців* (ДТ, 11.03.2021).

Путч — збройний авантюристський виступ інакомислячої невеликої групи змовників для здійснення державного перевороту. *22 травня 1938 р. фінансована з Німеччини Судетсько-німецька партія спробувала перетворити муніципальні вибори на плебісцит із приєднання Судет до Третього рейху. Фактично йшлося про сепаратистський путч, але в Чехословаччині провели часткову мобілізацію та за участю армії відновили конституційний лад у країні* (УК, 22.05.2018).

Путчизм — політика путчів та їх організації. *Путчизм — це традиція політичного життя країни. Таким чином, армія виконує свої функції, коли зашкалює радикалізація або ісламізація країни. Армія жорстко спрямовує країну в потрібне русло* (ДТ, 26.07.2016).

Путчійст — учасник, прихильник путчу, путчизму. *За вказівкою опозиційних путчистів, місцеві ради західних регіонів України влаштовують «парад містечкових суверенітетів», приймають незаконні рішення, які несуть пряму загрозу територіальній цілісності країни* (УТ, 03.12.2013).

Р

Ра́б *перен.* — 1. Безправна людина, яка перебуває в повній залежності від кого-небудь. *«Іноземці не раби» — чому українець голодує заради заробітчан у Чехії* (РС, ел. ресурс). 2. Людина, яка виконує волю іншої людини, лестить їй. *Перебуваючи в армії, я бачу навколо себе багато рабів. Не фактичних рабів, зрозуміло, а тих, хто психологічно є рабом, не вільною людиною. <...> І раби не відповідають за власні дії, вся реальна відповідальність, знову ж таки, лежить на хазяїні* (НВ, ел. ресурс). 3. Людина, яка цілком підпорядкувала свої вчинки кому- або чому-небудь. *Радянські люди стали рабами комуністичної ідеології* (Д, 20.01.2010).

Ра́бство — насильницьке підпорядкування однієї людини іншій або однієї групи людей іншій групі людей. *Наші предки зруйнували рабство, абсолютизм і безліч інших гідот, які також колись здавались опорами світобудови* (УТ, 30.09.2018).

Ра́да — 1. Спільне обговорення якихось питань, обмірковування чого-небудь громадою різних рівнів, владою, військовими тощо. *У зв'язку з об'єднанням територіальних громад у Шаргородському районі Вінницької області мешканці провели раду щодо обговорення новопосталих проблем та завдань* (ГУ, 27.02.2019). 2. Орган державної влади, який є формою політичної організації суспільства. *Процес утворення об'єднаних територіальних громад нині є важливим інформаційним приводом. Мачухівська ОТГ — одна з двох в Україні, яка об'єднала п'ять сільських рад, що належать до трьох різних районів: Полтавського, Новосанжарського та Решетилівського* (УМ, ел. ресурс); **Ра́да Безпеки ООН, Радбез ООН** — єдиний орган ООН, який складається з 5 постійних (США, Франція, Велика Британія, Росія, Китайська Народна Республіка) і 10 обраних Генеральною Асамблеєю ООН непостійних членів; може ухвалювати обов'язкові рішення у сфері збереження міжнародного миру і безпеки. *Відбулася відеоконференція з нагоди 20-ї річниці прийняття резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»* (ГУ, 28.10.2020); **Ра́да Верховна України, ВРУ** — єдиний орган законодавчої влади України, є вищим державним колегіальним органом — парламентом. *Верховна Рада України надала згоду на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання й арешт народного депутата* (ВЗ, 22.03.2018); **Ра́да Європи** — найстарша та найбільша на Європейському континенті міжурядова політична організація, метою якої є захист прав людини, парламентської демократії та забезпечення принципу верховенства права; сприяння усвідомленню існуван-

ня європейської культурної самобутності та підтримка її подальшого розвитку; пошук спільного вирішення соціальних проблем (національні меншини, ксенофобія, нетерпимість, захист навколишнього середовища, біоетика, СНІД, наркоманія тощо); розвиток політичного партнерства з новими демократичними країнами Європи; допомога країнам Центральної та Східної Європи у здійсненні політичних, законодавчих та конституційних реформ. У Раді Європи попереджають про зростання загрози біотероризму, що актуалізувалася в умовах глобальної пандемії COVID-19. Про це повідомляється у висновках експертів комітету Ради Європи з протидії тероризму (Д, 25.05.2015).

Радика́л — представник крайніх опозиційних течій у політиці. *...Наша влада, яка, на мою думку, далеко не ідеологізована, а, швидше, прагматична, все ж живе у впевненості, що реальною загрозою для неї всередині країни є тільки радикали* (Д, 02.06.2017).

Радикалізм — ідеологічна та політична течія, представники якої обстоюють необхідність докорінних суспільних та політичних змін, що виходять за межі чинної системи. *Низка країн досі не пододала хвилю популізму, радикалізму й егоцентричного націоналізму, який може лише погіршуватися, коли економіка падає* (РС, ел. ресурс); **р. політичний** — прагнення до рішучих, кардинальних методів і дій у політиці. *Поняття радикалізму в сучасній Україні втратило чіткі означення. Умовно можна визначити просто політичний радикалізм і націоналістичний, або ж національно-етнічний* (РС, ел. ресурс).

Радянізація — насильницьке насадження на певній території норм економічного, суспільно-політичного, культурного життя, притаманного тоталітарному СРСР. *У пам'яті мешканців західноукраїнських сіл <...> переселення закарбувалися як відплата радянської влади за протидію радянізації, небажання вступати до «трудодневного раю», підтримку українського національно-визвольного руху* (ГУ, 20.11.2018).

Расизм — сукупність поглядів та світоуявлень про фізичну та розумову нерівноцінність людських рас, з чого робиться висновок про вирішальний культурний та цивілізаційний вплив расових відмінностей. *Расизму немає місця в ЄС, — заявили депутати Європарламенту під час дебатів щодо поліцейського насильства й дискримінації* (УК, 18.06.2020); **р. інституційний** — расова дискримінація з боку державних структур, корпорацій, релігійних та освітніх інституцій або ж інших організацій, що мають вплив на життя великої кількості індивідів. *У Лондоні міністри пообіцяли вжити термінових заходів для розслідування закидів щодо інституційного расизму й докласти більших зусиль для боротьби з расизмом в освітній, професійній та суспільній сферах життя* (УТ, 10.07.2020); **р. побутовий** — дискримінація представників інших націй на побутовому рівні (приниження, ображення, відмова в працевлаштуванні тощо). *Студентів з африканських країн <...> запросили на богослужіння у кафедральний собор Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці. Можливо, це певною мірою згладить негативні емоції після публікації в одній з місцевих газет, яка призвела до звинувачень городян у побутовому*

расизмі (ГУ, 09.02.2012); **р. примітивний** — расизм, в основі якого лежить ідея про сприяння зростанню кількості «більш цінних» людей і зменшенню кількості «гірших екземплярів». *Ультраліві партії дійшли згоди з ультрапра-вими в тому, що серпневі заворушення <...> були викликані расовими проти-стояннями. Однак тоді, як нейтивісти констатували загрозу з боку іммігран-тів, лівоцентристи всюди вбачали прояви примітивного расизму* (УТ, 19.08.2011); **р. традиційний** — расизм, у якому обстоюють відмінність між расою як біологічною належністю і цивілізацією як культурною належністю. *У багатьох країнах у січні проходять меморіальні заходи, на яких говорять про проблеми, пов'язані з традиційним расизмом та ксенофобією, політичним терором та протистоянням фашизму. Як уважають організатори заходу, лише відкрите обговорення цих проблем здатне пролити світло на їх причини і змінити ситуацію* (Д, 19.01.2017).

Расіст — прибічник ідей расизму. *Расисти одержимі популяційною ге-нетикою і часто використовують модні нині ДНК-тести на етнічне похо-дження* (ВВС, ел. ресурс).

Расістський — який стос. до расизму, расиста. *Багато молодих людей хворіють або на яскраво виражене «лівацтво», соціалістичні ідеї, або на так само яскраво виражений правий, расистський підхід до світу, де я — білий і прекрасний* (ДТ, 13.05.2017).

Ратифікація *політ., юр.* — затвердження вищим органом державної вла-ди міжнародного договору, яке надає йому юридичної чинності. *Повноцінна ратифікація Римського статуту дає Україні більше прав, зокрема право брати участь у роботі суду на паритетних з іншими державами засадах, ухвалювати акти внутрішнього права, обирати суддів і прокурора Міжна-родного кримінального суду в Гаазі* (ДТ, 12.07.2019).

Ратифікувати *політ., юр.* — здійснювати ратифікацію, затверджувати міжнародний договір. *Нижня палата парламенту Нідерландів може ратифі-кувати асоціацію вже в січні* (УП, ел. ресурс).

Раунд *політ.* — відносно самостійний етап переговорів, дебатів. *Євро-пейський парламент на голосуванні у четвер, 6 квітня, висловився за відміну віз для України. Основний раунд дебатів у Європарламенті відбувся у середу, 5 квітня. Тоді більшість депутатів схвально відгукнулася про відміну віз для українців* (УМ, ел. ресурс).

Рашизм *політ.* — термін, який використовують науковці, політики і пуб-ліцисти для позначення політичної ідеології та соціальної практики владного режиму Росії кінця ХХ — початку ХХІ ст., що базується на ідеях «особливої цивілізаційної місії» росіян, «старшості братнього народу», нетерпимості до елементів культури інших народів; на тоталітаризмі й імперіалізмі радянсько-го типу, використанні російського православ'я як моральної доктрини, на гео-політичних інструментах впливу, насамперед енергоносіях для європейських країн, військовій силі, стосовно країн, що входять до сфери впливу Російської Федерації. *Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інфор-*

маційної політики підтримує ініціативу українських науковців, журналістів, політологів, усього громадянського суспільства щодо популяризації та визнання терміну «рашизм» на національному та міжнародному рівнях (Вікіпедія, ел. ресурс).

Раши́ст — росіянин, який підтримує агресію Росії проти України. *Рашист, який здався у полон, проситься додому — СБУ* (Armyinform, ел. ресурс).

Раши́стський — який стос. до рашизму, рашиста. *Ми всі знайшли собі якусь волонтерську роботу, щоб допомогти протистояти рашистській навалі* (Facebook, ел. ресурс).

Реабіліта́ція — 1. Відновлення в правах людини, стосовно якої скасовано судовий вирок. *Більшість держав — учасниць Ради Європи здійснювали реформування пенітенціарної сфери протягом багатьох років, адже гуманізація процесу відбування покарань відповідно до європейських стандартів потребує зміни парадигми. Це повинна бути не парадигма покарання, а парадигма перевиховання, ресоціалізації і реабілітації засудженого* (ГП, ел. ресурс).

2. Відновлення здоров'я, функціонального стану працездатності організму, порушених хворобами, травмами або фізичними, хімічними, соціальними чинниками. *Сьогодні психологічна реабілітація українських захисників є не менш важливою, ніж наявність танків і снарядів* (Armyinform, ел. ресурс);

р. соці́альна — комплекс заходів, спрямованих на створення і забезпечення умов для інтеграції людини з інвалідністю в суспільство, відновлення її соціального статусу та здатності до самостійної громадської діяльності шляхом орієнтації в соціальному середовищі. *Робота працівників із соціальної реабілітації спрямована не лише на підтримку людини з особливими потребами, а й на повернення її до повноцінного, активного та самостійного життя навіть за умов тих чи інших обмежень в силу набутого захворювання* (RL, ел. ресурс).

Реабілі́тований — який відновлений у колишніх правах. *Агата́нгел Кримський: реабілітований помертню* (Пилипенко, Рященко, ел. ресурс).

Реабілі́тува́ти — поновлювати в правах людину, стосовно якої скасовано судовий вирок. *3 листопада 1937 року, після повторного суду Курбаса розстріляли в урочищі Сандармох, а 1957 року помертню реабілітували* (ВЗ, 09.10.2012).

Реадапта́ція — повторне звикання людини до спеціальних умов, суспільства, праці після будь-якої вимушеної ізоляції. *Чим триваліший термін перебування в незвичних, змінених умовах, тим довше й складніше відбувається реадaptaція до звичайних умов життя* (Шумейко, 2017: 222).

Реакці́йний — який пов'язаний із політичною реакцією, ворожою всьому прогресивному. *Зрив співпраці з МВФ може призвести до втрати довіри іноземних інвесторів і відкотом важливих реформ на угоду внутрішнім реакційним силам* (НВ, ел. ресурс).

Реакціо́нер — прибічник політичної реакції. *В часи Лютневої революції та падіння монархії ім'я Столипіна в народі стійко асоціювалося з поняття*

ми «реакціонер», «шовініст», «царський посіпака», «гнобитель і душитель свободи» тощо (Деро, ел. ресурс).

Реакція — дія, що виникає у відповідь на іншу дію, вчинок, вплив ззовні. ...«Затягування гайок» є досить типовою реакцією влади на суспільне незадоволення, але напередодні цьогорічних серпневих президентських виборів воно набирає особливого масштабу (BBC, ел. ресурс); **р. політична** — активний опір суспільному прогресові з боку віджилих або переможених класів, їхніх партій чи політичних угруповань. Спроби обмежити або поставити під контроль міграцію не обов'язково пояснюються расизмом або ксенофобією. Головне — гарантувати, щоб ця політична реакція залишалася морально прийнятною (Д, 26.06.2018).

Реальність — об'єктивно існуюча дійсність; явища, події, факти, предмети дійсності. Провідний соціолог визнав: пропаганда покалічила росіян, вони не розуміють реальності (Главком, ел. ресурс); **р. віртуальна** — різновид реальності у формі тотожності матеріального й ідеального, що створюється та існує завдяки іншій реальності; ілюзія дійсності, створювана за допомогою комп'ютерних систем, які забезпечують зорові, звукові та інші відчуття. З 1980-х поширився термін «віртуальна реальність» для позначення комп'ютерних систем, що дають користувачеві інтерактивне стереоскопічне зображення (Вікіпедія, ел. ресурс); **р. доповнена** — доповнення фізичного світу за допомогою цифрових даних, яке забезпечується комп'ютерними пристроями (смартфонами, планшетами або ж спеціальними окулярами) в режимі реального часу. ...У віртуальній реальності картинка створюється з нуля і не стикається з реальними предметами, а доповнена реальність надбудовує картинку вже на існуючий простір і речі в ньому (SHEN, ел. ресурс); **р. об'єктивна** — усі речі, явища та процеси, як вони існують самі по собі, безвідносно до смислів, що надає їм людина. Уже у філософії Давньої Греції можна побачити осмислення метафіз. природи об'єктивної реальності (ЕСУ, ел. ресурс); **р. політико-правові** — узагальнене визначення різних аспектів буття політики та права, цілісна сукупність політико-правових феноменів (ідей, норм, інститутів, відносин тощо), упорядкованих у просторі, часі, а також щодо базисного феномену спосіб мислення, організації та інтерпретації різних аспектів політичного й правового життя. Сучасна політико-правова реальність все більшого значення набуває через використання суб'єктами політики символічного складника (Д, 19.01.2017); **р. суб'єктивна** — форми чуттєвого сприйняття та раціонального осмислення дійсності людиною. Завданням філософського аналізу об'єктивної реальності є розкриття способів, якими вона може (якщо це в принципі можливо) бути репрезентована у суб'єктивній реальності, зберігаючи свій автентичний статус (ЕСУ, ел. ресурс).

Ребрендинг — активна маркетингова стратегія, яка передбачає комплекс заходів щодо зміни бренду або його складників. Перший інтерес до ребрендингу в Україні з'явився на початку 2000-х років (УМ, ел. ресурс); **р. політичний** — комплекс заходів щодо змін існуючого політичного бренду через

втрату актуальності для виборців з метою підвищення його ефективності та привабливості. *Можна припускати, що після війни ці партії («заборонені» — автори словника) пройдуть частковий політичний ребрендинг, зміну гасел під нові політичні обставини і на цьому полі гратимуть гравці з різних таборів* (Гал, ел. ресурс).

Ревакцинація мед. — повторне введення вакцини для посилення імунної відповіді проти інфекційної хвороби. *Потреба у ревакцинації проти COVID-19 пов'язана не лише з тим, що з часом вакцини починають працювати слабше, а й з появою нових небезпечних штамів, на яких вакцини діють інакше, а іноді й менш ефективно* (Заборона, ел. ресурс).

Реванш політ. — політична боротьба за відновлення старого, колишніх позицій певних груп у суспільстві. *Голова Верховної Ради наголосив, що живемо в тривожні дні та закликав мобілізувати всі державницькі сили, щоб зупинити реванш та не допустити перегляду демократичних перетворень* (ГУ, 21.06.2019).

Реваншизм політ. — політики та частина суспільства, які притримуються постулатів повернення до попереднього суспільного ладу. *Наші телевізійники або свідомо чи підсвідомо надалі живуть у міцних обіймах ностальгії за минулим — бо як інакше пояснити рясність перестарілих телематеріалів пересічної якості та смаку, або під впливом виразної політичної кон'юнктури чи прагнення політичного реваншизму недбало і бездарно творять суміш реваншизму культурного* (Д, 13.01.2006).

Реваншист політ. — прибічник політики реваншизму. *Реваншисти провокуватимуть хаос, протистояння влади і патріотичних сил, змушуючи першу вдаватися до недемократичних інструментів стримування вулиці й парламентської меншості* (ВЗ, 25.07.2019).

Реваншистський політ. — який стос. до реваншизму і реваншиста. *Якщо піти небезпечним шляхом замороження війни проти України, то фашистські й реваншистські плани та пропаганда у Росії тільки зростатимуть* (Укрінформ, ел. ресурс).

Революційний — який може викликати докорінні, радикальні зміни. *У НДР місцева громадськість за допомогою ненасильницького спротиву зайняла місцеві відділення «Штазі» (у кабінетах, сховищах люди знаходили справи). І саме в той революційний час однією з вимог громадськості було збереження цих архівів і надання до них максимально широкого доступу* (УМ, ел. ресурс).

Революція — процес рішучого розриву з минулим, докорінний злам старих політичних інститутів, радикальна заміна колишньої еліти новою контрелітою. *Революція — це далеко не завжди масові заворушення, кровопролитні зіткнення та революційний терор* (ВЗ, 23.12.2019); **Р. гідності** — політичні та суспільні зміни в Україні з 30 листопада 2013 р. до лютого 2014 р., викликані протестом громадян України проти протиправного розгону мирної акції студентів і громадських активістів, яка розпочалася 21 листопада 2013 р. як спро-

тив проти відходу політичного керівництва країни від законодавчо закріпленого курсу на європейську інтеграцію та подальшої відмови від цього курсу. *Серед найбільших досягнень Революції гідності експерти виділяють відновлення курсу на євроінтеграцію, безвіз з ЄС, збільшення прозорості влади та часткове оновлення її еліт* (Д, 12.09.2019); **р. електронна див. р. цифрові; р. оксамитові** — революції, за яких докорінна зміна політичного режиму відбувається без застосування збройного насильства. *Зміна політичного режиму в країнах Центрально-Східної Європи відбувалась шляхом мирних народних революцій. Вони отримали назву «оксамитових революцій», що означало безкровне повалення комуністичного режиму в результаті масових вуличних акцій протестів* (Клименко, ел. ресурс); **р. Помаранчева** — серія великомасштабних протестних акцій, що пройшли в Україні в період з 22.11 до 26.12.2004 р., унаслідок яких відбулися зміни політичної еліти, конституційна реформа та переорієнтація зовнішньої політики. Назву отримала від свого символу — помаранчевого кольору, який демократична опозиція застосувала для мобілізації протестувальників. *Чи схожі протести в Білорусі із Революцією гідності чи Помаранчевою революцією?* (Д, 21.08.2020); **р. посткомуністичні див. кольорові революції; р. соціальна соціол.** — докорінні якісні зміни засад суспільного життя, що забезпечують поступальний прогресивний розвиток суспільства. *Соціальні революції націлені на усунення вікових перешкод на шляху розвитку суспільства* (Вікіпедія, ел. ресурс); **р. цифрові** — широке застосування останніх досягнень науки і техніки: винахід мікросхем, автоматизація виробництва, широке використання комп'ютерів та засобів комунікації, поширення інтернету. *Тема інтернету речей та цифрового світу є неймовірно актуальною, тому що ми живемо в період цифрової революції. До 2020 року об'єм цифрового трафіку збільшиться у 95 разів порівняно з 2005 роком* (ГУ, 26.10.2017).

Регіон — територіальна одиниця (район, область, зона), що вирізняється з-поміж інших таких самих одиниць специфічними рисами (географічними, геологічними, етнографічними, економічними та ін.). *Регіони — індивідуальні територіальні одиниці й тому мають власну назву (Київ, столичний регіон, Волинь, Європорегіон «Буг» та ін.)* (Верменич, ел. ресурс); **р. прикордонний** — потенційна територія із притаманною їй географією, екологією, етнічними групами, економічними можливостями тощо, але розділена суверенітетом урядів, що правлять по обидва боки кордону. *Формальних вимог до претендентів на отримання паспорта всього три: володіння угорською мовою, відсутність судимості та угорське походження (з останнім у прикордонних регіонах проблем практично не виникає — треба тільки знайти родича угорця або довести, що хтось із твоїх предків був громадянином Угорщини / Австро-Угорщини до 1920 року або в період Другої світової війни)* (ВолиньPost, ел. ресурс); **р. транскордонний** — територія, що охоплює прикордонні регіони (адміністративно-територіальні одиниці) двох або кількох держав, що мають спільний кордон, схожі природничо-географічні умови і між якими встанови-

лися тісні виробничі й соціально-економічні зв'язки. *Транскордонному співробітництву на регіональному рівні та формуванню транскордонних регіонів властиві чотири етапи процесу розвитку: визначення існуючих зв'язків між партнерами, визначення стратегії розвитку, розробка і забезпечення програм розвитку, моніторинг і оцінка* (ВЗ, 16.01.2016).

Регіоналізація політ. — розвиток, зміцнення економічних, політичних та інших зв'язків між областями, що входять до одного регіону. *Попри драматичні історичні колізії, галичани користувалися загальним виборчим правом — з невеликою перервою — аж до 1939 року. Це стало однією з причин регіоналізації політичної культури українців, з відчутно різним ставленням до представницької влади, до закону, до громадянської активності та до національної незалежності.* (Д, 21.08.2015).

Регіоналізм політ. — підхід до розгляду й вирішення економічних, політичних та інших проблем з погляду інтересів і потреб того чи іншого регіону. *Ідеї, які становлять сутність регіоналізму і європейського вибору України, не потребують нині захисту, хоча й маємо деякі розбіжності в їхньому трактуванні. Регіоналізм не заперечує плюралізму, багатства альтернатив, не виключає єдності. Він нічого не руйнує, навпаки, відновлює, відроджує* (ГУ, 11.07.2003).

Регіональний — який стос. до регіону, певної території (району, області, країни, групи країн). *Місцеве самоврядування та регіональний розвиток — це фундамент держави* (ГК, ел. ресурс).

Регламент — сукупність норм, настанов і правил, що регулюють організацію роботи, порядок скликання та проведення сесій, з'їздів, конференцій, нарад, зборів, процедуру виборів членів керівних органів, порядок внесення й обговорення питань порядку денного, вироблення та прийняття рішень, методи визначення доповідача, утворення допоміжних органів, надання прав, обов'язків та повноважень їхнім членам. *Народні депутати проголосували у вівторок зміни до регламенту, які дадуть змогу розпустити фракцію Комуністичної партії України* (ВЗ, 22.07.2014).

Регламентний — який стос. до регламенту. *Депутати регламентної комісії підтримали петицію щодо зняття із Монумента Слави прапорів: державного та червоно-чорного* (П, ел. ресурс).

Регрес — розвиток суспільства або його підсистем за низхідною лінією і повернення до старих, віджилих форм розвитку, що свідчать про суспільний застій і деградацію. *Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ відзначає регрес у процесі розведення сил і засобів в зоні конфлікту на Донбасі* (СіД, ел. ресурс).

Регулювання — вид управлінської діяльності, спрямований на усунення відхилень, збоїв, недоліків у керованій системі шляхом розроблення й упровадження відповідних заходів. *Кабмін хоче відмовитися від регулювання цін на соціально значущі продукти харчування, націнка на які не могла перевищувати 15 %. Про це йдеться в проєкті постанови Кабінету Міністрів, який оприлюднило Мінекономрозвитку* (Д, 28.02.2017); **р. державне** — сукупність

інструментів, за допомогою яких держава встановлює вимоги до підприємств і громадян. *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, є постійно діючим незалежним державним колегіальним органом, метою діяльності якого є державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг* (ГУ, 25.11.2016); **р. державне ринку цінних паперів** — здійснення державою комплексу заходів щодо впорядкування, контролю, нагляду за ринком цінних паперів, їх похідних та запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері. *Закон передбачає передавання повноважень Національній комісії, що здійснює державне регулювання ринку цінних паперів у частині регулювання та нагляду в системі накопичувального пенсійного забезпечення, регулювання та нагляду за функціонуванням фінансово-кредитних механізмів і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку* (Д, 12.09.2019); **р. правове** — здійснюване громадянським суспільством або державою за допомогою правових засобів упорядкування, охорона та розвиток суспільних відносин. *Прем'єр переконаний, що громадяни більше зароблятимуть усередині країни, чому сприятиме прозора приватизація, залучення інвестицій, поліпшене правове регулювання окремих ринків. А головне — однакові правила для всіх* (УК, 16.11.2019); **р. соціальне** — засоби, спрямовані на впорядкування поведінки людей, їхніх соціальних спільностей з метою узгодження і нормалізації суспільних відносин. *У проєкті закону йдеться про соціальне регулювання діяльності у сфері надання соціальних послуг шляхом залучення на договірній основі суб'єктів господарювання для задоволення потреб у соціальних послугах, визначених місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування* (ГУ, 07.04.2012).

Режим — певні умови, реальні або необхідні для забезпечення роботи, функціонування, існування чого-небудь. *Верховна Рада прийняла закон про правовий режим функціонування держави в разі запровадження воєнного стану. За відповідний закон проголосували 254 народних депутати* (Т, ел. ресурс); **р. авторитарний див. авторитаризм; р. антидемократичний** — порядок, стан політичного життя суспільства, за якого не реалізований принцип «поділу влади», відсутня або стає формальністю виборність, заборонена діяльність опозиційних партій і організацій, застосовуються політичні репресії, звужені або порушені політичні права громадян, реальна влада зосереджена в руках групи осіб або однієї особи. *На Заході антидемократичний режим, встановлений у російсько-радянській імперії, звикли об'єднувати з італійським фашизмом і німецьким нацизмом в одному понятті тоталітаризму* (УТ, 10.01.2020); **р. демократичний див. демократія; р. державний держ. упр.** — спосіб функціонування політичної системи і держави, що характеризує реальний поділ політичної влади та вплив у державі й суспільстві. *Державний режим може бути демократичним і антидемократичним, саме це визначає*

елемент форми держави, що регулює сукупність форм і методів здійснення державної влади, а також об'єм та рівень реальності прав і свобод громадян (Д, 18.07.2014); **р. комуністичний див. комунізм; р. ліберальний див. лібералізм; р. особистої влади див. р. авторитарний; р. особливого партнерства** — формат співробітництва між суб'єктами міжнародних відносин, насамперед державами і їх союзами, для підвищення їх ролі та ефективного співробітництва. *Основоположними документами, що продовжують визначати відносини між Україною та НАТО на сучасному етапі, є Хартія про режим особливого партнерства між Україною та Організацією Північноатлантичного договору* (Д, 13.10.2016); **р. перемір'я** — сукупність умов формальної зупинки воєнних дій між сторонами з метою обговорення умов майбутнього мирного договору. *Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ з початку встановлення режиму перемір'я зафіксувала 908 порушень режиму припинення воєни, серед яких 152 вибухи* (УМ, ел. ресурс); **р. політичний** — сукупність методів, засобів і способів, за допомогою яких владні органи здійснюють управління суспільством і забезпечують своє політичне панування. *Влада у Франції у XVII—XVIII столітті належала королю, — понад те, держава, по суті, була в короля в «приватній власності». Офіційно тодішні французькі держслужбовці підпорядковувалися не Франції, а її королю. Недарма політичний режим, який там панував, дістав назву абсолютної монархії* (Т, ел. ресурс); **р. припинення вогні див. р. перемір'я; р. тіші див. р. перемір'я; р. тоталітарний** — система політичного панування, за якої державна влада, зосереджена в руках вузького кола осіб, ліквідує конституційні гарантії прав і свобод особи шляхом насильства, поліцейських методів впливу на населення, духовного поневолення, остаточно пронизує всі форми та сфери життєдіяльності людини. *У XX столітті були два найбільші тоталітарні режими — сталінський і гітлерівський. Україн важливо пам'ятати про це, тому що ми живемо по сусідству з державою, яка не просто бажає відібрати сталінський тоталітарний режим, а намагається втілити його методи зараз* (ВЗ, 17.05.2020); **р. фашистський див. фашизм**.

Резерв державний держ. упр. — стратегічний запас сировини, матеріалів, палива, деяких видів техніки, продовольства та інших матеріальних продуктів, необхідних для безперервного функціонування економіки на випадок надзвичайних ситуацій, потреб оборони тощо, що створюється і регулярно поповнюється державою. *Збільшення державних резервів у травні відбулося насамперед завдяки купівлі Нацбанком валюти на міжбанківському валютному ринку* (ВЗ, 07.06.2016).

Резерв кадровий держ. упр. — група керівників і спеціалістів, які здатні до управлінської діяльності та відповідають вимогам, що висувуються до кандидата на посаду певного рангу, пройшли процедуру добору й систематичну цільову кваліфікаційну підготовку. *На Рівненській АЕС завершився один з етапів програми підготовки спеціального кадрового резерву керівників підприємства різних ланок управління. Нова система підготовки кадрового резерву*

рву на підприємстві запроваджена з 2017 року, її мета — розвиток і поглиблення управлінських компетентностей активних спеціалістів, підготовка управлінців середньої та вищої ланки, які будуть готові очолити підрозділи та окремі напрями діяльності електростанції (ГУ, 07.09.2019).

Резидент — 1. Фізична особа, яка на законній підставі постійно перебуває, мешкає в країні, але є громадянином іншої країни. *Достатньою підставою для визначення особи резидентом є самостійне визначення нею основного місця проживання на території України у порядку, встановленому Податковим кодексом України, або її реєстрація як самозайнятої особи* (Ligazakon, ел. ресурс); **р. електронний** — іноземець або особа без громадянства (яка досягла вісімнадцятирічного віку), що набула своєрідного статусу, який надає можливість отримувати кваліфіковані електронні довірчі послуги, електронні послуги, відкривати банківські рахунки в країні проживання. *Прийнято за основу законопроект про особливості оподаткування електронних резидентів* (Р, ел. ресурс). 2. Юридична особа або дипломатичне представництво, що має постійне місце перебування в певній країні. *...Накладено арешт на майно восьми резидентів Російської Федерації та двох резидентів республіки Білорусь* (РС, ел. ресурс). 3. *спец.* Суб'єкт правовідносин, який має додаткові права та обов'язки. *Агентурна група була сформована резидентом під кураторством генерала російських окупаційних сил* (РС, ел. ресурс).

Резолюція — 1. Рішення, постанова, які ухвалюють збори, з'їзд, конференція внаслідок обговорення якогось питання. *Річці Мегнай («Сорока») у канадській провінції Квебек нещодавно присвоїли статус юридичної особи на базі двох резолюцій місцевої влади і відповідно до особливостей місцевого екологічного законодавства, яке надає таку лазівку* (М, ел. ресурс). 2. Напис на службовому документі, який зроблений посадовою особою та містить прийняте нею рішення. *Ретельного аналізу зі сторони Верховної Ради та її профільних комітетів потребує Звіт Європарламенту про виконання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, що був схвалений відповідною резолюцією від 11 лютого 2021 року* (ГУ, 15.02.2021).

Реінтеграція *ек., політ.* — налагодження розірваних економічних, політичних, культурних взаємозв'язків між суб'єктами господарської діяльності. *Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України завершило розробку проекту закону про державну політику перехідного періоду* (УМ, ел. ресурс).

Рейдер — фізична або юридична особа, яка спеціалізується на перехопленні оперативного керівництва підприємством чи заволодінні його власністю, використовуючи спеціально інсценований бізнес-конфлікт та інші заходи. *Полтавські слідчі направили до суду обвинувачення стосовно 5 рейдерів, які привласнили 3 агрофірми на Харківщині* (П, ел. ресурс).

Рейдерство — протиправне привласнення об'єктів нерухомості, майна. *Сьогодні бізнес потерпає від корупції, економічної кризи, а до цих всіх проблем додалося ще й рейдерство* (AgroPolit, ел. ресурс).

Рейдерський — який стос. до рейдерства, рейдера. *Державні органи юстиції, які здійснюють наглядову функцію і є гарантами дотримання законності, навпаки повинні протидіяти рейдерським схемам та поглинанню підприємств* (Вголос, ел. ресурс).

Рейтинг *соціол.* — показник оцінки чиєї-небудь діяльності (спортсменів, музикантів, політиків, суспільних діячів), що встановлюється соціологічним опитуванням, голосуванням, визначений тим місцем, яке займає ця особа. *Рейтинг інвестиційної ефективності областей є щоквартальним* (ЗО, ел. ресурс); **р. політичний** — комплексна оцінка стану політичного об'єкта, яка дає змогу зарахувати його до певного класу чи категорії. *Але столиця — це політичний медіатор, і тепер політичний рейтинг обвалиться в регіонах* (ДТ, 06.02.2020).

Рейтинговий *соціол.* — який стос. до рейтингу. *Праймериз — це рейтинговий відбір кандидатів на виборні посади серед представників однієї партії. Він буває відкритим, коли голосувати може будь-який громадянин, і закритим, коли право голосу мають тільки члени партії, що проводять попередні вибори* (ГУ, 13.07.2010).

Рейтинговість *соціол.* — здатність конкурувати з кращими представниками певної галузі, соціальної групи. *Рейтинговість будь-якої політичної сили визначають її виборці: у першому турі виборів президента виборці радше голосують «за» кандидатів, яким симпатизують, а в другому — для значної кількості респондентів голосування розглядається як вибір «проти» суперника* (УК, 23.11.2019).

Рекет — вимагання, шантаж, іноді здирство, що звичайно набуває форм організованої, як правило, групової злочинності із застосуванням погроз, жорстокого насилля, взяття заручників тощо. *Громадська активістка розповідає, що минулої п'ятниці їй повідомили про рекет на Святошинському ринку. Дівчина приїхала на місце події і хотіла розібратися в причинах такої діяльності* (ГУ, 16.07.2013).

Рекетір *див. вимагач.*

Рекламування політичне — форма комунікації; друковане, рукописне, усне або графічне повідомлення про особу, політичну силу (партію, рух, групу), платформу, програму, ідею, що оплачується та виходить безпосередньо від самої зацікавленої особи (партії, руху, групи) чи її представника з метою зростання популярності, збільшення кількості прихильників, здобуття голосів чи публічної підтримки. *Кандидати продовжують політичне рекламування в інтернеті в день виборів попри заборону. Рух ЧЕСНО зафіксував агітацію за чи проти різних кандидатів* (Т, ел. ресурс).

Ренегат *див. зрадник.*

Репарація — повне або часткове відшкодування (за мирним договором або іншими міжнародними актами) державою, що розпочала воєнну агресію, збитків, заподіяних державі, що зазнала нападу. ...*Після Першої світової війни Німеччина щорічно сплачувала певну суму репарацій (починаючи з 1 млрд марок у 1924 р. і до 2,5 млрд — у 1928—1929 рр.)* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Репатріант — особа, яка повертається на батьківщину внаслідок репатріації та поновлення її у правах громадянства. *Газета «Джерусалем Пост» переконана, що головна мета візиту Бен'яміна Нетаньяху — це боротьба за ізраїльських виборців, які є репатріантами з пострадянського простору або їхніми нащадками (УМ, ел. ресурс).*

Репатріація — 1. Повернення емігрантів у країну, звідки вони походять, із поновленням їх у правах громадянства. *Парламент Данії збирається переселити мігрантів у табори поза межами міст і містечок. З такою ініціативою виступила антиімміграційна данська Народна партія, представники якої сподіваються, що такі заходи призведуть до зміщення акценту урядової міграційної політики в бік репатріації мігрантів, а не їх інтеграції у данське суспільство (Д, 21.01.2016).* 2. Повернення на батьківщину військовополонених і цивільних осіб, які опинилися за межами своєї країни внаслідок війни. *Третя Женевська конвенція 1949-го була покликана запобігти повторенню усіх злочинів проти військовополонених, які були зафіксовані під час Другої світової. Конвенція також приділяє увагу їх звільненню та репатріації (Т, ел. ресурс).*

Репатрійований — людина, яка репатріювалася. *Претенденти на Карту поляка, як і раніше, не можуть її отримати, якщо консул дізнається, що вони або їхні предки були «репатрійовані» з території Польщі до України на підставі угоди про обмін населенням, підписаної з УРСР у 1944 р. (Z, ел. ресурс).*

Репатріюватися — повертатися на батьківщину з полону, еміграції тощо. *Ян Раухвергер народився в Туркменістані, в евакуації, потім жив у Києві та Москві, репатріювався до Ізраїлю, тривалий час мешкав у Парижі та Нью-Йорку і 2002 року оселився в ізраїльському місті Яффа (Д, 25.10.2016).*

Репресія — захід державного примусу карального характеру, який із погляду міжнародного права та природних прав людини не може бути визнано обґрунтованим. *...Наприкінці 1980-х КДБ засуджував злочини 30-х років і коли отримав вказівки від партійної верхівки сприяти розсекреченню, реабілітації жертв репресій, то все це виконував (РС, ел. ресурс);* **р. політичні** — законні та / або незаконні політико-дискримінаційні заходи управлінського, організаційно-правового, ідеологічного, економічного, фізичного характеру, які є інструментом збереження, підтримки сприятливої для керівництва держави внутрішньополітичної кон'юнктури та її монополії на політичну владу. *День пам'яті жертв політичних репресій відзначається згідно з Указом Президента від 21 травня 2007 року, щорічно у третю неділю травня, з метою належного вшанування пам'яті жертв політичних репресій, привернення уваги суспільства до трагічних подій в історії України, викликаних насильницьким впровадженням комуністичної ідеології (Укрінформ, ел. ресурс).*

Репресований — особа, до якої застосовані каральні заходи. *Директор Архіву національної пам'яті <...> розповідає, що в українські архіви звертаються не тільки родичі репресованих, які опинилися за кордоном, але і професійні дослідники... (РС, ел. ресурс).*

Репресувати — піддавати кого-небудь репресії. *«Допомагати і захищати» чи репресувати? Як українці сприймають дії міліції?* (РС, ел. ресурс).

Ресоціалізація — 1. Процес, спрямований на відновлення морального, психічного, фізичного стану особи, її соціальних функцій, приведення індивідуальної чи колективної поведінки у відповідність до загально визнаних суспільних правил та юридичних норм. *Принципи реабілітації* — «рівний — рівному» та принцип інклюзії, коли відновленню сприяє знайомство з досвідом іншої людини з інвалідністю, яка вже пройшла етап реабілітації та ресоціалізації, зайняла активну життєву позицію й досягла хороших результатів (Д, 09.12.2018). 2. У сфері виконання покарань — процес підготовки засудженого до повернення в суспільство, що ґрунтується на відновленні позитивних зв'язків, відносин і розвитку в засудженої особи соціально корисних умінь та навичок, необхідних для повноцінного існування в соціумі. ...Одним із пріоритетних напрямків сприяння дієвій ресоціалізації засуджених у 2021 році у державній установі «Маневицька виправна колонія (№ 42)» визначене питання оформлення засудженим паспорта громадянина України (Конкурент, ел. ресурс).

Респондент соціол. — особа, яка в процесі опитування виступає як джерело первинної інформації. *Під час <...> опитування ми цікавилися, чого, на думку респондентів, більше за все не вистачає нашій правлячій еліті* (Д, 07.04.1999).

Республіка держ. упр. — 1. Форма державного правління, за якої вища влада належить виборним представницьким органам, а главу держави обирає населення або представницький орган. *Науковці виділяють дві форми правління: монархія і республіка — де остання передбачає участь усього народу в управлінні державними справами* (Т, ел. ресурс). 2. Держава з такою формою правління. *Влада Демократичної республіки Конго заявила про виявлення у країні понад 520 випадків зараження чумою за останні три місяці* (Еспресо, ел. ресурс); **р. парла́ментська** — форма правління й організації державної влади, за якої парламент відіграє провідну роль у політичній системі. *Абсолютна більшість європейських держав живе в парламентських республіках. Парламентська республіка полягає у провідній ролі парламенту, той формує Кабінет Міністрів і разом вони відповідають за ситуацію в державі* (ГУ, 19.09.2007); **р. президентська** — форма правління, за якої представницькі органи влади відіграють у системі державної влади істотну, але не домінуючу роль, тобто президент є і главою держави, і главою уряду; президент обирається всенародно; парламент не має права змістити уряд. *Потрібно думати про зміну конституції, тому що у нас президентська республіка, але президентська республіка передбачає баланс влади, президентська республіка передбачає право парламенту ухвалити рішення про імпічмент президента* (ВЗ, 28.12.2012).

Республіканець — член республіканської партії. *Під дахом Капітолія зустрічаємося з американськими сенаторами, конгресменами. У них своя постійна конкуренція — між республіканцями і демократами* (ГУ, 21.12.2011).

Республіканізм — політико-правова доктрина та ідеолого-політичний рух, зорієнтовані на ідеалі республіки як форми правління та політичного устрою. *Популярності зелений колір набув на початку 19 століття, під час підйому ірландського націоналізму й республіканізму* (УП, ел. ресурс); **р. громадянський** — традиція політичної думки, що підкреслює взаємозв'язок свободи особистості та участі громадян у просуванні спільного блага. *Концепція «республіки» передбачає інклюзивну концепцію нації, де виникає здоровий громадянський республіканізм, нове поняття громадянства, що будується на принципах включення* (Фісун, Мовчан, 2012: 6); **р. демократичний** — теорія демократизації світового ладу. *Через досвід республік і міст-держав Італії, Німеччини, Нідерландів принцип демократичного республіканізму втілювався у формування першої стійкої республіки в Нідерландах, потім у вигляді парламентської монархії в Англії, а також у США, Франції, інших країнах* (НВ, ел. ресурс).

Республіканський — 1. Який стос. до республіки. *Міжнародний республіканський інститут оприлюднив кілька рекомендацій для України, щоб вдосконалити демократичний процес* (РС, ел. ресурс). // Який відбувається, діє в межах республіки. *11 серпня група озброєних працівників СБУ в масках заблокували офіс Кримської республіканської партійної організації* (УТ, 17.08.2010). 2. Який стос. до республіканця. *Невдалі для Ніккі Гейлі результати практично гарантують перемогу Дональда Трампа на республіканських праймеріз і номінацію в президенти від Республіканської партії* (РС, ел. ресурс).

Ресталінізація — різновид ідеологічного курсу чи державної політики загалом, що спрямований на реабілітацію сталінізму як різновиду лівоекстремістського тоталітарного режиму, політичної постаті Й. Сталіна з метою використання в модифікованому вигляді окремих інструментів і методів діяльності останнього в нових суспільно-економічних умовах. *...Усе більших обертів набуває ресталінізація — частішають позитивні чи нейтральні згадки про Сталіна у ЗМІ, диктатора вважають неодмінною складовою нової державної ідеології — культу Перемоги* (Т, ел. ресурс).

Реструктуризація фін. — угода кредитора з позичальником, який має труднощі з виконанням своїх фінансових зобов'язань, про нову схему їх погашення. *Процедурою реструктуризації користувалися досить активно як представники бізнесу (комерційні банки та фінансові компанії), так і державний фінансовий сектор* (ЕП, ел. ресурс).

Ресурс — 1. Запаси чого-небудь, які можна використати в разі потреби. *Економічний ресурс: промисловий та сільськогосподарський потенціал, в який можна інвестувати на вигідних умовах, та значний ринок, який можна контролювати* (ВЗ, 05.12.2019). 2. Засіб, можливість, якими можна скористатися в разі необхідності. *Державці вимушені проводити зважену зовнішньоекономічну політику, і лише тоді держава отримає позитивний ефект. Найнагальніше завдання тут — одержати ресурс, якого немає в нас, але який є жит-*

тево необхідним (УТ, 01.02.2014); **р. адміністративний** — використання політичними силами владних повноважень, зв'язків з урядовими установами. Одним з інструментів порушення виборчого права якраз і є адміністративний ресурс, використання якого супроводжується тиском влади на виборчі комісії та виборців (ГУ, 11.12.2003); **р. влади** — закони, можливості, засоби, які має влада і які вона готова задіяти і використовує задля того, щоб зміцнити, посилити свої позиції. У будь-якій справі має бути задіяний не лише ресурс влади, багатства, сили, а й ресурс розумності, відповідного інтелектуального вишколу та професійної компетентності. Тільки коли цей ресурс стає повноправним учасником будь-якої справи, визначаючим її перебіг, сама справа стає цивілізованою (Д, 05.06.2015); **р. державні** — кошти державного або місцевих бюджетів, майно та інші матеріальні активи об'єктів контролю, що перебувають у їхньому управлінні або в повному господарському підпорядкуванні. Основні державні ресурси спрямовуватимуть на ті заходи з «активізації розвитку економіки», що допоможуть у максимально короткий термін покращити життя кільком сім'ям (Т, ел. ресурс).

Ретроград — особа, яка прагне повернутися до колишнього порядку, противиться прогресу, має відсталі погляди на суспільне життя. Основне правило ретрограда: «Хай все буде так, як було досі» (ВЗ, 27.07.2019).

Референдум — спосіб прийняття законів та інших рішень із найважливіших питань суспільного життя прямим волевиявленням громадян через усенародне голосування. Декларація про державний суверенітет стала основою для «Акта проголошення незалежності України», ухваленого Верховною Радою 24 серпня 1991 року. Тоді фактично вдруге Україна була проголошена незалежною демократичною державою й остаточно виведена зі складу СРСР. І потім, як ми знаємо, незалежність країни була підтримана на Всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року (УМ, ел. ресурс); **р. законодавчий** — голосування, унаслідок якого затверджується, змінюється або відхиляється певний закон. Удосконалення системи ухвалення рішень дасть змогу пришвидшити реформи в Україні й розв'язати проблеми, які тривалий час були хронічними для нашої держави. Такі зібрання перетворилися на регулярні, саме такий формат розмови дає змогу опрацювати й виводити на законодавчий референдум чимало важливих для підприємців ініціатив (УК, 16.04.2019); **р. конституційний** — голосування, внаслідок якого затверджується, змінюється або відхиляється конституція. За предметом всеукраїнський референдум може бути: про схвалення нової редакції Конституції України, внесення змін до Конституції України, скасування, втрату чинності чи визнання нечинним закону про внесення змін до Конституції України (конституційний референдум) (УТ, 27.02.2012); **р. мандатний** — одна з форм прийняття державних рішень більшістю громадян, які взяли участь у голосуванні. У Швейцарії розрізняють три види референдумів: мандатний (обов'язковий), факультативний (необов'язковий) та за народною ініціативою (УТ, 14.05.2013); **р. обов'язковий** — голосування, проведення якого є обов'язко-

вим для вирішення визначених законом питань. *Парламент Литви вирішив, що референдум про розширення інституту подвійного громадянства відбудеться в травні наступного року одночасно з президентськими виборами. Згідно з прийнятою постановою, на обов'язковому референдумі відбудеться голосування зі зміни тексту 12 статті Конституції* (Д, 18.10.2018); **р. плебісцитарний** — прийняття рішень, що регламентується національним законодавством, але предметно близьке до плебісциту: голосування про вихід території з певної держави та існування як самостійної держави або входження в іншу державу; голосування щодо об'єднання територій чи незалежних держав в одну державу. *У рамках науки плебісцитарний референдум здебільшого ототожнюється з плебісцитом як затвердження політичного рішення шляхом голосування, тобто як звернення до виборчого корпусу з метою ухвалення остаточного рішення з конституційних, законодавчих або внутрішньо- і зовнішньополітичних питань* (Д, 04.09.2007); **р. факультативний** — голосування, що є одним із можливих, але не обов'язкових шляхів вирішення тих чи тих питань. *Факультативний референдум — це такий референдум, який можна й не проводити. Але зазначений референдум обов'язково проводиться за ініціативою певної конституційно визначеної кількості громадян* (Inlawalmanac, ел. ресурс).

Референтура — підрозділ якої-небудь структури; група; команда. *У складі провладу (ОУН. — Ред.) утворювалися референтури для ведення практичної роботи: ідеологічної, соціально-економічної, військової, політичної, культурно-освітньої, організаційної* (ГУ, 11.06.2016).

Реформа — перетворення, зміна, перевлаштування якої-небудь сторони суспільного життя (порядків, інститутів, установ), що не знищує основ чинної соціальної структури. *Реформа наукової сфери повинна містити комплекс перетворень, які стосуються оптимізації системи управління, організації та функціонування науки в Україні; реалізації переходу від принципу базового до конкурсного (грантового) фінансування науки, і лише після цього — нарощування обсягів фінансування науки; комерціалізації діяльності наукових установ; зміцнення кадрового потенціалу шляхом забезпечення зміни поколінь у науці, а також інтеграції у світовий науковий простір* (ГУ, 15.11.2017); **р. адміністративно-територіальна** — адміністративні зміни, що полягають у наданні більших повноважень органам місцевого самоврядування (децентралізації), та зміни адміністративно-територіального поділу. *У контексті адміністративно-територіальної реформи значно послаблюється вплив центральних і обласних органів влади, натомість суттєво зростає значення рад громад і їхніх голів* (ВЗ, 11.11.2020); **р. політична** — поступова зміна інститутів політичної системи і всього суспільного ладу правовими засобами звільненням суддів, розпуску парламенту в разі неможливості сформувати уряд. *...Жодна політична реформа не відбувалася без певного залучення на тому чи іншому етапі в тій чи іншій формі <...> Групи підтримки G7 або координації з ЄС* (Д, 06.03.2018); **р. соціальна** —

перетворення, зміна, нововведення, перевлаштування якоїсь сторони суспільного життя (порядків, інститутів, організацій, закладів), без усунення основної соціально-політичної структури і наявного суспільного ладу. *Зниження рівня соціалізації населення України на певному етапі трансформації свідчить про гальмування комплексу соціальних реформ. Кардинально змінити інертність громадян можна лише завдяки зваженим та цілеспрямованим заходам соціальних реформ* (Т, ел. ресурс).

Реформізм — система поглядів та політична течія, що дає можливість за допомогою реформ добитися послаблення і усунення при капіталізмі антагоністичних суперечностей, перетворення капіталізму на суспільство соціальної справедливості «рівних можливостей», «загального добробуту». *Джавахарлал Неру свого часу зазначав: «реформізм у критичний момент неспроможний вирішити жодної життєво важливої проблеми»* (Д, 04.09.2007).

Реформува́ти — змінювати що-небудь шляхом реформи (реформ); перетворювати, перебудовувати. *Уряд планує реформувати Національну академію наук* (Osvita, ел. ресурс).

Рецесія *ек.* — зниження рівня ділової активності країни, що характеризується, як правило, зменшенням реального ВВП протягом принаймні шести місяців. *Наслідки пандемії, спричиненої неконтрольованим поширенням коронавірусу COVID-19, уже спричинили початок рецесії для глобальної економіки* (Д, 27.03.2020).

Реченець — 1. Відтинок, проміжок часу, визначений, установлений для чого-небудь; термін. *З огляду на виняткові обставини, пов'язані з пандемією, Фондація Українського Вільного Університету продовжує реченець подання праць на Літературно-науковий конкурс імені Воляників-Швабінських до 31 серпня 2020 року* (ФУВУ, ел. ресурс). 2. Призначений, установлений момент, час виконання або настання чого-небудь; дата. *Декларування доходів громадян: реченець — 30 червня* (ВГ, ел. ресурс).

Речник *політ.* — 1. Прессекретар високопосадової особи (президента країни, Єврокомісії тощо). *Зовнішньополітичний речник найбільш чисельної фракції бундестагу ХДС / ХСС Юрген Гардт наголосив на підтримці його партією України: «Ми розуміємо, яку високу ціну Україна платить за свободу. Християнські демократи на 100 % підтримують Україну»* (ДТ, 20.12.2019). 2. Виразник чийсь волі або певної позиції. *Липинський став речником українського елітаризму. І тут він свідомо йшов проти течії, стояв ледь не одинцем серед демократичної та народолюбної інтелігенції, яка вже встигла остаточно поставити хрест на своєму «панстві», раз і назавжди зневіритися в потребі існування вищих прошиарків в інтересах української справи* (Т, ел. ресурс).

Ризик — можливість небезпеки внаслідок певних рішень чи дій. *Оксфордські науковці віднесли Україну до країн з найбільшим ризиком другої хвилі COVID-19* (УМ, ел. ресурс); **р. політичний** — міра очікуваної невдачі

політичної діяльності, що визначається як співвідношення ймовірності неспіху вжитих заходів і ступеня несприятливих наслідків, зумовлених утіленням прийнятих політичних рішень. *В оцінці політичних ризиків важливо вивчити політичну ситуацію в країні партнера і країнах транзиту* (Д, 23.04.2018).

Рінок — місце погоджених дій продавців та покупців з питаннями ціни, необхідної кількості товару. *Ще одна продавчиня на ринку <...> говорить, що яйця подорожчали ще з грудня і ціна на них, швидше за все, впаде вже, коли кури почнуть більше нестися* (ПЖП, ел. ресурс); **р. вла́ди** — один із різновидів загального політичного ринку і разом з тим чітко окреслена самостійна сфера (ідеї, концепції, програми, відносини між суб'єктами політики і політичного процесу тощо). *...Вибудовано таку адміністративну систему, яку можна визначити як «ринку влади». На цьому «ринку» центральні органи влади, і насамперед адміністрація Президента, виконували функцію «центрального оператора», який надавав доступ до можливостей, матеріальних і культурних ресурсів тим чи тим регіональним групам, що постійно конкурують між собою за вплив на цього «оператора»* (ГУ, 18.12.2004); **р. внутрішній** — форма господарського спілкування, за якої все, призначене для продажу, реалізує сам виробник усередині країни. *Перша з найбільших нафтових компаній США почала відправляти нафту за кордон, намагаючись розвантажити внутрішній ринок, де пропозиція перевищує попит* (ВЗ, 04.03.2016); **р. землі** — система економіко-правових відносин, що забезпечує його суб'єктам здійснення цивільно-правових угод з приводу переходу права власності на земельну ділянку або права користування нею з урахуванням попиту та пропозиції. *...Запропонований владою ринок землі не спрацює в Україні, адже європейські країни, які це впроваджували, починали вводити в обіг землю в інших умовах* (UNN, ел. ресурс); **р. міжнародний** — сукупність частин національних ринків, які безпосередньо пов'язані з іноземними ринками. *Монетний двір України планує вийти на міжнародний ринок — виготовляти продукцію на замовлення інших держав* (Д, 23.04.2018); **р. національний** — система соціально-економічних відносин, за допомогою яких здійснюється обіг капіталу, купівля-продаж трудових послуг та реалізація вироблених економічних благ у межах окремого національного господарства. *Національний ринок товарів, маркованих як екологічні, швидко зростає. Позначка «еко» означає, що товари складаються винятково з натуральних матеріалів* (Т, ел. ресурс); **р. політичний** — система взаємодії суб'єктів політичних відносин, які змагаються за право розпоряджатися часткою політичної влади, що їм довірив пересічний громадянин під час виборів. *Події 2004 року фактично сформували політичний ринок, де переможця визначали не кулуарні домовленості <...> а демократичні вибори* (Т, ел. ресурс); **р. рекла́ми див. р. рекла́мний; р. рекла́мний** — сукупність наявних та потенційних споживачів реклами зі схожими потребами стосовно конкретного товару чи послуги, з достатніми

ресурсами, а також із готовністю та можливістю купувати. *Оцінити можливе падіння рекламного ринку внаслідок кризи, викликаної пандемією, наразі складно. Однак розуміючи, що ринок реклами чекають важкі часи, підприємці спробували частково перепрофілювати свій бізнес* (УК, 18.06.2020); **р. світовий** — сфера стійких товарно-грошових відносин між країнами, заснованих на міжнародному розподілі праці та розподілі факторів виробництва. *Світовий ринок сільгоспсировини досяг насичення, про що свідчить пониження цін на основні товарні позиції* (Д, 01.11.2018).

Рівень життя соціол. — поняття, що характеризує міру задоволення соціально-економічних та духовних потреб людей. *В умовах глобальної фінансової кризи якраз сировинні ринки страждають насамперед: ціни на сировину падають, попит скорочується, світова криза може спричинити скорочення ВВП країни, а значить — знизити і без того невисокий рівень життя середньостатистичного українця* (УМ, ел. ресурс).

Рівність — рівні можливості суб'єктів прав людини. *Рівність — гасло кожної революції. Але після революції це гасло зраджують* (Docuclub, ел. ресурс); **р. гендерна** — рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства. *Тема гендерної рівності в різних сферах українського суспільного життя стала однією із найбільш обговорюваних протягом останніх чотирьох років* (НВ, ел. ресурс); **р. класова** — суспільний устрій, за якого усі члени суспільства мають рівні права. *Держава давала громадянам зрозуміти, що занадто багатим і ошадливим не варто бути в країні «класової рівності»* (ВЗ, 20.03.2017); **р. соціальна** — правова, політична, статусна рівноправність членів суспільства, рівні можливості їхніх соціальних шансів, доступу до інтелектуальних, професійних, моральних тощо надбань і матеріальних благ; мета та ідеал гуманістично-орієнтованих філософських, політичних, правових вчень. *Прагнучи вказати людям шлях до соціальної рівності та матеріального добробуту, молоді німецькі революціонери підводили їх насправді до рабської залежності від всесильної держави* (УТ, 07.03.2019).

Рішення політичне — політична дія інформованого суб'єкта влади для реалізації певної мети, що передбачає оптимізацію зовнішніх, внутрішніх умов функціонування даного суб'єкта й визначення перспектив його подальшого розвитку. *Жодне політичне рішення не може замінити історичну правду* (М, ел. ресурс).

Рішення управлінське держ. упр. — сформульовані суб'єктом управління (керівником, керівним органом) завдання і модель способу діяльності, поведінки, яку має здійснити об'єкт управління. *...Політик повинен розуміти, що пропонують експерти, але вибирати те управлінське рішення, яке сприйме суспільство. Без взаємодії з суспільством жодне рішення не може бути ефективно впроваджене* (Д, 13.05.2014).

Розв'єдення військ — взаємне відведення військових сил і засобів з обох боків лінії зіткнення. *Військові наразі не мають довіри до поспішних рішень влади та вважають розв'єдення військ поблизу Станиці, Золотого та Петрівського небезпечним, адже воно відбувається в осінньо-зимовий період та призведе до збільшення «сірої зони»* (Укрінформ, ел. ресурс).

Розвиток політичний — багатовимірний процес, коли в результаті взаємодії різноманітних політичних сил здійснюються зміни в політичній поведінці, політичній культурі та політичній системі суспільства. *Непересічна роль політичної науки стає зрозумілою, адже вона прогнозує політичний розвиток суспільства, створення теоретичних засад внутрішньої та зовнішньої політики* (ГУ, 27.01.2007).

Розвиток соціальний — тип змін у суспільстві, який відзначається переходом усіх соціальних відносин до якісно нового стану. *Новоутворені країни опинилися на роздоріжжі. Яким шляхом іти, як розвиватися? Мудрі й патріотичні правителі обрали б курс на соціальний розвиток (освіта, права і свободи тощо) та новітніх галузей економіки, паралельно оберігаючи країну та внутрішній ринок від впливу колишніх метрополій, інтереси яких залишилися вкрай потужними* (Т, ел. ресурс).

Розвиток суспільний — безперервний процес істотних, необхідних і незворотних суспільних змін, які мають визначатися внутрішніми законами розвитку історичного процесу. *Суспільний розвиток має набути не хвилеподібного накопичення обурення владою, а сталого усвідомлення відповідальності за державу широкими прошарками населення, розуміння норми Конституції, що саме народ є джерелом влади* (Д, 25.05.2016).

Роздержавлювати, роздержавити — процес, за якого державне майно шляхом продажу чи ін. переходить в інші форми власності. *Як нам видається, за бажанням терміново «роздержавити» пресу насправді криється прагнення шляхом нехитрих маніпуляцій встановити тотальний контроль над четвертою, поки що не до кінця захопленою, гілкою влади* (ДМ, ел. ресурс).

Розкрадання — різновид корупції, що полягає в умисному незаконному оберненні певним способом чужого майна на свою користь або для збагачення інших осіб. *Обговоривши практику застосування судами законодавства в кримінальних справах про розкрадання державного та колективного майна на підприємствах і в організаціях агропромислового комплексу, Пленум Верховного Суду України зазначає, що суди в основному правильно застосовують закон при розгляді справ цієї категорії* (Rada, ел. ресурс).

Роль соціол. — набір норм, що визначають способи та правила поведінки людей, які мають ту чи ту соціальну позицію, статус, функції. *У ретрансляції новин однакову роль відігравала як читацька, так і усна культура жителів. Попри те, що ці перші медіа інформували про різноманітні події, їх не можна кваліфікувати як перші газети: вони з'являлися спорадично й висвітлювали окремо взяті сюжети* (Т, ел. ресурс); **р. г'єндерна** — нормативний різновид

поведінки людини в суспільстві, що очікується та вимагається від неї як від представника / представниці конкретної статі. Слова *гендер*, *гендерна роль*, *психологічне насильство*, *економічне насильство* <...> стали частиною освітнього процесу та медійного простору (УП, ел. ресурс); **р. соціальна** — нормативний різновид поведінки індивіда, який займає певну соціальну позицію (в суспільстві, групі, організації) і виконує відповідні їй функції. *Нова соціальна роль потребує готовності до патріотичного виховання громадянина України. Україй важливо швидше утвердити систему патріотичних цінностей — патріотизму саме до України* (ГУ, 18.07.2006).

Ротація політ. — постійне оновлення, зміна складу представницьких органів з метою запобігання їхньої бюрократизації. *У Львівській ОДА очікуються кадрові ротації серед керівної верхівки. На погодженні Кабміну перебувають документи про призначення нових заступників голови Львівської ОДА* (ВЗ, 25.03.2020). // Оновлення, зміна складу якої-небудь групи, організації тощо. *Ротація в зоні бойових дій означає заміну особового складу, що виконує бойове завдання та бере безпосередню участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони...* (Ligarakon, ел. ресурс).

Русифікація див. **зросійщення**.

Русофіл — прихильник росіян і всього російського. *Болгарські русофіли ледве розмовляють російською, навіть не бачили у своєму житті російської книжки* (Д, 25.06.2006).

Русофоб — противник, ненависник росіян і всього російського. *Історик <...> публічно зізнався в тому, що він русофоб, пояснивши свою русофобію тим, що йому не подобаються ціннісні орієнтації більшості населення Росії* (Д, 08.06.2017).

Русофобія — різновид ксенофобії, що полягає в неприязному та ворожому ставленні до Росії та / або росіян. *Привертає увагу специфічне потрактування поняття «русифобія» в російській політичній пропаганді, де «русифобію» розуміють як ненависть до Росії, російської мови, культури та історії* (РС, ел. ресурс).

Рух перен. — громадська діяльність або масовий виступ, спрямований на досягнення певної мети. *Саме революція дозволила нам відбити в режиму власну державу, тож тепер відсіч російському вторгненню дає не партизанський рух <...> а держава і регулярна армія* (РС, ел. ресурс); **р. антиядерний** — організована на добровільних засадах боротьба (протести) широких мас населення проти вироблення і використання ядерної енергії як у військових, так і в мирних цілях. *У лютому 1989 року в Казахстані було створено перший на території СРСР антиядерний рух. Він отримав назву «Невада-Семипалатинськ»* (УМ, ел. ресурс); **р. волонтерський** — добровільна, добровільна, неприбуткова й умотивована діяльність, що має суспільно корисний характер. *Волонтерський рух підтримки закарпатських військових просить долучатися до акції «Нашим потрібна вода»* (ЗО, ел. ресурс); **р. громадсько-**

політичний — структурно неформлені масові об'єднання громадян та організацій різних соціально-політичних орієнтацій, діяльність яких, як правило, має тимчасовий характер і найчастіше спрямована на виконання певних часткових завдань, після вирішення яких вони або розпадаються або консолідуються в нові політичні партії чи громадські організації. *Литовський громадсько-політичний рух «Саюдіс» (спершу називався «Литовський рух за перебудову»), що введено в країну до суверенітету в найкритичніших 1988—1990 роках, згуртував дуже різних людей: за фахом, долею, навіть баченням нової Литви (УТ, 25.02.2011); р. на захист прав людини* — політичний, громадський процес із вимогами дотримання прав людини (Конвенції ООН із прав людини, інших національних угод, домовленостей). *Найбільшим досягненням у царині руху на захист прав людини стали свобода слова і політичний плюралізм, але для необоротного поступу цього замало. Боротьба з бідністю, демографічна криза, безробіття, проблеми в пенітенціарній системі, гальмування судової реформи та безліч інших кричущих проблем залишаються актуальними (ГУ, 10.12.2005); р. опору* — політичний протест (часто законспірований), учасники якого вважають чинний порядок, зокрема й політичний, таким, що об'єктивно загрожує правам і свободам громадян, або й узагалі є незаконним, таким, що не повинен існувати. *Книга криворізького історика Олександра Мельника «Антибільшовицький рух опору на Криворіжжі (1919—1923)» безумовно стане важливим джерелом історичної правди, що так потрібна для відтворення подій, пов'язаних з відчайдушним спротивом місцевого селянства встановленню тоталітарного більшовицького режиму як основи новітньої Російської імперії — майбутньої Радянської комуністичної держави (Д, 08.02.2018); р. повстанський* — форма громадської активності населення, яка виступає проти чинної державної влади або за соціально-політичні перетворення; спирається на підтримку народних мас і використовує методи збройної боротьби. *У деякій мірі повстанський рух в Іраку нагадує повстанські рухи минулого, адже конфлікт в Іраку є одним із тих, у якому повстанці використовують жахливі методи для залякування громадськості, виявлення та демонстрації недоліків уряду та спонукання режиму до дуже гострого реагування, що може налаштувати народ проти нього (Д, 08.06.2005); р. правозахисний* — діяльність неурядових організацій (міжнародних, регіональних, національних, громадських), їх членів та окремих осіб, спрямованих на захист прав людини мирними засобами від свавілля державних структур, посадових осіб, дій злочинних угруповань, військових підрозділів у зонах збройного конфлікту тощо. *Правозахисний рух в Україні, найпотужніший на теренах колишнього СРСР, чомусь викликав і викликає чимало суперечок, некомпетентних та зверхніх оцінок, роздратування не тільки держчиновників (Д, 13.06.2014); р. прихильників миру* — масовий протест проти війни з вимогами припинення гонки озброєнь, з організацією контролю над озброєнням, роззброєнням. *У теперішній час шириться рух*

прихильників миру за відвернення ядерної катастрофи, яка чорною хмарою нависла над планетою. Поруч із широкими масами, активну боротьбу за збереження миру ведуть як голови держав, так і видатні політичні та громадські діячі багатьох країн світу (ДТ, 05.04.2019); **р. альтернативний** — громадське протистояння проти традиційних організацій (державних, політичних партій, профспілок тощо) у вирішенні глобальних, регіональних, місцевих питань і проблем (екології, війни і миру, демократизації суспільства, забезпечення якості, рівня життя). *Збирання у руках влади всіх важелів — адміністративних, правоохоронних, судових перетворює її на механізм, спроможний підпорядкувати собі будь-які альтернативні рухи чи суспільні групи. (Т, ел. ресурс);* **р. політичний** — масовий протест, метою якого є політичні цілі, однак такі, що не мають достатньо чіткої організаційної структури, фіксованого індивідуального членства. *Політичні рухи переходять на новий етап свого розвитку. Головне завдання — постати не як вузькофункціональний, а як загальнонаціональний патріотичний рух, з метою об'єднати всіх патріотів України (ВЗ, 28.12.2015).*

С

Салафізм *рел.* — ісламський сунітський традиціоналізм, представники якого закликають до неухильного виконання всіх норм корану. *Наростає розрив між сунізмом та шиїзмом (які постають вже не просто головними течіями всередині ісламу, а, по суті, різними моделями ісламської цивілізації), активно дистанціюється від сунізму салафізм* (ПНК, ел. ресурс).

Салафіт *рел.* — прихильник ідей салафізму. *Відомий йорданський салафіт Мохаммед Шалабі пояснює виданню, що єдина причина можливої західної операції в Сирії полягає в тому, щоб «перешкодити сирійському народові створити ісламську державу»* (Д, 10.09.2013).

Саміт — зустріч, переговори або нарада на високому рівні (керівників держав, вищих урядовців, лідерів партій). *Напередодні щорічного саміту Україна — ЄС європейські високопосадовці під час брифінгу окреслили основні теми зустрічі* (УТ, 05.10.2020).

Самовизначення — принцип, згідно з яким кожна спільнота має невід'ємне право на вільне облаштування свого громадського й політичного життя і сама визначає форму свого правління. *Акт Злуки визначив подальше становлення української політичної нації та став свідченням волі українців до самовизначення та консолідації* (МЗСУ, ел. ресурс); **с. політичне** — право кожного народу вільно вибирати шляхи та форми розвитку, що найбільше відповідають його історичним, географічним, культурним, релігійним та іншим традиціям і уявленням. *Політичне самовизначення молоді відбувається в умовах, коли суспільство стоїть перед альтернативою вибору дальшого шляху розвитку* (Д, 13.11.2013).

Самовисуванець — особа, яка сама себе висуває на керівну посаду, незалежно від жодної з партій. *Більшість голів-переможців під час місцевої виборчої кампанії позиціонували себе позапартійними кандидатами-самовисуваними* (ГУ, 14.11.2017).

Самовисування — процес висунення себе кандидатом на виборах. *Із зареєстрованих в одномандатних виборчих округах 1155 кандидатів у депутати балотуються в порядку самовисування, а 225 висунуті політичними партіями* (ВЗ, 23.06.2019).

Самоврядування — автономне функціонування будь-якої організаційної структури (підсистеми). *Самоврядування твориться знизу. Є загальні межі в питанні місцевого самоврядування, але кожен орган сам визначає для себе, як керувати містом, що та як у ньому змінювати, кого набирати на роботу, бо в тому й суть самоврядування* (Т, ел. ресурс); **с. місцеве** — гарантоване дер-

жавою право та реальна здатність територіальної громади самостійно або під відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах чинного законодавства та в інтересах місцевого населення. У 1990-ті роки інститут місцевого самоврядування України зіграв чи не найважливішу, поки що це не оцінену, консолідувальну роль: зберіг керованість територій, не допустив соціальних конфліктів, і це в той важкий час, коли держава де-факто відмовилась від своїх, не підкріплених фінансами соціальних обов'язків, переключивши їх на місцеву владу (Д, 04.04.2014).

Самозбереження — діяльність людини, спрямована на збереження свого організму й себе як особистості. Міграція між політичними таборами триватиме постійно — у вітчизняних політиків спрацьовує інстинкт самозбереження (УТ, 26.06.2009).

Самоідентифікація — ототожнення себе з певною соціальною групою, спільністю людей (етнічною, національною, професійною тощо). Віра, мова і армія — окремо і разом — складають основу чогось значно важливішого. Йдеться про ментальність нації, про її здатність до самоідентифікації, про довіру між окремими громадянами, населенням та державними інституціями, про уміння і бажання шанувати своє, пишатися ним, берегти його і примножувати (ВЗ, 19.11.2018); **с. етнічна культ.** — усвідомлення своєї належності до певної етнічної групи. ...Серед респондентів-євреїв етнічна самоідентифікація практично не корелює із значенням рідної мови... (Osvita, ел. ресурс); **с. національна** — складник процесу формування соціальної визначеності та самовизначеності особистості, пов'язаний з формуванням суспільних відносин особистості в структурі нації, становлення відповідних мотивацій, цінностей, життєвих орієнтирів, ідеалів та норм, почуттів, світогляду, самосвідомості. М. Грушевський, шукаючи відповідь на питання про українську ідентичність, у брошурі «Хто такі українці і чого вони хочуть» звертає увагу на <...> чинники національної самоідентифікації (Д, 13.11.2013); **с. політична** — процес солідаризації індивіда із політичним лідером, певною політичною спільнотою, ідеологією соціальної групи, її політичними символами. Народ, який відбувся політично, народ який усвідомив, що таке політична самоідентифікація, осмислено об'єднаний ідеєю, територією, метою і завданням — це нація (Spilno, ел. ресурс).

Самоідентичність див. ідентичність: і. особиста.

Самоізолюватися — ізолювати себе від кого-, чого-небудь. На фоні тривожних подій чи пережитих стресових ситуацій у людини може виникати бажання самоізолюватися від суспільства, усамітнитися, уникати живого спілкування з людьми (Marie Claire Ukraine, ел. ресурс). // епід. У період пандемії коронавірусу — перебувати вдома протягом визначеного періоду. Якщо пацієнт відповідальний, він самоізолюється, якщо ні, то й далі ходить на роботу, їздить у транспорті, наражаючи на небезпеку інших (УТ, 16.10.2020).

Самоізолянт епід. — людина, яка добровільно чи вимушено перебуває вдома (чи в іншому постійному місці), утримується від будь-яких контактів із людьми. *Ну і ще одне новеньке словечко — самоізолянт. Так називають людей, які добровільно чи вимушено перебувають удома (чи в іншому постійному місці), утримуються від будь-яких контактів із людьми...* (Грамота, ел. ресурс).

Самоізоляція — епід. запобіжний захід для захисту оточуючих від зараження COVID-19, утримання від контакту з іншими, щоб зменшити ризик інфікування. *Верховна Рада внесла в законодавство поняття «самоізоляція» та «обсервація»* (Д, 13.04.2020); **с. політична** — дія, спрямована на добровільне вилучення держави із системи економічних та політичних відносин із метою захисту від зовнішніх впливів за умов прагнення держави до консервації влади та чинних порядків. *Війна для Росії — шлях поразки і політичної самоізоляції* (РС, ел. ресурс).

Самооборона — відповідні дії держави, юридичної або приватної особи, що їх здійснюють для забезпечення своїх прав, порушених нападом іншої держави, юридичної або приватної особи. *В Україні відсутній первинний закон — про самооборону* (Д, 14.06.2018); **с. Майдану** — всеукраїнський громадський рух, який розпочав формуватися на Михайлівській площі в Києві з ініціативи протестувальників одразу після силового розгону Євромайдану 30 листопада 2013 р. *Самооборона Майдану створює «єдину революційну армію» по всій Україні* (Д, 18.01.2014).

Самоорганізація — уміння людини так організувати свою діяльність, щоб найповніше реалізувати свій творчий потенціал за умов відповідної ситуації. *Передусім дистанційне навчання розраховане переважно на свідомих студентів, які не потребують постійного контролю викладача. Тому особливо місце в такій організації навчання належить мотивації студентів та їхній здатності до самоорганізації без підтримки та підтовхування* (УК, 20.05.2020); **с. населення** — процес виникнення і диференціації соціальних відносин у певній територіальній громаді для практичного забезпечення спільних інтересів. *Орган самоорганізації населення є однією з форм участі членів територіальної громади району у вирішенні окремих питань районного значення* (ГУ, 15.11.2003); **с. соціальна** — процес і механізм самоутворення та самодостатньої зміни соціальних структур, завдяки чому досягається певний стан організації та функціонування складної системи суспільства. *Нині зростає національна та соціальна самоорганізація людей, як вони розуміють смертельну небезпеку, що нависла над нашою Батьківщиною. У суспільстві дозрівають об'єктивні чинники революційної ситуації, коли «верхи не можуть, а низи не хочуть» жити по-старому* (ГУ, 29.10.2010).

Самопроголошений — який сам узяв на себе певні повноваження. *Самопроголошеному «меру» окупованого Бердянська висунули підозру у колабораціонізмі* (РС, ел. ресурс).

Самопроголошення — в односторонньому порядку проголошення незалежності (державного утворення, церкви). *Мер столиці Каталонії висловила-ся проти самопроголошення незалежності* (УНІАН, ел. ресурс).

Самосвідомість — усвідомлення самого себе як особистості, своїх фізичних сил і розумових здібностей, учинків і дій, їхніх мотивів і мети, свого ставлення до зовнішнього світу, інших людей і до самого себе. *Сусідні країни раді бачити, що в Україні в народі є громадянська самосвідомість, прагнення й здатність захищати свої права та свободи, добиватися того, щоб влада була репрезентативна й некорумпована* (ВЗ, 27.01.2014); **с. етнічна** культ., соціол. — усвідомлення своєї належності до певного народу. *Важливим є <...> те, щоб проблеми відродження етнічної самосвідомості, збереження духовної і матеріальної культури гірського етнічного населення, сприяння розвитку його етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності розв'язували <...> «шляхом впровадження відповідних економічних механізмів»* (ГУ, 19.04.2018); **с. історична** — світогляд етносу, складник його національної самосвідомості, пов'язані з минулим як окремого індивідуума, так і народу загалом. *Історична самосвідомість кожної людини починається в дитинстві як свідомість причетності до певної сім'ї, роду, і лише після того — до певної соціальної верстви, нації тощо* (Д, 18.04.2020); **с. культурна** культ. — усвідомлення людиною приналежності до певної культури й формування в неї звичок пристосування до інших культур. *Культурна самосвідомість — це розуміння індивідуальності. У міру того, як люди розвивають свою культурну самосвідомість, вони не тільки розуміють свої індивідуальні переваги і цінності, але також вчаться пристосовуватися до культур інших людей. Культурна самосвідомість будує цінності і переконання* (ГУ, 15.11.2003); **с. політична** — процес і результат формування сталої усвідомленої системи уявлень суб'єкта політичних відносин про себе, на яких він цілеспрямовано формує свої взаємовідносини з іншими суб'єктами й об'єктами політики в політичній системі та ставиться до самого себе. *Політична самосвідомість народу розвивалася і розвивається далі в його історії. Сучасні нація й держава в епоху глобалізації є чимось іншим, ніж, наприклад, у ХІХ столітті. Сучасна демократична держава надає всім народам, зокрема й національним меншинам, можливість вільного розвитку* (УТ, 12.03.2010).

Самостійник політ. — особа, яка бореться за самостійність держави. *Політична течія «самостійників» бере початок від Української народної партії* (ЕУ, ел. ресурс).

Самостійництво політ. — громадянський рух за самостійність та незалежність держави. *Наприкінці ХІХ — початку ХХ століття розпочався процес творення незалежних українських політичних партій та організацій, причому він відбувався майже одночасно й у Великій Україні, й у Галичині. У 1895 році чільний діяч Української радикальної партії Юліан Бачинський опублікував свою працю «Україна irredenta», яка стала маніфестом українського державного самостійництва* (УТ, 02.09.2016).

Самостійність політ. — можливість приймати незалежні рішення на основі власних бажань та інтересів, які не потребують зовнішніх вказівок та наказів. *Якби держава не мала певної самостійності, своєї внутрішньої і зовнішньої свободи, вона була б пасивною, мертвою, а отже, зайвою ланкою в політичній системі суспільства, в громадянському механізмі* (Д, 09.11.2017); **с. національна** — здатність національного незалежного вільного встановлення свого державного суверенітету та забезпечення свого економічного, соціального й культурного розвитку. *Національна держава, тобто власна держава певного етносу, народу, що збудився до політичного життя, здатна відстоювати свою національну самостійність* (УМ, ел. ресурс).

Санкційний — який пов'язаний із санкціями. *Зумовлене несприятливою глобальною кон'юктурою, санкційним тиском, що поглиблює вади відсталого путінської економіки, перенапруження Росії на Близькому Сході може обернутися уявний сирійський гамбіт на цілком реальний геополітичний цугцванг* (ДТ, 30.12.2018).

Санкція — елемент правової норми, що регламентує несприятливі наслідки для особи чи держави, підприємства тощо, яка порушила передбачені цією нормою правила. *Рада національної безпеки і оборони вводить санкції проти 19 компаній, які використовують українські надра* (Д, 19.03.2021); **с. етичні культ.** — система засуджень, доган і спонукань, що спираються на моральні принципи. *Мета Європейського кодексу поведінки для всіх осіб, які залучені до місцевого та регіонального врядування, — викласти на європейському рівні ті етичні принципи, стандарти та етичні санкції за їх невиконання, які затвердили виборні представники місцевих і регіональних органів влади 47 держав — членів Ради Європи* (Д, 15.03.2017); **с. заохочувальні** — дії, заходи, що виражають схвалення старанного виконання норм і покликані стимулювати правомірну поведінку. *Наявність заохочувальних санкцій виправдано завданням права, яка полягає як у стримуванні правопорушень, у покаранні осіб, які їх вчинили, так і в стимулюванні правомірної поведінки, у заохоченні осіб, що діють в інтересах суспільства. Заохочувальні заходи, спільно з заходами примусу, забезпечують встановлювану державою модель правомірної поведінки* (УТ, 27.11.2014); **с. карні (каральні)** — дії, заходи, що полягають у позбавленні особи певних матеріальних чи моральних благ (штраф, позбавлення волі, догана тощо). *Одним з недоліків законодавства забезпечення рівності чоловіків і жінок є те, що відсутні каральні санкції за невиконання засадничих основ* (УП, ел. ресурс); **с. кредитні** — встановлені правовими нормами заходи економічного впливу, які застосовує банк до порушників фінансової, касової, розрахункової або кредитної дисципліни. *Кредитні санкції спрямовані на здійснення кредитної дисципліни* (Ligazakon, ел. ресурс); **с. міжнародні** — колективні або односторонні примусові заходи, які застосовують одні держави чи міжнародні організації до інших, що порушили норми міжнародного права. *Міністерство фінансів США у четвер оголосило про введення міжнародних санкцій проти фізичних та юридичних осіб, зареє-*

строваних у різних країнах через причетність до незаконних схем купівлі нафти у режиму Мадуро в Венесуелі (Укрінформ, ел. ресурс); **с. міжнародно-правові** — заходи впливу (економічний, політичний, військовий), які застосовують щодо держави, яка не виконує міжнародні угоди. Відповідно до міжнародного звичаєвого права держава, яка зазнала акту агресії, має право застосовувати санкційні заходи щодо країни-агресора з моменту початку агресії незалежно від того, чи існує в державі внутрішній законодавчий акт, який регулює міжнародно-правові санкції, чи його немає (Д, 09.11.2017); **с. правові** — система покарань і заохочень, випрацюваних і передбачених законом. Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху» <...> передбачає створення безпечних умов для учасників дорожнього руху, збереження життя і здоров'я громадян, а також підвищення ефективності впливу на дисципліну учасників дорожнього руху з чітким визначенням правових санкцій за вчинені правопорушення та забезпечення належного рівня реалізації прийнятих рішень в адміністративних справах у сфері безпеки дорожнього руху (ГУ, 16.02.2021); **с. правовідновлювальні** — заходи, спрямовані на відновлення порушеного юридичного становища (напр., визнання угоди недійсною, скасування незаконного акта тощо). Правовідновлювальні санкції реалізуються задля усунення шкоди, заподіяної протиправними діями фінансовим інтересам держави, примусового виконання невиконаних фінансових обов'язків, а також відновлення порушених фіскальних (бюджетних) прав держави (ГУ, 22.05.2009); **с. управління соціол.** — система вжитих керівником заходів впливу на поведінку працівників для піднесення ефективності їх трудової ролі. У США є Кодекс судової етики. Якби були якісь справи, пов'язані з хабарництвом, то адміністрація судової системи звернулася б до нас і ми мали би санкції управління. В Україні також хочуть прийняти Кодекс судової поведінки, який передбачає певні дисциплінарні заходи (УТ, 22.11.2011).

Сателіт — держава, формально незалежна, але фактично підпорядкована іншій, сильнішій державі. На відміну від маріонеткової держави або держави-сателіта, колонія не має незалежного міжнародного представництва, і її адміністрація верхнього рівня перебуває під прямим контролем метрополії (BBC, ел. ресурс).

Сатира політична — сатира політичної спрямованості, що характеризується пріоритетом конкретно-образного мислення над логічно-абстрактним, впливаючи на раціональний та ірраціональний складники світогляду, стимулюючи певні вчинки людини, соціальну активність із метою переконання, тлумачення, полеміки, агітації та пропаганди; гостра критика політичних подій, окремих осіб, груп чи сегментів суспільства з висміюванням вад і негативних явищ у різних сферах політичного життя. Саме політики, їхні дії і наслідки їхніх дій, які відчувають мільйони українців, дають нам привід для політичної сатири (ВЗ, 03.12.2014).

Свідомість політична буденна — сукупність ідей і поглядів, що виникають безпосередньо з повсякденної практики соціальних груп, класів, окремих індивідів. *Буденна політична свідомість більшості людей завжди була і залишиться стереотипізованою. Стереотипи — величезна сила, яка може як спонукати людей до дій, так і гальмувати їхню соціально-політичну активність* (Д, 04.07.2014).

Свідомість релігійна — сукупність образів, уявлень, почуттів та переживань, предметом яких є священне, вище та істинне буття (або ж чудесне) й те, що спрямоване до означених предметів. *Ідеї «обожнення» і «образу й подоби» — це, радше, предмет релігійно-філософських дискусій, ніж частина повсякденної релігійної свідомості* (НВ, ел. ресурс).

Світ політичний — 1. Множина та єдність політичних форм взаємодії, взаємозв'язку тенденцій, які визначають функціонування й розвиток особистості, суспільства та держави. *Біполярний політичний світ — це обмеженість, суспільство втрачає за такої системи як у плюралізмі, так і в якості суспільних дискусій. Бажаною є змішана система парламентських виборів, бо мажоритарна традиційно працює на великі партії та блоки* (УТ, 14.04.2012). 2. Система і сукупність народів, держав, їхніх інститутів, соціальних спільнот, а також організацій і рухів, які мають певні політичні цілі у сфері міжнародних відносин. *Кафа (Кефе), тобто сучасна Феодосія, була відома не тільки невідьницьким ринком, цей порт був і центром тогочасного політичного світу. Туди приїздили як купці-мусульмани, так і європейці — переважно італійці* (УМ, ел. ресурс). 3. Форма цивілізаційної організації життя особистості, суспільства, держави, людства. *У сучасній ситуації в країні деспотизм однієї думки може стати реальністю. Як і те, що наш світ втрачає кольори й ділиться на чорне й біле, а політичний світ і заодно суспільство — на світ честоти та злочину* (ГУ, 15.12.2016).

Свобода слова — право кожного громадянина вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, писемно або в інший спосіб, зокрема з допомогою ЗМІ. *Ситуація, що виникла в нашому інформпросторі, — далеко не ідеальна. Свобода слова і трансляція невинної пропаганди агресора — це не одне й те ж саме* (ГУ, 20.11.2018).

Свобода совісті — право громадян на умови, за яких можливе вільне самовизначення особистості у світоглядній сфері буття, її духовне становлення, розвиток, самоактуалізація, а також право сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної, відправляти релігійні культу або дотримуватися атеїстичного світогляду. *Комітет Верховної Ради з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин наполягатиме на заміні або окремому тлумаченні поняття «свобода совісті» і пропонуватиме розширити редакцію, відповідно до якої не лише у паспортах, але і в паспортних документах громадян не зазначатиметься їхнє ставлення до релігій* (ГУ, 12.10.2002).

Свободи політичні — різновид соціальних свобод, що виявляються як сукупність політичних і правових норм та визначають соціально-політичний

статус людини і громадянина, право на участь у вирішенні державних справ та можливість громадян захищати і відстоювати свої інтереси та права у визначеному законом порядку. *Американська фундація Freedom House з 1955 року проводить моніторинг політичних свобод і дотримання громадянських прав у всіх державах світу* (УТ, 05.02.2013).

Сегрегація — у соціальних відносинах вид расової, етнічної, національної, релігійної, статевої дискримінації, що виявляється в територіальному, політичному, культурно-освітньому відокремленні одних рас, етносів, націй від інших (поселення, навчання, заборона чи обмеження релігійних вірувань, участі в політичних процесах тощо). *Палата представників бельгійського парламенту в 2018 році визнала існування практики примусового викрадання дітей та сегрегації людей зі змішаною кров'ю, так званих метисів у колоніях Бельгії* (УК, 26.07.2020).

Сейм політ. — найвищий місцевий однопалатний законодавчий орган державної влади у деяких країнах. *Верховна Рада прийняла спільну з польським сеймом декларацію пам'яті та солідарності. Презентуючи документ, Голова Верховної Ради нагадав, що польський сейм голосуватиме за цей же документ одночасно з українським парламентом і заявив, що ця декларація є відповіддю на російську агресію проти України, Польщі та всього західного світу* (Д, 20.10.2016).

Секретаріат держ. упр. — відділ державної установи, громадської, наукової або іншої організації, який здійснює виконавчі функції організаційного, господарського чи розпорядчого характеру. *Секретаріатом Кабінету Міністрів України керує Державний секретар Кабінету Міністрів України, який призначається на посаду Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства про державну службу строком на п'ять років з правом повторного призначення* (ГУ, 24.09.2019).

Секта рел. — релігійна група (громада), що відокремилася від панівної церкви. *Україна є єдиною країною Європи, яка відійшла від європейської моделі національної церкви (або двох національних церков) та релігійних меншин або «сект» і наблизилася до американської моделі* (ДТ, 17.06.2017).

Секуляризація — процес, унаслідок якого всі сектори суспільства, культури, різні суспільні групи та окремі індивіди звільняються від релігійного світогляду та впливу. *Західна преса <...> зазначає, що серед мотивів зустрічі — протистояння секуляризації сучасного світу, а також захист переслідуваних християн на охопленому конфліктами і нестабільністю Близькому Сході* (РС, ел. ресурс).

Секуляризм — ідеологія, згідно з якою людина критикує все релігійне, зокрема й релігійні інститути, а також вважає, що в основі людської моралі мають лежати нерелігійні та антирелігійні принципи. *Ми пережили войовничий атеїзм, а зараз спостерігаємо за народженням войовничого секуляризму, коли знову опоганюють храми і сплюють хрести* (ДТ, 21.09.2012).

Селекторат — коло осіб або соціальна група, яка, не перебуваючи безпосередньо при владі, має переваги у виборі керівництва державою, оскільки

контролює ресурси, життєво необхідні для його політичного виживання. ...Щоб усунути диктатора від влади, селекторат повинен залишатися достатньо сильним, щоб могли запобігти будь-яким спробам репресій з його боку (Voxukraine, ел. ресурс).

Семіти — група народів, що населяють або населяли Північну та Східну Африку й Передню Азію та розмовляють семітськими мовами (арабська, мехрі, давньоєврейська, мальтійська, ефіосемітські мови та ін.). ...Семіти — це не тільки євреї, але їх географічні суперники — араби (РС, ел. ресурс).

«Сендвіч-мобінг» див. **мобінг: м. змішаний**.

Сепаратизм — рух за територіальне відокремлення тієї чи іншої частини держави з метою створення нового державного утворення або надання певній частині держави автономії за національними, релігійними чи мовними ознаками. Сепаратизм в Україні проважують переважно ззовні, бо потужної внутрішньої бази, незважаючи на всю пропагандистську експлуатацію «західно-східних» розбіжностей, він не має (Т, ел. ресурс); **с. етнічний культ.** — суспільно-політичний рух, що спрямований на встановлення суверенітету етнічної спільноти на території її проживання в межах існуючої держави, відокремлення території і створення власної держави або її прислання до іншої. *Небезпека ескаляції етнічного сепаратизму надзвичайно велика* (Цебенко, ел. ресурс).

Сепаратист — прихильник сепаратизму. *Крім збройного нападу на станцію, сепаратист збирав інформацію для бойовиків про пересування військових підрозділів ЗСУ* (ГУ, 13.10.2016).

Сепарація — 1. Відокремлення, розділення на складники. *Сепарація жертв завжди супроводжується сепарацією відповідальності, яка покладається в змістовній структурі протистояння тієї війни, яка породила ці жертви* (УП, ел. ресурс). 2. Відокремлення від етносу порівняно невеликої частини, яка з часом перетворюється на самостійний етнос. ...У регіонах України діють десятки структур, які не приховують, що їхньою метою є ліквідація Української держави та сепарація її території (Д, 19.11.2013); **с. політична** — відособлення, відокремлення від певної держави частини території, заселеної національною меншістю. *Нинішні події на Донбасі дедалі більше нагадують події 1917 року, бо політична сепарація відбувається не так по лінії підтримки чи не підтримки Росії, як за рівнем статків, освіти, мислення, зрештою* (УТ, 17.04.2014).

Сервілізм — рабська догідливість, підлабузницька поведінка, улесливість, прислужництво, приниження себе перед вищим чи сильнішим. *Українська преса зберігає найгірші риси старої преси; найбільшою мірою це стосується сервілізму: на кого працюємо, того і хвалимо* (Д, 23.05.1997).

Сервіс обміну криптовалют див. **криптовалютна біржа, криптобіржа**.

Середовище соціальне — сукупність соціальних умов життєдіяльності людини, що впливають на її свідомість і поведінку. *Результати опитування про вживання шкідливих речовин і різного роду залежностей спонукають нас критично оцінити соціальне середовище підлітків* (УМ, ел. ресурс).

Сецесіонізм — сукупність соціально-політичних рухів та теорій, змістом яких виступає обґрунтування проєктів виходу зі складу держави (як правило федеративної) якоїсь з її частин (як правило, суб'єкта федерації). *Проблема сецесіонізму як одного з найрадикальніших засобів вирішення глибоких суспільно-політичних протиріч, набула значної актуальності в сучасному світі* (Балацька, 2017: 51).

Сецесіоністський — який має ознаки сецесіонізму. *Сецесіоністські конфлікти становлять велику загрозу державному суверенітету* (Балацька, 2017: 51).

Сецесія політ. — політика й практика суспільно-політичного руху, спрямована на здобуття державного суверенітету окремою етносоціальною спільнотою на території її проживання (у межах існуючої держави). *...У дослідженнях західних учених зазначено, що більшість людей у регіоні може віддати перевагу сецесії з економічних причин, якщо вони очікують на зміни в політиці державних видатків і перерозподілу доходів (бюджетно-податкова політика) відповідно до їхніх очікувань одразу після реалізації сецесіоністської стратегії* (Г, ел. ресурс).

Сикх рел. — послідовник сикхізму. *Відповідальність за захоплення заручників у храмі сикхів в столиці Афганістану Кабулі взяло на себе екстремістське угруповання «Ісламська держава»* (РС, ел. ресурс).

Сикхізм рел. — релігія, що поєднує ідеї індуїзму та ісламу. *Ідея реінкарнації як шляху спокутування гріхів минулого життя найбільш розвинена у східних релігіях і традиціях, таких як індуїзм, джайнізм, сикхізм та буддизм* (ВЕ, ел. ресурс).

Сіли миротворчі — загальна назва суб'єктів світової та регіональної політики, діяльність яких спрямована на зміцнення миру й безпеки, ліквідацію або обмеження міждержавних, міжетнічних, міжконфесійних та інших конфліктів і суперечностей, на демілітаризацію суспільної свідомості. *Миротворчі сили допоможуть місії ОБСЄ виконувати свою роботу ефективніше, а ОБСЄ також може допомогти забезпечити надійну поліцейську місію, допомогти у проведенні місцевих виборів* (Zb, ел. ресурс).

Сіли політичні — організовані суб'єкти соціальної та політичної діяльності, що здійснюють вплив на хід політичного процесу. *У найзагальніших рисах, опозиція — це політичні сили, діяльність яких тим чи іншим способом спрямована проти чинної влади. Мета опозиції — корекція прийнятих політичних рішень і дій влади, аж до зміни влади* (УТ, 05.06.2010).

Силовий політ. — який належить до структур та підрозділів поліції, прокуратури, служби безпеки. *Прийнято і введено в дію закони, якими зміцнено силовий (поліцейський) блок держави і водночас — суттєво обмежено базові конституційні права 45 мільйонів громадян* (УП, ел. ресурс).

Силовик політ. — представник офіційних державних силових структур (поліції, спецзагону служби безпеки тощо). *У Венесуелі після 9-годинної облоги силовики вбили пілота-опозиціонера <...>, який влітку 2017 року на поліцейському гелікоптері атакував будівлю Верховного Суду* (ВЗ, 17.01.2018).

Силлові структури — поліція, органи державної безпеки, прокуратура, збройні сили та ін. *До змагань не допускають спортсменів, які «активно підтримували війну» і співробітників силових структур та армії* (РС, ел. ресурс).

Символи України державні — Державний Герб, Державний Прапор, Державний Гімн, встановлені ст. 20 Конституції України 1996 р. *Верховна Рада планує у 2021 році ухвалити закон про порядок використання та захисту державних символів України* (ІУ, ел. ресурс).

Символіка державна див. символи України державні.

Символіка політична — сукупність виражальних засобів, різноманітних знаків, символів, предметів або актів людської діяльності і поведінки, які є культурною пам'яттю певних соціальних груп чи всього суспільства та надають політичному життю, політичним діям, різним формам матеріалізації політики явний, підкреслений чи, навпаки, прихований зміст. *В ухвалі йдеться, що плакати, стенди, листівки та інші друковані чи аудіовізуальні матеріали, розміщені в цих закладах, не можуть містити жодних найменувань та політичної символіки (прапорів, розпізнавальних знаків, девізів тощо) політиків чи партій* (ВЗ, 10.01.2019).

Симп'ятник політ. — особа, яка заявляє про свою прихильність до доктрини партії та періодично (напр., під час передвиборчої кампанії) надає їй підтримку, але залишається поза партійною організацією. *Заступником держсекретаря США може стати симп'ятник Євромайдану* (ВЗ, 16.01.2021).

Симулякр філос. — термін постмодерністської філософії, який означає збереження, копію того, що насправді не існує. *Україна, на жаль, у принципі є країною, схильною до побудови симулякрів: якщо в нас є симулякр народної влади, економіки, то, звичайно, в нас є симулякр громадянського суспільства* (УТ, 04.07.2013).

Синдемія — співіснування патогенетично пов'язаних і взаємозалежних епідемій різних хвороб, що розвиваються у сприятливих для поширення соціальних обставинах. *Якщо ми дійсно хочемо покласти край цій пандемії з її руйнівними наслідками для людей, здоров'я та економіки, чи уникнути пандемій у майбутньому, ми повинні усунути основні чинники, що роблять синдемію можливою* (ВВС, ел. ресурс).

Синдром балканський — негативна психологічна реакція військово-службовців на участь у воєнних діях. *«Балканський синдром», про який багато говорила західна преса і визнати існування якого геть відмовлялися багато західних політиків і військових, реальний* (Д, 07.08.2021).

Синдром малоросійства — негативне соціально-психологічне явище, пов'язане з кризою національної свідомості частини українства, ґрунтується на відчутті своєї культурно-історичної меншовартості, неповноцінності порівняно з «великоросами». *В інтерв'ю мовний омбудсмен розповідає про свої плани, синдром малоросійства у владі, російську мову в кафе і транспорті* (УК, 28.07.2020).

Синдром старшого брата — упевненість у вищості, прагнення нав'язати партнеру свою систему поглядів та цінностей. *Більшість коментарів, автори*

яких висловлюють готовність захищати «Новоросію», як аргументи містять три складові частини: усе це «споконвічно наше»; синдром старшого брата; переконання в тому, що «російськомовним загрожують» і їх необхідно «захищати» (Топалова, ел. ресурс).

Система — множина взаємопов'язаних елементів, що утворюють єдине ціле, взаємодіють із середовищем та між собою. *Загальна система мобілізації у першу чергу працює більше на кількість, ніж на якість* (РС, ел. ресурс); **с. адміністративно-командна держ. упр.** — управління суспільством, що ґрунтується на жорстких методах бюрократичного централізму. *Адміністративно-командна система постала своєрідним витвором радянсько-партійної бюрократії й послужила основою втілення невластивої для ментальності, національної традиції і конкретно-історичних потреб українського суспільства радянської квазісоціалістичної моделі з продекларованим намаганням практичної реалізації соціалістичної ідеї* (УТ, 05.12.2016); **с. альтернативного голосу** — виборчий процес мажоритарного типу, що застосовується в одномандатних виборчих округах. *Представлено звіт ініціаторів системи альтернативного голосу на виборах Президента Білорусі* (УМ, ел. ресурс); **с. багатопартійна** — форма суспільного управління, за якої боротьба політичних партій за державну владу є механізмом використання розбіжностей у політичних програмах, що відображають реальні соціальні інтереси й цілі суспільного розвитку, для політичного прогресу суспільства. *Оскільки в Україні <...> багатопартійна система, і місцеві ради обираються громадами, потрібно формувати виконкоми, які мають здійснювати всю владу на місцевому рівні* (ГУ, 12.06.2012); **с. виборча багатопартійна** — цілісне утворення, що формується всередині політичної системи суспільства на основі усталених зв'язків між політичними партіями, які відрізняються програмними настановами, тактикою, внутрішньою структурою. *Конституційна реформа, поряд з переходом до парламентської форми правління, передбачає відмову від виборів в Національні Збори по мажоритарних, одномандатних виборчих округах і повний перехід до формування парламенту за пропорційною багатопартійною виборчою системою* (Д, 06.12.2015); **с. виборча гібридна** — виборчий процес, який передбачає, що в ході вибору до представницького органу різні групи населення здійснюють своє волевиявлення в допомозі вибору систем різних типів. *Гібридна виборча система, яка існує сьогодні, є найбільшим злом для України* (УК, 28.07.2020); **с. виборча двораундова** — виборчий процес мажоритарного типу, який передбачає проведення другого туру виборів, якщо в першому турі жоден із претендентів не здобув встановленого законом відсотка голосів виборців. *Україна за роки незалежності випробувала всі три виборчі системи — від мажоритарної до пропорційної, в тому числі виборчу двораундову* (Д, 14.09.2020); **с. виборча змішана** — порядок визначення результатів голосування, у якому поєднані елементи мажоритарної та пропорційної систем. *Україна має право обирати будь-яку виборчу систему, в тому числі й змішану. Змішана виборча система є не українським, а західноєвро-*

пейським винаходом, що сьогодні застосовується у Великобританії, в Німеччині, Італії, Угорщині та в інших розвинених демократіях (ГУ, 19.10.2011); **с. виборча мажоритарна** — порядок організації виборів і визначення результатів голосування, коли обраним вважається кандидат (або список кандидатів), який отримав більшість голосів у виборчому окрузі. Наступним пунктом — після скасування депутатської недоторканості — йшли вимоги змінити виборче законодавство. Тож минулого тижня депутати розглянули три законопроекти щодо нової виборчої системи, які пропонують відмінити мажоритарну виборчу систему та закриті партійні списки й запровадити списки відкриті (УМ, ел. ресурс); **с. виборча пропорційна** — порядок організації виборів і визначення результатів голосування, за якого розподіл мандатів між партіями, які висунули своїх кандидатів у представницький орган, проводиться згідно з кількістю отриманих партією голосів. Головна проблема пропорційної виборчої системи полягає в тому, що виборці часто психологічно не сприймають жодного іншого формату виборчого бюлетеня, крім мажоритарного. У виборчому бюлетені пропорційної виборчої системи виборці також голосують за кандидата, який очолює виборчий список (УМ, ел. ресурс); **с. двопартійна** — партійний порядок, що складається з двох провідних партій, які по чергово змінюють одна одну при владі, посідають більшість місць у законодавчому органі чи поперемінно формують уряд у парламентських демократіях або ж отримують президентський пост у президентських виборах. Коаліційні уряди досить рідкісні в двопартійних системах, хоча кожна з двох партій сама по собі може бути і коаліцією (УТ, 04.07.2013); **с. державної влади держ. упр.** — структурована єдність владних відносин, що складаються внаслідок діяльності держави, державних органів, а також посадових осіб, які реалізують інтереси держави в різних галузях суспільного життя. Ми забезпечимо формування системи державної влади та системи органів місцевого самоврядування так, щоб задовольнити ефективну реалізацію прав громадян, надавати на належному рівні публічні послуги, відповідально управляти об'єктами прав державної і комунальної власності, в тому числі шляхом збільшення прав та повноважень місцевих громад (ВЗ, 17.11.2014); **с. єдиного голосу, що передається** — організація виборів пропорційного типу, яка передбачає преференційне голосування виборців за кандидатів у багатомандатних округах. До числа найбільш цікавих виборчих систем, які використовуються у світі, відноситься система єдиного голосу, що передається (УК, 28.07.2020); **с. однопартійна** — сутнісна характеристика політичної влади, яка реалізується за допомогою однієї політичної правлячої партії, за відсутності перебування при владі інших партій, які були б опозиційними. Однопартійна система — неконкурентний тип партійної системи, що складається з представників однієї політичної партії (Vseosvita, ел. ресурс); **с. органів місцевого самоврядування держ. упр.** — сукупність організаційних форм і політико-правових інститутів прямого волевиявлення жителів певної території. Зміни в системі органів місцевого самоврядування справді давно назріли.

Фахівці не раз звертали увагу на те, що сучасна система територіальної організації абсолютно неефективна (УТ, 04.07.2013); **с. панашаж (панаширування)** — у виборчому праві встановлений законом дозвіл на виборах за пропорційною системою голосувати за кандидатів із різних політичних списків чи вписувати до списків нових кандидатів. *Кожний виборець голосує або за партійний список, або за кандидатів з декількох списків (система панашаж)* (Wikidata, ел. ресурс); **с. партійна** — сукупність усіх легально чинних у конкретній країні політичних партій та їхніх блоків, між якими реалізуються відносини співробітництва чи конкуренції у справі боротьби за політичну владу. *Партійна система виборів, що діє в нашій країні з 2004 року, призвела до втрати до відриву депутатів усіх рівнів від народу, а й до найсерйозніших зловживань влади на місцях* (ГУ, 10.06.2010); **с. партійна альтернативна** — сукупність партій-конкурентів, жодна з яких не має привілеїв під час виборчої кампанії. *Альтернативні партійні системи відзначаються наявністю в країні кількох конкуруючих партій, кожна з яких завжди має змогу прийти до влади внаслідок перемоги на виборах* (Гетьманчук, Грищук, Турчин, 2010); **с. пенітенціарна** — сукупність виправних закладів країни. *Європейська пенітенціарна система, на яку орієнтуються правозахисні організації, формувалася як камерне утримання засуджених. Тобто в одній камері садили не більше чотирьох осіб. В Україні досі утримання казармене* (УМ, ел. ресурс); **с. п'ямпінг** — у виборчому праві деяких країн світу встановлений законом дозвіл виборцеві викреслити або залишити у виборчому бюлетені таку кількість кандидатів (політичних партій, виборчих блоків тощо), яку він вважає необхідною. *Рідше застосовуються й інші способи голосування, в т. ч. так звані рейтингові системи, наприклад, п'ямпінг* (Д, 14.09.2020); **с. політична** — впорядкована сукупність державних, політичних, громадських організацій та інститутів, сфера політичного життя суспільства. *Фактично в кожному регіоні існує своя особлива політична система і своя конфігурація партійної системи* (НВ, ел. ресурс); **с. стримувань і переваг** — інтегрована сукупність повноважень гілок державної влади в процесі поділу влади, що дає можливість їм урівноважувати й обмежувати одна одну, з метою недопущення узурпації влади чи зловживання нею. *Основними складниками системи стримувань і переваг у парламентсько-президентській республіці є: подвійність джерел формування виконавчих структур, імпичмент, право розпуску парламенту, право вето, конституційний нагляд* (УТ, 27.01.2011).

Ситуація демографічна — динаміка змін чисельності статеві-вікової структури населення, демографічних процесів (народжуваності, смертності, міграції, одружуваності та розлучуваності), які відбуваються на певній території (країна, регіон, селище) упродовж визначеного терміну. *Негативна демографічна ситуація <...> змушує бізнес і владу <...> запрошувати трудових мігрантів* (ВЗ, 12.07.2020).

Ситуація політична — сукупність конкретних обставин у політичному житті в певний період політичного розвитку суспільства. *У Польщі найбіль-*

ше навчається українських студентів. Проте, незважаючи на хорошу заробітну плату, стабільну економічну та політичну ситуацію, все менше українців готові лишатися на постійне місце проживання за кордоном (УМ, ел. ресурс).

«Сіра зона» — буферна смуга нейтральної території в зоні конфлікту, де не діють цивілізовані правила й закони, а насилля стає звичним явищем. На Донбасі російські диверсанти знищують елементи систем відеоспостереження, щоб приховати дії окупаційних військ в «сірій зоні» й уникнути відповідальності за порушення Мінських домовленостей (ЛВ, ел. ресурс).

Скайп — програмне забезпечення для інтернет-телефонії. Завдяки зв'язку через скайп пенсіонери можуть звернутися з питаннями до спеціалістів управління праці та соціального захисту населення, управління пенсійного фонду міста та управління юстиції. (П, ел. ресурс).

Скінхед соціол. — учасник молодіжної організації, яка негативно ставиться до людей з іншим віросповіданням та кольором шкіри. Скінхеди, яких скорочено ще називають «скіни», вважаються найагресивнішими з усіх представників молодіжних субкультур (ГУ, 10.04.2013).

Сленг політичний — сукупність певних слів і виразів, які зазвичай використовують політтехнологи й особи, що коментують політичний процес. Функціонування жаргону в сучасному публіцистичному дискурсі <...> жаргони, жаргонізована розмовна мова, жаргон наркоманів, політичний сленг тощо (Vseosvita, ел. ресурс).

Слоган — гасло, девіз. «Наша місія народилась із гіркого досвіду», — саме під таким слоганом міжнародна команда українських і міжнародних журналістів, юристів та аналітиків заснувала проєкт (РС, ел. ресурс); **с. політичний** — специфічний емоційно забарвлений елемент політичної комунікації у вигляді коротких фраз, які поєднують усі її компоненти — вербальні, невербальні, графічні, колірні, звукові тощо. Окремі політики хочуть запатентувати свої політичні слогани (ВЗ, 10.05.2019).

Служба безпеки України, СБУ — державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України. Служба безпеки України виявила мережу телеграм-каналів із деструктивним контентом, «головним менеджером» якої є одесит, один із організаторів масових заворушень під час одеського «антимайдану» (Armyinform, ел. ресурс).

Служба в органах місцевого самоврядування — професійна, на постійній основі діяльність осіб, які займають посади в органах місцевого самоврядування та їх об'єднаннях (спрямована на здійснення завдань та функцій місцевого самоврядування, реалізацію повноважень органів місцевого самоврядування) й отримують заробітну плату за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету. Завершити адміністративну реформу можна, ухваливши закони про засади адміністративно-територіального устрою, про службу в органах місцевого самоврядування, змінити закон про регулювання

містобудівної діяльності в частині просторового планування громади (УТ, 06.09.2019).

Служба державна держ. упр. — державно-правовий і соціально-політичний інститут для практичного виконання завдань та функцій держави особами, які обіймають посади в державних органах й одержують заробітну плату за рахунок державних коштів. *Новостворені органи, які не забезпечені приміщеннями, кадровим потенціалом у Києві, можуть бути розміщені із самого початку в регіональних центрах, де буде такий стимул для розвитку як регіону, так і підготовки місцевих кадрів з впровадженням їх на державну службу, ефективного урядування* (Z, ел. ресурс).

Служба муніципальна див. служба в органах місцевого самоврядування.

Служба фіскальна державна — центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску. *Державна фіскальна служба (ДФС) ліквідувала «конвертаційний центр» на Львівщині, який надав послуги з «мінімізації платежів у бюджет» та здійснивав виведення безготівкових коштів у готівку* (М, ел. ресурс).

Службовець державний держ. упр. — особа, яка обіймає посаду в державному органі або його апараті, практично виконує завдання і функції держави та отримує заробітну плату за рахунок державних коштів. *Для приєднання чергового рангу в межах відповідної категорії посади державний службовець повинен успішно відпрацювати на займаній посаді два роки* (УТ, 02.11.2007).

Слухання громадські — колективні зустрічі громадян з представниками місцевої влади, на яких обговорюються та ухвалюються пропозиції щодо вирішення актуальних проблем міста. *У місті Бровари відбудеться процедура громадських слухань щодо розроблення містобудівної документації для будівництва логістичного комплексу в межах Требухівської сільської ради* (РК, ел. ресурс).

Смарт-держава див. держава: д. електронна.

Соборність — гармонійна цілісність людини, світу й церкви, консолідація споріднених ідеологічних та суспільно-політичних рухів на певних об'єднаних засадах. *Акт Злуки був глибоко детермінований історично і спирався на споконвічну мрію українського народу про незалежну, соборну національну державу. Ідея соборності українських земель набула державного статусу, в наступні десятиліття залишалась інтегральним чинником і чи не єдиним неконтroversійним положенням програмних цілей усіх течій національно-визвольного руху* (ГУ, 22.01.2003).

Солідаризм — упорядковане узагальнене прагнення суспільно пов'язаних сил із огляду на досягнення спільної мети. *За допомогою солідаризму можна скріпити наше суспільство* (УМ, ел. ресурс).

Солідарність — спільність інтересів, єдність думок і дій, спільна відповідальність. *Голова Європейського парламенту Антоніо Таяні розкритикував країни Східної і Центральної Європи («Східний блок») за те, що вони не виявляють солідарності в питанні прийому біженців* (Д, 08.09.2017); **с. національна** — здатність суспільства виступати єдиним суб'єктом історії, незважаючи на внутрішні суперечності і відмінності. *Національна солідарність і українська стихія — це швидше пов'язані між собою, а не протилежні явища* (УТ, 01.12.2022); **с. соціальна** — спільність поглядів, інтересів, активне співчуття певним вчинкам, ідеям, думкам, цінностям, узгодженість у виступах і діях індивідів, груп, класів, націй, зумовлені статусними, економічними, соціально-культурними та ін. детермінантами. *Без живих місцевих громад, без самоврядування — неможливий здоровий соціальний організм нації. Правова держава зверху, соціальна солідарність знизу, забезпечення прав людини скрізь — ось три максими, які врятовують Україну* (Д, 16.05.2014).

Соціал-демократ — прихильник ідей соціал-демократії. *Мер соціал-демократ сказав, що він хоче боротися з третьою хвилею вірусу за допомогою посиленого тестування* (Укрінформ, ел. ресурс).

Соціал-демократичний — який стос. до соціал-демократії, соціал-демократа. *Самому Гергарду Шредеру вже нікуди відступати і, гадаю, на нього чекає серйозне розчарування — до нього прислухатимуться все менше, а незабаром його почнуть уникати навіть недавні соратники з соціал-демократичної партії* (РС, ел. ресурс).

Соціал-демократія — ідеологічна й політична течія, що виступає за здійснення ідей соціалізму в усіх сферах суспільного життя; важливий складник політики лівих сил сучасності, передусім Західної Європи. *Теорії демократії давно відомо про три головні варіанти демократичного ідеалу в сучасному світі, якими є ліберальна демократія, соціал-демократія і народна демократія, кожний з яких по-різному трактує поняття «народ»* (ГУ, 25.10.2019).

Соціалізація соціол. — дія за знач. **соціалізувати**. *Зараз у період пандемії до питань соціалізації дітей з особливими освітніми проблемами додалися ще й проблеми захисту від коронавірусу* (ВЗ, 06.09.2020); **с. політична** — процес засвоєння індивідом упродовж життя політичних знань, норм і цінностей суспільства, до якого він належить. *Непоследовні люстрації фактично позбавляють аудиторію шансу осмислити різні позиції і вибрати власну. У середній школі це складніше, бо там ідеться про дітей, політична соціалізація яких іще в процесі. На цьому етапі учень переважно некритично всотує інформацію про політику, тож відкриваються неабиякі можливості впливу на свідомість* (УТ, 04.09.2014).

Соціалізм політ. — вчення і теорія, яка стверджує ідеал суспільного устрою, заснованого на суспільній власності, відсутності експлуатації, справедливому розподілі матеріальних благ і духовних цінностей залежно від затраченої праці, на основі соціально забезпеченої свободи особистості. *Прихильники громадівського, ліберально-демократичного соціалізму, попри пев-*

ний вплив на них ідей Маркса, не дотримувалися радикальних політичних поглядів, вважаючи за доцільне розв'язувати соціальні й національні питання шляхом запровадження конституціоналізму, виборчого права та широкої виробничої і споживчої кооперації (Д, 21.08.2014).

Соціалізувати — засвоювати знання, досвід, норми і цінності, залучати до системи соціальних зв'язків і відносин, необхідних для становлення і життєдіяльності в суспільстві. *Учні, які ходитимуть до шкіл, <...> навчатимуться у дві зміни, щоб соціалізувати першокласників* (РС, ел. ресурс).

Соціал-націоналізм — політична ідеологія, що ґрунтується на уявленні про націю як оптимальну форму існування людського соціуму, радикальна форма націоналізму. *Соціал-націоналізм виступає за соціалістичну модель справедливості в економіці, за націократію в державному будівництві та антиглобалізм у зовнішній політиці* (ГУ, 14.03.2019).

Соціал-національний — який стос. до соціал-націоналізму. *«Свободівці» <...> сповідують соціал-національні ідеї* (Д, 23.04.2019).

Соціальна екологія, соціоекологія *біол., наук.* — розділ екології, що досліджує специфічну роль людини в довкіллі як соціальної істоти. *Соціоекологія як складник екополітики України тривалий час орієнтувалася на подолання негативних наслідків, тепер повинна буде ґрунтуватися на їхньому запобіганні, усуненні першопричин їх виникнення та займатися покращенням якості довкілля, а отже, — і поліпшенням якості життя кожного українця* (ГУ, 14.03.2019).

Соціальна інфраструктура, соцінфраструктура — наявність у житлових кварталах усього необхідного для комфортного проживання (дитячі садочки, поліклініки, крамниці, аптеки та ін.). *У деяких районах великих міст бачимо суцільну забудову щільністю 1000—2000 люд/га та повну відсутність благоустрою і соцінфраструктури* (Д, 04.05.2018).

Соціальний — пов'язаний із життям і стосунками людей у суспільстві; суспільний. *Проект позитивно сприйняли жителі сільської місцевості. Це соціальна відповідальність перед суспільством у цей непростий час. Приємно, що наш соціальний проєкт став добрим прикладом для інших компаній на ринку харчових продуктів Галичини* (ВЗ, 02.07.2020); **с. користувánня** — складник процесу соціального володіння, що полягає в санкціонованому системою норм і цінностей окремого суспільства маніпулюванні соціальними обставинами як засобами здійснення волі соціального суб'єкта (задоволення потреб, реалізації інтересів, досягнення цілей самоствердження у світі, здійснення влади панування, управління тощо). *Споглядацька особливість соціального користування ЗМІ більш спостерігається серед осіб, які використовують соціальні мережі для пошуку інформації, користуються форумами* (Д, 29.10.2019); **с. ліфт** — просування людини з однієї соціальної групи (класу, стану) в іншу, вищу, завдяки здібностям і соціальним зв'язкам, без протекції та грошей. *Українська ж ситуація під будь-яким кутом зору видається нестерпною: законсервована еліта поволі втрачає зв'язок із*

народом, який зневірений і занурюється в бідність та апатію або емігрує туди, де соціальні ліфти відкриті не лише для мажорів і нечисленної обслуги олігархів (УТ, 03.12.2018).

Соціологія наук. — наука про суспільство, соціальні спільноти та суспільні відносини. *Соціологія, якщо йдеться про справді наукову її істоту, а не підробку з «правильними» для когось цифрами, — це дзеркало суспільства* (Д, 29.09.2015); **с. виховання** — галузь соціологічної науки, що вивчає правила культури поведінки в суспільстві разом із характеристиками соціальних відносин. *В Україні соціологія виховання як галузь соціології перебуває в стадії формування і потребує глибоких теоретичних розробок* (УК, 03.08.2020); **с. дозвілля** — галузь соціології, що вивчає поведінку індивідів і груп у вільний час, способи задоволення потреб у відпочинку (рекреації), розвагах, спілкуванні, розвитку особистості; функціонування установ дозвільних послуг, індустрії дозвілля. *Головним завданням соціології дозвілля є вивчення місця і ролі вільного від роботи часу в розвитку особистості. Ця галузь досліджує вільний час як суттєвий елемент способу життя особистості, групи, спільноти, його взаємозалежність з робочим часом та працею* (Д, 19.07.2018); **с. етносу культ.** — спеціальна соціологічна теорія, яка вивчає походження, суть, функції і загальні закономірності розвитку етносів, міжетнічні взаємини та розробляє основні методологічні принципи їх досліджень. *Соціологія етносу дослідила, яким чином індивіди усвідомлюють, що належать до тієї чи тієї нації. Загалом ці характеристики поділяють на дві групи відповідно до типів націй, а саме етнічні чи культурні та політичні чи територіальні моделі національної ідентичності* (УТ, 01.02.2019); **с. культури** — спеціальна соціологічна теорія, яка вивчає закономірності функціонування культури в суспільстві. *Соціологія культури покликана розкривати суперечливі тенденції, фактори, які впливають на культурогенез* (Osvita, ел. ресурс); **с. освіти** — галузь соціології, що вивчає освіту як соціальний інститут, її функції в суспільстві та взаємозв'язок з іншими інститутами. *До свого відокремлення в самостійну соціологічну дисципліну, соціологія освіти розвивалася в межах соціології науки. На відміну від інших наук, соціологія освіти вивчає не лише специфіку освітнього процесу, але й певну сукупність взаємозв'язків системи освіти з іншими соціальними системами суспільства, його соціальними інститутами* (ВЗ, 15.04.2013); **с. особистості** — одна зі спеціальних соціологічних теорій, предметом якої є особа як об'єкт та суб'єкт соціальних відносин на рівні її взаємозв'язків із соціальними спільнотами. *Для соціології особистості однаково важливі та необхідні як аналіз структури суспільства і соціальних інститутів, так і вчення про особистість. На відміну від інших наук, ця галузь розглядає людину як надзвичайно пластичну істоту, здатну до значних соціальних адаптацій, але водночас вирізняє в людині соціально-типові характеристики — риси, якими наділені певні типи людей* (ГУ, 15.05.2010); **с. підприємництва** — галузь економічної соціології, що вивчає історію і проблеми становлення підприємництва, потреби, цінності та мотиви

діяльності бізнесменів, моделі їхньої поведінки. *Типовою соціологічною теорією середнього рівня є соціологія підприємництва, яка вивчає підприємництво як частину соціально-економічних підсистем, узагальнює відповідні емпіричні дані. Наука використовує вироблені нею поняття і методи, без яких неможливе пізнання соціально-економічної реальності, і, можливо, виступає головною з'єднувальною ланкою для тих наукових галузей, що займаються вивченням підприємницького феномена в різних його вимірах* (Д, 27.02.2016); **с. політична** — одна з галузей соціологічного знання, що вивчає взаємозв'язки між суспільством і державою, суспільством і політичними інститутами, соціальні механізми влади, механізми впливів у суспільстві. *Враховуючи, що в Україні в усі епохи незалежності на арені діє приблизно й усереднено шість-сім реальних політсил (у кожен час різних), кожній із яких потрібно вимірювати політичну температуру суспільства, то ринок замовлень політичної соціології достатньо місткий* (УТ, 12.11.2015); **с. праці та управління** — найбільш загальна зі спеціальних соціологічних теорій, що вивчає соціально-трудова відносини і процеси, соціальні інститути і спільності у сфері праці, закономірності, форми й методи цілеспрямованого впливу на них. *Соціологія праці та управління є найзагальнішою зі спеціальних соціологічних теорій, що має предметами свого дослідження соціально-трудова відносини і процеси, соціальні інститути і спільності у сфері праці (соціологія організацій, промислова соціологія, соціологія села, соціологія трудового колективу, соціологія професії та ін.), закономірності, форми і методи цілеспрямованого впливу на них, тобто є соціологічною основою менеджменту* (Д, 22.06.2016); **с. релігії** — галузь релігієзнавства і соціології, що досліджує взаємодію релігії та суспільства, вплив релігії на соціальну поведінку індивідів, груп, спільнот. *Соціологія релігії як галузь соціологічної науки є поряд з багатьма природничими науками, які доводять, що Бог є початком і сенсом всього живого, це Абсолют, вищезначущий над людськими силами. Він створив світ, не належачи до нього* (ВЗ, 22.05.2019); **с. ретроспективна див. протосоціологія.**

Соціоніка наук. — наука, що вивчає розвиток і взаємодію психоінформаційних систем, до яких належить не лише особа, а й група, нація, а також відповідні філософські, ідеологічні, етичні системи. *Двоє бізнесменів. Що каже соціоніка про кандидатів на міського голову Львова* (ТМ, ел. ресурс).

Соціопат — той, хто страждає на соціопатію. *Низка несприятливих чинників, на думку фахівців, сформувала в нього риси активного соціопата <...> який не має системи цінностей, а до людського життя ставиться з повною зневагою, навіть з огидою і зятим цинізмом* (УМ, ел. ресурс).

Соціопатія — відхилення характеру особистості від соціальних норм. *Психіатри говорять, що соціопатію найімовірніше викликає дитяча психологічна травма* (РС, ел. ресурс).

Соціотехніка — сукупність форм, методів і засобів, що їх використовують суб'єкти управління для досягнення поставлених цілей; стиль управління, який є суб'єктивно-особистісною формою реалізації певних методів. *Захист*

вічного, а вічним є все-таки культура, стає дедалі важчим із тієї причини, що різні противники сумніваються не лише в існуванні вічного, а й в обґрунтованості самих дій на його захист, зводять цей захист до банальної політичної соціотехніки (УТ, 09.01.2020).

Сбціум соціол. — спільнота, об'єднана соціальним, економічним та культурним життям; суспільство. *В управлінні державою, передусім у визначенні її позиціонування у світі, прагнуть брати участь ті прошарки, ідентичність яких сформувалася в останні десятиріччя. Уже років п'ятнадцять українські соціум і політикум розвиваються по висхідній* (Д, 31.01.2014).

Спа́дщина культ. — явища культури, науки, побуту, археології тощо. *Після того, як різдвяна зізда увійшла в перелік нематеріальної культурної спадщини України, треба докласти зусиль, аби вона увійшла і в список спадщини ЮНЕСКО* (Суспільне Львів, 24.07.2022); **с. культу́рна** — матеріальні і духовні цінності, створені в минулому, а також історико-культурні пам'ятки й об'єкти, що мають значущість для збереження і розвитку самобутності народу, його внесок у світову цивілізацію. *Культурна спадщина митців будь-яких часів та народів правомірно визнається народним надбанням нації, оскільки не належить винятково одній родині, а шанується усім народом* (ВЗ, 08.05.2018); **с. науко́ва** — конгломерація знань, яку наукове співтовариство отримує за допомогою досліджень на певну тему. *Через наукову спадщину, освітні програми, знання і критичне мислення ми можемо знаходити відповіді та формувати спільний план дій і адаптуватися до тенденцій, пов'язаних зі швидкими змінами клімату* (ДТ, 19.07.2020); **с. націона́льна** — пам'ятки, які є універсальною цінністю з погляду історії, естетики, етнології чи антропології. *Дерев'яні церкви Закарпаття — національна спадщина* (ЗО, ел. ресурс).

Спеціалізована антикорупційна прокурату́ра, САП — самостійний структурний підрозділ Офісу Генерального прокурора, на який покладено повноваження нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України; підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях; представництво інтересів громадянина або держави в суді у передбачених законом випадках, і пов'язаних із корупцією правопорушеннями. *З процесом створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури міцно пов'язані перспективи візової лібералізації між Україною і Європейським Союзом* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Спеціальна служба, спецслужба — державний орган, створений для захисту національних інтересів і безпеки як усередині країни, так і на міжнародній арені; дієвий інструмент, за допомогою якого політичне керівництво держави забезпечується достовірною інформацією про реальний стан справ в тій або іншій сфері соціально-політичного і економічного життя. *Особливу увагу спецслужба надає проблемі міжнародного наркотрафіку, торгівлі людьми, продажу радіоактивних та інших небезпечних речовин, які можна викорис-*

тати з терористичною метою, порушень міжнародних режимів нерозповсюдження зброї масового ураження і засобів її доставки, а також кібертероризму і кіберзлочинності загалом (УК, 27.03.2017).

Співпраця гуманітарна — сфера співробітництва, зокрема міжнародного, пов'язана з підтриманням основ цивілізованого існування суспільства, що ґрунтується на додержанні визнаних міжнародною спільнотою, закріплених у міжнародному гуманітарному праві та національних конституціях норм і стандартів, пов'язаних із захистом прав та свобод людини. У Нью-Йорку відбулася зустріч Міністра закордонних справ України з Директором операцій Управління координації гуманітарних питань ООН (УКГП). Сторони наголосили на необхідності гуманітарної співпраці, зокрема підготовки регіону до зимового періоду, та віднайдення шляхів безперешкодного доступу населення до соціальних благ, зокрема, забезпечення продовольством та медикаментами (Д, 13.10.2015).

Співпраця політична — форма взаємодії, яка ґрунтується на спільних діях суб'єктів політики, що мають спільні або відмінні цінності й інтереси, але прагнуть реалізувати взаємовигідну мету. Загроза для центральноєвропейських держав — це також економічна і політична співпраця Росії та Німеччини (Главком, ел. ресурс).

Співпраця соціальна — спільна діяльність представників однієї або кількох соціальних груп заради досягнення єдиної мети. Соціальні проблеми стали такими серйозними, що ані уряд, ані соціальні організації чи приватний сектор не здатні вирішити їх самотужки. Тому розв'язання екологічних, соціальних та економічних викликів потребує соціальної співпраці між різними гравцями (УТ, 18.10.2019).

Співтовариство — спілка, об'єднання країн, організацій, інституцій, згуртованих спільною працею, інтересами. ...Кримський парламент на своєму позачерговому засіданні ухвалив постанову «Про гарантії відновлення прав кримськотатарського народу та його інтеграції в кримське співтовариство» (ВЗ, 11.03.2014); **с. світове** — об'єднання усіх держав, які існують сьогодні на планеті як світова політична система. Для їх характеристики використовують поняття «політичний світ», «другий світ», «третій світ». «Мілітаризація» інформаційного простору, заяви про відновлення бойових дій і відеоешелонів військової техніки РФ у напрямку районів поблизу державного кордону України повинні посягати паніку серед населення України та залякати світове співтовариство (Сід, ел. ресурс).

Спікер держ. упр. — голова парламенту або палати парламенту в низці країн. У рамках офіційного візиту до Республіки Корея Голова Верховної Ради України Андрій Парубій зустрівся зі Спікером Національної Асамблеї Республіки Корея Муном Хі-Сангом. Про це повідомили в пресслужбі апарату Верховної Ради України (ГУ, 13.12.2018).

Спільнота — об'єднання людей, згуртоване певними подібними ознаками (інтерес, умови життя і діяльності, погляди, віра). Міжнародна спільнота очікує, що послідовний процес реформ у нашій державі триватиме (УК,

08.07.2021); **с. етнічна культ.** — група людей, які історично пов'язані спільною територією, формуванням мови, традицій, культури, побуту, особливостями психічного складу й усвідомлюють себе як окреме ціле. *Так, на початку I тис. до н. е. на сучасних українських землях з'являються нові етнічні спільноти, про які вже є згадки в письмових джерелах. Про перше з цих племен — «людей кімерійських» — дізнаємося з «Одіссеї» Гомера (ГУ, 07.06.2017).*

Спіч — коротка промова, публічний виступ. *Гнівний спіч про «наймитів», виданий президентом на польсько-українському форумі у Варшаві, стосувався, звісно ж, вітчизняної опозиції (Т, ел. ресурс).*

Спічрайтер — людина, яка пише тексти промов, виступів для посадових осіб держави, бізнесменів, політиків. *Відповідальність перед спічрайтерами президента стоїть подвійна — якщо раніше президентські промови розглядали за допомогою лупи, тепер суперники-кандидати вивчають їх дуже ретельно (Д, 17.01.2019).*

Спічрайтерський — який стос. до спічрайтера. *...Розгляд мікрорівневої організації тексту політичних промов передбачає використання психоаналізу як дієвого методу дослідження змістової та формальної (знакової) природи спічрайтерського твору (Кошелюк, ел. ресурс).*

Спічрайтинг — особлива піар-технологія підготовки і написання текстів для публічних виступів. *Визначено, що спічрайтинг впливає на імідж політика, громадян (Д, 13.10.2016); с. політичний* — технологія підготовки політичних консультаційних послуг. *...Політичний спічрайтинг є дієвою технологією впливу на свідомість громадян (Денисюк, ел. ресурс).*

Сповідник рел. див. духівник.

Спойлер — 1. Кандидат на виборах, який не має шансів перемогти, але перетягує на себе частину голосів за іншого кандидата з подібною програмою, підвищуючи тим самим шанси на перемогу кандидата з протилежною позицією. *У Флориді кандидат-спойлер <...> схоже, допоміг пройти в Сенат кандидату від Республіканської партії (Букви, ел. ресурс).* 2. Передчасно розкрита важлива інформація, яка псує враження від гри / книги / фільму і руйнує їх інтригу; рідше — особа, яка цю інформацію передчасно розкрила. *Якщо коротко і без спойлерів, то серіал розповідає про групу людей, які знаходяться в скруті: у них є борги, за ними полюють колектори, їхні рідні знаходяться в лікарні або дитячому будинку (ДТ, 21.10.2021).*

Стабільність політична — стан співвідношення соціальних груп і політичних сил, за якого жодна з них не може істотно змінити політичну систему у своїх інтересах. *Політичні змагання не можуть відбуватися без емоцій, однак дуже важливо, щоб після виборів у країні збереглась стабільна ситуація. Головна мета — це політична стабільність та економічний розвиток держави (ГУ, 04.10.2012).*

Стабільність соціальна — постійне відтворення з елементами нового соціальних структур, організацій і відносин у межах конкретного суспільства. *Роки незалежності України підтверджують, що її політична і соціальна*

стабільність можлива за умов гармонічних міжнаціональних відносин (ГУ, 18.10.2017).

Стабільність фінансова — стан фінансової системи, за якого вона здатна належним чином виконувати основні функції, такі як фінансове посередництво та здійснення платежів, а також протистояти кризовим явищам. *Основа Державного бюджету — це фінансова стабільність <...> Це означає, що доходи і видатки мають збігатися, а дефіцит бюджету — не більше, ніж заплановано, і з дуже чіткими джерелами його погашення* (ГУ, 31.10.2018).

Стагнація ек. — фаза ринкової економіки, якій притаманні певний спад ділової активності і кон'юнктури, незначний ріст безробіття та зниження цін. *...Європейці мають справу зі зростанням інфляції та економічною стагнацією, що є наслідками пандемії коронавірусу* (РС, ел. ресурс); **с. політична** — явища застою, згорання перетворень, розпаду політичних інститутів, структур політичного життя, що означають припинення політичного розвитку, політичний регрес або крах політичної системи суспільства загалом. *Україна вступила в період економічної та політичної стагнації. Наявний баланс стабільний, але хиткий. Досвід Бразилії, Туреччини та Єгипту показав, що погіршення якості життя може зумовити непропорційну реакцію* (УТ, 29.07.2013).

Стадітур політ., соціол. — форма міжнародних молодіжних контактів, коли відвідання іноземної країни поєднується із вивченням її мови, історії, культури. *26 липня за підтримки Програми «U-LEAD з Європою» розпочався дводенний стадітур представників неаб'єднаних громад Донецької та Херсонської областей з метою вивчення досвіду об'єднання прибережних громад Миколаївщини* (Децентралізація, ел. ресурс).

Стандарт державний — типова форма, прийнята національним органом зі стандартизації однієї держави. *Міністр соціальної політики зазначив, що саме ставлення до осіб з інвалідністю визначає рівень цивілізованості країни, тож сьогодні для забезпечення доступності соціальних послуг уже затверджено 21 новий державний стандарт* (ГУ, 06.12.2018); **с. державний соціальний** — гарантований державою рівень послуг на душу населення в межах усієї території країни, які надаються органами влади і фінансуються за рахунок державних бюджетів. *Відтепер пропонується не прив'язувати до прожиткового мінімуму державні соціальні стандарти для дітей-сиріт і позбавлених батьківського піклування, а визначати розмір стандарту для них під час ухвалення державного бюджету на кожен рік* (УТ, 15.11.2019).

Стандарт міждержавний — типова форма прийнята країнами, що приєдналися до «Угоди про проведення погодженої політики в галузі стандартизації, метрології та сертифікації», і застосовуваний ними безпосередньо. *Міждержавний стандарт — регіональний стандарт, передбачений Угодою про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації від 13 березня 1992 року та прийнятий Міждержавною радою із стандартизації, метрології і сертифікації* (ГУ, 03.07.2014).

Стандарт міжнародний — типова форма, прийнята міжнародною організацією зі стандартизації. *Україна зобов'язується впровадити міжнародний стандарт автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки в податкових цілях (CRS Стандарт) восени 2023 року* (ФК, ел. ресурс).

Стандарт національний див. **стандарт державний**.

Стартап — процес реалізації за короткий термін і, як правило, за обмежених ресурсів завдання або проекту, що характеризується принциповою новизною. *Міністерство імміграції, біженців та громадянства Канади у квітні 2018 року затвердило програму, через яку знайомлять і зближують стартапи з канадськими інвесторами* (ЕП, ел. ресурс).

Стартапер — засновник, творець стартапу. *Канада істотно зацікавилася у «стартаперах» з усього світу, навіть готова інвестувати в їхню справу та надавати їм дозвіл на постійне місце проживання для розвитку стартапу саме в країні кленового листка* (ЕП, ел. ресурс).

Статссекретар політ. — назва вищих посадових осіб, міністрів та керівників окремих відомств низки країн. *Прем'єр-міністр України <...> 5 лютого провів відеоконференцію з представниками Федерального міністерства економіки та енергетики Німеччини. У зустрічі взяли участь Статссекретар Федерального міністерства економіки та енергетики ФРН <...> Надзвичайний і Повноважний Посол ФРН в Україні <...>* (УрП, ел. ресурс).

Статус особливий — тимчасовий порядок організації місцевого самоврядування, діяльності органів місцевого самоврядування, наприклад, в окремих районах Донецької та Луганської областей з метою створення умов для якнайшвидшої нормалізації обстановки, відновлення правопорядку, конституційних прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, створення умов для повернення жителів до вимушено залишених місць постійного проживання, реінтеграції, а також для відновлення життєдіяльності в населених пунктах у Донецькій та Луганській областях та розвитку територій. *Нагадаємо, Президент України <...> після зустрічі в нормандському форматі в Парижі повідомив, що дію закону «Про особливий статус Донбасу» буде продовжено* (УМ, ел. ресурс).

Статус соціальний — місце, роль особи в суспільстві, що встановлюється в термінах прав, обов'язків, привілеїв та свобод, які вона отримує завдяки своєму становищу. *Перебуваючи на верхівці соціальної структури, еліта, хай яким є її генезис — право наслідування соціального статусу чи тимчасове його набуття (в результаті виборів тощо), — контролює суспільно значущі ресурси через систему інститутів публічного управління* (ДТ, 22.06.2018).

Стейкголддер, стейкхольдер — зацікавлена сторона, фізична та юридична особа, яка має легітимний інтерес у діяльності організації, тобто певною мірою залежить від неї або може впливати на її діяльність. *Для суспільства він (міністр внутрішніх справ) стейкхольдер цієї ситуації, він повинен її довести до кінця* (ВЗ, 06.06.2020).

Стереотип — те, що часто повторюється, стало звичайним, загальноприйнятим і чого дотримуються, що наслідують у своїй діяльності. *Протягом*

своєї видатної кар'єри українська диригентка часто торувала шлях, часто ставила під сумнів <...> стереотипи та переписувала правила гри (РС, ел. ресурс); **с. гендерний** — упереджені загальноновизнані уявлення про статуси чоловіка та жінки, норми їхньої поведінки, мотиви вчинків, які відображають наявні гендерні відмінності та взаємовідносини. *Жінка за кермом: гендерний стереотип про управління логістикою і не тільки* (Бізнес, ел. ресурс).

Стиль державного управління *держ. упр.* — система засобів, форм і методів повсякденного функціонування посадових осіб та органів державної влади й місцевого самоврядування, заснована на відповідних принципах, що забезпечують раціональне й демократичне ведення управлінських справ. *Геополітика — полярність цивілізаційних преференцій громадян різних компактних територій в умовах українізації геополітичного суперництва Схід—Захід створює потенційні конфліктні ризики. Насамперед, це зміст і стиль державного управління. Це — державне лідерство, яке формує відповідні умови існування країни та правила життя людей* (Д, 21.01.2014).

Стиль життя — єдність змістово-світоглядних і формально-композиційних аспектів соціально-психологічної активності людини, специфічна виразність життєвиявлення. *У нинішній час наші споживацькі апетити зростають із шаленою швидкістю, та лише дуже невелика кількість людей уявляють, який вплив на природу має наш сучасний, передусім, матеріальний стиль життя* (УТ, 18.07.2008).

Стимулювання податкове — процес цілеспрямованого впливу держави на платників податків для забезпечення їх зацікавленості в здійсненні діяльності за рахунок перспективи отримання додаткових заохочень та поліпшення фінансово-економічного стану. *За формою впливу на інноваційну діяльність податкове стимулювання належить до непрямих методів державного управління, а його сутність полягає у відмові держави від частини податкових надходжень в обмін на зростання обсягу інноваційної продукції з урахуванням визначених державою пріоритетів* (Петровська, 2014).

Страйк — тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками (невихід на роботу, невиконання своїх трудових обов'язків) підприємства, установи, організації (структурного підрозділу) для вирішення колективного трудового спору (конфлікту). *Учасники страйку стверджують, що постійні зміни COVID-обмежень з боку уряду підривають освітній процес, про які вони (вчителі) частіше дізнаються зі ЗМІ, а не від керівництва* (Suspilne.media, ел. ресурс). // Організоване повне або часткове припинення роботи (чи інша протидія традиційному перебігу виробничого процесу) для досягнення економічних та політичних вимог. *У Берліні через попереджувальний страйк зупинився громадський транспорт* (Хмарочос, ел. ресурс).

Стратегія — спосіб дій, лінія поведінки кого-небудь. *Дії політичних еліт після відновлення незалежності України в 1991 році відзначаються непослідовністю підходів та відсутністю стратегії роботи із суспільною думкою* (Z, ел. ресурс). // Загальний план досягнення мети. *Національна стратегія роз-*

витку сфери інтелектуальної власності на період 2020—2025 років пройшла численні раунди дискусій, але не набула офіційного статусу (ГУ, 14.01.2021); **с. виробнича** — загальний план нарощування виробничих потужностей і матеріально-технічного забезпечення виробничого процесу відповідно до маркетингових дій підприємства. *Минулого року дніпропетровці вирішили влаштувати ревізію своїх родовищ. А то вони наче й свої — бо на території регіону, а наче й чужі — у Полтаві та Харкові вирішується виробнича стратегія і тактика* (ГУ, 25.02.2003); **с. економічна** — система й механізм управління активами й капіталом підприємства в умовах відсутності точної та детальної картини майбутнього. *Економічна стратегія полягає в ідеї інвестицій, створенні чотирьох ринків та робочих місць, створенні інновацій і залученні новітніх технологій* (Д, 17.02.2020); **с. політична** — визначення довгочасових цілей, черговості завдань, загальної довгострокової лінії політичної поведінки, основних напрямів діяльності на основі наукового аналізу реального політичного процесу і законів політичного розвитку. *Політична стратегія повинна будуватися з опорою не на пацифістські настрої, а на армію, на захист країни* (ВЗ, 25.06.2020); **с. соціальна** — система рішень, які націлені на задоволення соціальних потреб суб'єктів взаємодії ринку, з метою забезпечення оптимального відтворення робочої сили, сприятливого психологічного мікроклімату і підвищення ефективності підприємницької діяльності. *Соціальна стратегія передбачає створення належної соціальної інфраструктури для нормального відтворення і відновлення затраченого трудового потенціалу (дитсадки, школи, медпрофілакторії, бази відпочинку і лікування, житло, комунальні послуги, високі доходи тощо)* (ГУ, 12.02.2020); **с. фінансова** — загальний план визначення фінансових результатів і фінансових потреб, а також альтернативного вибору джерел фінансування для мінімізації вартості капіталу та максимізації прибутку. *1 лютого 2001 року була проголосована резолюція Європарламенту щодо підтримки «Плану Колумбія» і мирного процесу в Колумбії. Одними з важливих пунктів стали фіскальна та фінансова стратегія: приватизація державних банків з метою відновлення довіри міжнародних ринків до Колумбії* (Д, 02.03.2018).

Стратифікація *сусп.* — розшарування суспільства. *З процесом регіональної стратифікації світового, національного, етнополітичного простору пов'язуються надії на активізацію людського потенціалу, пожвавлення демократичних процесів, стимулювання європейської інтеграції* (УК, 09.11.2010); **с. економічна** — диференціація людей у суспільстві за рівнем доходів. *Економічна стратифікація суспільства за рівнем доходів наражається також на нерівномірність співвідношення легальних і тіньових доходів різних категорій громадян та їх різноманітністю (адже неврахованим статистикою доходом є не лише конверти, а й надходження від особистого підсобного господарства в селі чи неосновної зайнятості членів домогосподарства)* (УТ, 04.12.2014); **с. політична** — диференціація людей у суспільстві за ставленням до політичної влади. *Ще трохи — і нашої Незалежності буде чверть сто-*

ліття. Але відбулося не послідовне розв'язання проблем, а політична стратифікація — ба більше — хаотичне нагромадження проблем невирішених (Д, 10.09.2013); **с. професійна** — виокремлення основних професійних груп залежно від їхніх повноважень, професійної підготовки, отримуваних доходів. У суспільстві професійна стратифікація виявляється у двох формах — у формі ієрархії основних професійних груп; у формі внутрішньої професійної стратифікації (ДТ, 15.06.2018); **с. соціальна** — розташування індивідів і груп згори вниз горизонтальними шарами (стратами) за ознакою нерівності в прибутках, власності, рівні освіти, обсягу влади, професійному престижі, стилі життя. *Наші предки, на відміну від інших народів, уже в VI—V тисячоліття до нашої ери знали землеробство, приручили коня і винайшли колесо, мали розвинені релігійні культури і соціальну стратифікацію* (УМ, ел. ресурс).

Стресогенний — який призводить до перевищення адаптивних реакцій організму чи системи, але не такою мірою, щоб спричинити летальні наслідки. *Доцільність дванадцятирічного терміну навчання визначається самим змістом освіти і необхідністю робити графік занять у школі менш напруженим і стресогенним для дітей* (ГУ, 12.04.2017).

Стрім — особа, яка проводить аудіо- та / або відеотрансляцію подій у прямому ефірі. *Я не підприємець, а журналіст, оператор, режисер, композитор, режмонт, стример, репортер, — хто завгодно, тільки не комерсант* (ДМ, ел. ресурс).

Стрим-трансляція — трансляція подій у режимі реального часу. *У випадках надзвичайних ситуацій стрим-трансляція передує іншим журналістським матеріалам, на кшталт сюжету, відеозаїмки, репортажу тощо* (Кікерчук, 2019: 36).

Структура держави — система органів і установ, які виконують внутрішні й зовнішні функції держави. *Структура держави і державності передбачає наявність очільника: чи це буде президент, чи імператор — не важливо, як ми його назвемо. Головне, що він є обличчям нашої держави* (УМ, ел. ресурс).

Структура олігархічна — гібридна модель державного урядування прихованими і потужними кланами через володіння контрольованими політичними та комерційними структурами, наявністю власних підконтрольних ЗМІ. *У нас була потужна державна власність на засоби виробництва, яка давала величезні прибутки. Але саме тоді через середню та велику приватизацію за безцінь було створено засади для олігархічних структур, які сконцентрували важелі управління економікою України* (Д, 25.05.2016).

Структура політичної системи — сукупність владних інститутів, що пов'язані між собою і створюють стійку цілісність. *У Болгарії структуру політичної системи прийнято вважати парламентською, хоча по суті вона є напівпрезидентською. Так само офіційно іменована як парламентська, а фактично парламентсько-президентською республікою є Литва* (ГУ, 14.02.2003).

Структура соціальна — внутрішній устрій суспільства або соціальної групи, що складається з певним чином розташованих, упорядкованих частин

(у групі — соціальних індивідів, осіб), які перебувають у соціальному зв'язку і взаємодіють між собою. *Великі міста, такі як Львів, Київ, Дніпро, певною мірою Харків, стають новими центрами сили, і їхня соціальна структура ускладнюється* (РС, ел. ресурс).

Субетнос *культ.* — локальна внутрішньоетнічна група — частина етносу, яка вирізняється своїми господарськими, побутовими, культурними (зокрема й діалектними особливостями мови) та іншими специфічними рисами. *Західний регіон України, який у минулому столітті перебував під владою різних держав і акумулював чимало різних національностей, є також доволі проблемним. Неможливо точно встановити, коли етнонім «русин» перестав бути дефініцією всіх українців, звузивши значення до одного субетносу* (УМ, ел. ресурс).

Суб'єкт влади — носій влади, активна величина в системі влади, від якої виходить вплив, дія, надходять розпорядження, вказівки. *Суспільна влада є невід'ємним складником цього світу. Той, хто розглядає й використовує суспільну владу як засіб панівного вивищення над іншими співгромадянами та особистого збагачення, керується цінностями, які не відповідають ні соціальному статусу суб'єкта влади, ні суспільній ролі, яку він має виконувати за своїм призначенням* (Д, 24.12.2014).

Суб'єкт політики — людина, її організація, рух, інститут, окремі особистості, що беруть участь у політичному житті суспільства і держави та чия активна практична діяльність спрямована на перетворення політичної й інших сфер життєдіяльності людей як відповідних об'єктів політики. *Політика і мораль, виконуючи в суспільстві регулювальну функцію, все-таки різняться за своїм суб'єктом. Суб'єкт політики — велика соціальна спільнота і утворення (клас, партія, держава). Суб'єкт моралі — вселюдська спільнота, рід людський (загальнолюдська мораль) та окремі індивід (індивідуальна мораль). Політика заглиблена у практичні проблеми, а мораль — у сферу духовних цінностей* (ГУ, 18.03.2006).

Субкультура — певний стиль, спосіб життя і мислення окремих соціальних груп всередині суспільства. *Субкультура — сурогат культури, що вирізняється на тлі традиційної, панівної у певному соціумі. Вона має власні системи цінностей, традиції, лідерів та взірців* (Atmyinform, ел. ресурс); **с. політична** — сукупність особливостей політичної культури певної соціальної групи, які відрізняють цю політичну культуру від культури іншої групи людей. *Прості люди, які не довіряють таким традиційним політичним інститутам, як партії і парламент, поступово виходять у віртуальну реальність. У ній зароджуються нові політичні субкультури і мережеві політичні ідентичності* (РС, ел. ресурс).

Суброгація *юр.* — 1. Перехід до страховика права вимоги, яке страхувальник має щодо особи, винної у збитках. *Головна відмінність регресу полягає в тому, що право на нього виникає з відносин щодо заподіяння шкоди (тобто позадоговірних, деліктних), а право суброгації — зі страхових, які є договір-*

ними (ЗіБ, ел. ресурс). 2. Одержання однією стороною (зазвичай, гарантом або страховиком) права іншої сторони стягнути борг або подати позов до третьої особи. *Якщо третя сторона, інша ніж основний позивач, висуває морську вимогу на підставі суброгації, передачі права або інакше, то вона, для цілей цієї Конвенції, вважається такою, яка має те саме місце постійного проживання й основне місце роботи, що й основний позивач* (ГУ, 30.09.2011).

Субсидіарність — децентралізація владних повноважень і надання публічних послуг, їх передача іншим органам на найнижчий рівень публічного управління, максимально наближений до населення, на якому є належні ресурси, що забезпечують їх обсяг і якість відповідно до загальнодержавних стандартів. *Сьогодні принцип субсидіарності є головною ознакою взаємодії всіх рівнів влади в Європі* (ГУ, 02.12.2006).

Суверенітет — незалежне від будь-яких сил, обставин і осіб верховенство; незалежність держави у зовнішніх і внутрішніх справах. *До 29-ї річниці Незалежності України Уряд має організувати церемонії вручення державних нагород, заохочувальних відзнак людям, які зробили значний внесок у здобуття незалежності, захист її суверенітету й територіальної цілісності* (УМ, ел. ресурс); **с. державний** — незалежність і самостійність держави, що полягає у її праві на власний розсуд вирішувати свої внутрішні і зовнішні справи, без втручання будь-якої іншої держави. *16 липня 1990 року Верховною Радою УРСР було прийнято Декларацію про державний суверенітет України. У преамбулі цього документа проголошувалося «верховенство, самостійність, повнота і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах». Територія України в наявних кордонах проголошувалася недоторканою* (ВЗ, 16.07.2017); **с. інформаційний** — володіння і розпоряджання національними інформаційними ресурсами, які включають усю належну державі інформаційну інфраструктуру, інформацію — незалежно від змісту, форми, часу і місця її створення. *Міністерство культури, Державне агентство з питань кіно, Національна рада з питань телебачення і радіомовлення, Державний комітет телебачення і радіомовлення також сприятимуть розвитку інформаційного суверенітету та забезпеченню захисту вітчизняного інформаційного простору від пропагандистської аудіо-візуальної та друкованої продукції держави-агресора, розробці пріоритетів і стимулів розвитку українського кіно, телевізійного контенту, книгодрукування, зокрема щодо висвітлення героїчного спротиву українського народу російській агресії* (Д, 25.02.2017); **с. культурний** — мати, користуватися надбаннями національної культури, а також чинити опір зовнішньому впливу, розвивати й зберігати національну культуру. *У ситуації, коли глобалізація нівелює державні суверенітети та кордони між країнами, саме «культурний суверенітет» нації стає наріжним каменем, здатним урятувати її для майбутнього* (УП, ел. ресурс); **с. народний** — повновладдя народу, не залежне від будь-яких сил, обставин та осіб верховенства влади, який заснований на визнанні всього повноправного населення тієї чи іншої країни джерелом полі-

тичної влади, втілюється у володінні соціально-економічними та політичними засобами для реальної участі в управлінні справами суспільства і держави. *Україна, спираючись на багатовічну мудрість свого народу та злагодженої дії національної політичної еліти, змогла безконфліктно і легітимно вибороти свою незалежність, здобувши народний суверенітет, що є справжнім подвигом українського народу на тлі виборювання незалежності колишніми радянськими республіками Закавказзя та республіками, які входили до колишньої Соціалістичної федеративної республіки Югославія* (ГУ, 02.12.2006); **с. національний** — повновладдя нації, її політична свобода. *Депутати вважають, що під комуністичними гаслами поширюються ідеї, які ставлять під сумнів державність і національний суверенітет українського народу, становлять загрозу територіальній цілісності та національній безпеці України* (УТ, 19.05.2011); **с. обмежений** — звуження державою здійснення її окремих суверенних прав на основі узгодження, координації з іншими державними чи недержавними діячами глобальної політики з огляду на мотиви корисності (необхідності), вимоги структури міжнародної системи або держав — лідерів міжнародної олігархії. *Обмежений суверенітет може бути добровільним і примусовим* (Д, 28.06.2013); **с. територіальний** — територіальна цілісність, недоторканність держави, її територіальний устрій. *Китай застеріг Філіппіни від подальших «провокацій», заявивши, що такі дії порушують його територіальний суверенітет* (РС, ел. ресурс). // Право держави здійснювати виключну юрисдикцію щодо всіх осіб і предметів на своїй території, а також право не допускати на своїй території діяльності будь-якої іншої держави або організації. *Сутність та значення делімітації морських просторів полягає в тому, що за її допомогою встановлюються межі поширення територіального суверенітету держави та її просторової юрисдикції* (Кононенко, 2018: 4).

Суверенний — який стос. до суверенітету. *Зберігаючи ідеологеми колоніальної епохи, суверенні держави таким чином ставлять під сумнів своє незалежне існування* (УТ, 23.04.2015). // Незалежний, самостійний у зовнішніх і внутрішніх справах. *Суверенний контроль України над державним кордоном повинен бути відновлений* (ДТ, 27.04.2021).

Суд — 1. Державний орган, який розглядає цивільні, кримінальні та ін. справи. *Специфіка суду як органу судової влади полягає <...> в тому, що для його діяльності встановлені особливі правила, процедури, що жорстко регламентують діяльність усіх учасників судового засідання* (Osvita, ел. ресурс). 2. Розгляд цивільної або кримінальної справи; судовий процес. *Останнім акордом «денацифікації» України російська федерація планує так званий суд над бійцями полку «Азов»* (Укрінформ, ел. ресурс); **с. антикорупційний** — спеціалізований орган у системі судоустрою України, завданням якого є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад і процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства й держави від корупційних та пов'язаних із ними злочинів, судового контролю за досу-

довим розслідуванням злочинів. *Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду закінчила підготовку до розгляду скарги Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на вирок, яким виправдали колишнього міністра інфраструктури (СіД, ел. ресурс); с. апеляційний* — орган апеляційної інстанції у системі судів загальної юрисдикції з розгляду цивільних, кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. *Учора Апеляційний суд Амстердама, де проходили слухання по суті у справі про належність колекції скіфського золота, ухвалив рішення повернути експонати виставки «Крим. Золотий острів у Чорному морі» на територію суверенної держави Україна (УК, 27.10.2021); с. господарський* — незалежний орган у вирішенні всіх господарських спорів, які виникають між юридичними особами, державними та іншими органами, а також у розгляді справ про банкрутство. *Вищий господарський суд України своїм рішенням визнав чинним зобов'язання Київпаstrансу від Антимонопольного комітету про скасування закупівлі трамвайних вагонів у «Електронтрансу» (ВЗ, 16.01.2016).*

Судочинство — встановлений законом або звичаєм порядок і форма вчинення судових дій у межах завдань судів у здійсненні правосуддя. *Скарги до суду на постанови слідчого та прокурора про порушення кримінальної справи щодо певної особи повинні розглядатися судом за чинним законодавством у порядку кримінального судочинства (КСУ, ел. ресурс); с. електронне* — подання заяв і скарг до судів в електронному вигляді через офіційний портал державного органу мережі «Інтернет»; ознайомлення з судовими рішеннями в електронному вигляді через особистий кабінет на офіційному сайті відповідного суду; свідчення без безпосередньо особистої участі в судовому засіданні тощо. *Реалізація ідеї електронного судочинства та забезпечення його засобами спрощення доступу до правосуддя, прозорості та прискорення розгляду справ розпочалася із прийняттям Верховною Радою України Закону № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (НААУ, ел. ресурс).*

Сунізм рел. — ортодоксальний напрям ісламу, який визнає суверенітет світської влади і можливість обійняти посаду правителя — халіфа за будь-яким мусульманином, якого визнає община. *...Серед шіїтських критиків сунізму існують звинувачення в догматизації, що стала підґрунтям для ісламістського екстремізму (УК, 08.01.2016).*

Суніт рел. — послідовник сунізму. *...Для багатьох сунітських урядів шіїти стали прямою загрозою державному ладові, а для шіїтських меншин власне суніти — агентами «світового імперіалізму» й ворогами віри (УТ, 16.11.2016).*

Сунітський рел. — який стос. до суніта, сунізму. *Афганський рух «Талібан» призначив відлюдницького консервативного сунітського богослова своїм верховним керівником у його ще ніким не визнаній урядовій структурі (РС, ел. ресурс).*

Супердержава політ. — держава з розвинутою економікою, виробництвом та могутньою інфраструктурою. *Китай <...> намагається маневрувати як нова супердержава, але незрозуміло, який вплив Пекін насправді має на Іран чи інші країни Близького Сходу* (РС, ел. ресурс).

Суперництво — прагнення перемогти, перевершити кого-небудь у чомусь. *Для Сумщини стали традиційними зльоти зі спортивного туризму, в яких беруть участь працівники освіти. Суперництво передбачало різні випробування у пішохідних, водних завданнях, спортивному орієнтуванні на місцевості* (УК, 07.10.2019); **с. політичне** — боротьба за прихильність електорату з метою здобути перемогу на виборах або підтримку населення з приводу певних інтересів / ініціатив. *Ми, польські політики, не маємо свого фаворита, оскільки не втручаємося в політичні рішення інших країн. Зараз починається зовсім інша кампанія, зовсім інше політичне суперництво виключно між двома кандидатами. Отже, це буде означати повну реорганізацію електоратів і розподілу підтримки* (Д, 02.04.2019).

Суспільний див. громадський.

Суспільство — група людей, які об'єднані спільними умовами життя, відносинами, інтересами та спільною метою. *На квартири у Празі люди стають в довгі черги, і це також може створювати певну напругу між біженцями та чеським суспільством* (РС, ел. ресурс); **с. громадянське** — асоціація вільних громадян та їх добровільних організацій, що взаємодіють між собою виключно на ґрунті власних інтересів, правових норм та спільно погоджених чи вироблених регуляторів (компроміс тощо), які не залежать безпосередньо від держави та пов'язані з нею за допомогою законів. *Узагалі у нас це повністю не сформоване громадянське суспільство — у 1990-х його не було тим більше. Народ пострадянської України чекав на рішення влади в інтересах держави* (Д, 25.05.2016); **с. закритіе** — тип суспільства, що характеризується тенденціями до впровадження контролю в усіх галузях життя й обмеження всіх форм внутрішньої автономії. *...Заклики до створення більш закритого суспільства та культурної гомогенності пов'язані також із радикальними економічними вимогами — вихід із зони євро і навіть Євросоюзу — і мотивуються вирішенням соціальних питань* (УТ, 22.06.2012); **с. індустріальне** — стадія суспільного розвитку, що має складну систему поділу праці й характеризується розвинутою роллю науково-технічної діяльності, машинним виробництвом, масовим виробництвом товарів на широкий ринок, механізацією й автоматизацією виробництва та управління, загальнонаціональним ринком. *На сьогодні частка міських жителів складає майже 70 % населення України. Україна — це сучасне модернізоване, урбанізоване, індустріальне суспільство. І не більше як третина решти 30 % сільського населення так чи інакше зайняті в сільському господарстві* (Д, 28.06.2013); **с. інформаційне** — своєрідний суспільний організм, що формується в багатьох розвинених країнах і в основі якого лежить раціональне використання інформатики та інформації в усіх основних сферах життя. *Формування інтелігенції як ядра інформаційного*

суспільства <...> пов'язане із сучасними інформаційно-комунікативними технологіями (ГУ, 23.05.2006); **с. постгеноцидне** — суспільство, що сформувалося й усталилося після завершення колективізації, політичних репресій та жорстоких урядових експериментів радянської влади впродовж 20—30-х років ХХ ст. *Ми живемо <...> у постгеноцидному суспільстві. Щоб вийти з постгеноцидного стану, треба насамперед зрозуміти, що з нами сталося в 1933 році, і донести це до всього людства, тобто винести на рівень ООН визнання Голодомору геноцидом* (УТ, 26.11.2016); **с. постіндустріальне** — стадія історичного розвитку людства, яка прийшла на зміну індустріальній цивілізації і виникла в останню чверть ХХ ст., де провідною сферою економіки є сфера послуг, функціонує високорозвинута ринкова економіка, що ефективно використовує науково-технічний прогрес, автоматизацію та інформаційно-комп'ютерні технології. *Завдання змінити економічну структуру регіону — з виробництва товарів на виробництво послуг — цілком правильне. Важко сказати, наскільки реальне, але це — шлях, яким ідуть США, Японія, Євросоюз. Місцева влада дуже хотіла б досягти схожого результату — таке собі постіндустріальне суспільство обласного масштабу* (УМ, ел. ресурс); **с. ризику** — модерністська концепція сучасного суспільства, в основі якого перебувають ризики, породжені науково-технічним прогресом, модернізацією і глобалізацією. *Сучасне суспільство багато впливових західних політиків вважають суспільством ризику* (ВЗ, 23.03.2014); **с. споживання** — форма суспільних відносин, що характеризується масовим споживанням матеріальних і віртуальних ресурсів, формуванням системи цінностей, спрямованих на задоволення існуючих та створення додаткових (за допомогою, напр., реклами, моди) потреб. *Багатоаспектність суспільства споживання визначає необхідність в його системному й інтегративному соціально-філософському аналізі, який дає можливість виробити цілісний погляд на закономірності його виникнення, функціонування і розвитку* (ВЗ, 23.03.2014).

Суфізм *рел.* — містична течія в ісламі, що виникла у VIII ст. в Іраку та Сирії, згодом охопила весь мусульманський світ, а також проникла в Іспанію, Сицилію, на Балкани. *...Багатообразний і багатолікий у своїх конкретних проявах суфізм увійшов у духовне, соціальне й культурне життя мусульман Криму* (ЛА, ел. ресурс).

Суфій *рел.* — послідовник, прихильник суфізму. *Бажання суфіїв розповісти про те, що вони бачать і переживають у житті чи в духовній мандрівці, дало змогу створити мову суфійської поезії, що базується на метафорах* (ЛА, ел. ресурс).

Суфійський *рел.* — який стос. до суфія, суфізму. *У Пакистані до 24 зросла кількість загиблих внаслідок нападу на суфійський храм на південному заході країни* (РС, ел. ресурс).

Сфэра виробнича — сукупність підприємств, структур, організацій, які створюють матеріальні блага. *...З марксистської теорії висновується, що виробнича сфера чинить подвійний тиск на жінку як домогосподарку й фабричну працівницю* (УТ, 28.02.2019).

Сфера духовна — функціонування суспільної свідомості, морально-етичних норм, традицій, вірувань, культури, суспільної психології. *Культура як простір самореалізації особистості перетворюється на простір, де домінують споживання й розваги, а також здійснюється вибір форм духовної діяльності, що суттєво загрожує безпеці духовної сфери* (Михайловський, 2018: 175).

Сфера політична — підсистема суспільного життя, пов'язана з політичною організацією суспільства в контексті відносин влади та суспільного управління. *В Україні дуже креативна політична сфера, тому й методи обходу тих чи інших норм законодавства також креативні, проте, на думку депутата, на політичному полі існують гравці, які можуть змусити цей закон запрацювати* (ГУ, 08.06.2016).

Сфера соціальна — сукупність галузей, організацій, підприємств, які безпосередньо пов'язані і визначають спосіб та рівень життя людей, їхній добробут, споживання. *Соціальна сфера в Україні залишається з великими прогалинами, і ринок дошкільних навчальних закладів не виняток. Найбільш проблематичними залишаються великі густонаселені міста, в тому числі й столиця* (УМ, ел. ресурс).

Т

Тактика політична — сукупність методів, форм, способів поведінки і дій у процесі політичної діяльності для досягнення стратегічних цілей та завдань. *Дейв Карпф, професор університету Джорджа Вашингтона, у своїй роботі «Ефект рушійної сили: несподівана трансформація американського політичного захисту» зазначає, що петиції — це політична тактика для раннього етапу, яка допомагає створити більш широку кампанію та служить кільком цілям* (ГП, ел. ресурс).

Танатополітика — соціально-історичний аналіз політичного припущення й захисту смерті. *Біополітика у працях Дж. Агамбена набуває форми танатополітики* (УТ, 24.05.2018).

Тандемократія — різновид політичної системи, побудований на одночасному чи по черговому використанні можливостей, ресурсів двох політичних суб'єктів із метою досягнення спільної мети. *Тандемократія привела Росію до хронічної деградації* (УК, 27.02.2016).

Твіпломасі див. **твіпломатія**.

Твіпломат — посадова особа країни, яка за допомогою мікроблогів у соціальній мережі «Х» (до 2023 р. — Твіттер) інформує громадськість своєї та інших країн про основні рішення, участь у заходах тощо. *Польські твіпломати добре демонструють особливості польської політики останніх чотирьох років* (ВЗ, 25.04.2020).

Твіпломатія — електронна форма публічної дипломатії, яка здійснюється шляхом використання соціальної мережі «Х» (до 2023 р. — Твіттер) дипломатами, політиками, суспільними діячами і державними відомствами. *Цифрова політична дипломатія або твіпломатія сприяє відкритості і доступності міжнародної діяльності, дозволяє охопити широку аудиторію, здійснювати на неї вплив* (ВЗ, 25.04.2020).

Твіттер див. **мережа: м. соціальна «Х»**.

Телевізійний марафон, телемарафон соціол. — телевізійна передача, яка триває безперервно впродовж визначеного часу. *На телеканалі Литовського національного радіо і телебачення LRT у суботу відбувся Другий благодійний телемарафон на підтримку України «Разом до перемоги», на якому зібрали понад €80 тисяч* (ВЗ, 14.01.2018).

Телеграм — хмарний месенджер для смартфонів, планшетів та персональних комп'ютерів, який уможливив обмін текстовими, голосовими та відеоповідомленнями, фотографіями і файлами різних форматів. *Зміни правил*

в'їзду до різних країн під час пандемії коронавірусу українці зможуть перевірити в новому боті в Telegram (Телеграм) (Ракурс, ел. ресурс).

Телеграм-бот — віртуальний робот у телеграм-каналі, який функціонує на основі спеціальної програми й виконує автоматично та / чи за заданим розкладом будь-які дії через інтерфейси, призначені для людей. *Телеграм-бот допоможе перевірити рівень цифрової грамотності* (Vodafone, ел. ресурс).

Телеграм-канал див. телеграм.

Теледебати *політ., соціол.* — полеміка між представниками різних політичних партій, претендентами на виборний пост, яку транслює телебачення. ...Закон «Про вибори Президента України» встановлює час, тривалість і порядок проведення теледебатів перед другим туром виборів (З, ел. ресурс).

Теледемократія — вид інформаційної демократії із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій для реформування та підвищення ефективності сучасних представницьких демократій з метою наближення прямої участі громадян у державному управлінні. *Майбутнє теледемократії спирається на розвиток дистанційних засобів масової комунікації* (УТ, 28.03.2008).

Темник — це правила / розпорядження для представників ЗМІ, які незаконно цензурують (регламентують) їхню роботу, порушуючи принципи неупередженості та правдивості подання журналістських матеріалів. *У темнику йдеться про те, як аргументувати правильність вибору певних кандидатів. Також вказані виправдання структури Кабінету Міністрів та підказки щодо того, як говорити про політику нового уряду* (ВЗ, 04.03.2020).

Тендер — форма розміщення замовлення на виконання робіт, послуг, постачання продукції, що передбачає вибір підрядника через оцінку його пропозиції. *Державна компанія <...> оголосила тендер на відбір оцінювача, що визначить для поштового оператора банк для придбання* (ДТ, 19.05.2021).

Теократія — форма правління, за якої вся повнота влади в державі належить главі церкви та духовенству. *Скопіювавши візантійські бюрократичні інституції на об'єднавчих засадах безмежного східного деспотизму, запозичивши візантійську систему фактичної теократії, <...> московські князі копіюють герб Візантії, титулатуру, вінчаються на царювання тим, що вони назвали шапкою Мономаха* (УТ, 24.05.2018).

Теологія *рел. див. богослів'я, богослів'я; т. політична* — один із різновидів теології, який зосереджується на соціальних та політичних проблемах, пов'язаних із перетином світського і сакрального порядків, що виводить на визначення ролі релігії та церкви в соціально-політичних процесах. *Словосполучення «політична теологія» звучить як оксиморон. Чи можна ставити поруч теологію та політику?* (УТ, 31.12.2018).

Теорія державного управління *держ. упр.* — система узагальненого достовірного знання про становлення і розвиток державного управління. *Упродовж свого функціонування науково-педагогічний колектив кафедри парламен-*

таризму та політичного менеджменту систематично і цілеспрямовано, не-втомно та сміливо розробляє, апробує, пропагує та впроваджує в теорію державного управління концепцію вітчизняного парламентаризму в сучасній Україні як парламентсько-президентській державі (ГУ, 04.09.2020).

Теорія еліт соціол. — сукупність соціально-політичних концепцій, які стверджують, що необхідним складником будь-якої соціальної структури є найвища привілейована верства, правляча меншість, яка панує над іншим населенням. *Наша еліта не любить робити різких кроків. Треба згадати Вільфреда Каретто з його теорією еліт, за якою еліти бувають двох видів: «лиси», які схильні шукати компроміси, та «леви» — жорстокі, безкомпромісні* (УТ, 28.03.2008).

Теорія культурного поділу праці соціол. — сукупність концепцій, згідно з якими представники тих чи тих етносів мають нахил до певного виду розумової чи фізичної праці, і саме вони працюють ефективно й досягають найпомітніших успіхів; ґрунтується на етнокультурних та етнопсихологічних характеристиках груп чи індивідів. *Україна повинна зайняти міцне місце в глобальній схемі теорії культурного поділу праці* (Д, 15.05.2019).

Теорія політична — 1. Система знань про природу, закономірності розвитку та функціонування політичних систем, влади, політичних інститутів та процесів. *У політичній науці є поняття «Вікна Овертона». Це політична теорія, яка описує, як змінюється межі спектра публічно висловлюваних ідей* (ВЗ, 13.05.2019). 2. наук. Розділ політології, який вивчає сутність та механізми керівної політики в різних її аспектах. *Спершу політична теорія брала до уваги людські пристрасті (страхи, бажання тощо), на підставі яких і формувалися суспільства захисту* (УТ, 31.12.2018).

Територіальна оборона, тероборона, ТРО, ТрО — система загальнодержавних воєнних і спеціальних заходів, що здійснюються в особливий період із такими завданнями: охорона та захист державного кордону; забезпечення умов для надійного функціонування органів державної влади, органів військового управління, стратегічного (оперативного) розгортання військ (сил); охорона та оборона важливих об'єктів та комунікацій; боротьба з диверсійно-розвідувальними силами, іншими озброєними формуваннями агресора та антидержавними незаконно утвореними озброєними формуваннями; підтримання правового режиму воєнного стану. *На сьогодні основу територіальної оборони України становлять 25 бригад ТрО в кожній з областей та м. Києві. Завдання територіальної оборони визначені Законом України «Про основи національного спротиву»* (ОпК, ел. ресурс).

Територіальне управління, теруправління — 1. Територіальні органи Державної судової адміністрації України. *Слідчі теруправління Державного бюро розслідувань у м. Полтаві розпочали досудове розслідування за фактом загибелі та травмування військовослужбовців* (Гал, ел. ресурс). 2. Спеціально організовані системні дії, спрямовані на забезпечення стабільного, збалансованого відтворення соціального, господарського, природного потенціалів території з позитивною динамікою параметрів рівня та якості життя населення.

...Управління інфраструктурою — одна з функцій територіального управління, а інфраструктурне забезпечення території — важливий конструктивний елемент управлінського впливу на всі аспекти територіальної організації регіонів (Magazine, ел. ресурс).

Територіальний оборонець, тероборонець, тероборонівець — учасник територіальної оборони. *Тероборонець 136-го батальйону 114-ї бригади <...> в ефірі Армія FM розповів про реформування системи ТРО в Україні, особливості Сил тероборони в Східній Європі та специфіку військових навчань* (Армія FM, ел. ресурс).

Територіальний орган, терорган — юридична особа публічного права в межах граничної чисельності державних службовців та працівників центрального органу виконавчої влади і коштів, передбачених на її утримання; наділена повноваженнями вирішувати питання місцевого значення. *Територіальні органи центрального органу виконавчої влади набувають статусу юридичної особи з дня внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань запису про їхню державну реєстрацію як юридичної особи* (Протокол.UA, ел. ресурс).

Територія — регіон, обмежена частина земної поверхні в природних, державних, адміністративних або умовних межах: визначається протяжністю як специфічним видом «просторового» ресурсу, площею, географічним розташуванням, природними умовами, господарською освоєністю. *Однією з особливостей України є наявність території зі статусом гірських населених пунктів, зокрема Карпатського регіону України, який займає територію площею 56,6 тис. квадратних кілометрів* (ГУ, 07.07.2017); **т. депресивна** — регіон, що втратив внутрішню соціально-економічну безпеку й характеризується спадом виробництва, низьким доходом на душу населення та високим рівнем безробіття. *Завдяки сприятливому інвестиційному клімату за три роки депресивна територія перетворилася на район зі стабільними темпами зростання в усіх сферах економіки* (ГУ, 18.10.2002); **т. держави** — визначена на основі норм міжнародного права частина земної поверхні (суходіл, внутрішні акваторії, повітряний простір над ними), на які поширюється виключний суверенітет цієї держави. *Із 2016 року визначено напрями роботи правоохоронних органів автономії на території держави Україна, організовано роботу з Міжнародним кримінальним судом, налагоджено співпрацю з неурядовим сектором, розроблено методику розслідування кримінальних проваджень злочинів проти національної безпеки та воєнних злочинів, оскільки до 2014 року в цих категоріях справ не було слідчої та судової практик* (УК, 18.09.2020); **т. зі змішаним режимом** — регіон, на якому діють одночасно як норми міжнародного права, так і норми національного законодавства прибережних держав. *Наявність морського статусу держави вимагає формування власної морської політики, стратегії, мети та бачення шляхів її досягнення, тобто набуття статусу території зі змішаним режимом* (УТ, 20.10.2016); **т. інкорпорівана** — регіон, що включений в адміністративно-територіальний поділ. *Описи Подільської губернії мають високий ступінь вірогідності у зв'язку з прагнен-*

ням імперського уряду мати точні й змістовні відомості про інкорпоровані території з метою їх подальшого практичного використання... (Дячок, Дячок, 2013: 124); **т. міжнародна** — частина земної кулі, на яку не поширюється суверенітет якоїсь держави. *Особливістю міжнародних територій (територій загального користування) є те, що вони використовуються (Антарктика, небесні тіла) чи резервуються для використання (Світовий океан) винятково задля мирних цілей. До них традиційно належать: відкрите море й повітряний простір над ним, дно морів та океанів за межами національної юрисдикції; Антарктика; космічний простір, включно з Місяцем та іншими небесними тілами* (Д, 13.09.2020); **т. неінкорпорована** — регіон, що не належить до будь-якої адміністративної одиниці відповідного рівня (зазвичай найнижчого), напр., громади, поселення, общини, комуни, муніципалітету тощо і перебуває під безпосереднім управлінням вищого рівня влади (району, провінції, штату тощо). *З 1950 року Гуам підпорядкований Міністерству внутрішніх справ США як так звана самоврядна неінкорпорована територія* (DW, ел. ресурс); **т. непідконтрольна** — частина держави, що внаслідок збройного конфлікту перебуває під ефективним загальним контролем озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих, контрольованих і фінансованих ззовні, що позбавляє органи державної влади, органи місцевого самоврядування, правоохоронні органи і суди можливості здійснювати функції, визначені законами країни. *Маємо виховувати глобалістську людину, але водночас — патріота України. Лише за цієї умови зможемо дати відсіч російській агресії, зберегти країну і повернути тимчасово непідконтрольні території* (ГУ, 24.06.2017); **т. підконтрольна** — частина країни, на якій під час збройного конфлікту органи державної влади здійснюють свої повноваження. *На сьогодні підконтрольна курдам територія (кантони Джазіра і Кобане) простягнулася вздовж сирійсько-турецького кордону — від кордону з Іраком і до річки Євфрат* (ДТ, 13.11.2015); **т. тимчасово окупована** — територія України, яку контролює Російська Федерація внаслідок анексії Криму, а також війни на території України. *З 2016 року абітурієнти з Криму можуть вступати в українські університети без складання ЗНО, однак 10 липня 2020 року президент підписав законодавчі зміни, які передбачають такі ж пільги для абітурієнтів, місцем проживання яких є тимчасово окупована територія і територія на лінії зіткнення* (СіД, ел. ресурс).

Терор — політика залякування населення, нагнітання страху, розправи з політичними супротивниками аж до їхнього фізичного знищення, яка застосовується в державах з антидемократичним (тоталітарним) політичним режимом. *На болгарській землі не велося жодних бойових дій між німцями та «червоними». Після цього «червоні» змусили своїх уповноважених ввести тут жахливий терор комуністичного типу, вбиваючи тисячі тих, які вважалися політичними ворогами* (Д, 25.06.2016); **т. червоний** — заходи насильства, які здійснювалися більшовиками проти широких соціальних груп, включаючи робітників та селян, оголошених «класовими ворогами», звинувачених у «контрреволюційній» діяльності. *За архівними документами про червоний терор у*

центрі України, систематизованими самовідданим дослідником, потім було видано книгу (УМ, ел. ресурс).

Тероризм — здійснення політичної боротьби засобами залякування, насильства аж до фізичної розправи з політичними противниками; дестабілізація суспільства, державно-політичного ладу шляхом систематичного насильства і настрахання, політичних вбивств, провокацій. *Розрізняють тероризм звичайний, що пов'язаний із насильницькими діями, які спричиняють людські жертви, руйнування, вибухи тощо, і тероризм економічний та політичний, що не завжди пов'язаний із прямою агресією чи насильницькими діями* (ГУ, 31.10.2003); **т. біологічний, біотероризм** — навмисне застосування окремими особами, терористичними групами та організаціями біологічних засобів для зараження людей, сільськогосподарських тварин і культурних рослин з метою знищення людей, великих економічних втрат країні, поширення масової паніки, нав'язування певної лінії поведінки у вирішенні внутрішніх і зовнішніх спорів. *Незважаючи на те, що федеральні програми та фінансування підтримують широкий спектр федеральних ініціатив щодо готовності та реагування на програми охорони здоров'я, фінансування на державному та місцевому рівнях знижується, що відповідно робить популяцію вразливою до хімічного чи біологічного тероризму* (УМЧ, ел. ресурс); **т. внутрішньодержавний** — застосування насильства, характерного лише для якоїсь окремо взятої країни і яке не виходить за її територіальні межі. *Внутрішньодержавний тероризм — це відкрите масове насилля з боку правлячої еліти, яка стирається на потугу державних інститутів. Цей вид тероризму пов'язаний з діяльністю як державних структур з протидії іншодуманню за допомогою насильства і насадження страху в суспільстві, так і з боротьбою опозиційних сил проти існуючого режиму, що має на меті зміну економічного чи політичного устрою своєї країни* (ГУ, 16.02.2012); **т. економічний** — дискримінаційні економічні дії, метою яких є вплив на економічних конкурентів, соціальні групи і верстви населення, а також цілі держави і їх лідерів заради досягнення конкретних економічних вигащів. *Поняття економічного тероризму не визначено законодавством України в принципі* (ЗіБ, ел. ресурс); **т. етнічний культ.** — застосування насильства, метою якого є зміна форми державного устрою, створення самостійної держави або досягнення часткових змін статусу певних етнічних утворень. *Суб'єктами етнічного тероризму є групи, чий статус визначається етнічною приналежністю* (УМ, ел. ресурс); **т. інформаційний** — використання інформаційних технологій, засобів масової комунікації, поширення інформації для цільового впливу на вибраний об'єкт, його дискредитації. *Інформаційний тероризм страшніший за підричників-диверсантів. Він створює напружену обстановку і проковує паніку* (Д, 03.12.2014); **т. комп'ютерний** — умисне нанесення окремими особами, терористичними групами чи організаціями шкоди або загроза нанесення шкоди комп'ютерам і / або комп'ютерним мережам з метою руйнування єдиного інформаційного простору, завдання великих економічних втрат країні, створення атмосфери істерії в соціумі, нав'язування певної лінії поведінки у вирішенні внутрішніх

і зовнішніх суперечок. Сьогодні комп'ютерний тероризм набув глобального характеру і є реальною загрозою національній і міжнародній безпеці, має тенденцію до зростання, про що свідчить загальна кількість терористичних актів і число країн, залучених до сфери діяльності терористів (ВЗ, 17.09.2019); **т. космічний** — здійснення (або загроза здійснення) терористичною групою чи організацією дій з використанням космічних систем наземного або орбітального базування з метою нанесення значних людських і матеріальних втрат певній країні або країнам. Сучасний характер космічного тероризму, збільшення його масштабів у світі, все більш імовірно здійснення терористичних актів у навколосемному просторі викликає велике занепокоєння в світі (УМ, ел. ресурс); **т. лівий** — застосування насильства, що вчиняється через погляди соціально-політичної спрямованості на різні ліві соціально-політичні доктрини. Лівий тероризм найактивніше представляють ліві радикали — від російських народників до європейських анархістів (УМ, ел. ресурс); **т. міжнародний** — застосування насильства щодо громадян і території більш ніж однієї країни. На саміті НАТО головним питанням стало збільшення оборонних бюджетів держав-союзниць та міжнародний тероризм (УМ, ел. ресурс); **т. політичний** — насильницькі дії різного характеру для впливу на політичних лідерів, представників влади або політиків, примушування їх до тих чи тих дій або владних рішень. Парадокс у тому, що найбільш екстремальний політичний тероризм, себто тероризм у чистому вигляді, відривається від реального життя тих, кого нібито захищає. Він набуває форми, котра позбавлена будь-якого змісту, а отже, не може містити жодної політики (УТ, 13.06.2013); **т. правий** — насилля, що базується зазвичай на ідейній платформі, яка заперечує демократичну плюралістичну систему організації держави, інститутів демократії, пронизана ідеями ксенофобії, шовінізму, антикомунізму, нацизму, расизму, гомофобії та антисемітизму, ґрунтується на культурі сильної особистості, перевазі над рештою нації, затверджує тоталітарні принципи організації суспільства. Правий тероризм орієнтується на традиційні для нації політичні доктрини та цінності, мішенню для якого, насамперед, є ліберальні політики й лідери профспілкового руху (ВЗ, 15.10.2014); **т. релігійний** — насилля, пов'язане з боротьбою прихильників релігії між собою (індуїсти і мусульмани, мусульмани і християни), а також усередині однієї віри (католики—протестанти, суніти—шіїти), та має на меті підірвати світську владу й утвердити релігійну владу. У багатьох країнах світу значна соціальна напруженість призводить до тотального використання релігії з політичною метою — релігійний тероризм, посилення міжрелігійної ворожнечі (Д, 07.04.2009); **т. соціальний** — застосування насилля, що має на меті корінні або часткові зміни економічної чи політичної системи країни, привернення уваги суспільства до якоїсь гострої проблеми. 1970 року Міжамериканська комісія із захисту прав людини, розглядаючи проблему тероризму, дійшла висновку, що тероризм слід класифікувати, виходячи з мотивів суб'єкта терористичної діяльності: тероризм соціальний, політичний та ідеологічний (ГУ, 09.04.2004); **т. транснаціональний** див.

т. міжнародний; т. хімічний — умисне застосування (або загроза застосування) окремими особами, терористичними групами чи організаціями хімічної зброї або спеціально генеровані техногенні катастрофи, пов'язані з руйнуванням хімічних об'єктів з метою нанесення значних людських і матеріальних втрат країні, нав'язування певної лінії поведінки у вирішенні внутрішніх і зовнішніх спорів. *Новою загрозою безпеці людства, масштаб якої значно перевищує наслідки від застосування найсучаснішої вогнепальної зброї, є хімічний тероризм, що визначається як засіб застосування хімічних агентів терористами для створення загрози життю населення* (Д, 07.04.2009); **т. ядерний** — насильницькі дії, пов'язані із умисним застосуванням (або погрозою застосування) окремими особами, терористичними групами чи організаціями підризу ядерної зброї, руйнування ядерних об'єктів, радіаційного зараження за допомогою різних ядерних і радіоактивних матеріалів із метою нанесення значних людських та матеріальних втрат країні. *З огляду на жорстокість, з якою було скоєно повітряні напади на США 11 вересня, ризик ядерного тероризму стає набагато ймовірнішим, ніж вважалося раніше* (ГУ, 19.09.2011).

Терорист — прибічник терору і учасник терористичних актів. *Навчальні заклади Херсонщини дедалі частіше перетворюються на мішені для анонімних терористів* (ГУ, 25.11.2020); **т.-смертник** — особа, яка здійснює терористичний акт, прирікаючи себе на смерть. *У неділю в столиці Сомалі терорист-смертник атакував урядову будівлю в центрі міста: внаслідок вибуху зруйнована школа, що розташована неподалік* (BBC, ел. ресурс).

Терористичний акт, теракт — застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створюють небезпеку для життя чи здоров'я людини, убивство, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень державному або громадському діячеві, представнику великого бізнесу з метою підризу чи загострення становища в країні, суспільстві, міждержавних відносинах. *Українці не постраждали під час терористичного акту у Відні* (Д, 03.11.2020).

Технодемократія — симбіоз капіталістичної плутократії та техноструктури. *Майбутнє технодемократії залежить від стану самої демократії безпосередньо* (ВЗ, 12.10.2015).

Технократизм — 1. Концепція домінування в сучасному суспільстві технічних спеціалістів на основі здійснюваної ними наукової чи технічної експертизи проблем і рішень. *Сьогодні, коли технократизм, цинізм, а іноді насилля і жорстокість дедалі більше захоплюють світ, мудреці світу кажуть: поверніться до балансу між державою та релігією* (Главком, ел. ресурс). 2. Спосіб мислення, притаманний значній частині управлінської еліти, в межах якого будь-яка проблема розглядається як проблема суто технологічна: в її вирішенні пріоритет надається формально-раціональному досягненню поставлених цілей. *Показано <...> протистояння технократизму і гуманізму в індустріальній парадигмі розвитку світової спільноти, шляхи гармонізації їхньої взаємодії в освіті розколотої цивілізації* (Бех, Малик, 2009: 2).

Технократія — суспільство, побудоване на основі концепції технократизму; меритократичне суспільство, де влада належить науково-технічним фахівцям. *Технократія* — це модель управління, в якій особи, що приймають рішення, обираються на посаду на основі їхнього технічного досвіду (ФЕ, ел. ресурс).

Технологія — система способів, прийомів, кроків, послідовність виконання яких забезпечує вирішення конкретних завдань. *Соціальна мережа «Фейсбук» запатентувала технологію, що дозволяє визначати легальність розповсюдженого користувачами контенту* (ВЗ, 04.12.2013); **т. виборча** — система політико-організаційних, інформаційних, пропагандистських та інших дій для приведення до влади певного політика, групи політиків, політичної організації чи їх об'єднань. *Виборчі технології диктують всім суб'єктам політичного процесу, що повноцінною командою є та, яка, в першу чергу, має кандидата на посаду міського голови, а вже, в другу чергу, — кандидатів до міськради* (Д, 06.10.2015); **т. політична** — система методів і послідовних дій, спрямованих на досягнення необхідного політичного результату. *Одразу 30 громадян зареєструвалися в ЦВК для участі в проміжних виборах на Херсонщині. Така кількість пов'язана не тільки з амбіціями місцевих політиків, а й є результатом давньої політичної технології розсіювання голосів* (Д, 25.06.2016); **т. прийняття політичного рішення** — процес реалізації політичної мети на основі накопиченої інформації. *Основною місією Норвезької служби розвідки є попередження про зовнішні загрози, підтримка норвезьких збройних сил і оборонних альянсів, до яких входить Норвегія, а також допомоги в процесі технології прийняття політичного рішення* (УТ, 07.03.2019); **т. цифрові наук** — галузь електроніки, що передбачає вивчення цифрових сигналів та розробку пристроїв на їхній основі. *...У міжнародних стандартах охорони здоров'я є рекомендація медичним працівникам застосовувати цифрові технології* (Район.Любомль, ел. ресурс).

Тип культурно-історичний соціол., культ. — локалізоване в історичному часі та просторі велике соціокультурне формування, що утворює всесвітню історію і має такі конститутивні ознаки: єдина мовна група; особливий духовний склад; політична незалежність; атрибутивні неповторні культурно-цивілізаційні риси, яких немає у народів іншого культурно-історичного типу. *Освіта формує той чи інший культурно-історичний тип людини й визначає головні риси нації і держав, водночас відповідаючи на запити конкретних суспільств* (УТ, 02.09.2016).

Тиран перен. — той, хто підкорює собі кого-, що-небудь, нав'язує свою волю; деспот. *Уся діяльність диктаторів та тиранів була спрямована на «освячення», сакралізацію своїх владних повноважень* (Д, 23.12.2000).

Тиранія — правління, влада, що ґрунтується на свавіллі та насильстві. *В інавгураційній промові президент заявив, що боротиметься з усіма формами тиранії та утиску й принесе свободу «в усі куточки світу»* (ГУ, 22.01.2005).

Тінізація — порушення законодавства з метою отримання незаконного прибутку або ж певного фінансового результату. *У законі, який знизив ПДВ*

на ряд видів сільськогосподарської сировини, є два негативні наслідки — зростання цін на готову продукцію і тінізація бізнесу (Укрінформ, ел. ресурс).

Тітушки — представники незаконних формувань або бойових загонів найманців-provokatorів спортивної статури, напівкримінальних елементів, яких залучають для залякування, побиття та розгону демонстрацій, для нападу на представників ЗМІ. ...Підозрювані за невеликі гроші вночі 23 січня 2014 року організували групу «тітушок» для провокації конфлікту з учасниками руху «Автомайдан» біля однієї з лікарень Києва. За задумом організаторів злочину, дії «тітушок» мали створити привід та видимість законності дій правоохоронців із затримання активістів, які насправді не вчиняли жодних правопорушень (ДТ, 11.03.2021).

Товариство — організація, об'єднання людей, що ставлять перед собою спільні завдання, мету, програму дій і відповідно діють для їх виконання, здійснення. На Житомирщині приватне товариство на землях сільськогосподарського призначення облаштувало кар'єр та видобувало буритин: вилучено 20 мішків каменю-сирцю та спецтехніку (Ж, ел. ресурс); **т. акціонерне** — господарське об'єднання, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, за якими корпоративні права посвідчуються акціями. Форма організації банку як приватного акціонерного товариства найбільш відповідає його статусу банку зі стовідсотковою державністю (Д, 18.06.2018).

Ток-шоу — телевізійна передача, найчастіше суспільно-політичної тематики, у форматі обговорення заданої теми кількома запрошеними гостями студії з модерацією ведучого. Принадність ток-шоу зумовлена ілюзією причетності аудиторії до обговорення актуальної проблеми (Kursoviks, ел. ресурс); **т.-шоу політичне** — розмовний телевізійний жанр, що вирізняється надзвичайною тематичною і функціональною широтою, включає сутнісні ознаки інтерв'ю, дискусії, гри за участю запрошених експертів, гостей. «Народ проти» — головне політичне ток-шоу країни (Д, 06.10.2019).

Толерантність — терпиме ставлення до інших, чужих думок, вірувань (релігійних уподобань), політичних симпатій, переконань та позицій, моделей культури. Толерантність до проявів насильства сприяє нерівності чоловіків та жінок, а також поширенню гендерних стереотипів, та виправдовує дискримінацію щодо жінок та дівчат, посилюючи гендерно зумовлене насильство (УМ, ел. ресурс); **т. адміністративна** — повага до підлеглих, молодших за званням і посадою. Адміністративна толерантність — уміння керувати без натиску і агресії (Vseosvita, ел. ресурс); **т. г'єндерна** — визнання рівності статей, неупереджене ставлення до представників іншої статі, відсутність ідей про перевагу однієї статі над іншою. ...Г'єндерна толерантність є необхідною у міжособистісних взаєминах, сім'ї та громаді (Грубі, 2018: 5); **т. дипломатична** — повага до різних країн, міжнародних організацій та об'єднань. Дипломатична толерантність як вираз нового культурного спілкування в міжнародній практиці (Шевель, 2019: 100); **т. екологічна** — повага до життя

в усіх його формах. У водних екосистемах вища водна рослинність, яка існує певний час, підтримує рівень гомеостазу, порушення якого можливі лише в екосистемах, які наближаються до меж екологічної толерантності (Романчук, Федонюк, Петрук ел. ресурс); **т. медична** — фізіологічна витривалість пацієнта до застосування того чи іншого препарату, переносимість ліків. *Медична толерантність* — термін, що означає нездатність організму чинити опір чужорідному тілу (Tutkatamka, ел. ресурс); **т. міжетнічна культ.** — доброзичливе ставлення до представників іншої етнічної (расової, національної) традиції. *Через неготовність чи неспроможність структур, що займаються державною безпекою, деформації і руйнації піддаються основи здорового суспільства, релігійна і міжетнічна толерантність, добросусідство і довіра до ближнього, на чому і стоять сучасне українське суспільство та держава* (ГУ, 27.01.2021); **т. міжконфесійна** див. **т. релігійна**; **т. музична** — шанобливе ставлення до різних музичних стилів і їхніх прихильників, повага до тих, кому подобається інша музика. *У музичній толерантності <...> інтегруються всі важливі ціннісні орієнтації майбутнього вчителя музичного мистецтва* (Vseosvita, ел. ресурс); **т. наукова** — повага до представників різних наукових шкіл, ідей, учень і теорій наукових опонентів, а також до критики на свою адресу зі сторони інших учених. *Наукова толерантність* — одна з умов створення нового знання (Ягодзінський, 2006); **т. педагогічна** — неупереджене ставлення педагога до учнів, визнання за ними прав і свобод. *Професійно-значущими компонентами особистості вчителя є педагогічна етика, педагогічний такт, педагогічна майстерність, педагогічна толерантність, висока мовна культура тощо* (Бричок, 2014: 44); **т. побутова** — передумова та втілення міжкультурного діалогу, в основі якої лежить повага, прийняття і висока оцінка розмаїтості світових культур, форм самовираження і способів людського буття. *Побутова толерантність і толерантність у міжкультурному діалозі — не одне й те ж: якщо перше є передумовою і втіленням останнього, то міжкультурний діалог вимагає спеціального і цілеспрямованого зусилля* (Ханас, 2015); **т. політична** — суспільно визначена система установок і ціннісних орієнтирів, відносно яких формуються відповідні нормативні критерії досягнення гармонійного поєднання суспільних поглядів щодо певного явища. *Політична толерантність є основою для плідних міжнародних відносин* (Д, 25.06.2016); **т. релігійна** — визнання вірянину іншої релігії як альтернативної, рівноправної форми досягнення порятунку, повага до релігійних цінностей та норм іншої конфесії. *...Незалежно від того, на чому заснована релігійна толерантність щодо іновірців — на повазі або байдужості, вона забезпечує суспільну стабільність і співіснування різних релігійно-конфесійних груп* (Hal.science, ел. ресурс); **т. сексуально-орієнтована** — визнання й неупередженість щодо осіб нетрадиційної сексуальної орієнтації. *Сексуально-орієнтована толерантність* — визнання нетрадиційної сексуальної орієнтації як факту суто приватного життя особи, що не спричиняє для неї жодних дискримінаційних наслідків (Ханстантинов, 2011: 95);

т. соціально-груповá — нейтральне або дружнє ставлення до представників інших соціальних груп (класів, страт, організацій, рухів тощо), погляди яких не несуть загрози життю, здоров'ю, свободі людей. ...*Можна вважати соціально-групову толерантність <...> необхідною умовою співжиття в демократичному суспільстві і невіддільним складником соціальної роботи* (Buklib, ел. ресурс); **т. спортивна** — дружнє ставлення до рівня фізичної підготовки іншої людини та забезпечує процес формування гармонійної особистості. *Чи хтось це вірить у те, що футболісти у своїй більшості здатні бути оплотом національної гідності, патріотами країни і просто людьми, які здатні вийти за рамки спортивної толерантності та віддаленості?* (UA-Футбол, ел. ресурс); **т. фізіологічна** — терпиме ставлення до хворих, людей з інвалідністю та які мають фізичні або розумові вади. *Змістом фізіологічної толерантності є терпиме ставлення до «іншого», повага до «інакшості», іншої думки, різних форм самовираження і вияву людської індивідуальності на основі визнання прав і свобод людини* (Редькіна, 2019).

Томос — указ, декрет, окружне послання предстоятеля помісної православної церкви в деяких важливих питаннях церковного устрою. Шляхом надання томосу деякій частині «материнської» (кіріархальної) церкви офіційно проголошується автономія в управлінні або автокефалія. *Ми отримали синодальний патріарший Томос про автокефалію нашої церкви. Ми стали незалежною церквою і зайняли своє почесне 15-те місце серед православних церков. Але в правах ми абсолютно рівні з іншими помісними православними церквами* (УК, 07.06.2019).

Тоталітарізм див. режим: **р. тоталітарний**.

Точка біфуркації — точка неповернення із колишнього вектора розвитку держави (країни), особи; початок відліку нового напрямку в історичному ході подій. ...*Змінити вже нічого не можна — без потрясінь та нового вибору. Точка біфуркації — це точка вибору* (УМ, ел. ресурс).

Традиція — 1. Досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки і т. ін., що склалися історично й передаються з покоління в покоління. *Людина, яка не знає минулого, звичаїв, традицій — перекотиполе, куди вітер подме, туди воно і котиться* (Med.cc, ел. ресурс). // Передавання досвіду, звичаїв, культурних надбань із покоління в покоління. *Поняття «традиція» генетично сходить до дієслова tradere, що означає «передавати»* (Psychologis, ел. ресурс). 2. Звичайна, прийнята норма, манера поведінки, усталені погляди, переконання когось. *Якщо окрасць хліба падає додолю — традиція вимагає його підняти і поцілувати* (РС, ел. ресурс); **т. політичні** — усталені, звичні норми політичної поведінки та мислення, політичні цінності і погляди, що склалися історично. *Політичні традиції зберігають елементи минулого політичного досвіду, є способом передачі зразків політичної свідомості й поведінки від покоління до покоління* (Д, 23.07.2016).

Транзит політичний — політичний процес, що полягає у зміні якісного типу політичного режиму. *Феномен політичного транзиту є процесом, який поля-*

гає у трансформації тоталітарної, частіше авторитарно політичної системи країни в напрямку розвитку рівня демократії в державі (УТ, 02.09.2016).

Транзитологія наук., політ. — напрям політичної науки, що зосереджує увагу на дослідженні переходів до демократії. *Класична транзитологія народилася в межах політичної науки провідних країн Заходу, в першу чергу США* (Трач, 2017: 18).

Трансгуманізм — міжгалузевий науковий напрям і відповідний світогляд, спрямований на розширення фізичних, розумових і психологічних можливостей людини за допомогою сучасних технологічних досягнень. *Поняття трансгуманізму, яке набуло особливої популярності на початку 90-х років, стосується світогляду, який передбачає віру в суттєве вдосконалення людської природи за допомогою технологій у будь-якій формі* (УТ, 02.09.2016).

Транскультуралізм — підхід до управління культурним різноманіттям, який базується на визнанні гетерогенної ідентичності людини. *Транскультуралізм передбачає повагу до всіх культур і всіх мовних традицій* (ВЗ, 13.07.2016).

Транснаціональний — міжнаціональний, пов'язаний з декількома країнами. *Українська столиця потрапила до сотні найдорожчих міст світу для іноземних фахівців та транснаціональних компаній, за рік перемістившись із 103-го на 98 місце* (ВЗ, 12.07.2014).

Трансфер політичний — процес передавання політичних технологій керівництва, організації та контролю з одного соціокультурного середовища в інше. *У процесах адміністративних перетворень актуалізується питання ролі політичного трансферу* (УК, 07.06.2019).

Трансформація цифрова — процес інтеграції нових цифрових технологій в усі аспекти суспільного життя. *Цифрова трансформація сьогодення породжує найрізноманітніші прогнози, згідно з якими дедалі більше професій утратять актуальність* (УТ, 23.09.2020).

Тренд політичний — відносно стійке, тривале, чітко виражене й домінуюче спрямування розвитку та динаміки соціально-політичних змін, політичних систем, громадської думки упродовж певного періоду. *Експерт назвав політичні тренди влади у 2019-му році* (УМ, ел. ресурс).

Тризуб — український національний символ, сучасний державний герб України у формі золотого тризубця особливої форми на синьому полі. *У Київській Русі тризуб був знаком князів Рюриковичів, але точаться суперечки на тему, чи був тризуб знаком лише Рюриковичів, або ж давнім знаком слов'ян* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Трблити — знущатися, виводити когось із себе, щоб посміятися над людиною. *Любите тролити інших? Не поспішайте* (НВ, ел. ресурс).

Трблінг — вид взаємодії в онлайн-дискусіях на віртуальних комунікативних ресурсах (на форумах, у групах новин, у блогах та ін.), коли спілкування націлене на провокацію у читачів емоційної відповіді, емоційної реакції, емоційних аргументів, образ і тривалих марних дискусій, нагнітання конфліктів

для реалізації цілей інтернет-троля. *Чим вище у людини рівень садизму, психопатії та макіавеллізму, тим більша ймовірність того, що вона займатиметься тролінгом* (НВ, ел. ресурс).

Турборежим політ. — спосіб швидкого проходження законодавчих ініціатив до реальних законів. *«Турборежиму» як такого не було. Це вигадали журналісти. Давайте будемо відверті. Якщо ви зараз подивитесь на кількість законопроектів, які проходять в день, їх не менше, ніж було раніше* (РС, ел. ресурс).

Турбулентність політична — швидка зміна подій (акції протесту, мітинги та ін.) у політичному житті держави як реакція громадян на певні дії політиків. *Попри політичну турбулентність, ми продовжуємо активну роботу в євроінтеграційному векторі. Наразі маємо інтенсифікувати реформи у пріоритетних для нас сферах. Переконана, що злагоджена робота всіх гілок влади дасть необхідний результат для незворотності нашого шляху до ЄС* (Д, 04.06.2019).

Турбулентність соціальна — нестабільність суспільства, економіки впродовж тривалого часу, що призводить до негативних політичних та соціально-економічних наслідків у державі. *Нинішній світ, наголошують учені, в небезпеці. Його переповнюють процеси, які важко прогнозувати: глобалізація та інформаційна революція, гібридна війна, ескалація напруги, воєнних дій, напруження ядерного потенціалу, тероризм, майнове розмежування людей, посилення бідності, екологічна та інформаційна небезпеки, вичерпність ресурсів, корупція. <...> Володимир Горбулін описав цю ситуацію поняттям «соціальної турбулентності». Солідаризуючись із представниками Римського клубу, вчений розглядає соціальну турбулентність як основну загрозу світу, який стоїть на краю прірви* (УМ, ел. ресурс).

У

Ув'язнення — дія за знач. **ув'язнити**. *Харківський науковець, що передавав російським спецслужбам військові таємниці, отримав 12 років ув'язнення* (ГУ, ел. ресурс).

Ув'язнити — позбавляючи волі, помістити у в'язницю. *У грудні минулого року було звільнено кількох полонених, один із них — фельдшер швидкої допомоги, якого ув'язнили лише за те, що допомагав нашим людям* (ГУ, 22.05.2018).

Угода — домовленість громадян і організацій, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав або обов'язків. *Кабінет Міністрів ухвалив рішення припинити угоду між урядами України й Росії про взаємне заснування торгових представництв* (ВЗ, 17.08.2020); **у. коаліційна** — домовленість між партіями для створення уряду та коаліції в парламенті. *Сьогодні на першому засіданні Верховної Ради восьмого скликання, крім розгляду організаційних питань, парламентарії також планують підписати коаліційну угоду* (ГУ, 27.11.2014); **у. умовна** — домовленість, за якої один з учасників має право відмовитися від виконання своїх зобов'язань, сплативши другому певну премію. *Умовна угода тримається на зацікавленості службовця через високу оплату праці, винагороду за вислугу років, премії, підвищення професійної підготовки, різні соціальні пільги, неформальну турботу про працівника та його сім'ю* (Мамчур, 2013: 36); **у. Шенгенська** — договір «Про скасування паспортного митного контролю між країнами Європейського Союзу», первинно підписаний 14 червня 1985 р. сімома європейськими країнами (Бельгією, Нідерландами, Люксембургом, Францією, Німеччиною, Португалією та Іспанією). *Міністри країн ЄС у п'ятницю обговорять питання тимчасового припинення дії Шенгенської угоди терміном на 2 роки через міграційну кризу* (ВЗ, 03.12.2015).

Узаконювати див. канонізувати (у 2 знач.).

Узурпація — насильницьке, протизаконне захоплення влади або присвоєння чужих прав на щось, чужих повноважень. *Бажання політиків усе тримати під своїм контролем та нейтралізація опонентів, які могли порушити цю стабільність, було розцінене як узурпація влади* (УМ, ел. ресурс).

Узурпувати — незаконно захоплювати владу в країні або привласнювати чужі права на що-небудь, чийсь досягнення та ін. *Міністерство закордонних справ України висловило стурбованість через ситуацію у Венесуелі і засуджує спроби уряду цієї країни узурпувати владу* (Д, 29.01.2018).

Українізація — політика партійно-державних органів УРСР у 20-ті й на початку 30-х років ХХ ст., спрямована на більш органічне впровадження радянсько-комуністичної ідеології в Україні силами національних кадрів і в доступній для місцевого населення формі. *Радянська політика «українізації» була для більшовицького керівництва одним із засобів зміцнення влади, а не метою діяльності* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Українізувати — проводити українізацію. *Якщо влада відмовляється українізувати ті чи інші регіони, вона фактично відмовляється від цих регіонів на користь іншої держави* (РС, ел. ресурс).

Українізуватися — сприймати, запроваджувати в себе українську культуру, мову, звичаї. *...Держава має максимально українізуватися, ми маємо говорити українською, телебачення має бути українське, новини, державний апарат працювати українською* (Главком, ел. ресурс).

Україноненавісництво — різко негативне ставлення до всього українського, до України як незалежної держави. *...Депутат вимагає надалі запобігти проявам «україноненавісництва і розпалювання міжнаціональної ворожечі»* (УП, ел. ресурс).

Українотвірчий — який спрямований на утвердження суверенної української держави. *В Україні — безліч знакових подій, які змінили хід історії. Люди надалі продовжують берегти свою незалежність і активно беруть участь в українотворчих процесах* (24 Харків, ел. ресурс).

Українофобія див. **україноненавісництво**.

Україноцентризм — світоглядна і філософська позиція, політична та соціально-економічна концепція, що передбачає побудову Україною власної самостійної стратегії досягнення визначених цілей у взаємовідносинах з іншими країнами (особливо сусідніми) на рівних умовах; побудову та виконання соціально-економічної моделі розвитку країни з оперттям на власні сили; переосмислення власної історії, підтримка національної гідності, захист національної спадщини тощо. *Прихильники україноцентризму вважають, що головною основою для всіх перемог України завжди була <...> ідея, яка передбачала власний державницький шлях розвитку, а не сумнівне входження в різні військово-політичні блоки зі своїми сусідами, які в усі часи намагалися досягти власних інтересів за український рахунок* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Українство — 1. Спільнота українців. *Ми бачимо сьогодні, як світове українство, яке об'єднується в <...> конгрес українців, понад 20 мільйонів українців, працюють активно кожного дня у підтримці України найбільш активно* (РС, ел. ресурс). 2. Учасники процесу культурно-національного відродження українського народу. (Дмитро Донцов. — *Ред.*) *сприяв консолідації кращих духовних та творчих особистостей українства свого часу у феномені «вісниківців», куди залучив Євгена Маланюка, Юрія Липу, Леоніда Мосендза, Олега Ольжича та Олену Телігу* (РС, ел. ресурс). 3. Відчуття причетності до України та її культури. *Майбутня письменниця, науковиця і громадська діячка, яку НКВД все життя переслідував за антирадянськість і українство...* (РС, ел. ресурс).

Українськість — поняття, що характеризує зміст і особливості буття української нації, кожного свідомого українця, показник культурного та політичного потенціалу спільноти, її спроможності жити й розвиватися в умовах складних міжнародних відносин. *Тестом на українськість можна назвати завдання цьогорічної олімпіади з рідної мови, яка проходить <...> у день вшанування пам'яті Нестора-Літописця* (Крі, ел. ресурс).

Українськомовний — який у повсякденному житті спілкується українською мовою ...*Вибір не на користь культури виявився майже однаково популярним серед усіх категорій населення: жителів Заходу й Сходу, містян і селян, українськомовних і російськомовних, освічених і не дуже, бідних і заможних, жінок і чоловіків* (ДТ, 09.05.2020).

Українськоцентричний — який орієнтований на Україну, усе українське. *Багате російськомовне середовище приватизувало собі основні ЗМІ і телебачення, зробило політику дуже дорогою, поставило на чолі освіти особу, яка поступово витравила з системи виховання громадянина українськоцентричний акцент* (УП, ел. ресурс).

Ультраліберал — прихильник ідей ультралібералізму. *Багато хто з нас ультраліберали, я — ні* (УНІАН, ел. ресурс).

Ультралібералізм — ідеологія та політика крайнього лібералізму. *В епоху кінця XIX — початку XX століття були популярними ідеї вільного ринку, був великий індустріальний бум (з якого Україна, до речі, теж скористалася, бо саме тоді до нас прийшов західний капітал, наприклад, було освоєно Донбас). А головне, це був час економічного ультралібералізму, який стверджував, що рівність і братерство не так важливі, що патріотизм або соціалізм — погані за самим означенням* (Д, 12.04.2019).

Ультраліберальний — який стос. до ультралібералізму, ультраліберала. *Мрія перетворити Естонію <...> у свого роду ультраліберальний Сінгапур в Європі не збулася: країна з населенням менше Варшави залишається на рівні розвитку Польщі* (Р, ел. ресурс).

Ультралівий — який стос. до крайньої радикальної ідеології. *Греція, що перебуває у глибокій борговій і бюджетній кризі, критично потребує нової, вже третьої програми допомоги, щоб уникнути банкрутства держави та ймовірного виключення з зони євро. Але її уряд ультралівих і ультраправих радикалів досі відкидав вимоги рішучих реформ і таким чином провалив завершення другої програми, оформивши свою відмову на всенародному референдумі 5 липня, більшість учасників якого відкинула умови* (РС, ел. ресурс).

Ультраправий — який стос. до крайньої реакційної ідеології. *...Ультраправі майже ніколи в Україні не мали помітного електорального успіху* (РС, ел. ресурс).

Ультрарадикал — прихильник ідей ультрарадикалізму. *Нам потрібні сили й енергія для того, щоб підняти Львівщину з посткризового стану. Щоб створювати нові робочі місця, готуватися до Євро-2012, до нової зимової олімпіади, ідеї проведення якої, до речі, дуже зашкодив містечковий екстремізм ультрарадикалів* (ЛП, ел. ресурс).

Ультрарадикалізм — ідеологія, політика, що ґрунтується на крайніх радикальних поглядах, ідеях. *На відміну від радикалізму цього типу ультрарадикалізм, який набуває форми екстремізму та тероризму, у близькосхідних країнах, як і в усьому світі, майже одноставно оцінюється негативно* (Брочина, 2008: 542).

Ультрарадикальний — який стос. до ультрарадикалізму, ультрарадикала. *Дистанціювання від Москви стало підґрунтям для структурної перебудови всього західного лівого руху, відходу від ультрарадикального сектантства й революційної утопії на позиції соціал-демократії, поміркованого соціалізму, а подекуди зеленого руху, органічно інтегрованих у демократичну систему європейських країн* (УТ, 24.05.2012).

Унітарний — об'єднаний, єдиний, який становить собою одне ціле. *Хоча у ФРН існує федеративний устрій, а не унітарний, як в Україні, однак у них налагоджені тісні зв'язки як по вертикалі влади, так і по горизонталі, коли чимало проблем сусідні регіони вирішують спільно і без сторонньої допомоги* (ВН, 09.09.2015).

Унія — об'єднання, союз двох або кількох держав. *Політичну позицію Великого князівства Литовського дуже послила унія з Польщею (вона протрималася років зо 5); великий князь Литовський обирається королем Польщі за умови приєднання до неї Великого князівства Литовського* (Токаг, ел. ресурс).

Уотергейт, вотергейт політ. — великий політичний скандал, як правило, пов'язаний із корупцією у вищих ешелонах влади. *Уотергейт, відправивши на 2,5 роки раніше у відставку не найгіршого з американських президентів, залишається прикладом того, що успішне розслідування злочинів навіть найвищих чиновників — це не міф* (УП, ел. ресурс).

Уповноважений з прав людини держ. упр. — посадова особа, яка здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав та свобод людини й громадянина в Україні. *Регіональні представники Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в області заявили про низку порушень, виявлених під час перевірки відділення поліції* (ГУ, 15.02.2021).

Уповноважений із захисту державної мови держ. упр. — посадова особа, завдання якої полягають у захисті української мови як державної, захисті прав громадян України на отримання державною мовою інформації та послуг у сферах суспільного життя на всій території України й усунення перешкод та обмежень у користуванні державною мовою. *Днями уповноважений із захисту державної мови <...> підтвердив, що з 16 січня 2021 року вся сфера обслуговування повинна перейти на українську мову при спілкуванні з клієнтами і відвідувачами (виняток — якщо клієнти самі попросять звертатися до них іншою мовою)* (СіД, ел. ресурс).

Уповноважений президента держ. упр. — незалежна авторитетна особа, що здійснює моніторинг ситуації у певній чутливій сфері, інформує президента та виконує інші пов'язані з цим функції. *...Уповноважений президента з прав дитини <...> закликав усіх батьків поговорити зі своїми дітьми щодо безпеки, яка чатує в інтернеті* (СК, ел. ресурс).

Управління — *держ. упр.* процес планування, організації, приведення в дію та контроль організації для досягнення координації людських і матеріальних ресурсів, необхідних для ефективного виконання завдань. *Нові методи управління державою пропонує кібернетика — фундаментальна наука про управління будь-якими об'єктами* (Д, 12.09.2013); **у. державне держ. упр.** — практичний, організувальний і регулювальний вплив держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її упорядкування, збереження або перетворення, що спирається на її владну силу. *Новий закон «Про державну службу», що дає старт реформі системи державного управління, від 1 травня почав діяти в Україні* (УТ, 01.05.2016); **у. конфліктом** — врегулювання, розв'язання, придушення, а також ініціювання певних конфліктних ситуацій в інтересах суспільства в цілому чи окремих його суб'єктів. *Управління конфліктами, контроль за озброєнням, заходи, покликані зміцнити довіру та безпеку, супроводжували тривалий ядерний мир, забезпечуючи його водночас від порушників спокою середнього масштабу, таких як Північна Корея та Іран* (УТ, 31.10.2018); **у. політичне** — цілеспрямований вплив людей і владних структур на суспільство в цілому або на окремі його сфери з метою їх оптимізації (впорядкування, вдосконалення і розвитку) та досягнення певних цілей. *Нова модель соціально-політичного, економічного життєстрою України має надмірно ризикований характер. Вона нестійка і головне — не вирішила головних суперечностей радянської моделі: економіка залишається такою ж витратною і неефективною; політичне управління корисливим і малопрофесійним, інтелектуальне регулювання догматичним і міфологізованим* (Д, 04.07.2000); **у. регіональне держ. упр.** — державне регулювання, що здійснюється органами державної влади великих адміністративно-територіальних одиниць (областей, губерній, країв, федеральних земель тощо) в межах їхньої компетенції. *На відміну від сусідніх країн Європи, де регіональне управління утворює самостійний рівень влади, в Україні регіональний вимір місцевого самоврядування недостатньо розвинений та значною мірою аморфний* (ГУ, 08.02.2008); **у. територіальне** — спеціально організовані системні дії, які направлені на забезпечення стабільного, збалансованого відтворення соціального, господарського, природного потенціалів територій при позитивній динаміці параметрів рівня та якості життя населення. *Територіальне управління в Україні в умовах реформ є сферою діяльності, що заслуговує на уважне вивчення внаслідок важливості її для загальної освіти студента...* (Repository.hneu, ел. ресурс).

Управляти держ. упр. див. адмініструвати.

Ура-патріот — особа, що вдається до ура-патріотизму. *Мениу небезпеку сьогодні складає активність неусвідомлених ура-патріотів та вишиватників, які своїми здебільшого істеричними поштовхами каламутять воду в Україні* (П, ел. ресурс).

Ура-патріотизм — несправжній, показний і шумний патріотизм; вираження любові до батьківщини лише на словах у формі наполегливих, демонстративних запевнень. *Останніми днями в соціальних мережах піднявся*

черговий сплеск невагомного ура-патріотизму, спричинений абсолютно малопомітною навіть для українського наукового середовища подією — задекларованим на 24 вересня півторагодинним зум-вебінаром «Чи був Голодомор геноцидом?», організованим Німецько-українською комісією істориків (Z, ел. ресурс).

Ура-патріотичний — 1. Який стос. до ура-патріотизму, ура-патріота. У вдавані ура-патріотичні способи можна тільки дуже швидко прошиароварити, проспівати і прогавити Україну. Особливо це виявляється в екстремальних і надзвичайних ситуаціях, зокрема в умовах війни (Д, 29.03.2013). 2. Властивий ура-патріотизму, ура-патріотам, характерний для них. Першу хвилю так званої «ура-патріотичної літератури» письменник оцінює як надзвичайно заангажовану (РС, ел. ресурс). 3. Який складається з ура-патріотів. ...«Голубом» Собяніна можна назвати хіба що на фоні багатьох інших «ура-патріотичних» фігур російського політикуму (Главком, ел. ресурс).

Урбанізація соціол. — 1. Соціально-демографічний процес, що полягає в зростанні чисельності міського населення, кількості та розміру міст. ООН: до 2050 року стрімка урбанізація змусить 3 млрд мешканців міст жити у нетрях (УТ, 03.07.2013). 2. Підвищення рівня економічного та культурного життя в міських центрах країни, що зумовлює виникнення міст-гігантів (мегаполісів). Для України надто відчутним є досить високий рівень урбанізації населення, який, на відміну від європейських країн, має інший характер (ГУ, 23.04.2005).

Урбанізм — міське планування. Усе більше сучасних архітекторів у сфері міського планування стверджують, що тактичний урбанізм набагато ефективніший за масштабні і дорогі муніципальні проекти, що часом навіть не добігають логічного завершення (ГП, ел. ресурс).

Урбанізований — який характеризується ознаками, властивими великому місту. Воїни-піхотинці, які виконують бойові завдання на Донецькому напрямку, навчаються тактиці штурмових дій малими групами в урбанізованій місцевості (Atmyinform, ел. ресурс).

Урбаніст — 1. Фахівець у галузі міського планування. У Вінниці зібралися урбаністи із усієї України, щоб напрацювати концепцію майбутнього *Altman square* (Д, 04.02.2019). 2. Послідовник ідей урбанізму. Останніми роками рух тактичного урбанізму, чи, як це його називають урбаністи, теорії малих справ або міських інтервенцій, масово поширився серед містян усього світу (Д, 22.09.2016).

Урбаністика наук., ек. — розділ економічної географії, що займається комплексним аналізом і вивченням проблем, пов'язаних із функціонуванням та розвитком міських центрів; комплекс дисциплін, які вивчають міські території та процеси. Місто буде успішним лише тоді, коли туди приїжджають, коли людям там комфортно і є де розвиватися. Урбаністика і креативні індустрії відповідають на ці два головні питання: як зробити місто комфортним та як людям самореалізуватися (Д, 04.09.2017).

Урбаністичний — який стос. до урбаністики, урбаніста. *Нині прийнято захоплюватися технологічними, інфраструктурними, урбаністичними досягненнями китайців* (ДТ, 23.12.2011).

Уряд — вищий орган у системі виконавчої влади держави, підпорядкований і відповідальний перед парламентом та главою держави, що здійснює державне управління суспільними справами, упроваджує в життя рішення законодавчої влади й забезпечує дотримання встановлених у державі законів, наділений для цього політичною виконавчою владою. *Уряд визначив нову процедуру в'їзду в Україну для іноземців під час пандемії* (УМ, ел. ресурс); **у. електронний** — модель державного управління, заснована на використанні сучасних інформаційних та комунікаційних технологій з метою підвищення ефективності та прозорості влади, а також встановлення суспільного контролю над нею. *Головна мета електронного уряду — підвищити ефективність виконавчих функцій держави (особливо надання державних послуг), зробити уряд більш прозорим та підзвітним громадянам і бізнесу* (ЕСМХ, ел. ресурс); **у. коаліційний** — вищий орган виконавчої влади, утворений із членів двох або більше політичних партій. *Дійсно, коаліційний уряд, який спирається на парламентську більшість, не тільки юридично, але й фактично має стати політичною силою, здатною мобілізувати суспільство на кардинальне вирішення соціально-економічних та інших проблем* (Д, 12.09.2013); **у. маріонетковий** — вислів, яким характеризується вищий виконавчий орган, що не виражає волі своєї країни, а діє всупереч інтересам власної держави за негласною вказівкою іноземної держави. *Маріонетковий уряд без кінця брав у метрополії абсурдні кредити* (ВЗ, 15.09.2019); **у. однопартійний** — вищий виконавчий орган демократичної держави, сформований з представників однієї політичної партії, котра за результатами виборів отримала абсолютну більшість парламентських місць. *...Правляча партія Туреччини — Партія справедливості і розвитку (АКР) — виграла парламентські вибори з результатом у 49,4 % і зможе сформувати однопартійний уряд* (ВЗ, 03.11.2015); **у. політичний** — найвищий колегіальний виконавчий орган державного управління, що формується з політиків, керівників органів державного управління країни та інших державних службовців, або загальна система державного управління. *Формування політичного уряду — це комплексне питання, яке має розпочинатись передусім з Програми дій і з постаті прем'єр-міністра* (УМ, ел. ресурс); **у. технократичний** — вищий виконавчий орган, утворений не з членів політичних партій, а з провідних фахівців у певній галузі. *Проведення швидких і комплексних реформ вимагає технократичного уряду, який буде вільний від «електоральної залежності»* (ГУ, 25.06.2015); **у. тимчасовий** — вищий виконавчий орган, що формується в державі (або в будь-якому її регіоні) на час перехідного періоду або надзвичайного стану, як правило, при зміні політичного устрою або політичного режиму. *У Лівії головні сторони громадянської війни, яка точиться в цій країні, домовилися про спільний тимчасовий уряд єдності, який має замінити нинішні адміністрації-суперниці і провести в усій*

країні парламентські вибори, заплановані на кінець нинішнього року (РС, ел. ресурс); **Ў. тіньовий** — сформована команда кандидатів у міністри, якій за певних політичних умов буде передано повноваження реального уряду. ...Жодних юридичних підстав для створення так званого «тіньового уряду» в нинішньої самопроголошеної опозиції — немає (Сід, ел. ресурс); **Ў. України див. Кабінет Міністрів України, Кабмін України.**

Урядовець держ. упр. див. посадовець.

Успільнотнення — процес переміщення певної сфери (напряму) публічної політики в межах інституційної структури ЄС з міжурядового на наднаціональний (європейський) рівень розроблення політики Союзу. *Етнічна належність, дедалі більш політизується, виступатиме чинником успішності* (УТ, 30.11.2019).

Ўстрій — установлений суспільний порядок, система організації чогонбудь. *Вице-прем'єр України представив модель адміністративно-територіальної реформи, що знайшла своє відображення в законопроекті про територіальний устрій України* (Д, 18.03.2005); **Ў. адміністративно-територіальний** — територіальна організація держави з поділом її на складники — адміністративно-територіальні одиниці (краї, області, провінції, землі, штати, департаменти, губернії, волості, повіти, райони, кантони тощо). *Вирішальне засідання обласної міжвідомчої робочої групи з підготовки пропозиції до адміністративно-територіального устрою Львівщини 21 лютого було зірвано і до розгляду формату Львівської ОТГ справа не дійшла* (Z, ел. ресурс); **Ў. державний** — територіальна або національно-територіальна організація держави, що характеризує просторову організацію влади та державне самовизначення населення (нації), що на ній проживає. *Події останніх місяців 2004 року дали Україні історичний шанс кардинально перебудувати державний устрій на демократичних засадах* (ГУ, 25.06.2005).

Утворення етнічне, етноутворення *культ.* — історично сформована спільність людей, об'єднаних культурою, мовою, звичаями, результат утворення етносу. *Серед значної кількості концепцій етноутворення в західній етнології, чітко виділяються два основні параметри. В основі їх лежить суб'єктивність або об'єктивність фундаментальних етноутворюючих рис* (Хрящевська, 2018).

Утримування під вартою — винятковий запобіжний захід, який полягає в примусовій ізоляції підозрюваного чи обвинуваченого шляхом поміщення його в установи тримання під вартою на певний строк. *Суд апеляційної інстанції погодився із доводами прокурорів Городенківського відділу Тисменицької місцевої прокуратури щодо обґрунтованості утримування під вартою одного зі зловмисників, які у квітні цього року незаконно із застосуванням насильства позбавили волі потерпілого та вимагали в нього кошти* (М, ел. ресурс).

Ф

Файл-вкладення *інформ. див. долучник.*

Фактори розвитку етнічні культ. — рушійні сили розвитку економіки суспільства, пов'язані з впливом на економічне життя особливостей етнічної свідомості, типової економічної культури і поведінки нації. *Використовуючи соціальні, економічні, етнічні фактори розвитку українського суспільства, західні країни ефективно співпрацюють з українськими регіональними бізнесовими колами* (Д, 21.07.2011).

Фактчек — один із напрямів журналістського контролю, перевірка фактів, спрямована на виявлення невідповідностей між ними та навколишньою дійсністю. *Сьогодні в рубриці «Інфомедійна грамотність» говоримо про фактчекінг* (YouTube, ел. ресурс).

Фактчекер — журналіст, якому доручено перевірити публікований матеріал. *Українська громадська організація «Інститут масової інформації» (ІМІ) виділяє два основних аспекти, які журналісти-фактчекери мають перевірити факти: обрати матеріал і виділити з нього твердження, що потребують перевірки; обрати якомога оперативніший та якісніший спосіб перевіряння; пошукати в авторитетних джерелах інформації підтвердження, що допоможуть класифікувати повідомлення як правдиве, неправдиве, оманливе або таке, що не можна перевірити* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Фактчекінг *див. фактчек.*

Фальсифікатор — той, хто займається фальсифікацією. *...За різними оцінками, до 7 млн українців живуть і працюють за кордоном, і під час кожних виборів в Україні за їхніми голосами полюють фальсифікатори* (Гал, ел. ресурс).

Фальсифікація — 1. Умисне викривлення або неправильне тлумачення тих чи інших явищ, подій, фактів. *Спостерігачі Громадянської мережі ОПОРА зафіксували факт фальсифікації протоколу підрахунку голосів* (Сід, ел. ресурс). 2. Підроблена річ, яку видають за справжню; підробка. *Насправді, це (бензин і дизпаливо. — Ред.) елементарна фальсифікація і фальсифікація документів, коли змінюється код товару* (Главком, ел. ресурс).

Фальсифікувати — здійснювати фальсифікацію. *Російська влада почала нову спецоперацію: намагаються фальсифікувати історію* (Главком, ел. ресурс).

Фанатизм — безрозсудна одержимість якимись ідеями, поглядами, поєднана з нетерпимістю до будь-яких інших ідей, поглядів. *Разом з коронавірусом, що продовжує поширюватися у всьому світі в масштабах, які мало хто*

з нас може досягнути, фанатизм та нетерпимість також набувають сили (УП, ел. ресурс); **ф. релігійний** — пристрасний вираз нетерплячості сповідання певних вірувань, які за своєю суттю мають суб'єктивний характер, відрізняються щирим переконанням в абсолютній істинності принципів тієї чи іншої релігії, стійкою вірністю та здатністю пожертвувати власним життям і життям інших заради вірувань. *Релігійний фанатизм, який бездумно довіряє власному попередньому досвіду і не цінує життя іншої людини — це релігійний фундаменталізм, який рішуче був засуджений на Всеправославному соборі* (ЛН, ел. ресурс).

Фандрайзинг політичний — процес залучення наявних і тих, що можуть бути мобілізовані, ресурсів (матеріальних, людських, інформаційних) для здійснення ефективної та результативної діяльності (виборчої зокрема), які політичний лідер або партія не може забезпечити самостійно. *Для кандидатів політичний фандрайзинг (пошук джерел фінансування) є вмінням, що робить його цінними для лідерів партії та надає їм можливість проводити потужну виборчу кампанію, справляти враження на лідерів громадської думки, а також встановлювати зв'язок з більшою кількістю виборців* (УТ, 20.02.2014).

Фашизм — ідейно-політична течія, що спирається на войовничий антидемократизм, расизм, шовінізм, доведені до істерії, на звеличування тоталітарної держави, обстоювання сильної, авторитарної партії, що забезпечує абсолютний контроль над людиною і державою; ідейно-політична течія, що сформувалася на основі синтезу сутності нації як вічної і найвищої реальності та догматизованого принципу соціальної справедливості; екстремістський політичний рух, різновид тоталітаризму. *Справжній фашизм — це неповага до людського життя. Фашизм — це коли життя та доля особистості не важать нічого, коли людина не захищена від свавілля власної держави, коли внутрішні проблеми приховуються за зовнішньою агресією, коли ЗМІ зомбують, а правда спотворюється* (ГУ, 28.10.2014).

Фашист — прибічник, прихильник фашизму; член фашистської організації. *Спекуляції українофобів на тему «фашистів і фашизму» насправді політична гра, яку веде влада, аби відволікти увагу народу від проблем у державі* (ЧП, ел. ресурс).

Фашистський — який стос. до фашизму, фашиста. *У Будапешті відкрили пам'ятник, присвячений окупації Угорщини фашистською Німеччиною* (Д, 24.07.2014).

Федералізація — адміністративно-політичний процес та конституційна реформа, які спрямовані на перехід від унітарного державного устрою до федеративного. *Україна — молода держава, яка нікому не загрожує. То навіщо послаблювати її федералізацією? Згадайте, кому вигідна слабка Україна — і ви знайдете справжні джерела вітчизняного федералізму* (УТ, 20.02.2014); **ф. України** — ідея запровадження федеративного державного устрою в Україні. *Антиукраїнські сили закликали до федералізації України ще до початку збройної агресії Росії* (Т, ел. ресурс).

Федералізм — система основних ознак та принципів певної форми державного устрою, сукупність структур, норм і методів державного управління, які встановлюють взаємодію центру й суб'єктів та забезпечують раціональне і ефективне функціонування держави в інтересах як федерації загалом, так і її суб'єктів. *...Представлення ідеї федералізму як «мрії кращих» культивувало спрощений підхід до проблеми, яку обов'язково слід розглядати в усій її складності, в контексті переплетення геополітичних, етнополітичних, мовно-культурних чинників, з урахуванням загальнонаціональних та регіональних інтересів, фінансових можливостей* (ГУ, 24.06.2010); **ф. бюджетний** — спосіб побудови бюджетних відносин між федеральною владою та владою національного-державних і адміністративно-територіальних підрозділів щодо оптимального, науково обгрунтованого формування доходів бюджетів кожного рівня й фінансування видатків, здійснюваних ними. *Бюджетний федералізм — це механізм, який дає можливість збирати податки на певній території і спрямовувати їх на розвиток цієї місцевості. Повідомляється, що це автономна система отримання фінансів* (Д, 16.04.2013).

Федеративний — який стос. до федерації. *Питання про федеративний устрій країни вимагає серйозної підготовчої роботи фахівців-правознавців і <...> широкого громадського обговорення* (ВЗ, 13.03.2014).

Федерація держ. упр. — форма державного устрою, за якої існує сталий союз держав, самостійних у межах, розподілених між ними і центром компетенцій, що мають власну конституцію, законодавчі, виконавчі і судові органи, а часто і подвійне громадянство. *Федерація — рівноправне об'єднання суверенних утворень на засадах самоврядування. Автономія передбачає менше незалежності від центру. Утім, як федерації, так і автономії Європи зазвичай об'єднують під одним державним дахом окремі народи з їхніми етнічними землями* (УТ, 20.02.2014).

Фейк — факт у спотвореному вигляді або неправдива інформація. *Політичні опоненти міського голови продовжують пошарювати фейки* (Волинь24, ел. ресурс).

Фейковий — несправжній, спотворений. *У Сумській області виявили фейкову виборчу діляницю* (НВ, ел. ресурс).

Фейсбук — найбільша у світі соціальна мережа, заснована 2004 р. Марком Цукербергом. *Фейсбук видалив три групи пов'язаних між собою акаунтів, що порушують заборону соцмережі на закордонне втручання* (ГУ, 24.09.2020); **ф.-дипломат держ. упр.** — посадова особа організації, країни, яка за допомогою соціальної мережі «Фейсбук» інформує громадськість своєї та інших країн про свої основні рішення, участь у заходах тощо. *Фейсбук-дипломати розкривають деталі недавнього саміту* (Facebook.com, ел. ресурс); **ф.-дипломатія** — спілкування органів державної влади, політичних, державних, громадських діячів із аудиторією за допомогою соціальної мережі «Фейсбук». *Використання Facebook та Twitter як інструментів електронної дипломатії вже стало настільки звичним, що широко використовуються такі*

терміни як *фейсбук-дипломатія*, *твіпломатія* для позначення функціонування електронної дипломатії в соціальних мережах. Крім того, можна зустріти і використання терміна *YouTube-дипломатія* (Висоцький, ел. ресурс).

Фемінатів, фемінітів — група слів жіночого роду за певним станом, альтернативних або парних аналогічним словам чоловічого роду, від яких вони утворюються. Динаміка оновлення сучасного українського фемінікону простежується не лише у творенні нових назв всупереч мовним обмеженням, заміні непитомих (зросійщених) питомими, а й у ревіталізації фемінативів, засвідчених реєстрами словників доби українізації 20—30-х років (Архангельська, ел. ресурс).

Фемінізм — інтелектуальний та суспільно-політичний рух, що виступає за розширення прав і ролі жінок у суспільстві. Термін «фемінізм» походить від латинського слова «*femina*», тобто «жінка». Виділяють чотири «хвилі» його розвитку — у світі та на території сучасної України він розпочався наприкінці 19 століття (УМ, ел. ресурс).

Фемініст — прихильник ідей фемінізму. *Перший чоловік-фемініст: дивовижні факти про Зігмунда Фрейда, про які мало хто знає* (Зн, ел. ресурс).

Феміністичний — який стос. до фемінізму, фемініста. *Дослідивши дискусії в мережі та коментарі користувачів щодо фемінізму, вдалося вичлентити кілька міфів, якими найчастіше оперує більшість противників феміністичної ідеології* (Дивись.info, ел. ресурс).

Фемократія — побудована на фемінізмі світоглядна орієнтація, що базовими характеристиками приватних, суспільно-політичних та ін. стосунків вбачає рівні права та можливості жінок і чоловіків. *Хоча існують і радикальні погляди на питання розподілу впливу чоловіків та жінок на усі галузі суспільного життя, які, підсилюючись фемінізмом, продукують ідеї про фемократію* (Петрушкевич, 2015: 91).

Філіація — спосіб набуття громадянства індивідом після народження. Нормами міжнародного права встановлено, що кожен індивід із моменту народження має право на громадянство. *Загальна теорія конституційного права має два основні шляхи набуття громадянства: філіацію і натуралізацію* (ГУ, 07.07.2018).

Фішинг — різновид інтернет-шахрайства, метою якого є отримання доступу до конфіденційних даних користувачів; схема, за допомогою якої шахраї, користуючись довірливістю або неухважністю людей, змушують їх самостійно розкривати особисту інформацію про себе для наступного її використання у зловмисних цілях. *Фішинг — один із різновидів соціальної інженерії, заснований на незнанні користувачами основ мережевої безпеки* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Флешмоб — масовий мистецький, політичний та ін. захід, організований для розваги або привернення уваги загалу чи конкретної інституції до тієї чи іншої проблеми. *Міністерство юстиції України оголошує Всеукраїнський флешмоб «Здоровий спосіб життя»* (УМ, ел. ресурс); **ф. політичний, політ-моб** — постмодерна форма політичної участі самоорганізованого «розумно-

го натовпу» (за Г. Рейнольдсом), здатного до високого рівня самоорганізації у формі виконання задалегідь узгоджених дій упродовж короткого часового проміжку. *Відбувся політичний флешмоб «Мандат в обмін на душу» біля ВР у Києві* (ВЗ, 09.11.2014).

Фокус-група соціол. — метод у соціології, що полягає в організації дослідження шляхом збирання групи для обговорення поставленого завдання; дає змогу отримати оцінку, емоційну інформацію про досліджуваний предмет. *Ефективність фокус-груп визначається тим, що більшість людей відчуває себе комфортно, якщо залучені в дискусію як частина групи* (Методика..., 2016: 4).

Фонд — 1. Кошти чи матеріальні засоби, нагромаджені з певною метою. *Вкладникам пояснюють: їх засоби акумулюють грошовий фонд, з якого мають виплачувати позики тим чи іншим учасникам «програми»* (ГУ, 03.12.2011); **ф. благодійний** — юридична особа, головною метою якої є благодійна діяльність. *До оргкомітету Маршу захисників України увійшли різні військові, ветеранські та волонтерські конструктивні організації. Кошти на проведення заходу збирав благодійний фонд допомоги армії «Повернісь живим»* (УМ, ел. ресурс); **ф. дитячий ООН, ЮНІСЕФ** — спеціалізована структура ООН, створена 11 грудня 1946 р., що є світовим лідером із захисту прав та інтересів дітей. *Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) відкрив своє представництво у Києві в 1997 році* (Зн, ел. ресурс); **ф. культурний** — структура, створена для сприяння розвитку культури та мистецтв, забезпечення сприятливих умов для забезпечення інтелектуальних та духовних потреб особистості й суспільства. *Президент підписав закони про культурний фонд і підтримку кінематографії. За словами президента, Україна отримає довгоочікуваний механізм ефективної підтримки кінематографії, виробництва програм і фільмів* (УТ, 20.04.2017); **ф. пенсійний недержавний, НПФ політ., фін., юр.** — спеціалізована недержавна фінансова установа, що займається мобілізацією та використанням коштів, призначених для пенсій. *Найбільш корпоративний недержавний пенсійний фонд (НПФ) України належить співробітникам Нацбанку* (УК, 15.07.2015); **ф. пенсійний України, ПФУ політ., фін., юр.** — центральний орган виконавчої влади, що здійснює керівництво та управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного забезпечення, проводить збір, накопичення та облік страхових внесків, призначає пенсії та готує документи для їхньої виплати, забезпечує своєчасне і в повному обсязі фінансування та виплату пенсій, пенсій за особливі заслуги перед Україною, допомоги на поховання, інших соціальних виплат. *Пенсійний фонд України протягом п'яти років має включити до реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування дані про трудову діяльність працівників* (УК, 11.06.2021); **ф. приватний** — неурядова структура, створена на кошти однієї особи або сім'ї для виконання визначених благодійних програм. *2012 року, перед проведенням в Україні матчів Чемпіонату Європи з футболу, міжнародний неприбутковий приватний фонд «Чотири лапи Інтернешнл» допоміг простерилізувати в*

Україні майже 15 тисяч бездомних собак (Д, 03.02.2017); **ф. резервний** — 1. Один із видів бюджетних резервів, кошти якого призначені для забезпечення невідкладних витрат на заходи, які не могли бути передбачені при затвердженні бюджетів або викликані надзвичайними обставинами (напр., стихійним лихом). *Обласний резервний фонд і призначений для фінансування об'єктів, які потрапили у форс-мажорні ситуації, наприклад, пожежу* (ВЗ, 27.11.2018). 2. Неурядова неприбуткова структура, що має свої ресурси, запаси та керується радою опікунів чи директорів, створена для служіння загальному добробуту. *Фонд (резервний — Ред.) створюється як неприбуткова бюджетна установа і матиме граничну чисельність 60 осіб. Основний напрямок діяльності — грантова підтримка фундаментальних і прикладних наукових досліджень* (ГУ, 07.07.2018).

Форма держави — спосіб організації та порядок здійснення державної влади. *Основний Закон встановлює форму держави, систему державних органів, визначає порядок їх формування та діяльності, основні права та обов'язки громадян* (ГУ, 27.06.2019).

Форма державного правління держ. упр. — організація верховної державної влади, що визначає її формальне джерело, порядок їх утворення й оновлення, принципи взаємодії органів влади між собою та з населенням. *З двох форм державного правління (монархічна та республіканська) Україні, враховуючи наш історичний досвід та національні традиції, більше підходить республіканська* (Д, 25.05.2020).

Форма державного устрою держ. упр. — адміністративно-територіальна організація держави, якою визначається система відносин між державою як цілим та її складниками — адміністративно-територіальними чи національно-територіальними одиницями. *Тривалий час імперія як форма державного устрою не тішила слух «прогресивної частини людства». Та нині ця назва є компліментом для шанувальників імперії «свободи і добра»* (УМ, ел. ресурс).

Форми державно-управлінської діяльності держ. упр. — зовнішні, постійні й типізовані вияви практичної активності державних органів щодо формування й реалізації управлінських цілей, функцій та забезпечення їх власної життєдіяльності. *Основними правовими формами державно-управлінської діяльності є застосування норм права, за допомогою яких юридичні акти індивідуального характеру сприяють застосуванню законів до конкретних обставин управлінського життя* (УТ, 24.03.2019).

Фра́кція — організована група членів політичної партії, яка провадить її політику в парламенті, органах місцевого самоврядування, громадських організаціях. *Київська міська рада на засіданні у вівторок сформувала сім фракцій політичних партій* (Д, 01.10.2023); **ф. депутатська** — об'єднання депутатів законодавчого (представницького) органу за партійною ознакою для досягнення певної мети й ефективного виконання депутатських повноважень, входження в коаліцію. *Згідно з законом, депутатську фракцію можна розпустити, якщо її чисельність менша за попередній склад* (УТ, 24.07.2014).

Фре́ймінг — переключення форми інформації, яке впливає на сприйняття її людиною. Для формування особистого «порядку денного» молоді людини, а відтак і її політичних цінностей, з урахуванням нейтралізації формульовано впливу ЗМІ, доцільно застосовувати фре́ймінг (Д, 03.02.2019).

Фреквє́нція — форма непрофесійної політичної діяльності, яка вказує на обсяг політичної участі населення і тому розглядається як індикатор її політичної активності. Фреквє́нція вказує на обсяг політичної участі виборців і є одним із кількісних показників зміни виборчої поведінки (УМ, ел. ресурс).

Фрустра́ція психол. — психічний стан людини, який виражається в характерних переживаннях і поведінці, викликаних об'єктивно непереборними (або суб'єктивно сприйнятими як непереборні) труднощами на шляху до досягнення мети, розбіжності реальності з очікуваннями. Загадковий термін «фрустра́ція» у перекладі з латини означає обман, марне очікування (РС, ел. ресурс); **ф. соці-а́льна** — вид психічного напруження, обумовленого незадоволеністю досягненнями і положенням особи в соціально заданих ієрархіях. Місцеві вибори означають конфронтацію, а отже, підвищення напруги, невизначеність, які підвищують у людей соціальну фрустрацію, стресові переживання (УТ, 20.10.2010).

Фундаменталі́зм — радикальне й войовниче неприйняття принципів, форм і цілей будь-якої модернізації, обстоювання традиційних життєвих і світоглядних форм. Проблема ісламського фундаменталізму непокоїть також США. З часів війни проти афганських талібів американці утримують на аеродромі Ханабад в Узбекистані військову базу (Д, 27.05.2005); **ф. релігій-ний** — течія у протестантській ідеології, ісламі та інших релігіях, представники якої виступають проти критичного перегляду застарілих релігійних понять. Варто засуджувати вияви релігійного фундаменталізму та терористичні акти, які вчиняють послідовники деяких релігій. Вони паплюжать Бога та використовують його святе ім'я для виправдання свого безпрецедентного насилля (ВЗ, 26.03.2016).

Фундаменталі́ст — прихильник фундаменталізму; послідовник релігійних сект або філософських течій, який сповідує відданість до фундаментальних канонів. Середньовічні ісламські богослови вважали джихад внутрішньою боротьбою, сучасні ісламські фундаменталісти трактують його по-іншому (УТ, 27.11.2010).

Фундаменталі́стський — який стос. до фундаменталіста, фундаменталізму. Залежно від контексту, часу та умов, фундаменталізм тієї чи іншої групи може робити акцент на різних речах, однак є і спільні риси того, що можна назвати «фундаменталістським світоглядом» (РС, ел. ресурс).

Фу́нкції вла́ди держ. упр. — основні види діяльності влади (організаційна, мотиваційна, регулятивна, контрольна, інтегративна, мобілізаційна, стабілізаційна, репресивна), що є похідними від її сутності та мають їй відповідати. Всі зрушення демократичного змісту в підсумку завершувалися зміцненням автаркії, узурпацією влади або ж її безпорадністю, бо функції влади не можуть бути кинутими напризволяще, оскільки від того потерпають держава і населення (ГУ, 11.09.2020).

Функції держави держ. упр. — основні види діяльності держави (політичні, економічні, соціальні, правові та ін.). *Функції держави підлягають жорсткому законодавчому обмеженню, а кількість чиновників — різкому скороченню. Справа держави — не управляти суспільством, а забезпечити виконання законів, заснованих на нормах права* (Д, 09.10.1999); **ф. держави специфічні** — функції, що визначаються об'єктивними обставинами в окремих країнах (керівництво військовими операціями під час війни, боротьба з епізоотіями, стихійним лихом та ін.). *Основні функції держави: цільова; стиmulювальна; нормативна (регламентаційна); коригувальна; соціальна; контролювальна, а також специфічні функції держави в економічній, екологічній та соціальній сфері* (ГУ, 24.10.2002); **ф. держави сталі** — функції, необхідні для існування в будь-якій державі впродовж усього періоду її існування (захист суверенітету і територіальної цілісності, гарантування економічної та інформаційної безпеки держави). *Як відновити сталі функції держави в глобалізованому світі, коли вона не забезпечує всіх можливих потреб сама, адже уряд не може контролювати й забезпечувати все самотужки* (УТ, 06.07.2015).

Функціонер — особа, яка працює в партійному або профспілковому апараті. *Не виглядають несподіваною новацією спроби окремих політиків та функціонерів вищого істеблішменту з'ясувати міжособистісні стосунки і в середовищі владної команди* (УМ, ел. ресурс).

Функціонування політичне — забезпечення участі політичних інституцій (державних установ, політичних партій, громадських організацій) в управлінні спільними справами. *Рішення про заборону політичного функціонування опозиційної партії було прийнято на підставі указу президента* (РС, ел. ресурс).

Футурологія наук. — галузь теоретико-практичного знання, спрямованого на аналіз перспектив історичного життя людини і людства. *Футурологія прогнозує у майбутньому появу нових професій. Список відкривають фахівці з нейроімплантації* (УК, 04.12.2017).

Х

Хабар — гроші або інші матеріально цінні речі, які передаються посадовій особі для її стимулювання діяти в інтересах особи, що передає його, або в інтересах третіх осіб. *Кримінальний кодекс України визнає приймання чи давання хабара як злочини* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Хабарник — той, хто бере хабарі. *В українській мові 18—19 століття хабарників називали дряпичками або здирниками* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Хабарництво — різновид корупції; одержання службовою особою, а також давання їй хабара з метою одержання певної вигоди протизаконним чином. *Чи стане модним в Україні бути викривачем корупції та хабарництва?* (УМ, ел. ресурс).

Хакер, гакер — програміст, який свідомо втручається в роботу комп'ютерних систем для отримання секретної інформації чи завдання шкоди. *Сайти Президента України та СБУ атакували хакери* (ВЗ, 13.07.2021).

Хакерство, гакерство — одна з форм девіантної поведінки у кіберпросторі, незаконна діяльність, яка полягає в несанкціонованому проникненні в захищені комп'ютерні системи або мережі для отримання важливої інформації чи завдання шкоди. *За словами в. о. керівника представництва ФБР США в Україні, кіберзлочинністю може бути охоплений увесь світ, і не можна говорити, що Україна є однією з країн, в якій хакерство найбільш поширене* (ГУ, ел. ресурс).

Хактивізм — синтез соціальної активності та хакерства; використання комп'ютерів і комп'ютерних мереж для просування політичних ідей, свободи слова, захисту прав людини та забезпечення свободи інформації. *Хактивізм може здійснюватися в державних чи корпоративних інтересах* (ВЗ, 21.11.2014).

Халіф — титул феодального верховного правителя в ряді мусульманських країн, який поєднував духовну і світську владу, а також особа, що мала цей титул; каліф. *...У жителів Саудівської Аравії є король, але ж у світі ісламу вже існує халіф, і тільки він має право призначати емірів* (ЄП, ел. ресурс).

Халіфат — мусульманська феодальна теократія, очолювана верховним правителем халіфом, що поєднував світську та духовну владу. *Війна за халіфат майже скінчилась, але для сотень бійців самопроголошеної Ісламської держави в Сирії і тисяч тих, хто покинув країну, це не кінець* (ВВС, ел. ресурс).

Хард-ток-шоу політичне — жанр політичної телепередачі, теледискусії з максимальною відвертістю в розмові, гострими запитаннями ведучого, неспо-

діваними поглядами та позиціями у відповідях гостей. У 2014 році з'явиться авторське політичне хард-ток-шоу «Drozdov» (УТ, 06.07.2013).

Хедхантер — фахівець із добору персоналу. *Хедхантерам, котрі опікувалися запрошенням очільника галузі, варто було б взяти до уваги, що останні 9 років ця людина не займалася справами залізниці* (Glavred, ел. ресурс).

Хейтер, гейтер — той, хто зневажає, ображає й критикує іншу людину в мережі «Інтернет». *Хейтер — так характеризують людину, котра задрить успіхам іншої або ж просто псує її життя...* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Хештег — слово або фраза, яким передує символ #, за допомогою яких комп'ютерні користувачі можуть об'єднувати повідомлення в групу за темою чи типом. *За допомогою хештегів фахівці з PR поширюють свій вплив на громадськість* (Д, 18.09.2010).

Християнін рел. — послідовник релігії християнства. *Щороку в лютому християни відзначають важливе свято — Стрітіння Господнє* (УНІАН, ел. ресурс).

Християнство рел. — релігія, що ґрунтується на вірі в Ісуса Христа як боголюдини, який нібито зійшов на землю й прийняв страждання заради спасіння людства. *Найбільш переслідуваною релігією на планеті залишається християнство* (ВЗ, 10.09.2013).

Християнський рел. — 1. Який стос. до християнства. *Різдво закликає до переосмислення життєвих цінностей та нагадує про «одвічні християнські цінності»: віру, любов та істину...* (РС, ел. ресурс). 2. Який стос. до християнина. *В Україні співіснують більшість знаних у світі християнських спільнот* (Т, ел. ресурс).

Хронополітика наук. — новий напрямок теоретичної політології, галузь знання, пов'язана з вивченням часового виміру політичної реальності. *Хронополітика вивчає феномен політичного часу* (ВЗ, 21.11.2014).

Хронополітологія наук. див. політологія: п. темпоральна.

Хунта — група заколотників, яка незаконно захоплює владу і править із застосуванням диктаторських методів. *Останнім часом увага світової громадськості більше прикута до шантажу північнокорейського диктатора, проте військова хунта в М'янмі (нинішня назва Бірми) набуває не менш загрозливих форм* (Д, 18.09.2009); **х. фашистська** — 1. Група осіб, яка прийшла до влади насильницьким шляхом внаслідок перевороту, і, як правило, сповідує фашистську ідеологію та здійснює диктаторське правління методами терору. *...Сильний мобілізуючий маркер, психологічний батіг, що б'є по мізках росіян: «фашистський переворот», «фашистська хунта» в Києві, «карателі»* (УНІАН, ел. ресурс). 2. Назва, що використовується в інформаційних війнах для створення негативного образу чинного уряду в конкретній країні. *Російський агітпроп часто йменує Україну «хунтою» — кийвською, фашистською, кривавою* (УНІАН, ел. ресурс).

Ц

Цезаропанізм *політ.* — політика світської влади, спрямована на підпорядкування собі всього церковного життя; поєднання в особі державного правителя вищої світської духовної влади. *З підпорядкуванням Київської митрополії Москві українське православ'я поступово розчинялось у російському, де цезаропанізм набрав потворних форм, а православ'я — всіх ознак церковного феодалізму* (Д, 05.05.2000).

Ценз виборчий — встановлені законом умови, що обмежують допуск особи до набуття й здійснення виборчого права. *Виборчі цензи і грошова (виборча) застава мають різну правову природу* (УМ, ел. ресурс).

Цензура — спеціальний спосіб обмеження свободи слова, друку та інформації; особливо поширений у тоталітарних державах і режимах. *Журналісти вимагатимуть проведення парламентських слухань про політичну цензуру та порушення Генеральною прокуратурою кримінальної справи за фактом втручання в діяльність ЗМІ* (ГУ, 08.10.2002).

Централізація *політ.* — політичний процес, на основі якого формується централізм як управлінська політична система з властивими їй вертикальною структурою та субординацією, концентрацією влади в єдиному центрі. *...Усі можливі ризики абсолютно непорівнянні з тими вигодами, які держава отримує від спрощення, автоматизації, централізації, оптимізації та підвищення зручності користування даними про трудову діяльність населення* (Comments, ел. ресурс).

Централізм *держ. упр.* — система управління, за якої головне утворення об'єднує всі (або більшість) повноважень держави. *...Московська політика помосковлення й централізму зробила те, що український нарід забув, хто він і чий ми діти* (РС, ел. ресурс).

Церква *рел.* — 1. Особливий тип релігійної організації, об'єднання послідовників того чи того релігійного напрямку на основі спільності віровчення і культу. *Православна церква в Україні може стати потужною інституцією, якщо їй у цьому не завадять внутрішні чвари й політика* (УТ, 13.02.2020);

ц. автокефальна — православна релігійна організація, яка має цілковиту самостійність у розв'язанні організаційних і культових питань. *...Будь-яка автокефальна церква, яку проголосить Вселенська патріархія, має бути визнана також іншими церквами, вона має налагодити комунікацію, листування, її мають поставити в диптихи, зрештою, вона має увійти до системи православних церков* (Д, 11.07.2018); **ц. державна** — гарантоване конституцією або

іншим правовим актом у державі виняткове становище будь-якої релігії чи конфесії. *Помісна церква — складник духовно-культурного розвитку нації, а державна церква — складник соціально-політичного процесу* (Главком, ел. ресурс). 2. Культурна споруда у православних, католицьких та окремих протестантських християн, у якій відбуваються релігійні богослужіння. *У кінці листопада Кабмін оформив акт передачі приміщень Андріївської церкви у користування Вселенського патріархату. Андріївська церква є частиною Національного заповідника «Софія Київська». До передання Вселенській патріархії там служили представники Української автокефальної православної церкви (УАПЦ) (УП, ел. ресурс).*

Цивілізаційний — який стос. до цивілізації. *Прийняття християнства від Константинополя, а не від Рима, привело до того, що Русь у середині XI ст. опинилася по східний бік Великого розколу 1054 року. Цивілізаційні наслідки цієї події справили величезний вплив на всю подальшу історію східнослов'янських країн* (ВЗ, 28.07.2015); **ц. ви́клик** — сукупність обставин і процесів, що мають безпрецедентний характер та потенціал суттєвих змін для соціуму, економіки, безпеки, способу життя і мислення, тому потребують нестандартного підходу до ухвалення рішень. *...Кожне окреме покоління може відповісти тільки на один цивілізаційний виклик* (КС, 03.08.2018).

Цивілізація — форма спільного життя людей, якій притаманне відтворення власної матеріальної та соціально-політичної структури відносин на основі пріоритету властивих їй духовних норм, цінностей та ідеалів. *Ти в культурний наступ — це втілювати сьогодні (по-справжньому й ґрунтовно) проєкт спільного життя, що шанує численні наративи, з яких складається наша цивілізація* (УТ, 03.12.2020); **ц. глобальна** — єдність людства, його спільна доля з історичного моменту неолітичної революції, що стала початком глобальної історії людства. *Привертає увагу разюча нерівноправність компонентів, що утворюють глобальну цивілізацію, дедалі більша прірва <...> між її провідною ланкою — Заходом, групою найрозвинутіших країн, що вийшли на рівень інформаційного суспільства, і рештою людства, яке дедалі разючіше відстає від світових лідерів* (Terjounpal, ел. ресурс); **ц. локальна** — стійка єдність людей, яка виникає в певному регіоні й базується на певних архетипах та спільних духовних цінностях і традиціях. *Що ж до значимості різноманітних локальних цивілізацій у світовій історії, то ними й далі послугоуватимуться в основному в доктринальній або футурологічній літературі, рідше в експериментальних історичних та культурологічних дослідженнях* (Т, ел. ресурс); **ц. політична** — спільне життя поліетнічного населення, яке живе на окремій території й утворює державу. *Президент Європейської Ради також наголосив, що референдум щодо членства Британії в ЄС «може стати початком руйнування не тільки ЄС, але й усієї політичної цивілізації Заходу»* (УП, ел. ресурс); **ц. ризику** — поширена у 1980-х роках на Заході футурологічна концепція суспільного розвитку, яка виникла як виклик на розрив між складністю, що посилюється, і могутністю технології, з одного боку, та знанням її можливих впливів на природне середовище й людські спіль-

ноти з іншого. *Цивілізація ризику створює додатковий тиск на індивіда* (Д, 12.08.2018); **ц. світовá** — фази формування і розвитку глобальної історії людства, які періодично змінюють одна одну і відрізняються соціокультурним устроєм, чисельністю, структурою та динамікою населення, ступенем впливу на природно-екологічні процеси, технологічними й економічними способами виробництва. *Сьогодні екологічні проблеми стоять у ряді найважливіших і визначають рівень благополуччя всієї світової цивілізації й, зокрема, нашої країни* (ВЗ, 05.06.2019).

Цивільний — який стос. до правових відносин громадян між собою і з державними органами та організаціями. *За результатами реформи у Міністерстві оборони України передбачається створити цивільну посаду Міністра оборони України після 2018 року* (Д, 15.03.2016); **ц. населення** — населення, яке визначається міжнародним гуманітарним правом як особи, які не є членами збройних формувань і не беруть прямої участі в бойових діях під час збройного конфлікту. *Не замислюючись про безпеку цивільного населення, терористи цинічно відкривають вогонь на ураження та обстрілюють пункти пропуску на українсько-російському кордоні* (ВЗ, 28.07.2014).

Цинізм політичний — принцип політичної діяльності, характерний зневажливим або нігілістичним ставленням до моральних та етичних норм, загальноприйнятих цінностей і правил. *Політичний цинізм бере верх над людською совістю* (Д, 12.08.2018).

Цифрова гігієна — дотримання базових правил кібербезпеки. *Експерти з цифрової безпеки радять дотримуватися основних правил «цифрової гігієни» і завжди залишатися уважним, адже загрози цифровому королівству постійно еволюціонують* (РС, ел. ресурс).

Цифровий детокс — відмова на деякий час від інтернету та всіх гаджетів. *Вихід із соцмереж може викликати тривогу, що ви упускаєте щось важливе. Проте, повна відмова від цифрових пристроїв — цифровий детокс — навіть на короткий час допоможе виробити корисні звички і краще контролювати свої імпульси* (ВВС, ел. ресурс).

Цифровізація — упровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до цифрових виробництв; споживачами цифрових технологій виступають усі: держава, бізнес, громадяни. *2020 рік стане роком тотальної цифровізації країни, це означає, що після 2020 року Україна має бути повністю у смартфоні* (Т, ел. ресурс).

Цінність — будь-яке матеріальне або ідеальне явище, яке має значення для людини чи суспільства, заради якого вона діє, витрачає сили, час, гроші, здоров'я тощо, заради якого вона живе. *...Громадянським обов'язком військових є захист наших цінностей на фронті, тим часом обов'язком громадян тут, в мирному суспільстві, є захист цінностей бійців, які нині боронять незалежність та суверенітет України* (Гал, ел. ресурс); **ц. базові демократичного суспільства** — явища, процеси, норми життя, утвердження й розвиток яких має найбільше значення. *...Місцевий розвиток в Україні слід визначати як комплексну систему впровадження змін, концепційна сутність яких об'єд-*

нує спільні скоординовані дії заінтересованих суб'єктів правовідносин, спрямованих на інноваційне перетворення економічних, соціальних, культурних та екологічних станів, орієнтованих на утвердження базових цінностей демократичного суспільства на певній місцевості (Оксін, 2015); **ц. духовні культ.** — людські витвори, зафіксовані у здобутках науки, мистецтва, моралі, культури. Але життя показує, що цінність старих не лише в їхньому досвіді, а ще більша цінність у тому, що вони залишають після себе в розпорядження молодих у готовому вигляді величезні матеріальні і духовні цінності (ГУ, 02.03.2010); **ц. політичні** — політично значущі явища, процеси, предмети, основи, сторони політичного життя, феномени політичної свідомості. Будь-які вибори президента — це завжди ставка на безпеку та захищеність. Натомість чим сильніше відчуття незахищеності, тим сильнішою буде поляризація суспільства і тим менше вільного місця для альтернативних об'єднуючих політичних цінностей (ГУ, ел. ресурс).

Цькува́ння — дія за знач. **цькува́ти**. Попри встановлену в Україні адміністративну відповідальність за булінг, випадки цькування у навчальних закладах <...> не припиняються (ГУ, 05.03.2020).

Цькува́ти перен. — переслідувати кого-небудь різними нападами, наклепами та ін., знущатися з когось. ...Шовіністичні заяви щодо Білорусі стали нормою у різних пропагандистських ресурсах Росії, які кілька років тому розпалювали гібридну війну проти України, а тепер почали цькувати і білоруський суверенітет (РС, ел. ресурс).

Ч

Чарт соціол. — списки популярності політиків, спортсменів, людей мистецтва тощо. *Проект Радіо Свобода з участю «Голосу Америки», допомагає розібратися в нових лідерах чартів і зрозуміти, які програми можуть вам знадобитися* (РС, ел. ресурс).

Чат-б́от — комп'ютерна програма, розроблена на основі нейромереж та технологій машинного навчання, за допомогою якої можливо здійснювати комунікацію в аудіо- або текстовому форматі; застосовується для виконання конкретних завдань (напр., отримання довідкової інформації, виконання розрахунків) або задля розваги. *Чат-бот — це програма штучного інтелекту, яка імітує інтерактивну розмову людини за допомогою ключових, заздалегідь розрахованих фраз користувача, та слухових або текстових сигналів* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Чип — електронний пристрій (носіє інформації або датчик), який може бути вживлений у будь-яке тіло (живе чи неживе). *Чип, розміром з монету, допоможе людям з важкими травмами головного мозку* (ДТ, 29.08.2019).

Чипований — який містить вживлену мікросхему. *Отримання «чипованого» паспорта засвідчило, що популярність його зростає, а проблеми видачі вирішуються повільно* (Волинські новини, ел. ресурс).

Чипува́ння — дія за знач. **чипува́ти**. *Президента України <...> просять законодавчо заборонити чипування громадян* (Lviv, ел. ресурс).

Чипува́ти — вживляти мікросхему (електронний пристрій) у будь-яке тіло (живе чи неживе). *Білл Гейтс прокоментував звинувачення в намірі чипувати людство через вакцини від коронавірусної інфекції* (Кореспондент, ел. ресурс).

Ш

Шантаж — погроза розголосу будь-якої компрометуючої інформації для отримання певного зиску. *Рішуча позиція влади і депутатського корпусу не піддаватися шантажу привела до тямі шантажистів-перевізників* (ГУ, 15.02.2018); **ш. політичний** — загроза розкриття фактичних, а частіше надуманих історій задля нанесення політичної шкоди, ускладнення або припинення політичної діяльності супротивника. *Лідер блоку свого імені <...> називає «політичним шантажем» розмови про можливість проведення одночасних дострокових президентських і парламентських виборів* (Lviv, ел. ресурс).

Шантажист — той, хто застосовує шантаж. *Тільки-но шантажистові, нехай навіть і озброєному ядерною зброєю, показують, що його не бояться, на шантаж не піддаються, то планований результат не досягається* (Д, 16.02.2016).

Шантажувати — домагатися чого-небудь шляхом шантажу. *Імовірно, Москва продовжує шантажувати Берлін погрозою відмовитися від проведення нового саміту в нормандському форматі, якщо Київ не піде на суттєві політичні поступки* (Д, 01.05.2020).

Шахід — 1. Мученик за віру у мусульман і православних арабів. *Існування шахідів саме по собі доводить реальність раю* (Rogadu, ел. ресурс). 2. Той, хто надає моральну та ідеологічну підтримку тероризму, прикриваючись релігійними переконаннями, позбавляє життя інших людей. *Шахіди напали на урядові об'єкти та поліцейські дільниці й убили 16 осіб у контрольованій курдами частині міста Кіркук в Іраку в п'ятницю вранці* (УМ, ел. ресурс).

Шахрайство — заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою; різновид корупції. *Особливістю шахрайства є те, що воно може бути вчинено як стосовно майна, так і стосовно права на таке майно* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Шиїзм *рел.* — один із основних (поряд із сунізмом) напрямів, що існують в ісламі. *Як відомо, в Ірані, цій теократії, шиїзм у формі імамізму є панівною релігією* (УТ, 24.01.2020).

Шиїт *рел.* — послідовник шиїзму. *Шиїти мають ієрархічну касту вищих релігійних діячів, аятолл, натомість суніти єдиного «зверхника» не мають* (ВЗ, 19.02.2016).

Шовінізм — агресивна форма націоналізму, пропагування національної винятковості, протиставлення інтересів однієї нації інтересам інших; схильність до розпалювання національної ворожнечі й ненависті. *Попри свій атеїзм і комуністичне виховання, радянські історики теж хворіли великоросійським шовінізмом* (УМ, ел. ресурс).

Шовініст — прихильник шовінізму. *Хто ми: націоналісти, шовіністи чи патріоти?* (УП, ел. ресурс).

Ю

Юдаїзм *рел.* — історично сформована етнорелігійна, етико-правова, культурно-світоглядна традиція єврейського народу; одна з найдавніших монотеїстичних (однобожних) і національних релігій. *У пресслужбі МВС повідомляють, що цьогоріч свято початку нового року для усіх, хто сповідує юдаїзм, буде відбуватися не так, як завжди* (Гал, ел. ресурс).

Юдаїст *рел.* — послідовник юдаїзму; віруючий єврей. *Виникнення фундаменталізму в сформованих культурно-релігійних системах — явище рідкісне і локальне (наприклад, старовіри в Російській православній церкві, громади ортодоксальних юдаїстів Ізраїлю та США), яке, швидше за все, є результатом переважання буквального способу трактування священного тексту деякими представниками культурної традиції* (Сердюк, 2015: 64).

Юдей *рел. див. юдаїст.*

Юридизація *юр.* — надання певним фактам, відношенням правового характеру. *...Роль держави в процесі юридизації визначається тим, що вона не стільки формує право, скільки завершує правоутворення, надаючи юридичної форми тим відносинам, які об'єктивно цього потребують* (Стрельцова, ел. ресурс).

Юрисдикція *юр.* — коло повноважень судового або адміністративного органу з правової оцінки конкретних органів, у тому числі щодо розв'язання спорів, узгоджень і використання передбачених законом санкцій. *Росія під час розгляду заперечень у справі за позовом України до Міжнародного суду ООН в Гаазі намагається маніпулювати судом і замість питань юрисдикції розглядати справу по суті на власних умовах* (Д, 03.06.2019).

Юриспруденція *наук., юр.* — спеціалізована галузь наукових знань у сфері гуманітарних наук, наукова діяльність, що спрямована на вивчення права в теоретичному і прикладному аспектах, правових форм організації і функціонування держави, суспільства, їхні окремі інститути. *...Чинник, який негативно впливає на якість юридичної освіти, пов'язаний з тим, що реальне, а не декларативне небажання розвитку демократії в Україні веде до усвідомлених чи несвідомих намагань усіляко «придушити» розвиток юриспруденції в державі, обмежити юристів як касту людей вільнодумних і активних у відстоюванні своїх прав* (ДТ, 16.09.2011).

Юстирування політ. — дія за знач. **юстирувати**. ...*На сьогодні механізм юстирування рішень правління центробанку відсутній, як і повний контроль над витратами і доходами НБУ з боку Рахункової палати (ДТ, 09.12.2019).*

Юстирувати політ. — відрегулювати в потрібному напрямі механізм політичного впливу на населення у вирішенні соціальних питань. *Ми зараз не боремося за те, будуть юстирувати наші рішення чи ні (Finclub, ел. ресурс).*

Я

Японізація *політ.* — процес зростання ролі економіки Японії у світовій економіці на тлі низького рівня зворотних процесів проникнення закордонних елементів у внутрішню економіку країни. *Японія є прикладом успішної національної держави. Сьогодні країна залишається дуже автентичною, незважаючи на безліч запозичень в усіх сферах суспільного життя, але характерною рисою японської культури є саме японізація запозичень, а не просте копіювання* (Д, 22.12.2020).

Японізований *політ.* — який японізувався. *Слово запозичене з китайської мови як японізований варіант* (Вікіпедія, ел. ресурс).

Японізованість *політ.* — властивість і стан за знач. **японізований**. *Японізованість корейських імен, заборонена японським колоніальним урядом, була очевидною* (Д, 18.05.2019).

Японізувати *політ.* — здійснювати японізацію. *Азія намагається японізувати Україну* (ТСН, ел. ресурс).

Японізуватися *політ.* — піддаватися японізації. *Прагнучи японізуватися, компанія почала витримувати віскі в бочках з дуба з острова Хоккайдо* (ТСН, ел. ресурс).

Японоцентризм *політ.* — сукупність вірувань, найважливішими з яких є те, що Японія є або повинна бути центром світу. *Україноцентризм, як і німецький центризм, польськоцентризм, румуноцентризм, японоцентризм ґрунтується на концепції націоналізму, який є філософією буття Нації* (ФЖ, ел. ресурс).

Японоцентричний *політ.* — який стос. до японоцентризму. *...Що до «опіумних» війн та відкриття Японії комодором М. Перрі в Східній Азії існували декілька моделей міжнародних відносин: європейська (західна), китаєцентрична, японоцентрична* (Набока, 2016: 28).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА ЕЛЕКТРОННІ

- Academia — URL: <https://academia-pc.com.ua/product/117>
Academy — URL: <http://academy.ks.ua/wp-content/uploads/2014/05/%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA-%E2%84%9619.pdf>
Accountor — URL: <https://www.accountor.com/uk/ukraine/article/znachennya-movy-v-pervynniy-dokumentatsiyi>
AgroPolit — URL: <https://agropolit.com/>
Apostrophe — URL: <https://apostrophe.ua/ua>
Armyinform — URL: <https://armyinform.com.ua>
Artukraine — URL: <https://artukraine.com.ua/a/ukrainskiy-misteckiy-nonkonformizm-chastina-1/>
Bazilik.media — URL: <https://bazilik.media/khto-takyj-prmenedzher/>
BBC — URL: <https://www.bbc.com/ukrainian>
Buklib — URL: <https://buklib.net/books/27477/>
Chas.news — URL: <https://chas.news/news/obmin-moryakiv-z-ostrova-zmiinii-vereschuk-rozpovila-pro-hid-peregovoriv>
Chk — URL: <https://chk.dcz.gov.ua/node/7174>
Classtime — URL: <https://www.classtime.com/blog/ukrainska/>
COE — URL: <http://www.coe.int>
Comments.ua — URL: <https://politics.comments.ua>
CREDO — URL: <https://credo.pro/2017/07/187130>
Dcmaup — URL: http://dcmaup.com.ua/assets/files/23.04-lekciya_politologiya.pdf
Dejure — URL: <https://dejure.foundation/tpost/vvtbjd9ac1-zaklikamo-mzhnarodnih-partnerv-ne-delegu>
Depo — URL: <https://dn.depo.ua/ukr/lugansk/v-okupovanomu-lugansku-pidirvavsya-italiyskiy-neofashist-16092016125700>
Dmsu — URL: <https://dmsu.gov.ua/news/region/15305.html>
Docuclub — URL: <https://docuclub.docudays.ua/movies/item/rivnist/>
DSNews — URL: <https://www.dsnews.ua/ukr>
Dspace — URL: <http://surl.li/urcyq>
DW — URL: <https://www.dw.com/uk>
Education — URL: <https://www.education.ua/professions/speechwriter/>

- Enpuir — URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/26483/Matviishin.pdf?sequence=1>
- Eprints — URL: <http://eprints.zu.edu.ua/>
- Etnolog — URL: https://etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2110&Itemid=356
- Euromarium — URL: <https://euromarium.org.ua/>
- Facebook — URL: <https://www.facebook.com/>
- Fakty — URL: <https://fakty.com.ua>
- Filos — URL: <http://surl.li/urczo>
- Finance — URL: <https://finance.smr.gov.ua/49-investitsiyiny-pasport>
- Finclub — URL: <https://finclub.net/ua/analytics/tymur-khromaiev-rehulator-maie-pravo-blokovaty-robotu-budiakoho-profuchasnyka-iakyi-shkodyt-rynku.html>
- Football — URL: <https://football.ua/>
- G — URL: <https://gazeta.ua>
- Gender — URL: https://gender.org.ua/images/lib/simeyne_zakonodavstvo_romov.pdf
- GL — URL: <https://www.greelane.com/uk>
- Glavred — URL: <https://glavred.info>
- HA — URL: <https://healthapple.info/dim-ta-sad/tekhnika-dim-ta-sad/didzhytal-detoks-yak-zrozumity-shcho-u-vas-zyavylasya-zalezhnist-vid-hadzhativ-i-shcho-z-tsym-mozhna-zrobyty/>
- Hal.science — URL: <https://hal.science/hal-03500910/document>
- Hromadske radio — URL: <https://hromadske.radio>
- Iepjournal — URL: http://iepjournal.com/journals/2/2005_1_Pavlenko_ukr.pdf
- Il.ippi — URL: <http://il.ippi.org.ua/article/view/271468>
- Inlawalmanac — URL: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v23/4.pdf>
- Investory.news — URL: <https://investory.news/irina-papusha-cikavi-dumki-davosu/>
- Itd.rada — URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/114805>
- Justtalk — URL: <http://surl.li/urdam>
- Korostenska-rda — URL: <https://korostenska-rda.gov.ua/news/1607671229/>
- Korpus — URL: <http://korpus.org.ua/search/%D0%BA%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82/10/5/450>
- Kpi — URL: <https://kpi.ua>
- Krytyka — URL: https://krytyka.com.ua/articles/fatalna-ambivalentnist?domain_switch=full
- Kursoviks — URL: https://kursoviks.com.ua/bd_gumanitarnyye/article_post/832-kursova-robota-tok-shou-yak-zhanr-regionalnogo-televizynogo-diskursu
- LB — URL: https://lb.ua/pravo/2021/11/08/498075_dbr_peredalo_sudu_spravu_pro_vibuhi.html
- Lcci — URL: <https://lcci.com.ua/chogo-my-xochemo-try-modeli-majbutnogo-na-vybir/>
- Lib — URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/monograf/50/8.pdf>
- Ligazakon — URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/TM041099>

- Litopys — URL: <http://litopys.org.ua/rizne/davis2.htm>
Localhistory — URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/rashizm-iaak-forma-neofashizmu/>
Lviv — URL: <https://lviv1256.com/news/na-sayti-prezydenta-zareiestruvaly-petytsiiu-pro-zaboronu-chipuvannia-liudey/>
M — URL: <https://mind.ua/>
Magazine — URL: <https://magazine.faaf.org.ua/suchasne-traktuvannya-infra-strukturi-ekonomiki.html>
Maidan — URL: <https://maidan.org.ua/arch/hist/1183001151.html>
Marie Claire Ukraine — URL: <https://marieclaire.ua/uk/obshhestvo/sotsialne-samoizolyuvannya-chi-ye-tse-normoyu-i-yak-z-tsim-zhiti>
Med.cc — URL: <https://med.cc.ua/znachennya-narodnix-zvichaiv-i-tradicij-u-nashomu-zhitti/>
Minagro — URL: <https://minagro.gov.ua/>
Mind — URL: <https://mind.ua/news/20227160-korporativne-gromadyanstvo-u-trijci-chinnikiv-shcho-vplivayut-na-reputaciyu-kompaniyi-doslidzhennya>
Molodyvchenyi — URL: <https://molodyvchenyi.ua/index.php/journal/article/view/517>
Moyaosvita — URL: <https://moyaosvita.com.ua/sociologiya/vidi-konformizmu/>
Niss — URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-10/Kononenko_NB-23e37.pdf
Nuph — URL: <https://nuph.edu.ua/slovník-psihologichnih-terminiv/>
Nv — URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/nova-rosija-chim-vidriznjajetsja-neojev-razijstvo-duhina-2471164.html>
Osvita — URL: <https://osvita.ua/>
PARADACREATIVA — URL: <https://paradacreativa.es/uk/como-autenticar-cuentas-de-google>
PDP — URL: <http://dSPACE.pdpu.edu.ua/handle/123456789/11608>
Perspektyva — URL: <https://www.perspektyva.in.ua/yak-pravylnu-napysaty-vidguk-oponenta-ta-vidguk-na-avtoreferat/>
PhilArchive — URL: <https://philarchive.org/rec/-5757>
Piddubny — URL: <https://www.piddubny.com/scho-take-postpravda/>
Platforma.life — URL: <https://platforma.life/blog/posts/nasilstvo-v-stosunkax>
Politics — URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-2434.html>
Poradu — URL: <http://poradu.pp.ua/nauka/40698-hto-takiy-shahd-shahd-ce-velikiy-muchenik-abo-terrorist-smertnik.html>
PRC — URL: <http://www.poetryclub.com.ua/printpoem.php?id=426178>
Psychologis — URL: <http://psychologis.com.ua/tradiciya.htm>
Rada — URL: <http://www.rada.gov.ua>
Radka — <http://Radka.in.ua>
Reporters — URL: <https://reporters.media/ostannij-proukrayinskyj/>
Repository.hneu — URL: <http://surl.li/urdbc>
RIA-K — URL: <https://kazatin.com/Podii/progulyanka-kozyatinschinoyu-ino-marka-na-evakuatori-navedennya-marafet-11263948.html>

- RL — URL: <https://www.reabl.lviv.ua>
SHEN — URL: <https://shen.ua/tendentsii-rynka/virtualnaya-i-dopolnennaya-realnost/>
Shkolyar — URL: <https://shkolyar.org.ua/stattya/chym-zaymayetsya-moderator-perevahy-ta-nedoliky-profesiyi/>
Sluga-narodu — URL: <https://sluga-narodu.com/politychna-pozytsiia-zabezpechennia-armii-sotsialnyy-zakhyst-yak-pratsiuie-vru-pid-chas-viyny/>
Smarttender — URL: <https://smarttender.biz/terminy/view/patent/>
Sociology — URL: https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob10_139-146.pdf
Spilno — URL: <https://spilno.org/article/yak-pravylnno-delehuvaty-povnova-zhennya>
STREPHONSAYS — URL: <https://uk.strephonsays.com/accluturation-and-vs-assimilation-13834>
Stud Files — URL: <https://studfile.net>
Subjectum — URL: <https://subjectum.eu/political/governance/49.html>
Suspilne.media — URL: <https://suspilne.media/cherkasy/616187-gromadskij-monitoring-ozon-pereviriv-sotnu-ukrittiv-v-cerkasah/>
Termin — URL: <https://termin.in.ua/patriarkhat-patriarkh/>
Texty — URL: https://texty.org.ua/fragments/60734/Merytokrat_jakogo_zvilnajat_z_ministra_za_korupciju-60734/
Tokar — URL: <https://tokar.ua/>
Tureligious — URL: <https://tureligious.com.ua/objekt-politolohiji/>
Tutkatamka — URL: https://tutkatamka.com.ua/nathnennya/psihologiya/tolerantnist-do-prinizhennya/#google_vignette
Ua-energy — URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/uriad-zaiavliaie-pro-neobkhdnist-detsentralizuvaty-enerhosystemu>
Ua.tribuna — URL: https://ua.tribuna.com/uk/tribuna/blogs/socialfootball/3067262-nash-pidpysnyk-rozibrav-shaxovu-partiyu-yaku-grayut-messi-ta-r/?utm_source=copy
UA-Футбол — URL: <https://www.ua-football.com/ua>
Uk.economy — URL: <https://uk.economy-pedia.com/11037640-aristocracy>
UL — UkrLoves. URL: <http://ukrloves.ru/psihologija/21596-avtoritarnist.html>
UNN — URL: <https://www.unn.com.ua>
Vector — URL: <https://vctr.media/ua/yak-vydalyty-abo-deaktyvuvaty-oblikovyj-zapys-na-facebook-instrukciya-119204/>
Vikna — URL: <https://vikna.if.ua/news/category/kl/2023/11/07/148040/view>
Virtkafedra — URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp1/Nikulochkina.pdf
Vodafone — URL: <https://www.vodafone.ua/news/telegram-bot-dopomozhe-pereviriti-riven-cifrovo-gramotnosti>
Vostok — URL: <https://www.vostok.dp.ua/ukr/infal/glossary/content/>
Voxukraine — URL: <https://voxukraine.org/rosijska-propaganda-v-radbezi-oon-ekonomichnyj-vymir>

- Vseosvita — URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01009q2w-2ea7.docx.html>
Wikidata — URL: <http://surl.li/urdea>
Work — URL: <https://www.work.ua/career-guide/admanistrator/>
Xm-inside — URL: <https://www.xm-inside.com/news/u-hmelnyczkomu-sudy-tymut-zradnyka-yakyj-dopomagav-rosiyanam-okupovuvaty-zaporizhzhya>
YouTube — URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UmY8eThPgDU>
Z — <https://zaxid.net/news/>
Zb — URL: <https://zbruc.eu/node/74597>
ZR — URL: zakon.rada.gov.ua
Андрущенко — Андрущенко М. О. Особливості сучасних концепцій хронополітики. URL: <https://mydisser.com/ru/catalog/view/247/248/12952.html>
Армія FM — URL: <https://armyfm.com.ua>
Архангельська — Архангельська А. М. Словотвірна фемінізація українського жіночого лексикону і явище варіантності. *Slavistična revija*. 2020. 68 (3), С. 411—425. URL: <https://srl.si/ojs/srl/article/view/3862>.
Баган, Музика — Баган С. О., Музика Т. В. Основні аспекти застосування латентно-структурного аналізу під час конструювання тестів. *International Scientific Journal. Internauka*. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2020-17>
Бізнес — URL: <https://www.business.ua/>
БЛ — URL: <https://buklib.net/books/23632/>
БПД — URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php>
Брожина — Брожина В. Поняття «ісламський радикалізм»: сутність та варіанти інтерпретації. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2008. Вип. 40. 392 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/brozyna_poniattia.pdf
Буг — URL: <http://bug.org.ua>
Букви — URL: <https://bykvu.com/ua/bukvy/u-floridi-kandidat-spojler-dopomig-peremogti-respublikancju-cnn/>
Букнет — URL: <https://booknet.com/uk/reader/kult-stini-kniga-persha-samo-stverdzhenya-b105135?c=958741#!>
В — URL: <http://veche.kiev.ua/journal/3168/>
ВГ — URL: <https://velykogaivska-gromada.gov.ua/news/1592998066/>
Вголос — URL: <https://vgolos.com.ua/>
ВЕ — URL: <https://www.epochtimes.com.ua/life/life/minule-zhittya-zgadati-vse-101966.html>
Верменич — Верменич Я. В. Реґіон. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Rehion>
Вирський — Вирський Д. С. Абсолютизм. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Absoluityzm>
Висоцький — Висоцький О. Ю. Електронна дипломатія як елемент пропаганди. *Політологічний вісник*. 2018. Вип. 2018. С. 51—59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pv_2018_81_8
Вікіпедія — URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
Віче — URL: <http://veche.kiev.ua/journal/2113/>

- Волинські новини — URL: <https://www.volynnews.com>
Волинь24 — URL: <https://www.volyn24.com/news/160275-u-miskij-radi-spru-stuvaly-chutky-pro-kernesa>
ВолиньPost — URL: <http://www.volynpost.com/>
ВРУ — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-87#Text>
ВУЕ — URL: <http://surl.li/urdfq>
Г — URL: <https://gurt.org.ua/news/informator/65566/>
Гал — URL: <https://galinfo.com.ua/>
ГЗ — URL: <http://lawdrafting.org/glossary>
ГК — URL: <https://gk-press.if.ua/>
Главком — URL: <https://glavcom.ua/>
ГП — URL: <https://www.prostir.ua/>
Грамота — URL: <https://t.me/s/Gramotaua?after=397>
Громада Схід — URL: <https://gromadaskhid.com.ua>
ГР — URL: <https://hromadske.ua>
Демиденко — Демиденко Г. Г. Історія вчень про право і державу : навч. посіб. Харків: Консум, 2004. 432 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-9151.html>
Денисюк — Денисюк А. В. Політичний спічрайтинг як особлива PR-технологія. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/e-democracy/e-democracy2017/paper/viewFile/3456/2927>
Децентралізація — URL: <https://decentralization.gov.ua/news/9286>
ДІ — URL: <https://dif.org.ua/article/globalni-derzhavi-vzhe-ne-garantuyut-bezpechnishiy-svit>
Дивись.info — URL: <https://dyvys.info/2020/03/24/feminizm-zdorovoyi-lyudy-niy-mify-ta-pravda-pro-ukrayinskyj-ruh-za-prava-zhinok/>
ДМ — URL: <https://detector.media/>
Дн — URL: <https://dniprograd.org>
Довідник — URL: <https://school.home-task.com/opituvannya-presove/>
ДТ — URL: <https://zn.ua/ukr/SOCIUM/mobing.html>
ДФСУ — URL: <http://sfs.gov.ua/deklaruvannya-dohodiv-gromadyan/poryadok-deklaruvannya-dohodiv-gromadya/kudi-podaetsya-podatkova-deklaratsiya/>
ЕІУ — Енциклопедія історії України: Україна—Українці. Кн. 2; редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Ін-т історії України. Київ: Вид-во «Наукова думка», 2019. 842 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=ukrajinska_partija_sotsialistiv_samostijnykiv
ЕП — URL: <https://www.epravda.com.ua/>
ЕСМХ — URL: http://eu.infocity.kharkov.ua/?page_id=1530
Еспресо — URL: <https://espreso.tv/>
ЕСУ — URL: <https://esu.com.ua>
ЄП — URL: <https://www.euointegration.com.ua>
Ж — URL: <https://www.zhitomir.info/>
Заборона — URL: <https://zaborona.com/pfizer-astrazeneca-chy-coronavacchym-robyty-revacczynacziyu-proty-covid-19-v-ukrayini/>

- ЗіБ — URL: <https://zib.com.ua/ua/145549.html>
Зн — URL: <https://znaj.ua/>
Знаймо — URL: <https://znaimo.com.ua>
ЗО — URL: <https://zakarpattya.net.ua/>
Ізб — URL: <http://litopys.org.ua/smith/smg05.htm>
Інсайт — URL: <https://www.insight-ukraine.org/uk/news/article/20/gomophobia-sorom-dlia-derzhavy>
ІП — URL: <https://www.istpravda.com.ua/>
ІССП — URL: <https://ispp.org.ua/>
Іст.Укр. — URL: <https://histua.com/slovník/a/absolyutizm>
ІУ — URL: <https://interfax.com.ua>
Ї — URL: <http://www.ji.lviv.ua/ji-arhiv.htm>
К — URL: <https://krytyka.com.ua/journal>
Кадлубович — Кадлубович Т. Основні канали впливу політичної комунікації на демократизацію владних відносин. Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. Вип. 40. 205—215. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kadlubovych_osnovni.pdf
Качмар — Качмар О. В. Мобінг як різновид психологічного насильства в трудовому колективі. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. Вип. 14. С. 58—61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2016_14_16
КГ — URL: <https://kozova-rada.gov.ua/news/1616852963/>
КЛ — URL: <https://kelmentsi.bukoda.gov.ua/>
Клепанчук — Клепанчук О. Ю. Фіскальна політика як інструмент регулювання економіки. URL: f-skalna-pol-tika-yak-nstrument-regulyvannya-ekonomiki.pdf
Клименко — Клименко М. Ю. Оксамитові революції і політичні реформи в країнах ЦСЄ (кінець 80-х — 90-ті рр. XX ст.). URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17360/>
КМДА — URL: https://old.kyivcity.gov.ua/content/201_umovy-akredytatsiji-predstavnykiv-zmi-ta-otrymannja-nformatsiji-za-zapytamy.html
КМР — URL: <https://www.kr-rada.gov.ua/news/traditsiyiny-profesiyiny-konkurs-posadovets-roku-2021-vchetverte-startuvav-u-kropivnitskiy-miski-y-radi.html>
КНП — URL: <https://ntroya-cpmd.lic.org.ua/novyny/zmina-nomera-avtentyfikatsii-patsienta-sproshchena/>
Конкурент — URL: <https://konkurent.ua/publication/80502/resotsializatsiya-vyaznyam-manevitskoi-kolonii-vruchili-id-pasporti-foto/>
Кореспондент — URL: <https://ua.korrespondent.net>
Кошелюк — Кошелюк О. В. Психологія спічрайтерства (до проблеми мікрорівневої організації тексту сучасної політичної промови). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153576439.pdf>
КП — URL: https://pidru4niki.com/83464/pravo/zagalne_viborche_pravo
КСУ — URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/553-zasady-sudochynstva>
ЛА — URL: <http://litakcent.com/2019/03/05/sufizm-yak-glibina-islamu-na-prikhadi-serednovichnoyi-krimskotatarskoyi-literaturi/>
ЛН — URL: <https://ua-news.liga.net/society/opinion/protest-sovka-pid-radoyu>

Лопушняк, Шандар — Лопушняк Г. С., Шандар А. М. Гендерна диференціація оплати праці в Україні. Social and labour relations: theory and practice. 2019. URL: https://businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/12064/SLRTP_2019_01_Lopushnyak.pdf (дата звернення: 16.10.2020).

ЛП — URL: <https://portal.lviv.ua/news/2011/05/11/212908>

М — URL: <https://mi100.info/2018/02/01/prezydent-ukrayiny-zhorstko-rozkrytykuv-polskyj-zakon-pro-propagandu-banderivskoyi-ideologiyi/>

МЗСУ — URL: <https://mfa.gov.ua/>

Міст-онлайн — URL: <https://meest-online.com/history/figure/do-525-rokiv-vid-smerti-yuriya-drohobycha/>

МКЦТУ — URL: <https://thedigital.gov.ua/news/tsifrovi-pasporti-vzhe-dostupni-v-mobilnomu-zastosunku-diya>

МОЗ — URL: <https://moz.gov.ua/article/health/psihologichne-nasilstvo-vidi-oznaki-ta-naslidki>

МПП — URL: <https://ldn.org.ua/consultations/samoizoliatsiia-ta-observatsiia-u-chomu-riznytsia/>

МЮ — URL: <http://minjust.gov.ua/>

НААУ — URL: <https://unba.org.ua/publications/5139-realizaciya-idei-elektron-nogo-sudochinstva.html>

НАБУ — URL: <https://nabu.gov.ua/>

НБУ — URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/430>

НВ — URL: <https://nv.ua/ukr>

НП — URL: <https://poltava.to>

ОГО — URL: <http://ogo.ua/articles/view/2020-09-18/109754.html>, 18.09.2020

Омельчук, Мандич — URL: <https://ru.calameo.com/read/0050568126d4fb701f20d>

ОпК — URL: https://kyivcity.gov.ua/bezpeka_ta_pravoporiadok/teritorialna_oborona/teritorialna_oborona_kiv/

Опора — URL: <https://opora.lviv.ua/blog-posts/parlamentski-ambitsiyi-samo-pomochi/>

П — URL: <https://poltava.to/news/>

ПЖ — URL: <http://www.women.vn.ua/>

ПЖП — URL: <https://www.1.zt.ua/news/ekonomika/na-zhitomirshchhini-tsini-na-harchi-zrosli-na-15-vlada-poyasnyuye-tse-nevrozhayem.html>

Пилипенко, Рященко — Пилипенко Л. В., Рященко Д. С. Агатангел Кримський: реабілітований посмертно. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>

ПІК — URL: <https://www.pic.com.ua/>

ПМ — URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rotar_politychna.pdf

Протокол.UA — URL: <https://protocol.ua/>

ПСл — URL: <https://subject.com.ua/political/dict/41.html>

ПУ — URL: <https://www.president.gov.ua/news>

Р — URL: <https://www.RBK.UA>

Район.Любомль — URL: <https://lyuboml.rayon.in.ua/>

Ракурс — URL: <https://racurs.ua/ua>

- РК — URL: <https://rupor.com.ua/news/u-brovarakh-provedut-povnu-rekonstruktsiiu-dytiachoho-sadochka-foto/>
- Романчук, Федонюк, Петрук — Романчук Л. Д., Федонюк Т. П., Петрук А. А. Біоіндикаційний аналіз водних екосистем за показником флуктуаційної асиметрії вищої водної рослинності. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/80.pdf>
- РС — URL: <https://www.radiosvoboda.org>
- Рубрика — URL: <https://rubryka.com>
- СіД — URL: <https://www.slovoidilo.ua/>
- СК — URL: www.05366.com.ua
- СКульт — URL: <https://suspilne.media/12512-so-vam-vzagali-to-davno-potribnobulo-znati-pro-pasivnu-agresiu/>
- Словотвір — URL: <https://slovotvir.org.ua/words/publik>
- Соціологія — URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-12049.html>
- Спільне — URL: <https://commons.com.ua/uk/>
- СПЛ — URL: <https://filos.lnu.edu.ua>
- ССП — URL: https://pageofsocialteachers.blogspot.com/2017/09/blog-post_37.html
- Стрельцова — Стрельцова О. В. Конституціоналізація як відображення тенденції юридизації суспільних відносин (теоретичний аспект). *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1. С. 90—93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2015_1_23
- Суспільне Львів — URL: <https://suspilne.media/lviv/263295-nematerialna-kulturna-spadsina-ak-stvoruut-obemnu-rizdvanu-zvizdu/>
- Т — URL: <https://tyzhden.ua>
- Теміров — Теміров Ю. Неоімперіалізм: загрозливість порожнечі. URL: <https://institutedd.org/blog/posts/neoimperializm-zagroznivost-porozneci>
- Терен — URL: <https://teren.in.ua>
- Терн — URL: <http://ternopoliany.te.ua>
- Ткачук — Ткачук Р. Ф. Управління етнокультурним розмаїттям у контексті глобалізації. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Tkachuk.pdf>
- ТМ — URL: <https://tvoemisto.tv/>
- ТНЧ — URL: <https://newch.tv/politsiia-chernihivshchyny-vykryla-bankivskoho-shakhraia-53931/>
- Топалова — Топалова С. «Русский мир» та радянський комуністичний міф: нова форма при незмінності змісту. Ун-т банківської справи Національного банку України. <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2015/2015-2-2/18.pdf>
- Трофименко — Трофименко О. Г. Аналіз дефініцій різновидів інформаційних війн. URL: <http://conf.inf.od.ua/doklady-konferentsii/150-trofimenko>
- ТСН — URL: <https://tsn.ua>
- УІ — URL: <http://istoryk.in.ua/istoriya-rabstva-v-ssha>
- Україна — URL: <http://www.a21.org/>
- Укрінформ — URL: <https://www.ukrinform.ua/block-lastnews>
- Укркнига — URL: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/685/15/>
- УКЦ — URL: <https://www.ukc.gov.ua/derzhavne-agentstvo-z-pytan-elektronogo-uryaduvannya-rozpochynaye-kampaniyu-trymaj-poradu-vid-susida/>

- УМ — URL: <https://www.umoloda.kyiv.ua>
УМЧ — URL: <https://www.umj.com.ua/article/170581/biologichnij-terorizm-ta-jogo-vpliv-na-ditej-rekomendatsiyi-aar-2020>
У—Н — URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/pro-nato/shcho-take-nato>
УНІАН — URL: <https://www.unian.ua>
УП — URL: <https://www.pravda.com.ua/>
УрП — URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/premyer-ministr-ukrayina-obrala-strategiyu-yevropejskogo-zelenogo-kursu>
ФЕ — URL: <https://ua.nesrakonk.ru/technocracy/>
ФЖ — URL: <https://journ.lnu.edu.ua/news/ukrajinotsentryzm-intehruyuchyj-pryntsyup-formuvannya-zhurnalistskoho-profesionalizmu>
ФК — URL: <https://finclub.net/ua/news/ukraina-zaprovadyt-crs-standart-u-2023-rotsi.html>
Фокус — URL: <https://focus.ua/>
ФУВУ — URL: http://fuvu.org/?page_id=942&paged=2
24 Харків — URL: https://24tv.ua/kharkiv/naybilshi-ukrayinotvorchi-protsesi-ukrayini-za-ukrayina-novini_n1719091
Хмарочос — URL: <https://hmarochos.kiev.ua/>
Цебенко — Цебенко О. Форми прояву сепаратизму: теоретико-методологічний аспект. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2014. Вип. 26. С. 44—51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2014_26_10
Чабанна — Чабанна М. Неоінституційний підхід до аналізу процесу прийняття політичних рішень. *Політичний менеджмент*. 2010. № 2. С. 29—37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2010_2_5
ЧОДА — URL: <https://ck-oda.gov.ua/covid-19/osobistij-priklad-ochilnik-cherkashhini-vakcinuvavsya/>
ЧП — URL: <https://www.chasipodii.net/article/11695/>
Шотам — URL: <https://shotam.info/u-lvovi-pochaly-otsyvrovuvaty-pamiatky-arkhitektury-modernizmu-shcho-vidomo/>
ЮГ — URL: <https://yur-gazeta.com>
ЮКП — URL: <https://lc.privilegija.ua/mobing-yak-pracivniku-zahistiti-sebe/>

ПАПЕРОВІ ГАЗЕТИ, ЖУРНАЛИ

ВЗ	— «Високий замок»	КС	— «Київське слово»
ВК	— «Вечірній Київ»	ЛУ	— «Літературна Україна»
ВН	— «Волинь нова»	УК	— «Урядовий кур'єр»
ГУ	— «Голос України»	УТ	— «Український тиждень»
Д	— «День»	СВ	— «Сільські вісті»
ДТ	— «Дзеркало тижня»		

НАУКОВА ЛІТЕРАТУРА

- Академічне релігієзнавство / за ред. А. Колодного. Київ: Світ Знань, 2000. 862 с.
Аксьонова О. Г. Семантичні зміни в групі суспільно-політичної лексики української літературної мови другої половини ХІХ першої половини ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 1968. 17 с.

- Аль-Шамарі Халід Д. М. Структура і прагматика англомовного дипломатичного дискурсу (на матеріалі привітальних промов): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2013. 250 с.
- Антонюк О. В. Політико-правовий аспект кримськотатарської проблеми в українському суспільстві. *Держава і право*: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 6. Київ, 2000. С. 456—461.
- Антонюк О. В. Українці в світі. *Політика і час*. 1993. № 5.
- Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки. Київ: Універс, 2004. 688 с.
- Арслан М. Особливості формування та розвитку турецької та кримськотатарської суспільно-політичної лексики. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.13. Київ, 2006. 179 с.
- Афенченко Г. В., Шумлянська Н. В. Аномія як соціально-культурний феномен. *Вісник ХДАК*. 2015. Вип. 46. С. 103—112.
- Бабенко Н. Б. Соціологія сім'ї: навч. посіб. Київ: ДАКККіМ, 2004. 256 с.
- Бабченко Н. В. Фонетико-графічні особливості сучасної економічної та політичної лексики французької мови: дис. ... канд. наук: 10.02.05. Київ, 2007. 305 с.
- Балацька О. Б. Сучасні тенденції розповсюдження сецесіоністських конфліктів. *Актуальні філософські, політологічні та культурологічні проблеми розвитку людини і суспільства у динамічному та глобалізованому світі*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 22—23 грудня 2017 р. Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2017. С. 51—54.
- Бебик В. М. Менеджмент виборчої кампанії: ресурси, технології, маркетинг: навч.-метод. посіб. Київ: МАУП, 2001. 214 с.
- Бежевець А. М. Електронне судочинство як необхідний елемент цифрової трансформації суспільства та держави. *Інформація і право*. № 4 (35). 2020. С. 142—146.
- Бех В. П., Малик І. В. Технократизм у дискурсі проблем вищої школи: монографія / за ред. В. П. Беха. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 263 с.
- Бідочко Л. Я. Культурний матеріалізм як стратегія дослідження культурних систем. *Матістеріум*. 2016. Вип. 64. Політичні студії. С. 3—8.
- Богданець О. Порівняльно-історична характеристика денді та метросексуала. *Гендер та філософія: гендерні студії у філософських науках (22 листопада 2012 року). Гендер та культурологія: гендерні дослідження феноменів культури (21 лютого 2013 року)*: зб. матеріалів круглих столів. С. 3—17.
- Бокань В. А. Культурологія: навч. посіб. 3-тє вид., стереотип. Київ: МАУП, 2004. 136 с.
- Бондар Ю. В. Свобода слова: українська мірка. Київ: МАУП, 2004. 144 с.
- Бориславська О. М. Європейська модель конституціоналізму: формування, сучасний стан, тенденції розвитку: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків, 2019. С. 26—27.
- Брегеда А. Ю. Основи політології: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: КНЕУ, 2000. 312 с.

Бричок С. Б. Педагогічна толерантність як складова професіограми учителя (актуалізація ідей В. О. Сухомлинського). *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. 2014. Вип. 1. 47 (114). Педагогічні науки. С. 43—47.

Брожина В. Я. Типологія сучасних ідеологічних течій ісламського радикалізму. *Наукові записки [Ін-ту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України]*. 2008. Вип. 41. С. 205—213.

Бутова І. С. Прагматико-функціональні особливості політичного дискурсу США та України ХХІ століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17. Львів, 2011. 20 с.

Вакуленко С. М. Соціологія праці: навч.-методичний посіб. Київ: Знання, 2008. 262 с.

Валуцький І. А. Сучасний стан забезпечення бюджетної безпеки України. *Економіка і менеджмент 2016: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку*: зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 14—15 квітня 2016 р.): у 9 т. Дніпропетровськ: Біла К. О., 2016, Т. 7. С. 30—34.

Вівчарик М. М., Капелюшний В. П. Українська нація: витоки, становлення і сьогодення: навч. посіб. Київ, 2003. 280 с.

Власенко Н. С., Виноградова Л. Д., Калачева І. В. Тендерна статистика для моніторингу дослідження рівності жінок і чоловіків. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 56 с.

Волков О. Г. Суб'єкт політичного дискурсу: сутність та існування: дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.03. Сімферополь, 2012. 360 с.

Гавриленко І. М., Мельник П. В., Недюха М. П. Соціальний розвиток. Київ, 2001. 484 с.

Георгіца А. З. Сучасний парламентаризм: проблеми теорії і практики. Чернівці, 1998. 483 с.

Гетьманчук М. П., Гришук В. К., Турчин Я. Б. Політологія: навч. посіб. Київ: Знання, 2010. 415 с.

Глушко Є. В. Європеїзація регіональної політики Польщі. Харків, 2016. С. 16.

Гнойова Н. Р. Предмет, методи і засоби мікросоціологічного аналізу соціальних явищ: магістерська робота. Тернопіль, 2018.

Гринів О. Українська націологія: проблеми теорії: курс лекцій для аспірантів. Львів, 2016. 676 с.

Грубі Т. В. Основні підходи до визначення гендерної толерантності. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. 2018. № 2 (46). С. 5—14.

Гукалова І. В. Тригація степових регіонів України: географічні особливості коадаптації природи і суспільства (на прикладі Херсонської області) / Гукалова І. А., Мельчикова Д. С., Пилипенко І. О. *Наук. вісник Чернівецького університету. Географія*. 2015. Вип. 762—763. С. 15—23.

Державна політика: аналіз та механізм її впровадження в Україні: навч. посіб. / кол. авт.; за заг. ред. В. Ребкала, В. Тертички. Київ: Вид-во НАДУ, 2000. 232 с.

Державна символіка України: [навч. посіб.] / Панібудьласка В. Ф., Коваленко А. А., Тугай А. М. та ін. / Київ. нац. ун-т будівництва і архітектури. Київ: Довіра, 2004. 157 с.

- Довганюк І. Д. Мовні стратегії і тактики реалізації виправдання в німецькому політичному дискурсі (на матеріалі політичного інтерв'ю): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2013. 250 с.
- Донченко О. А. Архетиповий менеджмент. Кіровоград: Імекс ЛТД, 2012. 264 с.
- Дудченко О. С. Мовленнєва реалізація гендеру в політичному дискурсі (на матеріалі текстів політичних програм аналітичної лінгвокультурної традиції): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Херсон, 2012. 200 с.
- Дяченко Р. О. Підприємницька діяльність як форма соціальної адаптації індивіда в постіндустріальному суспільстві. *Політологічний вісник*, 2014. Вип. 75. С. 103—112.
- Дячок В. В., Дячок О. Я. Містечко Дунаївці в топографічному і камеральному описі Ушицького повіту 1797 року. *Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій*: зб. науково-краснознавчих праць. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2013. Вип. 5. С. 123—131.
- Дячук Т. М. Українська соціально-економічна термінологія: становлення і кодифікація: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2003. 260 с.
- Етнополітична безпека України: політико-правові механізми протидії етнополітичній дезінтеграції держави: наукова записка / Горбатенко В. П. (керівник авт. кол.), Шемшученко Ю. С., Кресіна І. О., Стойко О. М. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. 80 с.
- Євтух В. Б. Етнічність : енциклопедичний довідник. НПУ імені М. П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. Київ: Фенікс, 2012. 396 с.
- Жила Т. І. Адміністративно-територіальна лексика української мови: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Умань, 2006. 239 с.
- Журавський В. Український парламентаризм на сучасному етапі: Теоретико-правовий аспект: монографія. Київ, 2001. 248 с.
- Законодавство України про місцеве самоврядування: зб. законодавчих актів. Київ, 2001. 168 с.
- Захарченко М. В., Погорілий О. І. Історія соціології (від античностей до початку 20 ст.). Київ: Либідь, 1993. 336 с.
- Зленко А. М. Дипломатія і політика. Харків: Фоліо, 2003. 559 с.
- Зязюн І. А. Культура в контексті політики й освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти. Спеціальний випуск*. 1997. № 34. Ч. 1. С. 5—16.
- Історія української культури / за заг. ред. д-ра Івана Крип'якевича. Нью-Йорк, 1990. 719 с.
- Кислий П., Вайс Ч. Становлення парламентаризму в Україні: На тлі світового досвіду. Київ, 2000. 414 с.
- Кікерчук Р. Стрим-трансляція як новітній спосіб висвітлення надзвичайних ситуацій. *Вісник Львівського університету*. Серія: Журналістика. 2019. Вип. 45. С. 36—43.
- Кіс Іван Теофіл. Вибірчі системи та їхні політичні наслідки. *Нова політика*. 1996. № 2. С. 23—31.

Клочек Л. В. Наукові підходи до інтерпретації справедливості у психології ХХ століття. *Міжнародний наук. форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2015. Вип. 19—20. С. 159—169.

Ковалевська А. В. Метамоделі лінгвістичної сугестивності політичних рекламних слоганів: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Одеса, 2011. 193 с.

Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови. Структура наукового тексту. Київ: Вид-во Київського ун-ту, 1970. 306 с.

Колешня Л. Безробіття в умовах формування ринкових відносин. *Україна: Аспекти праці*. 1997. № 6. С. 9—12.

Комінко С., Курант Л., Самборська О. та ін. Психологія в менеджменті: навч. посіб. Тернопіль, 1999. 400 с.

Кононенко В. П. Вирішення територіальних спорів Міжнародним судом ООН: теорія і практика: монографія. Київ; Одеса: Фенікс, 2018. 438 с.

Конституційне законодавство України. Київ, 2000.

Конфліктологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. юрид. спец. / Васильєв Г. Ю., Герасіна Л. М., Осіпова Н. П., Панов М. І., Розенфельд Ю. М.; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2002. 256 с.

Корж І. Ф. Розвиток електронного парламентаризму як ознака подальшої демократизації держави. *Інформація і право*. № 3 (26). 2018. С. 56—67.

Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи. Київ, 2004. 384 с.

Котенко Н. В., Карпенко С. Г. Неурядові організації: поняття, види та джерела фінансування в умовах сталого розвитку. *Вісник Сумського держ. університету*. Серія: Економіка. 2014. № 3. С. 71—81.

Коцюба Н. Й. Українська термінологія державного управління (становлення та розвиток): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2004. 185 с.

Кравчук М. Політична пропаганда як засіб утвердження і розвитку демократичного режиму. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ, 2005. Вип. 7. С. 303—308.

Кресіна І. О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси. Етнополітологічний аналіз. Київ, 1998. 392 с.

Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика: навч. посіб. Київ: Заповіт, 1996. 352 с.

Кудряченко А. Зовнішня політика України — втілення стратегічних пріоритетів. *Політична система України: особливості становлення і тенденції розвитку* / за ред. І. Кураса, М. Рудича. Київ: Парламентське видавництво, 2002. С. 256—279.

Кудряченко А. І. Європейська інтеграція: концепція та реалії. *Спостережач*. 1996. (№ 25). С. 17—27.

Култаєва М. Д., Навроцький О. І., Шеремет І. І. Європейська теоретична соціологія ХХ—ХХІ століття. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. 328 с.

Культурологія. Курс лекцій / за ред. А. Г. Баканурського, Г. Є. Краснокутського, Л. Л. Сауленко. Київ: ВД «Професіонал», 2004. 208 с.

- Курас І. Ф. Державотворчі інтереси в сучасній Україні: Загальнонаціональний та регіональний аспекти. *Вісник НАН України*. 1994. № 4. С. 26—31.
- Лі Же. Концепт толерантність у сучасному російському політичному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Сімферополь, 2009. 20 с.
- Ліпкан В. А. Національна безпека України: навчальний посібник. Кондор. 2006. 552 с.
- Лобас В. Х. Українська і зарубіжна культура: навч. посіб. Київ: МАУП, 2000. 224 с.
- Лозниця В. С. Основи психології та педагогіки: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2001. 288 с.
- Лукашевич М. П., Туленков М. В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: навч. посіб. Київ: МАУП, 2004. 464 с.
- Майборода О. М. Проблема формування нової ідентичності української нації. *Етноси України*. Альманах. Київ, 2000. Вип. № 1. С. 15—16.
- Малиновський В. Я. Державне управління: навч. посіб. 2-ге вид., допов. і перероб. Київ, 2003. 576 с.
- Маліцька Г. Г. Промислове шпигунство в контексті економічної злочинності. *Ефективна економіка*. 2019. № 5.
- Мамчур Г. В. Державна служба в Україні та Японії: порівняльний аналіз. *Вісник Київського нац. університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Філософія. Політологія. 2013. Вип. 2. С. 34—37.
- Маркусь В. Чому діаспора: спроба ідентифікації поняття. *Українська діаспора*. Київ, 1992. Чис. І. С. 3—14.
- Мартиненко Т. «Нація білого хліба»: фольксдойче Львова в контексті соціальної поведінки населення в роки німецької окупації. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*, 2012. С. 13—14.
- Матвєєв С. О., Лясота Л. І. Економічна соціологія: підручник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 184 с.
- Методика проведення фокус-груп: Методичні рекомендації для студентів спеціальності «журналістика» ВДПУ / уклад. Лапшин С. А. Вінниця: ВДПУ, 2016. 28 с.
- Мироненко П. В. Еволюція і поліваріативність республіканської форми державного правління. *Політичний менеджмент*. 2013. Вип. 59. С. 5—15.
- Михайловський Р. А. Трансформації духовної сфери інформаційного суспільства: можливості й небезпеки. *Вісник Нац. юрид. ун-ту імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія. Філософія права. Політологія. Соціологія. 2018. № 3 (38). С. 169—179.
- Михальченко М., Самчук З. Україна доби межичасся: блиск і убозтво куртизанів. Дрогобич, 1998. 286 с.
- Москаленко А. З. Вступ до журналістики: підручник. Київ, 1998. 323 с.
- Моспаненко І. В. Дискурс локальної організації влади в західноєвропейській політичній думці XIX початку XX століття: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01. Дніпропетровськ, 2013. 180 с.
- Музиченко П. Вибори в історії України. *Юридичний вісник*. 1994. № 2. С. 34—38.

Набока О. В. Політика США в Східній Азії в 30—70-х рр. XIX ст.: монографія Ужгород: ВДНЗ «Ужгородський національний університет»; Вид-во «Гражда», 2016. 284 с.

Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні. Київ, 2002. 272 с.

Оксін В. Ю. Адміністративно-правове регулювання банківської системи [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Оксін В. Ю.; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ, 2015. 16 с.

Основи демократії: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / авт. кол.: М. Безсонова, О. Бірюков, С. Бондарук та ін. / за заг. ред. А. Колодія; М-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти АПН України, Укр.-канад. проєкт «Демократична освіта», Ін-т вищої освіти. Київ: Ай-Бі, 2002. 680 с.

Осовський В. Л. Соціологія громадської думки: навч. посіб. Київ: Фоліант, 2005. 186 с.

Пагутяк Г. Культурологія епохи глобального потепління. *Вища школа*. 2005. № 3. С. 73—75.

Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій. Київ, 2007. 320 с.

Петровська І. П. Податкове стимулювання як чинник активізації інноваційної діяльності машинобудівних підприємств. *Економічний вісник Нац. тех. ун-ту України «Київський політехнічний інститут»*. 2014. № 11. С. 185—192.

Петрушкевич М. С. Фемократія як утопія. *Гендер. Екологія. Здоров'я: матеріали IV Міжнародної науково-практ. конф., присвяченої 210-річчю Харківського нац. мед. ун-ту (21—22 квітня 2015 р.)*. Харків: ХНМУ, 2015. С. 91—92.

Пилипенко В. Є., Попова І. М., Танчер В. В. Спеціальні та галузеві соціології: навч. посіб. Київ: Фоліант, 2007. 451 с.

Пікуля Т. О. Сучасний підхід до інтерпретації поняття «механізм держави». *Науковий вісник Львівського держ. ун-ту внутрішніх справ*. 2012. Вип. 2 (1). С. 46—54.

Пірен М. І. Соціологія релігії: підручник. Київ: ВД «Персонал», 2008. 344 с.

Платоненко О. Правові заборони та обмеження, їх зв'язок із поняттями «дерогація», «аброгація», «нуліфікація». *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 231—235.

Плахіна І. Цивільне право в країнах ісламу. *Теоретичні, методичні та практичні проблеми історії, філософії, соціології, політології, правознавства*. Ізмаїл, 2017. С. 114—120.

Подвойська О. В. Термінологія соціальної ринкової економіки в сучасній німецькій мові: номінативний та функціональний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса, 2008. 247 с.

Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 288 с.

Подольська Є. А., Подольська Т. В. Соціологія: 100 питань — 100 відповідей. Київ: ІНКІОС, 2009. 352 с.

Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку: навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти / І. Ф. Курас, Ф. М. Рудич,

- Р. В. Балабан, О. В. Клищенко, Н. В. Кононенко, В. Г. Кремень, А. І. Кудряченко, Т. М. Ляшенко, А. М. Макаров, М. І. Михальченко. Київ: Парламентське видавництво, 2002. 327 с.
- Політологія: підруч. для вищ. навч. закл. / за заг. ред. Ю. І. Кулагіна, В. І. Полуріза. Київ: Альтерпрес, 2002. 612 с.
- Поппер К. Р. Відкрите суспільство та його вороги: у 2 т. Т. 1. У полоні Платонових чарів [пер. з англ.]. Київ: Основи, 1994. 444 с.
- Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги: у 2 т. Т. 2. Спалах пророцтва: Гегель, Маркс та послідовники [пер. з англ.]. Київ: Основи, 1994. 494 с.
- Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В. С. Журавський, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко / за заг. ред. В. С. Журавського. Київ, 2003. 296 с.
- Природа, феноменологія та динаміка конфліктів у сучасному світі: у 2 ч. Чернівці, 1993.
- Про основи безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. *Урядовий кур'єр*. 2003. № 139. 30 лип.
- Психологія / за ред. Г. С. Костюка. Київ: Радянська школа, 1968. 571 с.
- Психологія: підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова. 2-ге вид. стереотип. Київ: Либідь, 2000. 558 с.
- Редькіна Г. М. Фізіологічна толерантність у соціологічному вимірі. Габітус: науковий журнал. *Причорноморський НДІ економіки та інновацій*. Одеса: ВД «Гельветика», 2019.
- Рудакова Т. М. Функціонування соціально-економічної лексики англomовного походження в українських засобах масової інформації кінця ХХ початку ХХІ ст.: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Луганськ, 2009. 478 с.
- Рудич Ф. М. Політологія: курс лекцій: навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти. Київ: Либідь, 2005. 480 с.
- Рутар С. Чи можлива чиста політологія в Україні? *Вісник Львівського університету*. Серія: Філософські політологічні студії. 2011. Вип. 1. С. 109—115.
- Рущенко І. П. Загальна соціологія: підручник. Харків: Вид-во ХНУВС, 2004. 240 с.
- Сазонєць І.Л. Басейнове управління як ефективний державний метод забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами України. *Вісник соціально-економічних досліджень*: зб. наук. праць. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2015. Вип. 3. № 58. С. 198—205.
- Свириденко О. М. Суспільно-політичні вектори епістолярної публіцистики М. Костомарова. *Львівський філологічний часопис*. 2018. № 4. С. 99—104.
- Свірко С. В. Механізми державного управління бюджетною безпекою: монографія. Житомир, 2021. 436 с.
- Сенченкова Т. Тендер: нова ідеологія чи проблемне поле. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 1999. № 2. С. 97—106.
- Сердюк К. О. Культурно-історичні передумови сучасного тероризму: дис. ... канд. філос. наук 09.00.04; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ, 2015. 203 с.

- Скотна Н. Глобальні та регіональні, цілісні і розколоти цивілізації: проблеми визначення і аналізу. *Молодь і ринок*. 2013, № 3 (98). С. 7, 613.
- Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. Київ, 2000. 599 с.
- Соціологія / за ред. В. Г. Городяненка. Київ: Академія, 2005. 560 с.
- Соціологія і психологія: навч. посіб. / за ред. Ю. Ф. Пачковського. Київ: Каравелла, 2009. 760 с.
- Соціологія освіти: навч. посіб. / за ред. О. О. Скідіна, І. М. Гавриленка. Київ; Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2005. 296 с.
- Соціологія права: підручник / за ред. Н. П. Осипової. Київ: «Ін Юре», 2003. 276 с.
- Сучасна цивілізація: гуманітарний аспект. Київ: Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 2004. 504 с.
- Трач А. С. Основні підходи до аналізу радянських політичних трансформацій. Регіональні студії. Ужгород, 2017. Вип. 10. С. 18—21.
- Українська культура: лекції / за ред. Дмитра Антоновича; упоряд. С. В. Ульянівська; вст. ст. І. М. Дзюби; передне слово М. Антоновича; додатки С. В. Ульянівської, В. І. Ульянівського. Київ: Либідь, 1993. 592 с.
- Фісун О. А., Мовчан У. І. Перспективи консоціальної демократії. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. Серія: Питання політології. № 1013. 2012. С. 5—10.
- Ханас У. Соціокультурні аспекти міжетнічного партнерства та діалогу. *Гілея: науковий вісник*: зб. наук. праць. Київ, 2015. Вип. 93.
- Ханстантинов В. О. Політичний вимір толерантності: ідеї та проблеми: [монографія]. Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2011. 336 с.
- Хрящевська Л. Динаміка етносоціальних змін в Україні в 90-ті роки ХХ століття: монографія. Миколаїв: ВД «Гельветика», 2018. 421 с.
- Цуцкірідзе М. С. Теорія структурного функціоналізму як методологічна основа дослідження кримінальної процесуальної діяльності. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 3.
- Чорненький Я. Я. Культурологія. Теорія. Практика. Самостійна робота: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 392 с.
- Шевель І. П. Дипломатична толерантність як вираз нового культурного спілкування в міжнародній практиці. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2019. Вип. 3. С. 100—108.
- Шумейко А. П. Види реадптації і психореабілітації учасників бойових дій. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2017. Вип. 21. С. 220—229.
- Ягодзінський С.М. Принципи толерантності в сучасному науковому дискурсі. *Вісник НАУ*. Серія: Філософія. Культурологія. 2006. № 2 (4). С. 176—182.

СЛОВНИКИ

- Англо-український соціологічний словник / уклад. В. Паніотто. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2006. 144 с.

- Бродовська В. Й., Патрик І. П., Яблонко В. Я. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові. 2-ге вид. Київ: ВД «Професіонал», 2005. 224 с.
- Гіптерс З.В. Короткий культурологічний словник-довідник. Львів: ЛБІ НБУ, 2004. 127 с.
- Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
- Економічний словник-довідник / за ред. С. В. Мочерного. Київ: Femina, 1995. 367 с.
- Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / за ред. Р. Дяківа. Київ: Міжнародна економічна фундація, 2000. 704 с.
- Енциклопедія політичної думки / за ред. Девіда Міллера / пер. з англ. Київ: Дух і Літера, 2000. 472 с.
- Енциклопедія українознавства: Словникова частина / ред. В. Кубійович; Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. Львів. Т. 1: Перевидання в Україні. Львів, 1993. 400 с.
- Етнічний довідник у трьох частинах. Терміни і поняття. Ч. 1. Поняття та терміни / за ред. В. Євтуха. Київ, 1997. 140 с.
- Етнонаціональний розвиток України. Терміни, визначення, персоналії / відп. ред. Ю. І. Римаренко, І. Ф. Курас. Київ, 1993. 800 с.
- Козловець М. А., Біленький С. А. Соціологія: словник термінів і понять. Київ: Кондор, 2006. 372 с.
- Мала енциклопедія етнодержавознавства: НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького / упоряд. Ю. І. Римаренко [та ін.]. Київ: Генеза: Довіра, 1996. 942 с.
- Малий етнополітологічний словник / Антонюк О. В., Бондар Ю. В. та ін. Київ: МАУП, 2005. 288 с.
- Ничкало С. А. Мистецтвознавство = Искусствознание: Короткий тлумачний словник. Київ: Либідь, 1999. 208 с.
- Політологічний енциклопедичний словник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ, 1997.
- Політологічний словник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. Київ: МАУП, 2005. 792 с.
- Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ: Вища школа, 1982. 216 с.
- Релігієзнавчий словник / за ред. професорів А. Колодного і Б. Любовика. Київ: Четверта хвиля, 1996. 394 с.
- Рябов С. Г. Політологія: словник понять і термінів. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: ВД «КМ Академія», 2001. 253 с.
- Словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. Київ: Міленіум, 2002. 260 с.
- Словник-довідник Європейського Союзу / ред.-упоряд. Ю. Марченко. Київ: Вид-во «К.І.С. — Київ. Інформація. Сервіс», 2001. 152 с. (Альтернативна назва: Європейський Союз: словник-довідник).

Список джерел та літератури

Соціальна філософія: Короткий енциклопедичний словник / заг. ред. і уклад.: В. П. Андрущенко, М. І. Горлач. Київ; Харків, 1997. 397 с.

Соціологія: короткий енциклопедичний словник / під заг. ред. В. І. Волочива. Київ: Український центр духовної культури, 1998. 736 с.

Тематичний словник-довідник з соціології / за ред. В. В. Кохана. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. 110 с.

Україна: етнонаціональна палітра суспільного розвитку: словник-довідник / відп. ред. Ю. І. Римаренко. Київ: Вид-во УАДУ, 1997. 272 с.

Універсальний словник-енциклопедія / гол. ред. ради чл.-кор. НАНУ М. В. Попович. 3-тє вид., перероб., допов. Київ: Всеуито, Новий друк, 2003. 1414 с.

Філософія політики: короткий енциклопедичний словник / авт.-упоряд.: Андрущенко В. П. та ін.; ред кол.: Губерський Л. В. та ін. Київ: Знання України, 2002. 672 с.

Шляхтун П. П. Парламентаризм: словник-довідник. Київ: Парламентське видавництво, 2003. 151 с.

Юридична енциклопедія: у 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ, 2001. Т. 3: К—М. 792 с.

ПОКАЖЧИК

А

- Абдикація 11
 - а. політична 11
- Аберация етнічна 11
- Аберация політична 11
- Абілітація 11
- Абляція етнічна 11
- Аболіціонізм 12
- Аболіціоніст 12
- Абориген 12
- Аброгация 12
- Абсентеїзм політичний 12
- Абсолютізм 12
- Абсолютістський 12
- Аб'юз *див.* насильство 12
- Аб'юзер *див.* насильник 12
- Аб'юзивні взаємини *див.* насильницькі взаємини 12
- Аб'юзивні стосунки *див.* насильницькі стосунки 12
- Авантюризм 12
 - а. політичний 13
- Автаркія 13
- Автентифікація 13
- Автентифікувати 13
- Автокефалія 13
- Автокефальний 13
- Автократія 13
- Автомайдан 13
- Автомайданівець 13
- Автономізація 14
- Автономія 14
 - а. адміністративно-територіальна 14
 - а. етнічна 14
 - а. національно-культурна 14
 - а. національно-персональна 14
 - а. національно-територіальна 15
 - а. фінансова 15
- Автономний 15
- Авторитаризм 15
- Авторитарний 15
- Авторитарність 15
- Авторитет 15
 - а. політичний 15
- Автостереотип 16
- Автохтони 16
- Автохтонний 16
- Агент 16
 - агенти політичної соціалізації 16
 - агенти впливу 16
 - агенти змін *див.* агенти впливу 16
- Агітація 16
 - а. передвiборча 17—18
- Аграрна приватизація, агроприватизація 17
- Аграрне лобі, агролобі 17
- Агреман 17
- Агресивний 17
- Агресія 17
- Агресор 17

- Адаптація 17
а. етнічна 17
а. культурна 18
а. соціальна 18
а. соціально-політична 18
- Адєпт 18
- Адміністративний 18
а. кордón, адмінкордón 18
а. межа 18
а. реформа, адмінреформа 18
- Адміністратор 19
- Адміністрація 19
а. державна місцева, 19
а. державна обласна, облдержад-
міністрація 19
а. державна районна райдержад-
міністрація 19
А. Президента України 19
- Адміністрування 20
- Адмініструвати 20
- Адхократія 20
- Азієцентризм 20
- Акаунт 20
- Акламація 20
- Акредитація 20
- Аксіологія 21
а. етнополітична 21
- Акт 21
акти Кабінету Міністрів Украї-
ни, Кабміну України 21
акти нормативні 21
акти Президента України 21
- Активізм 21
- Активіст 21
- Активність політична 22
- Активність соціальна 22
- Акультурація 22
а. етнічна 22
- Акція 22
- Альтернатива 22
- Альтруїзм 22
- Альтруїст 22
- Альянс 23
- Амбасада 23
- Амбасадор 23
- Амбівалентність 23
а. соціальна 23
а. у політиці 23
- Амбіція 23
- Американоцентризм 23
- Амністія 24
- Аналіз документів 24
- Аналіз загрози 24
- Аналіз кластерний 24
- Аналіз латентно-структурний 24
- Аналіз наративний 24
- Аналіз політичний 25
- Аналіз ризиків 25
- Аналіз таксономічний *див.* аналіз
кластерний 25
- Анархізм 25
- Анархіст 25
- Анархічний 25
- Анархія 25
- Андрогогіка 25
- Анексія 25
- Анексований 26
- Анексувати 26
- Анізотропія етнічна 26
- Анкета 26
- Анкетування 26
- Анклав 26
а. етнічний 26
- Анклавізація 27
- Аномія 27
- Анонімність 27
- Антагонізм 27
а. етнічний 27
а. соціальний 27
- Антиамериканський 27
- Антибулінг 27
- Антивакцина́тор 27
- Антиглобалізм 27
- Антиглобаліст 28
- Антиглобалістський 28
- Антидемократичний 28
- Антидемпінг 28

- Антидемпінговий 28
 Антидискримінаційний 28
 Антиєвропейський 28
 Антизахідний 28
 Антиіммігрантський 28
 Антиінфляційний 28
 Антиклерикалізм 29
 Антикомунізм 29
 Антикорупційний 29
 Антикорупціонер 29
 Антикрізовий 29
 Антимайдан 29
 Антимайданівець 29
 Антимігрантський 29
 Антиміграційний 29
 Антимонопольний 29
 А. комітет України, АМКУ 29
 Антинародний 30
 Антиолігархічний 30
 Антипатія етнічна 30
 Антипрезидентський 30
 Антиреклама 30
 Антиреформатор 30
 Антиреформаторський 30
 Антиреформа 30
 Антисемітизм 30
 Антисіонізм 30
 Антисоціальний 31
 Антитерористичний 31
 Антиукраїнський 31
 Антропogенний 31
 Антропологізм 31
 Антропологічний 31
 Антропологія 31
 а. культура 31
 Антропосоціогенез 31
 Антропотехніка *див.* ергономіка 32
 Антропоцентризм 32
 Антропоцентричний 32
 Апарат 32
 А. Верховної Ради України, ВРУ 32
 а. державний 32
 а. державного управління 32
 а. політичний 32
 Апартеїд 33
 а. соціальний 33
 Апатрид 33
 Апелювати 33
 Апелянт 33
 Апеляційний 33
 а. суд *див.* суд: с. апеляційний 33
 Апеляція 33
 Апокаліпсис 33
 а. політичний 33
 а. соціальний 33
 Апокаліпсичний *див.* апокаліпсичний 34
 Апокаліптичний 34
 Аполітизм 34
 Аполітичний 34
 Аполітичність *див.* аполітизм 34
 Апологет 34
 Апологетика 34
 Арешт 34
 а. домашній 34
 Аристократ 34
 Аристократія 34
 Армія 35
 Архаїзація 35
 Архаїчний 35
 Архетип 35
 а. етнічний 35
 Архетипний 35
 Архетиповий *див.* архетипний 35
 Архієпископ 35
 Архієрей *див.* єпископ 35
 Асамблея 35
 а. конституційна 36
 Асиміляція 36
 Аскетизм 36
 Асоціація 36
 Аташе 36
 Атеїзм 36
 Атовець 37
 Атрактор демократичний 37

- Атрактор соціальный *див.* самоорганізація: с. соціальна 37
Атрибу́т етнічний 37
Аудито́рія 37
Аутса́йдер 37
Аутса́йдерство 37
Аутса́йдерський 38
Аутста́фінг 38
Афе́кт 38
Афроцентри́зм 38
- Б**
- Багато́векторний 39
Багато́векторність 39
Багатокульту́рний 39
Багатокульту́рність 39
Багатоманда́тний 39
Багатонаціона́льний 39
Багатопарті́йний 39
Багатопарті́йність 39
Багатополя́рний 40
Багатополя́рність 40
Бала́нс політи́чний 40
Бала́нс сил 40
Балканиза́ція 40
Балканизува́тися 40
Балотува́ння 40
Балотува́тися 40
Банкру́тство вла́ди 41
Банкру́тство політи́чне 41
Бар'є́р прохідний 41
Батальйо́н добровольчий, доброба́т 41
Безвізовий режим, безвіз 41
Безвладдя 41
Безгромадя́нство 41
Бездія́льний 41
Бездія́льність 41
 б. політи́чна 41
Бездоглядний 42
Бездоглядність 42
Бездомний 42
Бездомність 42
Бездотаці́йний 42
- Беззако́ння 42
Безпарті́йний 42
Безпе́ка 42
 б. бюджетна 42
 б. військова 42
 б. демографічна 43
 б. інформаційна 43
 б. колективна 43
 б. міжна́родна 43
 б. націона́льна 43
 б. соціально́на 43
Безпригу́льний 43
Безпригу́льність 43
Безробі́тний 44
Безробі́ття 44
Безха́тченко *див.* бездомний 44
Бейдж 44
Бейджик *див.* бейдж 44
Бекгра́унд 44
 б. політи́чний 44
Бе́ркутівець 44
Бе́хаїзм, бахаї́зм 44
Бе́хаїст, бахаї́ст 44
Бігбо́рд 44
Бідність 45
 б. абсолю́тна 45
 б. відно́сна 45
 б. об'єктивна 45
 б. суб'єктивна 45
Біжене́ць 45
Бі́знес 45
Бі́знес-асоціа́ція 45
Бі́знес-елі́та *див.* елі́та: е. бі́знесова 45
Бі́знес-клас 45
Бі́знесовий 45
Бі́знес-проце́с 46
Бі́знес-середови́ще 46
Бі́знес-сфе́ра 46
Бі́знес-центр 46
Бі́лборд *див.* бігбо́рд 46
Бі́лоруськоцентри́чний 46
Бі́лоруськоцентри́чність 46

- Більшість 46
 б. абсолютна 46
 б. відносна 46
 б. конституційна 46
 б. парламентська 46
 Біпатрид 47
 Біполяризм *див.* біполярний світ 47
 Біполярний світ 47
 Біполярність *див.* біполярний світ 47
 Біржа цифрових валют *див.* крипто-валютна біржа, криптобіржа 47
 Біткоїн 47
 Біфуркація 47
 Біхевіоризм 47
 б. політичний 47
 б. соціальний 47
 Благодійний 48
 Благодійник 48
 Благодійництво 48
 Бліцкриг 48
 Блог 48
 Блогер 48
 Блогосфера 48
 Блок 48
 б. елітний 48
 б. політичний 48
 Блокада 49
 Блокпост 49
 Блокувальник 49
 Блокування 49
 Блокувати 49
 Богослів'я, богослів'я 49
 Бодигард 49
 Бойкот 49
 Бойовик 50
 Бомонд 50
 б. політичний 50
 Боротьба 50
 б. з тероризмом 50
 б. за владу 50
 б. класів 50
 б. політична 50
 Бос 50
 Босинг 50
 Бот 51
 Ботоферма 51
 Браузер 51
 б. мобільний 51
 Брахманізм 51
 Брекзит 51
 Брекзитівець 51
 Бренд 51
 б. політичний 51
 Брендинг 51
 б. державний 51
 б. політичний 51
 Брифінг 52
 Буддизм 52
 Будівництво 52
 б. державне 52
 б. партійне 52
 Бюлінг *див.* цькування 52
 Бустерна доза *див.* ревакцинація 52
 Бюджет 52
 б. державний 52
 б. установи 52
 Бюджетування 52
 Бюлетень 53
 б. виборчий 53
 Бюро розслідувань державне, ДБР 53
 Бюрократ 53
 Бюрократизм 53
 Бюрократичний 53
 Бюрократія 53
В
 Вайбер 54
 Вакансія 54
 Вакцина 54
 Вакцинація 54
 в. політична 54
 Вакцинований 54
 Вакцинофобія 54
 Валідний 54
 Валідність 54
 в. соціологічної інформації 55

- Ванда́л 55
Ванда́лізм 55
Ватса́п, вота́п 55
Ва́учер 55
Ваучеріза́ція 55
Вахха́бізм 55
Вахха́біт 55
Веббра́узер *див.* бра́узер 56
Вебіна́р 56
Вебократі́я 56
Вебпорта́л 56
Вебресу́рс 56
Вебса́йт 56
Вебсторі́нка 56
Вебфо́рум 56
Великодержавни́й 56
Великодержавни́к 56
Великодержавни́сть 56
Ве́то 56
Ветува́ння 57
Ветува́ти 57
Взаємоді́я 57
 в. політи́чна 57
 в. соціа́льна 57
Взаєморозумі́ння 57
Ви́бори 57
 в. достроко́ві 57
 в. електро́нні *див.* голосо́вання: 57
 г. електро́нне 57
 в. місце́ві 57
 в. політи́чні 58
 в. президе́нтські 58
Ви́борний 58
Ви́борчий 58
 в. метр 58
 в. порі́г 58
 в. ценз 58
Вимага́ння 58
Вимага́ти 58
Вимага́ч 58
Ви́рок 58
Високопосадо́вець 59
Висува́нець 59
Висува́ння 59
 в. канди́дата 59
Висува́ти 59
Вихова́ння 59
 в. моральне 59
 в. політи́чне 59
Виховува́ти 59
Віайпі́ *див.* віп 59
Відмива́ння 59
Відмива́ти 60
Відно́сини 60
 в. вла́дні 60
 в. етнонаціо́нальні 60
 в. міжетні́чні 60
 в. міжнаро́дні 60
 в. політи́чні 60
 в. соціа́льні 60
Відо́мство 61
Відпли́в 61
 в. інтеле́кту 61
Відповідальні́сть 61
 в. конститу́ційна 61
 в. міжнаро́дно-право́ва 61
 в. політи́чна 61
 в. циві́льна 61
 в. юри́дична 61
Відродже́ння 62
 в. етносоціа́льне 62
 в. націона́льне 62
Відсту́пник *див.* зра́дник 62
Відчу́ження 62
 в. політи́чне 62
 в. соціа́льне 62
Відчуття́ націона́льні 63
Ві́за 63
Ві́йна 63
 в. бактериоло́гічна 63
 в. біоло́гічна 63
 в. га́зова 63
 в. гібри́дна 63
 в. громадя́нська 63
 в. інформа́ційна 63—64
 в. мере́жева *див.* в. мережецент-
 ри́чна, мере́жево-центри́чна 64

- в. мережецентрична, мережево-центрична 64
- в. нова холодна 64
- в. політична 64
- в. політологічна 64
- в. російсько-українська 64
- в. сучасна 64
- в. терористична 64
- в. торговельна 64
- в. холодна 65
- в. ядерна 65
- Військовий 65
- Військовик *див.* військово-службовець 65
- Військовополонений 65
- Військовослужбовець 65
- Вік соціальний 65
- Віп 65
 - в.-агітатор 65
- Віра 65
 - в. релігійна 66
- Віросповідання 66
- Віротерпимість 66
- Віртуальний 66
- Віртуальність 66
- Віцегубернатор 66
- Віцепрезидент 66
- Віцепрем'єр-міністр 66
- Віцеспікер 67
- Віче 67
- Влада 67
 - в. авторитету 67
 - в аргументів 67
 - в. бізнесу 67
 - в. верховна 67
 - в. виборна 67
 - в. виконавча 67
 - в. віри 68
 - в. грошей 68
 - в. державна 68
 - в. диктатора 68
 - в. духовна 68
 - в. етносу 68
 - в. законодавча 68
 - в. закону 68
 - в. засобів масової інформації, ЗМІ *див.* в. четверта 68
 - в. легітимна 68
 - в. мафії 68
 - в. народу 69
 - в. політична 69
 - в. президента 69
 - в. публічна 69
 - в. соціальна 69
 - в. судові 69
 - в. тимчасова 69
 - в. тіньова 69
 - в. традицій 70
 - в. харизматична 70
 - в. четверта 70
 - влади деконцентрація 70
 - влади очищення 70
- Владець 70
- Власник 70
- Власність 70
 - в. державна 70
 - в. комунальна 70
 - в. пайова 71
 - в. приватна 71
- Властивість соціальна 71
- Внутрішньополітичний 71
- Воєнний 71
 - в. стан 71
- Вождізм 71
- Вождь 71
- Возз'єднання 71
- Волевиявлення електронне *див.* голосування: г. електронне 71
- Володіння 71
 - в. соціальне 72
- Волонтер 72
- Волонтерство 72
- Волонтерський 72
- Волюнтаризм 72
- Воля 72
 - в. політична 72

- Вотування 72
 Вотува́ти 72
 Вотум 72
 в. довіри 73
 в. евентуальний 73
 в. кумулятивний 73
 в. недовіри 73
 в. обов'язковий 73
 в. плоральний 73
 Вплив 73
 в. державно-управлінський 73
 Врядування 73
 в. глобальне 73
 в. електронне 74
 Всемере́жжя *див.* інтерне́т 74
 В'язе́нь 74
 в. політичний 74
- Г**
- Габіліта́ція 75
 Га́джет 75
 Га́ра́нт 75
 Га́ра́нтія 75
 г. соціальна 75
 Гаряча лі́нія 75
 Га́сло 75
 г. політичне 75
 Гастарба́йтер 76
 Гедоні́зм 76
 Гедоні́ст 76
 Гедоні́стичний 76
 Гейткі́пінг 76
 Гекато́мба 76
 Ге́ндер 76
 Ге́ндерний 76
 г. бала́нс 76
 г. дисбала́нс 77
 г. диференціа́ція *див.* диферен-
 ціа́ція: д. ге́ндерна 77
 г. законода́вство *див.* законо-
 да́вство: з. ге́ндерне 77
 г. полі́тика *див.* полі́тика:
 п. ге́ндерна 77
 г. рівність *див.* рівність:
 р. ге́ндерна 77
 г. роль *див.* роль: р. ге́ндерна 77
 г. стереоті́п *див.* стереоті́п:
 с. ге́ндерний 77
 Генéза *див.* генéзис 77
 Генéзис 77
 г. вла́ди 77
 г. на́ції 77
 Генера́льний прокурор, генпрокурор
 77
 Генера́ція 77
 г. полі́тична 77
 Генофо́нд 77
 Геноци́д 77
 Геокульту́ра 78
 Геополі́тика 78
 г. вну́трішня 78
 Геополі́тичний 78
 г. вісь 78
 Геострате́гія 78
 Ге́пенінг 78
 г. полі́тичний 78
 Ге́рб 78
 г. державний 79
 Герменéвтика 79
 г. полі́тична 79
 Герої́зм 79
 Ге́рбй 79
 Геронтокра́т 79
 Геронтокра́тія 79
 Гібри́дний 79
 Гібри́дність 80
 Гі́дність 80
 г. націо́нальна 80
 Гі́мн 80
 г. державний 80
 Гла́ва 80
 г. держа́ви 80
 г. у́ряду 81
 Гла́сність 81
 Глобаліза́ційний 81
 Глобаліза́ція 81

- Глобалізм 81
 Глобаліст 81
 Глобалістський 81
 Глоболіюція 82
 Глокалізація 82
 Глорифікація 82
 Голодомор 82
 Голокост 82
 Голосування 82
 г. відкрите 82
 г. електронне 82
 г. закрите 82
 г. кумулятивне 82
 г. таємне 83
 Голосувати 83
 Гомеостаз етнічний 83
 Гомофобія 83
 Гордість 83
 г. етнічна 83
 г. національна 83
 Гра політична 83
 Грамота 84
 г. відзивна 84
 г. відклична *див.* г. відзивна 84
 г. вірча 84
 г. ратифікаційна 84
 Грант 84
 г. Президента України 84
 Громада 84
 г. місцева 85
 г. територіальна 85
 г. територіальна об'єднана, ОТГ 85
 Громадський 85
 г. дипломатія *див.* дипломатія:
 д. громадська 85
 г. діяльність *див.* діяльність:
 д. громадська 85
 г. ініціатива *див.* ініціатива:
 і. громадська 85
 г. контроль *див.* контроль:
 к. громадський 85
 г. лобювання *див.* лобювання:
 л. громадське 85
 г. моніторинг *див.* моніторинг:
 м. громадський 85
 г. слухання *див.* слухання
 громадські 85
 Громадськість 85
 Громадянин 85
 Громадянотворення 86
 Громадянство 86
 г. віртуальне 86
 г. електронне *див.* г. віртуальне 86
 Громадянський 86
 Громадянськість 86
 Група 86
 г. диверсійно-розвідувальна,
 ДРГ 86
 г. експертна 86
 г. етнічна 87
 г. етнографічна 87
 г. етнолінгвістична 87
 г. контактна Тристороння 87
 г. малá 87
 г. неформальна 87
 г. референтна 87
 г. тиску 87
 г. управлінська *див.* г. експертна 88
 г. формальна 88
 Губернатор 88
 Гуманізація 88
 г. економіки 88
 г. політики 88
 г. праці 88
 Гуманізм 88
 Гуманітарний 89
 г. допомога 89
 г. катастрофа 89
 г. коридор 89
 Гумор політичний 89
 Д
 Дайджест 90
 Двовекторний 90

- Двовекторність 90
Двовладдя 90
Двополярність *див.* біполярність 90
Дебати 90
 д. парламентські 90
 д. політичні 90
 д. президентські 90
 д. судові 91
 д. телевізійні 91
Дебатувати 91
Деблокація *див.* деблокування 91
Деблокування 91
 д. рахунку 91
Дебрифінг 91
 д. психологічний 91
Девальвація 92
 д. конкурентна 92
Девелопменталізм 92
Девіз 92
 д. політичний 92
Девоснізація 92
Деволюція 92
Дегуманізація 92
 д. мистецтва 92
Дедемократизація 92
Дедлайн *див.* реченець 93
Деескалація 93
Деетнізація 93
Дезавуювання 93
Дезавуювати 93
Дезінтеграційний 93
Дезінтеграція 93
 д. етнополітична 93
Дезінформаційний 93
Дезінформація 93
Дезінформувати 94
Деідеологізація 94
Деімперіалізація 94
Деіндивідуалізація 94
Декларація 94
 д. електронна 94
 Д. про державний суверенітет України 94
Декларування 95
 д. електронне 95
Декларувати 95
Деколонізація 95
Декомунізація 95
Декрет 95
Декриміналізація 96
Декультурація 96
Делегат 96
Делегація 96
Делегітимізація 96
Делегітимізувати 96
Делегування 96
Делегувати 96
Деліберативність 96
Деліквентний 97
Деліквентність 97
Делімітація 97
Демагогія 97
 д. соціальна 97
Демаркаційний 97
 д. лінія *див.* демаркація 97
Демаркація 97
Демаркувати 97
Демарш 97
Демілітаризація 97
Деміфологізація 98
Демобілізація 98
Демограф 98
Демографічний 98
 д. ситуація 98
Демографія 98
 д. етнічна 98
 д. політична 98
Демократизація 98
Демократичний 99
Демократія 99
 д. анархістська 99
 д. базисна 99
 д. безпосередня 99
 д. виробнича 99
 д. гіндерна 99
 д. дефектна 99
 д. економічна 100

- д. електронна 100
 д. елітарна 100
 д. імітаційна 100
 д. комунітарна 100
 д. мітингова 100
 д. народна 100
 д. перехідна 100
 д. плебісцитарна 100
 д. плюралістична 101
 д. представницька 101
 д. пряма 101
 д. рефлексуюча 101
 д. ринкова 101
 д. розмірковувальна *див.* д. рефлексуюча 101
 д. соціальна *див.* соціал-демократія 101
 д. субсидіарна 101
 д. цензова 101
 Демоніфікація 101
 Демонстрант 101
 Демонстрація 102
 Демотиватор 102
 Демпінг 102
 д. валютний 102
 Демпінговий 102
 Денатуралізація 102
 Денаціфікація 102
 Денаціоналізація 102
 Денонсація 103
 Денонсувати 103
 «День тиші» 103
 Деокупація 103
 Деолігархізація 103
 Деонтологічний 103
 Деонтологія 103
 Департамент 103
 д. державний країни, держдепартамент 103
 Департизація 103
 Департизувати 103
 Деперсоналізація *див.* деіндивідуалізація 104
 Деполітизація *див.* департизація 104
 Депопуляція 104
 д. національна 104
 Депортаційний 104
 Депортація 104
 Депортований 104
 Депортувати 104
 Депутат 104
 д. міської ради, міськради 104
 д. народний 104
 д. обласної ради, облради 105
 д. селищної ради, сільради 105
 Дерадянізація 105
 Держава 105
 д. авторитарна 105
 д.-агресор 105
 д. адміністративна 105
 д.-анклав 105
 д. багатонаціональна 105
 д. глобальна 105
 д. демократична 106
 д. електронна 106
 д.-нація 106
 д. окупант *див.* д.-агресор 106
 д. поліетнічна 106
 д. світська 106
 д. поліцейська 106
 д. поліційна *див.* д. поліцейська 106
 д. правова 106
 д.-рантьє 106
 д. регіоналізована 106
 д. самостійна 107
 д. середньої сили 107
 д. соціальна 107
 д.-терорист 107
 д. тоталітарна 107
 д. унітарна 107
 Державний 107
 д. корпорація *див.* корпорація:
 к. державна 107
 д. устрій *див.* устрій:
 у. державний
 Державник 107
 Державність 107

- Державобудування 108
Державотворення 108
Дерогація 108
Десегрегація 108
Десепаратизація 108
Деспотизм 108
Деспотія 108
Дестабілізація 109
Дестабілізувати 109
Деструктивний 109
Деструкція 109
Детермінізм 109
 д. культурний 109
Детінізація 109
Детінізувати 109
Де-факто 109
Дефіцит 110
 д. влади 110
 д. демократичний 110
 д. спілкування 110
Дефолт 110
Децентралізація 110
Децентралізований 110
Децентралізувати 111
Де-юре 111
Дженералізм 111
Дженераліст 111
Джихад 111
Диверсант 111
Диверсійний 111
Диверсія 111
Дігер 112
Діджитал-детокс *див.* цифровий
 детокс 112
Диджиталізація, дигіталізація, ді-
 джиталізація 112
Диктатор 112
Диктатура 112
 д. військова 112
Динамізм влади 112
Династія 112
Дипломат 112
Дипломатичний 113
Дипломатія 113
 д. громадська 113
 д. превентивна 113
 д. публічна *див.* д. громадська 113
Дипфейк 113
Дисидент 113
Дисидентство 113
Дисидентський 114
Дискредитація 114
Дискримінаційний 114
Дискримінація 114
 д. гендерна 114
 д. етнічна 114
 д. політична 114
 д. расова 114
 д. соціальна 114
Дискусія 115
 д. політична 115
Диспаритет 115
 д. дистанційний 115
Дистанція психологічна 115
Дистанція соціальна 115
Дисципліна 115
 д. загальна обов'язкова 115
 д. фінансова 115
Дисциплінарний 116
Дифамація 116
Диференціація 116
 д. гендерна 116
 д. психологічна 116
 д. соціальна 116
Дифузія 116
 д. етнічна 116
 д. ідентичності 116
 д. культурна 116
Діалог 117
 д. етнічний 117
 д. культур 117
 д. національний 117
 д. політичний 117
 д. соціальний 117
Діаспора 117
 д. українська 117

- Дільниця 118
д. виборча 118
- Дія 118
д. антиконституційна 118
д. соціальна 118
- Діяльність 118
д. благодійна 118
д. волонтерська 118
д. громадська 118
д. держави природоохоронна 119
д. інформаційна 119
д. політична 119
- Діяч 119
д. державний 119
д. політичний 119
- Довибори 119
- Догма 119
- Догмат 119
- Догматизм 120
д. політичний 120
- Договір 120
д. міждержавний 120
д. міжнародний *див.* д. між-державний 120
д. трудовий 120
- Додаток *див.* застосунок 120
- Доктрина 120
д. військова 120
д. політична 120
- Документ 120
д. електронний 121
д. паперовий 121
- Документообіг 121
д. електронний 121
д. паперовий 121
д. у системі державного управління 121
- Долучник 121
- Добсвід 121
д. соціальний 121
- Достойник 122
- Дотаційний 122
- Дотація 122
- Дуалізм 122
- Думка громадська 122
- Думка гуманітарна 122
- Думка політична 122
- Дуумвірат 122
- Духівник 123
- Духівництво *див.* духовенство 123
- Духовенство 123
- Духовний 123
- Духовність 123
- Е**
- Евакуація 124
- Евакуйований 124
- Евакуювати 124
- Евальвація 124
- Е-вибори *див.* вибори: в. електронні 124
- Е-волевиявлення *див.* волевиявлення електронне 124
- Еволюційний 124
- Еволюціонізм 124
- Еволюція 124
е. влади 124
е. етнокультурна 124
- Е-врядування *див.* врядування: в. електронне 125
- Егалітаризм 125
е. етнорасовий 125
е. ісламський 125
- Егоїзм 125
е. груповий 125
- Е-голосування *див.* голосування: г. електронне 125
- Е-громадянство *див.* громадянство: г. електронне 125
- Е-декларація *див.* декларація: д. електронна 125
- Е-декларування *див.* декларування: д. електронне 125
- Е-демократія *див.* демократія: д. електронна 125
- Е-держава *див.* держава: д. електронна 125

- Е-документ *див.* документ:
д. електронний 125
- Е-документообіг *див.* документообіг:
д. електронний 125
- Ейджізм 126
- Ейфорія 126
е. політична 126
- Екзекватūra 126
- Екзит-пол, е́кзит-пул 126
- Екоактивіст 126
- Екологічний 126
- Екологічність 126
е. культу́ри 126
- Екологія 127
е. лю́дини 127
е. соці́альна 127
- Економіка 127
е. олігархічна 127
е. тіньова́ 127
- Екосистема 128
- Екосоціоло́гія 128
- Екоци́д 128
е. воє́нний 128
- Е-країна *див.* країна: к. електронна 128
- Екскла́в 128
- Ексклюзія 128
- Експа́нсія 128
е. геополітична 128
е. економічна 128
е. територіальна 129
- Експа́т *див.* експатріант 129
- Експатріа́ція 129
- Експе́рт 129
- Експерти́за 129
е. антикорупці́йна 129
е. політи́чна 129
е. соці́альна 129
- Експлуата́ція 129
е. сексуа́льна 129
е. трудова́ 130
- Експропріа́ція 130
- Екстериторіа́льний 130
- Екстериторіа́льність 130
- Екстради́ція 130
- Екстраполюва́ти 130
- Екстраполя́ція 130
- Екстремі́зм 130
е. етні́чний 130
е. ісла́мський 131
е. політи́чний 131
е. релі́гійний 131
- Екстремі́ст 131
- Екстремі́стський 131
- Екстремоло́г 131
- Екстремоло́гія 131
- Електора́льний 131
- Електора́т 131
- Електронні́й брасле́т 131
- Елі́та 131
е. адміністративно-політи́чна 132
е. бізнесо́ва 132
е. бюрократі́чна 132
е. військóва 132
е. духо́вна 132
е. економі́чна 132
е. інтелектуа́льна 132
е. націо́нальна 132
е. політи́чна 132
е. пра́вляча 132
- Еліта́ри́зм 133
- Еліта́рний 133
- Емансипа́ція 133
е. політи́чна 133
- Емансипова́ний 133
- Емба́рго 133
- Емігра́нт 133
- Еміграці́йний 133
- Емігра́ція 133
е. украї́нська 133
- Еміра́т 134
- Емпа́тія 134
- Ентро́пія 134
е. соці́альна 134
е. соці́ально-культу́рна 134
- Е-парла́мент *див.* парла́мент: п.
електронний 134

- Е-парламентаризм *див.* парламентаризм: п. електронний 134
- Е-паспорт *див.* паспорт: п. електронний 134
- Е-петиція *див.* петиція: п. електронна 134
- Епігон 134
- Епідемія 134
- Е-правосуддя *див.* правосуддя: п. електронне 134
- Ергономіка 134
- Ергономічний 135
- Ескалація 135
е. військового конфлікту 135
- Естетика 135
е. політична 135
- Е-судочинство *див.* судочинство: п. електронне 135
- Есхатологічний 135
- Есхатологія 135
- Етатизм 135
- Етика 135
е. біологічна, біоетика 135
е. адміністративна 136
е. влади 136
е. депутатська 136
е. парламентська 136
е. політична 136
- Етнічний 136
- Етнізація 136
е. політичного управління 136
- Етнізм 137
- Етніст 137
- Етнічний 137
е. меншіна *див.* меншіна: м. етнічна 137
е. нігілізм *див.* нігілізм: н. етнічний 137
- Етнічність 137
- Етногенез 137
- Етногеографія 137
- Етнографія 137
- Етнодемографія 138
- Етнодержавознавство 138
- Етнологізм 138
- Етнологія 138
- Етноконотика 138
- Етнологічний 138
- Етністоричний 139
- Етністорія 139
- Етнократизм 139
- Етнократія 139
- Етнократологія 139
- Етнологія 139
- Етнонаціоналізм *див.* націоналізм: н. етнічний 139
- Етнонаціональний 139
- Етнінігілізм 139
- Етнополітика 140
е. державна 140
- Етнополітичний 140
- Етнополітологія 140
- Етнопсихологія 140
- Етнос 140
- Етносистема 140
- Етносоціологія *див.* соціологія: с. етносу 140
- Етнітип 140
- Етноутворення 141
- Етнофанатизм 141
- Етнофобія 141
- Етнофор 141
- Етноцентризм 141
- Етноцид 141
- Е-уряд *див.* уряд: у. електронний 141
- Ефірократія 141
- Ешелони влади 141
- Є
- Євразійство 142
- Євразійське економічне співтовариство 142
- Євроатлантичний 142
- Євробарометр 142
- Євросона 142

- Євроінтеграційний 142
Євроінтеграція 142
Євромайдан 142
Європарламент 143
Європартія 143
Європеїзація 143
Європеїзм 143
Європеїзувати 143
Європéйський Союз, Євросоюз, ЄС 143
Європоцентризм *див.* євроцентризм 143
Єврорегіон 143
Євроскептицизм 143
Євроцентризм 144
Єдиновладдя 144
Єпископ 144
- Ж**
- Життєдіяльність 145
ж. нації 145
Життя 145
ж. повсякденне 145
ж. політичне 145
ж. приватне 145
ж. соціальне 145
ж. суспільне 146
Журналіст 146
Журналістика 146
Журналістський 146
- З**
- Заангажований 147
Заангажованість 147
з. політична 147
Забезпечення пенсійне недержавне 147
Заборона 147
Завоювання 147
Завоювати 147
Загроза 147
з. біологічна, біозагроза 147—148
Заколот 148
- Закон 148
з. Енгеля 148
з. медійний 148
з. мовний 148
з. про вибори 148
з. соціальний 148
Законний 149
Законність 149
Законодавство 149
з. гендерне 149
з. мовне 149
Законопроєкт 149
Законослухняний 149
Законослухняність 149
Законотворення 149
Законотворчий 149
Законотворчість *див.* законотворення 149
Замовлення 149
з. державне 150
з. на закупівлю 150
Запас золотий 150
Запит 150
з. депутатський 150
з. соціальний 150
Заробітчанин 150
Заручник 150
Засоби масової інформації, ЗМІ 151
Засоби масової комунікації *див.* засоби масової інформації, ЗМІ 151
Застава 151
Застосунок 151
Захист 151
з. соціальний 151
з. цивільний 151
Заходи антидмпінгові 152
Заходи карантинні 152
Збройні сили України, ЗСУ 152
Зброя 152
з. біологічна 152
з. інформаційна 152
з. хімічна 152

- з. ядерна 152
- Зв'єрнення 153
 - з. громадян 153
 - з. депутатське 153
- Зв'єрхник 153
- Зв'ичай 153
 - з. влádi 153
- Зв'язки з громадськiстю 153
- Здiрництво *див.* вимагання 154
- З'їзд 154
- Зловживання 154
- Змiни соціалiнi 154
- Знак нагрудний 154
- Знак пам'ятний 154
- Знак політичний 154
- Знак розрiзнення 154
- Знання політичнi 155
- Зовнiшньополітичний 155
- Зомбi 155
- Зомбований 155
- Зомбування 155
- Зомбувати 155
- Зона 155
 - з. аварiї 155
 - з. антитерористичної операції, АТО 155
 - з. вiдчуження 155
 - з. вiльної торгiвлi 155
 - з. офшорна 156
 - з. Шенгенська 156
- Зрадник 156
- Зросiйщення 156
- Зубожiння 156
- I**
- Идеал 157
 - i. національний 157
 - i. політичний 157
- Идентифікатор 157
- Идентифікація 157
- Идентифікувати 157
- Идентичність 157
 - i. гeндерна 157
- i. громадянська 158
- i. етнокультурна 158
- i. європейська 158
- i. загальнолюдська 158
- i. національна 158
- i. особiста 158
- i. соціална 158
- i. територіальна 158
- i. українська *див.* українство (у 1 знач.) 158
- Идеократія 158
- Идеологема 158
 - i. політична 158
- Идеологічний 159
- Идеологія 159
 - i. гeндерна 159
 - i. державно-церковна 159
 - i. етнічна 159
 - i. політична 159
 - i. правова 159
- Иєрарх 159
- Иєрархія 160
 - i. соціална 160
- Изоляціонiзм 160
 - i. етнічний 160
- Изоляціонiст 160
- Изоляція 160
- Илюзія 160
 - i. політична 160
- Имiдж 160
 - i. влáдної інституції 160
 - i. політика 161
 - i. політичний 161
 - i. соціалний 161
- Имiджелогія, имiджологія 161
- Имiджмейкер 161
- Имiджмейкерський 161
- Имiджмейкінг 161
 - i. політичний 161
- Иммігрант 162
- Иммігрантський 162
- Имміграційний 162
- Имміграція 162

- Імперіалізм 162
Імперія 162
 і. газова 162
Імпёрський 162
Імпічмент 162
Імплементация 163
Імплементувати 163
Імунітет 163
 і. дипломатичний 163
 і. етнічний 163
 і. політичний 163
 і. президентський 163
Інавгурація 163
Інакоміслення 163
Інвазія 164
Індивід 164
Індивідуалізм 164
Індивідуальний 164
Індивідуальність 164
Індиферентність 164
 і. етнічна 164
Індоктринація 164
Індуїзм 164
Інженерія 164
 і. виборча 165
 і. електоральна *див.* і. виборча 165
 і. соціальна 165
Ініціатива 165
 і. громадська 165
 і. законодавча 165
Інклюзивний 165
Інклюзія 165
 і. політична 165
 і. соціальна 165
Інкорпорація 166
Інкультурація 166
Інноваційний 166
Інновація *див.* нововведення 166
Іноземець 166
Іноземний 166
Інсайд 166
Інсайдер 166
Інсайдерський 166
Інстанція 166
Інститут 166
 і. політичний 166
 і. президентства 167
 і. соціальний 167
Інституційний 167
Інституціоналізація 167
Інституція 167
Інтегративний 167
Інтеграційний 167
Інтеграція 167
 і. економічна 167
 і. європейська 168
 і. національна 168
 і. політична 168
 і. соціальна 168
Інтелект 168
 і. соціальний 168
 і. штучний 168
Інтелектуальний 169
Інтелектуальність 169
Інтелігенція 169
Інтеракція 169
Інтервенція 169
 і. гібридна 169
 і. гуманітарна 169
 і. дипломатична 169
 і. економічна 169
 і. збройна 169
 і. інформаційна 170
Інтерес 170
 і. державний *див.* і. національний 170
 і. етнічний 170
 і. національний
 і. соціальний 170
Інтернаціоналізація 170
Інтернаціоналізм 170
Інтернаціоналіст 170
Інтернет 171
 і.-голосування *див.* голосування:
 г. електронне 171

і.-контент 171
і.-користувач 171
і.-медіа 171
і.-мем 171
і.-паблік 171
і.-партія 171
і.-середовище 171
і.-спільнота 171
і.-троль 171
Інтернування 172
Інтерпеляція 172
Інтерпол 172
Інфляція 172
Інфократія 172
Інформатизація 172
і. суспільства 172
Інформатика 173
Інформаційна гігієна, інфогі-
гієна 173
Інформація 173
і. державно-управлінська 173
і. соціальна 173
Інформпатологія 173
Інфраструктура 173
і. критична 174
і. політична 174
і. політичної культури 174
і. соціальна 174
Інфраструктурний 174
Іредента 174
Іредентизм 174
Іреденційний 174
Іслам 175
Ісламізація 175
Ісламизм 175
Ісламофобія 175
Ісмаїлізм 175
Ісмаїліт 175
Істеблішмент *див. еліта: е. правляча*
175
Іудаїзм *див. юдаїзм* 175
Іудаїст *див. юдаїст* 175
Іудей *див. юдей* 175

К

Кабінет Міністрів України, Кабмін
України 176
Каденція 176
Кампанія 176
к. виборча 176
к. інформаційна 176
к. політична 176
Кандидат 176
к. у депутати 176
Канон 177
Канонізація 177
Канонізувати 177
Канонічний 177
Капітал 177
к. інтелектуальний 177
к. людський 177
к. політичний 177
к. соціальний 178
Капіталізм 178
к. авторитарний 178
к. акціонерний 178
к. державний 178
к. державно-монополістичний
178
Капіталіст 178
Капітулювати 179
Капітуляція 179
Карантин 179
к. адаптивний 179
к. жорсткий 179
к.-шеймінг 179
Карантинний 179
Кардинал 180
Кар'єра 180
Картний 180
Карт-бланш 180
Каста 180
Катастрофа 180
к. глобальна 180
к. екологічна 180
к. етнічна 180

- к. соціальна 181
- к. техногенна 181
- Католик 181
- Католицизм 181
- Католицький 181
- Квазіавторитарний 181
- Квазідержава 181
- Кваліфікація 181
- Кворум 182
- Квота 182
 - к. виборча 182
 - к. гендерна 182
 - к. експортна 182
 - к. імміграційна 182
 - к. політична 182
- Керівник 182
- Керманіч *див.* вождь 182
- Кібератака 182
- Кібербезпека 183
- Кібербулінг 183
- Кібервійна 183
- Кібердержава 183
- Кіберзагроза 183
- Кіберзброя 183
- Кібернетика 183
- Кіберполіція 183
- Кіберпростір 184
- Кіберрозвідка *див.* кібершпиґунство 184
- Кіберсвобода 184
- Кібертероризм 184
- Кіберцензура 184
- Кібершпиґунство 184
- Клан 184
- Кланово-олігархічний 185
 - к.-о. адаптивний 185
 - к.-о. система 185
- Клас 185
 - к. креативний 185
 - к. робітничий 185
 - к. соціальний 185
- Класифікація 185
 - к. етносів 185
 - к. податків 186
- Класовий 186
- Класово-олігархічний *див.* кланово-олігархічний 186
- Класократія 186
- Клептократ 186
- Клептократія 186
- Клерикал 186
- Клерикалізм 186
- Клерикальний 186
- Клерк 186
- Клієнтела 186
- Клієнтелізм 187
- Кліктивізм 187
- Клімат інвестиційний 187
- Клімат соціально-психологічний 187
- Кнопкодів 187
- Коабітація 187
- Коадаптація 188
- Коаліціада 188
- Коаліційний 188
 - к. угода *див.* угода: у. коаліційна 188
 - к. уряд *див.* уряд: у. коаліційний 188
- Коаліція 188
- Ковід, COVID-2019, COVID-19 188
- Ковід-економіка 188
- Ковідаїли 188
- Ковід-істерія, ковідоістерія 188
- Ковідний 188
 - к. амністія 188
 - к. сертифікат, ковід-сертифікат, COVID-сертифікат 189
- Ковідофобія 189
- Коеволюція 189
- Козацтво 189
- Кокус 189
- Колаборант 189
- Колабораціонізм 189
- Колабораціоніст *див.* колаборант 189
- Колабораціоністський 189
- Колегіальний 189
- Колегіальність 189

- Колегія 190
Колектив 190
Коллективізм 190
Колéктор 190
Колéкторський 190
Колоніалізм 190
Колоніальний 190
Колонія 190
Кол-цéнтр 190
Кольорові революції 190
Комáнда влáдна 191
Команді́р польовий 191
Комендáнтська годі́на 191
Комерці́йний 191
Коме́рція 191
 к. електронна 191
Комісія 191
 к. виборча 191
 к. Конституційна 191
 к. Центральна виборча, ЦВК 192
Комітет 192
 к. Антимонопольний 192
 к. Державний 192
Комітологія 192
Компенса́ція 192
Компетéнтний 193
Компетéнтність 193
 к. громадянська 193
 к. етнокульту́рна 193
 к. політична 193
Компла́нс 193
 к. антикорупційний 193
 к. антимонопольний 193
 к.-контроль 194
 к.-рїзик 194
 к. санкційний 194
 к.-система 194
Компліментáрний 194
Компліментáрний 194
Компліментáрність 194
 к. етнічна 194
Компрома́т 194
 к. політичний 194
Компромета́ція 194
Компрометувáти 194
Компроміс 195
 к. політичний 195
 к. соціальный 195
Комп'ю́терне шпигу́нство *див.* кібер-
шпигу́нство 195
Кому́нізм 195
Кому́нікант 195
Кому́нікaт 195
Кому́нікaтивний 195
 к. влáда 195
 к. дія 195
 к. раціональність 195
Кому́нікaтор 195
Кому́нікаційний 196
Кому́нікація 196
 к. глобальна 196
 к. ділова 196
 к. масова 196
 к. політична 196
 к. соціальна 196
Кому́ніст 196
Кому́ністичний 196
Кому́нітарі́зм 197
Кому́ніта́рний 197
Кому́ніта́рність 197
Кому́тaтор *див.* ньюзмéйкер 197
Комюні́ке 197
Конвéнція 197
 К. про захист прав людини 197
 конвéнції Женéвські 197
Конвергéнтний 198
Конвергéнція 198
 к. етнічна 198
Конвéрсія 198
Конвíксія 198
Конгломерáт 198
Конкордáт 198
Конкурéнт 198
Конкурéнтний 198
 к. суспільство 198
Конкурéнція 199
 к. політична 199

- Конкурс 199
Конкурувати 199
Консенсус 199
Консервативний 199
Консерватизм 199
Консолідація 200
 к. внутрішньоетнічна 200
 к. міжетнічна 200
 к. національна 200
 к. політична 200
Консолідований 200
 к. інформація 200
Консорціум 200
Консорція 201
Конспірологічний 201
Конспірологія 201
Конституційний 201
Конституційний Суд України, КСУ
 201
Конституційність 201
Конституційно-правовий 201
Конституціоналізація 201
Конституціоналізм 201
Конституція 202
Конструктивізм 202
 к. соціальний 202
Конструктивний 202
Консул 202
Консульство 202
Консульський 202
Консюмеризм 202
 к. політичний 202
Контент 203
Контингент військовий 203
Контракт 203
Контрафакт 203
Контрафактний 203
Контрафакція 203
Контрдемократія 203
Контреліта 204
Контрибуція 204
Контридеологічний 204
Контридеологія 204
Контркультура 204
Контроль 204
 к. громадський 204
 к. у сфері державного управління
 204
 к. фінансовий 205
Контрпропаганда 205
Контррозвідка 205
Контррозвідувальний 205
 к. органи *див.* контррозвідка 205
Конфедерація 205
Конфесійний 206
Конфесія *див.* віросповідання 206
Конфігурація політична 206
Конфініум 206
Конфлікт 206
 к. етнічний 206
 к. етнополітичний 206
 к. культурний 206
 к. міжконфесійний 206
 к. міжнародний 207
 к. міжособистісний 207
 к. пам'ятей 207
 к. політичний 207
 к. соціальний 207
 к. соціальний трудовий 207
Конфліктогенний 207
Конфліктогенність 207
Конфліктолог 207
Конфліктологія 208
 к. етнополітична 208
Конфлікувати 208
Конформізм 208
 к. внутрішній 208
 к. зовнішній 208
 к. особистий 208
 к. публічний 208
 к. соціальний 208
Конформіст 209
Конфронтація 209
 к. політична 209
Концепція 209
 к. деглобалізації 209

- к. менеджери́зму 209
к. соціального мережевого аналізу 209
Концесійний 210
Концесіонер 210
Концесія 210
Кооператив 210
Кооперативний 210
Кооператор 210
Кооперація 210
Кооптація 210
Кооптувати 210
Копінг-поведінка 211
Кордон 211
Коректний 211
Коректність 211
Коридори влади 211
Коронавірус *див.* ковід, COVID-2019, COVID-19 211
Коронавіри *див.* ковідіали 211
Коронакриза 211
Коронапаніка 211
Коронафейк 211
Коронафобія 212
Коронія 212
Корпоративізм 212
Корпоративний 212
к. громадянство 212
Корпоратизація 212
Корпорація 212
к. державна 213
Корпус 213
к. дипломатичний 213
К. миру 213
Коруптований 213
Корупціогенний 213
Корупціонер 213
Корупція 213
Космополіт 213
Космополітизація 213
Космополітизм 213
Коч *див.* наставник 214
Кочинг 214
- Країна
к.-агресор *див.* держава:
д-агресор 214
к. електронна *див.* держава:
д. електронна 214
к-партнер 214
к.-провідник 214
Кратологія 214
Краудсорсинг 214
Краудфіндинг 214
Креатюра 214
Кредит 214
к. державний 215
к. довіри 215
Криза 215
к. влади 215
к. довіри до влади 215
к. ідентичності 215
к. легітимності 215
к. політична 215
к. політичної участі 216
к. світова 216
к. урядова 216
к. фінансова 216
Кримінал 216
Криміналізація 216
Криміналітет 216
Кримінальний 216
Кримська платформа 216
Криптовалюта 217
Криптовалютна біржа, крипто-біржа 217
Криптографічний 217
Криптографія 217
Криптократія 217
Крипторінок 217
«Круглий стіл» 217
Ксенократія 217
Ксенофоб 217
Ксенофобія 217
Культ 218
к. релігійний 218
к. святих 218
к. особи 218

Культура 218

- к. виробництва 218
- к. війни 218
- к. духовна 218
- к. економічна 218
- к. елітарна 219
- к. емпатійна 219
- к. інформаційна 219
- к. масова 219
- к. матеріальна 219
- к. миру 219
- к. національна 219
- к. організаційна 219
- к. педагогічна 220
- к. політична 220
- к. праці і виробництва 220
- к. світова 220
- к. соціальна 220
- к. соціологічна 220
- к. управлінська 220

Культурний 221

Культурологія 221

Кумівство 221

Курс політичний 221

К'юар-код, куар-код,
QR-код 221

К'ютбізм 221

К'ютбіст 221

Л

Лад *див.* устрій 222

Легалізація 222

- л. документів 222

- л. доходів 222

Легальний 222

Легітимация 222

Легітимний 222

Легітимність 222

- л. соціальна 222

- л. цивілізаційна 222

Лендліз 223

Ленінізм 223

Ліберал 223

Лібералізація 223

Лібералізм 223

Ліберальний 223

Лібертаріанець 223

Лібертаріанство 223

Лібертаріанський 224

Ліванізація 224

Ліга 224

- Ліга Націй 224

Лідер 224

- л. національний 224

- л. політичний 224

Лідерство 224

- л. глобальне 224

- л. політичне 224

Лімітроф 225

Лімологія 225

Лінгвоцид 225

Ліцензія 225

Лобі 225

Лобізм 225

- л. політичний 226

Лобіст 226

Лобістський 226

Лобіювання 226

- л. громадське 226

Лобіювати 226

Логроллінг 226

Локдаун 226

Лояльний 227

Лояльність 227

- л. політична 227

Людина 227

Люстраційний 227

Люстрація *див.* влада: влади
очищення 227

Люстрований 227

Люструвати 227

М

Мажоритарний 228

- м. виборча система *див.* система:

- с. виборча мажоритарна 228

- м. округ *див.* округ: о. мажори-
тарний 228

- Мажоритарник 228
 Майдан 228
 м. мовний 228
 м. податковий 228
 Макіавеллізм 228
 Макроекономіка 228
 Макроекономічний 229
 Макросоціологічний 229
 Макросоціологія 229
 Мандат 229
 м. депутатський 229
 Маніпулювання *див.* маніпуляція 229
 Маніпулювати 229
 Маніпулятивний 229
 Маніпуляція 229
 м. політична 229
 м. психологічна 230
 м. соціальна 230
 Марафон 230
 Маргінал 230
 м. етнічний 230
 м. політичний 230
 Маргіналізація 230
 м. політична 230
 Маргіналізований 231
 Маргіналізувати 231
 Маргінальний 231
 Маргінальність 231
 Маркетинг 231
 м. політичний 231
 Марксизм 231
 Марксизм-ленінізм 231
 Мародёр 232
 Мародёрити 232
 Мародёрство 232
 Марш миру 232
 Масмедіа *див.* медіа 232
 Масмедійний 232
 Масмедійник 232
 Матеріалізм 232
 м. культурний 232
 Мафіозі 232
 Мафіозний 232
- Мафія 232
 Меганоліс 233
 Медіа 233
 м. провідні 233
 м. соціальні 233
 Медіаактивізм 233
 Медіаактивність 233
 Медіавійна 233
 Медіаграмотність 233
 Медіадемократія 234
 Медіакомунікація 234
 Медіакратія 234
 Медіапіраміда 234
 Медіапіратство 234
 Медіапростір 234
 Медіапротистояння 234
 Медіарейтинг 235
 Медіатехнологія 235
 Медіатор 235
 Медіахолдинг 235
 Медіацентр 235
 Медіація 235
 Медійний 235
 Медійник 235
 Мейнстрім 235
 Мем 235
 Меморандум 236
 Менеджер 236
 Менеджеризм 236
 Менеджерський 236
 Менеджмент 236
 м. військовий 236
 м. етнополітичний 236
 м. політичний 236
 Менталітет 236
 м. культурний 237
 Ментальний 237
 Ментальність 237
 м. етнічна 237
 м. політична 237
 Меншіна 237
 м. етнічна 238
 м. національна 238
 Мер 238

- Мережа 238
м. екологічна, екомережа 238
м. інформаційна 238
м. соціальна 238
м. соціальна «Х» 238
- Мережівий 239
- Мережелогія *див.* нетократія 239
- Меритократ 239
- Меритократія 239
- Мерія 239
- Меседж 239
м. політичний 239
- Месенджер 239
- Метод виконавчий 239
- Метод державний 239
- Метод економічний 240
- Метод національний 240
- Методи в політиці 240
- Методи державного управління 240
- Методи теорії державного управління 240
- Механізм держави 240
- Механізм політичний 240
- Механізм соціальний 241
- Механізми державного управління 241
- Милосердя 241
- Мир 241
- Миробудівництво 241
- Миротворець 241
- Миротворчий 241
- Миротворчість 242
- Міто 242
м. антидемпінгове 242
- Митрополіт 242
- Мігрант 242
м трудовий 242
- Міграція 242
- Міжетнічний 243
- Міжконфесійний 243
- Міжмережжя *див.* інтернет 243
- Міжнародна комп'ютерна мережа *див.* інтернет 243
- Міжнародний валютний фонд, МВФ 243
- Міжфракційний 243
- Мікросоціологія 243
- Мілітаризація 243
м. країни 243
- Мілітаризм 243
- Мілітаризований 244
- Мілітаризувати 244
- Мілітарний *див.* військовий 244
- Міністеріалізація 244
- Міністерство 244
- Міністр 244
- Мінські угоди 244
- Місія 244
м. держави 244
- Місто-мільйонник 245
- Мітинг 245
м. стихійний 245
- Мітингар *див.* мітингувальник 245
- Мітингувальник 245
- Мобілізаційний 245
- Мобілізація 245
м. населення 245
м. політична 245
- Мобілізований 246
- Мобілізувати 246
- Мобільний 246
- Мобільність 246
м. соціальна 246
- Мобінг 246
м. вертикальний 246
м. відкритий 246
м. горизонтальний 246
м. груповий 247
м. змішаний 247
м. індивідуальний 247
м. латентний 247
м. неусвідомлений 247
м. політичний 247
м. свідомий 247
м. хронічний 247
- Мова 247
м. державна 247

- Мода політична 248
 Моделювання політичне 248
 Моделювання соціальне 248
 Модератор 248
 Модернізація 248
 м. політична 248
 Модернізувати 249
 Монархія 249
 м. абсолютна 249
 м. конституційна 249
 м. необмежена *див.* м. абсолютна 249
 м. парламентська *див.* м. конституційна 249
 Мондіалізм 249
 Монетаризація 249
 Монетаризм 249
 Монетарист 250
 Монетаристський 250
 Монетарний 250
 Моніторинг 250
 м. влади 250
 м. громадський 250
 м. політичний 250
 Моніторинговий 250
 Моніторити 250
 Монобільшість 250
 Монополізація 251
 Монополізувати 251
 Монополіст 251
 Монополія 251
 м. державна 251
 Монополярність *див.* однополярність 251
 Монофракція 251
 Мораль 251
 Моральний 252
 Моральність 252
 Мораторій 252
 Морфогенез соціальний 252
 Мотив 252
 Мотивація 252
 Мотивувати 252
 Мультикультуралізм 253
 Мультилінгвізм 253
 Мультимільйонер 253
 Мультиполярність 253
 Муніципалітет 253
 Муніципальний 253
 Мусульманин 253
 Мусульманство *див.* іслам 253
- Н**
- Навчання дистанційне 254
 Наддержава 254
 Надзвичайна ситуація 254
 Надзвичайний стан, НС *див.* надзвичайна ситуація 254
 Надійність політична 254
 Надкраїна *див.* наддержава 254
 Наднаціональність 254
 Надсфера суспільного життя 254
 Найманець 255
 Наносупільство 255
 Нанотехнології 255
 Наполеонізм 255
 Напруженість 255
 н. геополітична 255
 н. психічна 255
 н. соціальна 255
 Наратив 256
 Народ 256
 н. корінний 256
 Народний 256
 Народність 256
 Народовладдя 256
 н. репрезентативне *див.* демократія: д. представницька 256
 Народознавство *див.* етнографія 256
 Насилля *див.* насильство 257
 Насильник 257
 Насильницькі взаємини *див.* насильницькі стосунки 257
 Насильницькі стосунки 257
 Насильство 257
 н. гендерне 257

- н. домашнє *див.* н. сімейне 257
н. економічне 257
н. побутове *див.* н. сімейне 257
н. політичне 257
н. психологічне 257
н. сімейне 257
н. фінансове *див.* н. економічне 257
Наставник 257
НАТО, NATO (North Atlantic Treaty Organisation) 258
Натуралізація 258
Натуралізований 258
Натуралізувати 258
Націзм 258
Націст 258
Націстський 258
Націократія 258
Націологія 258
Націонал-демократ 259
Націоналізація 259
Націоналізм 259
н. громадянський 259
н. демократичний 259
н. економічний 259
н. екстремістський 259
н. етнічний 260
н. інтегральний 260
н. ліберально-демократичний 260
н. органічний 260
н. праворадикальний *див.* н. радикальний 260
н. радикальний 260
н. реакційний 260
н. романтичний 261
н. тоталітарний 261
н. шовіністичний 261
Націоналізований 261
Націоналізувати 261
Націоналіст 261
Націонал-патріот 261
Націонал-патріотизм 261
Націонал-соціалізм 261
Націонал-соціаліст 262
Націонал-шовінізм 262
Націонал-шовініст 262
Національна рада реформ, Нацрада реформ 262
Національне агентство з питань запобігання корупції, НАЗК 262
Національне антикорупційне бюро України, НАБУ 262
Національний 262
Національність *див.* нація 262
Нація 262
н. етнічна 263
н. моноетнічна 263
н. поліетнічна 263
н. політична 263
н. титульна 263
Нацменшіна 263
Небесна сотня 264
Недоторканий 264
Недоторканність 264
н. депутатська 264
Незалежний 264
Незалежність 264
н. країни 264
н. політична 264
Нейроекономіка 264
Нейтивізм, нативізм 265
Нейтивіст, нативіст 265
Нейтралізм 265
Нейтралітет 265
Неконституційний 265
Неконституційність 265
Нелегал 265
Нелегальний 265
Нелегітимний 265
Нелегітимність 265
Неоазіяцентризм 266
Необільшовізм 266
Необільшовік 266
Необільшовицький 266
Необіхевіоризм 266
Неоваххабізм 266

- Неоваххабіт 266
 Неоглобалізм 266
 Неоглобаліст 266
 Неоевразійство 267
 Неосвразійський 267
 Неоізоляціонізм 267
 Неоімпералізм 267
 Неоінституціоналізм 267
 Неоколоніалізм 267
 Неоколоніальний 267
 Неоконсерватизм 267
 Неоконсерватор 267
 Неоліберал 268
 Неолібералізм 268
 Неоліберальний 268
 Неомарксизм 268
 Неомарксист 268
 Неомарксистський 268
 Неонацизм 268
 Неонацист 268
 Неонацистський 269
 Неонаціонал-соціалізм 269
 Неопатримоніалізм 269
 Неототалітаризм 269
 Неототалітарний 269
 Неофашизм 269
 Неофашист 269
 Неофашистський 270
 Неофемінізм 270
 Неофеміністський 270
 Неоцаризм 270
 Непокірний 270
 Непокора 270
 н. громадянська 270
 Непотизм *див.* кумівство 270
 Нерд 270
 Нестабільний 271
 Нестабільність 271
 н. політична 271
 Нетерпимий 271
 Нетерпимість 271
 н. політична 271
 н. расова 271
- Нетократія 271
 Неформал 271
 Неформальний 272
 Нігілізм 272
 н. етнічний 272
 Новатор 272
 Новаторство 272
 Новаторський 272
 Нововведення 272
 Новоросія 273
 Номенклатура 273
 Номенклатурний 273
 Нонконформізм 273
 Нонконформіст 273
 Нонконформістський 273
 Ноосфера 273
 Норма 273
 н. конституційно-правова 273
 н. політичні 274
 н. права і моралі 274
 н. соціальні 274
 Нормандський формат 274
 Нормативізм 274
 Нормативістський 274
 Нувориш 274
 Ньюзмейкер 275
 Ньюзмейкерство 275
 Ньюзмейкерський 275
- О**
- Об'єднана територіальна громада,
 ОТГ 276
 Об'єднання 276
 о. громадське 276
 о. громадян *див.* о. громадське
 276
 о. держав 276
 о. кооперативне 276
 о. співвласників багатоквартир-
 них будинків, ОСББ 276
 Об'єкт влади 277
 Об'єкт політики 277
 Об'єкт політології 277

- Обмеження карантинні *див.* заходи карантинні 277
 Обмін полоненими 277
 Обороноздатний 277
 Обороноздатність 277
 Обсерватор 277
 Обсервація 277
 Обсервувати 278
 Обструкціонізм 278
 Обструкціоніст 278
 Обструкція 278
 Обшук 278
 Одіозний 278
 Одномандатний 278
 Одномандатник 278
 Однопартійний 278
 Однопартійність 278
 Однополярний 278
 Однополярність 279
 Окремі райони Донецької та Луганської областей, ОРДЛО 279
 Округ 279
 о. виборчий 279
 о. мажоритарний 279
 Окупант 279
 Окупація 279
 Окупувати 279
 Олігарх 279
 Олігархат 280
 Олігархізація 280
 о. влади 280
 Олігархічний 280
 Олігархія 280
 о. аристократична 280
 о. фінансова 280
 Олігархоніміка *див.* економіка:
 е. олігархічна 280
 Омбудсмен, омбудсман *див.* уповноважений з прав людини 280
 Омніцид 280
 Онлайн 281
 Онлайн-користувач 281
 Онлайнний 281
 Онлайн-петиція 281
 Онлайн-спільнота 281
 Операція 281
 о. антитерористична, АТО 281
 о. військова 281
 О. об'єднаних сил, ООС 282
 Опитування 282
 о. анкетне 282
 о. поштове 282
 о. пресоє 282
 о. телефонне 282
 Опозиційний 282
 Опозиціонер 282
 Опозиція 283
 о. парламентська 283
 о. політична 283
 Ополченець 283
 Ополчення 283
 Опонент 283
 о. політичний 283
 Орвеллізм, оруеллізм 283
 Орган 284
 о. державний 284
 о. рад виконавчий 284
 Організація 284
 о. благодійна 284
 о. воєнізована *див.* о. напіввійськова 284
 о. волонтерська 284
 о. громадська 284
 о. міжнародна 285
 о. напіввійськова 285
 о. недержавна 285
 о. неурядова *див.* о. недержавна 285
 О. Об'єднаних Націй з питань освіти науки і культури, ЮНЕСКО 285
 о. парамілітарна *див.* о. напіввійськова 285
 Організм етнополітичний 285
 Орієнтація геополітична 285
 Орієнтація політична 285
 Освоєння соціальне 285

- Особа 286
 о. внутрішньо переміщена, ВПО 286
 о. маргінальна («проміжна») 286
 о. посадова 286
- Особистість 286
 о. авторитарна 286
 о. ідеалістична 287
 о. реалістична 287
 о. традиційна 287
 о. фрустрована 287
- Офіс Президента 287
 Офлайн 287
 Офшор 287
 Офшорний 288
 Охлократія 288
 Оцифрування 288
 Оцифрувати, оцифрувати 288
 Очільник 288
- П**
- Паблік 289
 Паблік рилейшнз *див.* зв'язки з громадськістю 289
 Пабліситі 289
 Пакт 289
 п. політичний 289
 Палата парламенту 289
 п. п. Вєрхня 289
 п. п. Ніжня 290
 Пам'ять історична 290
 Пам'ять колективна 290
 Пам'ять посттоталітарна 290
 Пангерманізм 290
 Пандемія 290
 Пан'європеїзм 290
 Пан'європейський 291
 Паннаціоналізм 291
 Панрусізм 291
 Панславізм 291
 Панування 291
 п. політичне 291
 Папа Римський 291
- Парадигма державного управління 291
 Паразитизм соціальний 292
 Паритет ядерний 292
 Паритетний 292
 п. демократія 292
 п. парламент 292
 Паритетність 292
 Парламент 292
 п. електронний 292
 п. український *див.* Рада: Рада Верховна України, ВРУ 293
 Парламентаризм 293
 п. дуалістичний 293
 п. електронний 293
 п. моністичний 293
 п. раціоналізований 293
 Парламентарій 293
 Парламентський 293
 Партія 294
 п. війни 294
 п. влади 294
 п. демократична 294
 п. кадрова 294
 п. ліва 294
 п. масові 294
 п. миру 294
 п. опозиційна 294
 п. політична 295
 п. права 295
 п. правляча 295
 п. прагматична 295
 п. революційна 295
 п. реформістська 295
 п. тоталітарна 295
 Партнерство 295
 п. соціальне 295
 п. стратегічне 296
 Паспорт 296
 п. біометричний 296
 п. вакцинації *див.* ковідний:
 к. сертифікат, ковід-сертифікат,
 COVID-сертифікат 296

- п. внутрішній 296
п. громадянина України 296
п. дипломатичний 296
п. електронний *див.* п. цифровий 296
п. закордонний 296
п. здоров'я *див.* ковідний: к. сертифікат, ковід-сертифікат, COVID- сертифікат 297
п. імунний *див.* ковідний: к. сертифікат, ковід-сертифікат, COVID- сертифікат 297
п. інвестиційний 297
п. цифровий 297
Патент 297
п. консульський 297
Патологія соціальна 297
Патріарх 297
Патріархальний 297
Патріархат 297
Патріотизм 298
Пацифізм 298
Перебудова 298
Переворот 298
п. антиконституційний 298
п. військовий 298
п. державний 298
Переговори 298
п. дипломатичні 299
п. сепаратні 299
Передислокація 299
Перезавантаження 299
Переселенець 299
Перетрактація 299
Петиція 299
п. електронна 299
Питання 300
п. національне 300
Піар, PR 300
п-агентство 300
п.-акція 300
п.-кампанія 300
п.-крок 300
п. політичний 300
п.-послуга 300
п.-резонанс 301
п.-технолог 301
п.-технологія 301
п.-хід 301
п. чорний 301
Піарівський 301
Піармен *див.* піарник 301
Піарник 301
Підданство 301
Підкуп виборців 302
Підписант 302
Підтримка 302
п. соціальна 302
п. союзницька 302
Пікет 302
Пікетник 302
Пікетувальник 302
Пікетування 302
Плебісцит 302
п. мандатний *див.* референдум:
р. мандатний 303
Плебсократія 303
Плебсологія 303
Плебсопроцес 303
Плейсбрэндинг 303
Плутократія 303
Плюралізм 304
п. економічний 304
п. ідеологічний 304
п. культурний 304
п. політичний 304
Побратім 305
Поведінка 305
п. вербальна 305
п. делінквентна 305
п. електоральна 305
п. інноваційна 305
п. конформістська 305
п. політична 306
п. соціально-економічна 306
п. трудова 306

- Повноваження державно-владні 306
 Подія політична 306
 Позаблоковий 307
 Позапартійний 307
 Позафракційний 307
 Позиціонер 307
 Позиціонування геополітичне 307
 Позиція громадянська 307
 Позиція політична 307
 Поліархія 307
 Поліетнічний *див.* багатонаціональний 308
 Полінаціональний *див.* багатонаціональний 308
 Політейнмент 308
 Політизація 308
 Політизувати 308
 Політик 308
 Політика 308
 - п. антагоністичного плюралізму 308
 - п. антикорупційна 308
 - п. антимонопольна 308
 - п. біологічна, біополітика 309
 - п. валютна 309
 - п. відчинених дверей 309
 - п. внутрішня державна 309
 - п. гендерна 309
 - п. гуманітарна 310
 - п. демографічна 310
 - п. державна 310
 - п. державна кадрова 310
 - п. дипломатії 310
 - п. економічна 310
 - п. етичного споживання 310
 - п. європейська 311
 - п. житлова 311
 - п. зовнішньоекономічна 311
 - п. зовнішня 311
 - п. ідентичності 311
 - п. конкурентна 311
 - п. культурна 312
 - п. міграційна 312
 - п. міжнародна 312
 - п. монетарна 312
 - п. національна 312
 - п. національної пам'яті 312
 - п. пам'яті 312
 - п. партнерства НАТО 313
 - п. подвійних стандартів 313
 - п. правова 313
 - п. публічна 313
 - п. регіональна 313
 - п. світова 313
 - п. соціальна 313
 - п. стійкого споживання 314
 - п. структурна 314
 - п. сусідства 314
 - п. таємна 314
 - п. фальсифікації 314
 - п. фіскальна 314
 Політикánство 314
 Політикум 314
 Політичний 315
 - п. в'язень, політв'язень 315
 - п. реформа, політреформа 315
 Політолог 315
 Політологія 315
 - п. темпоральна 315
 Політтехнолог 315
 Політтехнологія 315
 Поліцейський 316
 Поліцентризм 316
 Поліційний *див.* поліцейський 316
 Поліція 316
 Поліціянт *див.* поліцейський (у 1 знач.) 316
 Полонений 316
 Полонізація 316
 Популізм 316
 - п. політичний 317
 Популіст 317
 Порядок громадський 317
 Порядок денний політики 317
 Порядок політичний 317
 Порядок суспільний *див.* порядок громадський 317

- Посадовець 317
Посол 317
Посольство 317
Постбіполярність 317
Постдемократія 318
Постімперіалізм 318
Постіндустріальний 318
Постколоніальний 318
Постмайданний 318
Постмодернізм 318
Постправа 318
Пострадянський 319
 п. простір 319
Потік інформаційний 319
Почуття соціальні 319
Права людини 319
Правий сектор 319
Право гуманітарне 319
Право дипломатичне 319
Право зовнішніх зносин *див.* право дипломатичне 319
Право міжнародне 320
Право на самовизначення нації (народу) 320
Правовідносини 320
Правозахисник 320
Правоохоронець 320
Правоохоронна діяльність 320
Правоохоронний орган 320
Правопорушення 321
 п. корупційне 321
Правопорядок 321
Православний 321
Православ'я 321
Правосуддя 321
 п. електронне 321
Праїмериз 322
Праксеологія політична 322
Прапор державний 322
Прасоціологія *див.* протосоціологія 322
Представництво дипломатичне 322
Президент 322
Президенціалізм 322
Прекаризація 323
Прекаріат 323
Прекарність 323
Прем'єр-міністр, прем'єр 323
Пресконференція 323
Пресреліз 323
Прессекретар 323
Пресслужба 324
Приватизація 324
Прикордоння 324
Примирення 324
 п. національне 324
 п. постконфліктне 324
Примириги 324
Примордіалізм 324
Примордіальний 324
Принцип гармонізму в економіці 325
Принцип консенсусу 325
Принцип поділу влади 325
Присвоєння соціальне 325
Пристосованець 325
Пристосовництво 325
Пріоритет соціальний 325
Проамериканський 325
Проблема суспільна 326
Проблема сучасності глобальна 326
Провладний 326
Провокація 326
Прогнозування глобальне 326
Прогнозування політичне 326
Програма безпеки глобальна 326
Програма державна 326
Програма економічного розвитку 327
Прогрес 327
Проевропéйський 327
Прозáхідний 327
Прокомуністичний 327
Прокурор 327
 п. Генеральний 327
Пролетар 327
Пролетаризація 328
Пролетарій 328
Пролетарій *див.* пролетар 328
Проліферація 328

- Пролонгація 328
 Пропаганда 328
 Пропагандист 328
 Пропагандистський 328
 Пропрезидентський 328
 Проросійський 329
 Проросійськість 329
 Прос'юмеризм 329
 Протегування *див.* протекція 329
 Протеже *див.* креатура 329
 Протекторат 329
 Протекціонізм 329
 Протекціоніст 329
 Протекція 330
 Протест 330
 Протестант 330
 Протестантизм 330
 Протестний 330
 Протестувати 330
 Протиповітряна оборона, ППО 330
 Протопартія 331
 Протосоціологічний 331
 Протосоціологія 331
 Проукраїнський 331
 Проукраїнськість 331
 Профайл, профіль *див.* акаунт 331
 Профайлінг 331
 Процес державного управління 331
 Процес державотворення 331
 Процес законотворчий 332
 Процес нормотворчий 332
 Процес політичний 332
 Процес етнічний 332
 Прощарок соціальний 332
 Псевдовибори 332
 Псевдореферендум 332
 Психологія 333
 п. влади 333
 п. етнічна 333
 п. інженерна *див.* ергономіка 333
 п. особистості 333
 п. політична 333
 п. праці 333
 п. соціальна 333
 Психотехніки 334
 Психотехнологія 334
 Пункт контрольно-пропускний, КПП 334
 Путч 334
 Путчизм 334
 Путчист 334
- Р**
- Раб 335
 Рабство 335
 Рада 335
 Рада Безпеки ООН, Радбез ООН 335
 Рада Верховна України, ВРУ 335
 Рада Європи 335
 Радикал 336
 Радикалізм 336
 р. політичний 336
 Радянізація 336
 Расизм 336
 р. інституційний 336
 р. побутовий 336
 р. примітивний 337
 р. традиційний 337
 Расист 337
 Расистський 337
 Ратифікація 337
 Ратифікувати 337
 Раунд 337
 Рашизм 337
 Рашист 338
 Рашистський 338
 Реабілітація 338
 р. соціальна 338
 Реабілітований 338
 Реабілітувати 338
 Реадаптація 338
 Реакційний 338
 Реакціонер 338
 Реакція 339
 р. політична 339
 Реальність 339

- р. віртуальна 339
 р. доповнена 339
 р. об'єктивна 339
 р. політико-правова 339
 р. суб'єктивна 339
 Ребрендинг 339
 р. політичний 339
 Ревакцинація 340
 Реванш 340
 Реваншизм 340
 Реваншист 340
 Реваншистський 340
 Революційний 340
 Революція 340
 Р. гідності 340
 р. електронна *див.* р. цифрова 341
 р. оксамитові 341
 р. Помаранчева 341
 р. посткомуністичні *див.* кольоро-
 р. революції 341
 р. соціальна 341
 р. цифрова 341
 Регіон 341
 р. прикордонний 341
 р. транскордонний 341
 Регіоналізація 342
 Регіоналізм 342
 Регіональний 342
 Регламент 342
 Регламентний 342
 Регрес 342
 Регулювання 342
 р. державне 342
 р. державне ринку цінних
 паперів 343
 р. правове 343
 р. соціальне 343
 Режим 343
 р. авторитарний *див.* автори-
 таризм 343
 р. антидемократичний 343
 р. демократичний *див.* де-
 мократія 343
 р. державний 343
 р. комуністичний *див.* комунізм
 344
 р. ліберальний *див.* лібералізм
 344
 р. особистої влади *див.* р. авто-
 ритарний 344
 р. особливого партнерства 344
 р. перемир'я 344
 р. політичний 344
 р. припинення вогню *див.* р. пе-
 ремир'я 344
 р. тиші *див.* р. перемир'я 344
 р. тоталітарний 344
 р. фашистський *див.* фашизм 344
 Резерв державний 344
 Резерв кадровий 344
 Резидент 345
 р. електронний 345
 Резолюція 345
 Реінтеграція 345
 Рейдер 345
 Рейдерство 345
 Рейдерський 346
 Рейтинг 346
 р. політичний 346
 Рейтинговий 346
 Рейтинговість 346
 Рікет 346
 Рікетир *див.* вимагач 346
 Рекламування політичне 346
 Ренегат *див.* зрадник 346
 Репарація 346
 Репатріант 347
 Репатріація 347
 Репатрійований 347
 Репатріюватися 347
 Репресія 347
 р. політичні 347
 Репресований 347
 Репресувати 348
 Ресоціалізація 348
 Респондент 348

- Республіка 348
 р. парла́ментська 348
 р. президе́нтська 348
 Республіка́нець 348
 Республіка́нізм 349
 р. громадя́нський 349
 р. демокра́тичний 349
 Республіка́нський 349
 Рестали́нізація 349
 Реструктуриза́ція 349
 Ресу́рс 349
 р. адміністра́твний 350
 р. вла́ди 350
 р. держа́вни 350
 Ретрогра́д 350
 Рефере́ндум 350
 р. законода́вчий 350
 р. конститу́ційний 350
 р. манда́тний 350
 р. обов'язко́вий 350
 р. плебісци́тарний 351
 р. факультати́вний 351
 Рефере́нтура 351
 Рефо́рма 351
 р. адміністра́тивно-територіа́льна 351
 р. політи́чна 351
 р. соціа́льна 351
 Реформі́зм 352
 Реформува́ти 352
 Реце́сія 352
 Речене́ць 352
 Речник 352
 Рі́зик 352
 р. політи́чний 352
 Ри́нок 353
 р. вла́ди 353
 р. вну́трішній 353
 р. землі 353
 р. міжнаро́дний 353
 р. націо́нальний 353
 р. політи́чний 353
 р. рекла́ми *див.* р. рекла́мний 353
 р. рекла́мний 353
 р. світо́вий 354
 Рі́вень життя́ 354
 Рі́вність 354
 р. ге́ндерна 354
 р. кла́сова 354
 р. соціа́льна 354
 Рішення́ політи́чне 354
 Рішення́ управлі́нське 354
 Розведе́ння військ 355
 Розвіто́к політи́чний 355
 Розвіто́к соціа́льний 355
 Розвіто́к суспі́льний 355
 Роздержавлюва́ти, роздержави́ти 355
 Розкрада́ння 355
 Роль 355
 р. ге́ндерна 355
 р. соціа́льна 356
 Рота́ція 356
 Русифіка́ція *див.* зросі́щення 356
 Русофі́л 356
 Русофо́б 356
 Русофо́бія 356
 Рух 356
 р. антияде́рний 356
 р. волонте́рський 356
 р. грома́дсько-політи́чний 356—357
 р. на за́хист прав люди́ни 357
 р. о́пору 357
 р. повста́нський 357
 р. правозахисни́й 357
 р. прихильни́ків міру 357
 р. альтернати́вний 358
 р. політи́чний 358
 С
 Салафі́зм 359
 Салафі́т 359
 Са́міт 359
 Самові́значення 359
 с. політи́чне 359

- Самовисувáнець 359
Самовисувáння 359
Самоврядування 359
 с. місцеве 359
Самозберéження 360
Самоідентифікація 360
 с. етнічна 360
 с. національна 360
 с. політична 360
Самоідентичність *див.* ідентичність:
 і. особіста 360
Самоізолювати́ся 360
Самоізолянт 361
Самоізоляція 361
 с. політична 361
Самооборона 361
 с. Майдáну 361
Самоорганізація 361
 с. населення 361
 с. соціальна 361
Самопроголошений 361
Самопроголошення 362
Самосвідомість 362
 с. етнічна 362
 с. історична 362
 с. культурна 362
 с. політична 362
Самостійник 362
Самостійництво 362
Самостійність 363
 с. національна 363
Санкційний 363
Сáнкція 363
 с. етичні 363
 с. заохочувальні 363
 с. кáрні (кара́льні) 363
 с. кредитні 363
 с. міжнародні 363
 с. міжнародно-правові 364
 с. правові 364
 с. правовідновлювальні 364
 с. управління 364
Сателі́т 364
Сати́ра політична 364
Свідомість політична буденна 365
Свідомість релігійна 365
Сві́т політичний 365
Свобода слова 365
Свобода совісті 365
Свободи політичні 365
Сегрега́ція 366
Сейм 366
Секретарі́ат 366
Секта 366
Секуляриза́ція 366
Секуляри́зм 366
Селектора́т 366
Семіти 367
«Сендвіч-мо́бінг» *див.* мо́бінг:
 м. змішаний 367
Сепарати́зм 367
 с. етнічний 367
Сепарати́ст 367
Сепара́ція 367
 с. політична 367
Сервілі́зм 367
Серві́с обміну криптовалю́т *див.*
 криптовалю́тна біржа, крипто-
 біржа 367
Середовище соціальне 367
Сецесіо́нізм 368
Сецесіо́ністський 368
Сеце́сія 368
Сикх 368
Сикхі́зм 368
Сі́ли миротво́рчі 368
Сі́ли політи́чні 368
Силовий 368
Си́ловик 368
Силові структу́ри 369
Сі́мволи України державні 369
Симво́ліка держа́вна *див.* сімволи
 України державні 369
Симво́ліка політи́чна 369
Симпа́тик 369

- Симулякр 369
 Синдемія 369
 Синдром балканський 369
 Синдром малоросійства 369
 Синдром старшого брата 369
 Система 370
 - с. адміністративно-командна 370
 - с. альтернативного голосу 370
 - с. багатопартійна 370
 - с. виборча багатопартійна 370
 - с. виборча гібридна 370
 - с. виборча дворіандова 370
 - с. виборча змішана 370
 - с. виборча мажоритарна 371
 - с. виборча пропорційна 371
 - с. двопартійна 371
 - с. державної влади 371
 - с. єдиного голосу, що передається 371
 - с. однопартійна 371
 - с. органів місцевого самоврядування 371
 - с. панашаж (панаширування) 372
 - с. партійна 372
 - с. партійна альтернативна 372
 - с. пенітенціарна 372
 - с. плямпінг 372
 - с. політична 372
 - с. стримувань і переваг 372
 Ситуація демографічна 372
 Ситуація політична 372
 «Сіра зона» 373
 Скайп 373
 Скінхед 373
 Сленг політичний 373
 Слоган 373
 - с. політичний 373
 Служба безпеки України, СБУ 373
 Служба в органах місцевого самоврядування 373
 Служба державна 374
 Служба муніципальна *див.* служба в органах місцевого самоврядування 374
 Служба фіскальна державна 374
 Службовець державний 374
 Слухання громадські 374
 Смарт-держава *див.* держава: д. електронна 374
 Соборність 374
 Солідаризм 374
 Солідарність 375
 - с. національна 375
 - с. соціальна 375
 Соціал-демократ 375
 Соціал-демократичний 375
 Соціал-демократія 375
 Соціалізація 375
 - с. політична 375
 Соціалізм 375
 Соціалізувати 376
 Соціал-націоналізм 376
 Соціал-національний 376
 Соціальна екологія, соціекологія 376
 Соціальна інфраструктура, соцінфраструктура 376
 Соціальний 376
 - с. користування 376
 - с. ліфт 376
 Соціологія 377
 - с. виховання 377
 - с. дозвілля 377
 - с. етносу 377
 - с. культури 377
 - с. освіти 377
 - с. особистості 377
 - с. підприємництва 377
 - с. політична 378
 - с. праці та управління 378
 - с. релігії 378
 - с. ретроспективна *див.* протосоціологія 378
 Соціоніка 378
 Соціопат 378

- Соціопатія 378
Соціотехніка 378
Соціум 379
Спадщина 379
 с. культурна 379
 с. наукова 379
 с. національна 379
Спеціалізована антикорупційна про-
 куратура, САП 379
Спеціальна служба, спецслужба 379
Співпраця гуманітарна 380
Співпраця політична 380
Співпраця соціальна 380
Співтовариство 380
 с. світове 380
Спікер 380
Спільнота 380
 с. етнічна 381
Спіч 381
Спічрайтер 381
Спічрайтерський 381
Спічрайтинг 381
 с. політичний 381
Сповідник *див.* духівник 381
Спойлер 381
Стабільність політична 381
Стабільність соціальна 381
Стабільність фінансова 382
Стагнація 382
 с. політична 382
Стадітур 382
Стандарт державний 382
 с. державний соціальний 382
Стандарт міждержавний 382
Стандарт міжнародний 383
Стандарт національний *див.* стандарт
 державний 383
Стартап 383
Стартапер 383
Статссекретар 383
Статус особливий 383
Статус соціальний 383
Стейкголдери, стейкхолдери 383
Стереотип 383
 с. гендерний 384
Стиль державного управління 384
Стиль життя 384
Стимулювання податкове 384
Страйк 384
Стратегія 384
 с. виробнича 385
 с. економічна 385
 с. політична 385
 с. соціальна 385
 с. фінансова 385
Стратифікація 385
 с. економічна 385
 с. політична 385
 с. професійна 386
 с. соціальна 386
Стресогенний 386
Стріммер 386
Стрим-трансляція 386
Структура держави 386
Структура олігархічна 386
Структура політичної системи 386
Структура соціальна 386
Суб'єктнос 387
Суб'єкт влади 387
Суб'єкт політики 387
Субкультура 387
 с. політична 387
Суброгація 387
Субсидіарність 388
Суверенітет 388
 с. державний 388
 с. інформаційний 388
 с. культурний 388
 с. народний 388
 с. національний 389
 с. обмежений 389
 с. територіальний 389
Суверенний 389
Суд 389
 с. антикорупційний 389
 с. апеляційний 390

- с. господарський 390
 Судочинство 390
 с. електронне 390
 Сунізм 390
 Суніт 390
 Сунітський 390
 Супердержάва 391
 Суперництво 391
 с. політичне 391
 Суспільний *див.* громадський 391
 Суспільство 391
 с. громадянське 391
 с. закрите 391
 с. індустріальне 391
 с. інформаційне 391
 с. постгеноцидне 392
 с. постіндустріальне 392
 с. ризику 392
 с. споживання 392
 Суфізм 392
 Суфій 392
 Суфійський 392
 Сфера виробнича 392
 Сфера духовна 393
 Сфера політична 393
 Сфера соціальна 393
- Т**
- Тактика політична 394
 Танатополітика 394
 Тандемократія 394
 Твіпломасі *див.* твіпломатія 394
 Твіпломат 394
 Твіпломатія 394
 Твіттер *див.* мережа: м. соціальна «Х» 394
 Телевізійний марафон, телемарафон 394
 Телеграм 394
 Телеграм-бот 395
 Телеграм-канал *див.* телеграм 395
 Теледебати 395
 Теледемократія 395
 Тёмник 395
- Тендер 395
 Теократія 395
 Теологія *див.* богослов'я, богослів'я 395
 т. політична 395
 Теорія державного управління 395
 Теорія еліт 396
 Теорія культурного поділу праці 396
 Теорія політична 396
 Територіальна оборона, тероборона, ТРО, ТрО 396
 Територіальне управління, теруправління 396
 Територіальний оборонець, тероборонець, тероборонівець 397
 Територіальний орган, терорган 397
 Територія 397
 т. депресивна 397
 т. держави 397
 т. зі змішаним режимом 397
 т. інкорпорована 397
 т. міжнародна 398
 т. неінкорпорована 398
 т. непідконтрольна 398
 т. підконтрольна 398
 т. тимчасово окупована 398
 Терор 398
 т. червоний 398
 Тероризм 399
 т. біологічний, біотероризм 399
 т. внутрішньодержавний 399
 т. економічний 399
 т. етнічний 399
 т. інформаційний 399
 т. комп'ютерний 399
 т. космічний 400
 т. лівий 400
 т. міжнародний 400
 т. політичний 400
 т. прāvий 400
 т. релігійний 400
 т. соціальний 400
 т. транснаціональний *див.* т. міжнародний 400—401

- т. хімічний 401
- т. ядерний 401
- Терорист 401
 - т.-смертник 401
- Терористичний акт, теракт 401
- Технодемократія 401
- Технократизм 401
- Технократія 402
- Технологія 402
 - т. виборча 402
 - т. політична 402
 - т. прийняття політичного рішення 402
 - т. цифрова 402
- Тип культурно-історичний 402
- Тиран 402
- Тиранія 402
- Тінізація 402
- Тігушки 403
- Товариство 403
 - т. акціонерне 403
- Ток-шоу 403
 - т.-шоу політичне 403
- Толерантність 403
 - т. адміністративна 403
 - т. гендерна 403
 - т. дипломатична 403
 - т. екологічна 403
 - т. медична 404
 - т. міжконфесійна *див.* т. релігійна 404
 - т. музична 404
 - т. наукова 404
 - т. педагогічна 404
 - т. побутова 404
 - т. політична 404
 - т. релігійна 404
 - т. сексуально-орієнтована 404
 - т. соціально-групові 405
 - т. спортивна 405
 - т. фізіологічна 405
- Томос 405
- Тоталітаризм *див.* режим: р. тоталітарний 405
- Точка біфуркації 405
- Традиція 405
 - т. політичні 405
- Транзит політичний 405
- Транзитологія 406
- Трансгуманізм 406
- Транскультуралізм 406
- Транснаціональний 406
- Трансфер політичний 406
- Трансформація цифрова 406
- Тренд політичний 406
- Тризуб 406
- Трөлити 406
- Трөлінг 406
- Турборежим 407
- Турбулентність політична 407
- Турбулентність соціальна 407

У

- Ув'язнення 408
- Ув'язнити 408
- Угода 408
 - у. коаліційна 408
 - у. умовна 408
 - у. Шенгенська 408
- Узаконювати *див.* канонізувати (у 2 знач.) 408
- Узурпація 408
- Узурпувати 408
- Українізація 409
- Українізувати 409
- Українізуватися 409
- Україноненавісництво 409
- Українотворчий 409
- Українофобія *див.* україноненавісництво 409
- Україноцентризм 409
- Українство 409
- Українськість 410
- Українськомовний 410
- Українськоцентричний 410

- Ультраліберал 410
 Ультралібералізм 410
 Ультраліберальний 410
 Ультралівий 410
 Ультраправий 410
 Ультрарадикал 410
 Ультрарадикалізм 411
 Ультрарадикальний 411
 Унітарний 411
 Ўнія 411
 Уотергейт, вотергейт 411
 Уповноважений з прав людини 411
 Уповноважений із захисту державної мови 411
 Уповноважений президента 411
 Управління 412
 у. державне 412
 у. конфліктом 412
 у. політичне 412
 у. регіональне 412
 у. територіальне 412
 Управляти *див.* адмініструвати 412
 Ура-патріот 412
 Ура-патріотизм 412
 Ура-патріотичний 413
 Урбанізація 413
 Урбанізм 413
 Урбанізований 413
 Урбаніст 413
 Урбаністика 413
 Урбаністичний 414
 Уряд 414
 у. електронний 414
 у. коаліційний 414
 у. маріонетковий 414
 у. однопартійний 414
 у. політичний 414
 у. технократичний 414
 у. тимчасовий 414
 у. тіньовий 415
 У. України *див.* Кабінет Міністрів України, Кабмін України 415
 Урядовець *див.* посадовець 415
 Успільнотнення 415
 Ўстрій 415
 у. адміністративно-територіальний 415
 у. державний 415
 Утворення етнічне, етноутворення 415
 Утримування під вартою 415
- Ф**
- Файл-вкладення *див.* долучник 416
 Фактори розвитку етнічні 416
 Фактчек 416
 Фактчекер 416
 Фактчекінг *див.* фактчек 416
 Фальсифікатор 416
 Фальсифікація 416
 Фальсифікувати 416
 Фанатизм 416
 ф. релігійний 417
 Фандрайзинг політичний 417
 Фашизм 417
 Фашист 417
 Фашистський 417
 Федералізація 417
 ф. України 417
 Федералізм 418
 ф. бюджетний 418
 Федеративний 418
 Федерация 418
 Фейк 418
 Фейковий 418
 Фейсбук 418
 ф.-дипломат 418
 ф.-дипломатія 418
 Фемінатів, фемінітив 419
 Фемінізм 419
 Фемініст 419
 Феміністичний 419
 Фемократія 419
 Філіація 419
 Фішинг 419
 Флешмоб 419

ф. політичний, політмоб 419
Фокус-група 420
Фонд 420
ф. благодійний 420
ф. дитячий ООН, ЮНІСЕФ 420
ф. культурний 420
ф. пенсійний недержавний, НПФ 420
ф. пенсійний України, ПФУ 420
ф. приватний 420
ф. резервний 421
Форма держави 421
Форма державного правління 421
Форма державного устрою 421
Форми державно-управлінської діяльності 421
Фракція 421
ф. депутатська 421
Фреймінг 422
Фреквенція 422
Фрустрація 422
ф. соціальна 422
Фундаменталізм 422
ф. релігійний 422
Фундаменталіст 422
Фундаменталістський 422
Функції влади 422
Функції держави 423
ф. держави специфічні 423
ф. держави сталі 423
Функціонер 423
Функціонування політичне 423
Футурологія 423

Х

Хабар 424
Хабарник 424
Хабарництво 424
Хакер, гакер 424
Хакерство, гакерство 424
Хактивізм 424
Халіф 424
Халіфат 424

Хард-ток-шоу політичне 424
Хедхантер 425
Хейтер, гейтер 425
Хештег 425
Християнин 425
Християнство 425
Християнський 425
Хронополітика 425
Хронополітологія *див.* політологія:
п. темпоральна 425
Хунта 425
х. фашистська 425

Ц

Цезаропапізм 426
Ценз виборчий 426
Цензура 426
Централізація 426
Централізм 426
Церква 426
ц. автокефальна 426
ц. державна 426
Цивілізаційний 427
ц. віклик 427
Цивілізація 427
ц. глобальна 427
ц. локальна 427
ц. політична 427
ц. ризику 427
ц. світова 428
Цивільний 428
ц. населення 428
Цинізм політичний 428
Цифрова гігієна 428
Цифровий детокс 428
Цифровізація 428
Цінність 428
ц. базові демократичного суспільства 428
ц. духовні 429
ц. політичні 429
Цькування 429
Цькувати 429

Ч

Чарт 430
Чат-бот 430
Чип 430
Чипований 430
Чипування 430
Чипувати 430

Ш

Шантаж 431
 ш. політичний 431
Шантажист 431
Шантажувати 431
Шахід 431
Шахрайство 431
Шіізм 431
Шііт 431
Шовінізм 431
Шовініст 431

Ю

Юдаїзм 432
Юдаїст 432
Юдей *див.* юдаїст 432
Юридизація 432
Юрисдикція 432
Юриспруденція 432
Юстирування 433
Юстирувати 433

Я

Японізація 434
Японізований 434
Японізованість 434
Японізувати 434
Японізуватися 434
Япоцентризм 434
Япоцентричний 434

Наукове видання

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**СЛОВНИК СУЧАСНОЇ
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ
ЛЕКСИКИ
(1991 – 2022 рр.)**

Київ, Науково-виробниче підприємство
«Видавництво “Наукова думка” НАН України», 2024

Художнє оформлення *М. А. Панасюк*

Художній редактор *М. А. Панасюк*

Технічний редактор *Т. С. Березяк*

Коректор *В. М. Ткаченко*

Оператор *В. Г. Каменькович*

Комп’ютерна верстка *О. І. Фуженко*

Підп. до друку 28.10.2024. Формат 60×90/16. Папір офс. № 1.
Гарн. Таймс Нью Роман. Друк офс. Ум. друк. арк. 31,25.
Обл.-вид. арк. 44,0. Тираж 50 прим. Зам. №

Оригінал-макет виготовлено
у НВП «Видавництво “Наукова думка” НАН України»
Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2440 від 15.03.2006 р.
01601 Київ 1, вул. Терещенківська, 3

ТОВ «Бук-Друк»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
серія ДК № 5610 від 21.09.2017 р.
10031 Житомир, вул. Мала Бердичівська, 17а